بسم الله الرحمن الرحیم

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:
مشخّصات نشر:
مشخّصات ظاهری:
شابک:
وضعیت فهرست‌نویسی:
یادداشت:
یادداشت:
یادداشت:
عنوان دیگر:
موضوع:
موضوع:
شناسهٔ افزوده:
شناسهٔ افزوده:
رده‌بندی کنگره:
رده‌بندی دیویی:
شمارهٔ کتابشناسی ملّی:

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی

جلد ۲۹/۲

نسخه‌های شمارهٔ ۸۸۰۱ـ۹۲۰۰

تألیف

سید محمّدحسین حکیم

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

تهران ـ ۱۳۹۰

فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی

جلد ۲۹/۲

نسخه‌های شمارهٔ ۸۸۰۱ ـ ۹۲۰۰

تألیف: سید محمّدحسین حکیم

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مهدی خوشرفتار اکرم
قلم‌های استفاده شده: بدر میترا رؤیا نازنین۷۴ Times
کاغذ مورد استفاده: ۷۰گرمی تحریر خارجی

شمارهٔ انتشار: ۲۵۰
ناظر چاپ: نیکی ایّوبی‌زاده
چاپخانه: نقره‌آبی
لیتوگرافی: نقره‌آبی
صحافی: سیاره
چاپ اول: ۱۳۹۰
شمارگان: ۱۰۰۰
بها: ۷۵۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-220-021-1

انتشارات و توزیع:
مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
خیابان انقلاب، مابین خیابان ابوریحان و دانشگاه، ساختمان فروردین
طبقهٔ ۷، واحد ۲۷ و ۲۸؛ تلفن: ۶۶۹۶۴۱۲۱

نشانی سایت اینترنتی: ***WWW.ical.ir***
نشانی پست الکترونیکی:***Pajooheshlib@yahoo.com***

(۹۰۰۱)

مجموعه:

مؤلف: علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی (۸۹۰-۹۴۰ق)

۱. حاشیة شرایع الاسلام «۱ پ - ۱۹۲ پ» **(فقه-عربی)**

کامل.

دنا، ج ۴، ص ۲۱۷-۲۲۰؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۶۵ - ۱۶۶؛ التراث العربی المخطوط، ج ۴، ص ۳۳۳-۳۳۵؛ حیاة المحقق الکرکی وآثاره، ج ۲، ص ۴۱۸-۴۲۶ و ج ۱۰ و ۱۱.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا ونبینا محمد وآله الطیبین الطاهرین. وبعد فهذه فواید مهمة علّقتها علی کتاب شرایع الاسلام یستعان بها علی تحریر مسائلها وتحقیق مطالبها... کتاب الطهارة. الطهارة اسم للوضوء او الغسل او التیمم علی وجه».

انجام: «وذلک من غرض العبادة وان کان لا محذور فیه لان الشیء قد یکون معاملة بملاحظة شیء آخر یکون عبادة. تم».

انجامه: «تحریرا فی غرة ربیع‌الاول ختم بالخیر والاقبال لسنه ثمان عشر والف من الهجرة النبویة صلی الله علیه وآله علی ید المستعین بعنایة الله علیخان بن قاسم غفر ذنوبهما وستر عیوبهما».

۲. الرضاع (الرضاعیة) «۱۹۳ پ - ۲۰۲ پ» **(فقه-عربی)**

کامل.

رک: ش ۸۹۷۴/۴.

آغاز: «الحمد لله کما هو اهله والصلوة علی محمد وآله. اعلم وفقک الله انه قد اشتهر علی السنة الطلبة فی هذا العصر تحریم المرأة علی بعلها بارضاع من سنذکر».

انجام: «لا ثبوت الاخوة لاخوة اولاده وذلک غیر مقتضی للتحریم بوجه من الوجوه».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی شهر ذی‌الحجه سنه ثمان عشر والف».

خط: نستعلیق، کاتب: علی خان بن قاسم، تاریخ کتابت: غره ربیع‌الاول ۱۰۱۸ق (رساله اول)، ذیحجه ۱۰۱۸ق (رساله دوم).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده. تنها چند برگ اول نسخه حاشیه‌نویسی شده است. در حاشیه بعضی از سطور عدد ۲ کشیده نوشته شده است (برای نمونه ۲۵ پ، ۲۶ پ، ۲۸ پ، ۲۹ پ، ۳۰ پ، ۳۵ ر، ۳۵ پ، ۳۶ ر و...).

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: فتوایی درباره افیون به نقل از خط شیخ زین‌الدین علی رحمه الله به یک واسطه، فایده کوتاهی از شرح جعفریه، تملک محمدرفیع بن محمدشفیع با مهر بیضوی: «لا اله الّا الله الملک الحق المبین عبده محمدرفیع» (از تاریخ این مهر به جز دو رقم ۱۱ نمی‌توان چیزی خواند)، بر روی این مهر مهری چهارگوش کوفته شده که سجعش خوانده نمی‌شود اما تاریخ ۱۲۶۸ دارد. تملک محمود بن فتحعلی شاه در ۱۲۶۶ق، مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، مهر تملک چهارگوش با نقش: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷»، و مهر بیضوی به نقش: «یار محمود». قیمت نسخه و یک یادداشت سیاه شده دیگر.

پایان نسخه هم سه مهر و تملک بوده که نقش آنها را سیاه‌کرده‌اند. در برگ ۱۹۳ر بین دو رساله یک صفحه به اشتباه نوشته شده بود که آن را خط زده‌اند.
رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۲۰۲، یک برگ، ۱۲/۱×۱۸/۹، ۱۹ سطر، ۷×۱۳.
جلد: تیماج عنابی ساده، دورو، درون زرد، عطف و سجاف میشن قهوه‌ای روشن. قطر: ۳/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۰۹۹]

(۹۰۰۲)

مجموعه:

۱. اثبات الواجب «۲ پ ـ ۳۸ ر» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشانی (ـ۹۶۶ق)
تنظیم شده در ۳ باب:
الباب الاول: فی المقدمات وفیه لوایح (۴ لایحه).
الباب الثانی: فی ایراد ما سنح لنا من البراهین علی وجود الواجب (شامل ۱۲ برهان).
الباب الثالث: فی ایراد الدلایل التی سنحت لغیرنا (شامل ۱۱ دلیل).
پایان یافته در شب شنبه ۵ ربیع‌الاول ۹۶۳ق در سبزوار.[1]
کامل.
ذریعه، ج ۱، ص ۱۰۲؛ آستان قدس، ج ۱۸، ص ۱۱۷؛ ملی تهران، ج ۹، ص ۱۸۱ (نام مؤلف به صورت ابوالحسن بن احمد ثبت شده است)؛ سپهسالار، ج ۳، ص ۳۷ ۳۸؛ سنا، ج ۱، ص ۳۸۸ـ۳۸۹؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۷۱ ـ ۲۷۲؛ مجله المورد، س ۴، ش ۱، ص ۱۹۱.
آغاز: «اثبات الواجب من الکلام من الکلام (کذا) ومفتح الرسالة لذی الاعلام فایحه فاتحة رایحه رایحه (کذا) هی حمد آلاء الاله المصور... وبعد فلما امرنا بارینا بشکر آلائه والحمد علی نعمائه».
انجام: «حمداً لا یحول حول درک کما یحمله العقول والصلوة علی ما خیر رسله صلوة تلقاه بالعقول ما کان للشمس طلوع وافول واقول فرغ من تسویدها مولفه ازل البرایا لذی واهب العطایا ابوالحسن بن احمد رفع قدرهما رافع السما بغیر عمد لیله السبت خامس شهر ربیع‌الاول سنه ۹۶۳ فی بلده سبزوار حماها الله عن الاسرار ما یعاقب اللیل والنهار کتبها السید الاجل الفاضل الافضل خیر السادات خیر البریات وجیها للسیادة والنقابة والدین ابوالخیرا سلمه تذکرةً لصاحبه والله اعلم بالصواب».

۲. گفتار کوتاهی درباره اثبات الواجب «۳۹ ر»
مؤلف: حسین اردبیلی
آغاز: «قال بعض الافاضل[2] فی اثبات الواجب تقرره ان الواجب موجود والا ای وان لم یکن موجوداً کان معدوماً».
انجام: «فالحصر بط فهذا بط فوجوب الوجود لازم تأویل فیه وفیه مافیه».

۳. المعارف فی المعارف الالهیة «۳۹ پ ـ ۱۰۵ ر»
(کلام ـ عربی)
مؤلف: ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشانی (ـ۹۶۶ق)
تنظیم شده در ۵ شارق و هر کدام در چند لمعه و لایحه و اشراق:
الشارق الاول: فی اثبات الصانع وفیه لمعتان.
الشارق الثانی: فی التفحص عن کیفیة صدور الحادث عنه وفیه لمعة واشراقات.
الشارق الثالث: فی علمه تعالی وفیه اشراق ولوامع.
الشارق الرابع: فی ارادته تعالی وفیه مقدمة ولوامع.
الشارق الخامس: فی کلامه تعالی.
در بیشتر نسخه‌ها نام مؤلف نیامده است. در چند

---

۱. در الهیات تهران (نسخه ش ۲۷۳/۱ د) گفته شده که کتاب در ۲۷ شعبان ۹۵۷/۹۵۸ق تألیف شده است اما در بخش نسخه‌شناسی تاریخ کتابت را ۱ ربیع‌الاول ۹۱۳ق نوشته‌اند که هر دو مورد می‌باید اشتباه باشد. در آستان قدس، ج ۱۸، ص ۱۱۷ هم تاریخ تألیف کتاب سهواً ۹۷۳ق درج شده است.
۲. در بین سطور نام «مولانا حسین اردبیلی» نوشته شده است.

نسخه‌ای هم که اسم او در پایان نوشته شده به صورت «مولانا ابی‌الحسن طاب ثراه» است. در سپهسالار، ج ۵، ص ۵۹۵ حدس زده‌اند مؤلف می‌باید ابوالحسن ابیوردی مؤلف روض الجنان باشد.

در بسیاری از فهرستها این کتاب با نام اثبات الواجب / الصانع به محمد بن حسن شیروانی (۱۰۳۳ـ۱۰۹۸ق) نسبت داده شده که این انتساب به چند دلیل درست نیست:

۱. نسخه‌هایی از کتاب در دست است که پیش از زندگی شیروانی کتابت شده‌اند. مانند نسخه ش ۱۱۶۶ وزیری یزد در ۹۸۳ق و ش ۵۳۴ آستان قدس رضوی در ۱۰۱۱ق[1] و نسخه حاضر در ۱۰۱۰ق.

۲. در پایان چند نسخه به صراحت نام کتاب و مؤلف ذکر شده است: «هذا آخر ما وجدته من الکتاب الموسوم بالمعارف فی المعارف الالهیة من مصنفات... مولانا ابی‌الحسن طاب ثراه». رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۸۱۱؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۵۹۵؛ وزیری یزد، ج ۳، ص ۸۷۹ (در عکس صفحه خاتمه نسخه).

۳. از سوی دیگر دو رساله کوتاه دیگر با نام اثبات الواجب به شیروانی نسبت داده شده است. یکی به عربی که نسخه‌هایی از آن در عکسی مرکز احیاء، ج ۱، ص ۴۴ و فاضل خوانسار، ج ۱، ص ۱۹۲ معرفی شده[2] و دیگری به زبان فارسی که در مجموعه عبدالعظیم قریب دستنویسی از آن نگهداری می‌شود (برای نسخه آن رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۶۴۶).

شیخ آقا بزرگ تهرانی از این کتاب دو بار در ذریعه یاد کرده است: یک بار در ج ۱، ص ۱۰۷ که آن را از آنِ شیروانی دانسته[3] و بار دیگر در ج ۲۱، ص ۱۸۸ با نام المعارف و ناشناخته.

آغاز: «مقصود الکتاب ما یحتوی علیه شوارق. الشارق الاول فی اثبات الصانع وفیه لمعتان. اللمعة الاولی فی ذکر ما تقرر لدینا فی اثبات هذا المطلب».

انجام: «والجواب ان الکلام ازلی لکن تعلقاته بالاشخاص والازمان حادثة».

انجامه: «وقع الفراغ من تسویدها فی لیلة السبت من اواسط آخر الربیعین من شهور سنة الف وعشر من الهجرة النبویة(ص) الفقیر الی الله اللطیف نظامابادی احمد بن عبدالحی الشریف عفی عنهما وستر عیوبهما بمحمد وآله».

۴. ترادف المفرد والمرکب (الوضعیة) «(۱۰۵ پ ـ ۱۰۷ ر)»
(منطق ـ عربی)

مؤلف: ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشانی (ـ۹۶۶ق)

کامل.

مجلس، ج ۳۲، ص ۱۴۱ و ج ۱۰، ص ۱۸۶۱؛ التراث العربی المخطوط، ج ۹، ص ۴۱؛ سنا، ج ۲، ص ۱۷۳؛ ملی تهران، ج ۱۲، ص ۵۵۲.

آغاز: «الحمد لله رافع درجات اهل التجرید وواضع فراید اسماءه فی خزاین قلوب ارباب التفرید والصلوة علی محمد خاتم الانبیاء وآله ایمة الهدی. وبعد یقول راجی عفو ربه الصمد ابوالحسن بن احمد لما طال التشاجر بین الاعلام فی جواز ترادف المفرد والمرکب فرأیت ان اورد ما ظهر عندی فیه فی رسالة».

انجام: «وان اراد انه التفصیل بحسب المفهوم یعزم فافهم انه من مزال اقدام الافهام ومحل یحیر الاوهام والحمد لله الملک العلام».

---

۱. جالب آن که فهرستنگاران هر دو کتابخانه برای توجیه انتساب کتاب به شیروانی در تاریخ کتابت هر دو نسخه تشکیک کرده‌اند. رک: وزیری یزد، ج ۳، ص ۸۷۸ـ۸۷۹ و آستان قدس، ج ۴، ص ۲.

۲. در نام مؤلف اثبات الواجب عربی اختلاف است. در مرعشی، ج ۴، ص ۱۸۹ـ۱۹۰ و ج ۳۲، ص ۹۷۸ نگارنده را ظهیرالدین بن ملا مراد تفرشی (بعد از سال ۱۱۲۰ق) و در بروجردی قم، ج ۱، ص ۶۷ سید محمد بن عبدالکریم طباطبائی بروجردی (ح ۱۱۶۰ق) دانسته‌اند.

۳. آغازی که شیخ آقا بزرگ برای این رساله نقل کرده شبیه آغاز نسخه ماست اما انجام آن شبیه اثبات الواجبی است که در پاورقی قبل، از آن یاد شد. احتمالاً آن نسخه مجموعه‌ای بوده که هر دو رساله را داشته است.

۵. تحقیق الوجود الذهنی «۱۰۸ پ ـ ۱۲۶ ر»
(منطق ـ عربی)
مؤلف: ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشانی (ـ۹۶۶ق)
تنظیم شده در یک لمعه و دو اشراق:
لمعة: اتفق کلمة الکلمة کملاً کلا علی ان للاشیاء سوی هذا الظهور الظاهر المکشوف الذی یعلمه کل احد ظهور آخر یعبر عنه بالوجود الذهنی.
الاشراق الاول: فی نقل اشکالات وقعت للناس وتفصیل ما قیل فی حلها.
الاشراق الثانی: فی الاشارة الی تحقیق الحق واظهار شیء من خبایا هذا المبحث المفصل.
کامل.
مجلس، ج ۹، ص ۳۹۳ و ج ۱۰، ص ۱۸۶۰ـ۱۸۶۱؛ آستان قدس، ج ۲۴، ص ۵۱.
آغاز: «عزّ من علی اعلام کبریائه من ان تنالها سهام اشعة الاوهام وعلی من عز سرادقات عزه من ان یحیطها حبال درایة الافهام... وبعد فیقول احوج العبید... ابوالحسن بن احمد... لما تأملت فی مباحث الوجود العلمی والظهور الذهنی وتعمقت فیما بقی ممن سبقنا فی هذا المطلب من الاقوال الشتیة والمذاهب المتفرقة المختلفة المخالفة لما هو حقیقة الامر».
انجام: «واما الاشکال الثامن والتاسع فوجوه اجوبتها قد ظهرت بما ذکرنا علی ما لا یذهب علیک ولنختم الکلام بحمد الله الملک العلام مصلین علی نبیّه محمد سید الانام وآله العظام».
انجامه: «تمت هذه الرسالة الشریفة فی منتصف لیلة الثلثاء من شهور سنة عشر والف».

۶. الصلاة (ماهیة الصلاة؛ اسرار الصلوة)
«۱۲۶ پ ـ ۱۲۹ پ» **(فلسفه احکام ـ عربی)**
مؤلف: حسین بن عبدالله ابن سینا (۳۷۰ـ۴۲۸ق)
این نسخه مقدمه کوتاه آغاز کتاب را ندارد.
دنا، ج ۷، ص ۱۵۵ـ۱۵۷؛ مصنفات ابن سینا، ص ۱۷۵؛ عکسی مرعشی، ج ۳، ص ۵۸۴.
آغاز: «هذه رسالة الّفها الشیخ الرئیس فی اسرار الصلوة. قسمت هذه الرسالة ثلثة اقسام وشرحتها فی ثلثة فصول: الاول فی مهیة الصلوة. والثانی فی ظاهر الصلوة وباطنها... الفصل الاول فی مهیة الصلوة. یحتاج هذا الفصل الی مقدمة فنقول ان الله تعالی لما خلق الحیوان من بعد النبات والمعادن».
انجام: «فان لذة الجماع لا یتصور للعنین ولذة النظر لا یصدق به الاکمه».
انجامه: «تمت الرسالة فی یوم الاربعاء رابع عشر شهر محرم الحرام سنة ۱۴۹ [۱۰۴۹] ببلدة همدان حرست عن حوادث الزمان».

۷. [تعلیقة الانموذج] «۱۳۱ پ ـ ۱۴۴ ر» **(منطق ـ عربی)**
مؤلف: ناشناخته
آغاز: «اعلم ان الفاضل الدوانی ذکر فی انموذجه المسئلة التاسعة من المنطق استدلّ الرئیس فی الشفا علی ان التصور لا یفید التصد(کذا) لانه اذا کان هذا الفرد المتصور سواء کان موجوداً او لا... اقول وفیه بحث اما اولا فلانه منقوص بافادة التصور فان المقدمات حادیة فیها».
انجام: «اللهم وفقنا واحفظنا من الضلالة والاضلال والطغیان ولا ملجاء الا الیک والاعتماد علیک وبک حاصمت وتکملت وباحثت یا اکرم الاکرمین ویا ارحم الراحمین».
انجامه: «تمام شد این رساله شریفه نفیسه دقیقه عالیحضرت سید المحققین و سند المدققین استاد الکل فی الکل دام ظله العالی در صباح جمعه سیم شهر ذی‌القعدة الحرام سنه عشر والف من الهجرة النبویة ص در بلدهٔ طیبهٔ هراة در مدرسهٔ میرزا اسکنه الله تعالی فی دار القرار فی مقام الابرار در خدمت خدام والا مقام آخند الانامی قاضی‌زاده مد ظله العالی وانا الفقیر الحقیر نظامابادی احمد بن عبدالحی الشریف اوتی کتابهما بیمینهما بحق النبی والولی وآلهما
کسی که دست و دلش را صد اضطراب بود
یقین که صورت خطش چنین خراب بود».

۸. گفتارهای پراکنده «۱۴۴ پ ـ ۱۴۷ ر»
بدین ترتیب:
نقل قولی از شرح اشارات محقق طوسی درباره عشق،

حساب ستاره سکزیلدوز، حدیثی از موسی(ع) درباره ایام عسر در ماههای سال، عبارات روی تاج انوشیروان، گفته‌ای از ذوالنون مصری، دعای منقول از امیرالمؤمنین(ع) و چندین دعای دیگر برای زیادت مال و محافظت و مانند آنها.

اشعاری از باقر چلبی رومی به ترکی، آصف خان، نوایی، شریفا، لسانی، مولانا جامی، مولانا ضیاءالدین محمد سلمه الله، حافظ، اشعار نجومی از خواجه نصیرالدین طوسی، مظفرحسین سلمه الله، ...مؤمن رضوی، لشیخنا دام ظله العالی (که منظور او شیخ بهایی است) و عرفی.

۹. [وجود] «۱۴۷ پ ـ ۱۵۲ ر» (فلسفه ـ فارسی)
مؤلف: پیر سلیمان بن پیر احمد هفشوی (سده ۱۱ه)[1]
با عناوین «قوله ـ ش [شرح]».

آغاز: «الحمد لله الواحد الاحد المتفرد بالوجود والجود والصلوة علی الاول بعد الاول اشرف الکل وسید الرسل محمد العارف بحق الیقین... و بعد این چند کلمه‌ای است در توضیح کلمات شریفه فاضل عالم ربانی عارف معارف سبحانی حضرت نصیر الانامی که حسب الالتماس فضیلت و افادت شاه سالک مسالک التحقیق المدعو بچلبی[2] در تحقیق معنی وجود و خلافی که واقع است میانه هر طایفه از عقلا و عرفا نوشته بودند... قوله بدان ایدک الله وایانا که هر عاقل از لفظ وجود معنی می‌فهمد که منافی عدم و نیستی است. ش. مراد آن است که هر عاقلی خواه کامل العقل وخواه ناقص العقل که او را بهره‌ای از عقل باشد».

انجام:
«سوفسطایی که از خرد بیخبر است
گوید که عالم خواب و خیال گذرست
آری عالم خواب و خیالست ولی
پیوسته درو حقیقتی جلوه‌گرست

وهذه هی المذاهب المسلوکة فی هذا الباب والله الموفق للصواب والیه المرجع والمآب. این مراتب سخن مستغنی است از شرح آن چه در تحقیق و توضیح این مراتب به خاطر فاتر این شکسته بال خادم الفقرا پیر سلیمان بن پیر احمد هفشوی (این کلمه با رنگ سرخ بین سطور اضافه شده) رسیده بود در حیز تحریر درآورد. امید که در مقام اصلاح کوشند و نظر از معایب و سهو و زلل بپوشند والحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین. تم فی غرة الرجب سنة ۱۰۷۰».

چند برگ اول رساله تصحیحات زیادی دارد و حتی روی بعضی عبارات خط کشیده و جملات دیگری را جایگزین کرده‌اند.

۱۰. حاشیة تسدید القواعد فی شرح تجرید العقائد
«۱۵۲ پ» (کلام ـ عربی)
مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ ق)
یک صفحه از آن است.
کتابشناسی تجرید الاعتقاد، ص ۴۴ ـ ۴۶؛ دنا، ج ۴، ص ۷۵ـ۷۷.

۱۱. رمح الخط فی نظم رسم الخط «۱۵۳ پ ـ ۱۶۵ پ»
(رسم الخط ـ عربی)
مؤلف: سید محمد بن محمدمهدی سیفی قزوینی (ـ۱۱۴۹ق)
منظومه کوتاهی در قواعد و آداب رسم الخط عربی است. نوشته شده در ۱۱۲۳ق.
این عناوین در نسخهٔ ما دیده می‌شود:
ـ رسم اسمآء الحروف.
ـ الابتدآء والوقف.
ـ الهمزة.
ـ الوصل.
ـ الزیادة.
ـ النقص.
ـ الابدال.

در صفحه عنوان زیر نام کتاب یک بیت در توصیفش نوشته شده است:

۱. رک: جدید گلپایگانی، ج ۶، ص ۳۴۵۷.
۲. این جملات خط خورده و به جایش با شنگرف نوشته شده: «بعضی از سالکان مسالک تحقیق».

هذا کتاب حسنه جلیٌّ   فی نظمه وقدره علیّ

کامل.

الهیات مشهد، ج ۳، ص ۹۸۱؛ جلیلی کرمانشاه، ص ۲۰۷؛ مجلس، ج ۴۳، ص ۳۷، ش ۱۵۳۴۷.

آغاز:

بســــم الله الرحــــمن الرحــــیم

قـــال قـــوام شـاکــراً للــنعم

حــــمداً لمــــن عـــلّمنا بــالقلم

ثـــم صــلوة وســلاماً کــالدیم...

وانـــجاب مــن نــورهم الظــلام

نـــظمت للکــتّاب رســم الخــط

نــظماً رشــیقاً مــثل رمـح الخـط

مــــخاطباً کــــل فـــتی ذکــیّ

مــــــهذّب اخــــلاقه رضــــیّ

الحــدّ للــخط عــلی مـا نــهجا

رسم اسمآء الحروف

تــصویرک اللــفظ بـاحرف الهـجا

اذا المســمّی بــاسم حــرف عــینا

انجام:

«خــطّ کـلا نـوعین حـیث احـتملا

والیـاء فـی الحـرف بـلی الی عـلی

فــــهذه قـــــواعـــــد الکـــتّاب

والان وقت الخــــــتم للکـــــتاب

فــــالتزم القـــــصد بـــلا تــخطّ

وقــــوّم الخــــط بــرمح الخــط

تمّ رُمْحُ الخطّ فی نظم رسم الخطّ ونسأل الله التـوفیق لملازمة الرضـا ومـجانبة السـخط بـحق ن والقـلم ومـا یسطرون بیمین ناظمه قوام‌الدین محمد الحسنی احسـن الله خاتمته سنه ۱۱۲۳».

۱۲.کشف اللثام عن قواعد الاحکام «۱۶۷ ر» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن اصفهانی، فاضل هندی (۱۰۶۲ ـ ۱۱۳۷ق)

فائده کوتاهی از کتاب است.

مقدمه مفصل چاپ جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۶ق؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۲۷۶؛ ذریعه، ج ۱۷، ص ۵۶ـ۵۷؛ آستان قدس رضوی، ج ۵، ص ۵۸۸ـ۵۸۹ و ج ۲۱، ص ۱۰۹۰ـ۱۱۰۰.

آغاز: «من شرح قواعد الفاضل العالم العامل النـحریر بهاءالدین محمد المشتهر بالفاضل الهندی علی القـواعـد قدس سره. وتطهیر الارض باجراء الماء الجـاری ومـنه المطر حین نزوله او الزاید علی الکر من الراکد».

با علامت بلاغ مقابله در پایان.

۱۳. الالفیة «۱۶۸ پ ـ ۱۹۱ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴ـ۷۸۶ق)

کامل.

ذریعه، ج ۲، ص ۲۹۷ ـ ۲۹۸؛ التراث العربی المخطوط، ج ۲، ص ۲۳۰ـ۲۳۳، مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۴۱ ـ ۱۴۸؛ الشهید الاول حیاته و آثاره، ص ۱۷۷ـ۱۸۰؛ دنا، ج ۲، ص ۱۱۵ـ۱۲۴.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلام عـلی افضل المرسلین محمد وعترته الطاهرین. اما بـعد فـهذه رسالة وجیزة فی فـرض الصـلوة اجـابة لالتـماس مـن طاعته حتم واسعافه غنم».

انجام: «ولو اطلق القضا علی الصلوة الطواف والجنازة فمجاز وکذا النذر المطلق والله اعلم بالصواب».

در برگ اول رساله نـوشته شـده: «کـاتبه بـاقر فـی ۱۱۲۰».

۱۴. تنفیس الهموم «۱۹۲ ر ـ ۱۹۵ پ» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)

کامل.

مثنوی عرفانی کوتاهی است که می‌باید آن را در اواخر عمر سروده باشد. چه فیض در آن از هشتاد سالگی خود سخن گفته است:

عشــر هشــتم ز عــمر شـد آخـر

بـر جـبین آن چـه بـود شـد ظـاهر

(۱۹۲ پ)

از سوی دیگر فیض از ایـن مـثنوی در فـهرست دوم

تألیفات خود (نوشته شده در ۱۰۸۹ق) یاد کرده است که زمان تقریبی سرایش آن را معلوم می‌کند. بنابراین این ابیات مربوط به زمانی است که شهرت فیض روزافزون بوده همان طورکه خودش سروده:

شعر و تصنیف من به هند رسید
شهرت کاذبم به سند رسید
صیت من رفت تا به خطهٔ شام
سوی من رو نهاد خاص و عوام
(۱۹۲ پ)
در اصول و فروع شرع شریف
کرده‌ام تا به قرب صد تصنیف
نثر و منظوم و فارسی عربی
کرده‌ام در افاده بوالعجبی
(۱۹۳ ر)

تاکنون نسخه دیگری از تنفیس الهموم پیدا نشده و نسخه حاضر منحصر به فرد است.

کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۱۰۹ و ۱۲۷ و ۲۴۴ـ۲۵۱.

آغاز:

می‌کنم حمد خالق یزدان
که دلم را گسست از دو جهان
می‌کنم بعد از آن درود نثار
بر نبیّ و وصیّ و اهل و تبار

انجام:

چون جواب سؤال شد معلوم
شد در آن هم زیاده زان مفهوم
بس کن ای فیض از کلام و حدیث
حق نگهدارت ز خبث خبیث...
وان که پاک طینتش از عیب
در دل از عیب ناک نبود ریب
سخن ضیف یافت چون انجام
ختم شد والسلام والاکرام

۱۵. آب زلال «۱۹۵ پ ـ ۱۹۷ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)
کامل.

کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۱۳۳ـ۱۳۴؛ دنا، ج ۱، ص ۳ـ۴.

آغاز: «فیاض علی الاطلاق را حمد و سپاس بی‌منتها و رسانندگان فیض او را بر مستعدان درود و ثنا».

انجام:

از سر تا پای گوش بادت
وین آب زلال نوش بادت

۱۶. نبراس الضیاء فی معنی البداء (نبراس الضیاء وتسواء السواء فی شرح باب البداء واثبات جدوی الدعاء)
«۱۹۸ ر ـ ۲۲۲ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمدباقر بن محمد استرآبادی، میرداماد (ـ۱۰۴۰ق)
کامل.

دنا، ج ۱۰، ص ۵۵۰ـ۵۵۱؛ معجم التراث الکلامی، ج ۵، ص ۳۵۵.

آغاز: «سبحانک اللهم وبحمدک تعالی جدک وتعاظم مجدک بدت آلاؤک الباهرة فی السماء والارض لابصار العالیات والسافلات».

انجام: «احاطة تدبیره الفیاضی فی جهتی المبداء والمنتهی واعتباری الفعالیة والغائیة وحیثیتی الاولیة والآخریة وبالنظر الی جناب الاعلی».

انجامه: «تمت هذه الرسالة الشریفة الموسومة بنبراس الضیاء من تصانیف افضل المحققین واکمل المدققین سلطان الفضلاء المتبحرین وبرهان العلمآء والمتکلمین مفخر القدماء والمتأخرین زبدة الحکماء المتألهین فی العلم والرشاد والفضل والسداد میر محمدباقر المشتهر بین الانام بمیرداماد حشره الله مع آبائه الطیبین الطاهرین من الائمة المعصومین وسلکه فی سلک من انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین ضحوة یوم الاحد سابع الشهر الخامس من السنة الرابعة من العشر الثالث من المائة الثانیة عشر من هجرة خیر البریة ۱۱۲۴ علی یمینی الداثرة وانا المذنب الراجی فضل جناب الکبریاء وشفاعة الشفعاء یوم الجزاء ابن مولانا محمدتقی درمنی محمدصادق عفی عنهما واولادهما بمحمد وعلی».

۱۷. اللُبّ (لب القول فی معنی حدوث العالم، حدوث العالم) «۲۲۲ پ ـ ۲۲۶ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ ـ ۱۰۹۱ق)
در نسخه با نام «رساله حدوث العالم من فیض افاض الله جلّ وعلا شأبیب غفرانه ورضوانه».
کتابشناسی فیض کاشانی، ۲۵۳ـ۲۵۴؛ دنا، ج ۸، ص ۹۹۵ ـ ۹۹۶.
آغاز: «حمداً لمن کان لم یزل بلازمان ولا مکان والان کما علیه کان والصلوة علی من کان نبیاً وآدم بین الماء والطین».
انجام: «ومن ذلک نظماً ونثراً ولنختم الکلام حامدین لله مصلین علی اهل بیت العصمة فقد کمل لبّ القول فی معنی الحدوث وتمّ والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد وآله وسلم».

۱۸. [تقریر شبهة المرکب] «۲۲۶ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن حسن شیروانی (۱۰۳۳ـ۱۰۹۸ق)
ذریعه، ج ۱۱، ص ۱۵۳ـ۱۵۴؛ نسخه پژوهی، ج ۱، ص ۴۰ (با نام توقف عدم الکل علی عدم الجزء) و ج ۳، ص ۷۹.
آغاز: «شبهه وجواب لمولانا میرزا الشیروانی رحمه الله تعالی. اعلم انه ربما یستشکل ویقال انتفاء جزء من المرکب یساوی انتفاء المرکب فالواجب».
انجام: «کل ما ینافی ویناقض مجتهداته ونظایره فی الغارات کثیرة لا حاجة الی الاکثار من مثلته. انتهی تمت افادته تغمده الله بغفرانه».

۱۹. اشعار پراکنده «۲۲۷ ر»
اشعار پراکنده‌ای از جامی و صایب رضی الله عنه و شوکت است.

۲۰. اشعة اللمعات «۲۲۷ پ ـ ۲۲۸ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ـ۸۹۸ق)
در این نسخه فقط مقدمه کتاب نوشته شده است.
فهرستواره، ج ۷، ص ۸۰ـ۸۱؛ دنا، ج ۱، ص ۱۰۲۷ـ۱۰۲۸.
آغاز:
«لولا لمعات برق نور القدم
من نحو حمی الجود وحیّ الکرم...
پاکا خداوندی که آینهٔ حقیقت محمدی را مطرح اشعه لمعات جمال حقیقی».
انجام موجود: «در ایماء والماع به بعضی حقایق و معارف و مصطلحات موقوف بر سماع که محتاج الیه و موقوف علیه شرح مذکورست فمن جملتها».

۲۱. عین الحکمة «۲۲۹ پ ـ ۲۵۹ پ» **(فلسفه ـ عربی)**
مؤلف: محمد تهرانی رازی، قوام‌الدین (ـ۱۰۸۹ق)[1]
کامل.
مجلس، ج ۵، ص ۴۲۱ـ۴۲۳ و ج ۳۲، ص ۲۵۶ و ۳۴۷؛ دنا، ج ۷، ص ۶۹۹ـ۷۰۰.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین.[2] اما بعد یجب ان یعلم ان لکل علم لابد من ثلثة امور ان لم یکن شیء منها لم یکن ذلک العلم الموضوع والمسایل والمبادی».
انجام: «وراجعاً الی فاعله الذی هو الفاعل والغایة بذاته فسبحان الذی بیده ملکوت کل شیء والیه ترجعون. سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین».
انجامه: «تمت علی یدی الفقیر محمدصادق».
این مجموعه چندکتاب و رساله جدا بوده که در یک مجلد صحافی شده‌اند.
خط: نستعلیق، دو رساله رمح الخط و الالفیة به نسخ، رساله پانزدهم شکسته نستعلیق.
رساله سوم. کاتب: احمد بن عبدالحی شریف

---
۱. تاریخ دقیق درگذشت او بر برگ ۵ ر نسخه ش ۱۰۲۱۳ کتابخانه مجلس به نظم ثبت شده است: عصر روز جمعه ۸ ذیقعده ۱۰۸۹ق.
۲. در حاشیه آغاز کتاب چنین اصلاح شده است: «الحمد لله الذی هدانا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم».

نظامابادی. تاریخ کتابت: شب شنبه اواسط ربیع‌الثانی ۱۰۱۰ق.
رساله پنجم. تاریخ کتابت: نیمه شب سه‌شنبه در یکی از ماههای سال ۱۰۱۰ق.
رساله ششم. تاریخ کتابت: چهارشنبه ۱۴ محرم ۱۰۴۹ق در همدان.
رساله هفتم. کاتب: احمد بن عبدالحی شریف نظامابادی. تاریخ کتابت: صبح جمعه ۳ ذیقعده ۱۰۱۰ق در مدرسه میرزا در شهر هرات در خدمت آخوند والا مقام قاضی‌زاده.
رساله نهم. کاتب: پیر سلیمان بن پیر احمد هفشوی (مؤلف). تاریخ کتابت: غره رجب ۱۰۷۰ق.
رساله سیزدهم. کاتب: باقر. تاریخ کتابت: ۱۱۲۰ق.
رساله شانزدهم. کاتب: محمدصادق بن محمدتقی درمنی. تاریخ کتابت: پیش از ظهر یکشنبه ۷ جمادی‌الاول ۱۱۲۴ق.
رساله بیست و یکم. کاتب: محمدصادق.
در بیشتر رساله‌ها عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده.
در دو برگ ابتدای نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: مهر مدور بزرگ «المتوکل بالملک اللطیف عبده محمدشریف ۱۰۶۵» (این مهر در برگ ۱۴۴ر هم نقش بسته است)، مهر بیضوی: «شرافت زمهر علی یافت شریف ۱۰۶۰» (و تکرار آن در برگهای ۱۰۷ر و ۱۳۱ر)، تملک با این عبارات: «هو المالک، قد استکتبه الفقیر الی الله اللطیف احمد بن عبدالحی الشریف... (وصالی)». مهر مدور: «مبشراً برسول یاتی من بعدی اسمه احمد»، و یک مهر بیضوی کمرنگ ناخوانا. اجازه قرائت رساله اثبات الواجب ابوالحسن بن احمد به حبیب الرحمن. وی اثبات الواجب را در چند مجلس که آخرین آنها در ۱۱ رمضان ۹۶۰ق بود بر مؤلف قرائت کرده بود (صفحه عنوان رساله اول). احتمال دارد این اجازه به خط خود مؤلف باشد: «بسمله. اثبات الواجب من الکلام حمد الملک العلام والصلوة علی حبیب الرحمن محمد المبعوث الی کافة الانام وعترته الاماجد العظام. اما بعد فان المولی الفاضل العالم الذکی الالمعی المتوقد العاصی حبیب الرحمن رقاه الله فی مدارج العرفان والایقان قد قرأ علی رسالتی هذه قراه بحث وتدقیق وذاکرنی مذاکرة تفتیش وتحقیق واجزت له ان یروی عنی ایاها لمن یحب ویرضی وکان ذلک فی مجالس اخرها حادی عشر شهر رمضان سنه ۹۶۰ وکتب ذلک مولف الرساله ابوالحسن بن احـ[ـمد] (کمی پارگی)». با اشعار پراکنده‌ای از شعرای مختلف مانند شیخ سعدی، حسن دهلوی، قاضی نور، شیخ فیضی، امیر خسرو، رومی، شیخنا مد ظله العالی، عرفی، شیخ الرئیس، الغ بیگ میرزا، بابا نصیبی، لسانی، میر حضوری، امام فخر رازی، قاضی احمد فکاری. معمای مولانا میر حسین به اسم فصیح و بیک، معمای مولانا محمد نصرالله به اسم کامی، معمای مولانا جلال‌الدین محمد به اسم سلطان خلیل.
نسخه ۳ بار قیمتگذاری شده است: نصف قرش (که خط خورده است)، ۴ قروش و یک بار به سیاق.
رساله اول با چند حاشیه به امضای منه رحمه الله.
در برگ ۱۰۵ر این بلاغ قرائت دیده می‌شود: «بسم الله الرحمن الرحیم. الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. وبعد فقد قرأ علیّ الاخ الفاضل العالم المتقی مولانا احمد ابن المرحوم المغفور مولانا عبدالحی المعارف من اوله الی هنا قرأة فهم وتدقیق وانا العبد الفقیر الی الله القدوسی حبیب‌الله بن علی الطوسی عفا الله عنه».
بین دو رساله ششم و هفتم (برگهای ۱۳۰پ و ۱۳۱ر) این یادداشتها آمده است: سه رباعی ترکی از فضولی و تاریقلی (؟)، اشعاری فارسی از فرخی و نظیری نیشابوری و انوری و شیخ اوحدی و برای فتح مقصود، نقل قولی از شیخ الرئیس از کتاب نجاة، و طریق آب نیسان.
برگ ۱۴۴پ تاریخ ولادت عبدالرزاق در شب سه‌شنبه ۱۸ جمادی‌الاولی ۱۰۶۷ق و مهر تملک بیضوی با نقش: «المتوکل عبده محمدباقر...» (بقیه از

بین رفته است). برگ ۱۴۵ پ تملک محمدامین.
در ۱۴۷ ر مهر تملک چهارگوشی ۳ بار نقش بسته بوده اما هر سه را محو کرده‌اند. به همراه چند سطر به سیاق.
فهرست رساله‌های مجموعه در پشت طبله اول جلد نوشته شده است.
چندین جای نسخه مهر تملک کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. بیشتر رساله‌ها رکابه‌دار.
کاغذ: بیشتر نسخه نخودی آهار مهره دو پوسته شده. دو، ۲۵۹، یک برگ، ۱۲/۵×۱۹/۴، سطرها و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول. قطر: ۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۰۹۷]

(۹۰۰۳)

جنگ:

۱. نورس خیال (دیباچه نورس) «۱ پ ـ ۴ پ» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
از انجام افتادگی دارد.
رک: ش ۸۸۵۲/۶.
آغاز: «سرودسرایان عشرتگه قال که به نورس سرابستان حال کار کام و زبان ساخته‌اند به شهد ثنای صانعی عذب البیانند».
انجام موجود: «گوهر دارایی و فرمان‌فرمایی به کف نیارند تفوق پادشاهان به هم به مهربانی».

۲. دیباچه گلزار ابراهیم «۸ ر ـ ۹ ر» **(منشآت ـ فارسی)**
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
از آغاز افتادگی دارد.
رک: ش ۸۸۵۲/۵.
آغاز موجود:
تفاوت کفر و دین آمد به معنی
میان عدل او و عدل کسری

انجام:
عقل کل در مزرع استادیش
خوشه چین خرمن تعلیم باد
داستان شد ختم بستان رخش
غیرت گلزار ابراهیم باد
تمت الدیباچة بعون الله تعالی وحسن توفیقه بحق محمد واله الطاهرین.

۳. منشآت «۹ پ ـ ۱۰ ر»

۴. ترکیب بند «۱۲ ر ـ ۱۲ پ»
مطلع:
مـی‌ریخت مدام می به جامم
آن ساقی چشم مست مخمور
انجام:
از رخت از نظر نهانست بینوری دیده‌ام از آنست
انجامه: «کاتب الحروف محمد فهدی».

۵. ترجیع بند «۱۶ پ ـ ۱۷ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدنصیر
از انجام افتادگی دارد.
آغاز:
ای نور چراغ چشم بیدار ای مونس جان عاشق زار
انجام موجود:
میفهمیدیم با هم ای دوست در دل رازی که بود مستور

۶. منتخب جامع الحکایات «۲۱ پ ـ ۲۲ ر و ۱۲۲ پ» **(داستان ـ فارسی)**
از انجام ناتمام مانده است.
آغاز: «راویان اخبار و ناقلان آثار و محدثان داستان کهن و خوشه چینان خرمن سخن در جامع الحکایات چنین آورده‌اند که پادشاهی در نیشابور که او را بـه نـام شاه محمد نیشابوری می‌گفتند سه پسر داشت».
انجام: «فرزندان عرض کردند که ای پدر بزرگوار می‌خواهیم که سفر کنیم به عنایت الهی شاید».

۷. ساده دل (حمار نامه) «۲۹ پ ـ ۳۱ ر»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (-۱۰۵۷ق)
کامل.
رک: ش ۸۹۴۲/۲۴.
آغاز:
ســـــاده دلی را ز پـــــی راه دور
گشت خری چون خر عیسی ضـرور
جـانب بـازارچـه شـد جـلوه‌گـر
دید فضائی چـو جـهان پـر [ز] خـر
انجام:
هر که دل از حـیله بـد انـدیش کـرد
با کس دیگر نه کـه بـا خـویش کـرد
هست دریـــن وادی پـــر گـیر و دار
بر خر خـود هـر کسـی آخـر سـوار

۸. اشعار
در جای جای جنگ از این شعرا سروده‌هایی نقل شـده است:
ابراهیم ادهم، میرزا (۳۳ ر)
امیناء یزدی (۶۰ ر)
خسرو (۲۸ ر)
سلیم (۶۰ پ، ۱۲۳ ر)
شانی (۲۳ پ ـ ۲۶ ر با این انـجامه: «ایـن چـند کـلمه بتاریخ ۱۲ شهر جمادی‌الاول ۱۹۶ [۱۰۹۶] مـرقوم رقم شکسته قلم گردید اگر سهوی شده هم خـواهـد بخشید»)
شوکتی (۴۷ پ)
شیدا (۳۱ پ)
صـایب (۲۶ پ ـ ۲۸ ر، ۳۹ ر، ۴۷ پ، ۶۰ پ، ۱۱۱ ر ـ ۱۱۶ ر)
صفی قـلی بـیگ (۱۸ ر، ۲۸ ر، ۳۱ پ، ۳۴ پ بـا ایـن انجامه: «این... بتاریخ ۱۹ شـهر جـمادی‌الاول ۱۹۶ [۱۰۹۶] در خـــدمت اقـایی مـرتضی قـلیبک در... شهریار نوشته شد»)
صیدی طـهرانـی (۳۲ ر ـ ۳۴ ر، ۳۷ پ، ۴۰ ر ـ ۴۷ ر، ۱۱۶ پ)
طاهر، میرزا (۳۹ پ، ۴۷ پ)
عرفی، مولانا (۶۰ ر)
فیضی (۳۴ پ)
قدسی (۱۳ پ)
کامی (۳۱ پ)
کلیم (۱۹ ر ـ ۲۰ پ، ۶۱ر ـ ۱۱۰ پ، ۱۱۹ پ)
محمد قلی سلیم (۳۱ ر)
مشرب (۳۹ ر)
معصوم، میرزا (۳۴ ر)
ناصر خسرو (۳۵ ر ـ ۳۶ پ)
وحشی (۳۷ ر، ۵۰ پ ـ ۵۹ پ)
وحید (۴۸ ر ـ ۵۱ ر)
هادی (۱۱۶ پ به خط خودش، ۱۱۸ ر)
اشعاری از لا ادری (۲۶ ر، ۲۸ پ)
و سه ماده تاریخ بـرای سـلطنت شـاه سـلطان حسـین (۱۱۷ ر)

خط: نستعلیق و شکسته.
تاریخ کتابت: سده ۱۱ﻫ، اشـعاری هـم در سـده ۱۳ﻫ بدان اضافه شـده. در بـرگهای ۲۶ ر و ۳۴ پ تـاریخ کتابت ۱۲ و ۱۹ جمادی‌الاول ۱۰۹۶ق در خدمت آقایی مرتضی قلی بیگ ذکر شده است.
صفحات مجدول به زر محرر مشکی. بیشتر صفحات نقره افشـان، هـمه صـفحات سـه سـتونه (بـه جـز بخشهایی که متن به نثر است). در صـفحه آغـازین متن مهر چهارگوش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدیوسف ۱۱۵۷». آغـاز نسـخه یـادداشت طلب از آقـاکـرم (تـاریخ آن پـاره شـده)، سـه بـار قیمتگذاری نسخه به سیاق با یک تملک و یادداشت یادگاری سیاه شده، در برگهای ۱۴ پ ـ ۱۵ ر تـصویر سه انسان کشیده شده است. از این تـصاویر دو تـا جدید و یکی کهنه‌تر است. در گـوشه بـالایی پشت همه برگها (تا برگ ۳۴) نام یک حیوان نوشته شـده است. چند برگی از وسط جنگ جا به جا شده. در پنج

برگ آخر نسخه تک بیتهایی پراکنده و مشوش و اکثراً بدون نام سراینده آمده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: الوان آهار مهره‌دار.
یک، ۱۲۴، یک بـرگ، ۱۱/۹×۲۲/۷، سطور چلیپا، ۱۵/۶×۸.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سر ترنج، عطف و سجاف عنابی؛ یک لا. درون قهوه‌ای. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۰۹۶]

(۹۰۰۴)

مجموعه:
۱. [تذکره شعرا] «۱ ر ـ ۴۶ پ»
(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
از این کسان در آن یاد شده است: فردوسی (۱ ر)، فرخی ترمذی (۱ پ)، ابوالفرج رونی (۳ ر)، مختاری غزنوی (۱۰ پ)، عنصری (۱۴ ر)، منوچهری (۱۴ ر)، سوزنی سمرقندی (۱۵ ر)، اثیر اومانی (۱۷ پ)، قطران تبریزی (۱۹ پ)، سراج‌الدین قمری (۲۳ پ)، مسعود سعد سلمان (۲۴ ر)، سیف‌الدین اسفرنگ (۲۶ پ)، معزی (۲۸ پ)، فلکی شیروانی (۳۰ ر)، ابوالعلاء گنجوی (۳۱ ر)، نظامی (۳۱ پ)، قوامی مطرّزی (۳۲ پ)، سید حسن غزنوی (۳۳ پ)، عمعق بخاری (۳۵ پ)، ادیب صابر (۳۷ پ)، مجیرالدین بیلقانی (۳۸ ر)، شرف‌الدین شفروه (۴۰ ر)، جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی (۴۱ ر)، اثیرالدین اخسیکتی (۴۲ ر)، ازرقی (۴۲ پ)، مجدالدین همگر (۴۳ پ)، نجیب‌الدین جربادقانی (۴۵ ر)، رفیع‌الدین مسعود لنبانی (۴۶ ر).

۲. منتخب نان و حلوای شیخ بهاءالدین محمد سلمه الله
«۵۹ ـ ۶۴ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳ـ۱۰۳۰ق)
در پایان نسخه با نام السوانح خوانده شده است.
رک: ش ۸۸۰۶/۱.

آغاز: «اما بعد حمد الله علی افضاله والصلواة والسلام علی اشرف الخلایق محمد وآله فیقول افقر العباد...
ایها اللّهی عن العهد القدیم
ایها الساهی عن النهج القویم».
انجام:
«یا بهایی فاتخذ قلبا سواه فهو ما معبوده الا هواه
تمت المنظومه الموسومه بالسوانح بحمد الله واولا وآخرا».

۳. ساقی نامه «۷۳ ر ـ ۷۴ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: الیاس بن یوسف نظامی گنجوی (ـ۶۰۷ تا ۶۱۵ق)
مجلس، ج ۸، ص ۲۱۷ و ج ۳۸، ص ۵۵۵؛ آستان قدس، ج ۹، ص ۲۶۰؛ تذکره میخانه، ص ۱۸ـ۲۶.
آغاز: ساقی نامه شیخ نظامی رحمه الله
بیا باغبان خرّمی ساز کن گل آمد در باغ را باز کن
نظامی به باغ آمد از شهربند بیارای بستان بچینی پرند
انجام:
بیا ساقی امشب به می کن شتاب
که با دردسر واجب آمد گلاب
می کـاب در روی کار آورد
بدان می که در سر خمار آورد

۴. منتخب مجمع الحکایات نوادر الاحکام «۸۱ ر ـ ۹۰ ر»
(داستان ـ فارسی)
آغاز: «منتخب از کتاب مجمع الحکایات نوادر الاحکام. گویند شهر تبریز را زبیده خاتون منکوحه هارون الرشید در سنه خمس و سبعین بنا نهاده و در سنه اربع و اربعین ماتین بزلزله خراب گشت».
انجام: «و بغایت الغایت از مقدمش مسرور گشت آنچنانکه واقع شده بود حکم فرمود سلطان و تمامی ارکان دولت داعیان خشنود گشتند».

۵. خلاصه خمسه نظامی «۹۰ پ ـ ۱۰۴ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
گزیدهٔ موضوعی منظومه‌های نظامی است: «مثنوی چند

از گفتار... نظامی گنجوی... که مشحون است از مواعظ و حکم و مملو از نصایح و امثال عجم مانند درر ولالی از بحور خمسه استخراج نموده شد».

از نام مؤلف نشانی در هیچ یک از نسخه‌ها نیامده است. اما کهنترین نسخه شناسایی شده آن در کتابخانه اسعد افندی نگهداری می‌شود که در ۱ ذیحجه ۸۸۳ق کتابت شده است.

در مقدمه از ۳۶ باب نام برده شده اما متن کتاب ۳۷ باب دارد:

باب اول: در توحید.
باب دوم: در نعت.
باب سیم: در صدق.
باب چهارم: در صبر.
باب پنجم: در عشق.
باب ششم: در رزق.
باب هفتم: در قناعت.
باب هشتم: در فال نیک.
باب نهم: در نصیحت خاص.
باب دهم: در نصیحت.
باب یازدهم: در سیاست.
باب دوازدهم: در صفت.
باب سیزدهم: التجا به اهل دولت.
باب چهاردهم: در عدل.
باب پانزدهم: در سخا.
باب شانزدهم: در عقل و سر.
باب هفدهم: در رای و تدبیر.
باب هیژدهم: در ادرار سخن.
باب نانزدهم: در تواضع.
باب بیستم: در ریاضت.
باب بیست و یکم: در اظهار اخلاص.
باب بیست و دوم: در نگاه داشتن راز.
باب بیست و سیم: در تحقیر.
باب بیست و چهارم: در مکافات.
باب بیست و پنجم: در شناختن.
باب بیست و ششم: در تبری.
باب بیست و هفتم: در منع عیب.
باب بیست و هشتم: در تسکین غم.
باب بیست و نهم: در تضرع و خواری.
باب سی‌ام: در مذمت بسیار.
باب سی و یکم: در مدح و ذم زمان.
باب سی و دوم: در منع خنده.
باب سی و سیم: در مذمت طین.
باب سی و چهارم: در فواید.
باب سی و پنجم: در شکایت فقر.
باب سی و ششم: در امثال.

نسخه ما ابواب ۲۰ تا ۳۰ را ندارد.

نسخه‌ها در تعداد ابیات و ابواب و تقدیم و تأخر مطالب تفاوتهایی با هم دارند.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۹۷-۲۷۹۹؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۹-۷۰؛ دنا، ج ۴، ص ۹۵۳-۹۵۴ و ۱۰۱۹ (آمیخته با نسخه‌های دیگر معرفی شده است).

آغاز: «بعد از ادای وظایف شکر و حمد الهی و لطایف صلوات و سلام نامتناهی بر حضرت اقدس رسالت پناهی... اما بعد تعلیم کتب ائمه دین بمطالعه کلمات حکمت‌آمیز و تامل و تفکر».

انجام:

آن کس که ز خون خود نترسد / از کشتن نیک و بد نترسد
هر خانه که بی‌چراغ باشد / زندان بود ار چه باغ باشد

۶. حکایات «۱۰۵ ر - ۱۰۸ پ»

۷. ذکر مفخرالدین و معزالاسلام خواجه همام تبریزی «۱۱۴ ر - ۱۱۴ پ»

زندگی کوتاهی از او است.

۸. منتخب حبیب السیر «۱۱۷ ر» **(تاریخ-فارسی)**

مؤلف: محمد بن همام‌الدین محمد شیرازی هروی، خواندمیر (-۹۴۲ق)

فهرستواره، ج ۱، ص ۶۱۰-۶۱۲.

۹. منتخب دیوان امیر خسرو دهلوی «۱۱۷ پ ـ۱۲۷پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ابوالحسن بن محمود، امیر خسرو دهلوی (۶۵۱ ـ ۷۲۵ق)

مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۳۳ ـ ۳۳۶؛ منزوی، ج ۳، ص ۱۸۵۶ و ۲۳۱۶ـ۲۳۲۰.

آغاز:

ای ز خیال ما برون در تو خیال کی رسد
یا صفت تو عقل را لاف کمال کی رسد
گر همه مردم و ملک خاک شوند بر درت
دامن عزت ترا گرد ملال کی رسد

انجام:

چه خوش حالی که گردم گرد کویت
دلی پر خون گریبان پاره پاره
به کویت کرده‌ام شب گریهٔ خون
جگرا نیک به دامان پاره پاره

۱۰. تاریخ وفات انوری و سلطان سنجر «۱۳۴ ر»

۱۱. منتخب کیمیای سعادت «۱۴۰ پ ـ ۱۴۱ پ» **(فارسی)**

مؤلف: محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ـ۵۰۵ق)

فهرستواره، ج ۶، ص ۵۷۰ـ۵۷۲؛ مؤلفات الغزالی، ص ۱۷۲ـ۱۷۸.

آغاز: «منتخب از کیمیای سعادت من تصنیف احمد غزّالی قدس سره. بدانکه آدمی را بهرزه و بازی نیافریده‌اند بلکه کار وی عظیمست و خطر وی بزرگ».

انجام: «و بحراثت و تجارت و پس از این معنی حراثت و تجارت بشناسی انشاء الله تعالی».

۱۲. منتخب اخلاق محسنی «۱۴۳ پ ـ ۱۴۷ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ۹۱۰ق)

بخشهایی از باب ۲۶ و ۳۸ کتاب است.

فهرستواره، ج ۶، ص ۳۰۳ـ۳۰۵.

آغاز: «در صحبت اختیار کردن. صحبت نیکان و مجالست دانایان کیمیای سعادت ابدی و رهنمای دولت سرمردی است... باب در انجاح حاجات. هر که خواهد که حاجتهای او نزد خدای تعالی روا شود بدانچه تواند باید که حاجت خلق برآرد».

انجام: «و دو سه کس را نیز یک عمل نفرمایند که چون شرکت پدید آید عمل ساخته و پرداخته نگردد».

۱۳. منتخب گلستان «۱۵۱ ر ـ ۱۵۳ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)

آغاز:

بنده همان به که ز تقصیر خویش
عذر بدرگاه خدا آورد

انجام:

مراد ما نصیحت بود گفتیم حوالت با خداکردیم و رفتیم

۱۴. از مجمع الحکایات «۱۵۴ ر ـ ۱۶۷ پ» **(داستان ـ فارسی)**

آغاز: «یکی از سلاطین بزرگی را پرسید که می‌گویند هر چیزی را ذکاتیست (کذا) زکات سلاطین چیست».

انجام: «پس چون سلطان را طاعتی حاصل شد و معصیتی از من صادر نگشت محل شکرگزاری و سپاس داری باشد...

کسی کاستعانت بدرویش برد
اگر بر فریدون زد از پیش برد
وبالله (کذا) المستعان علی ما تصفون. تمت».

۱۵. فرهاد و شیرین «۱۷۱ ر ـ ۱۷۷ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ۹۹۱ق)

گزیده‌ای از آن است.

رک: ش ۸۹۴۲/۲۰.

آغاز:

زبان دان رموز کیمیا کیست
که گویم حل و عقد کیمیا چیست
نه بحث ما در آن امر محالست
که در ابیات نقش قیل و قالست

انجام:

مـــن اول کـــامدم بـــودم وفـادار
در آوردم در انـــجا سـر بـدیوار
من اول کـامدم بـودم وفـا کـیش
دگرگون کردم اینجا عادت خـویش

۱۶. منتخب تذکرة الاولیاء «۱۸۲ پ ـ ۲۰۸ پ» (فارسی)

مؤلف: محمد بن ابراهیم عطار (ـ۶۲۷ق؟)

آغاز: «مـنتخب از کـتاب تـذکرة الاولیـاء مـن تـصنیف حضرت شیخ عـطار قـدس الله ارواحـه. الحـمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین... اما بعد ایزد تعالی حکـایت چند بر سبیل و طریق استفسار از شمایل اولیـای کـبار نوشته‌اند از کتاب تذکرة الاولیاء».

انجام:

یا کـار بکـام او شـود یـا بـی‌یار
بر دارد و سر در سر آن کار کـند

۱۷. منتخب اسرار نامه «۱۷۹ ـ ۱۸۱ پ و ۲۰۹ ر ـ ۲۱۰ر» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن ابراهیم عطار (ـ۶۲۷ق؟)

۱۸. منتخب دیوان شیخ کمال خجندی « ۲۱۰ پ ـ ۲۱۴ ر» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: کمال‌الدین مسعود خجندی (ـ۸۰۳ ق)

رک: ش ۹۰۸۴/۱.

آغاز:

افـــتتاح ســخن آن بـــه کــه کـنند اهـل کـمال
بـــــثنای لمــــن المــــلک خـــدای مــتعال
پادشاهی که به پیراهن (کذا؛ پیرامن) جاهش نرسد
از ازل تا بابد صحت (کذا؛ وصمت) نقصان و زوال

انجام:

خـــط تــو کــه خـوانــند خــط ریــحانش
ســـنبل نکشــــد ســـر ز خــط فــرمانش

۱۹. رباعیات خیام «۲۱۴ ر ـ ۲۱۵ ر» (ادبیات ـ فارسی)

آغاز:

با تـو بـخرابـات هـمی گـویم راز
به زانکه بمحراب کنم بی تو نـماز

انجام:

مقراض اجـل طـناب عـمرش بـبرید
دلال امـــل بـــرایگـــانش بـفروخت

۲۰. حکایات «۲۲۷ پ ـ ۲۳۷ ر»

بخشهایی از کتابی است که نام آن را از ابتدای مطلب پاک کرده‌اند. قسمتهایی هـم گـفته‌های عـین القـضات همدانی است.

۲۱. سؤال و جواب بوزرجمهر و استادش «۲۳۷ ر ـ ۲۳۸ ر» (فارسی)

آغاز: «آغاز سؤال بوزرجمهر. از اسـتاد خـود پـرسیدم استفادت را و او جواب می‌گفت. گفتم ای استاد از خدای تعالی چه چیز خواهم تا همه نیکی خواسته باشم».

انجام: «گفت سه چیز بپرهیزکاری و بردباری و بی‌طمعی. گفتم سرمایهٔ حرب چیست؟ گفت عزم درست».

۲۲. نصایح لقمان حکیم به پسرش «۲۳۸ ر ـ ۲۳۸ پ» (فارسی)

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «در اخبار آمده است که لقمان حکیم بپسر خود را بدین چند کلمه پند میداد که یاد گیرد و بدان کار کند و خردمند و زیرک گردد».

انجام موجود: «بر دوستی زنان اعتماد مکن. نـاشمرده بکار مبر. از غیبت کسان یاد مکن».

۲۳. منتخب نصیحة الملوک « ۲۴۱ ر ـ ۲۴۱ پ» (اخلاق ـ فارسی)

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «معلوم شد که خسرو عادل دام دولة (کـذا) قـابل ترتیب است و مستعار نصیحت اما بدانکه مالک رعیت را».

انجام موجود: «جان در خطر نهند کـه بـهزیمت پشت دادن به از انکه با شمشیر مشت زدن».

۲۴. اصطلاحات صوفیه «۲۴۷ ر» **(عرفان_فارسی)**
مؤلف: میر سید علی بن شهاب‌الدین همدانی (۷۱۴-۷۸۶ق)
آغاز: «امیر سید علی همدانی فرماید که ای شـاه جـهان بدانکه این الفاظ جند که اکابران در شعر قـرار داده‌انـد میخانه و بتخانه و شرابخانه باطن عـارفان و کـاملان را گویند».
انجام: «و باده فروش پیران و مرشدان را گویند و پـیر مغان و پیر خرابات نیز مرشد را گویند».

۲۵. محمود و ایاز «۲۵۵ پ ـ ۲۵۸ پ» **(ادبیات_فارسی)**
مؤلف: علیقلی بیگ انیسی شاملو (-۱۰۱۷ق)
بخشی از منظومه است. در نسخه با نام «من محمود ایاز یلقلی بیگ انیسی» خوانده شده.
رک: ش ۸۹۸۲/۵۴.
آغاز:
شبی بر تـخت دولت خـفته مـحمود
بــــباطن دیــــدهٔ نــظّاره بگشـــود
مشــــاهد گشت صــحرای مــثالش
چــنین افکــند پــرتو در حــنایش
انجام:
کی این فکـرم بـخاطر نـقش مـی‌بست
کــــه صــیاد دگــر صــیاد ره بست
قــدم نــنهادمی هــرگز دریــن بــاغ
بــــیاد صــــید دلرا کــــردمی داغ

۲۶. اشعار
با سروده‌هایی از این کسان:
آزری، شیخ (۱۲۸ ر، ۱۳۰ پ، ۱۴۸ ر، ۱۴۸ پ، ۱۴۹ ر، ۱۴۹ پ)
آصفی، خواجه (۷۶ ر)
ابراهیم، میرزا (۵۲ پ)
ابن طغرل (۵۵ پ)
ابن یمین (۵۳ ر، ۵۵ پ، ۱۳۹ پ ـ ۱۴۰ ر)
ابوالحسن تفرشی، امیر (۵۲ ر)
ابوالحسن خرقانی، شیخ (۱۵۰ ر، ۱۶۹ پ، ۲۵۳ ر)
ابوالقاسم کازرونی (۵۰ ر)
ابوالقاسم، میر (۷۶ پ)
ابوتراب مشهدی (۷۷ ر)
ابوسعید ابوالخیر (۵۵ ر، ۷۷ر، ۷۷ پ، ۱۶۹ر، ۲۵۳ر)
ابوطالب تبریزی (۸۰ پ)
اثیرالدین اخسیکتی (۱۳۳ ر)
اثیرالدین اومانی (۱۲۸ ر، ۱۶۹ ر، ۲۵۳ ر)
ادیب صابر (۷۷ ر، ۱۱۱ پ)
ازرقی (۱۰۹ پ، ۱۱۲ ر، ۲۱۹ پ، ۲۴۳ پ)
افضل‌الدین ترکه، خواجه (۷۶ پ، ۱۳۰ پ)
امامی هروی (۱۳۳ ر، ۲۴۲ پ)
امیدی (۶۸ پ، ۷۱ ر)
امیر خسرو دهلوی (۵۴ ر، ۷۸ ر، ۱۴۸ ر)
امیر علیشیر (۲۱۰ ر)
انـوری (۵۴ پ، ۵۵ پ، ۶۶ ر، ۷۱ پ، ۱۱۱ پ، ۱۳۰ ر، ۱۳۴ پ ـ ۱۳۸ پ، ۲۱۶ ر)
انیسی تبریزی (۷۶ پ)
انیسی، درویش (۷۶ پ)
اوحدالدین، شیخ (۵۲ پ، ۷۹ ر، ۸۰ ر)
اوحدالدین کرمانی، شیخ (۸۰ ر، ۱۱۴ پ، ۱۳۲ پ)
اوحدی (۱۱۵ پ)
بابا فغانی (۵۳ ر، ۱۱۵ ر)
باقر داماد، میرزا (۱۲۸ ر)
بایزید بسطامی (۷۷ پ)
بنایی (۵۳ ر)
بهاءالدین محمد سلمه الله، شیخ (۵۵ پ)
تراب، میرزا (۲۲۷ ر)
تیمور علی منشی فراهی (۱۳۳ پ)
جعفر قزوینی (۱۲۹ ر)
جلال عضد، سید (۷۹ پ)
جمال‌الدین حسینی (۷۶ ر)
جمال‌الدین عبدالرزاق (۸۰ پ، ۷۵ ر، ۱۱۱ پ)

نواب کامیاب (۱۲۸ ر)
نیازی قزوینی (۵۵ پ)
نیکی، مولانا (۵۰ ر)
والهی قمی، میرزا (۵۴ پ)
وحشی (۱۱۵ ر، ۱۶۹ پ، ۲۱۶ ر، ۲۵۳ ر)
وفایی شیرازی (۵۰ ر)
هاشم، میر (۷۶ پ)
هاشمی (۱۷۷ پ؛ از مظهر الآثار)
هجری سمرقندی (۱۳۰ پ)
هجری، میرزا (۷۶ ر)
همام تبریزی (۷۸ پ)
همایون پادشاه (۵۸ پ)
یلقلی بیگ انیسی (۱۳۲ ر)

خط: نستعلیق. تاریخ‌کتابت: اوائل سده ۱۱ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، صفحاتی که در آنها شعر نوشته شده چهار ستونه. در رساله‌های منثور بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شنگرف رنگ، آغاز نسخه مهر بیضوی «شعاع ۱۳۱۵» و نمره ۹۵۵ که در کتابخانه‌اش بدین کتاب داده شده بود. این مهر در برگهای ۱ ر، ۸۱ ر، ۹۰ پ، ۱۰۴ پ ۱۰۸ پ، ۱۴۰ پ و ۲۵۸ پ نیز دیده می‌شود. نسخه از انجام افتادگی دارد. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهارمهره. بعضی از برگها دوپیوسته شده.
دو، ۲۵۸، چهار برگ، ۱۳/۲×۲۳/۱، سطور چلیپا و معمولی، ۹/۵×۲۰.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، جدولدار گرهی و ساده، عطف و گوشه‌ها مرمت شده با چرم. قطر: ۳/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۱۸]

(۹۰۰۵)

الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)

از آغاز تا پایان سوره کهف. مجلد دوم آن به شماره ۹۰۲۰ می‌آید.
کشاف الفهارس، ج ۴، ص ۴۴ـ۶۶؛ دنا، ج ۸، ص ۵۸۵ ـ ۵۹۷؛ الشامل، تفسیر، ج ۱، ص ۱۵۵ـ۱۸۸ (۸۸۶ نسخه و ۸۳ شرح).
آغاز: «الحمد لله الذی انزل القرآن کلاماً مؤلفاً منظماً ونزّله بحسب المصالح منجّماً وجعله بالتحمید مفتحاً».
انجام: «وان کان مضجعه بمکة کان له نوراً یتلالأ من مضجعه الی البیت المعمور حشو ذلک النور ملیئکة تصلون علیه حتی یستیقظ».

خط: نسخ خوش مشکول، تاریخ‌کتابت: سده ۱۱ه.
نسخه‌پردازی عثمانی، آیات و عناوین و نشانیها شنگرف، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، کمی تصحیح شده، با یادداشتهای توضیحی و لغوی در هامش صفحات (این یادداشتها بیشتر در صد برگ ابتدای نسخه است). حاشیه‌نویسیها پیش از جدول‌کشی نسخه نوشته شده چه در موارد متعددی رسم جدول به خاطر آنها ناقص شده است (برای نمونه برگ ۲۲ پ، ۲۵ ر، ۲۶ پ، ۲۸ پ و ...). برگ آغازین سرلوح مذهب و مرصع نفیس با پیشانی که درون آن بسمله به خط کوفی تزئینی سفیداب رنگ نوشته شده است. بندسازی شده. در اطراف پیشانی هشت‌کتیبه قلمدانی لاجوردی به همراه هشت دایره که درون آنها ستاره‌های هشت‌پر سبز و آبی رنگ نقش بسته. شرفه‌دار. دو صفحه اول بین جملات دوایر زرین کوچک تحریردار. در حاشیه برگ ۲۸۸ پ علامت سه نقطه شک. بین اشعار نیز از این علامت با رنگ شنگرف استفاده شده است.
در صفحه عنوان نسخه نام کتاب و مؤلف: «المجلد الاول من تفسیر الکشاف للعلامة الزمخشری(ره)»، تعداد اوراق و سطور نسخه (۳۶۳ق، ۲۷س) و یادداشتی پاک شده.
آغاز نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی و پایان آن مهر بیضوی به نقش: «عبده محمّدجعفر ۱۲۴۷». نسخه برگشمار دارد. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: شکری آهارمهره، حاشیه بالایی کمی آبخورده.
دو، ۳۶۳، یک بـرگ، ۷ / ۱۶×۶ / ۲۴، ۲۷ سـطر، ۱۸/۷×۱۱/۵.
جلد: روغنی سبز نفیس، با ترنج و سرترنج قـرمز و نقوش زرکوب، مـجدول گـرهی زریـن، دورو، درون تیماج عنابی، عطف میشن زیتونی. قطر: ۴/۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۳۴]
(← تصویر)

(۹۰۰۶)

فتوحات شاهی **(تاریخ ـ فارسی)**
مؤلف: ابراهیم امینی هروی فرزند قاسم بن میرک محمدامین (ح ۸۸۲ـ۹۴۱ق)

تاریخ وقایع عصر صفوی مخصوصاً دوره شاه اسماعیل (۹۰۵ـ۹۳۰ق). ابراهیم امینی در سالهای ۹۱۰ تا ۹۱۶ق صـدارت خـاصه ابـومنصور مـظفر حسـین مـیرزا (۸۴۲ـ۹۱۱ق) در خراسـان را بـر عـهده داشت. چـون سلطنت به ابوالفتح محمد شیبانی انتقال یافت مانند سایر صدور چندی مورد عذاب و شکنجه عبدالرحـیم صـدر قرار گرفت و پس از رهایی مدتی عزلت و انزوا اخـتیار کرد. در ۹۲۶ق مورد عنایت شاه اسماعیل قرار گرفت و به دربار او پیوست و از سال ۹۲۷ق در سن ۴۵ سالگی در دارالسلطنه هرات مأموریت یافت تا تـاریخی بـرای رویـدادهـای آن حکـومت بـنگارد. فـتوحات شـاهی محصول آن فرمان است که در دو دفتر تنظیم شده: دفتر اول از آفرینش آدم و نیاکان پیامبر تا زمان شاه اسماعیل را در بر می‌گیرد و دفتر دوم شامل رویدادهای دوره شاه اسماعیل تا حـوادث سـال ۹۲۰ق است. وی در هـمین سال فتوحات شاهی را به صورت ناتمام رهـا مـی‌کند. می‌توان گمان برد که این ناتمامی از آن رو بوده که ظاهراً امینی نخواسته است شکست شاه اسـماعیل در جـنگ چالدران را ثبت کند.

شرح تقسیمات کتاب چنین است:

دفتر اول: مقدمة الفتوحات، مشتمل است بر پنج فتح:

فتح اول: در بدء آفرینش و ایـجاد آدم و سـلسله نسب حضرت خاتم صلی الله علیه وآله وسلم.

فتح دویم: در بیان مجملی از اخبار میلاد با اسعاد سـید عباد.

فتح سیم: در ذکر شمه‌ای از سوانح احوال ائـمه قـدسی نژاد.

فتح چهارم: در انتقال به باقی آبا و اجـداد شـاه عـدالت نهاد.

فتح پنجم: در شرح احوال ایام صغر آن خسرو با دین و داد خلد الله تعالی ظل رأفته علی مفارق الی البلاد الی یوم التناد.

و دفتر دوم «چون مقدمه مشتمل بر وقایع دوازده سال ابد حال اعلی حضرت شاه بی‌مثال سمت اشـتمال دارد داعیه آن است که هر دوازده سال سوانح زمان فرخـنده مجال آن حضرت را در ضمن دفتری بر مـنصه شـرح و بیان آرد».

فتوحات شاهی از منابع ارزشمند شـناخت حـوادث قبل از تشکیل سلطنت صفویه است و به دلیـل حـضور مؤلف در اردوگاه شاهی و ارتباط با افراد صاحب منصب اطلاعات جامع و مـوثقی هـم از اوایـل سـلطنت شـاه اسماعیل دارد.

جلد اول، کمی از مقدمه کتاب (در حدود دو یـا سـه صفحه) افتادگی دارد.

چاپ: تصحیح محمدرضا نصیری، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۳ش، ۲۸+۶۴۲ص.

ذریـعه، ج ۱۶، ص ۱۱۷؛ فـهرستواره، ج ۱، ص ۶۳۸؛ فرخنده پـیام، ص ۱۸۷ ـ ۱۹۰؛ دانشگـاه تـهران، ج ۹، ص ۱۱۹۲؛ مـجلس، ج ۱۰، ص ۵۵۸ ـ ۵۶۲؛ نشـریه نسخه‌های خـطی، ج ۲، ص ۲۶۳؛ وزیـری یـزد، ج ۱، ص ۱۶۱ ـ ۱۶۵؛ «فتوحات شاهی»، عبدالعلی کارنگ، در جهان اخـلاق، ش ۵، فـروردین ۱۳۳۶ش، تـبریز، ص ۷۱ـ۷۵ (که همین نسخه یعنی نسخه سلطان‌القرایی را معرفی کرده است)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۴۵؛ کتابخانه ملی اتریش، ص ۲۷۶ (با نام تـاریخ شاه اسمعیل و نـاشناخته)؛ بـخارا، ش ۴۴، مـهر و آبـان ۱۳۸۴ش، ص ۱۲۶ـ۱۲۷.

آغاز موجود:
«راست همچون شهاب برق افروز
برق او دلنواز دشمن سوز
نخل خوش آن نهال ظفر مهچهٔ آیینه جمال ظفر عالی فطرتی که چون مهر و ماه دیده بر روی جهان آرایش گشودند».

انجام: «بن ادریس بن برو بن مهلائیل بن قینان بن انوش بن شیث بن آدم صلوات الله علیه علی نبینا وعلیه وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهّاب فی یوم الاربعاء ثامن شهر ذیقعده الحرام سنه ۱۱۰۸ کتبه العبد الاقل العاصی محمدطاهر الکجوری».

خط: نستعلیق، کاتب: محمدطاهر کجوری، تاریخ کتابت: چهارشنبه ۸ ذیقعده ۱۱۰۸ق.

عناوین و نشانیها و آیات و احادیث و عبارات عربی با شنگرف نوشته شده، بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی شنگرف رنگ، در ابتدای صفحه اول کتاب این یادداشت نوشته شده: «هو، تاریخ فتوحات شاهی تألیف ابراهیم (در اصل کلمه اسمعیل بوده که آن را خط زده‌اند) امینی رحمه‌الله بامر شاه اسمعیل انار الله برهانه. نسخهٔ نادرهٔ است عزیز الوجود». به همراه قیمت نسخه به ۵۰۰۰ (بدون واحد).

نسخه دو نوع رکابه دارد: یکی در سمت چپ پایین صفحات که معمول همه نسخه‌هاست و دیگری وسط بالای صفحات (در قسمت روی برگها). آثار رکابه این نوع دوم در بیشتر موارد بر اثر صحافی و برش از بین رفته اما نمونه‌های آن را می توان در برگهای ۷۴ـ۷۷، ۹۴، ۱۶۳ و ۱۶۸ دید. به جز این البته عبارات متداولی مانند «هو» و «الحمد لله» نیز گاهی در بالای صفحات نوشته شده است. نسخه وقف بوده و بالای بعضی از صفحات کلمه «وقف» نوشته شده است. سطراندازی شده با مسطره. جزوها ۸ برگی. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: شکری نازک آهارمهره.

۲۹۳ برگ، ۱۸×۲۴/۷، ۱۵ سطر، ۸/۵×۱۷/۵.

جلد: میشن زیتونی مجدول، درون کاغذ ابر و باد.

قطر: ۳/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۰۶]

(۹۰۰۷)

حدیقة المرام **(شرح حال نامه ـ عربی)**

مؤلف: محمدمهدی بن محمد عارف‌الدین خان رونق، واصف مدراسی (۱۲۱۷ق ـ زنده در ۱۲۷۴ق)

تذکرهٔ کوتاه امراء و علماء و شعرای معاصر مؤلف از شهرهای مدراس و حیدرآباد است. وی در آغاز نوشته: «ذکرت فیها بعض الطلبة ایضاً من الشیوخ ذا نسبان ووصفت العلماء بحسب اعتقادی وصفاً وکشفت احوالهم ما کانت عندی ثابتة کشفاً وما بالغت فی مدحهم طمعاً وما اتبعت امر نفسی بالنسبة الی بعض الناس تبعاً ورسمت بخطی لاهل بلدة المدراس ومضافاتها حرف المیم ولاهل الحیدرآباد حرف الحاء وذکرت احوال بعض الامراء تشریفاً لکتابی...».

مؤلف در مقدمه از خود یاد نکرده، اما در برگ ۲۰ پ از پسرش «مولوی عبدالباسط بن شیخ محمدمهدی مؤلف الحدیقة» یاد کرده است. مرحوم احمد گلچین معانی هم در حاشیه یادداشتی در تاریخ ۱۳۴۲/۶/۱۴ش نوشته و مؤلف را معرفی کرده است.

کتاب به ترتیب حروف الفبا تقسیم شده و هر حرف در یک فصل گنجانده شده است.

کامل.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۲۷۶ـ۲۷۷.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد سید المرسلین وآله وصحبه اجمعین. اعلم یا اخی ان هذه نسخة مشتملة علی تذکرة العلماء الاعلام سمیتها بحدیقة المرام وذکرت فیها... فصل الالف. افضل‌الدولة مدظله العالی ابن ناصرالدولة المرحوم هو رئیس الاسلام والمسلمین».

انجام: «مولوی یعقوب صاحب... قرأت عنده مفتاح الصلوة وله ولد صالح حافظ القرآن لا زال سالماً آمین

مات فی التاسع والعشرین من شوال سنة الف ومأتین وثمانیة وخمسین».

انجامه: «الحمد لله بتاریخ ۲ ماه مبارک ربیع‌الاول سنه ۱۳۳۵ هجری روز پنجشنبه اتمام یافت. کتبه سید محمد جلال‌الدین کان الله له».

خط: نسخ، کاتب: سید محمد جلال‌الدین، تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲ ربیع‌الاول ۱۳۳۵ق.

نسخه‌پردازی هندی، عناوین و نشانیها به خط نستعلیق هندی شنگرف، آغاز نسخه یادداشتی از احمد گلچین معانی که در دوم تیر ۱۳۴۳ش در طهران این نسخه را به جعفر سلطان‌القرایی هدیه کرده است و نوشته که نسخه دیگری از آن در هیچ یک از کتابخانه‌های خصوصی و عمومی ایران نیست. در حاشیه برگ ۲۰پ یادداشت دیگری از احمد گلچین معانی مورخ ۱۳۴۲/۶/۱۴ش در معرفی مؤلف کتاب. در موارد زیادی کلمات متن را سترده و صورت صحیح را با مرکبی پررنگتر جایگزین کرده‌اند. آثار سطراندازی کاملاً در نسخه مشهود است. جزوها ۸ برگی. دوخت صحافی از بین رفته و نسخه به صورت ۴ جزو جداگانه است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.

کاغذ: صنعتی حنایی آهار مهره.

یک، ۲۸، دو برگ، ۱۶/۵×۲۰/۸، ۱۷ سطر، ۱۰×۱۸.

جلد: مقوا، رویه کاغذی، عطف و گوشه‌ها پارچه‌ای.

قطر: ۰/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۰۲]

(۹۰۰۸)

الخلاف **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)

از آغاز افتادگی دارد. از اواسط کتاب الشفعة تا پایان کتاب اللعان.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۷۸ـ۷۹؛ دنا، ج ۹، ص ۴۸۱ ـ ۴۸۳؛ یادنامه شیخ طوسی، ج ۳، ص ۶۶۴ ـ ۶۶۵.

آغاز موجود: «اذا کانت دار بین نفسین فادعی احدهما انه باع نصیبه من اجنبی وانکر الاجنبی ان یکون اشتراه».

انجام: «وان جوزنا ان یکون منه لغلبة الظن الا یکون منه فمع العلم بانه لیس منه اولی. تم کتاب اللعان یتلوه کتاب العدد».

خط: نسخ کهن، تاریخ کتابت: سده ۶ه.

عناوین درشت، در حاشیه کمی تصحیح شده. از برگ ۱۶۷ تا پایان نسخه خط و کتابت و کاغذ جدیدتر و شاید متعلق به یک سده بعد از تاریخ اصلی نسخه باشد. پایان کتابها علامت ۵.

آغاز نسخه این یادداشتها به چشم می‌خورد: نام کتاب: «قطعة من الخلاف من الشفعه الی العدد»، تملک علامه مجلسی با عبارت: «لمحمدباقر بن محمدتقی»، مهر بیضوی: «یا اباعبدالله»، تملک حاج محمدحسین خوچه‌چی، امانت سیدباقر، تملک سید باقر بن حسن حسینی که نسخه را به سید ابراهیم بن سید علی امانت داده بود، یادداشت محسن بن محمد تبریزی که در ربیع‌الاول ۱۳۳۱ق کتاب از حاج اعتضادالممالک بدو رسیده است با مهر چهارگوش او به نقش: «الواثق بالله الاحد عبده محسن بن محمد»، پس از آن تملک پسرش محمد در ماه شعبان (بدون ذکر سال) که نوشته کتاب از پدرش محسن بدو ارث رسیده است با مهر بیضوی: «الواثق بالله ابن محسن محمد ۱۳۲۸»، تملک حسن بن محمدامین حسینی در ۱۱۵۶ق.

پایان نسخه گفته‌ای از شبلی به خط کهن از زمان کتابت نسخه. با جزوهای ۱۰ برگی که تعداد آنها را به خاطر برش صحافی نمی‌توان تعیین کرد. جزوهای نسخه با حروف در گوشه بالای سمت چپ اولین برگ هر جزو شمارش شده است. در لبه بالا و پایین نسخه نام کتاب نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره. کمی آبخورده و مرمت شده.

چهار، ۱۸۳، یک برگ، ۱۳/۱×۱۹/۸، ۲۳ـ۲۰ سطر، ۱۱×۱۷.

جلد: تیماج مشکی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی.

عطف و سجاف جدیدتر. قطر: ۳/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۰۱]
(← تصویر)

(۹۰۰۹)

لمعات الهیه در معارف ربوبیه (شریفیه خاقانیه)
(کلام ـ فارسی)

مؤلف: عبدالله بن خان بابا مدرس زنوزی (ـ۱۲۵۷ق)

در الهیات و کلام شیعی برای آن که خوانندگان «براهین الهیه و دلایل کلامیه به تفصیل تمام و بسط مالاکلام اطلاع به هم رسانند».

نوشته شده به دستور فتحعلی‌شاه قاجار (۱۲۱۱ـ۱۲۵۰ق): «فرمودند که رساله‌ای در فن ربوبیات تألیف کرده و مختصری در علم توحید تصنیف نموده که مشتمل بر معرفت مبداء اشیاء و معرفت صفات جمالیه و جلالیه او و محتوی باشد بر براهین عقلیه قاطعه به نهجی که هر مسئله‌ای از مسائل ربوبیه و هر عقیده‌ای از عقاید دینیه به مرتبه مشاهده و عیان آید واوی را در آنها مجال توقف و مقام تأمل نماند... و مسمی گردانیدم این رساله را به شریفیه خاقانیه و این نسخه کریمه سلطانیه به لمعات الهیه در معارف ربوبیه و مرتب ساختم او را به فصولی و هر فصلی را به لمعاتی».

پایان یافته در عصر جمعه ۶ ربیع‌الاول ۱۲۴۰ق.

در آغاز نسخه نام کتاب معارف الربوبیة نوشته شده است.

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۲۱۶؛ دنا، ج ۸، ص ۱۰۷۵ـ۱۰۷۶.

آغاز: «حمد و ثنای نامتناهی واجب الوجودی را سزاست که به مجرّد ذات پاکش ظاهر و هویدا و به قوت نور وجودش نهان و آشکار است».

انجام:

این نامه نه حقه در و مرجان است
اندر تن اهل فضل و دانش جان است
از طبع روان چون که به پایان آمد
تاریخش گفتم تحف خاقان است

و از جمله محسنات آن است که در عصر روز جمعه ششم ربیع‌الاولی سنه ۱۲۴۰ به اتمام رسید در سال سی‌ام از جلوس آن سلطان صاحبقران به اتمام رسید و روز جمعه ماویش (کذا؛ مأوایش) عالم جبروت است و او مرتبه جمع جمیع صور عقلیه و قصوی درجات سلاک مسالک معارف نقلیه است. الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر...» (بقیه آن بریده شده است).

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوین در دو برگ اول شنگرف و پس از آن نانوشته، همه عناوین به صورت مورب و با خطی ریز در حاشیه صفحات نوشته شده تا بعداً در متن شنگرف‌نویسی شود. نیمی از برگ پایانی نسخه بریده شده است. در حاشیه تصحیح شده، برگهای ۲۱۴ تا ۲۱۹ بر عکس صحافی شده‌اند.
پشت دفه دوم جلد چند یادداشت سیاق مربوط به محرم ۱۳۰۹ق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. ته‌نقش‌دار.
یک، ۲۵۱، دو برگ، ۱۵/۳×۲۱/۷، ۱۸ سطر، ۸/۵×۱۴/۵.
جلد: تیماج مشکی مجدول گرهی، عطف گالینگور.
قطر: ۳/۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۰۰]

(۹۰۱۰)

مجموعه:

مؤلف: محمدتقی بن محمدزکی صاحب مازندرانی (ـ۱۲۵۶ق)

۱. دیوان صاحب مازندرانی «۱ پ ـ ۱۶۰ ر»
(ادبیات ـ فارسی)

در آغاز نوشته شده: «دیوان قصاید و غزلیات مرحوم میرزا تقی آقا رحمه الله معروف به علی‌آبادی و متخلص به صاحبدیوان بوده است».

دنا، ج ۵، ص ۲۴۲ ـ ۲۴۳؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۳۵.

آغاز:

کرا شاید ثنا زان پس که زیبد آل یاسین را
جهان مجد و تمکین آسمان دانش دین را

انجام:

همی به اصفهان ترک شاهی بگفت
به خاک قم اندر به شاهی بخفت
به دارای نو باد دوران به کام
به شاه کهن ملک دار السلام

۲. منشآت « ۱۶۰ پ ـ ۱۶۵ ر » (ادبیات ـ فارسی)

شامل دو قسمت یکی به تقلید از مقدمه گلستان و دیگری «مراسله‌ای که حسب الامر پادشاه جمجاه فتحعلی شاه به قایم مقام نایب‌السلطنه در منع بدگوئی و عیب‌جوئی امنای دولت خاصه امین‌الدوله عبدالله خان به خراسان فرستاده شد».

آغاز: «یا رب شب دوشین چه مبارک سحری بود که با جمع دوستان چون گل در بوستان خندان بودیم سخن به سخن می‌رفت و بذلهٔ به طیبتی می‌پیوست میر محضر میرزا جعفر طیب الله عیشه که به عادت وقت».

انجام:

«بتکده چین در او بدایع مانی
نامه شیرین در او صنایع شاپور
قصه هجران دراز».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.[۱]

صفحات مجدول به شنگرف، برگ آغازین نسخه یادداشت حاج محمدابراهیم متخلص به مشتری و ملقب به حسام‌الشعراء[۲] **که در صفر ۱۳۰۲ق کتاب را به کتابخانه جناب اقبال‌الدوله (۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ق) هدیه کرده است. وی در مورد آن نوشته: «هو الله تعالی. این جلد دیوان قصاید و غزلیات و قطعه و رباعیات مرحوم میرزا تقی آقا است با دو سه مراسلات انشای ایشان رحمه الله تقدیم نمود این ثناگستر اقل الحاج محمدابراهیم المتخلص بمشتری و ملقب بحسام‌الشعرا بجهة کتابخانه جناب جلالتماب اقای اقبال الدوله دام اجلاله. بتاریخ صفر المظفر سنه ۱۳۰۲»». این نسخه در کتابخانه اقبال الدوله نمره ۳۵۹ را داشته است (این شماره هم در صفحه عنوان و هم در برچسب عطف نسخه دیده می شود).**

در پایان این یادداشت سه مهر آمده است: مهر بیضوی به نقش: «یا ابراهیم ۹۷» و «سعدالله المنشی» و مهر مربع به نقش: «حسام‌الشعراء ۱۳۰۲». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. در حاشیه برگ ۲۸ ر یادداشتی از او درباره زمان سرایش یکی از قصاید در سال ۱۲۳۷ق. پایان نسخه یک بیت شعر از سعدی.

جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهارمهره.

۱۶۵، یک برگ، ۱۳/۴×۲۲، ۱۵ سطر، ۸/۵×۱۶/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول گرهی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۰۹۱]

(۹۰۱۱)

کتاب السبعین (کیمیا ـ عربی)

مؤلف: جابر بن حیان (۱۲۰ـ۱۹۸ق)

این کتاب هنوز کامل منتشر نشده. ۱۰ رساله اول آن با ترجمه فرانسه در ۱۹۸۳م در پاریس چاپ شده است. تاریخ نگارشهای عربی، ج ۴، ص ۲۶۷ـ۲۸۲؛ منتخبات من نوادر المخطوطات العلمیة، ص ۸۰ـ۸۴ (معرفی نسخه ش ۷۴۳ حسین چلپی بورسا، مورخ اواسط جمادی‌الآخر ۶۸۸ق در تبریز)؛ اعلام الحضارة العربیة الاسلامیة، ج ۱، ص ۲۲۱ـ۲۲۲ و رساله‌های آن جدا جدا در ص ۲۲۵ـ۲۶۰؛ گلپایگانی جدید، ج ۶، ص ۲۳۸۹؛ مجلس، ج ۲۶، ص ۱۰۸؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۷۵۵؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۱۱۳ و ۱۱۷؛ ملک، ج ۶، ص ۴۴۳ـ۴۵۲؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۴۲۴؛ عکسی مرکز احیاء میراث، ج ۶، ص ۷۱ ـ ۷۲؛ بریتیش میوزیوم، ش OR.10764.

---

۱. نوشته شده پس از فوت صاحب دیوان چه کاتب در صفحه آغازین کتاب از او با دعای درگذشتگان یاد می‌کند.

۲. برای زندگی او رک: فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۸۴۵.

۱. کتاب اللاهوت «۱ پ ـ ۵ ر»
آغاز: «کتاب اللاهوت وهو المقالة الاولی من السبعین مقالة تألیف ابی‌موسی جابر بن حیان. الحمد لله شکراً لما وهب لنا و منحنا من فضله بغیر استحقاق بل جوداً وتفضلاً علینا من غیر سالفه ... فیکون هذه جوامع ما فی کتبنا المتقدمة والمتأخرة لانا جمعنا فی هذه ما یحتاج إلیه والسلم. وقد صنعت کتبی هذه سبعین کتاباً وجعلت فی کل کتاب منها فنّاً وله اسم فما فی کتابی هذا یعرف بکتاب اللاهوت نذکر فیه الشیء الاعظم والذی یذکر فیه الاصول الداخلة فی الشیء الاعظم».
انجام: «فینبغی ان یفوتک هذه المقدمات التی فی کتابی هذا ان اردت عمل الباب الاعظم فاعرفها وقد نصحتک ان شاء الله. تم کتاب اللاهوت بحمد الله ومنّه وهو الاول من السبعین».

۲. کتاب الباب «۵ ر ـ ۹ ر»
آغاز: «بسمله والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وعلی آله الطیبین والعاقبة للمتقین وعلی آله وسلم. قد تقدم لنا کتاب قبل هذا سمیناه کتاب اللاهوت ذکرنا فیه اصول هذه الصناعة فی الشیء الاعظم وکیف یکون ونحن ذاکرون فی کتابنا هذا التدبیر لتلک المقدمات فی الطریق الاوسط الذی هو بین السابع والثانی ورسمنا هذا الکتاب فی کتابنا المعروف بترتیب قراءة کتابنا».
انجام: «الق جزءاً علی الف الف ومائتی الف ای جسم وقد نثبت هذا الاوزان فی موضع ان شاء الله».

۳. کتاب الثلثین «۹ ر ـ ۱۲ ر»
آغاز: «یقول انه ذاکر باب الاعظم بتمامه فی هذه الثلثون کلمة فی مرتبة العلیا قد صح ان اول ما یبدء به التقطیر وهو ان یکون الحجر فی قرعه».
انجام: «فالق واحداً من الالف علی الف کذلک الی منتهی الحساب وهذه کلمة ثلاثون وهی آخر ما فی الباب والکتاب فاعرفها واعمل بها ان شاء الله».

۴. کتاب المنی فی تدبیر الحجر الاعظم فی مدة قریبة «۱۲ ر ـ ۱۷ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وعلی آله الطیبین. اما بعد فان الوصف قد طال فی امر الباب الاعظم فی امره وامر التدابیر اعنی ما ذکره الناس».
انجام: «واما ان یشمع بالماء وحده وهی المرتبة الثالثة فهذا نهایة ما فیه ولکن نار الحضان یجب ان یستعمل هنا فاعرف ذلک ان شاء الله».

۵. کتاب الهدی «۱۷ ر ـ ۲۲ ر»
آغاز: «الحمد لله والصلوة علی سیدنا محمد وآله وسلم. قد تقدم لنا من کتبنا هذه اربعة کتب کل واحد منها منفرد بنفسه فی فن من فنون الباب الاعظم فی قرب المدة علی التألیف فی بُعد المدة وکلما جاء کتاب ثان نقصت فیه المدة علی ما قد رسمنا من التألیف وکتابنا هذا یسمی الهدی نذکر فیه الباب الاعظم فی مدة عشرین یوماً».
انجام: «فاذا فهمت هذا من کتبنا فقد بلغت مرادک وان کنت لم تفهم هذا فاقرأ کتابنا فانک تصل فی قرب مدة الی ذلک ان شاء الله. کمل الکتاب بحمدالله ونعمته».

۶. کتاب الصفات «۲۲ ر ـ ۲۶ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد نبیه وآله وسلم. ان الله تبارک وتعالی قد امتن علی الناس بهذا الکتاب منة عظیمة لانا نهون لها... وکتابنا هذا یعرف بکتاب الصفات ونحن نذکر فیه التدبیر الذی مضی فی کتبنا هذه فی خمسة عشر یوماً وکذلک ینقض فیما یأتی بعد ذلک من الایام قلیلاً قلیلاً».
انجام: «وعلی قدر ما تقاومه من البارد الرطب فی المعدة التی هو مضده یکون سرعة الهضم وابطائه فاعرف ذلک ان شاء الله والحمد لله رب العالمین».

۷. کتاب العشرة «۲۶ پ ـ ۳۰ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد النبی وعلی آله وسلم. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا عدة

کتب فی معنی واحد الا انها ناقصة المدة بعضها عن بعض بنقصان التدبیر... وقد سمیت کتابی هـذا کـتاب العشـرة فاذکر فیه التدبیر فی عشرة ایام علی ما قد تقدم».
انجام: «ولو حسب ایضاً هذا الاعـظم الذی فـی المـرتبة الثانیة اذا کرر حـتی یـبلغ الی المـرتبة الاولی یـعلم ان الزمان فیهما واحداً ان شاء الله عزوجل».

۸. کتاب النعوت (کتاب التسعة) «۳۰ پ ـ ۳۴ پ»
آغاز: «بسمله والحمد لله کـثیراً وصـلی الله عـلی سـیدنا محمد نبیه وعلی آله وسـلم. قـد تـقدم مـن کـتبنا هـذه السبعین ما قد مر الشرح فـیه عـلی النسـق وانـا مـخبر فی کتابی هذا مثل ما اخـبرت فـی کـتبی المـتقدمة الا انی اشرح فی هذا ایضاً شرحاً قویاً لا فـرق بـینه وبـین المتقدم من کتبنا وما یتأخر من هذا... فاقول ان الکـتاب الذی قبل کتابنا هذا یعرف بکتاب العشرة وهو ان تـدبیر الباب الاعظم فی عشرة ایام ونحن نذکر ذلک ههنا فـی تسعة ایام».
انجام: «فان اصباغها التی فیها یؤدیها حینئذ ههنا فاعرف ذلک ان شاء الله. تم کتاب النعوت لجابر بن حیان».

۹. کتاب العهد «۳۴ پ ـ ۳۸ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وسلّم تسلیماً. قد سبق لنـا قبل کتابنا هذا عدة کتب فی هذا الفن من حجر الاعـظم وانا اذکر فی کتابی هذا ایضاً شیئاً مما قد تقدم ذکره من الحجر الاعظم وتدبیره فی اقـرب مـن المـدة التـی قـد تقدمت کما شرطنا فی هذه الکتب کـلها... وقـد ذکـرت التدبیر الی آخره فی کتابی هذا فی ثمانیة ایام».
انجام: «ثم هان علیه کالداخل فی صناعه من الصـنایع اذ دخل اول دخول فـتامل ثـم انـه یـمهر بـها ان شـاء الله عزوجل. تم کتاب العهد لجابر بن حیان الصوفی».

۱۰. کتاب السبعة «۳۸ ر ـ ۴۱ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وعلی آله الطیبین وسلم تسلیماً. وبعد فانه قد سبق لنا قبل کتابنا هذا تسعة کتب فی هـذا الفن الواحد من الباب الکبیر... وکتابنا هذا العاشر من هذه الکتب نذکر فیه هذا الباب فی مدتا سـبعة ایـام ویکـون کمثل ما مضی له الشرح الطویل ولیس یجوز ان یکـون فی العالم لهذا الباب الاعظم تدبیر هو اقرب من هذا ولا اسرع من هذه المدة».
انجام: «یخرج من النار فی هـذه المـرة مـتهبّیة فـحینئذ فاستعملها فهذه جملة ما فـی هـذا البـاب الاعـظم مـن التدابیر ان شاء الله».

۱۱. کتاب الحی «۴۱ پ ـ ۴۳ پ»
آغـاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی... تسـلیماً کثیراً. وبعد قد سبق لنا قبل کتابنا هذا عشرة کتب نـذکر فیها من امر الحجر المطلوب ما فیه کفایة وغنیً ولم یذکر معه غیره وضماننا فی کتبنا ان یذکر الحیوان کله فـما لم یذکر فی الحیوان شیء افضل من هذا الحجر قدمناه علی سایر الحیوان فی تلک الاجـزاء ونـحن نسـتأنف هـهنا الکلام فی الحیوان فذکره قریباً فی مدة تدبیره عـلی مـا شرطنا فی الباب الکبیر».
انجام: «فهذه المقدمات هـی التـی انـا ذاکـر تـدابـیرهم وآرائهم فی ذلک لا زیادة علی هذه المقدمة ولا نـقصان منها فاعرفه ان شاء الله».

۱۲. کتاب الحکومة «۴۴ ر ـ ۴۶ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... سلّم تسلیماً. قـد سبق لنا قبل کتابنا هذا احد عشر کتاباً فی الحـیوان کـل ذلک وقد اسرفنا فی فن واحد الکلام وهو المـخصوص من الحیوان بنفسه فی عشرة اجزاء من ذلک وقد تکلمنا فی الکتاب الحادی عشر الذی هو قبل کتابنا هـذا عـلی اصول اصحاب الحیوان وما قالوا انه من ذلک ولم نـذکر فی ذلک تدبیراً وقد اثبتنا التدابیر حینئذ علی النسق فی کتابی هذا وفیما یلیه علی شرح مـا تـقدم فـی العشـرة الاولی فی ذلک علی الآراء ایضاً».
انجام: «وهو اعظم فی القعل واما ان یکون بالمیاه المحمره والتسقیة له والتشویه فاعلم ذلک. تم کتاب الحکومة».

۱۳. کتاب البلاغة «۴۶ ر ــ ۴۷ پ»
آغاز: «الحمد لله شکراً کما هو اهله نحمده حمداً ابداً ونحن نسئله المزید من فضله انه ولیّ ذلک والقادر علیه. وبعد فقد سبق لنا قبل کتابنا هذا اثنا عشر کتاباً فی الحیوان وفی کتابنا هذا ایضاً شیء من تدبیر الحیوان علی ایتلاف النسق فی التدبیر فی ذلک وقد سمیت کتابی هذا کتاب البلاغة ومعناه بلاغة هذا التدبیر الذی فی هذا الکتاب وانا اشرح فیه طریق من ذکر الشعر ودبره وعمل به».
انجام: «واستوفی فی کل واحد من هذه فهذا آخر ما یتکلم به فی هذا المعنی فی هذه الکتب ان شاء الله عزوجل».

۱۴. کتاب المشاکلة «۴۷ پ ــ ۵۰ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وعلی آله الصالحین والعاقبة للمتقین وسلم. وبعد قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثلاثة عشر کتاباً فی الحیوان صنعة ولن یصعها لتقوم ببعض وانما فرقنا ذلک الکثرة الشرح لتفهم ما بیناه فی کتابنا... والذی اذکره فی کتابی هذا العلامات التی یکون فی التدبیر فی الاوقات المختلفة الصحیحة من السقیمة».
انجام: «فیعود الی الاول فافهمه ان شاء الله فهذه جملة العلامات المذکورة فی هذا الباب المحتاج الی معرفتها ان شاء الله».

۱۵. کتاب الخمسة عشر «۵۰ ر ــ ۵۲ ر»
آغاز: «الحمد لله کحمد الصادقین المقرّبین به وحده لا شریک له وان شبه الناس امره... قد سبق لنا قبل کتابنا هذا اربعة عشر کتاباً ذکرنا فیها علوماً کثیرة من الحیوان وتدبیره وقد ذکرت فی الکتاب الذی قبل کتابی هذا من العلامات الداخلة فی هذه التدابیر اسماء کثیرة واستوفیت الکلام فیما ذکرته فیها وقد ذکرت فی کتابی هذا کل علامة یکون فی هذه التدابیر فی الیوم الخامس عشر».
انجام: «وان عناصره تلطف وتلطفها ما یصفو او یصفی بها ما یعمل العمل الکامل ان شاء الله».

۱۶. کتاب الکفو «۵۲ ر ــ ۵۴ ر»
تنظیم شده در ۱۲ فصل.
آغاز: «الحمد لله مستوجب الحمد ومستحبه وسبحانه وتعالی عما یقول المبطلون علواً کبیراً... وبعد فقد سبق لنا قبل کتابنا هذا خمسة عشر کتاباً نذکر فی کل واحد منها شیئاً من علوم الحیوان من تدابیره وطبایعه وقد ذکرت فی کتابی هذا من الالوان المأخوذة من المدبر بعد الفراغ منه وانا اشرحها باسرها وهی ثلثمائة وستون لوناً... وقد سمیت کتابی هذا کتاب الکفو وهو الکفو بمعرفة هذا الالوان ان شاء الله وهذه الالوان قد جعلنا کل ثلاثین لوناً منها فصلاً».
انجام: «فإذا رأیت ذلک فاحمد الله تعالی علی ما بلغک. بلغنا الله وایاک محابنا ورزقنا وایاک من فضله الواسع انه سمیع مجیب».

۱۷. کتاب الاحاطة «۵۴ ر ــ ۵۶ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... تسلیماً. وبعد فانه قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ستة عشر کتاباً نذکر فیها من علوم الحیوان ما امکننا... وانا ذاکر فی کتابی هذا جملة الاوزان المحتاج الیها فی هذا الحجر».
انجام: «فهذه جملة طبایع الاجسام کلها قد عرفتک بها فاعمل علیها وقس ان کانت لک قریحة ان شاء الله تعالی».

۱۸. کتاب الرواق «۵۶ ر ــ ۵۷ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله... تسلیماً کثیراً. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا سبعة عشر کتاباً وانا اذکر فی کتابی هذا کیف اسلاف الطبایع وکیف یمکن من اراد ذلک الوصول الیه من حیث لا یلحقه فی ذلک خطا ولا تعب به وهذا هو شیء من امر الموازین».
انجام: «وغیر الدرب یعطل فحسبک فیما الناس فیه اکفی فکیف هذه الصناعة. تم کتاب الرواق تألیف ابوموسی جابر بن حیان».

۱۹. کتاب القبة «۵۷ پ ــ ۶۰ ر»
آغاز: «الحمد لله حمد من لم یکفر به قط ولم یعتوره فی

امره الشکوک ونسئله ان یقیلنا وینقذنا انـه ولی ذلک... وبعد فقد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثمانیة عشر کـتاباً کـل واحد منها فیها شیء من اصول هذه الصناعة عظیم کبیر. وقد اتیت فی کتابی هذا بمعرفة الاصول التی منها تکونت هذه الحجارة من الطبایع وأُری الوجه فـی ذلک وکـیف الوصول الیه».
انجام: «وما فعله وما فیه من کل واحد من العناصر فاعلم ذلک وهذه قدرة عظیمة والحمد لله تعالی».

۲۰. کتاب الضبط «۶۰ ر ـ ۶۲ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصـلی الله... تسـلیماً. قـد سبق لنا قبل کتابنا هذا تسعة عشر کتاباً کل کتاب منها فی فن من الفنون وکتابی هذا فیه وجه ضبط تلک الاشـیاء المتقدمة وکیف ینبغی ان یعمل ووجه التحرز مـنها مـن الخطا فیها وهذا سر عظیم لهم لیقرب علی الانسـان مـا یرید من ذلک».
انجام: «فما ینصمک خلق مثل نفسک فهذا ما یجب لک علینا من نصیحة ومن الله تعالی تطلب الجزاء علی ذلک والسلم».

۲۱. کتاب الاشجار «۶۲ ر ـ ۶۴ ر»
آغاز: «الحمد لله عزوجل ونشکره علی ما فضلنا من طبقة العامة اولاً فانها من اعظم المنن وعلی ما وهبه لنا من علم وعافیة وکفایة ... وبعد فانه قد سبق لنا قبل کـتابنا هـذا عشرون کتاباً فی الحیوان خاصة قد جمع التـدبیر عـلی جمیع جنس الحیوان کله وقد جعلت هذه العشرین کتاباً عشرة اجزاء منها فی تدبیر الحـجر الحـیوانـی الواحـد الاعظم والعشرة الثانیة فی باقی الحیوان کله وقد اتـیت فی کتابی هذا بالتدبیر من الشجر والنبات قاطبة... وقـد رسمت کتاب هذا بکتاب الاشجار لتـعرف بـه وهـو اول عشرة اجزاء فی علم النبات علی ما سلف من ذلک فـی الحیوان».
انجام: «هذا آراء الناس کلهم فـی امـر الاشـجار ونـحن نستأنف العمل لهذه الاشیاء التـی قـدمناها والله المـوفق للصواب».

۲۲. کتاب المواهب «۶۴ ر ـ ۶۶ ر»
آغاز: «الحمد لله رب... وسلم. وبعد قد سبق لنا قبل کتابنا هذا احد وعشرون کتاباً عشرون کتاباً منها فی الحـیوان وکتاب قبل هذا ذکرنا فیه اصول النبات ونحن نذکر فـی هذا الکتاب کیف وجوه التدابیر لتلک الاسماء المتقدمة».
انجام: «لان فیه العناصر الاربعة وهذه لا یدخل واحد منها علی هذه الصفة فی الخمایر ولا فی الملاغم فاعرف ذلک ان شاء الله».

۲۳. کتاب العطا «۶۶ ر ـ ۶۸ ر»
آغاز: «الحمد لله حمد الصادقین المخلصین الراجعین من بعد الضلالة الی الهدی بفضل سیدی ومولای الذی عـما کنت فی نار جهنم فاخرجنی منها... وبعد فقد سبق لنا قبل هذا اثنان وعشرون کـتاباً عشـرون مـنها فـی الحـیوان وکتابان فی النبات ونحن نذکر فی کتابنا هذا شـیئاً مـن تدابیر الحیوان ایضاً علی الشرط المـقدم لنـا فـی کـتب الحیوان».
انجام: «فاستعمله فیما ترید مـن اعـمالک. فـهذه جـملة التدابیر المستعملة فی الحیوان من هذا الوجه فاعرفه ان شاء الله عزوجل».

۲۴. کتاب الملاعب «۶۸ ر ـ ۷۰ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... تسلیماً. قد سـبق لنا قبل کتابنا هذا ثلاثة وعشرون کتاباً منها عشرون فی الحیوان و ثلاثة فی الاشجار. وقد ذکرنا من تدبیر عناصر الاشجار ونحن نـذکر فـی کـتابنا هـذا تـراکـیب تـلک العناصر».
انجام: «فینبغی ان یحفظ هذه الوصایا فانها یعینک علی ما اردت جملة من ذلک ان شاء الله عزوجل».

۲۵. کتاب المخنقة «۷۰ ر ـ ۷۲ ر»
آغاز: «الحمد لله شکراً دائـماً یـنقذنا مـن سـوء اعـمالنا ویخرجنا ربنا من الظلمات الی النـور غـیر مـحتاج الی الحمد فتبارک الله احسن الخالقین. وبعد فانه قد سبق لنا قبل کتابنا هذا اربعة وعشرون کتاباً فـی الحـیوان مـنها

عشرون واربعة فی النبات وانـا ذاکـر فـی کـتابی هـذا الابواب المترکبة من هذه العناصر».
انجام: «وماء الزيبق وماء النوشادر ویسلک التدبیر فـانه فی الکل واحد ان شاء الله عزوجل».

۲۶. کتاب الاکلیل «۷۲ ر ـ ۷۴ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... تسلیماً. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا خمسة وعشرون کتاباً عشرون منها فی الحیوان وخمسة فی الاشجار وکتابنا هذا یعرف بکتاب الاکلیل وهو من الاشجار ونذکر فیه قرب التدابیر لهـذه الاشیاء».
انجام: «والکلام علی عـطارد سـواء الا فـی عـقدة فـان الکبریت والنوشادر یتعلکان والزيبق ینسبک بغیر ذلک الوجه».

۲۷. کتاب الخلاص «۷۴ ر ـ ۷۵ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العـالمین وصـلی... وسـلم. الحـق ارشدنا الله وایاکم انه سمیع مجیب لذلک فضل الطـبایع علی جمیع الاشیاء التی یؤثر... وبعد ذلک فقد سبق لنـا قبل کتابنا هذا ستة وعشرون کـتاباً عشـرون مـنها فـی الحیوان وست فی الاشجار وهی النـبات وهـو الجـنس الثانی... وانا اذکر فی کتابی هذا الطریق الی معرفة تحمیر تلک الارواح التی بیّضناها لانا مـحتاج الی ذلک فـیما تقدم فی الجنسین جمیعاً».
انجام: «فاما ان اردت النوشادر والکبریت فهو علی عمل الزيبق فاعرف ذلک ان شاء الله عزوجل».

۲۸. کتاب الوجنة «۷۶ ر ـ ۷۷ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین مسـتوجب الحـمد شکـراً وتستحقه الشکـر وتـعالی عـما یـقول المـبطلون عـلواً کبیراً... وبعد فـقد مـضی فـی کـتبنا هـذه فـی النـبات ونحن نذکر فی کتبنا هذه النبات وقد مـضی مـنه صـدر صالح وانا ذاکر فی کتابی هذا من وجوه التدابیر والاعمال وما یکون لما مضی تماماً... وسوف اذکر فی کتابی هـذا کیف ینبغی ان یدبر الارض المستخرجة من جمیع انواع النبات بعد الاستقطار».
انجام: «الا ان الاحجار لکثرة اختلافها ما لا یـدخل فـی النبات والحیوان کدخول تلک فاعرف ذلک ان شاء الله».

۲۹. کتاب الرغبة «۷۸ ر ـ ۷۹ پ»
آغاز: «الحمد لله اوجب ما بدی به لله تبارک اسمه وتعالی وان کان حمداً بآله علانیة واضمار علیه سواء... ثم انه قد مضی لنا من کتبنا هذه ثمانیة وعشرون کتاباً... وانا ذاکر فی کتابی هذا وهو التاسع والعشرون من تدابـیر النـبات جمیع حلولات هـذه الاشـیاء المسـتعملة فـی النـبات حلولاتٍ لا یبعد عن مدبّرها ویسهل عملها».
انجام: «علی ان الزيبق صعب التدبیر ولکنه دون الکبریت والقول فیه وفی الکبریت یقرب جداً فاعرفه ان شاء الله».

۳۰. کتاب الخلقة «۷۹ پ ـ ۸۱ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله... سلّم تسـلیماً. وبعد قد سبق لنا قبل کتابنا هـذا تسـع وعشـرون کـتاباً عشرون کتاباً فی الحیوان وتسعة فی الاشجار وکتابنا هذا آخر قولنا فی الاشجار ... وانا ذاکر فیه الادهان والالبان وما فیها من الفعل والتأثیر القریب وأُری انها افـضل فـی العمل ولنا کتاب یعرف بکتاب الالبان فی المـائة واثـنی عشر نذکر فیه کیف وجه اسـتخراج الدهـن مـن جـمیع النبات ومن الحیوان والاحجار جمیع الالبان وابـلغ فـیه وما فیه ما یستخرج دهنه ولبنه واکثره الاشجار».
انجام: «وسوف نذکر ذلک عن آخره ان شاء الله ووجه آخر من اخراج الادهان للاجام کمثل الشمع وما جانسه وهی کذلک وسوف نأتی به فی المقالات الاخیرة ان شاء الله».

۳۱. کتاب الهبة «۸۱ پ ـ ۸۳ ر»
آغاز: «نحمد الله ونشکره علی موهبته لنا العـقل المـمیّز لجمیع الاشیاء کلها لان کل عقل یمیّز کل ما فی العالم... قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثـلاثون کـتاباً، فـی الحـیوان عشرون کتاباً وفی النبات عشرة وفی کتابی هذا الاحجار وابوابها علی منهاج ما تقدم من هذه الکتب وقد سـمیت کتابی هذا کتاب الهبة وانا ذاکر فیه الاحجار التی تکـون منها هذا الامر الجیدة التی ینبغی ان نستعمل».

انجام: «وکذلک القول علی الادویة المبیضة التی هی ادویتها ادویة محمرة وهذا سدّر عجیب فاعرف ذلک ان شاء الله. تم کتاب الهبة لجابر بن حیان الصوفی الکوفی الازدیّ».

۳۲. کتاب الروضة «۸۳ پ ـ ۸۵ ر»
آغاز: «قد تقدم لنا قبل کتابنا هذا احد وثلثون کتاباً کل کتاب فی فن وفی کتابی هذا اذکر العلة فی زحل وتدابیره بحسب الطاقة وقد سمیت کتابی هذا کتاب الروضة وانا استوفی فیه الکلام علی زحل بحسب ما وصلنا الیه من ذلک».
انجام: «فهذا ما فی الفضة من التدبیر وفی جمیع الاجسام کلها فاعرفها واعمل بها ان شاء الله».

۳۳. کتاب المشتری الناصع «۸۵ ر ـ ۸۷ ر»
آغاز: «الحمد لله شکر العابدین له به والمقرین له به ولولاه لما عرفناه ولا وصلنا الیه ولکن له الفضل علینا ابتدآء... قد سبق لنا کتابنا هذا اثنان وثلثون کتاباً فی الحیوان والنبات ومقالتان فی الاحجار وقد ذکرت فی کتابی هذا شیئاً من الاحجار ایضاً لتکون التألیف صحیحاً وقد خصصت کتابی هذا بذکر المشتری وعلله وتدابیره علی رسم ما تقدم من ذکر اخیه وما یأتی من ذکر اخوته بعد».
انجام: «ان یستعمل فی ادویته الکبریت فاعرف ذلک وکل دواء مجفف فاستخرج بحدسک وعقلک ذلک ان شاءالله».

۳۴. کتاب النفد «۸۷ ر ـ ۸۸ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله... والعاقبة للمتقین وسلّم الله. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثلاثة وثلثون کتاباً... وکتابنا هذا رابع من الاحجار وقد سمیت کتابی هذا کتاب النفد وانا ذاکر فی کتابی هذا جوهر المریخ وما فیه من العلل وردّه الی اصله کما فی اخوته المتقدمة».
انجام: «وحلّه ایضاً بصفرا لفضة تصغیراً حسناً وان زاد صیّرها ذهباً قائماً فی الخلاص وهذا مما یقام به البرهان».

۳۵. کتاب الطاهر «۸۸ پ ـ ۹۰ پ»
آغاز: «کتاب الطاهر وهو الخامس والثلثون. وانا ذاکر فیه الشمس وعللها وما فیها من التدابیر بکلام استوفی فیه کل ما فیه».
انجام: «فهذا مما تقام به البرهان فی ذلک وسوف یأتی من ذلک بما هو اقوی من هذا فی مواضعه ان شاء الله».

۳۶. کتاب اللیلة «۹۰ پ ـ ۹۲ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... للمتقین وسلم. قد تقدم لنا قبل کتابنا هذا خمس وثلاثون کتاباً... وکتابنا سادس وثلثون فی الاحجار ایضاً وانا ذاکر فیه سبب الزهرة وکیف ابتدأت وما علتها وکیف وجه تطهیرها ووجه تدابیرها وما طبعها واستوفی کلامی فی ذلک ان شاء الله».
انجام: «فمن احسن التدابیر التوتیا صبغ النحاس ذهباً تخالط الذهب الابریز قایم فی الخلاص. فاعلم ذلک ان شاء الله وفقنا الله وایاک للرشاد انه قریب».

۳۷. کتاب النافع «۹۲ پ ـ ۹۴ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... والعاقبة للمتقین وسلم. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ستة وثلثون کتاباً... وکتابنا هذا ایضاً فی الاحجار وقد سمیته کتاب النافع وانا اذکر فیه عطارد وما علیه وما ابتدء به اولاً لان یکون ووجوه تدابیره».
انجام: «ثم ارفعه فی ای وقت اردت عمله فاسبک بالزجاج فانه ینسبک فضة بیضاء احسن من کل فضة ان شاء الله».

۳۸. کتاب اللعبة «۹۴ پ ـ ۹۶ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... المتقین وسلم. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا سبع وثلثون کتاباً کل کتاب فی فن من فنون هذه الصناعة... وکتابی هذا ثامن فی الاحجار ایضاً وقد سمیته کتاب اللعبة وانا ذاکر فیه القمر وما خصه من الاحجار الذائبة السبعة وهو الفضة».
انجام: «وان دبرت هذا الذی ذکرناه ههنا کان کما قد وصفناه ولم نرمز فی ذلک شیئاً فاعمل به رزقنا الله وایاک انه علی ذلک قدیر».

۳۹. کتاب المصادر «۹۶ ر ـ ۹۸ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین حمداً کثیراً ابداً دائماً لا انقضاء له الا بانقضائنا من العالم... وبعد ذلک فقد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثمان و ثلثون کتاباً... وقد سمیت کتابی هذا کتاب الصادر وهو ایضاً من کتاب الاحجار وفیه من الاحجار غیر السبعة البرانیة والذی فی کتابنا هذا علم الارواح التی هی من المعدن علی تکوین الاحجار والذی اذکر فی هذا الکتاب من ذلک الکبریت وحده وجمیع اشخاصه واستوفی ذلک واصف وجوه تدابیرها بحسب ما عملنا له مما یقرب متناولة واذکر ایضاً طبعه».
انجام: «ان یکون اللون موافقاً للتأثیر من ذلک الجوهر فاعرف ذلک ان شاء الله عزوجل».

۴۰. کتاب الجمع «۹۸ ر ـ ۹۹ پ»
آغاز: «الحمد لله علی نعمائه ونستقبله من بدایة ونسئله العفو عنا فی الدنیا والآخرة بمنه وفضله انه جواد کریم. وبعد فقد سبق لنا قبل کتابنا فی الفنون الثلاثة وکتابی هذا یسمي کتاب الجمع به وانا ذاکر فیه استخراج الادهان ایضاً بالسیر والعمل لا علی ما ذکرناه فی ما سلف قبله من جهة العلم وابین ذلک واشرحه ان شاء الله».
انجام: «منها نوشادر ویجتذب هذه الادویة الحادة ما فی ذلک الجوهر من الملوحة فیعقدان جمیعاً ان شاء الله».

۴۱. کتاب التفسیر «۹۹ پ ـ ۱۰۳ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد خاتم النبیین وامام المرسلین وعلی آله الطیبین والعاقبة للمتقین والسلم. اعلم ان مقطر یخرج منه ماء ابیض لابد من ذلک ضرورة علی رأی العقل».
انجام: «او واحدة بعد التقطیره الاولی لیتطهر من اوساخه کما قد کنا طهرنا ماء الحجر الکریم».

۴۲. کتاب التلخیص «۱۰۳ پ ـ ۱۰۶ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... للمتقین وسلم. قد تقدم لنا قبل هذین الکتابین اربعون جزواً فی الثلاثة الاجناس وما قد ذکرناه فی کتابنا الذی قبل هذا هو شیء من امر الماء وعرفنا العلة فی الماء بما قد مضی فیه».
انجام موجود: «فإذا بلغ ذلک فهو منتهی ما فی الماء للمرتبة الثانیة لانه قد وجب من طول ما».

پس از آن برگهای ۱۰۶ پ ـ ۱۰۹ ر سفید ماندهاند وفقط صفحه آخر از رساله ۴۳ آمده است.

۴۳. کتاب الوجه «۱۰۹ ر ـ ۱۰۹ پ»
آغاز موجود: «فهذه النار المستعملة فی الباب الثانی المذکور. فه. فاما النار المستعملة فی الباب الثالث الاصغر».
انجام: «فاما سایر الوجه فیه کذلک واستعمال النوشادر فی غسل اوساخ الارض والنار فاعرف ذلک ان شاء الله».

۴۴. کتاب التأثیر «۱۰۹ پ ـ ۱۱۲ ر»
از انجام نانوشته مانده است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله... للمتقین وسلم. قد تقدم لنا قبل کتابی هذا ثلاثة کتب فی التفسیر لمامضی من کتب هذه السبعین وقد سرحت فی هذه الثلاثة المتقدمة شیئاً من امر الماء والدهن وانا اتمم باقی ما یحتاج الیه الماء والدهن من التدبیر فاعمل به».
انجام موجود: «ویؤخذ الوصل فیما بین القرعة وبین القضبان ویحکم ثم یقطر کذلک».

برگهای ۱۱۲ پ ـ ۱۱۵ ر سفید. مقاله ۴۵ در نسخهٔ ما نوشته نشده است. از این شماره به بعد شمارهٔ مقالات کتاب جابر با شمارهٔ رسالههای مجموعهٔ ما هماهنگ نیست.

۴۵. کتاب الجواهر «۱۱۵ ر ـ ۱۱۷ پ»
آغاز موجود: «قد سلف لنا بذلک ما فی بعضه کفایة فإذا استخرجته من الصبغ فالتدبیر فیه حینئذ علی ثلثة وجوه».
انجام: «وجمیع ما یلزم اسمه اللازم له من غیر لا من نفسه فاعرف ذلک وتبیّنه ان شاء الله عزوجل کمّل الجزء السادس والاربعین من السبعین».

۴۶. کتاب الهدی «۱۱۷ پ ـ ۱۱۸ ر»
از انجام نانوشته مانده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... وسلم تسلیماً. وبعد قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ستة واربعون کتاباً، اربعون منها فیها تدابیر واعمال وستة منها فیها تفسیر وشرح وهذه المقالة ایضاً فیها شرح کاخواتها المتقدمة التی قد سلف فیها القول».

انجام موجود: «وجمیع ما یقال علی الانسان من هذه الامور والاحوال قل ثم انه تعم هذه الامور کلها الوصول».

کتاب ۴۷ کتاب الاجناس نانوشته مانده است.

۴۷. کتاب التربیة «۱۱۹ ر ـ ۱۲۰ ر»

بخشی از آغاز رساله نوشته نشده است.

آغاز موجود: «یمیل وزنها وهذه الارض هی ارضه ارض الدهن هم فیرکب هذه النار فی هذه الآلة وتوقد علیها وقوداً».

انجام: «فاستعمل ما قد قدّمنا الذکر فیه لتدرک ما تطلبه منه ان شاء الله وکذلک اسئلک لکل باب ما قد ذکر له ان شاء الله عزوجل. تمت المقالة الثامنة والاربعون».

۴۸. کتاب الحقائق «۱۲۰ ر ـ ۱۲۱ پ»

از انجام نانوشته مانده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... للمتقین وسلم. قد سبق لنا من الکتب قبل کتابنا هذا ثمان واربعون کتاباً کل ذلک فیها تدابیر واعمال وتفاسیر... وقد جعلت کتابی هذا وهو الکتاب التاسع والاربعون حاویاً للحد المستعمل فی کتبنا هذه من التدابیر فی هذه الثلثة الابواب التی هی من جوهر واحد لیقرب بذلک ما حدّها ویسهل علی الطالب وانا ذاکر فی کتابی هذا مما شرطنا ذکره من هذا الباب رکنین الکتاب الذی یلی کتابنا هذا فی العدد فانا اذکر فی کتابی هذا فالماء والهواء مختلف الکلام فی النار والارض لما بعد».

انجام موجود: «وشدّ الوصل محکماً ثم اعد کذلک سبع مائة مرة فان الدهن حینئذ یقطر».

۴۹. کتاب القرار «۱۲۵ ر»

بخش کوتاهی از پایان کتاب است.

آغاز موجود: «لشرب من الماء بمقدار وزنها ثلثة مرار واربع او ما کان فانها کلما شربت کان او جدلها».

انجام: «الا ما قد سمیناه وقلنا استعمل هذا فی موضع کذا وکذا فهذه جملة التدابیر الداخلة فی الباب الاعظم. تمت کتاب الخمسین من السبعین مقالة».

۵۰. کتاب العروس «۱۲۵ ر ـ ۱۲۶ پ»

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی... سلم تسلیماً. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا خمسون کتاباً فی جمیع فنون الحکمة من اعمالها وتدابیرها وکتابی هذا انا اذکر فیه من الحکماء شیئاً وکذلک انا ذاکر فیه جملة ما بقی من کتبنا هذه الی انقضائها وانا مبتدی بذلک وبالله استعین».

انجام: «فانها یکون ذهباً باذن الله عزوجل. وان خالف فاعد علیها العمل حتی یکون کما ذکرناه فیها ان شاء الله عزوجل، تم کتاب الحادی والخمسون من السبعین».

۵۱. کتاب السلف «۱۲۷ ر ـ ۱۲۷ پ»

از انجام نانوشته رها شده.

آغاز: «الحمد لصاحب الحمد اوجب للشکر لمن هو مخلوق معاقب ونسئله الرضا عنا لما کان منا وهو اولی بالصفح عنا... قد سبقنا لنا قبل کتابنا هذا احد وخمسون کتاباً کل کتاب فی فن من العلوم وانا متمم فی کتابی هذا ما ابتدأت به ذکر المآء المستخرج من جمیع الاشیاء قاطبة».

انجام موجود: «ولکن ترید ان تعلم العلم اولاً ثم تنظر من ایّ وجه دخل علیه الفساد فتانیته».

۵۲. کتاب الطاهر «۱۲۸ پ»

فقط صفحه آخر این رساله نوشته شده.

آغاز موجود: «خلاف ذکر ظهر ولکن فی مدة ابعد وفی تقطیر اکثر فاعرف ذلک وتحفّظ».

انجام: «فاعمل بما قد ذکرناه فی ذلک ولا یخالف ما قد ذکرنا لتصیب ما یحب بذلک ان شاء الله عزوجل. تم الکتاب الثالث والخمسون من السبعین مقالة».

۵۳. کتاب التکرار «۱۲۸ پ ـ ۱۲۹ پ»
از انجام نانوشته مانده است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله... وسلم. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثلثة وخمسون کتاباً فی جمیع الفنون وهذا الکتاب الرابع والخمسون وهو قال لتلک الکتب فی فنها وانا ابدی بالکلام علی المنهاج ان شاء الله».
انجام موجود: «اعد علیه العمل کذلک سبع مائة مرّة وهو علی ما قاله سقراط وهو».
کتابهای ۵۵ (کتاب المحن) و۵۶ (کتاب الخاتم) در نسخه نوشته نشده‌اند.

۵۴. کتاب القرمز «۱۳۱ ر ـ ۱۳۲ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... تسلیماً. قد سبق لنا ست وخمسون مقالة فی فنون الصنعة وانا اذکر فی هذا السابعة والخمسین علل النار واقول انه احد العناصر».
انجام: «ویکون فی صورة منها وزن درهم ثم تلقی منه وزن درهم علی مائة درهم ایکون شما ان شاء الله والله اسئل علی جمیع امورنا حسن العون بمنّه».

۵۵. کتاب الاختلاط «۱۳۲ ر ـ ۱۳۳ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین وصلی الله علی سیدنا محمد خاتم النبیین وسلم تسلیماً. ما احسن الاعانة من الله سبحانه فمن اعانته الفلاسفة ما اعطاهم من فضل عقولهم... ونحن نذکر فی مقالتنا هذه وهی الثامنة والخمسون مع اخلاط الدهن والماء فافهم ما اقول لک فیه فانی ساذکر من العلامات اشیاء یلحق الانسان الضنة بان یستعملها فی هذه الجواهر...».
انجام: «ولم یزد احدهما علی الآخر شیئاً فاخلطها ولا تخلطها وهی متفاوتة فیفد فاحفظ هذه الوصایا».

۵۶. کتاب الحدود «۱۳۳ پ ـ ۱۳۵ ر»
آغاز: «الحمد رب العالمین... وسلم تسلیماً. قد سبق لنا قبل کتابنا هذا ثمانیة وخمسون کتاباً وقد شرحنا فیها شرحاً قویاً ومقالتی هذه انا ذاکر فیها حدود هذه الاشیاء الثلاثة لیضح لک».

انجام: «واستعمل فی التدبیر الثالث ما له من الجواهر وهی خارجة عن هذا الفن والتدبیر الثالث خارج عن هذا الفن ایضاً فاعرف ذلک ان شاء الله».

۵۷. کتاب الاعراض «۱۳۵ ر ـ ۱۳۶ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... سلم تسلیماً. قد سبق لنا تسع وخمسون کتاباً فی فنون ونحن نذکر فی کتابنا امر النار والارض خاصة».
انجام: «لو اجتمعوا علی ذلک ما قدروا علیه فتبارک الله احسن الخالقین فنادیت ان لا اله الا انت سبحانک ربنا وتعالیت عما یقول المبطلون».

۵۸. کتاب الغسل «۱۳۶ پ ـ ۱۳۸ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... وسلم. قد سبق لنا ستون کتاباً استوفینا الذکر فیها للخمسین جمیعاً وانا ذاکر فی کتابی هذا الجنس الثالث وما فیه من العلة وهو الاحجار فابین ذلک واشرحه».
انجام: «ویشوی حتی نزول النفط عنه ثم یمتحن بعد ذلک بالسبک ویستعمل فی الاعمال فان اردت تلیینه فالتمس بقیة الباب».

۵۹. کتاب التدابیر «۱۳۸ پ ـ ۱۴۰ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... وسلم. قد مضی لنا احد وستون کتاباً فی جمیع الفنون وانا ذاکر فی هذا الکتاب شیئاً من التدابیر ان شاء الله. تصعید الزیبق لسقراط یؤخذ منه نظیفاً رطلاً».
انجام: «وکذلک سایر ما نذکره من تدابیر هذه الاشیاء انما هو مثال لغیره فاعلم ذلک واعمل به ان شاء الله تعالی».

۶۰. کتاب المنهاج «۱۴۰ ر ـ ۱۴۱ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... وسلم تسلیماً. قد مضی لنا اثنان وستون کتاباً فی فنون وانا ذاکر فی هذا الثالث والستین امر الکبریت المعدنی وتدبیره ان شاء الله. ان الکبریت من معادن النفط».
انجام: «واعلم انه من الاسرار الکبار متی السبک لک فی

التدبير شیء من هذه الارواح فهو اكسير عظيم فـاعرف ذلک هداک الله وايانا بحوله وقوته».

۶۱. كتاب الخدع «۱۴۱ پ ـ ۱۴۳ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين... وسلم تسليماً. قد سبق لنا ثلثة وستون كتاباً فی فنون وانا ذاكر فی هذا الكتاب امر تدبير الزرنيخ ان شاء الله. والزرانيخ انواع كثيرة فاشرفها الاحمر والاسفر».
انجام: «فتلقی علی مثقال فضة صـبغها ذهـباً قـائماً فـی الخلاص وهما مما يصلح للمخرقين فاعرفه ان شـاء الله عزوجل».

۶۲. كتاب المياه «۱۴۳ ر ـ ۱۴۵ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلوته علی رسوله محمد وآله اجمعين. قد سبق لنا قبل كتابنا هذا اربـعة وسـتون كتاباً فی فنون الصنعة وانا ذاكـر فـی كـتابی هـذا وهـو الخامس والستون وجه حلولات هذه التدابير التی مضت قبل كتابی هذا وهو الزرنيخ والزيبق والكبريت».
انجام: «واعمل به ليصح لک ما تطلبه من هـذه الصـناعة والدربه(؟) بالصناعة يخرج لک هذه الاشياء الی الفـعل من القوة ان شاء الله».

۶۳. كتاب الرصاصين (كتاب المشتری) «۱۴۵ر ـ ۱۴۵ پ»
از انجام نانوشته رها شده.
آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلی الله علی محمد وآله اجمعين. قد سبق لنا خمسة وسـتون كـتاباً فـی الفـنون المذكورة فی هذه الصناعة وقد كنا اتينا فی عشر مقالات من كتبنا هذه وهی مـن الثـلاثين الی الاربـعين بـاشياء من تدابير الاجساد السبعة وانا اذكر فی علل الاجسـام فی باقی كـتبی هـذه مـا يكـون كـمثل التـفسير لتـلک المقالات وبالله التوفيق وقد جعلت فی كـتابی هـذا امـر الرصاصين خاصة».
انجام موجود: «وهو المعروف بـالمرية عـند اصـحاب الزجاج ثم لينه واعجنه بعشرة دراهم زيبق او».

۶۴. كتاب المريخ والشمس «۱۴۷ ر ـ ۱۴۸ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلی الله علی نبيه محمد وعلی آله الطيبين. قد مضی لنا ستة وستون كتاباً فی فنون شتی من الحكمة وانا ذاكر فی هذا الكتاب علة المـريخ والشمس علی منهاج ما تقدم قبل هذا الكتاب».
انجام: «كذلک فی فعله إذا اضيف اليه استكماله صار كاملاً فما جاز علی الجزء من الصحة والسقم جاز علی الكـل علی هذه المقدمة».

۶۵. كتاب الامّ «۱۴۸ پ ـ ۱۵۰ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلوته علی سيدنا محمد النبی وآله واصحابه الطيبين. قد سبق لنا قبل كتابنا هـذا سبعة وستون كتاباً فی جميع الفنون وكتابی هذا قد ذكرت فيه شرح النحاس وحده».
انجام: «هذه الادوية الحادة ما فی الجوهر مـن المـلوحة فيقعدان جميعاً وهو له غاسول(؟) وثبتت ان شاء الله».

۶۶. كتاب الظرائف «۱۵۰ ر ـ ۱۵۱ پ»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين... واصحابه الطاهرين. قـد سبق لنا قبل هذا الكتاب ثمانية وستون كتاباً فی جـميع الفنون وكتابنا هذا التاسع والستون نذكر فيه امر الزيـبق والفضة وظرايف من اعمالها».
انجام: «وعلی جميع الثلثين فانه من عجيب الابواب وهو صحيح تام وهو غير باب موسی وانما هو شبه به فاعرفه ان شاء الله».

۶۷. كتاب البيان والتبيان «۱۵۱ پ ـ ۱۵۳ ر»
آغاز: «الحمد لله رب العالمين وصلی الله علی سيدنا محمد وآله اجمعين. قد سبق لنا قبل هذا تسعة وستون كتاباً كل كتاب منها فی فنّ من فنون الصناعة ونحن نذكر فی كتابنا هذا وهو السبعون وهو تمام كتبنا هذه الاشياء من تفاسير التـدابـير المـذكورة فـی كـتابنا هـذه فـنبدء مـن ذلک بالحيوان».
انجام: «فعلی من هو اعلم منه بحفظ ما فـيها مـن مـعنی واعمل بما فيها فوالله لقد قـربت مـا فـيها تـقريباً كـثيراً

وینبغی ان یعاون استاده بدرسه لها النصب بها بدرسه ما یجب ان شاء الله عزوجل».

انجامه: «تمت المقالة السبعون بحمدالله ونعمه وهی آخرها وصلی الله علی سیدنا محمد نبیه وعلی آله وسلّم تسلیماً کثیراً دائماً ابداً فی شهر صفر من سنة ۱۲۸۸.

لعمرک ان جابر غیر واهٍ باقوالٍ تبرهنّ للعقول
واعمال مشرفة غَوالٍ مصححة الروایة والنقول
فلم ینکر جلالتها لبُله سوی ذی ظلمة سفه جهول
وکیف یسوع دفع ضعیف رأی وسبان الانام مع الکهول
نقول بان جابر نعم واهٍ لما ملا الجبال مع السهول».

پس از رساله‌های هفتادگانه، ۴ رساله دیگر هم از جابر در نسخه استنساخ شده است:

۶۸. کتاب الرحمة الصغیر «۱۵۵ ر ـ ۱۵۷ر»

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۴، ص ۳۰۴.

آغاز: «قال جابر بن حیان قال سیدی جعفر یا جابرفقلت لبیک یا سیدی فقال هذه الکتب التی صنفتها جمیعاً وذکرت فیها الصنعة وفصلتها فصولاً وذکرت فیها من المذاهب وآراء الناس».

انجام: «واجعل لی فی اکسیرک نصیباً یخرجه عنی لوجه الله تعالی للفقراء والمساکین والله تعالی خلیفتی علیک وهو حسبی ونعم الوکیل».

۶۹. کتاب جنات الخلد «۱۵۷ ر ـ ۱۵۹ پ»

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۴، ص ۳۰۳.

آغاز: «قال جابر فی هذا الکتاب المعروف بجنات الخلد مبقلة قریبة فی تدبیر الحجر الحق الکریم الذی امتلأت الدنیا منه وذلک ان تأخذ منه ما شئت».

انجام: «ولو شرحت وصف هذا الماء لما وسعت مصاحف اهل زمانی واذا فتح لک هذا الباب وقفت علی الکنز الذی لا ینفد ابداً وانظر منها ما یقر عینک به والسلم».

۷۰. کتاب المنفعة «۱۵۹ پ ـ ۱۶۳ ر»

تاریخ نگارشهای عربی، ج ۴، ص ۳۰۴.

آغاز: «الحمد لله العلی القدیر ربنا العظیم الخبیر الذی علا علی العباد بقدرته وقهرهم بعزته ... اما بعد فانا قد الفنا فی هذه الصناعة کتباً کثیرة فی فنون کثیرة شتی ورتبناها شتی».

انجام: «وان کان ممدوحاً ومن الله جل جلاله اسئل لک حسن التوفیق والتسدید والارشاد بلطفه وکرمه. هذا آخر کتاب المنفعة».

۷۱. اغراض کتاب المنفعة وتفسیره «۱۶۳ ر ـ ۱۶۴ پ»

آغاز: «هذا اغراض کتاب المنفعة وتفسیره واسمع ما فیه من الرمز واللغز. اعلم ان الرمز فی هذا الکتاب قلیلة جداً».

انجام: «واعلم ان الرماد لیس برماد فی الحقیقة ولکنه ارضیة الحجر المطلوب. تم».

۷۲. یادداشتهای پراکنده «۱۶۴ پ ـ ۱۶۵ ر»

در پایان نسخه اقوال کوتاهی در کیمیا از مصحف یوشع، کتاب الصفوة جابر، اوزاعی در الدر المکنون فی مباقل الحجر وتدبیره و مجریطی.

خط: نسخ. تاریخ کتابت: صفر ۱۲۸۸ق.

عناوین و نشانیها شنگرف و در چند قسمت لاجوردی. در این موارد کلمات با شنگرف اعراب‌گذاری شده‌اند. در حاشیه تصحیح شده، از سه نقطه شک در حاشیه صفحات زیادی استفاده شده است. از آن جایی که بخشهایی از کتابها هم نانوشته مانده به نظر می‌رسد نسخهٔ صحیحی برای استنساخ در اختیار کاتب نبوده است.

برگ پایان نسخه یادداشتی است که نوشته نسخه به خط جمشید الثانی غیاث‌الدین علی‌محمد اصفهانی پسر محمدحسین اصفهانی است (۱۲۱۵ـ۱۲۹۳ق) و گزیده‌ای از شرح حال او. متن این یادداشت که امضا ندارد چنین است: «این کتاب من البدایة الی النّهایه بخط مرحوم ملّا علی‌محمد اصفهانی است. مرحوم ملا علی‌محمد پسر محمدحسین اصفهانی است و مرحوم میرزا عبدالغفار نجم‌الدوله پسر اوست. او

رحمه الله در سال ۱۲۱۵ هجری متولد و در ۱۲۹۳ در طهران وفات یافت. از تصانیف او تکملة العیون **در حلّ معادلات درجه سوم،** جبر و مقابله **مشتمل بر ۲۵ مسئله و کتاب دیگر در علم اعداد. و آن مرحوم مرد ریاضی و فاضل بود و به استنساخ کتب علاقه زیاد داشت.[1] در سن هفتاد و هشت سالگی وفات کرده رحمة الله علیه».**

دو برگ الحاقی در آخر نسخه سیاه مشق که پاک شده است. سطراندازی شده با قلم آهنی. در برگهای سفید بین رساله‌ها آثار این سطراندازیها کاملاً مشخص است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

۱۶۵، سه برگ، ۱۳/۷×۲۲/۳، ۱۹ سطر، ۸/۵×۱۴/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج آسیب دیده، عطف و سجاف تیماج مشکی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۰۹۳]

(۹۰۱۲)

ترجمه وفیات الاعیان (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: کبیر بن اویس لطیفی، قاضی‌زاده (ـ ۹۳۰ق)

ترجمه وفیات الاعیان وانباء ابناء الزمان ابن خلکان (۶۸۱ق) است. ترجمه کتاب در زمان سلطان سلیم بن بایزید عثمانی (۹۱۸ـ۹۲۶ق) آغاز شد اما پس از اتمام دو جلد آن سلطان سلیم درگذشت و مؤلف کتاب را به پسر و جانشینش سلطان سلیمان خان قانونی (۹۲۶ـ۹۷۴ق) تقدیم کرد.

به همین مناسبت در مقدمه کتاب درگذشت و مراسم خاکسپاری سلطان سلیم گزارش شده است.

جلد اول (از ابوعمران ابراهیم بن زید کوفی نخعی تا ابوالقاسم حماد بن ابی‌لیلی شابور کوفی).

فهرستواره، ج ۳، ص ۲۰۸۶؛ مجلس، ج ۲، ص ۳۱۸ (مانند همین نسخه جلد اول) و ج ۳۰، ص ۱۳۱ـ۱۳۲؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۱ـ۵۲؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۳، ص ۲۳۹۷.

آغاز: «ابتدای کلام واجب الاکرام به حمد پادشاهی سزاوار است که چون تقدیرش به تکوین سلطنت صاحب دولتی متعلق گردد... چنین گوید الفقیر الی الله تعالی احمد بن محمد... بن خلکان که چون از تعادم ایام بنا بر محبت و حرصی که به استعلام احوال ملوک و سلاطین».

انجام: «و در زیاده از سی حرف در کلام الله تصحیف می‌نموده والسلام والحمد لله رب العالمین. جزو اول از تاریخ قاضی شمس‌الدین احمد بن خلکان بعون الله المستعان به اتمام مقرون شد و در جزو ثانی آن اسم ابوعمرو وقیل ابویحیی حماد بن عمرو... بعجزد الشاعر المشهور خواهد آمد ان شاء الله تعالی».

انجامه: «وکان الفراغ من تسویده سادس شهر جمادی‌الاولی بحسب الحکم و فرمایش سرکار عظمت مدار جلالت آثار فرزند ارجمند سلطان سلاطین دوران و فخر دودمان ایران و توران اعنی شاه‌زادهٔ آزادهٔ کامکار نامدار بهآءالدولة[2] العلیة العالیة چونکه در جمع تواریخ مساعی جمیله به صدق ظهور رسانیده این حقیر فقیر کثیر التقصیر ابن مرحمت پناه ملا محمدمهدی آقا بابا الشهمیرزادی به سعی و اهتمام سرکار اطراف اللیل وآناء النهار در استکتاب آن ساعی می‌باشم فی احدی وسبعین ومأتثان بعد الالف من الهجرة النبویة ۱۲۷۱ امید که قبول مقبول طبع اشرف ارفع اعزّ والا گردد».

خط: نسخ. کاتب: آقا بابا بن ملا محمدمهدی شهمیرزادی به حسب دستور و فرمایش بهاءالدوله بهمن میرزا.[3] تاریخ کتابت: ۶ جمادی‌الاول ۱۲۷۱ق.

---

۱. برای دو نسخهٔ دیگر به خط او رک: سپهسالار، ج ۳، ص ۲۹۹ـ۳۰۰ (تاریخ طبرستان در یکشنبه ۱ رجب ۱۲۸۰ق) و ج ۵، ص ۴۲۱ (الکامل ابن اثیر).

۲. کلمه بهاءالدوله با مرکب شنگرف نوشته شده است.

۳. آقا بابا بن ملا محمدمهدی شهمیرزادی چندین سال به کتابت ←

عناوین و نشانیها شنگرف، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی وکمندکشی شده، بین اشعار چهار ویرگول لوزی شکل به شنگرف. ابتدای نسخه مهر مستطیل بزرگ بهاءالدوله بهمن میرزا بن فتحعلی شاه قاجار به سجع: «بهاءالدوله بهمن را لقب از ظل یزدان است ۱۲۴۸». این نسخه در سال ۱۲۷۱ق وارد کتابخانه او شد و شامل ده هزار بیت است. به نوشته او قیمت کتابت آن دو هزار و پانصد دینار شده است. ابتدا و انتهای نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

دو، ۲۴۶، دو برگ، ۱۳/۸×۲۲/۱، ۱۹ سطر، ۹/۳×۱۶/۵.

جلد: میشن مشکی، مجدول گرهی، کمی مستعمل. آستر و بدرقه کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۰۹۲]

(۹۰۱۳)

مجموعه:

۱. [تلخیص المنطق] «۱ پ ـ ۱۴ ر» **(منطق ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

کتاب کوتاهی درباره مقدمات منطق. تنظیم شده در ۹ باب و هر باب در چند فصل:

الباب الاول: فی غرض المنطق.

الباب الثانی: فی ایثاغوجی (کذا)، در چند فصل.

الباب الثالث: فی الحد والرسم.

الباب الرابع: فی القضایا، در چند فصل.

الباب الخامس: فی القضایا وجهاتها، در چند فصل.

الباب السادس: فی التناقض.

الباب السابع: فی العکس.

الباب الثامن: فی ما یجب قبوله من التصدیقات وما لا یجب.

الباب التاسع: فی الحجج، در چند فصل.

آغاز: «یا واهب العقل ومفیض العدل افض علینا انوار الحق وطهّر نفوسنا [عن] سیئات الخلق... وبعد فهذا تلخیص من المنطق املیته علی سبیل الار[تجال] مستعیناً بالله ولی التوفیق وهو حسبنا ونعم الوکیل. الباب الاول فی

← کتب تواریخ برای شاهزاده بهاءالدوله مشغول بود. خود او در انجامه نسخه ش ۳۴۶ فیروز مجلس در ۱۲۷۳ق می‌نویسد: «حسب الفرمان... بهاءالدوله... چون در استکتاب تواریخ و ابتیاع آن مساعی جمیله مبذول می‌دارد لهذا این قلیل البضاعه... حال مدت پنج سال سفراً و حضراً و لیلاً و نهاراً به کتابت تواریخ اشتغال دارم» (مجلس، ج ۲۱، ص ۱۱۸).

تا آن جا که جستجو کردم وی در میان سالهای ۱۲۷۰ تا ۱۲۷۶ق این کتابها را برای بهاءالدوله نوشته است:

۱. سیاست نامه، خواجه نظام‌الملک طوسی، در سلخ صفر ۱۲۷۰ق. ملک، ج ۳، ص ۴۸۰ـ۴۸۱.

۲. مجموعه ۵ کتاب بدین ترتیب: ۱. جامع التواریخ، رشیدالدین فضل‌الله ۲. ذیل جامع التواریخ، حافظ ابرو ۳. تاریخ آل مظفر، حافظ ابرو ۴. ظفرنامه تیموری، نظام‌الدین شامی ۵. ذیل ظفرنامه، حافظ ابرو، در ۱۲۷۱ق. ملک، ج ۷، ص ۲۲۲.

۳. سه مجلد از کتاب زبدة التواریخ، محمدرضی بن محمدشفیع تبریزی، در ۱۲۷۲ و ۱۲۷۳ق. مجلس، ج ۲۱، ص ۱۱۷ـ۱۱۸.

۴. مجمل فصیحی، احمد بن محمد فصیحی خوافی، در شنبه ۱۲ محرم ۱۲۷۳ق در چهل روز. موجود در کتابخانه دانشگاه کیمبریج، میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۸۵.

۵. تحفة العالم، عبداللطیف بن ابوطالب جزائری، در یکشنبه ۹ شعبان ۱۲۷۳ق. دانشگاه بوعلی همدان، ص ۷۷.

۶. مخزن افغانی، نعمةالله بن حبیب‌الله هروی، در ۱۲۷۳ق. ملک، ج ۴، ص ۷۳۷ـ۷۳۸.

۷. تجارب السلف، هندوشاه نخجوانی، در ۱۲۷۴ق. ملک، ج ۲، ص ۹۸.

۸. زبدة التواریخ، محمدشریف بن مصطفی قاضی اردلان، در یکشنبه ۲۷ رمضان ۱۲۷۵ق. موجود در کتابخانه دانشگاه کیمبریج، میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۱۸۸.

۹. بهاء التواریخ، محمدولی میرزا فرزند فتحعلیشاه قاجار، در دو جلد به تاریخهای دوشنبه ۸ محرم ۱۲۷۶ق و ۲۱ جمادی‌الاول ۱۲۷۶ق. ملک، ج ۲، ص ۶۰.

علاوه بر آن که کاتب در انجامهٔ اکثر این نسخه‌ها به نام بهمن میرزا اشاره کرده مهر و تملک او بر روی همه این نسخه‌ها دیده می‌شود.

غرض المنطق. العلم اما تصور وهو حصول حقیقة الشیء فی الذهن واما تصدیق وهو الحکم علی المتصوّر».

انجام: «یحرّک فکّه الاسفل عند المضغ وهـو لایـفید الیقین لاحتمال ان یکون حال غیر المذکور بخلاف حال المذکور کالتمساح».

انجامه: «وقد فرغت من تسوید هذه الرسالة الشـریفة الوجیزة محمدجعفر موسوی بن محمدسعید المـتخلص بـغیرت فـی یـوم الاثـنین غـرّة شـهر جـمادی‌الثـانی سنه ۱۱۸۳».

۲. ملجاء المناظرة «۱۵ پ ـ ۲۶ پ» (منطق ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

درباره آداب مناظره، در مقدمه و ۴ فصل و خاتمه:

المقدمة: فی ماهیة البحث وانواعه وآدابه.

الفصل الاول: فی التلازم.

الفصل الثانی: فی التنافی.

الفصل الثالث: فی الدوران.

الفصل الرابع: فـی طـریق المـناظرة بـالتلازم والتـنافی والدوران.

الخاتمة: فی بیان المغالطات.

آغـاز: «الحمد لله الذی نوّر قلوبنا بالهام الصواب وزین السنة بالحق وفصل الخطاب ثم الصلوة علی... وبعد فان العلماء بالمناظرة یشتغلون فقوم بما قالوا یعتقدون ومنعه قوم آخرون... ان اکتب رسالة فی هذا الفن مشتملة علی ابحاث لطیفة ونکات غریبة احبّت سؤلهم حقّق الله آمالهم وسمیتها ملجاء المناظرة... ورتبتها علی مـقدمة واربـعة فصول وخاتمة».

انجام: «والعلم بفساد الصورة والمادة وجمیع ما اوردناه فی هذه الرسالة حتی یقدر علی الدفـع والالزام وبـحیث عن المحالة والامحام وتحصیل لک المطلوب والمراد ولله الفیض والالهام. تمت الرسالة الشریف بعون الملک اللطیف».

۳. شرح آداب البحث «۲۷ ر ـ ۴۵ ر» (منطق ـ عربی)

مؤلف: ناشناخته

شـرح آداب البـحث مـحمد بـن اشـرف سـمرقندی (۶۰۰ق) است با عناوین «قال ـ اقول».

شارح از خود نام نبرده است. به همین دلیل علی رغم آن که با بسیاری از شـروح آداب البـحث مـقایسه شـد همچنان ناشناخته مـاند. نسـخه دیگـری از آن بـه ش ۱۱۰۸ در آستان قدس موجود است که تـاریخ کـتابت جمادی‌الآخر ۸۰۹ق دارد.

آستان قدس، ج ۱، ص ۳۲۱ـ۳۲۲.

آغاز: «احمد لله علی یتناخیر (کذا؛ مـا یـتناصر) مـن سوابق کرمه وترادف من لواحق نعمه والصلوة والسـلام علی محمد خیر البشر المبعوث... وبـعد فـهذه خـواص کتبناها علی سبیل الارتجال للرسالة المـوسومة بآداب البحث للامام... مـحمد بـن اشـرف السـمرقندی... قـال المناظرة هی النظر بالبصرة من الجانبین فی النسبة بـین الشیئین اظهار للصواب. اقول لما کان الشارع فی العـلم الذی نحن بصدده یحتاج الی تصور مفهوم المناظرة».

انجام: «وهو علیه شـمول الولایـة ای یکـون شـمولاً الولاویة علة لاحد المشمولین وقـدمنا انـه عـلی ذلک التقدیر ثبت احد الولایتین فیثبت المدعی ولیکـن هـذا آخر مـا ذکـرناه فـی هـذه الاوراق والحـمد لله التـقدیر الخلاق. تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

۴. [مسئلة فیما یزول به احتمال الاشتراک]

«۴۵ پ ـ ۴۸ ر» (اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: میثم بن علی بن میثم بحرانی (۶۳۶ـ۶۸۹ق)

می‌باید بخشی از کتابهای ابن‌میثم باشد.

آغـاز: «مسئلة فیما یزول به احتمال الاشترک مـن کـلام العلامة کمال‌الدین میثم یابن (کذا؛ بابن) علی البحرانی ره قال المشترک اما ان یدعی عن القرینة المعتلة للمراد منه فیکون محملاً بقوله تعالی والمـطلقات یـتربصن... قـال الامام یبقی المشترک مجملاً وفیه نظر لانه انـما یکـون مجملاً من حیث انه لا یدری المراد من مفهوماته».

انجام: «الصلوة والجنون قول بالاشتراک وعدم امکان الاثبات بهما علی وجه الجمع ظاهر. تمت الکتاب بعون الملک الوهاب».

۵. شرح آداب البحث «۴۸ پ ـ ۸۴ ر» (منطق ـ عربی)

مؤلف: مسعود بن حسین شیروانی رومی (ـ ۹۰۵ق)

کامل.

دنا، ج ۶، ص ۳۹۲ـ۳۹۳؛ مرعشی، ج ۱۳، ص ۲۴۲ و ۲۴۴ (ناشناخته).

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی نبیه محمد وآله وصحبه اجمعین. وبعد فقد قال الامام المحقق الهمام... شمس الملة والدین محمد السمرقندی... المنة علینا مِن مَنّ علیه لواهب افضل النعم الذی هو نعمه العقل وذلک الواهب هو الله تعالی... هذه رسالة فی آداب البحث وطرق المناظرة».

انجام: «والا یلزم ارتفاع النقیضین وهما یحصل المقصود کما مرّ فی الشق الاول من الترديد المذکور».

انجامه: «تمت الکتاب علی ید الضعیف المحتاج إلی رحمة الله ابن محمدصالح حسین بهبهانی غفر الله ذنوبهما وستر عیوبهما فی شهر جمیدیالاول فی یوم الجمعة سنة احد ثلاثین ومائة والف من هجرة خیر المرسلین صلواة الله وعلیه وعلی آله اجمعین».

۶. حقایق الصنایع (صناعیه) «۸۵ر ـ ۱۰۷پ»

(فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: ابوالقاسم بن میرزا بزرگ، میر فندرسکی (-۱۰۵۰ق)

بخشی از مقدمه مؤلف افتاده است.

فهرستواره، ج ۶، ص ۱۳۴ـ۱۳۵؛ دنا، ج ۷، ص ۱۸۷ـ۱۸۹.

آغاز موجود: «غرض من الاغراض محدود الذات. پس درین حدّ قوة به منزله جنس است که شامل قوة متعلم و عالم است وبه لفظ فاعلة جدا شده».

انجام: «وکتابهای زمانه اکثر دشخواریهای لفظی را جامع است با رکاکت معنی و فرومایه‌گان بر او جمعند از فرومایه‌گی. تمت».

۷. شجره الهیه «۱۰۶پ ـ ۱۲۳پ»

(فلسفه و کلام ـ فارسی)

مؤلف: محمدرفیع بن حیدر حسینی طباطبایی، رفیعا نائینی (۹۹۷ـ۱۰۸۲ق)

این نسخه تا پایان مطلب پنجم را دارد.

فهرستواره، ج ۶، ص ۱۷۵ و ج ۹، ص ۳۳۶؛ دنا، ج ۶، ص ۳۵۱ ـ ۳۵۲.

آغاز: «حمد بیحد و ثنای بیعد معبودی را سزد که به افاضه انوار وجود مکتومات ظلمات عدم را بـه عـرصه ظهور درآورده».

انجام موجود: «و چون غرض تبرّک ذکر اسماء عظیمه بود و مطلب به ذکر آن چه مذکور شد حاصل بود و بر این قدر اختصار کرده شد».

انجامه: «تمّ هذا الکتاب علی ید الفقیر المحتاج الی لطف ربه الغنی محمدجعفر ابن محمدسعید المتخلص بغیرت فی سنة ۱۱۸۳».

۸. رموز و اصطلاحات کتابهای شهید ثانی «۱۲۴ر»

آغاز: «اصطلاحات شهید علیه الرحمة. الاشهر ای فی الروایة. والاظهر ای فی الفتوی. والاشبهه ای فی ما علیه اصل الذهن من المعلومات».

انجام: «والشهید هو شیخنا شمس‌الدین محمد بن علی والقاضی هو ابن‌البراج والتقی هو ابوالصلاح».

۹. حقائق علم التوحید (الحکمة العرشیة؛ العرشیة)

«۱۲۴پ ـ ۱۳۱ر» **(فلسفه ـ عربی)**

مؤلف: حسین بن عبدالله ابن سینا (۳۷۰ـ۴۲۸ق)

کامل.

مصنفات ابن سینا، ص ۷۵ـ۷۶؛ دنا، ج ۴، ص ۷۲۴ ـ ۷۲۵.

آغاز: «قال الشیخ الرئیس قد سألنی بعض عن نیتّی (کذا؛ من ینتمی) الی ان اذکر له رسالة مشتملة علی حقایق علم التوحید علی الوجه الذی یجب ان یعتقد فی الله تعالی وصفاته وافعاله مجتنباً جانب التقلید مایلاً الی محض التوحید والتحقیق علی سبیل الاختصار فاجبت الی ملتمسه مستعیناً بالله وبناء هذه الرسالة علی ثلثة اصول: الاول: فی اثبات واجب الوجود. والثانی فی اثبات وحدانیته، والثالث فی نفی العلل عنه».

انجام: «فاذن الخیر مقصود بالقصد الاول والشر داخل فی القضاء بالعرض وان کان الکل بقدرٍ هذا آخر الرسالة والحمد لله علی کل حالة».

انجامه: «تمت علی ید الفقیر الحقیر محمدجعفر المتخلص بغیرت ابن محمدسعید فی سنه ۱۱۸۴».

۱۰. خلق الاعمال «۱۳۱ ر ـ ۱۳۴ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن اسعد دوانی (۸۳۰ـ۹۰۸ق)
کامل.
رک: ش ۸۹۱۵/۱۵.
آغاز: «اما بعد حمد الله فتّاح القلوب منّاح الغیوب والصلوة والسلام علی صفیه المحبوب ونبیّه المربوب وصحبه المطهرین».
انجام: «وقابل جوده وبرّه فلینظر المتبصّر فیه بنظر دقیق ویتفکّر فیه بفکر عمیق یتجلّی علیه انوار التحقیق والله ولیّ التوفیق».
انجامه: «تمت الرسالة الوجیزة علی ید اقلّ الطلاب محمدجعفر المتخلص بغیرت ابن محمدسعید الاصفهانی فی یوم السبت الثامن من شهر جمادی‌الثانیة سنة ۱۱۸۴».

۱۱. معنای الحمد لله «۱۳۵ ر»
فائدهٔ کوتاهی بدون نام نویسنده.
آغاز: «فان قیل معنی قوله الحمد لله ثابت الله وهو باطل لان الحمد فعل الحامد الحادث».
انجام: «حیث ذکر المصدر اعنی به الحمد واراد به الحاصل معنی المصدر اعنی به المحمودیة تأمل شرح».

۱۲. سرمایه ایمان «۱۳۵ پ ـ ۲۴۹ پ»
(فلسفه و کلام ـ فارسی)
مؤلف: عبدالرزاق بن علی فیاض لاهیجی قمی (ـ۱۰۷۲ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۶، ص ۱۶۶ـ۱۶۷ و ج ۹، ص ۳۴۴ـ۳۴۵؛ ذریعه، ج ۱۲، ص ۱۷۲؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۸۰۱؛ دنا، ج ۶، ص ۱۰۸ـ۱۱۱.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین. اما بعد چنین گوید العبد الملتجی عبدالرزاق اللاهجی».
انجام: «بر هر که عالم باشد به حسن معروف و قبح منکر و تجویز تأثیر و انتفای مفسده کند. هذا آخر ما اردنا ایراده... وآله اجمعین».

۱۳. گوهر مراد «۲۵۰ ر ـ ۲۶۸ ر» **(فلسفه و کلام ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرزاق بن علی فیاض لاهیجی قمی (ـ۱۰۷۲ق)
شامل دو قسمت تهذیب اخلاق (۲۵۰ ر ـ ۲۶۲ ر) و قسمت کاینات جو (۲۶۲ پ ـ ۲۶۸ ر) چنان که کاتب نوشته است: «نظر بر این که تهذیب اخلاق در سرمایهٔ ایمان نبود از گوهر مراد مولانا ملّا عبدالرزاق قدس سره که سرمایه هم از تألیفات اوست مسوده گردید و به جهت بلدیّت به کاینات جو این فصل را نیز مسوده خواهم نمود» (پایان برگ ۲۶۲ ر).
ذریعه، ج ۱۸، ص ۲۵۰؛ منزوی، ج ۲، ص ۸۳۴ـ۸۳۶؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۲۱۴ـ۲۱۵ و ج ۹، ص ۴۹۶؛ معجم التراث الکلامی، ج ۴، ص ۵۵۱ـ۵۵۲؛ دنا، ج ۸، ص ۹۷۴ـ ۹۷۹.
آغاز: «در ذکر طریقهٔ حکمت و دلالت بر تهذیب اخلاق. بدان که حکمت که علمی است به احوال اعیان موجودات علی ما هی علیه».
انجام: «و اگر کبریت جیّد الجوهر و زیبق ردیّ الجوهر با عدم اسباب قبول صبغ صورت حدیدی عارض گردد».
پس از ایـن در برگهای «۲۶۸ ر ـ ۲۷۴ ر» بخش دیگری از گوهر مراد مربوط به نصوص جلیه بر خلافت امیرالمؤمنین(ع) ذکر شده است.
در نسخه اشاره‌ای به منبع این قسمت نشده و آن را مانند بخش جداگانه‌ای تحریر کرده‌اند. اما من آن را با کتاب گوهر مراد مطابقت دادم و منبع آن مشخص شد.
آغاز: «در ذکر بعضی نصوص جلیّه که در کتب و نسخ اهل سنت به طریق ایشان منقول شده که مشتمل است بر نصوص صریحه بر خلافت حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب(ع) و غرض از ذکر این نصوص با وجود».
انجام: «و اخبار و احادیث ایشان نظر کند و ملاحظه نماید کافی است در ثبوت حجت و وضوح برهان قطع نظر از نقل متواتر».

۱۴. منقولات پراکنده «۲۷۳ پ ـ ۲۷۴ ر»
درباره امیرالمؤمنین(ع) از شرح فصوص قیصری و فواتح و خطبة البیان.

۱۵. چند طریق مداوا از طریق دستورالعملهای پزشکی و دعا «۲۷۴ پ»

از جمله دستورالعمل ساخت مرکب طاووسی.

۱۶. مجمع الحساب «۲۷۶ پ ـ ۲۷۷ ر» (ریاضی ـ فارسی)

مؤلف: امان‌الله مراغی (سده ۱۳ه)

نیم سطر آغاز کتاب ترکی است. نسخه ما فقط مقدمه کتاب را دارد. از این کتاب نامی در منابع و فهرستها نیافتم.

آغاز: «بسمله. امان الله مراغی دیرکه حساب بخشی علم در و طریقه کل ادیان و سلمدر لاعلاج ۱۲۵. غره ربیع‌المولود درین سال میمنت مآل ابواب المال افراد اوارجهٔ(؟) این مدعا را به اتصال مقدمه و دوازده جلد و خاتمه به مفاتیح قلم بیان بر وجنات صحیفه جلد اظهار گشوده و این رساله را مسمی به مجمع الحساب نمود و بالله التوفیق. مقدمه در بیان هیأت علم حساب و بیان موضوع آن. بدان که حساب علمی است که دانسته می‌شود به سبب آن طریق استخراج مجهولات عددی از معلومات مخصوصه».

انجام به سیاق است.

۱۷. شرائع الدین (اصول الدین) «۲۷۸ پ ـ ۲۸۱ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: امام علی بن موسی الرضا^(ع) (۱۵۳-۲۰۲ق)

کامل.

فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۱۶۹-۱۷۴؛ دنا، ج ۱، ص ۱۰۷۹-۱۰۸۰.

آغاز: «رسالة الشریفة المسمی برسالة الرضیة الرضویة^(ع). الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. اما بعد حدثنا ابوعلی محمد بن الحسین بن الفضل قال حدثنی احمد بن علی بن حاتم عن ابیه».

انجام: «والاصرار علی الصغائر من الذنوب والسلام علی من اتبع الهدی... یا ارحم الراحمین».

انجامه: «فهذا تمام الشریعة المصطفویة المنقولة من لسان وخط امام بحق و وصفه المطلق علی ابن موسی الرضا علیه وعلی آبائه الصلوة والسلم کتبه شیعتهم امان‌الله المراغی ۱۲۲۵ فی ۲۷ ذی‌حجة التی اتفق النوروز فی ۱۴ رابع عشرة ویوم الاضحی بالجمعة الف ومأتان واثنان وخمسون ۱۲۵۲ من جناب اجتبا(؟) الاجل میرزا مهدی ابن میرزا آقا محمد... غفر الله لهما وذلک کان یوم ارسال عروس السرمد حسین خان ابن احمد خان بیگلربگی المرحوم والناس فی... (که چند کلمه بقیه را به خاطر ریز بودن بیش از حد به درستی نمی‌توان خواند)».

پس از آن فایده کوتاهی درباره زندگی امام رضا^(ع).

۱۸. المختصر النافع «۲۸۲ پ ـ ۳۶۲ ر» (فقه ـ عربی)

مؤلف: جعفر بن یحیی محقق حلی (۶۰۲-۶۷۶ق)

کامل. پس از مقدمهٔ مؤلف کاتب در نصف صفحه فهرست ابواب کتاب را نوشته است و در پایان تاریخ ۳ شوال ۱۲۴۹ق بر نوشته‌اش زده است. پس از این فهرست دوباره کتاب ادامه پیدا می‌کند.

رک: ش ۸۸۰۱/۱.

آغاز: «الحمد لله الذی صغرت فی عظمته عبادة العابدین وحضرت عن شکر نعمته السنة الحامدین... اما بعد فانی مورد لک فی هذا المختصر خلاصة المذهب المعتبر بالفاظ محبّرة».

انجام: «وغفر زلله وجعل الی الجنة منقلبه انه لا یخیب من ساله ولا یخسّر من امله».

انجامه: «وقد تممت وختمت تحریرها علی ید شائقها وفقیرها بالطافه وامتنان الله بقلم امان‌الله بمراغة مولده هی من الآفات حریزة فی عشرین فراسخ من سواد اعظم التبریز کنت اهلی خیرة مأتان وتسع واربعین والف هی التاریخ عصمنا الله من اللغو واللهب والتوبیخ هنیئاً للعلماء ماء حیات معانیه ویبعد من مراثیه ومغانیه بحرمت ائمة التقیاء (کذا: الاتقیاء) الاثنی عشر لهم عهدی اولهم علی وآخرهم مهدی صلی الله علیهم کما صلی علی جدهم... کما قال یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه وسلّموا تسلیماً».

کاتب در صفحه شروع کتاب هم نوشته: «راقمه امان‌الله مراغی استغفر له».

۱۹. معنای سجع «۳۶۳ر»

۲۰. باسط الایدی بالبینات وتساقط الایدی والبینات
(احکام الید) «۳۶۳ پ ـ ۳۸۹ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: بهاءالدین محمد بن محمدباقر مختاری نائینی (ح ۱۰۸۰ـ ح ۱۱۴۰ق)
کامل.
دنا، ج ۱، ص ۳۹۲.

آغاز: «حمداً لباسط الایدی بالایادی وباعث بیناته النوادی فی النوادی والبوادی وسلاماً علی النبی الهادی للهوادی... اما بعد فهذه مسئلة تعم به البلوی ولا یرجی من مدارکها المنّ بالسلوی... حرّرت فیها ما لدیّ اجابة لمن تجب اجابته علیّ مستعجلاً لقصور الزمان عن زیادة تنقیر واتقان... وسمیته بباسط الایدی بالبینات وتساقط الایدی والبینات... تحصیل اعلم ان الید دلیل شرعی علی ملک ذی الید دلّت النصوص واجماع المسلمین علی وجوب الحکم به».

انجام: «وثبوته لیس من الاصل فی شیء حتی تعارض بها الاستصحاب فاعرفه عسی ان ینفیک فی غیر ذلک من الابواب والحمد لله علی التوفیق لاصابة التحقیق وصلی الله علی النبی وآله ما آل شیء علی مآله وکتب مؤلفه الفقیر الی رحمة ربه الغنی ابن محمدباقر بهاءالدین محمد الحسینی النائینی الصالح اصلح الله حاله وباله ومحیی عن صحایف اعماله ووباله واقرء المعارف وادرّ عینه بدار فات العوارف واصبغ علیه یده ونصره بنصره وایّده. تمّ بالخیر والحمد لله اولاً وآخراً».

انجامه: «تمت کاتبه وراقمه حبیب‌الله المراغی ابن حاج الحرمین امام الشریفین المرحوم المغفور حاجی میرزا عبدالله المراغی ۱۲۳۸».

۲۱. اطباق الذهب «۳۹۰ پ ـ ۴۱۳ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: عبدالمؤمن بن هبة‌الله شفروه اصفهانی (ـ ح ۶۰۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۲۵/۱۸.

آغاز: «اللهم انا نحمدک علی ما اسبلت من جلابیب کرمک وسبّلت من شآبیب نعمک».

انجام: «وطیور فصاح تفرقت اجزاؤه فی جبال القدس فضمهنّ وإذا ابتلی ابرهیم ربه بکلمات فاتمهنّ».

انجامهٔ کاتب به ترکی نوشته شده اما آن را خط زده‌اند. تنها از آن می‌توان دریافت همان امان‌الله مراغی کاتب آن است که در ۱۱ جمادی‌الثانی در زمان حکومت فتحعلی‌خان استنساخ را به پایان رسانده است.

خط: نسخ و نستعلیق.
رساله اول. کاتب: محمدجعفر بن محمدسعید موسوی متخلص به غیرت.[1] تاریخ کتابت: دوشنبه غره جمادی‌الثانی ۱۱۸۳ق. با حاشیه‌نویسی.
رساله سوم. تصحیح شده. باحواشی به امضای «منه».
رساله پنجم. کاتب: حسین بن محمدصالح بهبهانی. تاریخ کتابت: جمعه جمادی‌الاول ۱۱۳۱ق.
رساله ششم. در حاشیه آن نوشته شده: «مقابله شد».
رساله هفتم. کاتب: محمدجعفر بن محمدسعید متخلص به غیرت. تاریخ کتابت: ۱۱۸۳ق.
رساله نهم. کاتب: محمدجعفر بن محمدسعید متخلص به غیرت. تاریخ کتابت: ۱۱۸۴ق.
رساله دهم. کاتب: محمدجعفر بن محمدسعید اصفهانی متخلص به غیرت. تاریخ کتابت: شنبه ۸ جمادی‌الثانی ۱۱۸۴ق.
رساله شانزدهم. کاتب: امان‌الله مراغی (مؤلف).
رساله هفدهم. کاتب: امان‌الله مراغی برای میرزا مهدی بن میرزا آقا محمد. تاریخ کتابت: ۲۷ ذیحجه ۱۲۵۲ق مصادف با روز فرستادن عروس سرمد حسین خان بن احمد خان بیگلربیگی.
رساله هجدهم. کاتب: امان‌الله مراغی در مراغه در فاصله ۲۰ فرسخی از شهر تبریز. تاریخ کتابت: ۱۲۴۹ق، شروع کتابت در ۳ شوال آن سال.
رساله بیستم. کاتب: حبیب‌الله بن میرزا عبدالله مراغی. تاریخ کتابت: ۱۲۳۸ق.

---

۱. محمدجعفر غیرت اصفهانی (۱۲۱۵ق) برای شرح حال او رک: فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۶۷۷.

عناوین و نشانیها شنگرف یا مشکی، بعضی از بخشها بــا شــنگرف جـدول‌کشی دارد، تـصحیح شــده و حاشیه‌نویسی دارد.
در برگ ۱۴ر تملک علیقلی بن علی‌اکبر ارومیه‌ای در ۱۲۷۵ق با مهر بـیضوی: «عــبده الراجــی عــلی‌قلی ۱۲۷۹».
برگ ۱۴۲پ مهر بیضوی: «انک حمید مجید».
رساله سرمایه ایمان (دوازدهم) در حاشیه تـصحیح شده و علامت بلاغ دارد. در آن از علامت سه نـقطه شک هم استفاده شده است (برای نمونه برگ ۱۷۹ر، ۱۸۶ر، ۱۸۹پ، ۱۹۰ر، ۱۹۰پ، ۱۹۲ر و...).
با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.
کاغذهای متفاوتی در نسخه به‌کار رفته‌که بیشتر آنها فرنگی است و رنگشان الوان، با آهار مهره.
یک، ۴۱۳، یک برگ، ۱۶/۴×۱۰/۷، سطور و اندازه‌هـا مختلف.
جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سر ترنج. قطر: ۵.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۰۸]

(۹۰۱۴)

الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)

از سوره کهف تا پایان سوره صافات.
رک: ش ۹۰۰۵.

آغـاز: «بسمله. قرأ بفتح الهاء وکسر الیـاء وبکسـرهما عاصم وبضمهما الحسـن وقـراء الحسـن ذکـر رحـمت ربک».

انجام: «وشهد له حافظاً یـوم القـیمة انـه کـان مـؤمناً بالمرسلین والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سیدنا محمد الامین وعلی آله الاخیار الطـاهرین. تـم الجـزو الثالث من الکشاف».

خط: نسخ معرب، تاریخ کتابت: سده ۷ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، این تصحیحات به چند صورت است: گاهی در حاشیه با علامت صح و گاهی بدون علامت، در مـواردی در خود متن اعمال شده بدین صورت که کلمه یا حـرف غلط تراشیده و با خطی جدیدتر و مشخص نسبت به نسخهٔ اصلی درست شده. در چند مورد مـتن غـلط خط خورده و صورت صحیح در هامش نوشته شده و گاهی هم اغلاط و موارد شبهه‌دار با علامت سه نقطه شک در حاشیه مشخص شده‌اند. نسخه علامت بلاغ دارد، با حاشیه‌نویسی در کناره صفحات و بین سطور به نشانیهای «صحاح» و «ع م» و «ه» و «تاج المصادر» که بیشتر آنها لغوی است. مـعنای فـارسی بسـیاری از کلمات در هامش به خط کهن نوشته شده. برگ اول و دو برگ آخر و چند برگ از وسط مانند برگهای ۶ـ۸ و ۱۵ و ۱۵۴ـ۱۵۸ نونویس، کسی در بالای بـرگ ۹ر بـا قلم شنگرف افتادگیهای نسخه را مشـخص کـرده و نوشته: «سه ورق از اینجا افـتاده است» و هـمچنین ۱۵۳پ: «پنج ورق از اینجا افتاده است». برگ اول و ۱۹۰ر مهر چهارگوش تملک به نقش: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷» و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. برگ ۱۹۰ از برگهای الحاقی آغاز و انجام نسـخه بـوده کـه بـه اشتباه در وسط صحافی شده است. در حاشیه بعضی از برگها عدد ۴ به شـنگرف نـوشته شـده کـه وجـه استعمالش را درنیافتم (بـرای نـمونه بـرگ ۲۸۹پ، ۳۰۷پ، ۳۱۱پ). نام کتاب بر لبه‌های کاغذی نسخه نوشته شده است. رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهارمهره ضخیم.
یک، ۳۸۴، یک بـــرگ، ۱۶/۵×۲۴/۷، ۱۹ ســطر، ۱۱×۱۶/۵.
جلد: تـیماج. دفـه اول عـنابی فـرسوده، دفـه دوم مشکی با ترنج و سرترنج ضـربی، عـطف و سـجاف مرمت شده و جدید. قطر: ۸/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۲۳]

(۹۰۱۵)

معارج النبوة فی مدارج الفتوة

(شرح حال پیامبران و امامان ـ فارسی)

مـؤلف: مـحمد بـن مـحمدمعین مسکین فـراهی (ـ۹۰۷ / ۹۱۰ق)

آغاز و انجام افتادگی دارد.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۷۷۶ ـ ۱۷۷۸؛ دنا، ج ۹، ص ۷۷۷ ـ ۷۷۹.

آغاز موجود: «حکمت و مگر در بردن خـواجـه(ع) بـه معراج چنان چه امام جعفر صادق می‌فرماید رضـی الله عنهما آن بود که حق تعالی می‌خواست... السادسة عشر حکمت دیگر آن گفته‌اند که».

انجام موجود: «عقیل پرسید که این چیست؟ گفت این دو ستون است قصر وجود برین مبتنی در قیام».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰ه‍.

عناوین شنگرف، نشانیها شنگرف بـا ایـن کـیفیت: بالای عناوین فرعی و ابتدای اقوال و گـوینده آنـها خطی کوچک کشیده شده، بین جملات دوایر کوچک یا ویرگولهای شنگرف. بین پاره‌های اشعار سه نقطه مثلثی. درون کشیدگیهای حروف پر شده با شنگرف. (این علایم بیشتر در ۱۰۰ برگ آغاز نسخه اعمال شده است). نسخه در حاشیه تصحیح شده. کـاتب بـرای نشان‌دادن موارد مشکوک از دایره توخالی‌ای در کنار سطور استفاده کرده است. در مواضـع کـاربرد ایـن نشان کلمهٔ اشتباه مورد نظر با تراشیدگی در کـتابت مجدد اصلاح شده و یا دوباره همین علامت بر فرازش ثبت شده است. موارد استفاده از این نشان بسـیار زیاد است که برای نمونه می‌توان به این برگها اشـاره کرد: ۴۷۸پ، ۴۸۱ر، ۴۸۳پ، ۴۸۹پ، ۵۰۰ر، ۵۵۸ر، ۵۵۸پ، ۵۵۹ر، ۶۱۲ر و... . برگشمار کهن نسـخه از شماره ۴۳۹ شروع می‌شود که نشان دهـنده مـیزان افتادگی آغاز نسخه است و تـا شـماره ۸۲۵ ادامـه می‌یابد. در برگهای ۵۸ پ ـ ۵۹ ر روایتی درباره پدر و مادر پیامبر اسلام(ص) نقل شده بود کـه کسـی آن را خط زده و در هامش بـا عـبارت تـندی آن را غـلط دانسته است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایـی. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. جـزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه بالایی صفحات کمی رطوبت دیده.

۳۹۰، یک برگ، ۱۷/۴×۲۴/۵، ۲۱ سطر، ۱۱×۱۷.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی، درون ترنج با خط نستعلیق آیه «نصر من الله وفتح قریب» نوشته شده است. قطر: ۵/۹ .

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۲۱]

(۹۰۱۶)

شرح اخبار التوحید والحجة (حدیث ـ عربی)

مؤلف: حیدرعلی بن محمد شیروانی (سده ۱۲ه‍)

شرح احادیث بخشهای تـوحید و حـجت از دو کـتاب الکافی کلینی (۳۲۹ق) و التوحید (۳۸۱ق) صدوق است. در آغاز گوید: «انی لما رأیت کـتاب الکـافی... وکـتاب التوحید للشیخ النبیل الصدوق محمد بن علی بن بـابویه القمی... حاویین من اخـبار التـوحید والحـجة الفـرایـد والفواید ما لا یـوجد فـی مـصنف ولا یـتضمنه مـؤلف مشتملین علی بعض المتشابهات متناً او سنداً اجبت ان اجمع منهما ومن غیرهما کتاباً مختصراً یتضمن من اصول التـوحید والحـجة وفـروعهما المـحکمة دون المـتشابه مقتصراً علی ما یجوز ویسوغ ویـفید ویسـیغ کـما تـنبه المقدمة علی المرام والمراد».

نوشته شده در ۱۱۲۹ق در نجف.

کامل.

فـهرستگان حـدیث، ج ۴، ص ۲۱۳ ـ ۲۱۴؛ دنـا، ج ۶، ص ۵۶۱؛ ذریعه، ج ۴، ص ۱۸۲ و ۴۷۹؛ مجلس، ج ۱۶، ص ۲۸ـ۲۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلوته وسـلامه عـلی خیر خلقه محمد وآله وعترته الطیبین الطاهرین. اما بعد فیقول فقیر عفوا الله تعالی حیدرعلی بـن مـیرزا مـحمد الشروانی انی لمـا رأیت... مـقدمة اعـلم انـه لا یـجوز التّعویل فی شیء مما یتعلق بالدین اصوله».

انجام: «واما ما ینسب الی بعض العلماء اسـتبعاد ذلک فهو زور والرسالة المتضمنة له لیست له مزورة مکـذوبة علیه کما یظهر لمن نظر فی کلامه وتتبّع احواله ومقالاته والحمد لله وحده علی نعمه کلها وصلی الله علی خـیرته من خلقه محمد وعترته وآله الطیبین الطاهرین».

انجامه: «وکان اتمامه فی رابع شهر الله الاصم بید الحقیر الفقیر العبد الاثیم ابن محمد محمدابرهیم عفی الله عن جرائمهما بالنبی والوصی ثم الوصی الی آخر المهدی عجّل الله فرجه وسهل مخرجه والحمد لله رب العالمین وله الآمین وهو الولی».

خط: نسخ، کاتب: محمدابراهیم بن محمد، تاریخ کتابت: ۴ شهر الله الاصم (سده ۱۳ه).

عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین پیش از آن که در متن نوشته شوند در حاشیه با قلمی کوچکتر نوشته شده بودند. آغاز نسخه وقفنامه‌ای از خلیل تبریزی که کتاب را از محل ثلث مرحوم حاجی نورمحمد بر کافه طلبه علوم در ۱۲۴۹ق وقف کرده است. با مهر بیضوی به نقش: «خ ل یل ۱۲۳۲»، همین خلیل در پایان نسخه نوشته است: «اللهم الغّفر (کذا) للخلیل والخلیل یا رب الجلیل». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. نسخه رکابه به صورت متداول ندارد اما در سطر آخر پشت هر برگ کلمه آغازین سطر اول برگ بعد تکرار شده است. در پایین صفحه ۷۵ پ نوشته شده: «دو ورق بعد را می‌بایست پیش بیندازد صحاف سهو کرده است» (البته اکنون ترتیب برگها اصلاح شده).

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

۳۲۱، یک برگ، ۱۴/۷×۲۰/۸، ۱۷ سطر، ۷/۵×۱۴/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی، مجدول گروهی. قطر: ۴/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۱۳]

(۹۰۱۷)

دیوان کمال اسماعیل (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: اسماعیل بن محمد اصفهانی، کمال‌الدین (ـ ۶۳۵ق)

شامل قصاید و قطعات و رباعیات و غزلیات (بنا بر یادداشتی این نسخه ۱۵۶۳۹ بیت دارد).

منزوی، ج ۳، ص ۲۴۹۴ـ۲۴۹۸؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۲۰۳ ـ ۲۰۴ و ج ۹، ص ۲۲۳۱ ـ ۲۲۳۲؛ دنا، ج ۵، ص ۳۴۰ ـ ۳۴۳.

آغاز: «به مدح صدر سعید شهید مرحوم مغفور رکن الملة والدین مسعود بن صاعد نوّر قبرهما گوید:

تبارک الله ازین جنبش نسیم صبا

که لطف و صنعت او از کجاست تا به کجا

انجام:

نه دولت آن که دیده رویت گیرد

نه قوة پاکه ره به کویت سپرد

ای کاش رساند سخنی قاصد ازو

تا یک دو سخن به گفت و گویش گذرد

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین شنگرف، درکنار بعضی از ابیات عدد ۲ نوشته شده است (مانند ۱۵۵ ر، ۲۰۲ ر، ۲۴۶ ر و بیشتر در بخش رباعیات آخر نسخه). در بعضی از صفحات اشعار در متن و حاشیه نوشته شده‌اند. اشعار حاشیه به خطی جدیدتر بعداً اضافه شده. در مواردی معنای بعضی از لغات در حاشیه یا بین سطور نوشته شده. آغاز نسخه تملک آقا عبدالرحیم ولد صدق کربلایی حمید در ۱۳۲۵ق و یادداشتی در معرفی کتاب از شعاع[1] در ربیع‌الثانی ۱۳۳۷ق که نوشته چون نسخه غلطی ندارد محتمل است به خط خود ناظم باشد (؟!) با مهر بیضوی او به نقش «شعاع ۱۳۱۵». وی به این کتاب در کتابخانه خود نمره ۸۴ داده بود. مهر او سه بار هم در صفحه آخر نسخه کوفته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ برگی. آثار سطراندازی با قلم آهنی در نسخه مشخص است. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۳۶۵، یک برگ، ۱۳/۶×۲۴، ۱۷ سطر، ۶/۵×۱۴/۵.

جلد: میشن عنابی. قطر: ۵/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۰۵]

---

۱. شعاع‌الملک، محمدحسین بن ابوالحسن متخلص به شعاع (۱۲۸۹ق ـ۱۳۲۴ش). برای زندگی او رک: تاریخ رجال ایران، مهدی بامداد، ج ۶، ص ۲۳۲ـ۲۳۳.

(۹۰۱۸)

لب لباب معنوی (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ۹۱۰ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۳۰۹۴ـ۳۰۹۶؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۲۴۱ـ۲۴۴؛ دنا، ج ۸، ص ۱۰۱۲ـ۱۰۱۴.

آغاز: «بعد از تـقدیم وظـائف ثـنای حـضرت واجب الوجود عـم جـوده کـه لبّ لبـاب مـعنوی راکـه مـرات الحضرتین است به شرف انتخاب از مثنوی».

انجام:

پـوست جـنبان را از آن لب لبـاب
دیـدهها بـر دوز تـا روز حسـاب
عشـقبازان را ازیـن مـاء مـعین
فـیض ده آمـین رب العـالمین

انجامه: «علی ید العبد المذنب سید مـبارک ولد سـید محمود ابن جلال الحسینی غفر ذنوبه وستر عیوبه».

خط: نستعلیق، کاتب: سید مبارک ولد سید مـحمود ابن جلال حسینی، تاریخ کتابت: سده ۱۰ـ۱۱ه. عناوین و نشانیها شـنگرف، صـفحه اول سـرلوح و پیشانی مذهب و مرصع شرفه‌دار، درون ترنجِ وسط پیشانی نام‌کتاب به قلم شـنگرف در زمـینه زریـن. صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکـی، ابـتدای نسخه دو برگ فهرست مطالب کتاب، به هـمراه یک مهر مربع و یک تملک سیاه شده (وی نوشته بودکه کتاب به شماره ۴۲ داخل کتابخانه‌اش شده است). با بلاغ مقابله. نسخه بدلها به دو صورت نوشته شده‌اند: یا با مرکب مشکی و متمایز شده با علامت «خ» و «ل» و «خ ل» و یا با مرکب شنگرف در حاشیه. در این موارد روی کلمه مورد نظر با عدد ۲ علامت گذاشـته شـده است. در نسخه از علایمی مانند سه نقطه شک، عدد ۲ و نقطه انتخاب شنگرف و ≠ (برگ ۲۲۰ پ) در کنارهٔ سطور زیاد استفاده شده است.

برگ پایانی نسخه دو رباعی از میرزا ابراهـیم ادهـم سلمه الله و دستورالعملی برای طعم دهندگی غذا. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ بـرگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۲۳۹ برگ، ۱۱×۲۰/۴، ۱۹ سطر، ۵/۶×۱۳/۸.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی و ساده. قطر: ۲/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۱۵]

(۹۰۱۹)

التحفة القوامية فی فقه الامامية (فقه ـ عربی)

مؤلف: سید محمد بن محمدمهدی سیفی قزوینی (ـ۱۱۴۹ق)

کامل. شامل هر ۴ ربع کتاب.

ذریـعه، ج ۳، ص ۴۶۲؛ دنـا، ج ۲، ص ۹۹۰ـ۹۹۱؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۳۸ـ۱۳۹.

آغاز:

الحـمد لله الذی هـدانـا الی اتباع مـن بـهم نـجانا
مـحمد وآله الاطـهار المصطفین السادة الابـرار

انجام:

«تشـرق کـالشمس عـلی الآفـاق
وتـفرغ النـور عـلی الاحـداق
والحـمد لله عـلی الهـدایـة
لدیـنه فـی البـدء والنـهایة

تمّ الربع الرابع من التحفة القوامية فی فقه الامامية نظم الفقير الی الله الغنی قوام‌الديـن مـحمدمهدی بـن مـحمد الحسـنی عـفی عـنهما بـدارالمـوّحدين قـزوين بـقرية الحمكابان (در نسخه بدون نـقطه) مـن قـر الشـهريار والحمد لله رب العالمين» (نـام شـهر و قـريه در انـجامهٔ مؤلف با مداد خط خورده است).

انجامه: «تَمَّ الرّبع الثّانِی مِنَ التّحفَةِ القَـوامـيّةَ فـی فـقه الامامیّة سنه اثنان وعشرين (پیش‌تر ستّ عشرة بوده که خط خـورده) ومـائة بـعد الالف عـلی يـد اقـلّ العـباد ابوالحسن بن مـحمدمقيم القـزوينی» (پـايان ربـع دوم، ۱۱۱ ر)؛ «کتبه اقلّ الخليقة بـل اللاشـیء فـی الحـقيقة ابوالحسن بن محمدمقيم القزوينی فی شـهور ۲۲ صـفر ۱۱۲۲» (پایان کتاب).

خط: نسخ معرب، کاتب: ابوالحسن بـن مـحمدمقیم

قزوینی، تاریخ کتابت: ۲۲ صفر ۱۱۲۲ق.
مؤلف نسخه را تصحیح کرده و علامت بلاغش به تاریخ ۱۱۲۵ق چندین جای نسخه دیده می‌شود (از جمله پایان هر ربع کتاب در صفحات ۵۷ ر، ۱۱۱ ر، ۱۶۵ ر و پایان نسخه) با مهر چهارگوش او به نقش: «مأمول العاقبة الحسنی قوام‌الدین» (که تاریخ آن به درستی خوانده نمی‌شود). به جز سال ۱۱۲۵ق از دو تاریخ دیگر هم در بلاغها یاد شده است: ۱۱۱۹ق (۱۳ر) و «بلغ سنه ۱۱۲۳ ثانیا» (۱۰۵ ر). همه این تصحیحات در متن اعمال شده و سیاهی ناشی از خط زدن عبارات قبلی در نسخه مشخص است.
در صفحه آغازین نسخه شعری از علی بن احمد حسینی حسنی به خط خودش خطاب به مؤلف در مدح کتاب نوشته شده در رأد الضحی دوشنبه ۱۲ ربیع‌الثانی ۱۱۱۷ق در دارالایمان اصبهان. متن این قصیده چنین است:

یا ایها المولی الذی
هو فی معارفه علم
لله تحفتک التی
من لیس یقبلها ظلم
هیهات ینکر فضلها
وهو السراج علی علم
ابیاتها بمدادها
تحکی الکواکب‌فی الظلم
لم یحو طرس مثلها
کلّا ولا رقم القلم
متی السلام علیک ما
غنّی الحمام بذی سلم

و دو مهر تملک یکی دایره‌ای که بسیار کمرنگ است و دیگر چهارگوش به نقش: «عبدعلی الاعلی» و نام کتاب «تحفه قوامیهٔ میرزا قوام قزوینی در علم فقه».
سه برگ آغازین نسخه فهرست مطالب کتاب و دو رباعی به عربی و فارسی در وصف کتاب و ماده تاریخ آن (۱۱۱۲ق) بدین ترتیب:

این تحفه کزو شود مسائل مفهوم
قدرش باشد بر اهل دانش معلوم
از لمعه منظومه و علم منظوم
فقه منظوم همچو عِقد منظوم

* * *

تمّت فرائدها النظیمة   عمّت فوائدها العظیمة
تاریخ طلعتها الوسیمة   لله تحفتی الجسیمة

در برگ ۳ ر تملک علی در ۱۲۹۴ق و دعایی برای تسخیر اعداء، در برگ پایانی نسخه شعری از قوام‌الدین محمد به خود او نوشته شده که مطلع آن چنین است (۲۲۱ ر):

فاوردت زمزماً بمکة   لم اقتنع من حسوه بمکة

در پایان مهر مربع دیگری از مؤلف آمده که نتوانستم سجعش را بخوانم.
شماره کتابهای فقهی منظوم شده در بالای صفحات نوشته شده است. برای پر کردن سطور گاهی از علامت ۵ استفاده شده (۱۰۳ ر). آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. نام کتاب در لبهٔ نسخه آمده. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهارمهره. با ته‌نقش صلیب مزیّن.
۲۲۱ برگ، ۱۳/۸×۲۰/۳، ۱۲ سطر، ۸/۵×۱۴.
جلد: میشن تریاکی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۳/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۲۰]

(۹۰۲۰)

الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل (تفسیر - عربی)
مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷-۵۳۸ق)
نیمه دوم کتاب از سوره مریم تا پایان قرآن. جلد اول این نسخه به شمارهٔ ۹۰۰۵ گذشت.
رک: ش ۹۰۰۵.
آغاز: «بسمله. کهیعص. ذکر رحمة ربک... کهیعص بفتح الهاء وکسر الیاء قراءة حمزة وبکسرهما عاصم وبضمّهما الحسن».

انجام: «انه هو الجواد الکریم الرؤف الرحیم. قال المصنف رحمة الله علیه فی آخر نسخته وهذه النسخة... ورسوله وعلی آله واصحابه اجمعین».

خط: نسخ مشکول، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه‍ .

نسخه‌پردازی عثمانی، آیات و عناوین و نشانیها شنگرف، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، در موارد کمی در حاشیه تصحیح شده. با حاشیه‌نویسی به امضاهای «کشف» و «سعدالدین» و «۱۲». برگ آغازین نسخه یک پیشانی منقش مذهب و مرصع، ابتدای نسخه فهرست مطالب کتاب و دو بیت در وصف کتاب کشاف:

ان التفاسیر فی الدنیا بلا عدد
ولیس یوجد فیها مثل کشاف
ان کنت ذا بصر فالزم قرأته
فالجهل کالداء والکشاف کالشافی

یک طغرا با مهر بیضوی: «احمد از محمد شفاعت خواهد»، تملک مصطفی‌پاشا زلف محمد بیگ خضر تاک نیکدر، و مهر چهارگوش به نقش: «افوض امری الی الله الغنی عبده محمد ...». بنا بر یادداشتهای ابتدای نسخه کتاب مدتی در مناطق ترک نشین بوده است. نام کتاب به ترکی: «هذا کتاب کشاف تفاسیر شریفه دندر نصف ثانیدر». با ورق شمار و سطر شمار نسخه: «۳۷۹ ق، ۲۷ س».

پایان نسخه دو مهر بیضوی به نقشهای: «عبده محمدجعفر ۱۲۴۷» و «عبده موسی الحسینی (؟) ۱۲۲». بالای صفحات کمی آبخورده. لبه‌های کاغذی ۳ طرف نسخه با نقش گل و بوته‌های زرین و زرافشان. جلد پیشین نسخه سرطبل‌دار بوده و آثار آن بر برگها باقیمانده است. نسخه برگشمار دارد. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره. حاشیه بالایی صفحات آبخورده.

سه، ۳۷۹، یک برگ، ۱۶/۷×۲۴/۶، ۲۷ سطر، ۱۱/۵×۱۸/۸.

جلد: تیماج زیتونی، با ترنج و سرترنج با زمینه عنابی و تحریر و نقوش زرین، مجدول گرهی زرکوب، نفیس. دورو، درون تیماج عنابی. مرمت شده. قطر: ۴/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۳۵]

(۹۰۲۱)

مجموعه:

۱. نهج المسترشدین فی اصول الدین «۲ پ ـ ۲۴ پ» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

کامل.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۱۴ ـ ۲۱۷؛ دنا، ج ۱۰، ص ۹۰۵ـ۹۰۷؛ معجم التراث الکلامی، ج ۵، ص ۴۲۹.

آغاز: «الحمد لله المنقذ من الحیرة الضلال المرشد الی سبیل الصواب فی المعاش والمآل».

انجام: «ومن اراد التوسط فعلیه بکتابنا منتهی الوصول والمناهج وغیرهما من کتبنا والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله اجمعین».

انجامه: «تم کتاب نهج المسترشدین فی اصول الدّین لیلة الثلثاء من ذی‌الحجة سنة ثمان واربعین وثمانمایه من هجرة نبویة علی ید العبد الضعیف الی الله الغنی... (نام کاتب را پاک کرده‌اند ولی احتمالاً ابوطالب بن عبداللطیف باشد) اصلح الله لی ولوالدیه وللمؤمنین والمؤمنات بحق محمد خیر العباد».

۲. تذکرة الواصلین فی شرح نهج المسترشدین «۲۵ پ ـ ۸۸ پ» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: عبدالحمید بن محمد اعرجی، نظام‌الدین (سده ۸ ه‍)

کامل.

مرعشی، ج ۱۴، ص ۳۱۸ـ۳۱۹ (خط مؤلف)؛ آستان قدس، ج ۱۱، ص ۳۰۲؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۹۸؛ معجم التراث الکلامی، ج ۲، ص ۲۱۹ـ۲۲۰.

آغاز: «احمدک اللهم یا من ابهرت صنایع مخلوقاته عقول اولی الالباب واعجزت بدایع مصنوعاته ارباب النهی والصواب».

انجام: «فهو كثير العلم من كـان مـن اهـل العـلم فـهو بمنقول منّي اليه ومن كان من اهل الجهل فهو حرام عليه. فرغت من تسويده وقد بلغت تسـعة عشـر مـن السـنن ودخلت فى سنة العشرين وهو شهر جمادىالآخر سـنة ثلث وسبعمايه فرغ من تعليقه الفقير الى رحمة الله تعالى عبدالحميد بـن مـحمد بـن الاعـرج الحسـينى مـصنف الكتاب».

انجامه: «وقع الفراغ من تعليقه بعون الله وحسن توفيقه يوم الخميس من شهر ربيعالاول سنة خمسين وثمانماية. اللهم اغفر لكاتبه ولوالديه وللمؤمنين والمؤمنات وصلى الله على محمد وآله اجمعين».

۳. [کلام] «۸۸ پ ـ ۹۱ ر» (کلام ـ عربی)

بخشی از یکی از کتابهای علامه حلی (۷۲۶ق) است.

آغاز: «قال الشيخ المحقّق المدقّق جمال‌الدّين حسـن بن يوسف المـطهّر الحـلّى تـغمده الله بـغفرانـه واسكـنه بحبوحة جـنانه اخـتلف النـاس فـى الايـمان فـذهبت الامامية الى انه المعرفة وهو مذهب جهم بن صفوان ونقل اليه ابوالحسين الاشعرى وذهبت الاشعرية الى انه عبارة عن التصديق».

انجام: «فافهم ما حققنا تسليماً من العذاب ان عملت بما تعلم والله اعلم واكرم وصلى الله على محمد وآله اجمعين وعترته الطيبين الطاهرين».

۴. منتهی السؤل فی شرح الفصول «۹۲ پ ـ ۱۳۰ ر» (کلام ـ عربی)

مؤلف: علی بن یوسف بن عبدالجلیل نیلی (زنده در ۷۷۷ق)

کامل.

ذریعه، ج ۲۳، ص ۱۰؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۲۲؛ معجم التراث الکلامی، ج ۵، ص ۲۸۹.

آغاز: «الحمد لله مبدع نظام الاصـول مـخترع تـرتيب الفصول بحكمته تبهر العقول ساطع الانوار الباهرة وخالق النفوس الطاهرة».

انـجام: «ان يجعلنا الله لمن شكـر عـمله وغـفر ذنـوبه وجعل الى الجنة منقلبة لانه لايجتنب من سأله ولا يخسر من امانة».

انـجامه: «تم هذا الكتاب على يد العبد الضعيف الى الله الغنى... (نام کاتب محو شـده است) غـفر الله تـعالى لى وللمؤمنين والمؤمنات بحق محمد خير العباد فى تاريخ سنة ثمان واربعين وثمانماية فى بلد السبزوار».

خط: نستعلیق، نام‌کاتب از انجامهٔ رساله اول و آخـر مجموعه پاک شده ولی با دقت شاید بتوان کـلمات ابوطالب بن عبداللطیف را خواند. تاریخ کتابت: شب سه‌شنبه ذیـحجه ۸۴۸ق (رسـاله اول)، پـنجشنبه ربیع‌الاول ۸۵۰ق (رساله دوم)، ۸۴۸ق در سـبزوار (رساله چهارم).

عناوین و نشانیها شنگرف و بعضی موارد نانوشته، در مقدمه هـر رسـاله بـین جـملات از دوایـر تـوخالی شنگرف استفاده شده. در حاشیه تصحیح شده، بـا کمی حاشیه‌نویسی. در این نسخه برای نشـان دادن ضبطهای مشکوک از سه نقطه مثلثی شکل و یا چهار نقطه لوزی مانند درکنارهٔ سطور استفاده شده است. ابتدای نسخه این یادداشـتها دیـده مـی‌شود: مـهر بیضوی: «عبده الراجی محمدحسین ۱۲۲۶» در شوال ۱۲۶۰ق، فهرست رساله‌های موجود در مجموعه، یک نسـخه پـزشکی نـوشته شـده در شـوال ۱۲۳۹ق، فایده‌ای از ابوحنیفه، حدیثی از پـیامبر(ص) دربـاره ازدواج، چند بیت شعر به فـارسی و عـربی، تـملک محمد بن علی قاری با مهر مـدوّر بـه سـجع: «مـن خلوص الود العهد بالوفاء محمد بـن عـلى الشـريف القاری» و قیمت نسخه به سیاق.

بین رسـاله اول و دوم دو حـدیث از امـام بـاقر(ع) و پـیامبر(ص) (بـرگ ۲۵ ر)، بـرگ ۹۱ پ دعـایی از امـیرالمـؤمنین(ع) از پـیامبر(ص) مـنقول از حـارث همدانی و دعایی که سه بار باید بر آب خوانده شود و تملک سید شمس‌الدین، سه برگ پایانی نسخه: مهر بیضوی: «عبده الراجی محمدمهدی ۱۲۷۴» و خطبه نکاح فاطمه زهرا(س) که در بیت المـعمور فـرشته‌ای راحیل نام به امر کردگار خواند، و دسـتور خـوانـدن سوره توحید و چند حـرز. بـا مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در نسخه مشـخص است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، رطوبت دیده.
دو، ۱۳۰، سه برگ، ۹×۱۷/۸، ۲۴ سطر، ۵×۱۳/۵.
جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف پارچه‌ای.
قطر: ۲/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۰۷]

(۹۰۲۲)

ذخر المعاد (حدیث ـ فارسی)
مؤلف: ملا مهدی (سده ۱۳ه)
ترجمه روضه کافی به دستور شاهزاده محمدولی میرزا فرزند فتحعلی شاه قاجار (۱۲۳۶ـ۱۲۴۳ق) حکمران یزد است.
نشریه نسخه‌های خطی، ج ۶، ص ۳۲۹ (با نام ترجمهٔ روضهٔ کافی از آخوند ملا مهدی از تلامذهٔ حکیم ملامهدی کرمانشاهی).

آغاز: «سپاس بی‌قیاس و نیایش بی‌آلایش مخصوص خداوندی است جلّت عظمته کـه معمورهٔ وجـودش از دست انداز تطاول شهور و اعوام و محروسهٔ جلالتش از دست‌رس تصرّف عقول و اوهام. و بعد الحمد والصلوة چون بندگان سپهر مکان نواب مستطاب... گفت محمد بن یعقوب کلینی که حدیث کرد مرا علی بن ابرهیم از پدرش از علی بن فضال... که آن حضرت نوشتند این رساله را به سوی بعضی از اصحاب خود و امر فرمودند ایشان را به خواندن آن».

انجام: «از ما اهل بیت مردی را که عمل کند به کتاب خداوند بیند در شما منکری را مگر آن کـه آن را انکار کند».

انجامه: «تمّت الکتاب بعون الملک الوهّاب علی ید مترجمه فی السابع عشر من شهر شوال المکرم سنة ۱۲۳۹ والحمد لله اولاً وآخراً».

خط: نسخ، کاتب: خط: مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۷ شوال ۱۲۳۹ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، کمی تصحیح شده، با چند مورد حاشیه‌نویسی از مؤلف به امضای «منه»، نام محمدولی میرزا در برگ ۲ ر به زر نوشته شده که نشان می‌دهد این نسخه، نسخه‌ای است که به او اهدا شده بود. در آغاز نسخه این یادداشت آمده است: «ترجمهٔ روضهٔ کافی که آخوند ملا مهدی معلم امام قلی میرزا کرده است به تاریخ چهارشنبه بیست دوم شهر ذالقعد داخل کتابخانهٔ مبارکه گردید». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. بالای بیشتر صفحات نوشته شده: «ا م ع». رکابه‌دار.
کاغذ: حنایی نازک آهار مهره.
دو، ۲۱۵، دو برگ، ۱۴×۲۱/۶، ۲۳ سطر، ۸×۱۵.
جلد: تیماج عنابی، با جدولهای زرین. دورو، درون مشکی. قطر: ۲/۹.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۰۴]

(۹۰۲۳)

دیوان اکسیر (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدعظیم بن محمدجعفر، میرزا عظیما اکسیر اصفهانی (ـ۱۱۶۹ق)
شامل غزلیات (۱ پ ـ ۱۶۹ ر) و رباعیات (۱۶۹ ر ـ ۱۸۴ ر).
منزوی، ج ۳، ص ۲۲۳۰؛ دنا، ج ۵، ص ۴۰ (از ۷ نسخهٔ ذکر شده در آن جا تنها دو نسخه دیوان اکسیر است)؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۹۹۱؛ ریو، ج ۲، ص ۷۱۳ (به خط مؤلف؛ با آغازی شبیه به نسخه ما).

آغاز:
الهی لوح محفوظ سخن کن تار و پودم را
بکن صرف نوشتن چون قلم بود و نبودم را
ز هر مویم دهانی چون زره در شکر خود بگشا
به ذکر خویش گردان لحن داودی سرودم را

انجام:
یاقوت چو مشق خط ریحان کردی
در تن ز خط پشت بسی جان کردی
از خواندن خط آن گل رو چشمش
هر لحظه هزار ختم قرآن کردی

انجامه: «حرره العبد الحقیر محمدعظیم الاکسیر فی قریة کالپی من بلاد الهند فی سنة ۱۱۵۰. تمت».

خط: نستعلیق، کاتب: خط مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۱۵۰ق در قریه کالپی از بلاد هند.

با اشعار اضافه شده فراوان در حاشیه و بین سطور، برگ آغازین نسخه دو مهر مربع از مؤلف که سجع هر دو را به سختی می‌توان احتمالاً چنین خواند: «جان اکسیریاب ۱۱۵۰» و «بحق محمد اکسیر اعظم شد». تعریف تصوف منسوب به امام جعفر صادق(ع)، حرز یادگیری مطالب کتاب، روایت و دعا از حضرت ابی‌الحسن(ع) و امیرالمؤمنین علی(ع)، چندین دعا و حرز، مهر بیضوی به نقش: «صل علی محمد سنه...» که تاریخ آن خوانده نمی‌شود. مهر چهارگوش: «علی الحسینی» که در پایان نسخه هم نقش بسته است. علاوه بر این مهر در پایان نسخه مهر مستطیل دیگری به نقش: «الواثق بالله الغنی عبده علی‌نقی بن عباس الحسینی ۱۲۲(؟)» دیده می‌شود، بعضی از بخشها را مؤلف سترده و اشعار و کلمات دیگری جایگزین کرده است. وی در موارد زیادی ترتیب ابیات را به هم زده و برای مشخص شدن ترتیب جدید کنار آنها شماره گذاشته است. در صفحه آخر نسخه بخشی از یک نامه تحریر شده. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی. رکابه دار.

کاغذ: نیلی آهار مهره، بعضی از برگها دو پوسته شده.

دو، ۱۸۲، دو برگ، ۱۱/۷×۲۰/۵، ۱۵ سطر، ۷×۱۳/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و چهار لچکی و جدول گرهی، عطف و سجاف مشکی. قطر: ۲/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۰۳]

(۹۰۲۴)

حاوی الاقوال فی معرفة احوال الرجال (رجال ـ عربی)

مؤلف: عبدالنبی بن سعد جزائری (ـ۱۰۲۱ق)

مؤلف رجال حدیث را به چهار قسم (صحاح، موثقان، حسان و ضعاف) تقسیم نموده و در حالات هر یک، مطالب الفهرست و الرجال شیخ طوسی، رجال الکشی و رجال النجاشی را با همان الفاظ آورده و مطالب خود را با عنوان «قلت» پس از آنها ذکر می‌نماید. این کتاب، مشتمل بر یک مقدمه و چند مقصد و یک خاتمه است و در آغاز و پایان آن چند فایدهٔ رجالی درج شده است.

چاپ: قم، مؤسسة الهدایة لاحیاء التراث، ۱۴۱۸ق، ۴ ج.

کامل. شامل هر دو جزء کتاب (جزء اول در برگ ۱۱۰ پ پایان می‌پذیرد).

هندلیست نسخه‌های عربی کتابخانه بریتانیا، ج ۲، ص ۷۵؛ تراثنا، ش ۸۵ـ۸۶، ص ۲۴۹ـ۲۵۰؛ ذریعه، ج ۶، ص ۲۳۷؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۴۶ـ۲۴۷؛ دنا، ج ۴، ص ۴۷۵ـ۴۷۶؛ ریاض العلماء، ج ۳، ص ۲۷۳ (با نام جمع الرجال فی احوال الرجال).

آغاز: «نحمدک اللهم علی ما هدیتنا لصحیح المقال من خلاصة الاقوال وحبوتنا من فهارست الرجال بحسن الرد والاعمال... اما بعد فلا یخفی ان علم الحدیث خطیر وقعه کثیر نفعه».

انجام: «التنبیه الخامس عشر قد سبق ان من اسباب التمییز بین الرجال معرفة الانتساب الی القبایل وامثالها... الیربوعی منسوب الی یربوع بن مالک بن حنظله بن مالک».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه‍ (در زمان مؤلف). تنبیه ۱۵ در پایان کتاب به خط مؤلف است (برگهای ۲۳۰ـ۲۳۳).

عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین به ثلث جلی، تصحیح شده و بلاغ مقابله دارد، نسخه در دست مؤلف بوده و او بعضی از عبارات را اصلاح کرده و روی بعضی دیگر خط کشیده و جملاتی جایگزین آنها نوشته است. با یادداشتهای توضیحی از او. نسخه دو بار مقابله شده است چه بعضی از بلاغها به عبارات «ثم بلغ قبالاً» و «ثم بلغ» و نظایر آنهاست. در حاشیه صفحات از علایم سه نقطه شک و عدد ۲ استفاده شده است. وجه استفاده این عدد را درنیافتم (برگ ۲۳ ر، ۳۵ ر، ۳۶ پ، ۴۹ پ، ۵۷ ر، ۶۴ ر و...؛ در برگ

۵۸ر خط خورده است). با این علامات در پایان بعضی از بندها: ... .

بدون آن که نسخه افتادگی داشته باشد چـند بـرگ سفید در وسط آن صـحافی شـده است (۱۰۳، ۱۱۲، ۱۲۳، ۱۳۵ و ۲۱۵).

یادداشتهای صفحه عنوان نسخه: چهار سطر به خط مؤلف شامل نام کتاب و خودش: «کتاب حاوی الاقوال فی معرفة احوال الرجال امـلاء فـقیر عـفو الله الغـنی عبدالنبی بن سعد الجزائری محتداً ومولداً الغـروی مفطماً وبلوغاً وتحصیلاً عـامله الله بـاحسن اعـماله وجـعل ذلک خـالصاً لدیـه بـمحمد وآله»، تـملک محمدخلیل قزوینی در ۱۲۶۸ق، تملک مـحمدکاظم شریف نجفی حسـنی حسـینی مـوسوی عـریضی اعرجی در ربیع‌الاول ۱۱۴۷ق، تملک و مهر بـیضوی پاک شده مـحمدامـین... در رجب ۱۲۲۶ق، تـملک جعفر بن سید باقر با مهر بیضوی او به نقش: «جـعفر الحسـینی ۱۲۴۷»، یـادداشت امـانت کـتاب از محمدامین خلف مرحوم شیخ محمدحسین نـوشته سید محمدمهدی. یادداشت سید فلاح بن سید علی که کتاب را در ۱۸ جمدی‌ثانی سـال ۱۱۰۳ق از شـیخ سنکدر(؟) بن حـاجی حـمد خـریده است. و چـند یادداشت کوتاه رجالی درباره تهذیب و کمال الدیـن و حسین بن سعید و نسبتهای طبری و بغوی و ثعلبی.

با حاشیه‌نویسی به امضاهای «منه سلمه الله» و «هذا غایة ما قید بخطه ادام الله بقاه» و «بخطه سلمه الله» و مانند آنها. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. وی پشت دفه اول جلد یادداشتی به خط ثـلث زیـبا در ۱۳۷۸ق در معرفی کـتاب نـوشته است. جـزوها ۱۰ برگی. رکابه دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

دو، ۲۳۳، دو برگ، ۲۰/۲×۳۰/۳، ۲۵ سطر، ۱۴×۲۰/۵.

جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی، عطف گالینگور مشکی. قطر: ۴/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۲۹]

(← تصویر)

(۹۰۲۵)

تاریخ قدیم یونان (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: رجب علی خان منصورالملک (سده ۱۴هـ)[1]

شامل ۲۰ فصل بدین ترتیب:

فصل اول: جغرافیای یونان.

فصل دوم: نژاد و مذهب یونانیان.

فصل سوم: اعصار پهلوانـی و دورهٔ مـا قـبل تـاریخی یونان.

فصل چهارم: بقیه اعصار پهلوانی و دورهٔ ماقبل تاریخی.

فـصل پـنجم: وقـایع بـعد از جـنگ تـروا، حـفریات و اکتشافات راجع به تاریخ یونان.

فصل ششم: تاریخ اسپارت از مراجعت هـراکـلیدها تـا جنگهای مدیک.

فصل هفتم: تاریخ آتن تا جنگهای مدیک.

فصل هشتم: دول کوچک یونان، مستعمرات یونانی.

فصل نهم: جنگ اول مدیک.

فصل دهم: دوره دوم جنگهای مدیک.

فصل یازدهم: عظمت و ترقی آتن.

فصل دوازدهم: ترقی افکار و علوم و صنایع در آتن در قرن پنجم یا قرن پریکلس.

فصل سیزدهم: جنگهای پلوپونز.

فـصل چـهاردهم: نـفوذ و قـدرت اسـپارت، حکـومت جباران سی گانه در آتن.

فصل پانزدهم: اقتدار طب.

فصل شانزدهم: اوضاع یونان قبل از استیلای مـقدونیه (قرن چهارم).

فصل هفدهم: اقتدار و استیلای مقدونیه.

فصل هجدهم: اسکندر و فتوحات او از ۳۳۶ تا ۳۲۳.

فصل نوزدهم: وقایع یونان بعد از اسکندر تـا اسـتیلای دولت روم.

فصل بیستم: اطاعت یونان و متملکاتش به دولت روم از ۲۵۵ تا ۱۴۱.

یک نسخه از این کتاب به شماره ۱۵۹۱۷ در کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود (جزو نسخه‌های

۱. رک: القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۱۷۸.

فهرست نشده). آن نسخه در ۱۳۴۲ق به دست باقرخان تبریزی و صادق صور اسرافیل کتابت شده است. نسخهٔ دیگری هم در مرکز احیاء میراث قم، ج ۱، ص ۴۶۲ـ۴۶۳ نگهداری می‌شود که ناقص است و تنها ۱۳ فصل کتاب را دارد. کتاب در آن جا به فضل‌الله نسبت داده شده کـه احتمال دارد کاتب آن نسخه باشد.

آغاز: «فـصل اول. جـغرافـیای یـونان. یـونان شـبه جزیره‌ای است در جنوب شرقی اروپا که در بحر ابیض متوسط جلو آمده سکنه یونان در قدیم خود را هلن».

انـجام: «و مشار الیه در ۱۹۰۳ در سالونیک بـه دست یک نفر سوسیالیست کشته شد و پسـرش Gilantin بـه جای او نشست و امروزه دارای افسـر پـادشاهی هـلن است».

انـجامه: «قد تمّت بعون الملک الوهاب هـذه النسـخة الشریفة فی التاریخ المملکت الیونانیة عد زمان تمدنهم وترقیهم وتزلهم ید الاقل الاحقر عبدالحسینخان تـلمیذ المدرسة العلوم السیاسیة وقـد فـرغت مـن اتـمام هـذا الکتاب فی یوم الجمعة یوم الثـلاثة مـن الایـام الشـهر ذیقعدة الحرام من الشهور السنة ۱۳۳۵».

خط: نستعلیق، کاتب: عبدالحسـین خـان شـاگـرد مدرسه علوم سیاسی. تاریخ‌کتابت: جمعه ۳ ذیقعده ۱۳۳۵ق.

برگ آغازین نسخه یادداشتی از کـاتب کـه کـتاب را معرفی‌کرده و فائده آن و تاریخ را توضیح داده است با مهر بیضوی او: «عبدالحسین». و مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۲۶، تصحیحاتی با مداد در متن‌کتاب اعمال شده است.

کاغذ: صنعتی نخودی خط‌دار.

یک، ۱۰۵، یک بـــرگ، ۶ / ۱۷×۵ / ۲۲، ۱۹ ســـطر، ۱۸/۵×۱۵/۵.

جلد: مشمع مشکی، عطف وگوشه‌ها تیماج قهوه‌ای.

قطر: ۱/۳.

خریداری از باقر ترقی در تیر ۱۳۴۹ش.

[شماره ثبت: ۸۶۴۳۹]

(۹۰۲۶)

گلشن الشهداء **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: فایق (سده ۱۳ه)

نظم داستان کربلا و شهادت سیدالشهدا(ع) است:

میان سی و چهل هست و چل بـمانده بسـی
گذشته عهد جوانـی هـمه بـه بـوالهـوسی...
کـنون بـرآنـم اگـر ایـزدم دهـد تـوفیق
بـه واطـن شـهدایـم کـند رفـیق طـریق
از ابـتدای خـروج شـهنشه دو سـرا
ز شـهر فـخر بشـر تـا بـه رجـعت اسـرا
هـمین قـضیه جـانسوز را بـه نـقل صـحیح
کـه کـرده آن عـلمای امـامیه تـصحیح
چـنان بـه نـظم درآرم کـه مـنشی افـلاک
ز آب دیـده بشـوید دفـاتر خـود پـاک
(۷پ ـ ۸پ)

از سراینده مـنظومه چـیزی نـمی‌دانـیم جـز آن کـه تخلصش فایق است:

ز فـرق فـایق شـوریده سـر مـدار دریـغ
علی الخصوص درین ره که مطمح نظر است
(۷پ)

بـا جـمیع دوسـتان ایـن فـایق دل خسـته را
کن به سوی خیر خود پیوسته ملهم یا حسین
(۲۰۳پ)

این خدمت مـحقّر فـایق بـه حـضرتت
بـر مـوقع قـبول در افـتاد یـا حسـین
(۲۰۴ر)

وی در آغاز تصریح می‌کند نظم کـتاب ۱۲۰۸ سـال پس از واقعه کربلا انجام شده است:

از آن قضیه هزار و دویست و هشت گذشت
قصاص گشت چه حاصل به ذوالفقار نگشت
(۷پ)

سـروده شـده در سـال ۱۲۶۹ق. در پـایان مـقدمه ناصرالدین شاه (۱۲۶۴ـ۱۳۱۳ق) را مدح کرده است.

کامل (از آغاز تا ۱۲۶ر جلد اول و از ۱۲۹پ تا پایان جلد دوم).

نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۱۴؛ سنا، ج ۲، ص ۶۹.

آغاز جلد اول:

به نام آن که بـه لوح عـدم بـدون قـلم
رقم زد ایـن هـمه نـقش بـدایـع عـالم
جواد و حیّ و توانـا و صـانع و مـعبود
بلند و پست دو عالم ز جود او موجود

انجام جلد اول:

بـده در طـاعتش آن گـونه مـیلی
که اکبر را بُـدی در قـلب لیـلی
بــه اعـمالش مـده راهـی ریـا را
خــلوصش ده رضــای کــبریا را

آغاز جلد دوم: مقدمه شهادت حضرت شهریار کشور بلا و شاهسوار مضمار محنت و ابتلا امام العارفین و سید العاشقین ابی‌عبدالله الحسین

گسسته قافلهٔ اختران قطار چـرا
بگردد این شتر مهر بی‌مهار چرا

انجام جلد دوم:

گلشنی کز اشک چشم خون فشـان پـروردمش
زیب پـــایان یــافت از الطـاف بـی‌پایان حـق
سال اتـمامش بـجستم هـاتفی از عـرش گـفت
شیعهٔ دیوان حـیدر بـندهٔ فـرقان حـق (۱۲۷۸)

انجامه: «وقد تمّت بحمد الله تعالی کتابة المجلّد الأوّل من مجلّدی کتاب گـلشن الشّـهداء بـید نـاظمه العـاصی والغریق فی بحر المعاصی. اللّهم اجعل سعیی فیه خالصا لوجهک الکریم وجُـنّة واقـیةً لی مـن عـذاب الجـحیم برحمتک یا ارحم مـن کـلّ رحـیم بـحرمة مـحمد و آله الأعظمین من کل عـظیم فـی ۲۹ شـهر شـوال المکـرم ۱۲۷۸» (پایان جلد اول، برگ ۱۲۶ ر). «قد فرغت بعون الله تعالی من کتابة هذه المراثی الموسومه بگلشن الشهداء بعد نظمه وتصحیحه بقدر الوسع والطّاقه فی حالة تفریق البال وغایة اختلال الأحوال راجیاً من فـضل الله تـعالی وکرمه بحرمة حضرت سیّد الشهداء ع واولاده واصـحابه لعظم مصائبه وبلآئه وابتلائه ان یغفر ذنوبنا بطاعة محبّته وولآئه وان یجعلها لنا من احسن الذّخـایر المـعدّة لیـوم الحساب وینفع بها لجمیع الأخوان والأحباب والذّاکرین والنّاجین والباکین والمحزونین فی هذه المـصاب بـجاه محمّد وعلی وآلهـما الهـادین ولسـبیل الصّـواب فـی ۳ ذیحجه الحرام من شهور سنه ۱۲۷۸» (پایان کتاب).

خط: نستعلیق شکسته‌آمیز، عـبارات عـربی‌ای کـه گه گاه در وسط متن آمده‌اند به نسخ، کاتب: مـؤلف، تاریخ‌کتابت: ۲۹ شوال ۱۲۷۸ق (جلد اول)، ۳ ذیحجه ۱۲۷۸ق (جلد دوم).

عناوین شنگرف درون کتیبه‌های ساده‌ای از هـمان رنگ، صفحات مجدول به شنگرف و لاجورد، کـمند کشی شده با شنگرف، صفحه اول با پیشانی و نقوش گل و بوتهٔ آبی و سـرخ و سـبز درون آن، در مـوارد زیادی کلمه یا جملاتی پاک و به جای آنـها عـبارات دیگری نوشته شده است (مانند ۵۸ پ، ۵۹ ر، ۶۱ ر، ۶۷ ر، ۷۵ ر، ۸۶ پ و...). در صفحه آخر نسـخه ایـن یادداشت آمده است: «این کتاب کتاب میرزا فضل‌الله ابن میرزا جعفر ابن میرزا علی میرزا علی ابن مـیرزا صالح و دیگر پسری میرزا فضل الله مـرحـوم مـیرزا عـــبدالرحـیم، پســری مـیرزا عـبدالرحـیم حـقیر محمدعلی» نوشته شده در ۱۴ شعبان ۱۳۱۳ق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکـابه‌دار، جـزوها ۸ برگی.

در برگ ۱ ر ـ ۱ پ یک مثنوی اخلاقی آمده است:

آغاز:

وقـــــاک الله ای فـــرزند مســـعود
ز هر چت نیست در وی راحت و سود
کـــند روز تـــرا مـــه مـاه تـو سـال
خــداونــد تــو بـا ایـمان و اقـبال

انجام:

بــه خـلّاق جـهان البـتّه مسـتیز
ز نـار مـعصیت چـون دود بگـریز
اگر آلوده خواهی شد بـه عـصیان
مباش ایمان خود از خذلان یـزدان

این مثنوی حدود ۱۴۰ بیت است.

کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره.

دو، ۲۱۷ برگ، ۲۰×۳۲/۸، ۲۰ سطر، ۱۴/۷×۲۲/۲.
جلد: میشن مشکی ضربی، با ترنج و سرترنج و لچکی و چهار کتیبه در چهار طرف ترنج و جدول گرهدار. قطر: ۳/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۱۲]

(۹۰۲۷)

کتاب من لا یحضره الفقیه **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ـ۳۸۱ق)
کامل (از آغاز تا پایان مشیخه).
کتابشناسی شیخ صدوق، ص ۲۶۳ـ۴۰۴؛ فهرستگان حدیث، ج ۶، ص ۱۹ـ۱۰۴؛ دنا، ج ۸، ص ۵۰۶ـ۵۴۳.
آغاز: «اللهم انی احمدک واشکرک واؤمن بک واتوکل علیک واقرّ بذنبی الیک واشهدک انی مقرّ بوحدانیتک».
انجام: «عن الحسن بن علوان عن عمرو بن ثابت عن سعد بن طریف الخفاف».
انجامه: «تم کتاب من لا یحضره الفقیه تصنیف الشیخ العالم السعید المؤید ابی‌جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه رضی الله جل ذکره عنه وارضاه علی ید افقر عباد الله واقلهم علماً وعملاً واکثرهم جهلاً وزللاً تراب اقدام... (نام کاتب محو شده است) اللهم اعف عن جرایمه وخطایاه وجرائم آبائه واجعله من العالمین العاملین ومن الذین لاخوف علیهم ولاهم یحزنون فانک عنّی عن عذابه وصلی الله علی محمد وآله وقد وافق الفراغ عصر یوم الخمیس الاول من العشر الثانی من الشهر الثامن من السنة السادسة من العشر التاسع من المائة الاولی من الالف الثانی من الهجرة النبویة علی هاجرها وآله الف الف الثناء والتحیة حامداً مصلیاً مسلماً فی بلدة اصبهان صانها الله من الطوارق والحدثان وصلی الله علی محمد وآله ما دام الجدیدان» (پایان جزء چهارم، ۲۹۴ پ)؛ «لقد تمت اسانید من لا یحضره الفقیه علی التمام والکمال تصنیف الشیخ الجلیل ابی‌جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه القمی رضی الله عنه وارضاه وجعل الجنة مثواه بحق محمد وآله الطیبین الطاهرین الاخیار الانجبین بعون الله وحسن توفیقه علی ید اقلّ الخلیقة بل اللاشی فی الحقیقة تراب اقدام السادات والطلبة المحتاج الی ربه الغنی... (نام کاتب سیاه شده است) قلمی شد فی تاریخ یوم الاثنین سابع عشر شهر جمادی‌الاول من شهور سنة احدی ومائة بعد الالف من السنة الهجریة علی هاجرها الف الف الثناء والتحیة اللهم اغفر جرایم کاتبه بمحمد وآله الامجاد رحم الله من قال آمین» (پایان مشیخه، برگ ۳۱۴ ر).

با این پیوستها در پایان نسخه:
۱. ترتیب الفبایی مشیخه صدوق (۲۹۶ پ ـ ۲۹۹ ر حاشیه).
مؤلف: ناشناخته
گلپایگانی، ش $\frac{۴}{۵}$ ۵۳۵؛ آستان قدس، ج ۵، ص ۳۲۴ـ ۳۲۵.
آغاز: «هذا فهرست رجال سند کتاب من لا یحضره الفقیه راعیت فیه الرجل والاب والاب مرتباً علی حروف التهجی ووضعت ارقاماً علی کل اسم فی الاصل بعدده بالترتیب الذی ذکره المصنف ثم وضعت علی کل رقم علی اسمه فی الاصل علی ذلک الاسم فی هذا الفهرست یستخرج الاسماء والاطلاع واشرت الی اسماء الذین ذکرهم مکرراً بعین الطریق الاول او بغیره. باب الالف ابان بن تغلب (۴۹)، ابان بن عثمن (۲۱۶)، ابن ابی نجران (۳۱ و ۲۴۳)، ابن فضال (۲۵۷)».
انجام: «یوسف بن یعقوب (۳۴۲)، یونس بن عمار (۱۸۹)، یونس بن یعقوب (۱۰۶)».

۲. طریق روایتی محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۱۱۰ق) درباره کتاب من لا یحضره الفقیه (۳۱۵ ر).

۳. طریق روایتی اصحاب الاصول و راویان مشیخه (۳۱۵ پ ـ ۳۳۶ ر).
در دوایر شنگرف به ترتیب حروف الفبا و با توضیحاتی در حاشیه و میان دوایر. مجموع این دایره‌ها

همهٔ راویان ذکر شده در مشیخه را در بر مـی‌گیرد. بـا یادداشتهای توضیحی بـیشتر بـه نشـانه‌های «جـم» و «ست» و «جص» و «صه» و «م ت ق ره».

خط: نسخ، کاتب: نام او را محو کرده‌اند. تاریخ کتابت: عصر پنجشنبه آغـاز دهـه دوم شـعبان ۱۰۸۵ق در اصفهان (پایان جزء چـهارم، ۲۹۴ پ)، دوشـنبه ۱۷ جمادی‌الاول ۱۱۰۱ق (پایان مشیخه).

عناوین و نشانیها شنگرف، بـرفراز ابـواب و شـروع احادیث و آیات خط شنگرف رنگ کشیده شـده. در حاشیه تصحیح شده، با حاشیه‌نویسی و یادداشتهای فراوان به نشانیهای مختلف از جـمله «م ق ر سـلمه الله» و «م ت ق ره» و «ع ره» و «ص» و «ق» و «صراح» و «س» و «سلط غفرله» و «کنز» و «نهایه» و «م ح ق قدس سره» و «ملا مراد» و «ن ک» و همچنین یادداشـتهای فقهی به نقل از مدارک و الحبل المتین و مفتاح الفلاح و مجمع البحار **و جـز آنـها. در حـاشیه صـفحات نـوع احادیث با رموزی خاص به شنگرف نوشته شده است. پس از جزء چهارم کـتاب فـایده‌ای از شـیخ بـهایی درباره تعداد ابواب کتاب و نوع احادیث آنها به ایـن ترتیب (برگ ۲۹۵ ر):**

در مجموع شامل ۶۶۶ باب.

جلد اول: ۳۰۷ باب؛ جلد دوم: ۲۲۸ باب؛ جلد سوم: ۱۷۸ باب؛ جلد چهارم: ۱۷۳ باب.

احـادیث مسـند: ۳۹۱۳، مـرسل: ۲۰۵. تـعداد کـل احادیث ۵۹۶۳ حدیث.

جلد اول: ۱۶۱۸ حدیث (۷۷۷ مسند، ۸۴۱ مرسل).
جلد دوم: ۱۶۳۷ حدیث (۱۰۶۴ مسند، ۵۷۳ مرسل).
جلد سوم: ۱۸۰۵ حدیث (۱۲۹۵ مسند، ۵۱۰ مرسل).
جلد چهارم: ۹۰۳ حدیث (۷۷۷ مسند، ۱۲۶ مرسل).

آغاز نسخه قیمت کتاب به سیاق، دو بـرگ آغـازین فهرست مطالب کتاب، برگ ۵ ر چند یادداشت درباره «الماء یطهر ولا یطهّر» به نقل از وافی **ادام الله، فـیض مصنفه و مراد. مهر چهارگوش به نقش: «تلک حجتنا آتیناها ابراهیم» و مهر و تـملکی پـاک شـده. آثـار سطراندازی در نسخه مشخص است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.**

کاغذ: نخودی آهارمهره، بیشتر صفحات دوپـوسته شده.

دو، ۳۳۸ برگ، ۱۹×۲۶، ۲۱ سطر، ۹×۱۶.

جلد: تیماج قهوه‌ای، عطف گالینگور. قطر: ۴/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۱۱]

(← تصویر)

(۹۰۲۸)

مجموعه:

۱. نهایة الاحکام فی معرفة الاحکام **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

کمی از آغاز افتادگی دارد. از فصل دوم در آداب مسواک زدن تا پایان کتاب.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۲۰۶ـ۲۰۸ و ۲۶۰؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۲۹ـ۱۳۰؛ دنا، ج ۱۰، ص ۸۶۲ـ۸۶۳.

آغاز مـوجود: «ومطهرة للفم ومـجلاة للـبصر ویـرضی الرحمن ویبیض الاسنان ویذهب بالحفر... الثانی وضـع الاناء التی یغترف منها مآء الوضوء».

انجام: «بطل فی غیر الجنس وتخیّر المشـتری لتـفرق الصفقة ولو کان الذی من الجنس. الی ههنا وجد».

انجامه: «تم الجزء الاول من کتاب نهایة الاحکـام فـی معرفة الاحکام بعون الله وتوفیقه ویتلوه الجزء الثـانی ان شاء الله تعالی وکتاب الزکاة علی یدی اضـعف عـباد الله واحوجهم الی غفرانه علی بن عبدالعزیز الاسـترآبـادی فی تاریخ آخر سنة ستین وثمانمایة فی اوایل ذی‌الحجة آخر نهار السبت والحمد لله وحده وصلی الله علی محمد وآله» (پایان جزء اول، برگ ۱۲۰ پ).

۲. الرسالة الکافیة «۱۶۸پ» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

تنها یک برگ از این رساله در نسخه باقیمانده است. به نام و نشان مؤلف و نیز نسخهٔ دیگری از کـتاب دست نیافتم.

با عناوین «مسئلة ـ مسئلة».

آغاز: «الحمد لله موجد الخلایق عن عدم الذی استاثر بالوحدانیة والقدم والصلوة علی النبی المکرم... وبعد فهذه الرسالة الکافیة فی معرفة الله تعالی وصفاته وآثاره الوافیة وهی خمسة فصول. الفصل الاول فی التوحید. مسئلة النظر واجب لوجوب معرفة الله تعالی ولا الا به والعالم حادث لا بل له من محدث ضروری. مسئلة وموجد العالم قدیم ازلی باقی».

انجام موجود: «لان ذلک کله یستلزم الحدوث والامکان وهما علی الله تعالی محال. مسئلة ویستحیل علیه ان یری».

خط: نسخ، کاتب: علی بن عبدالعزیز استرآبادی.
تاریخ کتابت: پایان روز شنبه اوایل ذی‌الحجه ۸۶۰ ق (پایان جزء اول، برگ ۱۲۰ پ).
عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین اصلی به خط ثلث جلی مشکی، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. در بعضی از صفحات این تصحیحات و یادداشتهای کوتاه توضیحی بین سطور هم نوشته شده‌اند، در مواردی هم کلمه یا کلماتی خط خورده و اصلاح شده است، با حاشیه‌نویسی و یادداشتهای توضیحی در کناره صفحات با نشانیهای «ک» و «منه» و «ظ منه» و «ظ ح» و «تذکره» و «صحاح».
آغاز نسخه تملک لطفعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد تبریزی با مهر مربع او به نقش: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷» و فهرست ابواب کتاب و معرفی آن از جعفر سلطان‌القرایی در ۱۳۷۸ق.
پایان جزء اول کتاب انهایی از محمد بن علی بن حسام[1] برای کاتب نسخه در ۱۰ رمضان ۸۶۲ ق با این عبارات: «انهاه ایده الله تعالی بعنایته ووفقه للخیر وملازمة طاعته قراةً مهذبةً مرضیةً تشهد بفضله وتدلّ علی نبله فی مجالس متعددة آخرها عاشر شهر رمضان المعظم قدره سنة اثنین وستین وثمان‌مائة وکتب العبد الفقیر الی الله تعالی محمد بن علی بن حسام عفا الله عنهم حامداً مصلیاً مستغفراً والحمد لله وحده وصلی الله علی نبیه وعلی آله وصحبه وسلم» (۱۲۰ پ). در پایان کتاب هم علامت بلاغ دیده می‌شود: «بلغ المقابلة من کتاب الزکوة الی هنا». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، نام کتاب در دو لبهٔ آن نوشته شده است.
جزوها ۱۰ برگی. در سمت چپ پایین برگ وسط هر جزو صحاف نشان خود راکه عبارت از دو خط و یا گاهی سه خط ضربدار مانند باشد با قلم آهنی و یا چیزی شبیه به آن کشیده است (اثر آن را می‌توان در برگهای ۹ ر، ۱۹ ر، ۲۹ ر، ۳۹ ر، ۴۹ ر، ۵۹ ر، ۶۹ر، و... به همین سیاق دید). به جز این صحاف در برگهای دیگری هم از نشانیهایی شبیه به این استفاده کرده که جای آنها نه در اول جزو است و نه در آخر یا وسط و بررسی آنها فرصت و دقت بیشتری می‌طلبد (برای نمونه ۶۴ر، ۶۵ر، ۶۷ر، ۱۳۰ر، ۱۳۶ر، ۱۴۵ر و ۱۵۶ر).
در نسخه از نشانه‌های سه نقطه شک (۳۴ ر، ۴۴ پ) و عدد ۲ (۶۰ر، ۶۴ پ، ۷۷ر، ۸۲ پ و...) در کنارهٔ سطور استفاده شده است. در یک مورد بالای عدد ۲ سه نقطه گذارده شده (۱۸ ر).
کاغذ: حنایی و نخودی آهار مهره، حاشیه و متن بعضی از برگها کمی رطوبت دیده. چند برگ آخر نسخه وصالی شده.
دو، ۱۶۸، دو برگ، ۱۷/۴×۲۶/۳، ۲۷ سطر، ۱۳/۵×۲۱.
جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج منقش و دایره کوچک. در دو دفهٔ جلد درون ترنج عبارت «یا محمد ۱۲۷۰» حک شده است. به همراه جدولهای گرهی و ساده. قطر: ۳/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۱۰]
(← تصویر)

(۹۰۲۹)

مختلف الشیعة فی احکام الشریعة (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)
جزء اول و دوم و سوم.

۱. برای زندگی او رک: طبقات اعلام الشیعة، قرن ۹ه، ص ۱۲۶ـ۱۲۷ (محمد بن علی بن حسام عیناثی عاملی).

مکـتبة العـلامة الحـلی، ص ۱۷۴ ـ ۱۸۴ و ۲۵۲ـ۲۵۳؛ مـقدمه‌ای بـر فـقه شـیعه، ص ۱۲۷ ـ ۱۲۸؛ دنـا، ج ۹، ص ۲۷۶ـ۲۸۷.

آغاز: «الحمد لله محق الحـق ومـظهره وقـامع البـاطل ومدمّره مميّز الانسان عن غيره من انواع الحـيوان بـقوة العرفان».

انجام: «اقرار العقلاء على انفسهم جايز وهذا عاقل اقر بمحتمل فيه كغيره من العقلاء وكل اقـرار فـانه بـخلاف الظاهر. تم».

انجامه: «كتبه العبد تقى‌الدين بن شرف‌الدين الحسينى فى شهر ربيع‌الآخر سـنة احـدى وسـبعين وتسـعمائة» (پایان جزء اول، برگ ۱۲۸ ر)؛ «تم الجـزء الثـانى مـن كتاب مختلف الشيعة فى احكام الشريعة ويتلوه فى الجزء الثالث المقصد الثالث فى افعال الحج ان شـاء الله تـعالى على يد العبد الفقير تقى‌الدين بن شرف‌الدين الحسـينى فـى خـامس عشـر شـهر شـوال سـنة اثـنين وسـبعين وتسعمائة» (پایان جزء دوم، برگ ۱۹۵ پ)؛ «تم الجزء الثالث من كتاب مختلف الشيعة فى احكام الشريعة ويتلوه فى الجزء الرابع ان شاء الله تعالى كتاب الوديعة على يـد العـبد الضـعيف المـحتاج الى رحـمة الله المـلک الغـنى تقى‌الدين بن شرف‌الدين الحسينى تحريراً فى ۲۹ شـهر جمادى‌الآخر سنة ۹۷۳» (پایان نسخه).

خط: نسخ، کاتب: تقی‌الدین بن شرف‌الدین حسینی.
تاریخ کتابت: ربیع‌الآخر ۹۷۱ق (پایان جـزء اول)، ۱۵ شوال ۹۷۲ق (پایان جـزء دوم)، ۲۹ جـمادی‌الآخـر ۹۷۳ق (پایان کتاب).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل و علامت بـلاغ دارد، ایـن تـصحیحات و بلاغها از ملا فتح‌الله بن شکرالله کاشانی است کـه در پایان جزء دوم نوشته: «قوبل بقدر الطاقة والامکـان حرره احقر عباد الله ابن شکرالله فـتح‌الله عـفى الله عنهما». باکمی حاشیه‌نویسی.

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: نام کتاب و مؤلف: «الجزء الاول من کتاب مختلف الشیعة فی احکام الشریعة **تصنیف الشیخ الامام العالم المعظم الفـاضل المکرم انموذج السلف وبقية الخـلف وحـيد دهـره وفريد عصره جمال الحق والدين الحسن بن المطهر الحلى قدّس الله روحه ونور ضـريحه بـمحمد وآله». طریق استخاره با عدد از شهید قدس سره، دو مـهر تملک از یک نفر یکی چهارگوش به نقش: «المتوکل علی الله عبده مرتضی الحسـینی ۱۱۲۴» و دیگـری بیضوی بزرگ: «الواثـق بـالله الغـنی عـبده مـرتضی الحسینی ۱۱۲۵»، داستان دیدار ابن‌طاووس با صاحب الزمان(ع) در سرداب سرمن‌رأی و دعـایی کـه از آن حضرت شنیده بود، تملک لطـفعلی بـن عـلی بـن لطفعلی تبریزی با مهر مستطیل او به نـقش «عـبده لطـفعلی ۱۲۸۷»، مـهر بـیضوی دیگـری بـه نـقش: «مرتضی بن محمد الحسینی ۱۰۳۴» (این مهر ابتدای همه اجزاء و آخر کتاب زده شـده است)، یـادداشت خریداری اسمعیل بن ابوصالح حسینی در ۱۱۴۷ق که مهر او را پاک کرده‌اند، مهر مدور به نقش: «یا حکیم من لا حکیم له، عبده حسن الحسینی»، تـملکی در ربیع‌الثانی ۱۰۳۳ق با مهر مدور «سماه العبد بملا (؟) ۹۹»، و چند یادداشت شـخصی بـدین تـرتیب: اول آمـــدن مـا در ایـن خـانه روز پـنجشنبه هـیفدهم جمادی‌الآخر ۱۲۴۴ق، اول آمدن حضرات در خانه ما روز جـــمعه ۲۴ جـمادی‌الاول ۱۲۴۳ق، اول خـروج یازدهم شعبان، آمدن مـا در خـانه جـناب یـازدهم شعبان ۱۲۴۴ق، و آن چه اجاره خانه قدیم داده‌ایم از خدمان [خودمان] و از جانب حضرات شرکاء، دفعه‌ای ۳ ریال نو و.... و قیمت نسخه به ۲۵ قران.**

در پایان نسخه چندین مهر صفحه اول تکرار شده به همراه مهری مستطیل شکل به نقش: «افوض امـری الی الله عبده محمدقاسم ۱۱۱۰». پس از آن یک برگ جـــدید بـه کـتاب افـزوده و یـادداشـتهای فـقهی پراکنده‌ای در آن نوشته‌اند. با مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی، اکثر صفحات جزء اول وصالی شده.
جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری آهارمهره مرمت شده (از ابتدا تا برگ ۱۲۸) و پس از آن شرقی نـخودی آهـار مـهره.

حاشیه بعضی از صفحات کمی آبخورده.

یک، ۲۷۶، دو برگ، ۱۸/۲×۲۵/۵، ۳۰ و ۲۵ سطر، ۱۴×۱۹/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی و جدول، مرمت شده با چرم سرخ. قطر: ۴/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۰۹]

(۹۰۳۰)

قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

کامل.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۱۳۵ ـ ۱۵۹ و ۲۴۶ ـ ۲۴۷؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۲۱ـ۱۲۲؛ دنا، ج ۸، ص ۲۸۱ـ۲۹۹.

آغاز: «الحمد لله علی سوابغ النعماء وترادف الالاء المتفضل بارسال الانبیاء لارشاد الدهماء».

انجام: «واصلح ما تجدد من الخلل والنقصان والخطاء والنسیان هذه وصیتی الیک والله خلیفتی علیک والسلام علیک ورحمة الله وبرکاته».

انجامه: «تم الجزؤ الاوّل من قواعد الاحکام ویتلوه الجزؤ الثانی والحمد لله وحده وذلک ضحوة الخمیس (ابتدا کلمه السّبت نوشته شده ولی خط خورده شده) ثامن شهر جمدی‌الاول من شهور سنة تسع عشرة بعد الالف علی ید اقل العباد واحوجهم الی رحمه ربه الغنی محمّد بن یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدّین الحسینی العاملی عامله الله بلطفه الخفی والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد النبی واله الطیبین الطاهرین» (پایان جزء اول، برگ ۲۲۳ ر)؛ «تم قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام ظهر الاربعاء ثانی شهر جمدی‌الاول سنة عشرین بعد الالف بقلم افقر العباد واحوجهم الی رحمة ربه الغنی محمد بن یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدین الحسینی العاملی عامله الله بلطفه الخفی واصلح احواله وبلغه آماله بمحمد وآله الطاهرین حامداً لله تعالی ومصلیاً ومستغفراً والحمد لله وحده وصلی الله علی من لا نبی بعده محمد وآله الغر المیامین اللهم وفّق لاتمام قراءته یا کریم» (پایان نسخه).

خط: نسخ، کاتب: محمد بن یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدین حسینی عاملی[1]. تاریخ کتابت: پیش از ظهر پنجشنبه ۸ جمادی‌الاول ۱۰۱۹ق (پایان جزء اول، برگ ۲۲۳ ر)؛ ظهر چهارشنبه ۲ جمادی‌الاول ۱۰۲۰ق (پایان نسخه).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، با علامت بلاغ مقابله به صورت «بلغ مقابلة ومطالعة» (۱۸۲ پ)، جزء اول کتاب با حاشیه‌نویسی فقهی به امضاهای «ع ل» و «ایضاح» و «۱۲».

دو برگ آغازین نسخه این یادداشتها را دارد: نام کتاب، فهرست مطالب نسخه با شماره صفحه، قیمت نسخه تومان اعجمیات، و زیر آن نام کتاب و عدد ۱۵، تملک علی‌اشرف بن عبدالله مراغی در ۱۴ ربیع‌الاول ۱۲۵۵ق با مهر مستطیل به نقش: «الواثق بالقائم الاشرف عبده علی‌اشرف ۱۲۵۰»، و مهر مدور کوچک دیگری از او: «علی اشرف ۱۲۴۲»، مهر چهارگوش به نقش: «سلام قولا من رب رحیم ۱۱۲۵». چندین بیت شعر به عربی در مراسله و جواب آنها، دو لغز منظوم، اشعاری از شافعی، حدیثی از امیرالمؤمنین(ع) به نقل از خط ابن‌ادریس: «نقلت من خط جدی الشیخ الجلیل زین المله والدین بن ادریس رحمه الله قال وجدت علی ظهر... (یک کلمه پارگی) علیها خط الشهید رحمه الله روی عن امیرالمؤمنین علیه السلم». تملک کاتب نسخه محمد بن یوسف حسینی نجفی، تملک محمدطاهر با مهر چهارگوش او به نقش: «محمدطاهر» که آن را پاک کرده‌اند. یادداشتی درباره برابری اوزان به مقیاس شهرهای تبریز و مراغه و بغداد و رازی و شاهی و... با امضای مرزانا مرزا آقا محمد دام فضله. از دعای نبوی(ص). و چندین یادداشت فقهی از منتهی المطلب و ذکری و دعای اسب.

۱. وی پسر کاتب نسخه ش ۹۱۱۹ (مسالک الافهام) در همین فهرست است.

در صفحه عنوان جزء دوم مهر تملکی بیضوی که از کلماتش فقط «من... محمد» خوانده می شود. پس از برگ ۹ یک برگ الحاقی برای نوشتن حواشی به نسخه چسبانده شده است. پایان نسخه وقت بیرون آمدن از مراغه ۱۷ صفر سنه ۱۲۳۸ق نوشته شده است. عناوین پیش از شنگرف‌نویسی در حاشیه نوشته شده بود که اکثراً در برش صفحات ناقص شده است. دارای برگشمار قدیمی. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۴۵۱ برگ، ۱۸/۳×۲۷/۸، ۱۹ سطر، ۹/۵×۱۶/۵.

جلد: تیماج عنابی مجدول، عطف و سجاف جدید و عنابی. قطر: ۵/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۳۶]

(۹۰۳۱)

حمله حیدری (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: بمانعلی راجی کرمانی (ـ بین ۱۲۳۷ تا ۱۲۴۱ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۷۶ ـ ۲۷۷۷؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۲۸ ـ ۱۶۲۹ و ج ۱۰، ص ۸۲۹؛ دنا، ج ۴، ص ۷۹۷ ـ ۷۹۸.

آغاز:

به نام خداوند دانای فرد   که از خاک آدم پدیدار کرد

زصلصال ناچیز آدم کند   به بزم قبولش مکرّم کند

انجام:

بـه داور همه قـهر و کـین آورد

فسون بـا جـهان آفرین آورد

ندانم ازین گردش روزگار

زکـردار وارون ناپایدار

خط: نستعلیق شکسته‌آمیز، کاتب: لاله با مهر بیضوی او زیر امضا به نقش «لاله»، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه‍. (پس از درگذشت مؤلف؛ چه در آغاز این صفحه نسخه نوشته شده: «وقایع اوّل کتاب حمله حیدری من کلام افصح المتکلمین مولاناً حکیم رآجی کرمانی قدّس سرّه»).

عناوین شنگرف. ابتدای نسخه یادداشت خریداری کتاب در ۱۳۲۰.

پایان نسخه این یادداشتها و مهرها دیده می‌شود: مهر مستطیل: «افوض امری الی الله ابن... محمد جعفر ۱۲۶۲» با تاریخ فروختن کتاب در یکشنبه دهه اول ذی‌القعده ۱۲۸۸ق از او، چند مهر از کاتب با این نقشها: مهر بیضوی کوچک: «لاله» و مهر بیضوی «از جان و دل غلام علی هستم ۱۲۵۸» و مهر مستطیل او به همان نقش با ترکیب بندی جدید: «از جان و دل غلامعلی هستم ۱۲۵۲» (این دو مهر کاتب در آغاز نسخه هم دیده می‌شود). دو تاریخ بـه خـط او در ۴ رجب ۱۲۵۷ق و ۲۹ رجب همان سال. همان جاکسی نوشته: «تاریخ انجام حمله حیدری ۱۴ رجب ۱۲۵۷». چند بیت شعر و یادداشت یادگاری محمدعلی بن عبدالرحیم در چهارشنبه ۱۳ جمادی‌الاولی ۱۳۰۶ق، صورت نامهای ماه و آن چیزهایی که باید با نگاه در آنها ماه را نوکرد و یک مهر بیضوی کوچک به نقش: «محمدتقی» که چند بار کوفته شده است.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. بالای اولین سطر اکثر صفحات حروف «ا م ع» نوشته شده. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهارمهره نازک. با چندین ته‌نقش متفاوت.

یک، ۲۹۷، دو برگ، ۲۰/۸×۳۰، ۲۵ سطر، ۱۳×۲۳.

جلد: ساغری مشکی، عطف گالینگور آبی. قطر: ۵/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۳۵]

(۹۰۳۲)

ترجمة الخواص (تفسیر زواره‌ای) (تفسیر ـ فارسی)

مؤلف: علی بن حسن زواره‌ای (سده ۱۰ه‍)

از ابتدا تا پایان سوره کهف.

دنا، ج ۲، ص ۱۱۲۵ـ۱۱۲۹؛ منزوی، ج ۱، ص ۱۳ـ۱۵.

آغاز: «حمد بی‌حد و شکر بلاعد منعمی را سزد که شقایق حقایق قرآنی را در حدایق صدور انسانی بشکفانید».

انجام: «هر که آخر سورهٔ الکهف بخواند سر تا قدم او را نور فراگیرد و اگر همهٔ سوره را بخواند آن نور ازو تا به آسمان برسد. صدق الله العظیم وصدق رسوله ... وتسلیماً کثیراً».

انجامه: «قد وقع الفراغ من اتمامه فی شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنة ۹۸۰».

خط: نستعلیق، آیات قرآن معرب، تاریخ کتابت: صفر ۹۸۰ق.

نشانیها در بعضی از بخشهای نسخه شنگرف، تقسیمات قرآن در حاشیه به شنگرف، بر فراز آیات خط شنگرف رنگ کشیده شده، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی در ۱۳۶۵ق در تبریز. وی در صفحه عنوان یادداشتی در معرفی کتاب نوشته است. پس از انجامه شخصی به نام حسین تاریخ نسخه را بازنویسی کرده است. در برگ پایانی نسخه احکام سعد و نحس بانگ کلاغ در هفت روز هفته نوشته شده است. دارای برگشمار قدیمی، جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار. در حاشیه صفحاتی که سوره‌ها آغاز می‌شوند از برچسب نشانه برای یافتن آسان آنها استفاده شده است. این برچسبها کاغذ آبی رنگ ضخیمی است که در دو طرف کاغذ چسبانده شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه صفحات کمی رطوبت دیده. بعضی از صفحات مرمت شده.

۵۳۲، یک برگ، ۱۷/۲×۲۴/۴، ۲۳ سطر، ۱۱/۵×۱۸/۵.

جلد: تیماج عنابی، دورو، گرهدار. درون زرد، قطر: ۶/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۴۴]

(۹۰۳۳)

الدروس الشرعیة فی فقه الامامیة (فقه ـ عربی)

مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴ـ۷۸۶ق)

کامل.

الشهید الاول حیاته و آثاره، ص ۱۶۶ـ۱۷۳؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۳۶ـ۱۳۷؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۵۹ـ۱۱۶۵.

آغاز: «الحمد لله الذی نطق السنتنا بحمده والهم قلوبنا شکر رفده واطلق جوارحنا للقیام بورده... اما بعد فان علم الفقه لا یخفی شرفه وعلوه ومقداره».

انجام: «فیحکم به من غیر یمین الراهن وهذان الفرعان مع اشتراط الرهن فی البیع».

انجامه: «فرغ من تجهیزه آخر نهار الاثنین سادس عشر رمضان المعظم من شهور سنة احدی وعشرین وثمان‌مایه بقلم العبد الضعیف الراجی ربه الخایف ذنبه علی بن محمد بن داوود بن سعد من بنی اسماعیل من مشغرا اعانه الله تعالی علی طاعته وختم له ولجمیع المؤمنین والمؤمنات بالخیر والحمد لله رب العالمین» (پایان جزء اول، برگ ۲۱۱ ر)؛ «هذا آخر کلامه قدس الله سره ورفع فی علیین قدره وجعل الشهادة المختوم بها عمله من اعظم الاسباب المغفور بها ذلله کان الله لنا وله آمناً وملجاً وملاذاً وجنحاً بمحمد وآله الطاهرین صلوات الله علیه وعلینا اجمعین. وافق فراغه عصر السبت ثامن عشر العقدة (کذا) من شهور سنة احدی وعشرین وثمان‌مایة بقلم العبد الفقیر الی رحمة ربه علی بن محمد بن داوود بن سعد المشغری نشی بالجرمق وناهل بعرمثا هما من عمل ناحیة ارنوک غفر الله له ولوالدیه ولمؤمنین» (پایان کتاب، برگ ۲۶۴ پ).

پیوست:

بین جزء اول و دوم مسائل الجبر والمقابلة محمد بن موسی خوارزمی (۱۸۴ـ بعد از ۲۳۲ق) آمده است (۲۱۱ پ ـ ۲۱۲ ر).

اعلام الحضارة العربیة الاسلامیة، ص ۴۵۶ـ۴۵۷.

آغاز: «مسایل فی الجبر والمقابلة لمحمد ابن موسی الخوارزمی. رجل مات وترک ستة بنین واوصی لرجل بمثل نصیب الابن ولرجل آخر بربع ما ینفی من ماله بعد اخراج النصیب».

انجام: «یبقی مایتان واربعة وتسعون سهماً بین ست بنین لکل واحد تسعة واربعون».

با حاشیه‌نویسی.
در پایان نسخه هم مسائلی از خوارزمی نوشته شده است (۲۶۶ ر ـ ۲۶۷ ر).

خط: نسخ، کاتب: علی بن محمد بن داوود بن سعد مشغری در جرمق و ناهل از نواحی ارنوک، تاریخ کتابت: آخر روز دوشنبه ۱۶ رمضان ۸۲۱ ق (پایان جزء اول)، عصر شنبه ۱۸ ذیقعده ۸۲۱ ق (پایان نسخه). عناوین و نشانیها شنگرف، عناوین به ثلث، در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد، با کمی حاشیه‌نویسی بیشتر در برگهای آغازین به امضاهای «منه ادام الله ایامه» و «در» و «ذکری» و بیشتر بدون علامت. ۳ برگ آغازین نسخه احادیث و دعاهای مختلف و احراز و یادداشتهای پزشکی به اضافه نام کتاب و مؤلف. این دو نام درون مثلثی که از ویرگولهای متعدد به هم پیوسته شکل گرفته نوشته شده است: «کتاب الدروس الشرعیه فی فقه وهو تصنیف سیدنا الشیخ الاوحد الاعظم السعید الشهید افضل المتاخرین خاتم المجتهدین شمس المله والحق والدین ابی عبدالله محمد ابن مکي قدس الله روحه الزکیه ورفع نفسه الرضیه وحشره مع الایمه المرضیه امین یا رب العالمین» (کلمات شاخص آن به شنگرف نوشته شده است). فهرست مطالب کتاب، تملک عبدالحسین بن اعسم، تملک نظام‌الدوله، یادداشت عاریه کتاب نزد محمدعلی و تملک عبدالرحمن موصوف به طمع بن حسان (؟). در پایان نسخه هم ۵ برگ از این گونه یادداشتها آمده است؛ بدین ترتیب: رقعة الجیب من الصحیفة عن سید العباد علی بن الحسین(ع) به خط تاریخ ولادتها (که در ادامه خواهد آمد)، روایات طبی از امیرالمؤمنین(ع)، معجون الفلاسفة، دستورالعملهای پزشکی و طبیعی، فی معرفة الغالب والمغلوب، اشعار از بنت الحارث بن عبدالمطلب بن عبدمناف، حکایت عالمی از علمای عامه بغداد که قصد مناظره با شیعیان داشت و ابیاتی که در خواب برای او خوانده شد، مسایل من فنون شتی و استخراجها بالجبر، چند مسئله درباره محاسبه ارث، حرز صداع و هر بیماری سر و پوست، آیات الشفا، و مواردی مانند آنها. دو صفحه آخر آبخوردگی به متن بسیار آسیب رسانده. برگ آخر نسخه ۳ یادداشت کوتاه به ترکی.

پایان نسخه این یادداشتهای تولد دیده می‌شود (چند تای آنها مربوط به فرزندان کاتب نسخه است):

ـ تولد ابوالفضل محمد بن ابی‌العلی علی بن محمد بن داوود بن سعد بن مشغری در اول صبح روز یکشنبه پیش از انبساط روز ۲۳ ربیع‌الاول ۸۲۳ ق.

ـ ولادت فاطمه ثانیه بنت علی بن محمد بن داوود بن سعد جرمقی (مشغری) در طلوع صبح سه‌شنبه ۲۳ ربیع‌الآخر ۸۲۶ ق (این تاریخ دوبار نوشته شده است).

ـ ولادت فاطمه ثالثه در پایان روز ۳۰ شهر الحجة الحرام ۸۳۷ ق.

ـ ولادت رضی‌الدین محمد بن علی بن محمد بن داوود بن سعد مشغری در شب شنبه ۱۷ صفر پایان شب ۸۳۱ ق، ۷ روز گذشته از کانون الاول وضعیت نجومی خورشید و طالع فرزند متولد شده.

ـ ولادت فخرالدین محمد بن علی بن سعد در شب ۱۰ محرم ۸۴۸ ق.

ـ ولادت فخرالدین ثانی بن علی بن سعد در شب جمعه نیمه شب ۳ ذی‌القعده ۸۵۳ ق.

ـ ولادت احمد بن علی بن محمد بن داوود بن سعد جرمقی در ۱۰ محرم ۸۳۴ ق و تطابق نجومی آن.

ـ ولادت نجیب‌الدین احمد بن علی بن محمد بن داوود در ۳۰ جمادی‌الآخر ۸۴۳ ق هنگام طلوع فجر.

ـ ولادت احمد ابوالفضل بن صدقه در شنبه ۷ شعبان ۸۸۴ ق.

ـ ولادت یحیی ملقب به هبة‌الله بن شیخ زین‌الدین صدقه در روز یکشنبه ۲۱ جمادی‌الاول ۹۰۲ق (حرف تاء در کلمه تسعمائه را ناشیانه پاک و تاریخ را سبعمائه کرده‌اند).

ـ ولادت علی بن حسن بن صدقه بن محمد بن حاج جعفر در یکشنبه ۱۷ رمضان المبارک ۹۱۰ق.

ـ ولادت محمد ملقب به صدقه بن حسن بن صدقه بن محمد بن جعفر در روز شنبه ۲۶ رجب ۹۲۰ق.
ـ ولادت... (اسمش در وصالی از بین رفته است) بن صدقه بن محمد بن جعفر در روز سه‌شنبه ۱۳ شوال ۹۲۲ق.

پشت طبله اول مهر تملک بیضوی که نیمی از آن سفید مانده و عبارت «عبده ابن... عبدالله» از آن خوانده می‌شود. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. در بعضی از برگها ابتدا یا انتهای همه سطور نقطه شنگرف رنگ کوچکی آمده که به نظر می رسد تزئینی باشد. این ویژگی بیشتر در برگهای ۳۷ـ۷۸ دیده می‌شود. بیشتر برگهای نسخه رکابه‌دار. جزوها ۱۰ برگی. زیر حروف «دال» در عنوان «درس» معمولاً یک نقطه آمده است (بیشتر در بخشهای آغازین نسخه).
کاغذ: نخودی و گل‌بهی آهار مهره.
دو، ۲۶۹ برگ، ۱۸×۲۷/۲، ۲۵ سطر، ۱۱×۱۹.
جلد: تیماج مشکی مجدول. قطر: ۵/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۴۱]

(۹۰۳۴)

جواهر اللغة (فرهنگ پزشکی ـ فارسی و عربی)
مؤلف: محمد بن یوسف طبیب هروی (سده ۱۰ هـ)

در این فرهنگ واژه‌های متداول عربی و سریانی و یونانی و لاتین که در زبان طبی عربی متداول بوده به ترتیب حروف اول و دوم کلمات تدوین و بیشتر به فارسی و گاهی به عربی گزارش شده است. احوال برخی از اطباء و فلاسفه معروف هم با استفاده از تألیف شهرزوری در کتاب آمده است.[1]

هروی دو فرهنگ پزشکی کوچک و بزرگ دارد. نخستین آنها همین جواهر اللغة است که در شوال ۹۲۴ق تألیف و به جلال‌الدین ملک دینار غوری اهدا شده است. پس از آن در اثر پیش آمدهای خونین خراسان (حملات صفویه و ازبکان) آن را در بوته فراموشی نهاد و ۱۴ سال بعد در رجب ۹۳۸ق با اضافات بیشتری کتاب را برای ظهیرالدوله محمد امیر بیگ وزیر از نو تألیف کرد (با نام بحر الجواهر).

دیباچه دو کتاب نیز مانند سایر مطالب آنها یکی است.

منابع کار هروی دو دسته بوده است: یکی کتابهای پزشکی و دیگر لغتنامه‌های عمومی. نام این کتابها آن چنان که خود او در آغاز کتاب نوشته، اینهاست: قانون و شروح آن، شفا، المنهاج، التقویم، الحاوی الکبیر، الموجز و شروح آن، نزهة الارواح، القاموس، الدستور، المغرب، المهذب، التاج، الدیوان، الصحاح، و آن چه در این منابع نیامده بود ولی از طبیبان زمان شنیده بود.

کامل.

فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۹۷ـ۱۹۹؛ دنا، ج ۳، ص ۱۱۱۰؛ فهرستواره، ج ۵، ص ۳۴۰۴؛ مخطوطات اللغة العربیة، ص ۵۲۰؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۱۰ و ج ۵، ص ۷۰۳ و ج ۱۱ـ۱۲، ص ۱۲۴ و ۹۰۷؛ ملی تهران، ج ۱۰، ص ۳۸۳ـ۳۸۴ (در آن جا زمان زندگی مؤلف را سده ششم دانسته‌اند که صحیح نیست)؛

---

۱. استاد عبدالحسین حائری در فهرست مجلس، ج ۱۹، ص ۱۶ کتابی طبی با نام الفوائد الافضلیة معرفی کرده‌اند که همانند جواهر اللغة لغات مستعمل سریانی و یونانی و عربی و فارسی را به همراه نام پزشکان و دانشمندان گزارش کرده است. این گزارش هم زبانی آمیخته از فارسی و عربی دارد. بر اساس این نزدیکیها ایشان حدس زده‌اند که بحر الجواهر و جواهر اللغة بر مقیاس این کتاب تألیف شده باشد.
ایشان دربارهٔ همانندیهای این کتابها توضیح بیشتری نداده‌اند اما اگر تشابهی هم میان این کتابها باشد با توجه به زمان زندگی هروی می‌باید کتابهای او را مصادر اصلی تلقی کنیم. با همه این احوال در مقایسه‌ای که بین دو نسخه انجام دادم به شباهت چندانی میان دو متن پی نبردم. احتمال دارد منظور ایشان از نزدیکی دو کتاب همان شیوه نگارش و طرز تبویب لغات بوده باشد.
الفوائد الافضلیة از علی‌افضل بن محمدامین قزوینی است که در ۱۰۵۸ق به نام شاه عباس نوشته شده است.

دانشگـاه تـهران، ج ۱۰، ص ۳۴۳۲؛ مـخطوطات الطب الاسلامی فی مکتبات ترکیا، ص ۳۳۸؛ مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۱۶۷؛ کتابشناسی نسخ خطی پزشکی ایـران، ص ۹۵.

آغـاز: «حمداً لعلّام اعطی ذوی الافهام تحقیق دقـایق اللغات العربیة وشکر الوهاب ابدی علی اولی الالباب... باب الهمزة الابط باطن المنکب وبکسر الباء یذکر ویؤنث والجمع اباط ویقال له بالفارسیة بغل».

انـجام: «وهو آخر الامراض الحادة فـان التـجربة قـد شهدت ان بعد الاربعین قل ما یأتی بحران دفعة».

انجامه: «تمت الکتاب فی هشتم شهر محرّم الحرام سنة خمسون ومائتین بعد الالف من الهجرة النبویّة صـلّی الله علیه وآله وسـلّم حـرّره اقـلّ العـباد کـمترین بـاقر ولد آزین‌العـابدین گـلپایگانی زاده الله قـدره وشـرفاً بـمنّه وجوده وکرمه سنة ۱۲۵۰».

خط: نسخ، کاتب: باقر بن زین‌العـابدین گـلپایگانی، تاریخ‌کتابت: ۸ محرم ۱۲۵۰ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، کلمات مدخل با شنگرف نوشته شده و یا خطی از شنگرف بر فرازشان کشیده شده، در حاشیه کمی تصحیح شده، با مهر کـتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. کاتب به جای آن که رکابه را به صورت مورب در پایین صفحه بنویسد آخرین کلمه سطر پایانی برگها را در اولین سطر برگ بـعد تکـرار کرده است. جزوها ۸ برگی. در سمت راست بالای ورق وسط هر جزو نشان صحاف به صـورت (ع) دیـده می‌شود.

کاغذ: فرنگی شکری نازک آهار مـهره. تـه‌نقش‌دار. بـا نشـان شـیری کـه تـاجی بـر سـر دارد و درون تــاج‌مانند مـزیّنی مـحصور شـده است و عـبارت BATTAGIO و در برگهای رو بـه روی آن عـبارت DE ETRRARI 18.

یک، ۱۶۶، یک برگ، ۲۰/۱×۲۹/۵، ۲۳ سطر، ۹×۱۶/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای مجدول گروهی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۴۰]

(۹۰۳۵)

حمله حیدری **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدرفیع بن محمود باذل مشهدی (-۱۱۲۳ق)

کامل.

مـنزوی، ج ۴، ص ۲۷۷۵ ـ ۲۷۷۶؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۶۲۷ ـ ۱۶۲۸ و ج ۱۰، ص ۸۲۶ـ۸۲۸؛ دنا، ج ۴، ص ۷۹۳ـ۷۹۷؛ دائرةالمـعارف بـزرگ اسـلامی، ج ۱۱، ص ۷۷ـ۷۹؛ دانشـنامه جـهان اسـلام، ج ۱، ص ۱۹۱ ـ ۱۹۳.

آغاز:

بـه نـام خـداونـد بسـیار بـخش
خرد بخش و دین بخش و دینار بـخش
هـمه کـار دنـیا و دیـن کـردگار
ازیـن هـر سـه نـعمت نـمود آشکـار

انجام:

تـرا دادم از گـنده کـار اطـلاع
که با خود بسـنجی تـو روزی نـزاع
بکن غور و انـصاف در ایـن سـخن
وز آن پس تو دانی بکـن یـا مکـن

انجامه: «تمّت الکتاب بعون الملک الوهّاب عـلی یـد الاقل السادات ابن مرحوم حـاجی سـید مـهدی عـطار محمدعلی تحریراً فـی ۱۶ شـهر جـمادی‌الثـانی سـنه ۱۲۲۸».

خط: نستعلیق، کاتب: محمدعلی بـن حـاجی سـید مهدی عطار، تاریخ‌کتابت: ۱۶ جمادی‌الثانی ۱۲۲۸ق.

عناوین شنگرف، کنارۀ صفحات و بین اشعار مجدول به شنگرف و لاجورد، کمندکشی شده بـا شـنگرف، برگ آغازین نسخه سرلوح مزدوج مذهب و مـرصع، حاشیه دو صفحه اول تشـعیرسازی شـده بـا گـل و بوته‌های زرین و مرصع، صـفحه عـنوان یـادداشت خریداری کتاب در جمادی‌الاول ۱۲۳۷ق بـه قـیمت سه تومان با مهر بیضوی: «عبده اسمعیل بن عبدالله ۱۲۲۹» و یادداشتی بدین ترتیب که «یک مجلد کتاب حماسه گرو می‌باشد به مبلغ چهارده روپیه دو مثقال شش نخد فی شهر ربیع‌الاول ۱۲۲۹». در حاشیه آن

افزوده‌اند: «علاوه ده روپیه در جمادی‌الاول ۱۲۳۷ و پس از آن هم ۲۴ روپیه». پایان نسخه هم مهر بیضوی و تملک اسمعیل بن عبدالله آمده است. نقش مهر او در وسط این برگها نیز کوفته شده است: ۲۳ ر، ۳۰ ر، ۵۰ ر، ۶۸ ر، ۷۶ پ، ۱۰۲ ر، ۱۱۸ ر (دو بار)، ۱۴۳ ر، ۱۴۷ ر، ۱۷۴ پ، ۱۸۸ پ، ۲۰۰ ر، ۲۰۱ پ، ۲۱۳ ر، ۲۴۸ ر، ۲۷۲ ر. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. ته‌نقش‌دار (علامت ماه سه بار در سه اندازه مختلف تکرار شده است).

یک، ۲۷۵، یک برگ، ۲۰/۵×۳۲، ۲۵ سطر، ۱۳/۸×۲۵/۹.

جلد: روغنی مشکی با ترنج و سرترنج و جدول منقش، عطف و سجاف میشن مشکی. کمی موریانه خورده و فرسوده. قطر: ۴/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۳۹]

(۹۰۳۶)

مجموعه:

۱. حاشیة حاشیة لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار

«۱ پ ـ ۱۰۶ ر» **(منطق ـ عربی)**

مؤلف: داود شیروانی (سده ۹ه)

حاشیه بر حاشیهٔ میر سید شریف گرگانی (۸۱۶ق) بر کتاب لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار قطب‌الدین محمد بن محمد رازی (۷۶۶ق) است.

در بعضی از منابع (مرعشی، ج ۱۶، ص ۳۲۳ـ۳۲۴ و ج ۲۹، ص ۴۴۶؛ بروجردی قم، ج ۲، ص ۳۲۵ـ۳۲۶؛ جدید گلپایگانی، ج ۳، ص ۱۴۵۱ـ۱۴۵۲، ش ۴۳۸۳ ـ ۴۳۸۵ و صدر بازار اصفهان، ج ۲، ص ۴۰۹ـ۴۱۰) این کتاب به قره‌داود بن کمال قوجوی (۹۴۸ق) نسبت داده شده اما این انتساب به دو دلیل صحیح نیست:

۱. حاشیه قوجوی بر شرح محمود بن عبدالرحمن اصفهانی (۷۴۹ق) است نه میر سید شریف. رک: کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۷۱۷.

۲. نسخه‌ای از این کتاب می‌شناسیم که در سال ۸۹۸ق کتابت شده است و قوجوی با توجه به تاریخ وفاتش در این تاریخ نمی‌توانسته آن را تألیف کند. رک: ملی تهران، ج ۷، ص ۵۱ (با نام حاشیه بر شرح مطالع الانوار).

در فهرست مختصر مجلس، ص ۲۷۶ همین نسخه معرفی شده و مؤلف آن داود بن محمود رومی قیصری (۷۵۱ق) دانسته شده که سهو محرز است.

آستان قدس، ج ۱، ص ۲۷۱ـ۲۷۳ و ج ۲۴، ص ۱۴۵؛ سپهسالار، ج ۴، ص ۱۹۳؛ ملک، ج ۹، ص ۶۸ـ۶۹ (با نام حاشیة خطبة شرح مطالع)؛ آستانه قم، ص ۱۰۹؛ ملی تهران، ج ۷، ص ۴۰ (با نام حاشیه فیاض و انتساب آن به فیاض /میر ملاعبدالصمد)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۳۴؛ مرعشی، ج ۳۲، ص ۲۷ـ۲۸[1]

آغاز: «قال الاستاد قدس سره الفیاض الوهاب بیاناً للمعنی المراد من الفیاض هنا ثم اشار الی معناه اللغوی بقوله من فاض الماء فیضاً».

انجام: «مع تفاوت بین الواسطتین فی الدخول والخروج والوجه الآخر لایح غیر ضعف وتکلف قال ره فالاولی الخ فی تعریف ههنا کتب المحشی. تم».

۲. [المنطق] «۱۰۸ پ ـ ۱۹۴ پ» **(منطق ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

گزارش کتابی در علم منطق است.

آغاز: «الشرح الحمد هو الوصف آه الظاهر ان المراد هو المعنی المصدری الذی وقع صفة للواصف الحامد اعنی الاتیان بما یدل علی کون المحمود متصفاً بالجمیل».

انجام: «واعلم ان الدلیل المذکور بقوله لان الافکار انما یفید المطلوب لو کان المطلوب من قوله فلیوقف حصوله علی استحضار ما لا نهایة له».

۳. حاشیة شرح مطالع الانوار «۱۹۵ ر ـ ۲۱۷ پ»

(منطق ـ عربی)

مؤلف: مسعود بن حسین شیروانی رومی (ـ ۹۰۵ق)

حاشیه مبحث مجهول مطلق شرح مطالع الانوار با

۱. انجام بیشتر نسخه‌ها با هم تفاوت دارد.

عناوین «قال الشارح» و «قوله».

مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی قم، ج ۱، ص ۴۲۸.

آغاز: «هذه حواش علی مباحث المجهول المطلق قیدتها بالتماس بعض الاخوان علی سبیل الاستعجال فی زمان اختلال البال اردت فیها سینها وشینها واوضحت غثها وثمینها تعمیما للافادة... هذه شبهة لا خفا فی ان هذه العبارة ذکرا عبارة المصنف فان قیل آه یدل علی کون السوآل».

انجام: «لزم امتناع الحکم علی ما هو مجهول مطلق وان ارید به ذلک المعنی ولیس المصنف کما هو المتبادر من العبارة ان ذلک معنی لغوی او اصطلاحی له والله تعالی اعلم بالصواب... وآله البررة الکرام».

انجامه: «وقد تم فی شهر صفر سنة ثلث وعشرین بعد الالف من الهجرة سوده العبد الفقیر تاج‌الدین علی بن محسن الحسینی تجاوز الله عن سیاتهما تذکرة منی لصاحبه وفقه الله لما یحب ویرضا وجعل آخرته خیراً من دنیاه».

خط: نستعلیق، کاتب: تاج‌الدین علی بن محسن حسینی کاشانی (رساله سوم)، تاریخ کتابت: صفر ۱۰۲۳ق.

۱۰۰ برگ اول عناوین شنگرف و پس از آن نانوشته، با حاشیه‌نویسی به امضای «منه» و «منه رحمه الله»، بعضی از صفحات به خطی جدیدتر است. در حاشیه تصحیح شده، با علامت سه نقطه شک که بیشتر در رساله دوم از آن استفاده شده است. در صفحه عنوان نسخه نام کتاب و مؤلفان این طور نوشته شده: «حاشیه داود قیصر و جمال‌الدین محمود بر شرح مطالع میر سید شریف فی علم الکلام». همان جا اندازه حاشیه مولانا داود را ۱۰ جزو نوشته‌اند، یادداشت خریداری کتاب از میرزا حبیب به قیمت ۱۰۰ (بدون ذکر واحد آن)، تملک محمد بن محمدطاهر فاضل و تملک کاتب نسخه تاج‌الدین علی بن محسن حسینی کاشانی، ۴ سطر از ۷۵ ر و همه ۷۵ پ به اشتباه کتابت شده بود که کاتب روی آنها خط کشیده و نوشته «باطل». بالای بعضی از صفحات اشعار سعدی نوشته شده. این شعرنویسیها ترتیب و نظم ندارد و دلبخواهِ نویسنده‌شان بر بالای صفحات نشسته است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از برگها دوپوسته شده.

یک، ۲۱۷، دو برگ، ۱۲×۱۸/۷، ۲۳ ـ ۲۱ سطر، ۷/۵×۱۲/۵.

جلد: گالینگور سرمه‌ای مجدول. قطر: ۳/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت ۷۹۱۳۷]

(۹۰۳۷)

روضة الاذکار **(دعا ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن محمدرضا مجذوب تبریزی (سده ۱۱ه)

در اعمال روزها و ماهها و زیارات «خصوصاً در تعقیبات صلوة و ایّام صوم و زیارات و در اعمال حج و مشاهد مقدّسه و جهت ساعات ایّام و ایّام هفته و در اوقات متبرکهٔ شهور و سنوات و جهت قضای حاجات و حصول مهمّات و در رسوم عادات و امور معاملات و در رفع بلایا و دفع اعدا و غیر آنها». دارای مقدمه و ۱۲ باب و خاتمه:

مقدمه: در بیان ترغیب به دعا و آداب متعلق به دعا و داعی و طریق آن و در آن هفت مقام است.

باب اول: در اعمال شبانه روز و آن مشتمل است بر پنج فصل.

باب دوم: در بیان آن چه تعلق به ایام هفته دارد و در آن چهار فصل است.

باب سیم: در بیان اعمال شهور و سنه و آن مشتمل است بر یک مقدمه و دوازده فصل و خاتمه.

باب چهارم: در بیان زیارات ائمه معصومین(ع) و آن مشتمل است بر مقدمه و دوازده فصل و یک خاتمه.

باب پنجم: در بیان سایر اعمالی که مخصوص به وقتی دون وقتی نیست و آن مشتمل است بر پنج فصل.

باب ششم: در بیان اَمن از مکاید سحره وابالسه و در آن دو فصل است.

باب هفتم: در بیان حفظ از محذورات و در آن چهار فصل است.
باب هشتم: در بیان آیات سبب کفایت و حفظ و شفا و در آن دو فصل است.
باب نهم: در بیان موجب حفظ قرآن و علوم دین و در آن دو فصل است.
باب دهم: در بیان اسم اعظم و اسمای حسنی و در آن چهار فصل است.
باب یازدهم: در بیان فضایل قرآن و در آن سه فصل است.
باب دوازدهم: در بیان دعای جوشن کبیر و در بیان مناجات حضرت امیرالمؤمنین(ع).
خاتمه: در بیان فواید متفرقه (دارای ۱۰ فائده).
پایان یافته در ۱۰ شوال ۱۰۸۱ق.
کامل.
ذریعه، ج ۱۱، ص ۲۸۷؛ دنا، ج ۵، ص ۹۹۱ـ۹۹۲.

آغاز: «لک الحمد والشکر یا سامع الدعاء لک المنّ والفضل یا معطی الوری... حمد بی‌حد و ثنای بی‌عدد بارگاه جلال قدس کریمی را سزاست».

انجام: «آن را بر برادران مؤمن یا به درویشان دهد و این کلمات بگوید پس به درستی که داده شود او را آن چه طلب کرده باشد ان شاء الله. قد تشرفت باتمام تألیفه عشر عاشر احدی وثمانین بعد الالف من الهجرة النبویة علیه وعلی آله الف الف الثناء والتحیة».

انجامه: «قد فرغت من کتابت روضة الاذکار ابن حاجی محمدکاظم محمدرسول تبریزی فی ستة عشرون محرم الحرام سنة ۱۱۳ [۱۱۰۳ یا ۱۱۱۳] غفر الله له ولوالدیه ولاستاده بمحمد واولاده.
بدان امید نوشتم کلام حضرت دوست
که روز حشر به دستم جز این سخن ندهند
مممم» (زیر آن نام کسی سیاه شده است).

خط: نسخ، عبارات عربی معرب، کاتب: محمدرسول بن حاجی محمدکاظم تبریزی، تاریخ کتابت: ۲۶ محرم ۱۱۳ [۱۱۰۳ یا ۱۱۱۳ق].

عناوین شنگرف، بر فراز آیات و دعاهای کوتاه و نام معصومین و کلمات آغاز دستورالعملها خط شنگرف. عناوین در حاشیه هم به شنگرف نوشته شده‌اند. جدول برگهای ۱۹۷ پ ـ ۱۹۸ ر و ۲۶۹ ر ـ ۲۶۹ پ با خطوط زرین ولی در ۱۸۵ پ ـ ۱۸۶ ر جایش سفید مانده. جدول برگ ۵۵ ر ـ ۵۵ پ شنگرف رنگ، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، با چند حاشیه از مؤلف به امضای «منه». در حاشیه برگهای ۱۸ـ۳۵ دعاهای پراکنده‌ای نوشته شده است بدین ترتیب: رساله برای رزق و ادای دین از تصنیفات مرحمت پناه آخوند ملا محمدباقر مجلسی غفر له[1] بدین ترتیب:

آغاز: «رساله رزق و ادای دین از تصنیفات مرحمت پناه اخوند مولانا محمّدباقر مجلسی غفرله. بسمله. الحمدلله خیر الرازقین والصلوة علی اشرف المرزوقین محمد وعترته شفعاء المخلوقین اقول ممّا جرب وروی لقضاء الدین وسعة الرزق المداومة علی ما شاء الله».

انجام: «از کتاب اقبال برای این مطالب و حصول سایر مقاصد دنیا و آخرت وکشف شداید دارین مجربست وکتبته بیمینی الجانیه الفانیه فی اواخر شهر جمادی‌الاخر سنه ۱۱ [بقیه آن در برش صفحه از بین رفته] وانا الفقیر الی عفو ربّه الغنی محمدباقر بن محمدتقی ... وعترته الاطیبین» نوشته شده حسب الفرموده حاجی محمدنصیر تبریزی (۱۸ پ ـ ۱۹ ر).

از جمله تصنیفات مولانا محمدباقر، زیارت جامعه، شرح دعای استغفار، دعایی از مولانا محمدهادی بن ملا محمدصالح مازندرانی و منقولاتی از ابن طاووس و مقباس المصابیح و مصباح کفعمی. در صفحه خاتمه تملک و مهر چهارگوشی بوده که سیاه شده است. در حاشیه برگ ۲۹۹ پ نوشته شده: «یوم پنجشنبه سیم ربیع‌الثانی ۱۳۴۳ از روس داخل تبریز شد» (بدون امضا). برگ پایانی نسخه «بیان شهورنامه سال به سال» که از سال ۱۰۱۰ تا ۱۱۵۲ را شامل می‌شود. با مهر

۱. از این رساله منسوب به مجلسی نسخه دیگری نیافتم.

کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. در گوشه سمت راست اولین برگ هر جزو نشان صحاف با عبارت «ا م ع» نوشته شده است. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره.
۳۰۰ برگ، ۱۹/۴×۲۹/۵، ۲۲ سطر، ۱۰/۵×۲۰/۵.
جلد: ساغری مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و دو ردیف جدول گرهی، دورو، درون قهوه‌ای مجدول، عطف و سجاف میشن عنابی. قطر: ۴/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت ۷۹۱۳۸]

(۹۰۳۸)

ترجمة الخواص (تفسیر زواره‌ای) **(تفسیر ـ فارسی)**
مؤلف: علی بن حسن زواره‌ای (سده ۱۰ھ)
از سوره کهف تا پایان.
رک: ش ۹۰۳۲.
آغاز: «الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ولم یجعل له عوجاً قیماً. ثنا و ستایش مر خدای را آن که فرو فرستاد بر بندهٔ خویش یعنی محمد».
انجام: «و چون قل اعوذ برب الناس تلاوت کنی بگو در نفس خود قل اعوذ برب الناس ولله الحمد والشکر علی تأییده وتسویده اولاً... الطاهرین».
انجامه:
«چو رخ نمود زمغرب هلال ذی قعده
زهجرت نبوی شد هزار و یکصد و پنج
دوشنبه خامس شهر از عنایت یزدان
تمام گشت راز لؤلؤ این مبارک گنج
به ید اضعف واقل العباد محمدباقر بن پیر مزید خرقانی غفر الله ذنوبه فی بلدة الشماخی تم بالخیر».
خط: نستعلیق، عبارات عربی معرب، کاتب: محمدباقر بن پیر مزید خرقانی در بلده شماخی، تاریخ کتابت: دوشنبه ۱۵ ذیقعده ۱۱۰۵ق.
با کمی تصحیح در حاشیه، آغاز نسخه یادداشتی در معرفی کتاب از جعفر بن ابوالقاسم بن عبدالرحیم سلطان‌القرایی تبریزی و مهر کتابخانه او. در صفحه خاتمه مهر بیضوی به نقش «یا محمّد ادرکنی ۱۱۳۴» و مهر مستطیل کوچک «هو العلی الاکبر» و یک مهر بیضوی سترده شده. کاتب پشت این صفحه روایت دیگری از رباعی انجامه را نوشته است:
چو رخ نمود ز مغرب هلال ذی‌قعده
گذشته بود ز هجرت هزار و یکصد و پنج
به روز پنجم شهر و دوشنبه هفته
پر از لآلی حکمت شد این مبارک گنج
جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. حاشیه صفحات کمی رطوبت دیده. ته‌نقش‌دار.
یک، ۵۲۰، یک برگ، ۱۸/۱×۳۰/۴، ۱۸ سطر، ۱۱×۱۹/۵.
جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی. قطر: ۷/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت ۷۹۱۴۵]

(۹۰۳۹)

[موسوعة الطبی والاعتقادی] **(چند دانشی ـ عربی)**
مؤلف: شاید محمد بن محمد غزالی (۴۵۰ـ۵۰۵ق)
مقدمه مؤلف از نسخه ما افتاده است به همین جهت از نام کتاب و نویسنده چیزی نمی‌دانیم. تنها اشاره‌ای که در نسخه به مؤلف شده نوشتهٔ کاتب در انجامه است که مؤلف را غزالی دانسته است. اما من با تمام جستجویی که در آثار غزالی کردم کتابی که شبیه به این نسخه باشد و همچنین نسخه دومی از آن نیافتم. به نظر می‌رسد این نسخه منحصر به فرد باشد.
تنظیم شده در سه مقاله و هر مقاله در چند باب و هر باب در چند فصل:
المقالة الاولی: فی الطب وفیه خمسة ابواب:
الباب الاول: فی تشریح الابدان وکیفیة خلق الانسان.
الفصل الاول: فی تشریح البدن.
الفصل الثانی: فی کیفیة هیات الاعضاء.
الباب الثانی: فی تشریح العظام والاعصاب والعروق وفیه اربعة فصول.

الفصل الاول فی عدد العضلات وکیفیة وضعها.
الفصل الثانی: فی تشریح العظام.
الفصل الثالث: فی تشریح الاعصاب.
الفصل الرابع: فی العروق والشرایین.
الباب الثالث: فی النبض وکمیاته وکیفیاته وفیه ثلث فصول.
الفصل الاول: فی بیاض النبض.
الفصل الثانی: فی کمیاته وکیفیاته.
الفصل الثالث: فی حقیقة النبض واشاراته.
الباب الرابع: فی الادوا والادویة وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی الامراض الجسمانیة وادویتها وله طرفان.
الفصل الثانی: فی الامراض الروحانیة وادویتها.
الباب الخامس: فی حفظ الصحة وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی ظاهر حفظ الصحة الجسدانیة.
الفصل الثانی: فی حفظ الصحة الروحانیة.
المقالة الثانیة: فی الالهیة وفیها ست ابواب.
الباب الاول: فی ذات الله تعالی وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی توحید ذاته.
الفصل الثانی: فی وحدة ذاته تعالی.
الباب الثانی: فی تشریح صفاته وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی تشریح الاسامی والصفات.
الفصل الثانی: فی زیادة التحقیق فی بیان الصفات.
الباب الثالث: فی امر الله تعالی وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی ظاهر الامر.
الفصل الثانی: فی تحقیق الامر.
الباب الرابع: فی فعله وخلقه، وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی افعاله ومخلوقاته.
الفصل الثانی: فی حقایق افعاله.
الباب الخامس: فی ترتیب الموجودات عن الله تعالی وفیه ثلثة فصول.
الفصل الاول: فی کیفیة خلق العالم وابتدایه.
الفصل الثانی: فی بیان الاخبار الواردة فی لفظ الاول.
الفصل الثالث: فی کیفیة خلق آدم(ع).
المقالة الثالثة: فی النبوات وفیها سبعة ابواب.
الباب الاول: فی النبوة والرسالة وفیه فصول.
الفصل الاول: فی بیان النبوة والرسالة وماهیتها.
الفصل الثانی: فی حقیقة النبوة.
الفصل الثالث: فی مراتب الانبیاء والرسل.
الفصل الرابع: فی تفضیل نبینا محمد صلی الله علیه وسلم.
الباب الثانی: فی الوحی، وهی فصلان.
الفصل الاول: فی ظاهر الوحی وبیانه.
الفصل الثانی: فی حقیقة الوحی ومراتبه.
الباب الثالث: فی المعجزة والکرامة وفیه ثلاث فصول.
الفصل الاول: فی المعجزة وحقیقتها.
الفصل الثانی: فی مراتب المعجزات والحکمة فی ظهور کل معجزة فی وقت من الاوقات.
الفصل الثالث: فی الکرامة.
الباب الرابع: فی الرؤیا وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی ماهیة الرویا وحقیقته.
الفصل الثانی فی مراتب الرویا.
الباب الخامس: فی الشریعة وفیه فصلان.
الفصل الاول: فی بیان الشریعة وماهیتها.
الفصل الثانی: فی تفصیل الشرایع التی فروع الشریعة.
الباب السادس: فی دعوة الانبیاء وکیفیتها وفیها بیان الفرقة الناجیة وفیه ثلاثة فصول.
الفصل الاول: فی ماهیة دعوة الرسل وکیفیتها.
الفصل الثانی: فی کیفیة دعوة رسولنا محمد علیه السلام.
الفصل الثالث: فی بیان الفرقة الناجیة.
الباب السابع: فی بیان الخلافة وفیه ثلاثة فصول.
الفصل الاول: فی اثبات الخلافة.
الفصل الثانی: فی شرایط الخلافة.
الفصل الثالث: فی اخص الخلافة.

آغاز موجود: «فی فضیلة محمد نبینا علیه‌السلام، الباب الثانی فی الوحی وفیه فصلان الفصل الاول فی ظاهر الوحی وبیانه. الفصل الثانی فی حقیقة الوحی ومراتبه».

انجام: «هذا الکتاب فاذکر العبد الضعیف بخیر ذکر واحسن دعاء لعل الله یرحمه ببرکة دعایک والله المستعان والیه المشتکی فی نوائب هذا... وصل یا رب علی عبدک ونبیک محمد النبی الامی وعلی آله وسلم تسلیماً کثیراً».

انجامه: «... الفراغ من هذه النسخة الشريفة التی صنفها الامام... المدقق حجة الاسلام محمد الغزالی رحمه‌الله ... والعشرين من شعبان سنة سبعين وسبعمائة. اللهم اغـفر لصاحبه ولکاتبه ولمن قال آمين».

خط: نسخ، تاريخ کـتابت: بـيست و چـندم شـعبان ۷۷۰ق.

احتمالاً نسخه‌پردازی شده در آسيای ميانه. عناوين و نشانيها شنگرف، صفحات مـجدول بـه شـنگرف، درون کشيدگيهای حروف «ن» و «ی» و «ب» و «ل» و «س» با شنگرف دورگيری و تزئين شده است. دارای بلاغ مقابله و کمی حاشيه‌نويسی و نسـخه بـدل بـه خطی جديدتر. آيات قرآن به خـط مـحقق درشت و ســياهتر نـوشته شـده‌انـد. بـين آيـات قـرآن دو علامت (ﮨ) به شنگرف. به همراه نشانه سه نـقطه مثلثی در حاشيه بعضی از سطور (۳۰پ، ۳۳ر و...). با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرايی. جزوها ۸ بـرگی. رکابه‌دار.

کاغذ: حنايی آهار مهره.

يک، ۱۶۶، يک برگ، ۱۱/۴×۲۳/۷، ۲۵ سطر، ۶/۷×۱۷.

جلد: ميشن قهوه‌ای مجدول. قطر: ۳.

خريداری از جعفر سلطان‌القرايی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت ۷۹۱۴۲]

(← تصوير)

(۹۰۴۰)

مجمل الحکمة **(چند دانشی ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

ترجمه رسائل اخوان الصفاست. از آن جا که ترجمه‌ها با هم متفاوتند مقدمه اين نسخه را در اين جا نقل می‌کنم: «اما بعد ازين بدانند که کتابهای حکـمت بسـيار است و بيشتر به لغت تازی است و اندکی به لغت فارسی است و در آن کتابها هيچ حظی نيست مانند سرود اختران و کتاب نام بارخدای و مرزبان‌نامه و آن چه بدين ماند و ما هـيچ کتاب نيافتيم از آن چه در حکمت بـه کـار آيـد کـه از رياضی و منطقی و طبيعی و الهی جمله در وی باشد مگر دانش نامه و آن به لفظی سـخت مشکـل است و بـيشتر اشارت است و بعضی رمز است و کتاب مجمل الحکـمة مجموع است وليکن همچنين مرموز است و در آن حشو بسيار است و ما يک دو جای ديديم که اين کتاب را بـه فارسی نقل کرده بودند و همچنان مرموز گذاشته و حشو به جـای مـاند[ه] پس رأی مـجلس سـامی اجـل سـيّد بهاءالدين سيف الملوک شجاع الملک شمس الخـواص تيمور گورکان ادامه الله علوّه چنين اتفاق افتاد کـه ايـن ضعيف را فرمودند که اين کتاب را به فارسی دری نـقل کنيد و هر چه حشو است ازو دور کنيد و هر چه مرموز است آشکارا کنيد و از حد رمز تصريح نماييد ما فرمان را پيش گرفتيم تا فرمان‌برداری توفيق بار آورد».

کامل.

منزوی، ج ۱، ص ۶۸۳ـ۶۸۵؛ مشترک پـاکسـتان، ج ۱، ص ۸۳۰؛ دنا، ج ۹، ص ۱۱۷ـ۱۲۳.

آغاز: «سپاس و ستايش آن خدای را که واجب الوجود است و هر چه جز اوست ممکن الوجود است و هر چـه مـــمکن الوجـــود است کـردهٔ اوست... رسـاله اول در ارثماطيقی. از جمله پنجاه و يک رساله که معروف است به اخوان الصفا و خلان الوفاء در تهذيب نفس. بسـمله. بدان که علوم حکمی چهار نوع است اول رياضيات دوم منطقيات سيم طبيعيات».

انجام: «ترک لذتها به تقليد می‌کند و در حکمت به علم سری شدی کتاب مجمل الحکمة کـه اخـتيار و خـلاصهٔ رسايل اخوان الصفا و همگی سپاس و سـتايش خـدای راست جل جلاله و درود بـی‌نهايت مـحمد مـصطفی را صلی الله عليه وآله وسلم که سرور انبياست و پـيشوای اوليا و زبده و خلاصه حکما و اصفيا(ع)».

خط: نستعليق، تاريخ‌کتابت: سده ۱۱ه.

عناوين و جدولها و شکلها شنگرف، در حاشيه کمی تصحيح شده، نام کتاب در ۳ لبـهٔ کـاغذی و عـطف نسخه «اخوان الصفا» ثبت شده. برگ آغـازين نسـخه ماههای ترکی و معنای فارسی آنها به خط ملا جمال مقصود و يادداشت امانت آقا مـيرزا عـبدالوهـاب و قيمت نسـخه بـه سـياق، بـا مـهر کـتابخانه جـعفر

سلطان‌القرایی. در صفحه خاتمه نسخه مهر بیضوی «العبد المذنب سید علی الحسینی» و مهر چهارگوش: «الواثق بالله الغنی علی الاوحدی الحسینی». پشت این صفحه تملک محمدطاهر بن شاهمیر اوحدی و تملک حسین ابن شاهمیر ... (پارگی) طاهر بن شاهمیر عابدا اوحدی. در برگ ۱۱۴ر تملک علی ولد محمد. آثار سطراندازی در نسخه باقیمانده است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۲۱۱ برگ، ۱۲/۵×۱۸/۹، ۱۵ سطر، ۶×۱۳/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت ۷۹۱۳۴]

(۹۰۴۱)

الوجیز فی تفسیر القرآن العزیز (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: علی بن احمد واحدی نیشابوری (ـ ۴۶۸ق)

از آغاز تا سوره ماعون، چند برگ از پایان افتادگی دارد.

کشاف الفهارس، ج ۴، ص ۲۷۴ـ۲۷۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۰۰۸ـ۱۰۰۹.

آغاز: «الحمد لله الكريم بآلایه العظيم بكبريائه القادر فلا يمانع والقاهر فلا ينازع العزيز فلا يضامّ».

انجام موجود: «ويمنعون الماعون الزكوة وما فيه منفعة من الفَأس والقدر والماء والملح تليت آيات».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۹ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز آیات قرآن خط شنگرف رنگ. در پایان آیات دایره شنگرف توخالی یا علامت (۵). تقسیمات قرآنی به شنگرف در حاشیه و نام سوره‌ها در بالای صفحات نوشته شده است. در حاشیه تصحیح شده، در مواردی هم معنای فارسی کلمات در حاشیه آمده است.

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: تملک ابوطالب حسینی موسوی با مهر مدور او به نقش: «عبده ابوطالب الحسینی ۱۰۵۳»، تملک حسنعلی واعظ ایروانی در ۱۲۷۱ق و مهر تملک چهارگوش به نقش: «عبده الراجی نجف‌علی»، تملکی در ۱۱ شوال ۱۲۵۸ق در دارالخلافه طهران با مهر مدوری که بیشتر آن سیاه شده و فقط کلمه «الطباطبایی» از آن خوانده می‌شود، گفته‌ای از غزالی به نقل از احیاء علوم الدین **درباره** تفسیر وجیز **واحدی نیشابوری، بیتی از ابوعلی سینا خطاب به ابوسعید طائی و پاسخ طائی بدو، ۳ بیت در وصف کتاب** تفسیر وجیز **از یوسف بن محمود حافظی بخاری عم قدوة الاولیاء شمس‌الدین محمد بن محمد بن محمود مشهور به خواجه پارسا بدین ترتیب:**

إذا شئت ان تلقى كتاباً ملخّصاً
مصوناً عن التطويل ملقى الزوايد
فبادر الى هذا الكتاب فانه
كتاب وجيز اللفظ جمّ الفوايد
بحار المعانى تحته قد تلاطمت
فمن ينغمس فيها يفز بالفرايد
وان وجيز الواحدى هو الذى
قرأته فرض على كل واحد

نوشته شده به خط عبدالرزاق بن اعلی (؟) بن عبدالرزاق بن زین‌الدین علی طبیب کرمانی در ۸۸۷ق (وی مالک نسخه نیز بوده است)، چندین شعر مشهور عربی و فارسی بدون نام گوینده. نسخه دو بار قیمتگذاری شده: یک بار پاک شده و دیگری به سیاق.

در برگ اول کتاب تکرار تملک حسنعلی واعظ ایروانی در ۱۲۷۱ق و مهر تملک چهارگوش به نقش: «عبده الراجی نجف‌علی».

در صفحهٔ خاتمه نسخه مهر تملک بیضوی به نقش: «احمد ابن نجفعلی ۱۲۱۲» دیده می‌شود. بالای همان صفحه کسی نوشته است: «تتمه این تفسیر در جلد علیحدّه می‌باشد. باید ان شاء الله تعالی نوشت که از نصف آخر است تا آخر و جلدش زرد رنگ است والسلام».

در میان نسخه ۴ برگ کوچک رسید وصول سهم

حضرت امام(ع) مربوط به محرم سال ۱۲۷۸ق که در پایان همه آنها مهر مستطیلی به نقش: «المتمسک بحبل الولی عبده حسنعلی ۱۲۷۲» کوفته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: حنایی و نخودی آهار مهره ضخیم.
یک، ۲۶۶، چهار (سفید) برگ، ۱۷/۵×۲۵/۸، ۲۳ سطر، ۱۲×۱۹/۵.
جلد: مقوا، عطف و سجاف تیماج مشکی، یک لا.
قطر: ۴/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت ۷۹۱۳۳]

(۹۰۴۲)

دیوان مجمر **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن علی اردستانی اصفهانی، مجمر (۱۱۹۰-۱۲۲۵ق)

شامل دیوان قصاید (۱ پ)، المقطعات المسمی به آیین جم (۸۱ پ)، فی المقطعات (۸۷ پ)، المقطعات فی التاریخ (۱۱۲ پ)، غزلیات مسمی بتحفة الملوک (۱۱۹ پ)، دیوان غزلیات قدیم (۱۳۵ پ)، رباعیات (۱۶۳ پ) و فردیات (۱۶۸ ر). بین بخشها برگهایی سفید مانده است.

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۱۱ـ۲۵۱۲ و ۱۸۹۲؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۴۱ـ۲۲۴۲؛ دنا، ج ۵، ص ۳۵۷ـ۳۵۸.

آغاز:

که کرد بی‌مدد غیر بازگونه بنا
پر از اساس جهان سقف گنبد مینا
نه رنگ و خامهٔ نقاش و خانهٔ منقوش
نه چوب و تیشهٔ نجار و طارمی برپا

انجام: و له

نیکوست جور گر چه نکویان بما کنند
لیک آن چنان که گاه وفا گه جفا کنند

انجامه: «حسب الفرمان قضا بنیان بندگان نواب مستطاب جناب همیون صدف بحر شرافت و جهانداری مبارک مخزن صدف سلطنت و کامکاری موج محیط اجلال اوج سپهر اقبال پرتو نور پروردگار سایهٔ ظلّ آفریدگار خورشید جام ناهید بزم کیوان غلام مرّیخ رزم شهاب تیر هلال کمان قمر رکاب مجرّه قهرش سهم قضا را پر سهمش تیغ بلا را جوهر نیروی بازوی جلالت ساعد آستین سعادت مُظهر آثار معدلت مظهر انوار مکرمت دارای صفات عالیه شاهزاده اعظم ملکزاده معظم حسنعلی میرزا نور الله تعالی مشکوة آماله بمصباح الاقبال این کمین بندهٔ آستان فلک بنیان خانلر طهرانی به تحریر و تسوید دیوان عالیجاه سلالة السادات مجتهد الشعرائی آقا سید حسین صفهانی (کذا) متلخص به مجمر پرداخت وقد وقع الفراغ عنه فی یوم الخمیس شهر شعبان المعظم من شهور سنة اربع وعشرین وماتین بعد الالف من الهجرة المبارکة المیمونة النبویة صلوات الله علیه وآله الطیبین الطاهرین. دیوان نهم است که استکتاب شد».

خط: نستعلیق، کاتب: خانلر طهرانی برای شاهزاده حسنعلی میرزا. این نهمین نسخه دیوان است که کاتب استنساخ کرده،[1] تاریخ کتابت: پنجشنبه شعبان ۱۲۲۴ق.
عناوین شنگرف و به خط شکسته نستعلیق، کلمات محمد و حسین و فتحعلی‌شاه در قصاید به زر نوشته شده است. در صفحه عنوان نام کتاب را چنین نوشته‌اند: «دیوان **آقا سید حسین متخلص به مجمر».**
در صفحه خاتمه این یادداشت آمده: «دیوان آقا سید حسین مجمر بتاریخ شهر ذیحجه الحرام ۱۲۲۹ داخل کتابخانه سرکار نواب والا شد». با مهر چهارگوش محو شده زیر آن. دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. سطراندازی شده با قلم آهنی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش EGA و

---

۱. نسخهٔ دیگری از این دیوان به خط همین کاتب مورخ ۱۲۲۴ق در فهرست دائرة المعارف بزرگ، ج ۱، ص ۱۱۳ معرفی شده که آن نیز برای شاهزاده حسنعلی میرزا (والی فارس) نوشته شده است.

نقش گلی هفت پر.
۱۶۹، یک برگ، ۱۶/۱×۲۷، ۱۱ سطر، ۹/۵×۱۷.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سر ترنج و جدول گرهدار. قطر: ۲/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت ۷۹۱۳۲]

(۹۰۴۳)

جنگ فانی زنوزی:

مؤلف: علی بن محمدحسن بن عبدالرسول زنوزی، فانی (سده ۱۳ه)

تاریخ فوت او مشخص نیست اما از این جنگ برمی‌آید که تا سال ۱۲۷۴ق زنده بوده است. رک: سیمای خوی، ص ۱۵۹ـ۱۶۰.

دفتر یادداشتهای پراکنده او است که این یادداشتها در آن دیده می‌شود:

۱. چند قاعده فلسفی «۱۴ ر ـ ۱۷ ر» (فارسی)

با عناوین «قاعده ـ قاعده» شامل ۱۱ قاعده.

آغاز: «قاعده. نسبت دو چیز را که بیکدیگر میدهند اگر در یکرتبه نباشند مثل شمس و شعاعش و متکلم و کلامش».

انجام: «قاعده در بیان علل اربع. علة چهار است: مادی و صوری. فاعلی و غائی».

۲. دوره‌های آفرینش انسان «۱۷ پ ـ ۱۸ ر» (عربی)

۳. اطلاقات سه‌گانه حقیقت محمدیه «۱۸ پ»

۴. جدول ۵×۵ در توضیح انواع توحید و توصیف آنها «۱۹ پ»

۵. ترتیب ایام و لیالی در سال ۱۲۶۹ق در دو بیت «۲۰ ر»

۶. شرح خوابی که نویسنده پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) را دیده بود «۳۱ پ»

۷. تجزیه و ترکیب بسمله «۳۱ پ ـ ۳۲ ر»

۸. تفسیر کوتاه چند آیه قرآن «۳۲ ر ـ ۳۳ ر»

۹. دو نامه از مرحوم قایم مقام فراهانی «۴۲ پ ـ ۴۵ پ»

۱۰. سواد رقعه‌ایست که به یکی از دوستان نوشتم «۵۳ ر»

۱۱. طریقهٔ ذکر شریف یا حی یا قیوم از عالی جناب آقا محمّد بیدآبادی «۵۷ پ» (فارسی)

۱۲. دو دعا از امیرالمؤمنین(ع) «۵۷ پ»

۱۳. رمزگشایی کمال ظهوری و کمال شعوری و کمال دوری از اسم حضرت فاطمه(س) «۵۸ ر ـ ۵۸ پ» (فارسی)

۱۴. چند بیت شعر به عنوان یادگار به خط میرزا حسین زنوزی «۵۸ پ و ۷۰ ر»

۱۵. کیفیت رفتن به اسلامبول «۶۱ پ ـ ۶۲ ر» (فارسی)

شرح کوتاهی از مسافرت زنوزی در سال ۱۲۷۴ق به اسلامبول است.

۱۶. از کتاب شمس المعارف «۶۳ پ ـ ۶۴ پ»

۱۷. پاسخ به سؤالی از اسلامبول درباره طالع عقرب «۶۴ پ ـ ۶۵ ر»

۱۸. فی منتخب التورية «۶۶ ر»

۱۹. دعایی از علی بن حسین(ع) «۶۶ پ»

۲۰. از کشکول شیخ بهائی «۶۷ پ و ۶۹ پ»

۲۱. [نجوم منظوم] «۷۰ پ ـ ۷۱ ر»

چند شعر کوتاه درباره منازل کواکب سبعه، موضع شمس، موضع القمر و سالهای ترکی است.

۲۲. احادیث پراکنده «۷۲ پ ـ ۷۵ ر»
برگرفته از کتابهای اسرار الامامة، قرب الاسناد، روضة الکافی، روح الاحباب، کتاب الغیبة للشیخ، عیون اخبار الرضا، منهاج الامامة، الارشاد، منهاج الکرامة، الصافی.

۲۳. من کلام بوذرجمهر «۷۶ پ» (عربی)

۲۴. من شرح الزیارة «۷۶ پ»

۲۵. منقولاتی از تفسیر صافی وکتاب التوحید و تفسیر امام حسن عسکری «۷۷ ر»

۲۶. دعا برای درمان بواسیر که به خط استاد دام اجلاله دیدم «۷۷ ر»

۲۷. دستور العملهای پزشکی «۷۷ پ»

۲۸. در احکام سر تراشیدن در ایام ماه «۷۸ ر»
آغاز: «۱ ماه باعث کوتاهی عمر شود. ۲. بر آمدن حاجت. ۳. نقصان بدن. ۴. زیادتی مو».

۲۹. مستفاد از کلام امام(ع) در خصوص خواب دیدن «۷۸ ر»
آغاز: «۱ ماه باطل. ۲ و ۳. بر عکس. ۴ و ۵. بتأخیر افتد».
انجام: «۲۷ و ۲۸. درست باشد. ۲۹ و ۳۰. راست باشد».

۳۰. احکام خواب دیدن در روایت جناب سلمان «۷۸ ر»
به نقل از اختیارات مجلسی.

۳۱. روی المفید فی الاختصاص «۷۸ پ»

۳۲. صیغه‌های مختلف ماده نصر «۷۹ ر»

۳۳. طول و عرض شهر اسلامبول «۷۹ ر»

۳۴. صورت آنچه از کتب حاجی میرزا عبدالنبی و غیره در جمادی‌الاول ۱۲۶۱ موجود است «۷۹ پ»

۳۵. اشعار فانی (عربی و فارسی و ترکی)
در جای جای جنگ این شعرها را از خود نوشته است:

ـ در مدح جناب مولا، فانی گوید در مخمس قصیدهٔ مولوی علیه الرحمه «۲۰ پ ـ ۲۱ پ»
ـ ماده تاریخ مرحوم حجة‌الاسلام آخوند ملا محمّد اعلی الله مقامه که فانی در زرنق نظم نمود «۲۸ ر»
ـ در مدح جناب مولا «۲۸ پ ـ ۲۹ پ»
ـ تضمین غزل حافظ در تعزیه «۳۰ پ ـ ۳۱ ر»
ـ ایضاً در احوال جناب قاسم که خطاب به جناب امام(ع) می‌کند «۳۰ پ»
ـ قصیده در مدح که به جهت عید نوروز گفته شد، در ۷ جمادی‌الثانی ۱۲۶۹ق «۳۳ پ ـ ۳۸ پ»
ـ به سرکار جلالتمدار رضا بیک سفیر دولت علیه در پطرزبورغ نوشتم فی ۱۹ ربیع‌الثانی ۱۲۷۴ق «۴۶ پ ـ ۴۸ ر»
ـ به سرکار کمال افندی اعضای مجلس معارف و ناظر عموم مکاتب که سابق سفیر برلین بودند «۴۸ پ ـ ۴۹ ر»
ـ اشعار ترکی «۵۳ پ»
ـ در مدح حضرت رشید پاشا صدراعظم در اسلامبول در ماه صفر ۱۲۷۴ق انشاد شد «۵۴ ر ـ ۵۵ ر»
ـ ما کتبته الی جناب جودت افندی من اعضاء مجلس تنظیمات و مجلس المعارف والوقعه‌نویس فی ۱۹ ربیع‌الثانی ۱۲۷۴ق «۵۵ ر»
ـ به خدمت سرکار... افندی در وقتی که از روم... آمدند در ۲۰ شعبان ۷۴ تقدیم شد «۵۶ پ ـ ۵۷ ر»
ـ ۴ ماده تاریخ در سال ۱۲۷۴ق «۷۱ پ»
ـ چندین معما «۷۲ ر»
ـ ماده تاریخ وفات در سال ۱۲۶۲ق. نام آن شخص خط خورده و خوانده نمی‌شود. «۷۷ ر»

۳۶. اشعار پراکنده
از سروده‌های این شعرا نیز ابیاتی نقل شده است:
آقا خان محلاتی «۲۷ پ»
رباعیات ابوسعید ابوالخیر «۴۰ ر ـ ۴۰ پ»
امیرالمؤمنین(ع) «۱۳ ر»

بابا طاهر «۷۵ ر»
حافظ «۷۶ ر»
حسینعلی خان «۶۷ ر»
سعدی «۶۹ ر، ۷۶ ر»
سلمان ساوجی «۳۹ پ»
شاهد «۶ پ» در نسخه اسمی سیاه شده و این اسم جای آن نوشته شده است.
شمس تبریزی «۴۶ ر»
طبیب اصفهانی «۴۱ ر»
طوفان، میرزا، نوشته شده در شوال المکرم ۱۳۶۶ق «۱ ر ـ ۱ پ، ۷ پ ـ ۱۰ ر و ۲۲ پ ـ ۲۳ پ»
عالی پاشا «۴۹ پ ـ ۵۱ ر»
عصمت «۴۱ پ ـ ۴۲ ر»
فنای خوئی رحمه الله «۲۴ ر ـ ۲۶ پ»
فندرسکی، میرزا ابوالقاسم «۱۰ پ»
فیضی، آخوند «۱۲ ر ـ ۱۳ ر»
قاآنی «۵۲ ر»
نظامی در کتاب خسرو و شیرین «۶۷ ر»
نوایی «۵۲ ر»
نورعلی شاه «۲ ر ـ ۵ پ»
هما، میرزا «۶۹ ر»
یغما «۵۵ پ»

خط: نستعلیق و شکسته و تحریری. کاتب: جامع.
تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
مطالب به گونه‌های مختلف چلیپا و معمولی و بدون نظمی خاص نوشته شده است. چند جا برگهایی از نسخه بریده شده (بعد از برگهای ۲۶، ۳۰، ۳۵ و ۴۷). چند برگی هم در وسط نسخه سفید مانده. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. بعضی از بخشها خط خوردگی و اصلاح دارد (مانند برگهای ۸ ر و ۲۱ ر و ۳۱ ر).
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
دو، ۷۹، دو برگ، ۱۰/۶×۱۵/۹، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج عنابی که بر اثر مرور زمان کدر شده است. ضربی با ترنج و سرترنج و جدول گرهی، یک لا.
قطر: ۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۲۸]

(۹۰۴۴)

مهر و وفا (مهر و ماه) **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: عارف (سده ۱۰ه)

داستان دلدادگی وفا و مهر که در پایان مهر بر اثر بیماری جان می‌سپارد. این منظومه به تقلید از نظامی سروده شده و همانند او مقدمه مفصلی در مناجات پروردگار و حمد او و نعت پیامبر(ص) و صفت شب معراج و منقبت امیرالمؤمنین(ع) و مدیح حضرات ائمه اثنی عشر(ع) و صفت عشق و تعریف سخن دارد. پس از آن مدحیه شاه طهماسب صفوی (۹۳۰ـ۹۸۴ق) است که کتاب به او تقدیم شده:

زجان شاه جهان را پی روی کن
گدای شاه باش و خسروی کن
شهنشاهی که عالم را پناه است
شهنشاه جهان طهماسب شاه است
(۱۶ ر)

سپس در سبب نظم کتاب می‌سراید: (۲۳ پ ـ ۲۴ ر)

سخن گویم به عشق یار گلچهر
زآیین وفا شیوه و مهر (و شیوه مهر)
کنم کاری ز طبع سحر پرداز
که تا باشد جهان گویند از آن باز...
بیا عارف لب از هر گفتگو بند
سخن کوتاه کن این گفت و گو چند
صلای گفتگوی عاشقی ده
که از هر گفت و گو این گفت و گو به
(۲۵ پ)

با این همه از بی‌خریداری شعرش شکوه می‌کند (۲۳ پ) و از قصد خود برای سفر به هند می‌گوید: (در بخش «تعریف سخن که معیار عیار انسان است و فرق

فِرَق انسانی بدان»، برگ ۲۰ ر)

مرا شد زان سخن گفتن فـرامـوش
که حیوان را نباشد بر سخن گوش
از این معنی به هند است اشـتیاقم
که بس دلگـیر از مـلک عـراقـم
کسـان قـابل و مـقبول و زیـرک
همه رفـتند سـوی هـند یک یک
به هندستان کشـد زان رو دل مـن
کـه آدم را بـود در هـند مسکـن
فــرستادم دل بـــی پـــا و ســر را
کشد سـوی پـدر خـاطر پسـر را
دل خــود پــیشتر کــردم روانـه
کــه تــا آیـم پـی دل بـیلانه(؟)
بـه طـاووسان هـندم مـی‌کشد دل
منم طوطی مرا هـندست مـنزل...
بــه دیـده خـاک راه هـند چـینم
کــه از آدم نشـان در هـند بـینم
(۲۲ پ ـ ۲۳ ر)

از برگ ۱۳۴ پ تا پایان خاتمه کتاب است در مـدح نواب جهانبانی گیتی ستانی ابوالفتح سلطان ابرهیم میرزا الصفوی الحسینی (۱۳۴ پ) و در نصیحت فرزند دلبندم اسمعیل ابقاه الله تعالی الملک الخـلیل (۱۳۶ ر). ظـاهراً مقارن با پایان یافتن منظومه پسرش می‌میرد و او به آخر کتاب مرثیه‌ای در سوک او می‌افزاید (۱۳۹ پ).

پایان یافته در غره شوال ۹۷۶ق:

چــو بــا کـلک قـضا نـقاش تـقدیر
رقــم زد بـهر ایـن زیـبنده تـحریر
بــــعزّه بــــود غــرّه مــاه شــوال
زهجرت نهصد و هفتاد و شش سـال
چــو مــاه عـید فـرخ طـالعی بـود
کــــه رخ در غــره شـــوال بــنمود
(۱۴۰ پ)

از این منظومه نسخه دیگری به دست نیامد.[۱]

عناوین کتاب به ترتیب چنین است:

ـ طـرازنـامه نـامی مـطرز بـه نـام لازم الاکـرام واجب الوجـودی است کـه مـهر سـپهر در هـوای وفـای او ذره‌ایست سرگردان و سپهر خورشید مـهر در آیـات کمالش با هزاران بنده حیران.

ـ مناجات در استدعای آن که ایزد تعالی سـودازدگـان سلسله...

ـ نعت شهسواری که میدان نه آسمان جولانگاه براق برق آسای اوست و اوج بلند او ادنی پا زیـر پـای عـرش سمای اوست.

ـ صفت شب معراج کـه مشک چـنین نـمونه‌ای است از رنگ و بوی آن و عروج آن شاهباز بلندپرواز.

ـ در منقبت امیرالمؤمنین و امام المتقین سرور غالب علی ابن ابی طالب علیه السلام الی قیام.

ـ در مدیح حضرات ایمه اثنی عشر سلام الله عـلیهم الی یوم المحشر.

ـ در مدح شاه دین پناه که فرق سران خاک آستان رفیع المکان اوست و رسوم سلطنت و جهانبانی.

ـ صفت عشق کـه مـراد از هسـتی جـهان اوست بـلکه سرمستی کون و مکان ازوست.

ـ تعریف سخن که معیار عیار انسان است و فـرق فـرق انسانی بدان.

ـ سبب نظم این کتاب والا خطاب که هر سـطری فـصل الخطابیست بلکه هر سطری کتابی.

ـ آغاز این داسـتان غـم‌انـدوز و ابـتداء ایـن حکـایت جگرسوز.

ـ صفت شب تار ظلمت آثار و خواب دیدن وفا مهر را و عاشق شدن به آن ماه خورشید رخسار.

ـ اضطراب نمودن شاه‌زاده از دیـدن خـواب و آشکـارا شدن درد نهان آن بی‌تاب.

ـ ذکر واقف شدن مادر از حال زار پسر و رسانیدن ایـن خبر به پدر.

---

۱. مهر و مـاهی کـه از مـیر حسـین عـارف لاهـوری در مشـترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۴۹ـ۸۵۰ معرفی شده از روزگار شاهجهان (۱۰۳۷ـ۱۰۶۷ق) است و با نسخه ما تفاوت دارد. همچنین مهر و ماه معرفی شده در ملک، ج ۴، ص ۸۰۱ـ۸۰۲ نیست.

ـ در مذمت زنان و محترز بودن از صحبت ایشان.
ـ صفت پیری که خزان بهار جوانیست و ایام ضعف و نابودی.
ـ مهیا ساختن شاه ایام اسباب سفر شاهزاده دلداده را و روان فرمودن به جانب شام.
ـ بزم آراستن شاهزاده وفا بر یاد مهر ماه سیما و متوجه به جانب شام شدن.
ـ در تعریف بیابان بی‌پایان و صفت گرما.
ـ صفت قلعه راهزنان و مسخر شدن بـه دست شاهزاده جهان.
ـ گذشتن شاهزاده از قلعه و رسیدن به دریا.
ـ رسیدن شاهزاده به جزیره و تمتع گرفتن از دریا.
ـ رسیدن شاهزاده وفا به مملکت شام و عاشق گشتن مهر خورشید مهر بدان خسرو عالی مقام.
ـ زاری نمودن مهر ماه سیما در مفارقت شاهزاده وفا.
ـ مناجات کردن مهر در طلب یار گلچهر.
ـ اضطراب نمودن شاهزاده افکار در هجر مهر خورشید رخسار.
ـ مناجات کردن شاهزاده خونین جگر در فراق مهر خورشید منظر.
ـ ظاهر ساختن مهر گلچهر حال خود را به دایه و واقف شدن دایه از راز آن ماه خورشید پایه.
ـ در آستانه رسیدن شاهزاده به حرم مهر و آگاهی یافتن از حال آن سرو گلچهر.
ـ نامه نوشتن عاشق زار به معشوق خورشید رخسار.
ـ رسیدن نامه وفا به مهر و جواب فرستادن و وعده وصال به باغ دادن.
ـ به باغ رفتن عاشق زار و معشوق مهر دیدار و تعریف گلهای باغ در شب تار.
ـ صفت سراپای مهر گلچهر که گلی بود از گلستان خوبی و سروی بود از سرابستان محبوبی.
ـ ذکر ملاقات مهر و وفا با یکدیگر و صفت مواصلت آن دو خورشید منظر.
ـ آمدن قیصر روم به محاربه خسرو شام و گرفتار شدن قیصر به دست شاهزاده نصرت فرجام.
ـ واقف شدن شاهزاده عالی‌تبار و طلب مواصلت نمودن از آن ماه مهر رخسار و امتناع مهر از خسرو شیرین گفتار.
ـ داستان رنجه شدن شاهزاده وفا از مهر گلچهر و شکوه نمودن او به دارا از بیوفایی و سرکشی.
ـ صفت خوبی و مجنونی دلارا و مایل گشتن شاهزاده وفا به صحبت آن ماه عالم آرا.
ـ داستان گرم شدن چشم شاهزاده وفا بر آفتاب رخسار دلارا.
ـ صفت دیوانه گشتن شاهزاده وفا و سرنهادن از سودای مهر مجنون‌وار به کوه و صحرا.
ـ آگاه شدن مهر از حال شاهزاده با دلارا و نامه نوشتن آن ماه گیتی‌آرا.
ـ جواب نامه مهر از جانب وفا و پشیمان شدن از مهر.
ـ تعریف بهار عنبر نسیم و صفت گلهای عنبر شمیم.
ـ عقد بستن کامران مهر را به شاهزاده عالی نسب و در کامرانی آن خسرو شیرین لب.
ـ تعریف شب عروسی و بزم طرب آن اختر برج سعادت در آن شب.
ـ ذکر آراستن مشاطه آن ماه اوج خوبی و آن مهر سپهر محبوبی.
ـ اضطراب شاهزاده وفا در هجر مهر عالم‌آرا و رسیدن مژده وصل در بن....
ـ ذکر زمستان و شدن وی و صفت صعوبت وی.
ـ مجلس آراستن شاهزاده بلند اختر به یاد مهر خورشید منظر.
ـ ذکر معاشرت و صفت مباشرت.
ـ صفت خزان و پریشانی بوستان از آن.
ـ ذکر بیماری شاهزاده وفا و وفات آن خسرو مهر سیما.
ـ عزا داشتن مهر عالم افروز به مرگ شاهزاده سیه روز.
ـ صفت بیماری مهر و وفات آن سرو گلچهر.
ـ مدح نواب جهانبانی گیتی‌ستانی ابوالفتح سلطان ابراهیم میرزا الصفوی الحسینی.
ـ در نصیحت فرزند دلبندم اسمعیل ابقاه الله تعالی الملک الجلیل.
ـ در خاتمت کتاب گوید.

یک یا دو برگ از پایان کتاب افتادگی دارد.

آغاز:

الهی از طریقت واقفم ساز
به اسرار حقیقت عارفم ساز
رهم بنما چنان سوی طریقت
که گردد منزلم سوی حقیقت

انجام: در خاتمت کتاب گوید:

بحمد الله کـه ایـن فـرخنده نامه
بـه پایان آمد از امداد خامه...
جهان از نـوک کـلکم گشته گـل زار
بـلی گـل بشکـفد پیوسته از خـار
محال است این کـه آیـد شعر یک دست
بـه گـلشن گـر بـود گـل خار هـم هست

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۰ و اوائل سده ۱۱ه.

نسخه با تزئینات و تذهیب بدین ترتیب: دو صفحه اول تمام تذهیب مرصع و مذهب با پیشانی و کتیبه، درون کتیبه با قلم سفیداب و به خط ثلث در زمینه زرین نوشته شده: «کتاب مهر و وفا». حاشیه صفحات تشعیرسازی شده با نقوش گل و بوته زرین در زمینه لاجورد، بین سطور طلااندازی دندان موشی همراه با نقوش گل و بوته، میان مصراعها جدول لاجورد محرر مذهب، بقیه صفحات دارای جدول‌کشی ۱۱ لایه با خطوط زرین و لاجورد و شنگرف و زنگار و قهوه‌ای و نیلی و مشکی، بین مصراعها خطوط زرین، وسط این خطوط یک صفحه در میان با طلا و نقره پر شده است. ابتدای همه بخشهاکتیبه زرین منقش مزیّن که درون آنها با قلم سفیداب عناوین بخشهای کتاب را نوشته‌اند. عناوین پیشتر با قلم مشکی در کتیبه‌ها نوشته شده بود اما بعداً جدول مذهب و مرصعی روی آن کشیده شده و همان کلمات با قلم سفیداب تحریردار دوباره‌نویسی شده است. همه صفحات زرافشان. حاشیه بالایی صفحات رطوبت دیده، صفحه عنوان یک رباعی به خط عیسی خان علمدار در سه‌شنبه ۲۳ ربیع‌الاول در فراه سنه ۱۵۹ق [۱۰۵۹] و تملک مصطفی بن میر محمد و یک مهر بیضوی که پاک شده است. به همراه ابیات پراکنده دیگری به فارسی. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۴۱، یک برگ، ۱۱/۶×۱۹/۴، ۱۲ سطر، ۷/۸×۱۳/۲.

جلد: گالینگور کرمی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۲۹]

(۹۰۴۵)

نشر الامان فی الاسفار والاوطان (دعا ـ فارسی)

مؤلف: علی بن حسن زواره‌ای (سده ۱۰ه)

گزارش امان الاخطار ابن طاووس (۶۶۴ق) به فارسی است. در مقدمه می‌نویسد: «بنابراین حضرت... علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن محمد الطاوس العلوی الفاطمی... کتابی تصنیف فرموده در آداب سفر و آن چه می‌باید از رافع خطر از دعا و غیر آن در آن درج نموده به ابلغ وجهی به لسان عربی فصیح و بیان واضح مـلیح. بعضی از برادران دینی و دوستان یقینی استدعا نمودند از بندهٔ شرمنده... آن را فارسی نماید به جهت عموم فائده اجابة لسؤلهم به قدر توانایی در آن شروع نمود به عون ملک معبود بر نهج و ترتیب اصل».

در پایان دو نسخهٔ موجود دیگر این کتاب در مکتبة الزهراء اصفهان و ملک تهران تاریخ ۱۴ محرم ۹۵۸ق به عنوان پایان تألیف ذکر شده اما نسخهٔ ما در سال ۹۵۴ق کتابت شده است. به نظر می‌رسد تاریخ ۹۵۸ق مربوط به مادرنسخه آن دو باشد که در استنساخ نقل شده است نه تاریخ تألیف.

ملک، ج ۵، ص ۲۰۵؛ ذریعه، ج ۲۴، ص ۱۵۸؛ مکتبة الزهراء اصفهان، ص ۷۱؛ فهرستواره، ج ۸، ص ۱۰۳۳ (بدون معرفی نسخه‌ای از کتاب).

آغاز: «حمد و سپاس بی‌قیاس حضرت کردگاری را رواست که... (یک کلمه پاره شده؛ ظاهراً بنای) ارتقای سالکان مسالک ایمان را در زمان امان داده از اخطار اسفار».

آغاز ترجمه کتاب: «ابتدا می‌کنم به نام سامی حضرت معبودی که به رحمت شامله افاضهٔ وجود و رزق فرمود بر ممکنات و به محض فضل وجود تخصیص نمود افاضهٔ رحمت را به مؤمنان».

انجام: «زاد دنیا سبب حصول حظوظ نفس است و زاد آخرت سبب وصول به عتبهٔ جلال قدس. اللهم ارزقنا زاد التقوی واحشرنا فی زمرة اهل التقی بجاه سید الانبیاء والائمة الهدی».

انجامه: «تم بحمد الله علی افضاله والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وآله فی یوم الاحد سادس شهر محرم الحرام سنة اربع وخمسین وتسعمایة».

خط: نسخ، عبارات عربی معرب، تاریخ کتابت: یکشنبه ۶ محرم ۹۵۴ق.

عناوین زرین، حاشیه برگها کمی رطوبت دیده، صفحه عنوان نام کتاب و تملکی در ۱۱ شوال ۱۲۵۸ق در دارالخلافه طهران با مهر مدوّر مالک که به هیچ وجه نمی‌توان آن را خواند. دیگر یادداشتهای این صفحه سیاه شده است. ۳۰ برگ اول وصالی و مرمت شده. همه یادداشتهای صفحه خاتمه سیاه شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. در گوشه سمت راست بالای ورق وسط هر جزو نشان صحاف با علامت (۶) آمده است. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۱۴۸ برگ، ۱۱/۲×۱۷/۲، ۱۵ سطر، ۷/۵×۱۱/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج منقش و جدول گرهی. قطر: ۲/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۲۷]

(۹۰۴۶)

تحفة الدعوات (دعا ـ فارسی)

مؤلف: علی بن حسن زواره‌ای (سده ۱۰ه)

مجموعه دعاهای خاص روزها و ماههای معینی از سال است. در مقدمه گوید: «چون اوقات خجسته غایات آن است که به دعوات استجابت آیات و طاعات مصروف گردد؛ چه تحفه‌ای از برای ذخیره اخروی بعد از معرفت از آن نفیس‌تر نیست بنابراین ادعیه مأثوره که در ایام هفته و شهور حضرات ائمه انام علیهم افضل الصلوات بر آن مداومت می‌فرموده‌اند جمع نموده می‌آید درین رساله که اقسام(؟) یافته به تحفة الدعوات».

بیشتر مطالب آن از مصباح المتهجد شیخ طوسی (۴۶۰ق) و منهاج الصلاح فی اختصار المصباح علامه حلی (۷۲۶ق) اخذ شده است.

مشتمل بر مقدمه و دوازده باب و خاتمه:

مقدمه: در بیان تعریف و فضل و شرایط دعا و نیت و اوقات و امکنه آن و تعقیب نمازهای پنج گانه از فرایض و نوافل و ادعیهٔ ایام هفته.

باب اول: در عمل ماه رمضان المبارک و ادعیه آن.

باب دوم: در عمل ماه شوال.

باب سیم: در عمل ماه ذی‌القعده.

باب چهارم: در عمل ماه ذی‌الحجه.

باب پنجم: در عمل ماه محرم.

باب ششم: در عمل ماه صفر.

باب هفتم: در عمل ماه ربیع‌الاول.

باب هشتم: در عمل ماه ربیع‌الآخر.

باب نهم: در عمل ماه جمادی‌الاول.

باب دهم: در عمل ماه جمادی‌الآخر.

باب یازدهم: در عمل ماه رجب.

باب دوازدهم: در عمل ماه شعبان المعظم.

خاتمه: در بیان اعمال و ادعیه و نمازهایی که مختص به وقتی از اوقات نمی‌شد.

از این کتاب تنها یک نسخه دیگر در مجموعه محدث ارموی می‌شناسیم که با شماره ۴۳۷۵/۴ به مرکز احیاء میراث قم منتقل شده است. آن نسخه ناقص است و تنها مقدمه کتاب را دارد.

کامل.

ذریعه، ج ۳، ص ۴۳۲؛ ریاض العلماء، ج ۳، ص ۳۹۵ (که نوشته: تحفة الدعوات فی اعمال السنة ونحوها بالفارسیة، رأیته فی بلدة اردبیل).

آغاز: «حمد بی‌حد و شکر بی‌عد حضرت معبودی را

سزد که امر به دعا و نیاز فرموده و به فحوای ادعونی استجب لکم باب اجابت را».

انجام: «وفی عدوهم ما یحذرون آله الحق آمین. هذا آخر ما اوردناه فی هذه الرسالة الموسومة بتحفة الدعوات التی کان اکثر نقلها من المصباح ومنهاج الصلاح ونرجوا ان ینفعنا بها خالق الاجسام والارواح فی کل وقت من الصباح والرواح. اللهم شارکنا فی دعاء الصالحین وارزقنا شفاعة سید المرسلین والائمة المعصومین صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین».

انجامه: «ووقع اتمامها فی السابع عشرین من شهر رمضان المبارک سنة اربع وثمانین وتسعمایة علی ید الضعیف الحقیر المذنب العاصی تراب اقدام المؤمنین المحتاج الی رحمة الله الملک الولی سعدالله بن محمد بن شاه‌علی المحلاتی غفر الله له ولوالدیه والجمیع (کذا) المؤمنین والمؤمنات».

خط: نستعلیق، ادعیه نسخ معرب، کاتب: سعدالله بن محمد بن شاه‌علی محلاتی، تاریخ کتابت: ۲۷ رمضان ۹۸۴ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه به خطی جدیدتر تصحیح شده و نسخه بدل دارد. در صفحه عنوان نسخه چند یادداشت فقهی کوتاه به ترکی نوشته شده بود که همه آنها را پاک کرده‌اند. در حاشیه برگ ۱۹۷ پ یادداشت تولد رستم جعفرقلی در شب دوشنبه ۲۲ رجب ۱۲۴۲ق دو ساعت به وقت طلوع صبح مانده. حاشیه برگها کمی رطوبت دیده به نحوی که به متن آسیبی نرسیده است. در حاشیه بعضی از برگها مانند ۵۵ تا ۶۰ دعاهای پراکنده‌ای نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۹۸، یک برگ، ۱۲/۵×۱۸/۵، ۱۳ سطر، ۱۲/۵×۷/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول. قطر: ۳/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۲۶]

(۹۰۴۷)

الهی نامه (منتخب حدیقة الحقیقة) **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: مجدود بن آدم سنایی (ـ ۵۴۵ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۵۲/۴۵.

آغاز:

حمد و شکر و ثنا علی الاطلاق
ذات حق را رسد به استحقاق
آن که هم اول است و هم آخر
آن که هم باطن است و هم ظاهر

انجام:

گر بد است این عقیده و مذهب
هم برین بد بداریم یا رب
بود نیمی گذشته از مرداد
که درین گفته‌ها بدادم داد
پانصد و بیست و چار رفته زعام
پانصد و بیست و پنج گشته تمام
باد بر مصطفی درود و سلام
ابد الدهر صد هزاران عام

انجامه: «کتبه الحقیر الفقیر محمدابراهیم غفر ذنوبه وستر عیوبه سنه ۱۱۱۲».

خط: نستعلیق خوش، کاتب: محمدابراهیم، تاریخ کتابت: ۱۱۱۲ق.

صفحات مجدول به شنگرف و زر و زنگار و مشکی و لاجورد، صفحه آغازین دارای کتیبهٔ ساده زرین، عناوین نانوشته مانده ولی برای آنها کتیبه‌های ساده زرینی کشیده شده است، متن زرافشان، سطور پایانی بعضی از صفحات چلیپا، صفحه عنوان نسخه یادداشت هبه کتاب از کسی که نامش پاک شده است به تاریخ دوشنبه ۱۸ ربیع‌المولود ۱۲۰۴ق مطابق ۲۳ از ماه جلالی و سه بیت شعر با مداد به خط ملک نوری. در صفحهٔ خاتمه پس از انجامه یادداشت هبه کتاب از طرف نظام‌الملک به فرزندش ناصرقلی خان در ۲۵ ربیع‌الثانی ۱۳۳۱ق اقوئیل که نوشته: «ان شاء الله تعالی بخواند و از رویش بنویسد» با مهر بیضوی او

به نقش: «نظام‌الملک ۱۲۹۰» و مهر بیضوی فرزندش به نقش: «ناصرقلی ۱۳۳۸». در برگ آخر نسخه تملک همین ناصرقلی خان و تملک کـلبعلی خـان و سـه ضـرب المـثل و مـصراع کـه در دوشـنبه ۲۰ مـحرم ۱۳۴۹ق نوشته شده است (نام مـحرر سـیاه شـده). برگهای نسخه در صحافی جا به جا شده که می‌باید بر اساس برگ شمار قدیمی بالای صفحات اصلاح شود. جزوها ۸ برگی. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. کاغذ: نخودی آهارمهره، متن و حـاشیه، حـاشیه‌ها فستقی.

یک، ۵۴، دو برگ، ۱۲/۹×۱۹، ۱۰ سطر، ۷/۲×۱۰/۸.

جلد: تیماج عنابی یک لا. قطر: ۱/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۶]

(۹۰۴۸)

مجموعه:

۱. شرح دیوان امیرالمؤمنین(ع) **«۱ پ ـ ۲۰۶ ر»**

(حدیث ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن معین‌الدین میبدی (ـ۹۱۱ق)

این نسخه مقدمه مؤلف را ندارد.

فـهرستگان حـدیث، ج ۴، ص ۳۹۰ ـ ۳۹۸؛ دنـا، ج ۶، ص ۷۰۳ـ۷۰۷.

آغاز:

«الناس من جهة التـمثال اكـفاء

ابـــــوهم آدم والام حــــواء

یعنی جمعی که افراد حقیقة انسـانند از روی صـورة یکسانند چـه پـدرشان آدم و مـادرشان حـوّاست پس تفاخر به نسب عاری از حسب نه دأب مرد داناست».

انـجام: «و طبیبان فرموده‌اند که گوهر را صلایه کنند و به او بدهند و پادشاه می‌فرمایند زود بشکـن و صـلایه کرده بیاور».

انـجامه: «تمت ترجمة دیوان المرتضی علیّ بتوفیق الله الملک الولیّ علی ید اضعف عباد الله الغـنیّ مـحمد بـن علی بن الحسن العریضیّ الحسـینیّ عـفی عـنهم وکـفر ذنوبهم وستر عیوبهم فـی احـدی والعشـرین مـن شـهر ربیع‌الثانی لسنة خمس وثلثین وتسعمائة».

در برگ آغازین با نام «ترجمه دیوان امیرالمؤمنین من مـــؤلفات حـــضرت مـولانا الاعـظم الاقـدم القـاضی امیرحسین طاب الله ثراه وجعل الجنة مـثواه» خـوانـده شده است.

۲. گزیده فواتح سبعه «۲۰۶ پ ـ ۲۱۱ پ» (فارسی)

مؤلف: ناشناخته

میبدی در آغاز شرح دیوان امیرالمؤمنین(ع) خود مـقدمه مفصلی در هفت فاتحه نوشته که به فواتح سبعه معروف است. در این نسخه گزیده‌ای از نوشتهٔ میبدی آمده است.

آغاز: «هذا الفصل انتخب من فواتح شرح هذا الدیـوان المذکور. اول فتنه‌ای که میان اهل اسلام واقع شد آن بود که پیغمبر در مرض موت فرمود هلّموا اکتب لکم کتاباً».

انجام: «در سرّ من رآی در بیست و سوم رمضان سـنه خمس و خمسین و مأتین متولد شد و امامیه گویند مهدی موعود اوست و در حرف لام گذشت. والله اعلم واحکم».

۳. شرح خطبة البیان «۲۱۲ پ ـ ۲۲۶ ر»

(حدیث ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

در این شرح خـطبه ۶۸ بـند دارد کـه هـمه در حـاشیه شماره‌گذاری شده‌اند.

آغـاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسـلم عـلی رسـوله مـحمد افـضل المـرسلین وعـلی آله وعـترته الطاهرین. اما بعد بدان که ابتدای خطبة البیان که حضرت امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بـن ابـی طـالب عـلیه الصلوة والسلم فرموده بود این است که انا الذی عـندی مفاتیح الغیب لا یعلمها بعد محمد غیری».

انـجام: «یعنی منم موصوف به هزار صفت از اوصـاف خدای تعالی به غیر الوهیت او و امر حقیقی او کما قال الله تعالی الا له الخلق والامر تـبارک الله رب العـالمین ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وصلی الله علی خـیر خلقه محمد وآله اجمعین الطیبین الطاهرین برحمتک یا ارحم الراحمین».

۴. دو حدیث در مناقب امیرالمؤمنین(ع)
«۲۲۶ ر ــ ۲۲۵ پ حاشیه» **(حدیث ـ فارسی)**
از مناقب خطیب به روایت عبدالله بن مسعود و مناقب ابن‌مردویه به روایت ابوسعید خدری.

۵. نظم صدکلمه جاحظ «۲۲۶ پ ــ ۲۳۲ پ»
(حدیث ـ فارسی)
مؤلف: عادل بن علی بن عادل شیرازی خراسانی (سده ۱۰هـ)
این کتاب از روی نسخه مورخ ۹۱۷ق دائرةالمعارف بزرگ اسلامی و همچنین نسخه نفیس آستان قدس رضوی به صورت چاپ عکسی و در میراث اسلامی ایران، دفتر دهم به صورت انتقادی منتشر شده است.
فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۱۵۲ـ۱۵۶؛ میراث حدیث شیعه، ج ۱، ص ۱۹۳؛ دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۷۲۷ و ج ۱۳، ص ۳۱۷۶؛ دانشکده الهیات مشهد، ج ۱، ص ۳۶۵ (خط مؤلف)؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۶۲ـ۱۱۶۳.
آغاز:
بهترین هر کلام ای نور چشم مردمان
هست نام خالق بسیار بخش مهربان
هست امیر مؤمنان سرچشمه صدق و صفا
شیر یزدان شاه مردان ابن عم مصطفا
لو کشف الغطاء ما ازددت یقیناً
گر اجل بردارد از پیش حیوة مستعار
در یقین خود نیفزایم به ذات کردگار
انجام: اکرم النسب حسن الادب
از نسب هرگز نیابد کس بزرگی بی‌ادب
گر ادب داری چه حاجت تا بری نام نسب
اللهم اغفر رمزات الالحاظ وسقطات الالفاظ وشهوات الجنان وهفوات اللسان
یا الهی بی‌رضایت گر زبان و چشم و دل
زشت گوید یا ببیند تا رود جائی مهل

۶. کلمات علیه غراء «۲۳۳ ر ــ ۲۳۹ ر» **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: مکتبی شیرازی (زنده در ۹۴۱ق)
گزارش منظوم ۱۰۰ کلمه از سخنان پندآموز امیرالمؤمنین(ع) است. هر کلمه در چند بیت به همراه حکایتی منظوم به فارسی ترجمه و گزارش شده است. این احادیث از نثر اللآلی طبرسی (۵۴۸ق) انتخاب شده‌اند.

پیش از این تنها یک نسخه از کلمات علیه غرا می‌شناختیم که در کتابخانه ملک‌الشعرای بهار نگهداری می‌شد (مورخ ۱۰۳۶ق)[1] و بر اساس آن دو بار چاپ شده است: ۱۳۱۳ش به کوشش کوهی کرمانی و ۱۳۷۸ش به تصحیح محمود عابدی، تهران، میراث مکتوب.

نسخه ما منتخبی از کتاب است بدین صورت که برای هر کلمه تنها یک بیت ترجمه منظوم آن نقل و بقیه ابیات حذف شده است. در نسخه چاپی ۷۰ کلمه (سخن) آمده اما این نسخه ۱۰۰ کلمه دارد. به علاوه مقدمه کوتاهی دارد که در نسخه بهار و متن چاپی نیست.
فهرستواره، ج ۶، ص ۵۶۴ (با انتساب نادرست به مکتبی خراسانی از سده هشتم)؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۹۴؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۱۹۷؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۶۶۳؛ فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۵۲۸ و ج ۵، ص ۳۴۸ـ ۳۴۹؛ تاریخ نظم و نثر فارسی، ج ۱، ص ۲۲۱ (با انتساب به مکتبی خراسانی).
آغاز: «الحمد لله علی نعمائه والصلوة علی خیر انبیائه والسلم علی سید اولیائه. اما بعد فهذه لآل منثورة وکلمات مأثورة عن امیرالمؤمنین... مشتملة علی حکم وفوائد غیر متناهیة مع عدم التجاوز فی العدّ عن المائة... قال علیه الصلوة والسلام جَلّ من لا یموت:
آن کسی را بزرگ دان که اجل
نتواند بدو رساند خلل».
انجام: «بشّر نفسک بالظفر بعد الصبر
مژده ده نفس را که بی‌خبر است
کز پی هر صبوری ظفر است
عقیب کل لیلة یوم
مکتب صبر کن بهر سوزی
کز پی هر شبی بود روزی».

۱. از سرنوشت این نسخه اطلاعی در دست نیست.

انجامه: «تم جمع هذه الکلمات العالیات بعون الله وحسن توفیقه فی اواخر شهر ربیع‌الآخر لسنة خمس وثلثین وتسعمائة».

۷. دعایی از پیامبر(ص) که بر پر جبرئیل نوشته شده بود «۲۳۹ ر»

۸. ترجمه کلمات قصار امیرالمؤمنین(ع)
«۲۳۹ پ ـ ۲۴۲ ر» **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: اسدی
ترجمه منظوم ۲۹ کلمهٔ قصار امیرالمؤمنین(ع) به ترتیب حروف ابجد است. هر کلمه در دو بیت ترجمه شده.
این نسخه مقدمه آغاز کتاب را ندارد.
فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۱۳۴ـ۱۳۵؛ دنا، ج ۲، ص ۶۰۲ـ۶۰۳.
آغاز: «بسمله. هذا غرر و درر من کلام امیرالمؤمنین وامام المتقین اسد الله الغالب علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام. اشرف العبادة الاخلاص بالشهادة.
همچو خورشید اگر شرف خواهی
آن شرف در عبادت خاص است
چون زبانت شود شهادت گوی
پس دلت را کمال اخلاص است»
انجام: «یشهد علیک الکتاب یوم یقوم الحساب:
ای دل اسباب راه ساخته کن
که ترا عزم راه خواهد بود...
اسدی توبه کن که ناظر تو
مطلع پر گناه خواهد بود
بد و نیک تو بر تو روز حساب
نزد ایزد گواه خواهد بود»

۹. دعاء صاحب الزمان «۲۴۲ پ ـ ۲۴۳ پ» **(دعا ـ عربی)**
آغاز: «اللهم ربّ النور العظیم وربّ الکرسی الرفیع ورب البحر المسجور ومنزل التوریة والانجیل».
انجام: «وسلّم تسلیماً کثیراً کثیراً. اللهم ارزقنی طلعته البهیجة برحمتک یا ارحم الراحمین».

انجامه: «تم هذا الدعاء المشهور بدعاء صاحب الزمان علی ید الداعی المشتاق المتعطش الی زلال وصله وطلعته البهیجة محمود بن حسین بن جعفر الحسینی الواعظ فی ما ۲۳ شهر جمادی‌الاول سنه ۹۵۲. اللهم اغفر لمن دعا کاتباً وقارياً بحقه وبحق آبائه المعصومین».

۱۰. روایتی از پیامبر(ص) درباره سلام بر اهل قبور «۲۴۴ ر»

۱۱. طریقه نماز روز عید غدیر «۲۴۴ ر ـ ۲۴۵ پ»

۱۲. احادیثی در فضایل امیرالمؤمنین(ع) از مسند و معالم التنزیل «۲۴۶ ر ـ ۲۴۶ پ»

۱۳. خطبه بدون الف امیرالمؤمنین (خطبه مونقه)
«۲۲۷ پ ـ ۲۳۵ پ حاشیه»
با ترجمه زیرنویس به فارسی.
آغاز ترجمه: «ستودم کسی راکه بزرگ شد منت او و تمام شد انعام او و پیشی گرفت به قهر او بخشایش او و تمام شده امر و فرمان او».
انجام ترجمه: «و به اخلاص دعا می‌کند دعا کننده شما پس آمرزش خواهند از پروردگار هر پرورنده برای من و برای شما».

۱۴. احادیث پراکنده «۲۳۵ پ ـ ۲۳۷ ر حاشیه»
از حضرت فاطمه و امام صادق و پیامبر و دیگر ائمه(ع).
خط: نسخ، کاتب و تاریخ کتابت: محمد بن علی بن حسن عریضی حسینی در ۲۱ ربیع‌الثانی ۹۳۵ق (رساله اول)، اواخر ربیع‌الآخر ۹۳۵ق (رساله ششم)، محمود بن حسین بن جعفر حسینی واعظ در ۲۳ جمادی‌الاول ۹۵۲ق (رساله دهم).
عناوین و نشانیها شنگرف، بین ابیات دوایر شنگرف کوچک، صفحه عنوان نسخه یک دعا و حرز نوشته شده، در برگهای ۲۰۶ ر و ۲۲۶ ر مهری بیضوی بوده‌که

آن را پاک کرده‌اند اما نقش کاملش در برگ ۲۴۲ ر همراه تملک سعید بن حاجی عبدالقادر عاشق‌آبادی آمده است: «یا حسین بن علی ادرکنی ۱۲۱۵». در همان برگ مهر بیضوی دیگری به نقش: «یا محمد الهاشمی ادرکنی» کوفته شده است. این دو مهر در پایان برگ ۲۴۳ پ هم دیده می‌شود. مهرِ اخیر مربوط به باقر بن محمد اصفهانی است که یادداشت تملکش در ربیع‌الاول ۱۰۶۰ق در برگ ۲۴۳ پ نوشته شده است.

دو برگ اول رساله پنجم با حاشیه‌نویسی و ابیاتی که در کناره صفحات به متن افزوده شده است.

دارای سه نقطه شک. در چند مورد جای عبارات شبهه‌دار سفید مانده و این علامت در حاشیه نوشته شده است (برگ ۵۸ ر، ۸۸ پ، ۱۰۰ ر، ۱۰۵ ر، ۱۸۶ پ). در سه جا هم از آن برای پرکردن فضای خالی سطر استفاده شده (۶۸ پ، ۱۱۲ پ، ۱۵۴ ر؛ درباره این مورد آخری یقین ندارم وجه استعمالش همین باشد). علامت (ه) هم به همین دلیل در نسخه استفاده شده است. چندین جای نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۲۴۶، یک برگ، ۱۲/۲×۱۸/۶، ۱۷ سطر، ۷/۵×۱۲.

جلد: میشن مشکی. قطر: ۳/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۷]

(۹۰۴۹)

مجموعه:

۱. گنج الاسرار «۱ پ ـ ۶۴ پ» (پزشکی ـ فارسی)

مؤلف: نظام منشی

ترجمه الایضاح فی اسرار النکاح عبدالرحمن بن نصر بن عبدالله شیزری (۵۶۵ق) است. در مقدمه گوید: «از آن جا که همواره دواعی همت همایون... خود را... به بنده و بنده زادهٔ خویش نظام المنشی... ارزانی داشت که کتاب الایضاح فی اسرار النکاح را که استاد کبیر عالم محقق شیخ عبدالرحمن الشیرازی بن عبدالله الشیرازی (کذا؛ الشیزری) تألیف کرده است و غایت جهد در تنضیم (کذا) و تتمیم آن مبذول داشته... از لغت تازی به زبان فارسی نقل کند و از کتب دیگر مثل جوامع اللذات و غیره مسئله‌ای چند که محتاج الیه باشد بدان الحاق کرده شود تا فواید آن عامتر و عواید آن تمامتر گردد امر اعلی را که نسبت به جهانیان فرض عین بلکه عین فرض است امتثال و انقیاد نموده معترفاً بالعجز والقصور در آن معنی خوض پیوست و آن را از لغت تازی به زبان فارسی نقل نموده و در مواضع که احتیاج افتاد اصلاح تقدیم داشت و مسائلی دیگر که هم چند نیمهٔ این کتاب بلکه بیشتر باشد از جزو علمی و نسخ ادویه و اشربه و غیرها به قدر قدرت و احتمال حال بعضی از مواضع دیگر بدان اضافه کرد و ترتیب آن را برقرار اصل گذاشت و این مجموعه را مناسب حال آن گنج الاسرار نام نهاد».

نوشته شده به دستور نایب السلطنة المعظم ابوالمعالی محمد بن عزالدین طاهر.

شامل دو جزو و هر جزو در ده باب و بعضی از ابواب در چند فصل.

بخشی از عناوین در نسخه ما نانویس مانده است و تنها این عناوین را از آن می‌توان استخراج کرد:

مقدمه: در قوانین کلی امر باه.

جزء اول: در اسرار مردان که به امر مجامعت تعلق دارد و آن ده باب است:

باب اول: در مقدمه‌ای که معرفت آن در این علم ناگزیر باشد.

باب دویم: در معرفت اغذیهٔ مفرده و ادویه مفردهٔ زیاده کننده در باه، در ۳ فصل.

باب سیم: در معرفت غذاهای مرکبهٔ زیاد کننده در باه.

باب چهارم: در معرفت داروهای مرکبهٔ زیاد کننده در قوهٔ باه، در ۴ فصل.

باب پنجم: در معرفت مسوحات و حمولات و ضمادات زیاد کننده در باه، در ۴ فصل.

باب ششم: در معرفت ادویه‌ای که چون استعمال کنند در لذت مجامعت بیفزاید و تقویت کند.

باب هفتم: در معرفت ادویه‌ای که زنان را آبستن کند.
باب هشتم: در معرفت آن چه در باه کند و شهوت جماع بمیراند.
جزو دویم: در اسرار زنان، در ۱۹ باب.
عناوین بابها در متن با آن چه در آغاز آمده یکسان نیست.
فهرستواره، ج ۵، ص ۳۶۶۱ـ۳۶۶۲ (از نظام متشهی؟)؛ آستان قدس، ج ۱۹، ص ۵۲۰؛ دانشگاه اصفهان، ج ۱، ص ۴۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۱۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۹۳۵.
آغاز: «شکر و سپاس بی‌قیاس آن پروردگاری را که مُعلم اشیا و مظهر اسماست و مبدع صور بدایع و مسبّب ضرر و منافع».
انجام: «اگر فرج زن درد کند شیر خر به خود برگیرد مفید بود و نیکو گردد. تمت الکتاب».

۲. [آداب ساختن رنگها و مرکب] «۶۵ پ ـ ۷۰ ر» **(علوم طبیعی ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
شامل ترکیب ساختن رنگهای زرد، سرخ، آل، کبود، حلّ طلا، حلّ نقره، حلّ برنج، حلّ لاجورد، عمل شنجرف، عمل زنگار، در آداب مرکب ساختن.
بخش رنگهای آن شبیه به رساله‌ای است که در کتاب آرایی در تمدن اسلامی، ص ۵۲۳ـ۵۲۵ چاپ شده.
آغاز: «رنگ زرد، قدری زعفران بیغش که تلخ باشد و رشته‌های باریک دراز دارد یکدیگر متفرق نه آن که رشته‌های سطبر کوتاه دارد».
انجام: «نوع دیگر که یکی از شاگردان ملک الکتّاب جمال‌الدین یاقوت ترتیب کرده. نظم:
دوده شش کن هر یک از صبر و نبات و صمغ دو
زعفران دو نیل دو زنگار دو نیکو بسای
وانگهی این جمله حل کن با گلاب و آب مورد
گر مرکب ساختن داری هوس این است رای»

۳. [داروسازی و پزشکی] «۷۰ ر ـ ۷۴ پ» **(فارسی)**
جدا شده از کتابی و احتمالاً در ادامه رساله پیشین است.
درباره انواع داروها و خواص دارویی سبزیجات و علاج چندین مرض متداول.
آغاز: «صفت داروها که موی را باطل کند و از بر آمدن باز دارد. اگر خواهند که موی باطل شود موی را بکنند و به عصار بنج که به فارسی بنگ گویند».
انجام: «بر سه پاره سفال آب ندیده بنویسند و در زیر پای حامله بنهند بعنایت الله تعالی آسان گردد: د ح س ط م ا ن ف و».

۴. [اوزان و مقادیر] «۷۴ پ ـ ۷۸ ر» **(ریاضی ـ فارسی)**
مؤلف: ناشناخته
می‌باید بخشی از کتابی مفصلتر باشد.
آغاز: «باید دانست که حبّه و طسوج و قیراط و دانگ به حسب درهم فضّی و مثقال ذهبی مختلف می‌باشد چه اجزای مذکوره از درهم کمتر از اجزای مثقال است. ارُزه که به فارسی برنج نامند».
انجام: «اما اوزانی که در بلاد عجم مشهور است. من شاهی و آن یکهزار و دویست مثقال است... پنجاه ثمن و یک من و پانزده نصف سیر است و آن را در اصفهان ده نار گویند».
انجامه: «تم بالخیر فی سنة ۱۱۱».

۵. [پیشگویی] «۷۹ پ ـ ۸۴ پ» **(ستاره‌شناسی ـ فارسی)**
مؤلف: بزرگمهر
در پیشگویی و اختربینی به درخواست انوشیروان.
فهرستواره، ج ۴، ص ۲۸۴۴ـ۲۸۴۵.
آغاز: «شکر و سپاس بی‌قیاس حضرت پادشاهی را که ذات انسانی را مدرک جمیع علوم و مصرعات گردانیده... این کلمات عجایب از برای قرار بدن نوشیروان عادل ابوذرجمهر انشاء فرموده بود و معنی آن که مردم هر چه در دست یا در دل نشان کنند از روی این نسخه می‌توان یافت. البته البته پیدا شود از روی کواکب پیدا کرده است. فلک اعظم: آهن برنج روی ارزیز مسی سیم سرب زر».

انجام:

ای ز روی تــو نـــور بـــرده قـــمر
چه نهان می‌کنی بگویم پسر ی ر
ای مــــه عــــید عــالم ابـــرویت
در کف دست هست دارویت ی ر

۶. رباعیات در پیشگویی «۸۴ پ ـ ۸۸ پ»
در آغاز ۵ جدول ۴×۴ و سپس ۳۱ رباعی.
آغاز: اوّل

ای زلف سیاه تـو چـو زنـجیر
لعــل لب تـو چـو شکّر شـیر
شـــــیرینی شکـــر تـــو دارد
در دست گـــرفتهٔ تـــو انـــجیر

انجام: سی و یکم

دل از سـر سـوز درد بـلبل   می‌گفت به بـاغ از غـم گـل
پر شد چـمن از فـغان بـلبل   در دست گرفته‌ای تو سـنبل

خط: نستعلیق، تاریخ کـتابت: سـده ۱۲ه‍. در پـایان رساله چهارم تاریخ ۱۱۱ دارد که می‌باید ۱۱۱۱ق منظور باشد.
عناوین و نشانیها شنگرف، به جز بخشهایی از رساله اول که نانویس مانده است. رساله اول تصحیح شده، صفحه عنوان نسخه تملک علی بن لطفعلی تبریزی که در ربیع‌الاول ۱۲۷۶ق در نجف اشرف آن را خریده بود و دستور العملی برای روییدن محاسن و موی از روی نسخه ارسطو. در عطف و لبهٔ کتاب نام آن گـنج اسرار **نـوشته شـده است. بـا مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره. با ته‌نقش خورشید که وسط آن صلیبی نقش بسته است.
۸۸ برگ، ۱۱/۹×۱۹، ۱۲ سطر، ۶/۵×۱۳/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج منقش و جدول. طبله اول جدا شده. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۷۸]

(۹۰۵۰)

مجموعه:
۱. مرآت آگاهی (آیینه شاهی) «۱ پ ـ ۱۳۸ پ»
(کلام ـ فارسی)
مؤلف: محمدابراهیم بن محمدعلی طبسی خراسانی (سده ۱۳ه‍)

ترجمه و شرح مـجالی المـجالی مـحمد بـن عـبدالنـبی اخباری (۱۲۳۲ق) است.

در مقدمه گوید: «چون... مولانا و مـقتدانـا الامـیرزا مـحمد لا زالت انـوار افـادته مشـرقة عـلی العـلماء... رساله‌ای در تحقیق مبدء و معاد به طریقه علماء راسخین و شیوهٔ عرفاء کاملین به عنوان ایجاز و اختصار مشتمل بر جواهر نفسیه و محتوی بر لآلی ثمینه تصنیف فرموده و آن ابکار افکار... به نظر فـیض مـنظر... مـولانا عـلی النوری المازندرانی رسـیده و آن مـحقق کـلماتی چـند جرحاً و تعدیلاً بر حواشی آن رساله نوشته و نظر بـه آن که آن انظار در نظر کیمیا اثر مصنف(ره) به هـیچ نـحو از انحاء ورود نداشت لهذا در ثانی الحال غـواصـی بـحار معانی نمود جواهر نفیسه و دراری ثمینه دیگر به ساحل عبارات خفیه و اشارات لطیفه آورده و به اصل آن رساله ضم نموده در طی آن ابحاث و انظار را به وجهی کافی و طریقی شافی دفع فرموده، لیکن چون در ضمن عـباراة مشکله و الفاظ مغلقه به ایجاز و اختصار تمام ایراد شده بود و جز خاص الخاص را از آن حظی و بهره نبود ایـن ذره بیمقدار... به ترجمه آن مشغول شده و در ضـمن آن برخی از ایـضاحات و شـطری از تـوضیحات نـموده و تحرز از استعارات و کنایات را نیز لازم شـمرده تـا هـر کس را از آن بهره و نصیبی بوده باشد... موسوم به مرات گاهی (کذا: آگاهی) و ملقب به آیینه شاهی نمود».

با عناوین مختلفی مانند: متن، ترجمه، شرح، حاشیه، افاده، مترجم گوید و جز آنها.

مترجم همان گونه که اصل کـتاب بـه فـتحعلی شـاه قاجار (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) تقدیم شده، ترجمه را هم بـدو اتـحاف کـرده است. پـایان یـافته در شب اول از هـفته چهارم ذیقعده ۱۲۲۱ق در تهران.

کامل.

عکسی دائرةالمعارف بزرگ، ج ۱، ص ۳۵۳؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۱۰۶ـ۱۰۷؛ ذریعه، ج ۲۰، ص ۳۶۰.

آغاز: «گل حمدی که در گلشن‌زار بر شاخسار السنه قابلیت ممکنات چار باغ عوالم جلوه‌گری نماید و غنچه ستایشی که با هزاران نیاز بر منابر».

آغاز ترجمه: «ابتدا می‌کنم به نام خداوند بخشاینده و مهربان و ثنا و ستایش مخصوص ذاتی است که جامع جمیع کمالات است و درود و تحیت بر بندگان برگزیده او که انبیاء و اولیاء عظام‌اند».

انجام: «در خانه اگر کس است یک حرف بس است. قال قد تمت مجالی الانوار ولقّبت بالتحفة العلوية لانها... شرح اقول وتمت مجالی المجالی فی شهر ربیع‌الثانی من اول سنة الاولی من العشر الثالث من المائة الثالثة من الالف الثانی در دارالسلطنه اصفهان فی شدة ابتلاء وامتحان والله المستعان. مترجم گوید که به اتمام رسید مرآت آگاهی و آینه شاهی در شب اول از هفته چهارم از ماه یازدهم از سال دوم از عشر سیم از مائه سیم از الف دوم از هجرت سید انبیاء و خلاصه اصفیاء علیه افضل التحیة واسنی الثناء در دارالسلطنه طهران صینت عن الحدثان وحفت بالامن والامان الی قیام صاحب الامر والزمان وصلی الله علی محمد وآله. وجد بخط المصنف قدس سره العزیز تاریخ شهادته:

صدوق غلب صار تاریخنا

ظفرت واخیرتک باللیاء (۱۲۳۲)».

۲. شمس الحقیقة «۱۳۹ ر ـ ۱۴۶ ر» **(عرفان ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن عبدالنبی اخباری نیشابوری (۱۱۷۸ـ۱۲۳۲ق)

کامل.

مدرسه حجتیه قم، ص ۱۱۳ (ضمن مجموعه رسائل اخباری به خط محمدابراهیم بن محمدعلی طبسی خراسانی شاگرد او و مؤلف رسالهٔ پیشین مجموعهٔ ما)[1]؛ مجلس، ج ۱۱، ص ۳۰۸ و ج ۴۱، ص ۱۸۸.

آغاز: «الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی. فهذه شمس الحقیقه لمن سلک الطریقة بل نور البصیرة لمن اخلص السریرة ان فی ذلک لعبرة لاولی الابصار... (جای یک کلمه خالی) اللطیفة الانسانیة المعبر عنها بالروح والنفس الناطقة».

انجام: «بحکم الوجود والآخر بحکم الشهود والظاهر بالحدود والباطن فی الموجود ولا ینقص ولایزید وانه حمید مجید وصلی الله علی محمد وآل محمد. تمة رسالة شمس الحقیقة».

انجامه:

«شمس الحقیقة کوثر الانواری

وشموسها انور قدس الباری

تحکی سماء نجوم بروجها

مصباح کل مطهر الاطراری

تاریخها للذکر شمس صاخیة

ذکری لکل محدث اخباری

قد تمت فی یوم دوشنبه بیست چهارم شهر جمادی‌الاولی سنه ۱۲۷۱».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ، تاریخ کتابت: دوشنبه ۲۴ جمادی‌الاولی ۱۲۷۱ق (رساله دوم).

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات عربی خط شنگرف، بین اشعار سه نقطه مثلثی یا چهار نقطه لوزی شکل شنگرف، در رساله دوم عناوین نانوشته مانده است. بعضی از عناوین رساله اول در حاشیه هم ذکر شده‌اند. بر برگ آغازین نسخه قیمت کتاب ۱۵۰۰ ریال به همراه نام غلط کتاب. در پایان سه برگ سفید، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی و یادداشت او در تصحیح نام‌کتاب در صفحه آغاز. آثار سطراندازی در نسخه مشهود است. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، نام هر دو رساله در لبهٔ جلد نوشته شده.

کاغذ: فرنگی نخودی آهارمهره.

۱۴۶، سه برگ، ۱۵/۲×۲۱/۷، ۱۸ سطر، ۹×۱۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج منقش و جدول.

قطر: ۲/۲.

---

۱. رسالهٔ اول آن مجموعه مجالی المجالی است که خراسانی آن را در سالهای ۱۲۲۳ـ۱۲۲۴ق کتابت کرده است.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۷۹]

(۹۰۵۱)

دیوان شأنی تکلو (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: نفیس‌الدین شأنی تکلو (ـ۱۰۲۳ق)
شامل قصاید (۱پ) و غزلیات (۶۲پ) و رباعیات (۱۳۹ر).
دنا، ج ۵، ص ۲۱۱ ـ ۲۱۲؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۸۷ ـ ۷۸۸؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۳۷۰ ـ ۲۳۷۱؛ ذریعه، ج ۹، ص ۴۹۴ـ۴۹۵ (از همین نسخه هنگامی که در تملک سلطان‌القرایی بوده یاد شده است).
آغاز:
ای زسودا سایه بر زلف ایاز انداخته
گردن محمود را در دام ناز انداخته
در سلامتخانهٔ دلهای اهل عافیت
از فریب چشم ترکان ترکتاز انداخته
آغاز غزلیات:
ای به ادای حمد تو زمزمه عقل و رای را
از تو حلاوت سخن طبع سخن سرای را
انجام:
دل بستهٔ همت بلندم دارد
در گوشهٔ فقر پای بندم دارد
هر چند که من قابل بزم تو نیم
دوری رفیقان گله‌مندم دارد
انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب تمام شد بتاریخ یوم الاثنین بیست و دویم شهر شوال سنة ۱۰۷۳ علی ید الضعیف النحیف ابن نظام‌الدین عبداللطیف عفی عنهما حسب الفرموده فضیلت و صلاحیت شعار مولوی مولا بدیع‌الزمان فیروزآبادی».
خط: نستعلیق، کاتب: عبداللطیف بن نظام‌الدین حسب الفرموده مولا بدیع‌الزمان فیروزآبادی، تاریخ کتابت: دوشنبه ۲۲ شوال ۱۰۷۳ق.
در برگ آغاز و انجام نسخه چند سطر مشق خط نوشته شده است. پایان نسخه هم چند سطر سیاه مشق و خط مشجره آمده است. دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. سطراندازیها احتمالاً با قلم آهنی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۱۴۲، دو برگ، ۱۲/۴×۲۵/۶، ۲۵ سطر، ۸×۱۹.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول، فرسوده. قطر: ۲/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۸۰]

(۹۰۵۲)

التوحید (حدیث ـ عربی)
مؤلف: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ـ ۳۸۱ق)
کامل.
دنا، ج ۳، ص ۳۸۸ـ۳۹۲؛ کتابشناسی شیخ صدوق، ص ۵۵ـ۷۰؛ فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۲۲۳ـ۲۳۱.
آغاز: «الحمد لله الواحد الاحد لا شریک له الفرد الصمد الذی لا شبیه له الاول القدیم الذی لا غایة له الآخر».
انجام: «عن کلیب بن معویة قال ابوعبدالله علیه السّلم لا تخاصم الا من قد ضاق بما فی صدره. تم کتاب التوحید».
انجامه: «تم کتاب التوحید والحمد لله وحده والصلوة والسلم علی من سرقت به ذوایه عدنان وآله المنتجبین الکرام سیما امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب[ص] وآله وسلم تسلیماً کثیراً علی ید افقر العباد واحوجهم الی رحمة ربه الغنی محمد بن شمس بن علی بن حسن بن ابی‌الحسن الغایی الشیبانی فی یوم الاحد فی اوایل جمادی‌الاول سنة تسع وسبعین وتسعمایة هجریة فی بلده قزوین حرس الله من فیها من المؤمنین».
خط: نسخ خوش معرب. کاتب: محمد بن شمس بن علی بن حسن بن ابی‌الحسن غایی شیبانی، تاریخ کتابت: یکشنبه اوایل جمادی‌الاول ۹۷۹ق در قزوین. عناوین یک در میان به ثلث با زر و لاجورد، در حاشیه تصحیح شده، با چند حاشیه کوتاه از میرداماد به

نشانی «م ح ق» و به خط او در برگهای ۲۵ پ و ۳۷ ر و ۱۴۶ پ.
برگ آغازین نسخه این یادداشتها را دارد: نام کتاب و مؤلف، تملک میرزا محمد مازندرانی، تملک محمدحسن بن محمدصادق که کتاب در ۱۲۸۲ق از پدر به او ارث رسیده بود با مهر بیضوی او به نقش: «ابن محمدصادق محمدحسن»، تملک آقا میرزا عبداللطیف...، تملکی در ۹ ربیع‌الثانی ۱۲۸۹ق، حدیثی از تهذیب و قیمت نسخه به سیاق.
چندین جای نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، آثار سطراندازی در نسخه مشخص است، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۳۱۶، یک برگ، ۱۲×۱۷/۸، ۱۳ سطر، ۷/۵×۱۲/۵.
جلد: میشن عنابی ساده، عطف تیماج. درون کاغذ ابر و باد. پشت عطف جلد برچسب کاغذی قدیمی ثبت کتاب در کتابخانه‌ای به شماره ۲۹۱. قطر: ۴/۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۸۱]

(۹۰۵۳)

دیوان صائب تبریزی (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدعلی بن عبدالرحیم صائب تبریزی (۱۰۱۶-۱۰۸۱ق)

شامل غزلیات از آغاز تا قافیه واو.
از انجام افتادگی دارد.
دنا، ج ۵، ص ۲۳۷ ـ ۲۴۲؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۰۹ـ۹۱۸؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۳۹۱ـ۲۳۹۵؛ مشار فارسی، ج ۲، ص ۲۳۲۷.
آغاز:
اگر نه مد بسم الله بودی تاج عنوانها
نگشتی تا قیامت نو خط شیرازه دیوانها
نه تنها کعبه صحرائی است دارد کعبهٔ دل هم
بگرد خویشتن از وسعت مشرب بیابانها
انجام موجود:
خیال موشکافان سر برون ناورد از جایی
مگر خط آورد بیرون سر از راز دهان تو
متاع یوسفی کز دیدنش شد چشمها روشن
به گرد بی‌نیازی می‌رود در کاروان تو
خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲ق.
اشعار نوشته شده در متن و حاشیه، کنارهٔ صفحات و بین غزلها مجدول به زر و شنگرف و مشکی، برگ آغازین نسخه پیشانی مذهب و مرصع معمولی، ۲ برگ اول بین سطور و غزلها نقوش گل و بوته زرین. با کمی تصحیح در حاشیه برگهای نسخه، در نسخه از علامت سه نقطه شک بسیار استفاده شده است.
پیش از کتاب ۲ برگ و پس از آن ۲۲ برگ سفید صحافی شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. چند برگ اول نسخه ترمیم شده. بر خلاف معمول نسخه‌ها که فقط قسمت پشت برگها رکابه دارد در این نسخه پشت و روی همه برگها رکابه‌دار است. رکابه‌ها درون جدول زرین انتهای صفحات نوشته شده. جزوها ۸ برگی. در سمت راست بالای ورق وسط جزوها و همچنین سمت چپ پایین آن نشان صحاف که یک خط مورب است (/) دیده می‌شود.
کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.
دو، ۶۴۰، بیست و دو برگ، ۱۵/۸×۲۶/۷، ۱۴ سطر، ۱۱/۶×۲۲.
جلد: تیماج عنابی که بر اثر گذشت زمان تیره شده است، ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی منقش زرین، عطف و سجاف میشن مشکی. دورو، درون میشن زیتونی با گل و بوته و جدول زرین. قطر: ۶/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۸۳]

(۹۰۵۴)

لطائف الخیال (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدصالح بن محسن نواب رضوی، صدرالممالک (سده ۱۲ق)

گزیده اشعار فارسی از شعرای متقدم و متأخر و سفینه مانندی است. محمدنصیر بن محمدجعفر رضوی متخلص به نصرت مقدمه‌ای بر آن نوشته و این چنین

سخن گفته: «جناب... میرزا محمد صالحای رضوی... با وجود کثرت مشاغل صفوی و صرف همت والا نهمت به کسب معارف حقیقهٔ اخروی در فواصل اوقات به قدر انتهاض فرصت از هر گلشنی گلی نوشکفته و از هر مرغزاری سنبلی تازه رسته و از هر نهالی ثمر نورس خیالی فراهم آورده گلدسته بسته بودند؛ به خاطر دقایق ذخایر خدام والا مقام معزی الیه رسید که آن گلدسته‌های رنگین را... یک جا جمع نموده و به ترتیبی خاص که هر آئینه باعث تسهیل شناختن مقام هر از آنها تواند بود مرتب و به لطایف آن خیال ملتفت سازند لهذا جهت تبیین این مرام حسب الاشارهٔ خدام والا مقام مشار الیه این حقیر بی‌بضاعت ابن محمدجعفر الرضوی محمدنصیر متخلص به نصرت این شکسته بسته را که به طریق براعت استهلال محتوی است بر اسامی تخلصات شعرائی که درین مجموعه اندراج یافته مقدمهٔ بیان ترتیب آن نموده» (۱۳ ر).

وی پس از آن توضیحاتی درباره روش ترتیب اشعار نوشته است (ذیل عنوان ذکر قاعده و بیان ترتیب اشعار).

در برگ ۱۷ پ مثنوی کوتاهی از یحیای استرابادی خالص تخلص در تاریخ تألیف کتاب آمده است:

سعی بنموده میرزا صالح
جمع بنموده میرزا صالح
آن که او را به وصف حاجت نیست
هیچ وصفی به از سیادت نیست
خالص این تحفه تمام عیار
هست مجموعه بهشت و بهار
خواهی ار زین کتاب تاریخش
شد «کل انتخاب» تاریخش

برابر سال ۱۱۰۴ق.

نسخه این بخشها را دارد: فهرست اسامی و فهرست تخلصات شعرائی که درین کتاب مذکور است به ترتیب حروف تهجی. در هر فهرستی بیست و هشت باب است و در هر بابی نیز اوایل حروف هر اسمی ملاحظه شد (آن چه اسم معلوم نشد همان تخلص نوشته می‌شود و آن چه اسم معلوم بود اسم نوشته می‌شود و تخلص بر بالای اسم به سرخی) (۱ پ ـ ۱۰ پ)، مقدمه کتاب (۱۰ پ ـ ۱۵ ر)، بخش اشعار (۱۷ ر ـ ۳۱۳ پ).

با افتادگی از انجام.

فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۳۹؛ دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۸۴۵ـ۱۸۴۶ (در آن جا کتاب خلاصهٔ لطائف الخیال تألیف محمد دارابی شیرازی دانسته شده که صحیح نیست)؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، پاورقی ص ۸۸ـ۸۹؛ مجلس، ج ۳، ص ۴۴۹ـ۴۵۱، ش ۱۱۷۰ (ظاهراً به خط مؤلف)[1] و ج ۲۷/۲، ص ۱۵ـ۱۶ و ج ۳۰، ص ۳۲۹؛ سپهسالار، ج ۲، ص ۴۷۹ ـ ۴۸۲ و ج ۴، ص ۳۸۶ـ۳۸۷؛ مجله کتابداری، ش ۳۶، ۱۳۸۰ش، ص ۷۲ (نسخه دانشگاه داکا)؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۲۹۸؛ ملک، ج ۴، ص ۷۰۶؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۹۸ـ۳۰۹۹؛ «سفینه‌ای ناشناخته (از مجموعهٔ خطی محدث ارموی)»، سید جعفر حسینی اشکوری، در هدیه بهارستان، ص ۵۱۷ـ۵۶۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۴۹۵.

آغاز مقدمه: «بسمله. لمؤلفه

ای از تو بلند تارک و تاج سخن
گوهر ز تو یافت بحر موّاج سخن

... بلند خیالان محفل دانش و آگاه‌دلان فسحتکدهٔ بینش که آشنایان زبان وحی و حاجیان سراپردهٔ مخفیات الهام».

انجام مقدمه: «چنان که کلمهٔ شکن مثلاً پیش از کلمه فکن. دگر کلمه سازد قبل از کلمه سوزد و نقل شده و علی هذا القیاس ایضاً تمت تمام شد».

بعد از مقدمه ۳ صفحه اشعار پراکنده نوشته شده و پس از آن متن اصلی کتاب آغاز می‌شود (برگ ۱۷ ر).

آغاز کتاب: ابتدای لطایف الخیال. حرف الف. بسمله. وحید

---

۱. آن نسخه هم ناقص و از حرف دال تا حرف یاء است. یک برگ از حرف میم در ابتدا و چند برگ آن هم در پایان جا به جا صحافی شده است. آن نسخه و نسخهٔ ما نسبت به هم کم و زیاد دارند و مطابق هم نیستند اما خط هر دو شبیه هم است.

زهی ز نخل قدت عمر روزگار رسا
تو در زمانه چنانی که روح در اعضا

انجام موجود:

گفتم که بخور باده گرفت و به زمین ریخت
گفتم که چرا ریختیش گفت که مستم

خط: نستعلیق شکسته‌آمیز. کاتب: گویا خط مؤلف. (خط آن شباهتهایی با نسخه شماره ۱۱۷۰ همین کتابخانه دارد). تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

اشعار نوشته شده در متن و حاشیه. نسخه به چندین نوع تحریر شده، بخشهایی از آن منظم و قسمتهایی آشفته است. بین اشعار برای افزودن ابیات سطوری سفید گذاشته شده است. نام شعرا به شنگرف در کنار ابیات نوشته شده.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشت نوشته شده: «یا هو، این کتاب مستطاب دیوان کنز الاولیاء مال حقیر سراپا تقصیر از ذرّه کمتر کمترین ملّا محمدتقی بابا فی شهر شوال المکرّم سنه ۱۳۴۵» با مهر بیضوی: «محمدتقی ۱۱۲۰»، عبارت پیشگفته بر روی کاغذی نوشته شده بود که آن را روی صفحه عنوان چسبانده‌اند. برگ ۲۷۵ ر یادداشت هبه کتاب با ۴ جلد دیگر در جمادی‌الاول ۱۳۳۷ق. در برگ ۲۷۴ پ یادداشت هبه کتاب در جمادی‌الاول ۱۳۳۷ق.

نسخه بلاغ مقابله دارد و اشعار تصحیح شده‌اند. از عبارات بلاغ بر می‌آید که نسخه ۳ بار خوانده شده باشد. در حاشیه یا بالای بعضی از صفحات کلمه «بلغ» دیده می‌شود (مانند ۶۹ پ و ۱۲۹ پ) اما در سمت چپ گوشه بالایی روی بسیاری از برگها عبارت «بلغ ثانی و ثالثاً» نوشته شده است (مانند برگهای ۱۱۰ ر، ۱۲۵ ر، ۱۳۲ ر، ۱۴۰ ر، ۱۵۳ ر، ۱۷۸ ر و...). روی ابیات و مصراعهای تصحیح شده هم حرف «ص» نوشته شده که در مواردی این حرف دو بار یا سه بار در کنار یک شعر تکرار شده است: «ص ص» و «ص ص ص».

با علامت سه نقطه مثلثی شکل در حاشیه بسیاری از سطور و مصراعها مانند ۱۳۲ ر، ۱۳۲ پ، ۱۳۳ ر، ۱۳۸ پ، ۱۵۳ ر، ۱۵۷ ر، ۱۵۸ ر، و.... در مواردی این سه نقطه خط خورده که نشان می‌دهد شک کاتب یا مصحح بر طرف شده مانند برگهای ۱۵۲ پ، ۱۶۱ر و ۱۸۲ پ. در یک مورد هم این سه نقطه در ستون وسط مصراعها نوشته شده است (برگ ۲۶۱ پ). جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در گوشه سمت راست ورق وسط هر جزو. این نشان به صورت یک یا دو خط مورب کوچک است. رکابه‌دار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی سفید آهار مهره، چندین نوع. حاشیه صفحات کمی موریانه خورده.

پنج ۳۱۳، پنج برگ، ۱۳/۵×۲۳/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن تریاکی مجدول ساده، درون کاغذ مشکی روغنی. قطر: ۵/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۸۴]

(۹۰۵۵)

سلسلة الاولیاء (مشجر) **(شرح حال صوفیه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن عبدالله قهستانی نوربخش (۷۹۵-۸۶۹ق)

شرح حال کوتاه مشایخ صوفیه است که به صورت مشجره نوشته شده و شبیه به شجره نسب است. ترجمه هر یک از مشایخ درون دایره‌ای نوشته شده است. این دایره‌ها با خطوطی به هم پیوند داده شده و بر این اساس استادان و شاگردان و پیروان هر یک از مشایخ و زمان زندگی آنها مشخص شده است.

از سید محمد نوربخش دو مشجر به یادگار مانده: یکی صحیفة الاولیاء که درباره اولیاء زمان خود نوشته است (رک: ملک، ج ۵، ص ۳۰۱ و ج ۷، ص ۲۴۲ و دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۷۲۹). و دیگری سلسلة الاولیاء که مربوط به مشایخ صوفیه از آغاز تا زمان اوست و همین نسخه ماست.

از این کتاب تاکنون نسخه دیگری شناخته نشده و مرحوم دانش‌پژوه بر اساس همین نسخه کتاب را در جشن‌نامهٔ هانری کربن منتشر کرد.

از آغاز و انجام افتادگی دارد.

سلسلة الاولیاء نوربخش قهستانی، محمدتقی دانش‌پژوه، در جشن‌نامهٔ هانری کربن، زیر نظر سید حسین نصر، ۱۳۵۶ش، ص ۱ـ۶۱؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۲.

آغاز موجود: «ابوسهل الصعلوک. ابن سلیمان الصعلوک صحب ایضاً المرتعش توفی سنة تسع وستین و ثلثمائة».

انجام موجود: «حاجی محمد العصار التبریزی... وغیرها اشعار لطیفة توفی فی تبریز سنة ثلث او اثنین وتسعین وسبعمائه ودفن بچرنداب».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه، نام مشایخ اصلی به زر و دیگر مشایخ به شنگرف و خط ثلث نوشته شده است. خطوط و دوایر با شنگرف، برگشمار نسخه (مربوط به زمان کتابت) از شماره ۷ آغاز می‌شود. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی نیلی آهار مهره مرمت شده، با ته‌نقش D & G, SUPERFINE, FOOLSCAPE, 1866.

یک، ۱۱، یک برگ، ۲۱/۵×۳۴، سطور و اندازه‌ها مختلف. قطر: ۰/۷.

جلد: گالینگور قهوه‌ای ضربی.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۸۲]

(← تصویر)

(۹۰۵۶)

شاهد عرشی **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدمؤمن بن عبدالله اکبرآبادی عرشی (ـ۱۰۹۱ق)

منظومه‌ای عرفانی به پیروی از مثنوی مولوی است:

مولوی در مثنوی استاد من
کرد از فیض سخن ارشاد من
(۱۱۹ پ)

کتاب این عناوین را دارد:

ـ مناجات به درگاه واهب العطایا جل شانه.
ـ نعت سید المرسلین خاتم النبیین صلی الله علیه وآله وسلم.
ـ در منقبت امام حسن علیه السلام.
ـ در منقبت حضرت امام حسین علیه السلام.
ـ در بیان ظهور انوار عشق که آفتاب عالمتاب آسمان وحدت است و ماهتاب شب افروز جهان کثرت.
ـ داستان پروازی هزار داستان گلشن محبت.
ـ داستان شاهباز بلند پرواز عنقا شکار.
ـ داستان پیر طریقت.
ـ داستان پیر حقیقت.
ـ عاشق شدن پسر بازرگانی بر دختر بادشاه.
ـ واقف شدن بازرگان بر حال پسر.
ـ رسیدن موسم بهار چمن نگار و مشرف شدن عندلیب دیوانه به جلوه پری‌چهر گلرخسار و پروانه ساختن جان به شمع دیدار و گدازش شمع حسن بر آتش پروانه عشق جان نثار.
ـ قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم المجاز قنطرت الحقیقت.
ـ خواب دیدن دختر والی مصر یوسف علیه السلام را.
ـ برآمدن ابراهیم پیغمبر از غار و مشاهده نمودن انوار مطلق در آئینه آفتاب و ماه.
ـ حکایت محققانه بر سبیل تمثیل.
ـ جلوه‌نمائی شاهد روح که ابواب عشق بر روی اوست مفتوح.
ـ در بیان تقوی پشت و پناه سالکان طریقت است.
ـ در صفت نیک‌خوئی که سرمایهٔ آبروی زندگانیست و پیرایهٔ حیات جاودانی.
ـ در صفت محبت که راهنمای وادی حقیقت است.
ـ قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم الفقر فخری.
ـ داستان حضرت شاه دل آگاه معرفت انتباه.
ـ در صفت توکل که تاج آرای مسند نشین تحمل است.
ـ تفسیر آیه کریمه فاستقم کما امرت.
ـ داستان نزاکت طبع سخن‌ساز که محرم محفل ناز و نیاز است.
ـ داستان در بیان تفضیل عشق بر عقل معاد و تفضیل معاد بر عقل معاش.
ـ آگاه ساختن عالمان دنیاطلب ملوک‌آمیز غفلت شکار.

ـ داستان پیر معجزنمای ابراهیم علیه السلام.
ـ داستان اظهار نمودن بطلان آئین هند و هندوستان.
ـ داستان شیخ هوش‌پرور شهرت دوست که به واسطهٔ نام ترک روزی غدا نمود.
ـ داستان دنیا دوستان صیاد پیشه که به دام آرزو گرفتار آمده خود را در بند هوا افکنده‌اند.
ـ حکایت.
ـ حکایت.
ـ قال النبی علیه السلام اعدا عدوک نفسک التی بین جنبیک.
ـ قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم کما تعسیون (کذا؛ تعیشون) تموتون کما تموتون تبعسون کما تبعسون تحشرون.
ـ داستان بیوفائی دنیا و گردش چرخ ستمکار.
ـ قال النبی علیه السلام حب الدنیا راس کل خطیئة.
ـ سوال وسوسه انگیز و جواب لطافت آمیز.
ـ قال علیه السلام شارب الخمر ملعون.
ـ حکایت.
ـ در صفت شب معراج.
ـ سوال عالم سفلی از عالم علوی و جواب عالم علوی به عالم سفلی از عالم علوی.
ـ تفسیر آیه قل لا اسالکم علیه اجرا الا الموت (کذا؛ المودة) فی القربی.
ـ تفسیر آیه یا ایها الذین آمنوا آمنو.
ـ سوال نمودن حکیمی از شاه ولایت پناه و جواب باصواب یافتن و به شرف اسلام مشرف شدن.
ـ در منقبت امیرالمومنین علیه السلام و بیان رویت حضرت ذوالجلال والاکرام.
ـ سوال و جواب در مسئله رویت.
ـ در مدح حضرت ولایت دستگاه مرشد خدا آگاه میر عبدالله سلام الله علیه.
ـ در مدح حضرت قدوت العاشقین میر محمدصالح سلام الله علیه.
ـ در بیان ظهور تصرف ولایت.
ـ نصیحت فرزند ارجمند.
ـ فی مدح قطب الواصلین قدوة السالکین شیخ البر والبحر حضرت فریدالدین گنج شکر قدس الله سره العزیز.
ـ ایضاً فی مدحه.
ـ حکایت.
ـ حکایت.
ـ اظهار غیرت (پس از آن افتادگی دارد، بعد از برگ ۱۲۴).
ـ اظهار عجز و نیازمندی به درگاه کریم بنده نواز.
ـ در خاتمه کتاب گوید.

در ضمن نصایح پایان نسخه از اجدادش شاه نورالدین ولی و شاه طیب نام می‌برد و فرزندش را به پیروی از رویه ایشان توصیه می‌کند (۱۱۳ ر ـ ۱۱۳ پ).

چون محمد عارف آمد نام تو
از می عرفان شود پر جام تو
(۱۱۲ ر)

در خاتمه کتاب چنین سروده:

من به طرز مولوی گویم سخن
تو چه می‌گویی بگو باری به من...
عرشیا صد آفرین بر جان تو
تازه بادا همچو گل ایمان تو...
شاهد عرشی است نام این کتاب
می‌شود از بابهایش فتح باب

در پایان ماده تاریخ پایان تألیف دارد: لسیّد حقایقی خجسته

زهی خجسته کتابی که شاهد عرشی است
ازو همیشه بود جان مؤمنان خوشحال
مگر کلام الهی به سلک نظم آمد
که قال او همه حال است و حال او همه قال
چو عاشقان به تو پرسند سال اتمامش
بگو به شاهد عرشی بود جمال کمال

کامل.

منزوی، ج ۳، ص ۲۹۳۳ (که تنها همین نسخه معرفی شده است)؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۳۸ (دیوان او).

آغاز:

حمد آرایم به نام ذو الجلال
قال را افروزم از انوار حال

از بهار و باغ دل گویم سخن
بشکفانم از نسیم جان چـمن

انجام:

خواهـم از لطـف خـداونـد کـریم
بـاسط و بـاری و غـفار و رحـیم
تا کند مقبول طـبع خـاص و عـام
ایـــن کـــتاب مـثنوی را والسـلام

انجامه: «تمت تمام شد به وقت ظُهر روز جمعه در ماه ربیع‌الاول راقم شیخ عیسی تم تم تم».

خط: نستعلیق، کاتب: شیخ عـیسی، تـاریخ کـتابت: ظهر روز جمعه ماه ربیع‌الاول (سده۱۱ه).

نسخه‌پردازی هندی، عناوین شنگرف، آغاز نسـخه تملک... پارسا، پایان نسخه چند بیت شـعر و آداب قرائت و فال و دعای نادعلی، در صفحه خاتمه اوراق کتاب یکصد و سی و شش نـوشته شـده. جـزوها ۸ برگی. با نشان صحاف در ورق وسط جزو (گوشه سمت راست بالا به صورت یک یا دو خط مورب کـوچک و گوشه پایین سمت چپ بـه صـورت خـط ایسـتاده کوچک). با مهر کـتابخانه جـعفر سـلطان‌القـرایـی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۳۰، یک برگ، ۱۲/۴×۲۰/۹، ۱۲ سطر، ۷/۵×۱۵.

جلد: میشن مشکی مجدول. قطر: ۲/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۷]

(۹۰۵۷)

تحفهٔ بهایی (نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: اسماعیل بن نظام‌الملک ابرقوهی (سده ۸ ه)

مجموعه در ترسل و نـامه‌نگاری نـوشته شـده بـه نـام خواجه بهاءالدین ابـوالفـتح مـحمود نـظام‌المـلکی (از نوادگان خـواجـه نـظام‌المـلک طـوسی) در ۷۴۶ق در کرمان.

شامل بیست باب و بعضی از ابـواب در چـند فـصل بدین ترتیب:

باب اول: در مطالع مکتوبات.
باب دوم: در عرض خدمة و دعا.
باب سیوم: در فراق و اشتیاق.
باب چهارم: در وفا و ثبات و فصل در معنی اعراض.
باب پنجم: در آنک بی وداع مفارقه افتد و فصلی مشتمل بر وداع.
باب ششم: در آنک پیش از ملاقات نویسند.
باب هفتم: در شکر حق و خلق و در آن دو فصل باشد:
فصل اول: در شکر حق به وقت حصول مراد و انقطاع مادّه فساد.
فصل دوم: در شکر خلق.
باب هشتم: در انواع شکایات و در آن پنج فصل است:
فصل اول: در شکایت روزگار.
فصل دوم: در شکایت از ملال و اختلال حال.
فصل سیوم: در شکایت از اهل روزگار.
فصل چهارم: در شکایت از طالع.
فصل پنجم: در شکایت از ظلم و خرابی.
باب نهم: در عذر خواهی و در آن ده فصل است:
فصل اول: در عذر از گناه.
فصل دوم: در عذر از تبرّک و فایدهٔ تبرّک.
فصل سیوم: در عذر از ایجاز.
فصل چهارم: در عذر از ترک القاب.
فصل پنجم: در عذر از ترک مکتوب نوشتن.
فصل ششم: در عذر از ترک عنوان.
فصل هفتم: در عذر از ابرام.
فصل هشتم: در آنک مکتوب مفرد ننوشته باشد.
فصل نهم: در آنک سلام در آخر نویسند.
فصل دهم: در آنک در ظهر نویسند.
باب دهم: در شفاعت و سبارش (سفارش).
باب یازدهم: در تهانی و در آن یازده فصل است:
فصل اول: در عید.
فصل دوم: در صوم و براة و غیره.
فصل سیوم: در نَوْروز.
فصل چهارم: در مولود.
فصل پنجم: در صحّت.

فصل ششم: در تهنیت به مسهل.
فصل هفتم: در منصب و خلعت.
فصل هشتم: در فتح.
فصل نهم: در مراجعت از سفر.
فصل دهم: در زفاف.
فصل یازدهم: در ختنه کردن.
باب دوازدهم: در تعازی و در آن سه فصل است:
فصل اول: در تعزیة رجال.
فصل دوم: در تعزیة اطفال.
فصل سیوم: در تعزیة عورات.
باب سیزدهم: در تسلیة و تمنی.
باب چهاردهم: در صورتی که به کنایة نویسند.
باب پانجدهم: در نصایح و در آن نوزده فصل است:
فصل اول: در نصیحة مطلقاً و رسالة قانون الملک و دستور وزارت.
فصل دوم: در صبر و تأنّی.
فصل سیوم: در انتهاز فرصة و تعجیل.
فصل چهارم: در تحمل و مداراة.
فصل پنجم: در دفع دشمن.
فصل ششم: در آنک با دانا صحبة دارد.
فصل هفتم: در نصیحت به معنی تخویف و تهدید.
فصل هشتم: در حذر از سلاطین.
فصل نهم: در کتمان راز و قلّة کلام و سکوت.
فصل دهم: در مشاورة.
فصل یازدهم: در حزم و احتیاط.
فصل دوازدهم: در مسافرة و عکس آن.
فصل سیزدهم: در اکتساب آداب و فضیلة انساب و احساب.
فصل چهاردهم: در حسب و نسب.
فصل پانزدهم: در علوّ همة.
فصل شانزدهم: در تواضع و انصاف.
فصل هفدهم: در عمل صالح و قول مصلح.
فصل هجدهم: در قناعة وتحمّل و عزا و توکل.
فصل نوزدهم: در انک رسول دانسته فرستد.
باب شانزدهم: در طلب و استغاثه و در آن هشت فصل است:
فصل اول: در طلب مطلقاً.
فصل دوم: در طلب پروانه و تشریف و توقیع.
فصل سیوم: در سبارش.
فصل چهارم: در طلب تفقد و عیادة.
فصل پنجم: در وفاء وعده و اتمام کار.
فصل ششم: در طلب حضور.
فصل هفتم: در طلب اجازة کـه بـه مـجلسی حـاضر شوند.
فصل هشتم: در طلب مکتوب و خبر و جواب مکتوب.
باب هفدهم: در دعا و در آن شش فصل است:
فصل اول: در صباح.
فصل دوم: در رواح.
فصل سیوم: در آنک وقتی که مکروهی رسیده باز رسد.
فصل چهارم: در دعاء مسافر.
فصل پنجم: در دعاء اموات و اهل عزا.
فصل ششم: در دعاء متفرق.
باب هجدهم: در جواب.
باب نوزدهم: در مدح و ذم و فضایل و رذایل و در آن هفت فصل است:
فصل اول: در عقل و عقلا.
فصل دوم: در علم و علما و یک دو مکتوب در مصطلحات علمی.
فصل سیوم: در عدل و عادلان.
فصل چهارم: در جود و جواد.
فصل پنجم: در شجاعة و شجاع.
فصل ششم: در مکارم اخلاق و محاسن اوصاف مطلقاً.
فصل هفتم: در ذمّ به اضداد و دیگر فضایل.
باب بیستم: در اوصاف متفرقه.

مؤلف در پایان مقدمه خود افزوده اگر سعادت مساعدت کند و «این ابواب ناتمام و این آغاز آغاز بـه انجام رسد ذیلی که مشتمل باشد بر امثله و عهدنامه‌ها و امثال این تحریرات بدان ملحق گرداند».

مؤلف دو جا به جدّ وزیر خود اشاره کـرده است. در برگ ۱۵ ر اشعاری بـه عـربی از جـد خـود مـی‌آورد: «للوزیر ابی‌الفزح (کذا؛ ابی‌الفرج) جـدّ المـؤلف اعـلی شانه». و همچنین در برگ ۲۲۹ پ: «قال جـدّ المـؤلف الوزیر ابوالفـرج تـاب ثـراه الفـتوة یـد مـبذول وبشـر مبتول...».

وی اشعار فراوانی هم از خود به عربی و فارسی نقل کـرده است: ۱۶ ر، ۹۳ ر، ۱۴۶ ر، ۱۵۸ پ، ۱۷۰ ر (در صفة عمارتی که خود بنا کـرده)، ۱۸۳ ر، ۲۲۵ ر و جـز آنها.

مـنزوی، ج ۳، ص ۲۰۸۸ـ۲۰۸۹؛ ادبـیات تـهران، ج ۳، ص ۸ـ۹ (با نام ترسل و بدون نام مؤلف)؛ آستان قـدس، ج ۷، ص ۸۵۱ـ۸۵۲؛ حـــدیث عشـق، ج ۲، ص ۱۶۶؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۵۶۶؛ ملک، ج ۷، ص ۵۵ ـ ۶۴؛ مـیکروفیلمهای دانشگـاه تـهران، ج ۲، ص ۱۴۹ و ۲۹۲؛ مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۶۰۹.

کمی از آغاز افتادگی دارد.

آغاز موجود: «فـالحمد لله الذی ابـتدع الوری وانـالهم فضلاً نظام مقاله ثم الصلوة علی الهداة وخـتمهم وعـلی صحابته الکرام وآله. اما بـعد چـنین گـوید مـحرّر ایـن کلمات وجامع این قراین وابیات اسمعیل بن نظام‌الملک الابرقوهی المشتهر بغیاث‌الدین».

انجام:

«چراغ خاطر داعی اگر چـه بـی نـورست

زعکس رای تـو بـادا هـمیشه پـاینده

مأمول از مکارم صاحب مروتی که به مطالعه او رسد آن که به حکم کرم ترتیب و تهذیب آن فـرماید بـالخیر والسعادة والحسنی».

خط: نسخ با مایه‌های تعلیق، تاریخ کتابت: سده ۸ هـ. عناوین به خط تعلیق شنگرف، بـین مـصراعـها بـه تناسب دایره کوچک یا ویرگول شنگرف رنگ و یا دو ویرگول روی هم و ...کشیده شده، بر فراز نام اشخاص وکلمه آغاز برخی از ابیات خط شنگرف. با علامت سه نقطه شک در کـنارهٔ سـطور. نشـانیها شـنگرف، در حاشیه کمی تصحیح شده، حاشیه بـعضی از بـرگها آبخوردگی دارد. کسی بـا خـطی جـدیدتر اشـعار و عباراتی که مناسب هر بخش بوده در حاشیه به نسخه افزوده است. در حاشیه برگ ۱۴۰ ر یک مـهر مـدور کهن و در حاشیه برگ ۲۶۲ ر یک مهر بیضوی بوده که هر دو را محو کرده‌اند.

برگهایی از نسخه افتادگی داشته کـه از روی نسـخه مهدی بیانی نونویس شـده است. بـرگهای نـونویس نسخه بدین ترتیبند: ۱، ۱۵۶، ۲۴۰ـ۲۵۲ و ۶ برگ آخر. بنا بر خاتمه‌ای که در پایان نسخهٔ مـا آمـده و در آن نسخه بیانی به دقت توصیف شده، نسخهٔ او به خـط ابوالفتح مسعود بن حجاج بن ابـی‌بکر در ۷ شـعبان ۷۶۳ق کتابت شده است. در آن نسخه پس از پـایان کتاب ۱۰ رباعی به خط تعلیق فـرحشـاه بـن احـمد حسینی در اواسط شهر الله الحـرام شـعبان ۷۶۳ق نوشته شده بود که کاتب همه را در نسخه ما رونویس کرده است.[۱]

پس از انجام کتاب خـاتمه‌ای در ۴ صـفحه از جـعفر سلطان‌القرایی مالک پیشین نسخه شامل تـوصیف کتاب و شرحی در باب نسخه دکـتر مـهدی بـیانی و تکمیل این نسخه (یادداشت او امضا ندارد). او نوشته که این نسخه در بهمن ۱۳۲۹ش در تهران به او هدیه شده بود و وی نواقص کتاب را با خط شکسته کـه از انواع خطوط به خط تعلیق نزدیکتر است شبیه نسخه تحریر کرده. محل کلماتی که در نسخه مهدی بـیانی ناخوانا بوده در نسخه ما سفید مانده است.

چند سطر از آغاز نسخه بیانی نـاقص بـوده و بـدین جهت آغاز کتاب هم در نسخه ما کامل نیست.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

رسم الخط نسخه: قـاعده دال و ذال فـارسی در آن رعایت شده است. در عبارات عربی «ی»های پـایان کلمات که به صورت الف کشیده خوانده می‌شوند دو نقطه درون شکم «ی» دارند ولی در جملات فـارسی برعکس است و «ی»هایی که به صورت یـاء کشـیده

---

۱. خود مرحوم مهدی بیانی نسخهٔ ملکی‌اش را در ضـمن مـقاله‌ای در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۴۳ معرفی کرده است.

خوانده می‌شوند این دو نقطه را دارند. حروف پ و چ و ژ گاهی با سه نقطه و گاهی با یک نقطه نوشته شده‌اند. گ هم سرکش ندارد.

کاغذ: نخودی نازک آهار مهره. با برگهای الحاقی فرنگی، نخودی ضخیم.

دو، ۲۷۳، یک برگ، ۱۰×۱۶/۴، ۱۷ سطر، ۶×۱۱.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج زرین منقش و سرترنج و چهار لچکی و جدول گرهی. قطر: ۳/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۶]

(← تصویر)

(۹۰۵۸)

قانون ادب (لغتنامه ـ فارسی)

مؤلف: حبیش بن ابراهیم تفلیسی (سده ۶ ه)

در پایان نسخه ما تاریخ تألیف کتاب چهارشنبه وقت چاشتگاه ۷ شوال ۵۹۴ق نوشته شده است.

کامل.

فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۶۸ـ۷۶؛ دنا، ج ۸، ص ۲۶ـ۲۷؛ مجله تحقیقات اسلامی، س ۵، ش ۱ و ۲، ص ۱۶۳؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۲، ص ۱۰۲۹.

آغاز: «سپاس خدای را که قادر بر کمال است قدیم و توانا و بی‌زوال است کریم بزرگوار و ذوالجلال است خالق سموات و ارضین و جبال است».

انجام: «الواو مَلازه، الهاء مرک، اللام الف جانوری بُود مَانند مَلَخ، الیاء حکایت چکونکی آواز. تمت».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۸ ه.

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد، این بلاغها در صفحه خاتمه تاریخ داشته اما بر اثر پارگی نسخه نمی‌توان آن را خواند. با کمی یادداشتهای توضیحی در هامش صفحات. حاشیه تعدادی از برگها کمی رطوبت دیده. در بخشی از نسخه لغات با خط شنگرف رنگ کوچکی برفرازشان از هم متمایز شده‌اند. در نیمه دوم این کار با ویرگول مانندهای شنگرف صورت گرفته است.

دو برگ آغاز این نسخه این یادداشتها را دارد: معرفی قانون الادب از کتاب کشف الظنون به خط سلطان‌القرایی، صورت کتابهای ملا احمد و ملا حسام و قیمت هر کدام از کتابها به سیاق، معنای کلمه علی، ابیاتی از مولانا دده، دستورالعملی پزشکی برای بیماری عسر البول، تفال شخص ترک زبانی به دیوان حافظ، تملک رجب بن عبدالله که نامش را سیاه کرده‌اند و نقش مهری که محو شده است. بین دو کتاب ظاء و عین دو برگ سفید گذاشته شده. در برگ ۱۶۳ر چند بیت از حافظ نوشته شده.

بعد از کتاب نشانه‌های معرفت مؤنث از مذکر در زبان عربی به همان خط کتاب (برگهای ۳۵۷پ ـ ۳۵۸ر).

آغاز: «بدانک چون کسی خواهد که در زبان عربیت معرفت مؤنث از مذکر بداند ویرا به سه علامت تواند دانستن یکی علامت از وی الف ممدوده بود».

انجام: «والخبّق اسب زودرو بود و الخبّقة مرد کوتاه باشد».

در صفحه پایانی کتاب منقولانی از رشحات علی بن حسین واعظ کاشفی، در برگ ۳۵۸پ سالشمار وقایع تاریخی عثمانی از سال ۶۹۹ـ۹۱۷ق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۱۰ برگی.

پشت طبله اول جلد چندین یادداشت تاریخی یا شخصی درباره اتفاقات سالهای ۹۶۷ـ۹۷۰ق به ترکی. ادامه این یادداشت پشت سرطبل نسخه آمده است. پشت طبله دوم جلد نامه‌ای از خلیل چلبی افندی و نسخه‌ای پزشکی به ترکی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۳۵۸، دو برگ، ۱۶/۵×۲۵/۴، ۲۳ سطر، ۱۲/۵×۲۰.

جلد: تیماج مشکی مجدول گرهی، با نقوش ضربی، عطف گالینگور، سرطبل دار. قطر: ۶/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۵]

(← تصویر)

(۹۰۵۹)

هفت اقلیم **(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)**

مؤلف: امین بن احمد رازی (سده ۱۱ه)

کامل.

تـــاریخ تـــذکره‌های فـــارسی، ج ۲، ص ۴۱۰ـ۴۱۴؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۶۸ـ۱۹۶۹؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۱۸۶ ـ۱۱۸۸.

آغاز:

«خرد هـر کـجا گـنجی آرد پـدید

بــه نـام خـدا سـازد آن را کـلید

خـدای خـرد بـخش بـخرد نـواز

هـمان نـاخردمند را چـاره سـاز...

حمد مر خدای جلّ جلاله که عندلیب زبان در قـفس دهان به ذکر او رطب اللسان است».

انـجام: «قدری که دور می‌شود چـوب از دست او بـه حرکت در مـی‌آید هـر چـه خـواسـته او را نگـاه دارد نتوانسته چون تیری که از کمان جهد بـه مکـان اصـلی می‌رود العهدة علی الراوی».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فـی غـرة شهر شوال المکرم سنه ۱۲۵۵ حسب الفرمودهٔ عـالیجاه رفیع جایگاه عظمت و جلالت دستگاه فخامت و مناعت اکتناه ابهت و بسالت همراه مجدت و محمدت انتباه عمدة الخـوانـین العـظام مـقرّب الحـضرت العـلیّة الخـاقانیة محمدحسن خان امیر تومان و حاکم ولایات عراق ادام الله دولته و شوکته سمت تحریر یافت. کتبه العبد المذنب الحقیر سراپا تقصیر ابن محمدابراهیم حسـن الکـوهینی التفرشی».

خط: نستعلیق، کـاتب: حسـن بـن مـحمدابـراهـیم کوهینی تفرشی[1] برای محمدحسن خان امیر تومان و حاکم ولایات عراق، تاریخ کتابت: غره شوال ۱۲۵۵ق. عناوین و نشانیها شنگرف، نشـانه‌ای کـه در نسـخه برای متمایزکـردن پـاره‌های اشـعار و یـا بـعضی از عبارات و بندها از هم مورد استفاده قرار گرفته سـه نقطه مثلثی شکل شنگرف یا چهار نقطه لوزی شکل است. اسامی شهرها و شـماره اقـلیمهای کـتاب در حاشیه صفحات به شنگرف نوشته شده است، شماره هر اقلیم به مانند سـرصفحه در گـوشه سـمت چپ بالای صفحات و نام شهر و منطقه به مثابه پاصفحه در پـایین سـمت چپ نـوشته شـده است. صـفحات جدول‌کشی شده با زر و لاجـورد و مشکـی و کـمند شنگرف. در صفحه عنوان به اشتباه نام کتاب زینت المجالس **آمده که کسی آن را خط زده و صورت صحیح** تاریخ هفت اقلیم **را نوشته است. نام کـتاب بـه هـمین صورت در برچسب کاغذی عطف نسـخه هـم آمـده است. ۵ برگ ابتدایی نسخه فهرست خلاصه اسامی شهرهای اقالیم و اسامی مشایخ و اعـیان و شـعرای آنها. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جـزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، رکابه‌ها معمولاً چندکلمه‌ای است.**

کاغذ: فرنگی نخودی نازک آهار مهره با ته‌نقش.

۳۱۷ برگ، ۱۹/۸×۲۸/۵، ۱۹ سطر، ۱۳/۲×۲۰/۱.

جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و دوسرترنج و دو شمسه در بالا و پایین آن و جدول گرهی. قطر: ۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۳]

(۹۰۶۰)

زینة التواریخ **(تاریخ ـ فارسی)**

مؤلف: محمدرضی بن محمدشفیع تبریزی (ـ۱۲۲۳ق)

در تاریخ عمومی از آغاز خلقت تا روزگار فتحعلی شاه (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) و به نام او، در یک آغاز و دو پیرایه و یک انجام.

آغاز: در کیفیت آفرینش زمین و آسمان و علم تکوین.

۱. دو نسخه دیگر از هفت اقـلیم می‌شناسیم که همین کاتب آنـها را استنساخ کرده است: یکی در کتابخانه ملک تهران، بـه تـاریخ سه‌شنبه آخر جمادی‌الاول ۱۲۶۲ق؛ و دیگـری در دانشکـده ادبیات تهران، با نام فخرالدین بن محمدابراهیم کـوهبنی (کـه صحیح همان کوهینی است) تفرشی به تاریخ سه‌شنبه ۲ شعبان ۱۲۵۹ق برای یکـی از بـزرگان. رک: مـلک، ج ۴، ص ۸۴۹ و ادبیات تهران، ج ۳، ص ۷۱.

پیرایه اول: که بر ذکر قصص انبیاء و اولیاء کرام و حکماء عالی مقام و علماء اعلام محتوی است بر دو وجه قرار گرفت.
وجه اول: در بیان احوال انبیاء مقدم بر بعث سید بنی آدم(ص) و حکماء و سایر امم و آن بر دو گونه است.
گونه اول: در نگارش حالات پیغمبران پیشین تا بعثت حضرت خاتم النبیین سلام الله علیه وعلیهم اجمعین.
گونه دوم: در گزارش حکایات حکماء حق بین و عرفاء حکمت آیین.
وجه دوم: در ایراد اخبار حضرت سید المرسلین و عترت طاهرین صلوات الله علیهم و علماء ملت متین و آن نیز بر دو گونه است.
گونه اول: در ذکر آثار خلاصه موجودات و ائمه هدایت علیهم صلات الصلوات.
گونه دوم: در بیان اطوار علماء دین مبین و اصحاب کشف و یقین.
پیرایه دوم: که دستان سلاطین معدلت آیین و شهریاران با عز و تمکین در آن منطوی است باز دو وجه طراز یافت.
وجه اول: در بیان وقایع عهود تاجداران کامکار تا هنگام طلوع خورشید جهان افروز دولت قاجار و آن بر دو گونه است.
گونه اول: در ذکر سیر خسروان قبل از بعثت مفخر کاینات.
گونه دوم: در ایراد مآثر پادشاهان بعد از بعث سرور مخلوقات.
وجه دوم: در نشر آثار دولت جاوید مدت سلسله علیه قاجار و آن نیز بر دو گونه است.
گونه اول: چگونگی افتتاح صباح آن دولت قویم الارکان را از زمان نواب کامیاب فتحعلی خان تا انجام روزگار سلطنت شهریار فردوس مکان راوی است.
گونه دوم: صادرات خاصه عهد فرخنده فرجام خلافت و فرمانروایی و دوران دوران خجسته ایام معدلت و جهان آرایی اعلی حضرت خاقان کشورگشا و دارای ملک ستار حاوی.
انجام: در تفصیل مجملی از حالات حکما و فصحا که در مهد این دولت پرورش یافته‌اند و اشعار بر بعضی از اشعار شعری شعار که از مطلع افکارشان تافته.

رضی مستوفی چندی پس از اختتام جلد اول در ۱۲۱۸ق درگذشت و پس از آن بنا بر دستور فتحعلی‌شاه کار تألیف کتاب به عبدالکریم بن علی‌رضا شریف اشتهاردی واگذار شد. وی شرح این واقعه را در خاتمه جلد دوم آورده است. عبدالرزاق دنبلی هم در این تألیف نقش داشته است.

کامل.

دنا، ج۵، ص۱۲۸۶ـ۱۲۸۷؛ فهرستواره، ج۱، ص۶۲۹ـ۶۳۰؛ مجلس، ج ۲۱، ص ۱۱۰ـ۱۱۸؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۶۵۱؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۴۲۵ـ۴۲۶.

آغاز:

«اول دفتر به نام ایزد دانا
صانع و پروردگار و حی و توانا...

بهار رخسار شاهدان نو و کهن حکایت ستایش خداوند جان بخش جهان آفرین است و نگار دستان بتان سخن داستان».

انجام: «و استادان شیرین سخن متتبع او گوهرها سفته‌اند و هفت بندی به آن حسن تألیف نگفته‌اند. والحمد لله وحده والصلوة علی خیر خلقه وآله الکرام فانها احسن ختام».

انجامه: «حسب الامر عالیجاه رفیع جایگاه دولت و اقبال همراه عزت و اجلال پناه شوکت و جلالت دستگاه نتیجة الخوانین العظام بارآورده دهقان بزرگی ثمره شجره معدلت گستری منظور نظر لطف حضرت سبحان محمد [زمان] خان خلف الصدق نواب مستطاب معلی القاب قمر رکاب فلک جناب گردون مآب صدرالوزراء فخر الانبیاء والامراء... الدولة العلیة العالیة صدر اعظم منبع الجود والاحسان حاجی محمدحسن... سمت نگارش یافت ۱۲۳۷» (چند کلمه آن محو شده است).

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: ۱۲۳۷ق برای محمدزمان بن محمدحسن صدر اعظم.

عناوین و نشانیها شنگرف و در بخشهایی از نسخه نانوشته.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: تملک احمد کتابفروش طهرانی در ۶ شوال المکرم ۱۳۳۵ق، یک رباعی یادگاری به خط زین‌العابدین بن میرزا اسمعیل اشتهاردی الاصل اصفهانی مسکن در ۲۵ شعبان ۱۲۳۹ق، یادداشتی درباره عرض و طول و ارتفاع گنبد سلطانیه و گوشوارهای گچ آن و حجره‌های آن به خط سیاق با مهر بیضوی کوچکی به نقش: «محمدزمان ۱۲۱۵». و دوبار قیمتگذاری نسخه یکی به سیاق و دیگری ۳۰۰ ریال.

در برگ آخر نسخه مهر بیضوی محمدزمان که نسخه به درخواست او کتابت شده است دوباره دیده می‌شود. و یادداشتی بدون امضا که نوشته کتاب را در ذی‌حجه ۱۳۳۵ق در دارالخلافه طهران از آقا میرزا احمد کتابفروش مقیم بازار حلبی‌سازها به قیمت دو تومان و پنجهزار خریده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی و فستقی نازک آهار مهره.

یک، ۴۱۲، برگ، ۲۰/۲×۲۹/۸، ۱۹ سطر، ۱۳×۲۱/۵.

جلد: روغنی مرغش با ترنج و سرترنج و لچکی، منقش به گل و بوته و جداول، درون روغنی سرخ با چند شاخه گل نرگس. عطف تیماج مشکی، فرسوده.

قطر: ۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۲]

(۹۰۶۱)

مجموعه:

مجموعه اشعار و سروده‌هایی است که مهدی بن محمد صابر شیرازی (بعد از ۱۲۸۹ق) جمع کرده است.[1]

بخشهای این جنگ چنین است:

۱. دیوان وصال شیرازی «۱ پ ـ ۱۵۰ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدشفیع بن محمداسماعیل وصال شیرازی، میرزا کوچک (۱۱۹۷-۱۲۶۲ق)

دنا، ج ۵، ص ۴۴۳-۴۴۴؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۵۹۹-۲۶۰۰؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۳۱۴.

آغاز:

وصف تو جز این نیافت عارف دانا

کز همه وصفی منزّهی و مبرّا

وصف تو گویند اگر ز غایت بینش

مدحت خورشید گفته‌اند به عمیا

انجام:

گر چه راه عشق پایانیش نیست

عاشقا چندان که بتوانی بپوی

عالمی مست شرابند و وصال

از دو زلف عنبرین بویی ببوی

انجامه: «حسب الاشاره عالیجاه رفیع جایگاه عمدة الاعاظم ونتیجة الاعیان مقرب الخاقان سرکار شوکت مدار مهرعلی خان نوری نوّر الله قلبه و زاد الله عمره وعزّه مبادرت نمود اقل خلیقه بل لا شی فی الحقیقه مهدی بن محمد شیرازی المتخلص بصابر غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه فی عاشر شهر ربیع الاول فی سنة ۱۲۵۷».

۲. دوازده بند «۱۵۲ پ ـ ۱۵۶ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدشفیع بن محمداسماعیل وصال شیرازی، میرزا کوچک (۱۱۹۷-۱۲۶۲ق)

در سوگواری و تعزیه سیدالشهداء(ع).

آستان قدس، ج ۱۷، ص ۴۷۵؛ ملک، ج ۸، ص ۳۹۳؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۱۴؛ ذریعه، ج ۸، ص ۲۷۰.

آغاز:

این جامهٔ سیاه فلک در عزای کیست

وین جیب چاک گشتهٔ صبح از برای کیست

این جوی خون که از مژه خلق جاری است

تا در مصیبت که و در ماجرای کیست

انجام:

زان سان که بر کشنده او وصل او حرام

سازی حرام فرقت او بر وصال او

شیرازیان که تعزیه اوست کارشان

بخشای جمله را و ز ذلّت بر آرشان

---

۱. از وی جنگ دیگری به شماره ۷۴۹۶ در کتابخانه مجلس نگهداری می‌شود. رک: مجلس، ج ۲۵، ص ۴۶۴.

۳. مراثی «۱۵۶ پ ـ ۱۵۸ پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدشفیع بن محمداسماعیل وصال شیرازی، میرزا کوچک (۱۱۹۷ـ۱۲۶۲ق)

مرثیه در سوگ سیدالشهدا(ع) سروده شده در ۱۲۴۶ق.

گلپایگانی جدید، ج ۴، ص ۱۹۳۵، ش ۵۸۹۹ و ج ۷، ص ۴۲۷۰؛ ملک، ج ۹، ص ۷۴.

آغاز:

هزار و یکصد و هشتاد و پنج رفته ز سال

که کس ندیده خوشی در جهان به هیچ احوال

بلی چگونه کسی روز خوش دگر بیند

میان ما و خوشی دور شد هزاران سال

انجام:

چه تخم طاعت حق نیست آب دیده حسود

نخست تخم فشانند و آن گه آب دهند

تو سر کشی و حسین از سر وفا سر داد

چه ادعایی وفا می‌کنی که شرمت باد

انجامه: «حسب الامر سرور معظّم و قبله مکرّم عمدة الخوانین العظام مقرّب الخاقان عالیجاه مهرعلی خانا نوری دام عمره وعزّه ودولته به تحریر این مرائی جناب خامس آل عبا حضرت سید الشهداء علیه صلوات الله الرحمن پرداخت اقل خلیقه بل لا شیء فی الحقیقة مهدی بن محمد شیرازی المتخلص بصابر وکان ذلک فی سلخ ذا الحجه فی سنه ۱۲۵۶».

۴. پیر و جوان (بهار و خزان؛ بهاریه) «۱۶۰پ ـ ۱۶۵پ» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدنصیر بن عبدالله طبیب اصفهانی (ـ۱۱۹۱ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۹۰/۱۹.

آغاز:

شبی با نوجوانی گفت پیری

کهن دردی کشی صافی ضمیری

چو خم صاحبدلی روشن روانی

درین دیر کهن پیر مغانی

انجام:

اگر دست علی دست خدا نیست

چرا دست دگر مشکل گشا نیست

به حق جویای حق را رهنما اوست

ز کار اهل دل عقده گشا اوست

۵. دیوان صابر شیرازی «۱۶۶ پ ـ ۱۷۳ ر» (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: مهدی بن محمد صابر شیرازی (ـبعد از ۱۲۸۹ق)

فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۵۳۳ـ۵۳۴. نسخه‌ای از منتخب اشعار او به خط خودش به شماره ۵۵۷۳ در کتابخانه ملک نگهداری می‌شود (مورخ چهارشنبه ۱۸ رمضان ۱۲۶۵ق).

آغاز:

ای نور تو گردیده عیان در همه اشیا

رخ کرده نهان از همه و اندر همه پیدا

یک پرتو خورشید رخت نیّر اعظم

یک رشحه ابر کرمت حاصل دریا

انجام:

با تو در پرده نشاید سخن هجران گفت

داوریهاست مرا با تو چه رخ بگشایی

صابرت ترک می و شاهد و ساغر نکند

گر شبی با تو بریزد به قدح مینایی

انجامه: «بتاریخ یوم الثلثاء عاشر شهر ربیع‌الثانی صورت اختتام پذیرفت راقمه قائله صابر فی سنه ۱۲۵۷».

۶. منتخب اشعار «۱۷۴ پ ـ ۱۷۹ پ» (فارسی)

مجموعه تک بیتهایی است که جامع و کاتب مجموعه، صابر شیرازی، انتخاب کرده است.

از سروده‌های این کسان در آن یاد شده است: سعدی، عاشق اصفهانی، مشتاق، درویش مجید، فردوسی، آذر، عبدالله خان، حافظ، صباحی، میلی، ترک، کلیم، امیر صالح، حضوری قمی، حاجت شیرازی، جامی، محتشم، غیرت اصفهانی، نادم، شاهی، امیر همایون، ظهوری،

میرزا احمد قزوینی، طوقی تبریزی، دانش طوسی، وحشی بافقی، نظیری نیشابوری، اسیر اصفهانی، قاضی سلیم رومی، ملک قمی، هاشمی بخارایی، اسیری اصفهانی، غالب، اهلی، رفیق اصفهانی، مولوی رومی، تأثیر، بابا فغانی شیرازی، طوفان، میرزا شرف جهان، اختری یزدی، علائی، هاشمی قمی، میر حضوری، مسعود ترک، حالتی ترکمان، حکیم شفایی، ذوقی، صافی، مصلح اصفهانی، قسمتی، ولی، صباحی، عرفی، صفی، نظّام.

آغاز: افراد متفرقه، شیخ مصلح‌الدین سعدی:

اگر تو فارغی از حال دوستان یارا
فراغت از تو میسّر نمی‌شود ما را
تو آن درخت گلی کاعتدال قامت تو
ببرد رونق سرو بلند با[لا] را

انجام:

گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم
چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی

۷. دیوان صابر شیرازی «۱۷۹ پ ـ ۱۸۱ پ»

(ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: مهدی بن محمد صابر شیرازی (ـ بعد از ۱۲۸۹ق)

در نسخه با عنوان «افراد من کلام صابر شیرازی» نوشته شده است.

آغاز:

رفتی و می‌کشد مرا زلف تو از قفای تو
تا به کجا توان زدن بوسه به خاک پای تو

انجام:

به آستان کوی تو عمری است کز وفا
چون حلقه‌ایم بر در و محروم از دخول

انجامه: «راقمه قائله مهدی بن محمّد شیرازی المتخلّص بصابر غفر الله ذنوبی فی سنة ۱۲۵۷».

۸. رباعیات متفرقه «۱۸۲ پ ـ ۱۸۹ ر» **(فارسی)**

از این کسان: سلمان ساوجی، صافی اصفهانی، مهستی گنجه‌ای، حالتی ترکمان، فدائی گیلانی، خیام، شیخ نجم‌الدین کبری، مقصود هروی، سلطان ابوسعید، ابوالفرج، سعدی شیرازی، راهب، وجهی اصفهانی، بزمی، مجد همگر، ملّا مؤمن، خواجه شمس‌الدین حافظ، مایل، غیاث‌الدین یزدی، سعدالدین حموی، فضولی بغدادی، کمال اسمعیل، شمس‌الدین کرت، حکیم ثنائی، امیر خسرو، صاحبی کاشانی، فردوسی طوسی، بابا افضل کاشی، ملّا جامی، زین‌الدین ساعد خبوشانی، شاه سبحان، ابن یمین، یحیی بن محمد، شیخ ابوعلی سینا، مهری، میرزا جعفر صافی، عذری شاملو، هاتف اصفهانی، امام قلی خان، پیر جمال، شوخی خوانساری، شاه طاهر، سید محمود پوریای ولی، رشید کرمانی، شیخ ابوالحسن خرقانی، سید محمد نجفی، آهی جغتائی، نصرالله شیرازی، مولوی معنوی، درویش شاهکی، علاءالدین سمنانی، محوی همدانی.

آغاز: رباعیات متفرقه:

ای عشق تو کشته عارف و عامی را
سودای تو گم کرده نکونامی را
شوق لب میگون تو آورده برون
از صومعه بایزید بسطامی را

انجام: محوی همدانی

محوی به هوای دل نوائی نزنی
در کوچه کس در سرائی نزنی
بیگانگی تمام عالم دیدی
زنهار که حرف آشنائی نزنی

انجامه: «به تحریر این رباعیات پرداخت اقل خلیقه مهدی بن محمد شیرازی المتخلص بصابر فی سنه ۱۲۵۷».

خط: نستعلیق، کاتب: مهدی بن محمد شیرازی متخلص به صابر برای مهرعلی خان نوری، تاریخ کتابت: ۱۰ ربیع‌الاول ۱۲۵۷ق (رساله اول)، سلخ ذیحجه ۱۲۵۶ق (رساله سوم)، سه‌شنبه ۱۰ ربیع‌الثانی ۱۲۵۷ق (رساله پنجم)، ۱۲۵۷ق (رساله هفتم و هشتم).

برگ آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع نفیس و پرکار که درون کتیبه آن عبارت بسمله در زمینه زرین

نـــوشته شــــده است. دو صــفحه اول بــین ســطور طلااندازی شده و مجدول به شنگرف و زر و لاجورد و مشکی، دیگر صفحات نسخه مجدول به زر و لاجورد و مشکی و کمنددار. در صفحه عنوان تملکی بوده که آن را سیاه کرده‌اند ولی این عبارت از آن بـاقیمانده است: «نمره ۴۲۴ دواوین شعرای فرس». پایان رساله اول مهر مربع به نقش: «عبده الراجی مهرعلی ۱۲۵۶» که نسخه به اشاره او کتابت شده بود (بـرگ ۱۵۰ پ). رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. آن گونه که از ظواهر صحافی و دوخت نسخه مشخص است بخشی از نسخه از آخر آن جدا شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، بـا تـه‌نقش مـدوّر کوچکی در گوشهٔ صفحات با نقش تاج که بـالای آن کلمه LONDON و پایینش عبارت SUPERFINE درج شده است.

دو، ۱۸۷ برگ، ۱۱/۹×۲۰/۷، ۲۱ سطر، ۷/۳×۱۵/۹.

جلد: تیماج مشکی بـا جـداول زریـن، دو رو، درون عنابی با جداول زرین. قطر: ۲/۶.

خریداری از هدایت ارشادی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۶۹۷]

(← تصویر)

(۹۰۶۲)

مجموعه:

۱. تبصرة المتعلمین فی احکام الدین «۱ پ ـ ۱۲۴ ر» (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

کامل.

مکتبة العلامة الحلی، ص ۷۲ـ۷۷ و ۲۳۳ـ۲۳۵؛ دنا، ج ۲، ص ۷۶۹ـ۷۷۱.

آغاز: «الحمد لله القدیم سلطانه العظیم شأنـه الواضـح برهانه المنعم علی عباده بارسال انبیائه».

انـجام: «والدیة علی العاقلة فهذا خلاصة ما اثبتناه فی هذا المختصر ونسأل الله تـعالی ان یـجعل ذلک لوجـهة (کذا) خالصة انه قریب مجیب».

انـجامه: «تمت هذا الکتاب التبصرة فـی اوایـل شـهر ذوالحجة سنة تسع وثمانین وثـمانمائة عـلی یـد العـبد الضعیف المذنب المحتاج الی الله القهار عبدالحسین بـن جعفر بن حسن باتار اللـهم اغـفر لی ولابـویه ولجـمیع المـــؤمنین والمـــؤمنات وصـلی الله عـلی مـحمد وآله اجمعین».

۲. قصیده در مدح چهارده معصوم(ع) «۱۲۴ پ ـ ۱۲۵ ر»

مؤلف: محمد بن حسام‌الدین خوسفی قائنی، ابن‌حسام (ـ ۸۷۵ یا ۸۹۳ق)

آغاز:

اِلَهی بأَعراز (اعـزاز) آ[ن] چـند تـن
که هستند فـخر زمـین ذمـن (زمـن)
بـــنور تــو ای داور آب خــاکــه
بــدین جــارده نـام مـعصوم پـاک

انجام:

خدایا مرا در سـرانـجام کـار
زنیکان و زنیک مردان شمار

۳. ارشاد المسترشدین وهدایة الطالبین

(الاعتقادیة الفخریة) «۱۲۵ پ ـ ۱۳۹ ر» **(کلام ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن حلی، فخرالمحققین (۶۸۲ـ۷۷۱ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۰۰/۳.

آغـاز: «الحمد لله رب العالمین وصـلی الله عـلی سـید المـــرسلین مـحمد النـبی الصـادق الامـین وعـلی آله المعصومین اما بعد فیقول محمد بن الحسن بن المطهر انی املیت هذه الرسالة لارشاد المسترشدین وهدایة الطالبین وبیّنت فیها ما یجب علی المکلفین من الاعتقاد».

انجام: «وعن قـول المـعصوم الی قـول مـجتهد فـایها المؤمنون تـمسکوا او اعـتمدوا عـلیه والسـلام عـلیکم ورحمة الله وبرکاته وصـلی الله عـلی نـبینا مـحمد وآله اجمعین. تمت هذه النسخة الشریفة المـوسومة بـارشاد المرشدین المعروفة بواجب الاعتقاد».

۴. دعاء مبارک و مستجاب مروی عن النبی(ص)
«۱۴۰ پ ـ ۱۴۲ پ»
با مقدمه‌ای مفصل به فارسی درباره خواصش.
آغاز: «روایت کرده‌اند از رسول(ص) که گفت بیاموزید این دعا را و بیاموزانید صالحان را و میاموزانید بدان را. به حق آن کسی که فرستاد مرا به حق به پیغمبری... اللهم انک حمید مجید ودود شکور کریم رحیم».
انجام: «واذا حرموا شکروا و اذا ساءوا استغفروا واذا سلبوا صبروا».

۵ . غزل در مدح ائمه «۱۴۳ ر»
مؤلف: احمد جامی
آغاز: مدح دوازده امام
ای ز مهر حیدرم هر لحظه اندر دل صفاست
از پی حیدر حسن ما را امام رهنماست
انجام:
شاعران از بهر سیم و زر سخنها گفته‌اند
احمد جامی غلام خاصه شاه اولیاست

۶. شذرة النضید وهدایة المستفید «۱۴۳ پ ـ ۱۵۴ ر» (فقه ـ عربی)
مؤلف: احمد بن محمد ابن فهد حلی (۷۵۶-۸۴۱ ق)
احکام نمازگزاردن، تنظیم شده در دو باب:
الباب الاول: فی مقدماتها وهی احدی عشر، در دو فصل:
الفصل الاول: فی الطهارة واقسامها، دارای دو بحث.
الفصل الثانی: فی باقی المقدمات.
الباب الثانی: فی الصلوة وفیه فصول:
الفصل الاول: فی اعدادها والواجب منه.
الفصل الثانی: فی افعالها وهی ثمانیة.
الفصل الثالث: فی احکام السهو.
الفصل الرابع: فی صلوة الکسوف.
الخاتمة: المرأة کالرجل فی الصلوة الا ما استثنی...
موسوعة مؤلفی الامامیة، ج ۵، ص ۹۱؛ عکسی مرعشی، ج ۳، ص ۲۴۸؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱ـ۱۲، ص ۷۲۴؛ نسخه پژوهی، ج ۳، ص ۳۵۶؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۵۹ـ۱۶۰؛ فهرست دائرةالمعارف بزرگ، ج ۲، ص ۱۴۶ (با تردید در نام مؤلف).
آغاز: «الحمد لله باریٔ المخلوقات وموفّق الخیرات وصلی الله علی اشرف البریات محمد وآله الهداة ما تعاقب الجدیدان وسار النیران وبعد فهذه رسالة یحتوی علی ما یجزی المکلف به فی معرفة صلوته ومقدماتها علی وجه الایجاز والاختصار وسمیتها شذرة النضید وهدایة المستفید وفیها بابان».
انجام: «وبعد الفراغ التعقیب ولا حصر له وافضله تسبیح الزهراء علیها السلام وهذا آخر ما اردنا ذکره و قصدنا مصره والحمد لله اولاً وآخراً وباطناً وظاهراً... رب العالمین...».

خط: نسخ، کاتب: عبدالحسین بن جعفر بن حسن باتار (رساله اول)، تاریخ کتابت: اوائل ذیحجه ۸۸۹ ق (رساله اول).
عناوین شنگرف و مشکی جلی، برای پرکردن فضای خالی سطرها از سه دایره تو خالی که به شکل مثلث درآمده‌اند استفاده شده (برای نمونه برگ ۱۱۶ پ، ۱۱۹ پ، ۱۲۲ ر)، در حاشیه تصحیح شده، با نشانی «ه» حاشیه‌نویسی دارد، معنای فارسی بعضی از کلمات به خطی کهن همزمان با کتابت نسخه در حاشیه و بین سطور نوشته شده است.
یادداشتهای صفحه عنوان نسخه: دو رباعی کهن فارسی و چند تک بیت، چندین حرز و دعا. مهر مدوری که در دایره کوچک وسط آن عبارت «مرتضی...» و دور تا دور آن ابیات: «ناد علیاً مظهر العجایب / تجده عوناً لک فی النوائب / کل هم وغم سینجلی / بولایتک یا علی یا علی یا علی» به خط ثلث نقش بسته است.
در صفحهٔ خاتمهٔ رساله اول این ابیات به خطی کهن از زمان کتابت متن نوشته شده است (۱۲۴ ر):
نویشتم خط بدینجا بصد درد و غم
که شاید بخواند یکی دردمند

***

نویشتم خط بدینجا که تا خوانـد
که بی‌شک من نـمانم خـط بـماند
هر آن عاقل که این خط را بخوانـد
یقین دانـد جـهان بـر کس نـماند

***

هر که خواند دعا طمع دارم
زانک من بـندهٔ گـنه کـارم

پایان رساله اول در سه سطر صیغه شرعی ازدواج به عربی و فارسی نوشته شده است.
پایان رساله سوم صیغه وکالت برای پـرداخت زکـات فطر به عربی و فارسی.
پس از رساله ششم در برگ پایانی نسخه دو دعا یکی به خطی کهن و دیگری جدیدتر نوشته شده است. در برگ پـایانی نسـخه قـیمت کـتاب بـه سـیاق. آثـار سطراندازی در برگها بر جای مانده است. پشت عطف کتاب برچسب کـاغذی نـام کـتاب و شـماره‌اش در کتابخانه‌ای بدون ذکر نام. بـا مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مـهره، حـاشیه صـفحات کـمی آبخورده.
یک، ۱۵۴، یک برگ، ۱۲/۲×۱۷/۳، ۱۴ سطر، ۸×۱۲.
جلد: تیماج مشکی. درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۵۰]
(← تصویر)

(۹۰۶۳)

حجج الرضویة **(شرح حال امامان ـ فارسی)**
مؤلف: اسماعیل بن محمدمحسن شریف شاهرودی (سده ۱۴ه)

در شرح حال سلطان علی بن موسی الرضـا(ع) کـه: «در تألیف آن... به قـدر وسـع و تـوانـایی بـذل مـجهود در تصحیح احادیث و تنقیح روایـات آن نـموده و مسـمی نمود آن را به حجج الرضویة».

از آن جا که زمان اختتام و انجام کتاب بـا اوان دولت مظفرالدین شـاه قـاجار (۱۳۱۴ـ۱۳۲۴ق) مـقارن شـد کتاب را بدو تقدیم کرده است. مؤلف در وصف اقدامات مظفرالدین شاه نـوشته: «در ابـتداء جـلوس بـر سـریر سلطنت از روی حسن فطرت و پاکـی طـینت خـدمت بزرگی به حضرت ثامن الائمه فرموده که مالیات املاک موقوفه آن حضرت را که سالی یکهزار و ششصد خروار جنس و ششصد تومان نقد بوده است بـه قـید تـخفیف ابدی مقرر و تقدیم فرموده».

مشتمل بر یک مقدمه و هشت باب و یک خاتمه:

مقدمه: در بحث از مسئله امامت و اثبات مذهب حق از میان اقوال.

باب اول: در ذکر شمه‌ای از احوال امام المجتبی و سـید المرتضی ثامن الائمة الهدی ابی‌الحسن الثالث عـلی بن موسی الرضا سلام الله علیه، در چند فصل.

فصل اول: در بیان اثبات امامت آن حضرت به اخبار مأثوره مخصوصه از رسول خدا و سائر ائمه هدی(ع).

فصل دوم: در تعیین اسم مبارکش و القـاب شـریفه و کنیهٔ آن حضرت است.

فصل سیم: در تاریخ تولد و مدت عمر و ایام امـامت آن حضرت.

فصل چهارم: در عـدد زوجـات و اولاد آن بـزرگوار است.

فصل پنجم: در عدد اصحاب آن حضرت و ذکر اسامی آنها و ادعیهٔ مأثوره از آن حضرت و توسل جستن به آن جناب و نماز آن حضرت و شعراء مـخصوص آن حضرت است.

باب دوم: در معجزات آن حضرت است، در دو فصل:

فصل اول: در معجزات زمان حیات آن حضرت است.

فصل دوم: در معجزات بعد از وفات آن حضرت است.

باب سیم: از ابواب کتاب در بیان چند فصل است.

فصل اول: در بیان علّت طلبیدن مأمون حضرت رضا را به خراسان و به اصرار تـمام آن جـناب را ولیـعهد خود گردانیدن.

فصل دوم: در ذکر جمله‌ای از وقایع و اخبار و ظهور بعضی از کرامـات آن حـضرت از هـنگام خـروج از

مدینه طیبه تا حین ورودش به شهر نیشابور و از آن جا به طوس.
فصل سیم: در ورود آن حضرت به شهر مرو که مقر خلافت مأمون بود و قرار دادن مأمون آن جناب را ولیعهد خود و قبول کردن آن بزرگوار از روی اکراه و اجبار به جهت خوف بر هلاکت خود.
فصل چهارم: در بیان بعضی از وقایع زمان ولیعهدی آن جناب.
باب چهارم: در ذکر مجلس مناظره آن جناب با اهل ادیان و کسانی که گفتگو در توحید نموده‌اند نزد مأمون ملعون.
باب پنجم: در ذکر جمله‌ای از اشعار منسوب به آن جناب و در بیان شمه‌ای از اخلاق حمیده و صفات پسندیده و وصف عبادات آن سرور است، در سه فصل:
فصل اول: در ذکر اشعاری که انشاد فرموده‌اند.
فصل دوم: در شمه‌ای از اخلاق حمیده و صفات پسندیده آن بزرگوار است.
فصل سیم: دروصف عبادات آن عالی مقدار است.
باب ششم: در بیان علت و سبب اقدام کردن مأمون دون بر قتل آن جناب و ذکر اخبار چندی از رسول خدا و ائمه بر آن [که] مأمون آن سرور را به زهر شهید نمود... و در بیان محل قبر آن سرور، در چندین فصل:
فصل اول: در ذکر اقدام نمودن مأمون بر قتل آن جناب.
فصل دوم: در ذکر اخبار و ادّله معتبره از طرف خاصه بر اثبات مذهب مختار آن که مأمون آن جناب را مسموم نمود.
فصل سیم: در اختلاف میان خاصه و عامه در جهت وفات آن حضرت.
باب هفتم: در ذکر ثواب زیارت قبر مطهرعلی بن موسی و زیارات مأثوره از ائمه علیهم السلام در خصوص زیارت آن حضرت، در دو فصل:
فصل اول: در ذکر اخبار وارده در ثواب زیارت قبر مطهر علی بن موسی الرضا در ارض طوس است.
فصل دوم: در زیارت آن حضرت و در بیان آداب و مقدمات زیارت آن حضرت است.
باب هشتم: در بیان جمله‌ای از مسائل متفرقه است.
خاتمه: در شرح حال حضرت معصومه علیها سلام بنت موسی بن الجعفر(ع) و شرح شمه‌ای از تاریخ قم و فضیلت آن بلدهٔ طیبه.
در پایان خاتمه، مختصری از احوال میرزای قمی (۱۱۵۲ـ۱۲۳۱ق) آمده است.
پایان یافته در اوائل رجب ۱۳۱۴ق (در نسخه آستان قدس تاریخ انجام ۲۵ رجب ۱۳۱۴ق قید شده است).
کامل.
آستان قدس، ج ۵، ص ۱۲۸ـ۱۲۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۳، ص ۸۸؛ ادبیات مشهد، ص ۵۴.
آغاز: «الحمد لله الذی خلق انواراً وجعلهم بعرشه محدقین ومنّ علینا بهم وجلعنا من موالیهم التابعین... و بعد چنین گوید که به مضمون حدیث شریف مثل اهل بیتی».
انجام: «و سادات والا مقام و سلاطین اسلام و بزرگان دین و دولت بوده است. اللهم اجعل تلک البلدة الکریمة مقرّنا فی حال حیوتنا ومدفننا بعد مماتنا واغفر لخطیئاتنا بمحمد وآله الاطهار. ثم الحمد لله علی البلوغ الی هذا المرام والصلوة والسلم علی محمد وآله الکرام وقد فرغ منه مؤلفه الفقیر الی الله الغنی فی اوائل شهر رجب المرجب سنة رابع عشرة وثلثمأة بعد الالف من الهجرة المبارکة علی صادعها وآله الوف تحیّة و ثناء ولا حول ولا قوّة الا بالله العلی العظیم ۱۳۱۴».
خط: نسخ خوش، عبارات عربی معرب، تاریخ کتابت: سده ۱۴ه.
به قرینه آراستگی و آرایشهای نسخه احتمال دارد این نسخه، نسخه‌ای باشد که برای تقدیم به شاه در نظر گرفته شده بود. صفحه اول و سطوری که از مظفرالدین شاه نام برده شده طلااندازی بین سطور دارد. عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز آیات قرآن و عناوین فرعی خط شنگرف رنگ، صفحات مجدول به شنگرف و زر و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده،

صفحه اول سرلوح مزدوج مرصع مذهب بـا زمـینهٔ لاجورد که درون کتیبه آن عبارت بسمله نوشته شده است، باکمی تصحیح، چند مـورد حـاشیه‌نویسی از مؤلف به نشان «منه» دارد. حاشیه برگ ۳۶۷ ر و ۳۶۷ پ دو یادداشت به خط مؤلف به نقل از ریاض الفضائل **شیخ حر عاملی. در حاشیه برگ ۳۶۶ ر یادداشتی از جعفر بن صدیق‌الملک در شوال ۱۳۱۰ق در شرح حال ذکریا بن آدم. در صفحه عنوان یادداشت خریداری کـتاب از احـمد حسـینی در مـحرم ۱۳۲۴ق در دارالخلافه طهران. نسخه را پسرش محمدرضا خـان خریده بوده است. ابتدای نسخه ۵ برگ و در انتها ۲ برگ سفید، با مهر کتابخانه جعفر سـلطان‌القـرایـی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.**

کاغذ: حنایی آهار مهره نازک، بیشتر برگها دوپوسته شده.

پنج، ۳۷۶، دوبرگ، ۱۴/۵×۲۶/۲، ۱۴ سطر، ۹/۲×۱۸/۹.

جلد: میشن عنابی ضربی با تـرنج مـنقش زریـن و فستقی و جدولهای گرهی. قطر: ۴/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۵۱]

(۹۰۶۴)

مصباح المتهجد و سلاح المتعبد (دعا ـ عربی)

مؤلف: محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ـ۴۶۰ق)

کامل.

آستان قدس، ج ۶، ص ۲۸۹ ـ ۲۹۱؛ دنا، ج ۹، ص ۶۸۲ـ ۶۷۸.[1]

آغـاز: «الحمد لله وليّ الحمد ومستحقه وصلی الله علی خیرته من خلقه محمد وآله الطاهرین من عترته وسـلّم تسلیماً. سألتم ایدکم الله ان اجمع عبادات السنة».

انـجام: «وقد وفینا بما شرطناه فی صدر هـذا الکـتاب ونسئل الله تعالی ان یجعله لوجهه خالصاً وینفعنا ولمـن یعمل به او ببعضه ونسئله ان لا یخلینا من دعائه عـقیب العمل بما عملناه ان شاء الله تعالی».

انجامه: «الحمد لله مما استکتبت ببلدة شیراز صانها الله عن الاعواز هذا الکتاب وفقنی الله وسائر الاخوان للعمل والانتفاع به وانا العبد الاثیم محمد بن حبیب‌الله الحسینی سنة ۱۰۹۹» (یادداشت سفارش دهنده نسخه در صفحه عنوان).

خط: نسخ، دعاها مـعرب، تـاریخ کـتابت: ۱۰۹۹ق در شیراز برای محمد بن حبیب‌الله حسینی.

صفحه آغازین کتاب سرلوح مزدوج مـذهب مـرصع نفیس و دقیق با کتیبه زرپوش. صفحات جدول‌کشی شده بـا زر و مشکـی و کـمند شـنگرف، عـناوین و نشانیها در متن و حاشیه شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، نسخه بدلها با سـه عـلامت «خ» و «خ ل» و «نخـ ل» از هم تفکیک شـده‌انـد. در صفحه عنوان نام کتاب و مؤلف: «کتاب مصباح المتهجد **للشیخ الطوسی نوّرالله مضجعه» و یادداشت سفارش دهنده نسخه آمده است. در حاشیه صـفحه خـاتمه نسخه هم این بلاغ نوشته شده است: «هو، بلغ بحمد الله وحسن توفیقه مقابلة هذا** المصباح **قدّس الله روح مصنّفه وطاب رمس مؤلفه بنسخ متعددة منها نسخة معتمدة مصححّة صحّحها بـعض الفـضلاء رحـمه الله وکتب عـلیها انـه صـحّحها بـنسختین مـعتمدتین صحّحوهما الفضلاء وکتبوا علی احدهما انها قـوبلت فی الحلة مع نسخة الاصل التی خطّها المصنف طاب ثراه وانها قوبلت مـرّة اخـری بـمشهد مـولانا عـلی صلوات الله علیه بنسخة مصحّحة صحّحها المـصنف انتهی. فصحّ کتابنا ان شاء الله تعالی الا مـا زاغ عـنه البصر ووقع الفراغ من تصحیحه یوم السبت السـابع عشر من شهر شوال مـن شـهور سـنة ۱۰۹۹ تسـع وتسعین بعد الالف وانا العبد المذنب الاثیم عند ربه الکریم محمد بن حبیب‌الله الحسینی».**

۶ برگ الحاقی آغازین نسخه پیش از شروع کتاب این یادداشتها را دارد: صورت وجهی که به عوض طـلب مردم داده شده است در ۱۲۱۸ق به خط سیاق، چند

[1]. با تعجب کهنترین نسخه مـصباح المـتهجد مـورخ ۵۰۲ق کـه در آستان قدس نگهداری می‌شود در این فهرست مشترک معرفی نشده است.

دعا و حرز برای قضای حوایج مشروعه و طلب جاه و عزت و جز آنها، دستور العمل للرؤیا فی المنام، اعمال شب آخر ماه رمضان به نقل از «من عمل اعمال السنة للاستاد الاستناد فیض ادام الله فیضه و افضاله»، منقولاتی از مصباح کفعمی، چند روایت نبوی(ص) در روایت دعاهای مختلف و نوشته‌ای پاک شده‌که ظاهراً وقفنامه نسخه بوده است.

پس از کتاب در دو صفحه پایانی نسخه هم این یادداشتها دیده می‌شود: آداب روز نوروز، رقعة الجیب و اسماء اصحاب کهف.

بعضی از نقطه‌گذاریها و اعرابها‌که در متن اشتباه شده بود با شنگرف اصلاح و در حاشیه همان سطر عدد ۲ نوشته شده است. برای نمونه برگهای ۳۵ پ، ۳۶ ر، ۵۲ پ، ۵۴ پ، ۶۱ر، ۱۴۷ پ، ۲۱۱ ر و ... دیده شود. این عدد گاهی با علایمی مانند ح و / و نقطه‌ای برفرازش ترکیب شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی نازک آهار مهره.

شش، ۲۶۶، یک برگ، ۲۶/۷×۱۵/۶، ۲۲ سطر، ۱۹/۷×۹/۴.

جلد: میشن قهوه‌ای مرمت شده، عطف و گوشه‌ها گالینگور، دو رو، درون تریاکی مجدول با زر. قطر: ۳/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۵۳]

(۹۰۶۵)

روضة الشهداء (تاریخ پیامبران و امامان ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ ۹۱۰ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۴۱/۱۰۷.

آغاز:

«ای شربت درد تو دوای دل ما

آشوب بلای تو عطای دل [ما]

... حضرت صبور بی‌ملال و شکور بی‌زوال عمّت عطیاته و تایت بلیاته در کتاب کریم».

انجام: «خود به اعلی مراتب آباء عظام و افضی مآرب اجداد کرام خود برساد

پر نور باد چشم پدر از چنین پسر

موفور باد قدر پسر از چنان پدر».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی ثالث شهر صفر ختم بالخیر والظفر علی ید العبد الفقیر ... (نام کاتب سیاه شده) اللهم اغفر لکاتبه ولصاحبه ولمالکه ولقاریه ولمن نظر فیه بحق الحسین واخیه وجدّه وابیه وصاحبته وبنیه ولجمیع المومنین والمومنات والمسلمین والمسلمات وسلم تسلیما کثیرا کثیرا فی سنه ۹۱۸».

خط: نستعلیق، نام‌کاتب را پاک‌کرده‌اند، تاریخ‌کتابت: ۳ صفر ۹۱۸ق.

عناوین و نشانیها به تناوب با زر و شنگرف و لاجورد و زنگار نوشته شده است. صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، صفحه اول سرلوح مذهب مرصع با کتیبه قلمدانی زرپوش‌که نام‌کتاب به خط ثلث در آن نوشته شده است. بین اشعار و در پایان نقل قولها دایره توخالی.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: نام‌کتاب، سه بار قیمت‌گذاری کتاب‌که یک بار آن زیر کاغذ وصالی رفته و دو بار دیگر به سیاق، تملک عبدالله بن حاجی اسمعیل عرب در سال ۱۱۶۶ق با مهر بیضوی او: «افوض امری الی الله ابن حاجی اسمعیل عبدالله»، مهری چهارگوش‌که به درستی نتوانستم آن را بخوانم اما از آنِ محمدطاهر نامی است. مهر کتابخانه مجدالدین نصیری و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. مهر کتابخانه مجدالدین نصیری محو شده و تنها از اثرات باقیمانده و شمایلش می‌توان آن را شناخت. یادداشت خرید به وساطت آخوند ملا محمد لاهیجانی، و چندین مهر سیاه شده.

آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۲۳۷، ســـــه بــرگ، ۱۷/۹×۲۵/۴، ۱۹ ســطر، ۱۷/۵×۱۰/۲.
جلد: میشن سرخ، عطف و سجاف مـیشن مشکـی.
قطر: ۳/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۵۴]
(← تصویر)

(۹۰۶۶)

کشف الآیات **(علوم قرآنی ـ عربی)**
مؤلف: محمدرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (زنده در ۱۰۹۷ق)
کامل.
دنا، ج ۸، ص ۶۰۱ـ۶۰۳.
آغاز: «کشفت قناع عذار عذراء المقال باسم الله الکبیر المتعال وحلیتها فی حجلة الکمال بحلیة حمد الله ذی العز والجلال»
انجام: «یهدی. احقاف ۱۰ من ۳. یدیها بقره ۶ مـن ۷. یدیّ من التوریة آل عمران ۱۰ من ۵ صف ۶ من ۱».
خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین و نشانیها و کلمات قـرآنـی شـنگرف، کـمی تصحیح شده، با مهر تملک محمدباقر بهبودی و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایـی و یـادداشت اهـدای کتاب به مـقرب الخـاقان فـرزند مکـرم در شـعبان ۱۲۷۳ق با مهری بیضوی که وسط آن نشـان شـیر و خورشید و در اطرافش این عبارت نوشته شده است: «اعتمادالدوله میرزا آقا خان صدر اعظم دولت علیّه ایران. ۱۲۶۸». این مهر از آنِ میرزا آقا خان نوری صدر اعظم (۱۲۲۲ـ۱۲۸۱ق) است که کتاب را به فـرزندش بخشیده است. پایان نسخه یک برگ الحاقی فهرست مواضیع کشف الآیات. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری نازک آهار مهره.
۳۱۰، دو برگ، ۱۲/۱×۲۸/۹، ۱۹ سطر، ۷×۱۳/۵.
جلد: تیماج زیتونی، جدولدار گرهی. قطر: ۳/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۵۵]

(۹۰۶۷)

غرر الفوائد و درر القلائد (الامالی) **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: علی بن حسین موسوی بغدادی، شریف مرتضی (۳۵۵ـ۴۳۶ق)
کامل.
دنا، ج ۷، ص ۷۸۷ـ۷۹۰ و ج ۲، ص ۱۴۴ و ۲۸۱.
آغاز: «قال الشریف الامام الاجل المرتضی علی بن... تأویل آیة. قال الله جل من قایل واذا اردنا ان نهلک قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها... فی هـذه الآیـة وجـوه مـن التأویل کل منها یبطل الشبهة».
انجام:
حسبک من تحصینها ضمّها منک الی خـلق کـریم ودیـن
لا تظهرنّ منک علی عورة فـیتبع المـقرون حـبل القـرین
خط: نسخ معرب کهن، تاریخ کـتابت: سـده ۶ و ۷ه. متأسفانه انجامه کاتب را به کلی سیاه کرده‌اند.
عـــناوین مشکــی درشت. تــصحیح شــده، بـا حـاشیه‌نویسی بـه خـط کـاتب نسـخه و خـطهایی جدیدتر. بیشتر حاشیه‌نویسیهای جدید لغوی و بـه زبان ترکی است. با نشانه‌های «اخ» و «اخـتری» و یـا بدون نشانه. پایان بـیشتر بـندها عـلامت (ⓞ). در چند برگ آغاز نسخه علایمی با شـنگرف بـه مـتن اضافه شده.
سه برگ الحاقی آغاز این نسخه این یادداشتها را دارد: نام کتاب و مؤلف، خریداری علی‌اکبر پیشنماز نجل نوایی، انتقال کتاب از میرزا احمد بن میرزا محمد بن میرزا محمد به حاجی محمدکریم عطار، مهر مـدوّر: «عبده (؟) احمد بن زین‌الدیـن»، بـخشی از تـفسیر سوره تحریم از تفسیر حزیری **دربـاره واو ثـمانیه در قرآن که به پنج مورد بالغ می‌شود. نقل قول کوتاهی از** تفسیر مجمع الالطاف فی الجمع بین لطایف البسیط والکشاف **از احـــمد بـن عـبداللـطیف تـبریزی و یادداشتی در معرفی این کتاب (در آخر سوره کـهف آن تفسیر نوشته شده که تألیـف ایـن مـجلد در ۱۴**

شعبان ۶۱۷ق پایان یافته است). یادداشت کوتاهی درباره شعرای جاهلیت وکسانی از ایشان که اسلام آورده‌اند، قیمت نسخه که خط خورده، و فهرست مجالس کتاب.

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف به خط کهن: « ... (به اندازه دو کلمه در ابتدا تراشیده شده و با خطی جدید «الجز الاول من / هذا» نوشته شده) کتاب غرر الفواید و درر القلاید **املا السید الاجل المرتضی علم الهدی ذی المجدین ابی القسم علی بن الحسین بن موسی الموسوی رضی الله عنه»، تملک عمر بن عبدالوهاب بن ابرهیم بن محمود بن علی بن محمد عرضی شافعی قادری در ۱۵ ذی‌القعدة الحرام ۱۰۱۶ق به قیمتی که پاک شده. همو مؤلف کتاب را معتزلی مذهب دانسته است: «هذا الکتاب الغالب علی مولفه الاعتزال فی الاصول والعقاید والتشیع فلا نعتن مما یجد فیه موافقا لمذهبی المعتزله والشیعه». تملک محمد بن کمال‌الدین بن حمزه حسینی حنفی نقیب السادة الطالبیة در دمشق در سال ۱۰۸۳ق (سنه ۱۰۸۳ بالزاء الزاعی)، تملک ابرهیم بن محمد حسینی، تملک عبدالله بن زین‌الدین بصروی با مهر مدوّری که وسط آن عبارت بسمله نوشته شده ولی اطرافش خوانده نمی‌شود. مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، مهر مستطیل: «عبده محمدحسین ۱۲۲۱» و مهر مستطیل: «نوشته بر در جنت به خط جلی / شفیع روز قیامت محمد علی است».**

در صفحه اول کتاب مهرچهارگوش: «عبده محمّدحسن».

نام کتاب نوشته شده روی برچسب کاغذی عطف کتاب. جزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره ضخیم.

سه، ۱۸۷، دو برگ، ۱۷×۲۵/۱، ۱۷ سطر، ۱۲×۱۸/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج منقش، عطف و سجاف تیماج قهوه‌ای. قطر: ۴/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۵۷]

(← تصویر)

(۹۰۶۸)

شرح منهاج الوصول الی علم الاصول (اصول فقه ـ عربی)

مؤلف: عبیدالله بن محمد فرغانی عبری (-۷۴۳ق)

شرح منهاج الوصول الی علم الاصول قاضی بیضاوی (سده ۷ه) است. در آغاز گوید: «اما بعد فان الطلبة لما راوا ما کتبناه فی شرح بعض المختصرات من مصنفات... عبدالله بن ابی‌القاسم علی بن عمر البیضاوی تغمده الله... وافیاً بحل ذلک منزهاً عن الاخلال والاطناب... التمسوا منی شرح سایر مختصراته مرّة بعد اخری فاستعفیت من ذلک لاشتغالی... فلما تواتر الاستدعاء والسوال ولم یبق للمطلب والمدافعة متسع ومجال... ابتدأت بشرح المختصر المسمی بمنهاج الوصول الی علم الاصول ناویاً ان اخّر الله تعالی فی الاجل وساعد القدر الاشتغال بشرح المختصر الباقی المسمی بالغایة القصوی فی درایة الفتوی اذ تقدیم اصول الفقه علی اوجب واولی».

آن را به سلطان قضاة العالم ملک وزراء العرب و العجم شمس الدنیا و الدین محمد حسینی یزدی تقدیم کرده است. با عناوین «قال ـ اقول».

کامل.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۵۵۴؛ دنا، ج ۶، ص ۱۱۰۹ ـ ۱۱۱۰؛ کتب خطی اصفهان، ج ۲، ص ۱۰۷؛ الشامل، فقه و اصول، ج ۵، ص ۵۹۲ـ۵۹۵.

آغاز: «الحمد لله الذی اعلا معالم الاسلام وبیّن لطرق المعاش والمعاد قوانین الشرع والاحکام والصلوة علی نبیه خیر الانام... قال اصول الفقه معرفة دلایل الفقه اجمالاً... اقول لما وجب علی الحایض فی کل علم».

انجام: «واذا لم یجب علیه جاز له الاستفتاء فی اصول الدین واذا جاز له جاز لغیره اجماعاً فجاز الاستفتاء فی اصول الدین لکل واحد سواء کان مجتهداً او لا. والله اعلم بالصواب».

انجامه: «وقد وقع الفراغ من تسویده فی الثامن والعشرین من شهر المبارک شعبان المعظم سنة ستة وثلث وسبعمایة فی شنب تبریز فی المدرسة الشافعیة ومصلیاً علی نبیه محمد وآله اجمعین وسلم تسلیماً کثیراً کثیراً».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۲۸ شعبان ۷۳۶ق در شنب تبریز در مدرسه شافعیه.
عناوین شنگرف، از برگ ۹۸ تا پایان نسخه عناوین نانوشته. در حاشیه تصحیح شده، با نشانی بلاغ بر بالای بعضی از صفحات. در برگهای آغازین نسخه اصل متن در کناره صفحات نوشته شده است (با نشانی متن). نیمه آغازین نسخه یادداشتهای توضیحی و حاشیه‌نویسیهای مختلف با نشانیهای «ص» و «هـ» و «۵» و «صف» و «نور» دارد. برگهای ۳۱ تا ۶۰ نونویس از سده ۱۲هـ. برگ ۶۱ از سده ۱۳هـ. بعضی از حواشی در برش صفحات از بین رفته و ناقص شده‌اند. در دو برگ آغازین و انجامین نسخه چند یادداشت در اصول فقه نوشته شده است. در صفحه عنوان تملک محمدعلی بن علی با مهر بیضوی: «عبده محمدعلی بن علی» و تملکی سیاه شده. پشت هر دو طبله جلد چند یادداشت معاملاتی و ماده تاریخ وفات شیخ محمدحسن بن شیخ موسی بن شیخ باقر از حسین بن شیخ محمد بن شیخ حسین باقر الجزائری المظفری.
در برگ ۱۲۸ر تملک عبدالحمید بن محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن رحمة تبریزی مجتهدی.
با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. در ورق وسط هر جزو (سمت راست بالا) نشان صحاف دیده می‌شود. این نشان به صورت خط مورب کوچکی است که با خط زن یا قلم آهنی ایجاد شده و تنها در نور مشاهده می شود.[1] رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مهره. بخشهای نونویس دوپوسته شده، کمی آبخورده.
۱۲۸ برگ، ۱۵/۶×۲۳، ۲۷ سطر، ۱۱/۵×۱۸.
جلد: مقوا، عطف و سجاف تیماج عنابی فرسوده.
قطر: ۲/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۵۸]
(← تصویر)

(۹۰۶۹)

مجموعه:
مؤلف: فتح‌الله جرعه تبریزی (سده ۱۳هـ)

۱. دیوان جرعه تبریزی «۱ ر ـ ۸۸ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
شامل غزلیات. در نسخه نیز با همین نام خوانده شده است: «دیوان غزلیات مرحوم جرعه علیه الرحمه».
مجلس، ج ۳، ص ۲۰۷ و ج ۳۸، ص ۴۳۸؛ مرکز احیاء، ج ۵، ص ۱۸۸ـ۱۸۹؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۶، ص ۱۰۲؛ فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۲۰۹.

آغاز:
ای ز همه در حجاب و بر همه پیدا
جان جهان در هوای مهر تو شیدا
گرچه نهان در دلی از دامن وصلت
دست طلب کوته است و پای تمنا

انجام:
بیان من تو را افسانه آید
چه داند حال شهری روستایی
اثر از جان و دل نگذاشت جرعه
نگار ما ز روی دلربائی

۲. عشق نامه «۸۹ پ ـ ۱۵۷ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
حکایات گوناگونی دربارهٔ حالات عشق و احوال عاشق و معشوق که آن را به درخواست معشوقش سروده است[2] (برگ ۱۰۵ ر ـ ۱۰۷ ر در سبب نظم کتاب و گفتگو با معشوق).
عناوین مثنوی عشق‌نامه:
ـ گفتار اندر آفرینش عالم و قدرت مصوّر بنی آدم.

---

۱. همانند آن چه در مقاله آقای محمد تهرانی نشان داده شده است. رک: «نشان صحاف (نکته‌ای دربارهٔ جزوبندی و ترفند صحاف)»، نامه بهارستان، س ۱۰، ش ۱۵، ۱۳۸۸ش، ص ۱۳۱ـ۱۳۶.

۲. مرا وقتی به ری دل در گرو بود
هوس ذوق نظر را پیشرو بود
(۱۰۵ ر)

ـ در این که خانهٔ دل خاص حضرت لامکانست اگر چه تعیین مکان او را برون از حیّز امکانست.
ـ اندر کیفیت دل و قدرت آفرینندهٔ آب و گل.
ـ در این که اسرار غیبی در آئینهٔ دل مردان خـدا عکس پذیرد و تمثیل در این باب است.
ـ گفتار اندر معراج حضرت رسالت پناه صـلی الله عـلیه و آله.
ـ در مدح شاهنشاه اقلیم ولایت علیّ مرتضی.
ـ در تجلّی انوار حسن معشوق و عشق عاشق.
ـ تمثیل حربا و آفتاب و اسرار عشق.
ـ در سبب نظم کتاب و گفتگو با معشوق.
ـ حکایت قبله‌نما و جذبات عشق.
ـ سؤالات شخصی از مجنون و پاسخ او.
ـ سؤال و جواب مرد عارف و شیخ صنعان.
ـ عاشق شدن شیخ صنعان به دختر ترسا.
ـ حکایت مرد عاشق و گفتگوی شخصی با او.
ـ حکایت به طریق تمثیل در اسرار عشق.
ـ ایضاً در همین مقام.
ـ حکایت مست و گفتگوی مردی با او.
به نظر می‌رسد منظومه از انجام ناقص باشد اما کاتب در پایان آن کلمه «تمت» را نوشته است.

آغاز:

خـــداونـــدا عـــنایت کـــن زبـــانی
کـــه پـــردازد بـــه مـــعنی داسـتانی
زبانی عـنصرش از عشـق و مسـتی
ز هر وصفی به ذوقش چـیره دسـتی

انجام:

مگـــر حـــال دل مـــفتون بـــدانـــد
چـــو بـــیند ذلّت اســتغنا نـــرانـــد
وگرنه کـار مـن چـون دل خـرابست
روان تشـــنه را ره بـــر ســـرابست

خط: شکسته نستعلیق، تاریخ‌کتابت: سده ۱۴ه.

عناوین رساله دوم تـا ص ۵۶ شـنگرف و پس از آن نانوشته. ابتدا و انتهای نسخه مهر «قرائتخانه رفـعت ایـــران ۱۳۴۰ تـــبریز» و مـــهر کـــتابخانه جـــعفر سـلطان‌القـرایـی و مـهر حسـن مـحمدزاده، آثـار سطراندازی روی کـاغذ بـاقیمانده است، جـزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

۱۵۷ برگ، ۱۶×۲۲/۲، ۱۷ سطر، ۷×۱۴/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول. با نقوش ضربی، قـطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۵۹]

(۹۰۷۰)

دیوان صائب تبریزی (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدعلی بن عـبدالرحیم صـائب تـبریزی (۱۰۱۶ ـ ۱۰۸۱ق)

شامل غزلیات.

رک: ش ۹۰۵۳.

آغاز:

زهـــی بـه غـمزهٔ جـانسوز بـرق مـذهبها
بـــه خـــندهٔ شکـــرین نـــوبهار مشـــربها
به یک کرشمه کـه درکـار آسـمان کـردی
هـــنوز پـی بـرد از شـوق چشـم کـوکبها

انجام:

ز لوح سینه مـن نـقش هـر دو عـالم شست
دگـر چـه نـقش زنـد تـا بـر آب درویشـی
نـــــقاب دار کـــــند آفـــــتاب را صـــایب
اگـــر بـــرافکـــند از رخ نـــقاب درویشـــی

انجامه: «تمّ الغزلیات بعون الله تعالی وحسـن تـوفیقه حرّره الفقیر مـحمدکاظم بـن مـیرزا عـلی خـاتونابادی غفرالله ذنوبهما سنه ۱۶۱ هجری».

خط: نستعلیق، کاتب: مـحمدکاظم بـن مـیرزا عـلی خاتونابادی، تاریخ‌کتابت: ۱۰۶۱ق.

در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۱۳۵ پ و ۲۵۹ ر و ۲۹۶ ر و ۳۰۸ پ و ۳۲۸ ر اشعاری به خط خود صایب به نسخه اضافه شده است، نسخه علامت بـلاغ دارد (برگ ۳۷ پ)، صفحات مجدول به شنگرف و لاجورد،

صفحات ۱ـ۲۰ فهرست مطالع غزلیات نسخه، ابتدای نسخه چند رباعی به خط سید محمدرضا بـه جـهت یادگاری در جمعه ۲۴ شعبان ۱۱۸۶ق در قصبه بزنجرد در حین طلوع شمس هنگامی که شمس در ۲۸ درجه عقرب بود، از همین محمدرضا در بعضی از بـرگهای نسخه یادداشت دیده می‌شود مثلاً در برگ ۲۱۶ ر یک بیت شعر به خط او در یکشنبه ۲۴ ربیع‌الاول ۱۱۸۸ق در اطاق بالاخانه در قصبه بزنجرد به اتفاق اخوی آقا محسن نوشته شده است، برگ ۲۴۰ ر مهر مستطیل: «ان الله یـحب الصـادقین» کـه تـاریخ آن خـوانـده نمی‌شود و یادداشت سـید مـحمدرضا حسـینی در عصر سه‌شنبه ۲ جمیدالاول ۱۱۸۷ق در حـینی کـه شمس در پنج درجهٔ جوزا بود به اتـفاق اخـوی آقـا محسن در بالاخانه. در برگ ۲۶۸ ر یـادداشت و یک بیت شعر از او در عصر چـهارشنبه ۱۰ جـمیدالاولی ۱۱۸۸ق هنگامی که آفتاب در بـیست و پـنج درجـه سرطان بود. گوشه برگ ۱۳۴ پ مهر بیضوی: «العـبد المذنب محمد». در حاشیه برگ ۱۸۰ پ نوشته شده: «هر کس این کتاب را دور نماید بی‌شک داخل بهشت نمی‌شود». پایان نسخه دو یادداشت از عبدالعظیم بن سید محمد حسینی در یکشــنبه ۵ شـوال ۱۱۸۴ق درباره ولایت بزنجرد و اوضاع آن جا. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۳۳۲، یک بـــــرگ، ۱۶×۳/۳۰، ۱۹ ســــطر، ۹/۶×۲۲/۴.

جلد: تـیماج مشکـی سـوخت مـجدول بـا تـرنج و سرترنج زرین و شنگرف منقش. قطر: ۴/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۲]

(← تصویر)

(۹۰۷۱)

کتابچه مراسلات دولتی (فارسی)

صورت مراسلات دولتی ۲۰ جمادی‌الاول ۱۲۶۷ق تـا ۱۰ جمادی‌الاول ۱۲۶۸ق به صورت ذیل است:

۱. ثبت ارقام مبارکه که به خصوص مطالب دول خارجه صادر می‌شود (ص ۱ ـ ۱۳۲).

۲. سواد احکام دارالخلافه (ص ۱۳۹ ـ ۱۴۱).

آغاز: «به عمدهٔ عالیجاه میر کاظم خان به شرح آن که از قرار رقیمهٔ جناب جلالت مآب اجل اکرم اتابک اعظم امیر کبیر با احتشام مقرر است».

انجام: «صورت سؤال و جواب را مصحوب... اول هر ماه برای استحضار نواب والا خواهد فرستاد».

خط: نستعلیق شکسته و سیاق، تاریخ کتابت: ۱۲۶۷ و ۱۲۶۸ق.

صفحات مجدول به مشکی، با مهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

۷۱، پنج (سفید) برگ، ۲۰/۸×۳۳/۶، سطور مختلف.

جلد: میشن مشکی مجدول فرسوده. قطر: ۱/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۱]

(۹۰۷۲)

جنگ:

این مجموعه از دو بخش تشکیل شده است:

۱. اشعار «۱ پ ـ ۱۰۹ پ»

شامل سروده‌هایی از این کسان:

آذری، شیخ (۹۲ ر ـ ۹۳ ر)
آگهی یزدی (۱۸ ر)
ابن حسام (۷۹ ر ـ ۸۵ ر)
ابن یمین (۹۹ پ حاشیه)
ابوتراب بیگ (۱۰۵ پ ـ ۱۰۷ پ شامل تـرجـیع بـند و اشعار دیگری از او)
ابوسعید، شیخ (۳۸ پ حاشیه)
احمد جام (۳۸ پ حاشیه)
امیدی طهرانی (۷۳ ر، ۱۰۴ ر)
امیر خسـرو دهـلوی (۵۷ پ ـ ۷۲ پ از هشت بـهشت، ۱۰۱ ر حاشیه از قران سعدین)
باباطاهر همدانی (۱۰۰ ر حاشیه)

بدیعی تبریزی (۳۱ ر)
بنایی (۴۱ پ حاشیه)
جـــامی (۷۷ ر ـ ۷۸ پ از سـلسلة الذهب، ۸۵ پ، ۲ ر حاشیه)
حسین ثنائی، خواجه (۱ پ ـ ۱۴ پ)
حیرتی (۹۶ ر ـ ۹۸ ر حاشیه که اشعار او را پاک کرده‌اند)
خاقانی شروانی (۱۸ ر)
خوش‌قدم (۷۶ ر)
خیام (۴۰ ر، ۹۸ پ حاشیه)
رکن مسعود، حکیم (۱۰۸ ر)
سعدی (۲۶ پ، ۴۲ ر، ۱۱۴ پ، ۴۱ ر حاشیه)
شاه طاهر خواندی (۲۳ ر ـ ۲۶ پ، ۲۹ ر)
شاه قاسم انوار (۴۸ پ)
شفایی، حکیم (۴۲ ر، ۱۰۰پ حاشیه)
شوریدهٔ مداح (۹۸ ر ـ ۱۰۲ پ شامل قصیده ولایت نامه علی ابن ابوطالب، سروده شده در ۷۷۰ق)
صـــایب، مـیرزا (۱۶ ر در ربـیع‌الاول ۱۱۰۸ق نـوشتهٔ شریف، ۱۱۰ پ)
... طایری (۴۲ پ حاشیه)
ظهیر فاریابی، خواجه (۳۴ پ)
عراقی (۴۰ ر حاشیه)
عرفی شیرازی (۷۵ پ، ۱۰۳ ر، ۱۰۸ ر، ۴۳ ر حاشیه)
عطار (۱۰۸ ر، ۱۰۰ ر حاشیه)
علی‌نقی، شیخ (۴۲ ر حاشیه)
فروغی مدّاح (۳۲ پ ـ ۳۴ پ)
قاسم‌بیگ حالتی (۴۱ ر حاشیه)
قطران، حکیم (۱۰۱ پ حاشیه)
کاتبی نیشابوری علیه الرحمة (۴۰ پ)
کمال خجند (۴۰ پ حاشیه)
کوچک (۳۹ ر حاشیه)
محتشم (۱۰۰ پ حاشیه)
مولوی معنوی (۱۰۲ پ حاشیه)
میلی مشهدی، میرزا قلی (۴۵ پ)
نـظام، مـولانا (۱۸ پ ـ ۲۲ پ، ۳۸ ر ـ ۴۰ پ، ۴۴ ر، ۸۵ پ ـ ۹۱ پ، ۹۳ ر ـ ۹۵ پ، ۱۶ ر ـ ۳۷ پ حاشیه، ۴۴ ر ـ ۹۵ پ حاشیه)
نظامی (۱۰۸ ر، ۳۹ ر حاشیه)
نظیری (۴۳ پ حاشیه)
هاتفی (۱۶ پ، ۴۹ ر ـ ۵۷ پ از هفت منظر)

۲. فرهاد و شیرین «۱۱۰ ر ـ ۱۵۳ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: کمال‌الدین وحشی بافقی یزدی (ـ ۹۹۱ق)
از آغاز کمی افتادگی دارد.
رک: ش ۸۹۴۲/۲۰.
انجام موجود:
نـــدارد راه فکـــرم روشـــنایی
ز لطفت پرتوی دارم گدایـی...
فی توحید
به نام چاشنی بـخش زبـانها
حلاوت سنج معنی در بـیانها
انجام:
نـوای عشـقبازان خـوش نـوایـیست
که هر آهنگ او را ره بـه جـاییست
اگر چه صد نوا خـیزد از آن چـنگ
چو نیکو بـنگری بـاشد یک آهـنگ
انجامه: «د[ر] ربیع‌الاول سنه عشـر و الف ۱۰۱۰ بـه تحریر پیوست کتبه بلبل کشمیری».

خط: نستعلیق. بخش اول کتابت شده در سـده ۱۱ق و بخش دوم به خط بلبل کشمیری[1] در ربیع‌الاول ۱۰۱۰ق. در پایان قصیده میرزا صائب در برگ ۱۶ ر بـا خـطی مغایر نوشته شده است: «فی شهر ربـیع‌الاول ۱۱۰۸ قلمی شد. حرره شریف».
نام شعرا و عناوین مثنوی فـرهاد و شـیرین **شـنگرف رنگ، برفراز ابیات ترجیع خـطی شـنگرف کشـیده شده است. اشعار حاشیه صفحات در برگهای ۳۸ـ۴۲ نیز با شنگرف کتابت شده. برخی از ابیات با خـطوط شنگرف خط خورده است (مانند ۳۵ ر و ۷۷ پ)، تـا برگ ۱۰۹ اشعار در متن و حاشیه کتابت شده‌انـد. در سالهای اخیر در چند مورد سروده‌هایی بـا خـودکار آبی به نسخه اضافه شده است (مـانند ۲۴ پ، ۲۵ ر،**

۱. رک: فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۱۴۰.

۲۶ پ). در برگ ۱ ر یک سطر به خط مشجره.
در لا به لای اوراق نسخه اثر چندین مهر دیده می‌شود: مهر بیضوی: «عبده الراجی حسین بن محمد» (۳ ر، ۴۳ پ)، مهر بیضوی: «خاک راه علی حبیب‌الله» (۳۱ ر، ۷۲ پ، ۸۵ ر)، مهر مربع: «یا محمود» (۱۴۵ ر) و یک مهر بیضوی پاک شده در ۱۸ ر و ۴۴ پ و مستطیل شکل در ۴۳ پ. در برگ ۱ پ یک مهر لاستیکی جدید کاملاً سیاه شده و تنها از آن کلمه طهران و نمره ۲۰۹۰ خوانده می‌شود.
چند جای نسخه یادداشت یادگاری از میرزا محمود (مانند ۱۱۶ پ، ۱۱۹ پ، ۱۲۳ پ، ۱۳۵ پ، ۱۳۷ پ، ۱۴۴ پ، ۱۴۸ پ و ۱۵۳ پ). در حاشیه برگ ۱۴۹ پ فهرست چندین عنوان کتاب که در تملک کسی بوده است. در حاشیه برگهای ۱۱۶ پ، ۱۱۹ پ، ۱۳۵ پ، ۱۳۷ پ، ۱۴۰ ر، ۱۴۴ پ، ۱۴۸ پ و ۱۵۳ پ چند یادداشت درباره کارهای روزمره و یادگاری و قهر کردن و آشتی به خط بد. نوشته‌های هامش برگهای ۹۶ ر ـ ۹۸ ر به عمد سیاه شده است.
نسخه دو برگ‌شمار قدیمی دارد که بر اساس آنها می‌توان فهمید حجم اولیه نسخه بیش از دو برابر اوراق کنونی بوده است. علاوه بر آن در صحافی اوراق جا به جا شده‌اند. نسخه در هیئت کنونی پس از برگهای ۱۴ و ۳۷ و ۹۵ و ۱۰۳ و ۱۰۹ افتادگی دارد. با سه نقطه شک در ۷۲ پ و ۷۳ ر و ۱۱۳ پ. رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مهره. با وصالی و مرمتهای غیر اصولی زیاد.
چهار، ۱۵۳، سه برگ، ۱۱/۹×۱۸، ۱۲ و ۱۵ سطر، ۷×۱۴.
جلد: پارچه ابریشمی سبز، بخشهایی از آن بر اثر مرور زمان رنگ خود را از دست داده است. قطر: ۳/۸.
خریداری از هدایت ارشادی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۶۹۶]

(۹۰۷۳)

مجموعه:

۱. جواهر الفقه «۱ پ ـ ۸۱ پ» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: عبدالعزیز بن نحریر طرابلسی، ابن براج (ـ۴۸۱ق)
کامل. در نسخه با نام «جواهر الفقه للقاضی ابن البراج من الامامیه قدس سره».
ذریعه، ج ۵، ص ۲۵۶ـ۲۵۷؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۸۲؛ دائرةالمعارف بزرگ، ج ۳، ص ۹۵ـ۹۷؛ دنا، ج ۳، ص ۱۰۸۴.
آغاز: «الحمد لله علی ما انعم به علینا من البصیرة فی الدین وفضّلنا علی کثیر من العالمین حمد المشعرین العارفین... اما بعد فانه لما کانت ایادی حضرة القضاة».
انجام: «وهذا من احسن استخراجه صلوات الله علیه وعلی ابن عمه وزوجته وابنائه الایمة الابرار من عترته والحمدلله رب العالمین والصلوة علی سیدنا محمد وآله الطیبین الطاهرین وسلم تسلیماً کثیراً».
انجامه: «حرّر فی ربیع ثانی من سنة ۱۲۷۶ من الهجرة علی مهاجرها وآله السلام».

۲. اشارة السبق الی معرفة الحق «۸۲ پ ـ ۹۵ ر»
(فقه ـ عربی)
مؤلف: علی بن حسن بن ابی‌المجد حلبی (سده ۵ ه)
بخشی از کتاب است برابر با ص ۶۶ـ۱۱۶ از چاپ جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، تحقیق ابراهیم بهادری، ۱۴۱۴ق، قم. در نسخه با نام «کتاب الاشارات لابن ابی المجد الحلبی رض».
مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۸۳؛ ذریعه، ج ۲، ص ۹۹؛ دنا، ج ۱، ص ۸۴۲ـ۸۴۳.
آغاز: «بسمله وبه نستعین. واذ تقدم الکلام فی ارکان التکلیف العقلی فنشیر بعده الی ارکان التکلیف وهی خسمة الصلوة والزکوة والصوم والحج والجهاد».
انجام: «او عطش مفرط یرجی زواله او حمل او رضاع یخشی معهما علی الولد و تفویت النیة الی بعد الزوال».

۳. الهدایة «۹۶ پ ـ ۱۲۷ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن علی بن بابویه قمی، شیخ صدوق (۳۱۱ ـ ۳۸۱ق)
کامل.
کتابشناسی شیخ صدوق، ص ۴۰۵ـ۴۰۹؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۱۴۶.

آغـاز: «الحمد لله الذی له الخلق والامـر وهـو احسـن الخالقین وصلی الله علی محمد خاتم النبیین وآله الابرار اجمعین. اما بعد ما یجب ان یعتقد فی التوحید من معانی اخبار النبی والائمة».

انـجام: «ورث الاخ الذی اخا بـینهما فـی الاظـلة ولم یوّرث الاخ من الولادة والحمد لله».

۴. نزهة الناظر فی الجمع بین الاشباه والنظائر

«۱۲۸ پ ـ ۱۷۱ ر» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: احتمالاً مهذب‌الدین حسین بن سعید نیلی (سده ۷ه)

کتاب در اکثر منابع تألیف یحیی بن احمد بن سعید حلی (۶۰۱ـ۶۸۹ق) نویسندهٔ جامع الشرایع دانسته شده است. اما میرزا عبدالله افندی اصفهانی و بـه تـبع او شـیخ آقـا بزرگ تهرانی کتاب را نوشتهٔ مـهذب‌الدیـن حسـین بـن سعید نیلی می‌دانند و معتقدند یحیی حلی تنها نسخه‌ای از این کتاب را استنساخ کرده بوده و همین امر مـوجب اشتباه نام مؤلف شده است.

ظاهراً تألیف سال ۶۷۴ق.

کامل.

در نسخه با نام «نزهة الناظر فی الجـمع بـین الاشـباه والنظائر لیحیی بن سعید صاحب الجامع ره».

ذریـــعه، ج ۲۴، ص ۱۲۵ـ۱۲۶؛ ریـاض العـلماء، ج ۵، ص ۳۳۸؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۰۷ـ۱۰۸؛ کشف الحجب والاستار، ص ۵۸۰؛ دنا، ج ۱۰، ص ۶۵۸ـ۶۶۰؛ نشریه نسـخه‌های خـطی، ج ۱۱، ص ۷۰۹ (بـا مـعرفی نسخه دانشگاه لس آنجلس. در آن نسخه کتاب به سید ابن داود صاحب کتاب الرجال نسبت داده شده است).

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصـلوة عـلی رسـوله محمد وآله اجمعین. اعلم انی قد صنفت لک هذا وجمعت فیه بین الحکم ونظیره».

انجام: «فاصاب رجلاً عیب الزمناه الدیة وایّـما رجـل اخذ فی الطریق فاصابه عیب فلا دیة له».

انجامه: «تمت هذه الاجزاء وهی جواهر الفقه للقاضی ابن‌البـرّاج وبـعدها اشـارة السـبق للشـیخ عـلاءالدیـن ابی‌الحسن بن ابی‌المجد الحلبی قدس سره وبعدها هدایة الصدوق رحمه الله وبعدها نزهة الناظر للشیخ یحیی بـن سعید صاحب الجامع اعلا الله مـقامهم ونـور ضـرائـحهم وفرغ یراع الفقیر الی الله المنان احمد بن الشـیخ حسـن قفطان فی جمادی ثانی من شهور سنة ۱۲۷۶ وانـا بـری من صحّتها لمکان غلط النسخة المنقول منها وهو کثیر الا اذا وفق الله تعالی لمقابلتها وله الحمد اولاً وآخراً وصلی الله علی محمد وآله الطیبین الطاهرین وسلم».

خط: نسخ، کاتب: احمد بن شیخ حسن قفطان، تاریخ کتابت: ربیع‌الثانی ۱۲۷۶ق (رساله اول)، جمادی‌الثانی ۱۲۷۶ق (رساله چهارم).

عناوین در متن و حاشیه شنگرف، نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و در بعضی موارد نسخه بدل دارد، آغاز نسخه تملک لطفعلی بن علی تبریزی بـا مهر مربع او به نقش: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷»، در برگ ۶ ر هم یادداشت کوتاهی از او با امضای لطـفعلی در سال ۱۲۸۹ق دیده می‌شود، در برگ ۳۶ پ و ۷۸ پ دو حاشیه از «احمد» که می‌باید همان کاتب باشد. در پایان نسخه او چنین نوشته است: «بـلغ والله اعـلم بـالتحقیق اثـــنا عشـــر الفاً وثـلثمائة حسب فـی النسختین فتقاربا بتفاوت یسیر دون المـائة حـرره احمد قفطان» (۱۷۱ پ)، بالای همه صـفحات نسـخه عبارت «بسم الله» نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی فستقی آهار مهره.

دو، ۱۷۱، دو برگ، ۱۳/۹×۲۰/۲، ۱۸ سطر، ۹×۱۳/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و چـهار لچکی و جدولهای گرهدار و ساده. قطر: ۱/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۰]

(۹۰۷۴)

کتاب من لا یحضره الفقیه **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن علی بن بـابویه قمی، شیخ صـدوق (۳۱۱ـ ۳۸۱ق)

جلد سوم و چهارم (۱۱۸ پ) و مشیخه (۲۲۴ ر).

رک: ش ۹۰۲۷.

آغاز: «ابـواب القـضايا والاحكـام. بـاب مـن يـجوز التحاكم اليه ومن لا يجوز. قال ابوجعفر محمد بن علی بن الحسين بن موسی بن بابويه القمی».

انـجام: «عن الهيثم بن ابی‌مسروق النهدی عن الحسين بن علوان عن عمرو بـن ثـابت عـن سـعد بـن ظـريف الخفاف».

انجامه: «کتبه العبد الفقير سليمان گلستانه غفر له».

خط: نسخ خوش، کاتب: سـليمان گـلستانه، تـاريخ کتابت: سده ۱۲هـ.

عناوين و نشانيها شنگرف، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، کمنددار، آغاز نسخه و آغاز جـزء چهارم کتاب (برگ ۱۱۹ پ) دو سرلوح مذهب مـرصع نفيس با پيشانی مزيّن و جدولهای بند رومی شده. در حاشيه نسـخه بـدلهای زيـادی دارد، بـخشهايی از نسخه با حاشيه‌نويسی‌های لغوی و فقهی و روايی به نشانه‌های مختلف مانند «ص» و «ق» و «ه» و «ح تع» و «ح تع ری» و «م ح ر».

در دو برگ آغازين نسخه اين يادداشتها نوشته شده است: گفته‌ای از کـتاب مـغرب، فـهرست بـخشی از مطالب کتاب، تملک عـنايت‌الله بـن عـبدالکـاف... نائينی در سال ۱۱۴۳ق با مهر مستطيل او: «المـذنب عنايت‌الله ۱۱۳۱» و تملک ديگری با مهر بـيضوی: «لا اله الا الله الملک الحق المبين عبده...» که نام دارندهٔ آن را پاک کرده‌اند. اين دو مهر در صفحه پايانی نسخه هم ديده می‌شوند.

آغاز نسخه يادداشتی بدين ترتيب در معرفی نسخه آمده که بخشی از آن در صحافی از بين رفـته است: «جلد ثانی من لا يـحضر کاغذ هندی مجدول سرلوح تهذيب (کذا) جـلد کـذا... مـرزا سـليمان گـلستانه خوش‌نويس و اوراق... ۱۲۴ ورق و خمس خرمة (کذا) و اجرة کتابت الف...». بالای نوع کاغذ به خطی جديدتر «خانبالق» نوشته شده است.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرايی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره مرغوب.

سه، ۲۴۶، دو برگ، ۲۰/۷×۳۳/۱، ۲۱ سطر، ۱۲×۲۲/۷.

جلد: تـيماج مشکـی مـجدول زريـن، دو رو، درون تيماج سرخ با جدولهای زرين، سـجاف پـارچـه‌ای، عطف ترميم شده. جلد پيشتر سرطبل داشته است.

قطر: ۳/۸.

خريداری از جعفر سلطان‌القرايی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۷۵]

(۹۰۷۵)

مجموعه:

۱. نفائس الفنون فی عرايس العيون «۲ پ ـ ۱۹۶ ر»

(چند دانشی ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن محمد آملی (سده ۸ هـ)

کامل.

ريو، ج ۲، ص ۴۳۵ ـ ۴۳۸؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۱، ص ۸۳۸ـ۸۳۹؛ منزوی، ج ۱، ص ۶۹۱ـ۶۹۳؛ دنا، ج ۱۰، ص ۷۵۰ـ۷۵۳.

آغاز: «حمد و ثنا و شکر بی‌انتها حضرت پادشاهی را که افکار اذکيا و انظار عقلا در بيدای عظمت و مـعرفت کبريای او از قصور ادراک».

انجام: «به هر عدد کلمه‌ای بگيرد به هر جا کـه آن دو حرف در اول کلمه باشد آن چيز که آن کلمه بر وی افتد ضمير آن کس باشد و الله اعلم بالصواب».

انجامه: «تم کتاب نفايس الفـنون فـی عـرايس العـيون حامداً لله ومصلياً ومسلماً علی نبيه مـحمد صـلوات الله عليه وآله وسلم. تم الاستنساخ عصر يوم الاحد من ايام ۲۱ شهر محرم الحرام من شهور سنة ۱۲۲۵ فی محروسة مراغه صينت عن الآفات».

۲. الرسالة المعزية (الکيمياء) «۱۹۶ ر ـ ۲۰۲ پ»

(کيميا ـ عربی)

مؤلف: منصور بن عزيز فاطمی، الحاکم بامرالله (۳۵۶ـ۴۱۱ق)

بـروکلمان، ج ۴، ص ۳۲۷ و ج ۹، ص ۲۹۳؛ دنـا، ج ۸، ص ۸۷۸ (سه عنوان)؛ تـاريخ نگـارشهای عـربی، ج ۴، ص ۳۵۵.

آغاز: «این رساله‌ای است که حاکم بالله به جهت پسر خود تصنیف کرده است. یتلوه الجزء الثانی ثم قال وهذا عمل زین الحکماء. اما بعد فانی الفیت رسالة مقروّةً علی الامام العالم السید الشریف ابی‌العباس احمد بن سعدالله الهاشمی خاطب فیه ابناً له وقدم فی صدرها ما لا یضر صدقه اذ لا تعلق له بالصناعة من جهة علم عمل».

انجام: «وشدّ الوصل واوقد علیه یوماً ولیلة فانه یخرج مکلّساً یستنزل ینزل فرخة صابرة والله اعلم بحقایق الامور».

۳. [کیمیا] «۲۰۲ پ ـ ۲۰۳ ر» **(کیمیا ـ فارسی)**

چند دستورالعمل کیمیایی است. دارای این بخشها: در ساختن شبه، در عمل ساختن سفید روی از کتاب نزهة نامه، ابقر ثابت کننده، عمل ترکیب قمر، عمل عقد الزیبق، باب از عمل میر حسین، عمل ایضاً از میر حسین، از قول آقا هادی در گرفتن زرکش، عمل در اذابت طلق، در اذابت ملح، در ساختن نطرون، نرم کردن جسد، عمل در تیزابی که احجار و املاح را ذایب کند، در رنگ قمر.

آغاز: «در ساختن شبه که مانند شمس شود و بی ظل بود. به قول میر جعفر خرّاز بیاورد روح توتیا را و بگدازد و بریزد به سطبری پول».

۴. التذکرة «۲۰۳ پ ـ ۲۱۲ ر» **(کیمیا ـ عربی)**

مؤلف: عبدالجبار بن احمد همدانی (۳۲۵ـ۴۱۵ق)

ترجمه شده از متون کیمیاگری سریانی.

مجلس، ج ۱۲، ص ۵۹ـ۶۰؛ تاریخ نگارشهای عربی، ج ۴، ص ۳۵۱ـ۳۵۲؛ رضا رامپور، ج ۵، ص ۴۴۰ـ۴۴۱ (در آن جا گفته شده که متن همدانی پس از سال ۴۷۹ق بازنویسی شده است)؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۹۰ و ج ۸، ص ۸۷۶.

آغاز: «قال القاضی الاجل السید العالم الحکیم عبدالجبار الهمدانی: ان سبب وصولی الی هذه الصنعة وتبحّری فیها وبلوغی ما بلغت منها انّ والدی ره کان قاضیاً بهمدان فاتفق انه هدم حایطاً من الدار فوجد فی الحایط برنیّة خضراء قد اوثق ففتحها راسها برصاص فوجد فیها دفتراً مکتوباً فی رق ووجد معها برنیة صغیرة من بلور محلوة دواء اصفر کانّ الزعفران وکان الکتاب مکتوباً بالسریانی ولم یفطن والدی ولا اصرف همه علی الصنعة وقال ان هذا سحراً.. وطرح الدفتر فی خزانة الکتب... فلما توفی والدی ره واخذت خزانة الکتب فوجدت ذلک الکتاب فیها فصفحته وکان عندی طبیب نصرانی فاعطیته الکتاب فقرء بلسان السریانی وقال لی ان هذا الکتاب مشتمل علی الکیمیاء فقلت له ارید ان تنقله الی العربیة فقال ما لی بزمان اتفرّغ لذلک ولکن انفذ الی فلان العتیق فارسل علیه رجلاً محتشماً یسأله ویهدی شیئاً من الظرایف فاخذ الکتاب ونقله من السریانی الی العربیة فی مدة عشرة ایام. فلما وقفت علیه کل اشغالی ترکت وعکفت فلم ادرسه الکتاب لیلاً ونهاراً حتی حفظت الکثرة وجعلت اخالط المتعرضین بالصنعة ولم ازل اسألهم عن کل ما اشکل علیّ من ذلک وعن اسماء کل الادویة وعن کیفیة التصعید والتطعیم وکیف یکون وعن التشویه وکیف هی وعن الحلّ والعقد وکل ما قرأته فی الکتاب اسالهم عنه... وکان فی جملة هذا الکتاب بعد شرح طویل ووصف میاه کثیر منه الماء الجموحی وماء المریخ وماء الضابط وماء القابض وغیر ذلک من المیاه المذکورة فی هذا الکتاب ومن بعد ذلک ذکر الخمسة والاربعین باباً. الخلاصة التی ذکرناها فی التذکرة ولم یکن الکتاب سواها من الابواب الا شروح التدابیر ووصف المیاه الا بالغة ولابد للصنعة منها فبدونا من الخمسة والاربعین باباً بباب واحد منها فعلمناه علی الوصف الذی ذکره فی الکتاب فلم نجزم ولم نزد ولم ننقص».

انجام: «ثم یلقی منه قیراطاً علی ثلثة دراهم یصبغها ذهباً حسناً یساوی مثقاله خمسة عشر قیراطاً».

۵. [الکیمیاء] «۲۱۲ ر ـ ۲۱۲ پ» **(کیمیا ـ عربی)**

به اطلاع بیشتری درباره مؤلف جز آن چه که در آغاز و انجام آمده دست نیافتم.

آغاز: «ابواب عن افادات الشیخ الامام الزاهد محمد بن عبیدالله بوزیانی فی سنة تسع وسبعین واربعة [مائة] وهی عشرة ابواب. الباب الاول منها قال تأخذ زیبق

معقور بسرنج الاسرب فاسحقه».

انجام: «ولا ینسلخ عنه فی عشرین سنة ولونه باللون المذکور فانه یخرج مثل الابریز بامر الله تعالی. تمت الابواب المختصرة التی ذکرها الشیخ الزاهد عز الاسلام محمد بن عبیدالله الزورماجانی اطال الله بقائه وبلغه فی الدارین مناه».

۶. الکیمیاء «۲۱۲ پ ـ ۲۱۵ پ» **(کیمیا ـ عربی)**

فوائد و دستورالعملهای پراکنده در علم کیمیا. بخشهایی از آن از کتاب التذکرة همدانی گرفته شده است. با افتادگی از انجام.

پس از برگ ۲۱۵، هشت برگ از نسخه افتاده است.

۷. مثنوی در معرفت وزنهای سنگ ترازو «۲۲۳ ر» **(فارسی)**

بخشی از کتابی است. از آغاز افتادگی دارد. این رساله درباره صنعت کیمیا بوده که به واسطه افتادگی تنها یک صفحه از آن باقی مانده است.

آغاز موجود:

«چو آید ذویش افکن فندق آن
گرفته توبه با انبور گردان...
در بیان معرفت وزنهای سنگ ترازو که جمله ده وزن سنگ درین صنعت در کارند.
چنین فرمود پیرم کاندرین راه
ز سر صنعت از وی گشتم آگاه».

انجام:

چو وزن من دگر از رطل باید
دو نیم اوقیه ده رطل شاید
به هر جایی که باید وزن در کار
ازین فهرست گیری یاد هشدار

۸. اسکندریه (پرسش و پاسخ) «۲۲۳ ر ـ ۲۲۵ ر»
(فلسفه و کلام ـ فارسی)

مؤلف: علی بن محمد گرگانی، میر سید شریف (۷۴۰ـ۸۱۶ ق)

کامل. در نسخه با نام «از افادات میر سید شریف قسّ در اقوال اصحاب ظاهر و ارباب تأویل» خوانده شده است.

رک: ش ۸۸۷۱/۱۸.

فهرستواره، ج ۶، ص ۷۰ـ۷۱؛ دنا، ج ۱، ص ۸۱۴ـ۸۱۶.

آغاز: «بر مقتضای فرمان بندگی حضرت سلطان جلالی خلّد الله ملکه وخلافته کلمه‌ای چند از اقوال اصحاب ظاهر و تأویل آن وجه که مسموع بود مکتوب گشت... مقدمه در تمهید معذرت جهت قصور ادراک و عبارت. اکابر علمای بحث و فکرت تصریح کرده‌اند».

انجام: «لمعه‌ای از آن مرتبه چون برق خاطف ظهور کند و اشارات ایشان به توحید از آن جا ناشی گردد والله الموفق للصواب والیه المرجع والمآب».

۹. [تهلیلیه] «۲۲۵ ر ـ ۲۲۵ پ» **(نحو وکلام ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

در معنای لا اله الا الله و ترکیب آن و در پایان درباره توحید، تنظیم شده در ۳ فایده:

فایده اول: آن که توحید در شریعت عبارت از آن است که امام حجة الاسلام ابومحامد (کذا؛ حامد) محمد الغزالی رضی الله عنه بیان فرموده‌اند و جمیع علمای ملت اسلام تلقّی به قبول نموده که التوحید اعتقاد عدم الشریک فی الالوهیة وخواصها.

فایده دوم: آن است که ایمان در شریعت عبارت از اقرار است به زبان و اعتقاد کردن است به دل.

فایده سوم: در آن است که طایفه‌ای خود را در صورت اهل علم می‌نمایند و از حقیقت علم خبر ندارند.

آغاز: «الحمد لولیه والصلوة علی نبیه. بر ضمایر ارباب بصایر پوشیده نیست که کلمه طیبه لا اله الا الله و ترکیب لا واجب الوجود الا الله مشتمل است بر استثناء الله از اله و از واجب الوجود و اتفاق علمای شریعت».

انجام: «بدین که حلال را حرام گفتند افترا کردند بر خدای عزوجل و گمراه شدند و از جملهٔ راه یافتگان نبودند و آیات و احادیث درین باب بسیار است و درین مختصر بدین قدر اختصار کردیم تمت الرسالة».

۱۰. نزهة النواظر وتنبیه الخواطر (مجموعه ورام)
«۲۲۶پ ـ ۲۹۱ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: ورام بن ابی‌فراس بن حمدان (ـ ۶۰۵ق)

کامل.

ذریعه، ج ۲۴، ص ۱۳۰ـ۱۳۱؛ فهرستگان حدیث، ج ۶، ص ۱۹۱ـ۱۹۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۶۶۲ـ۶۶۵ (نام مؤلف در آن جا به اشتباه مسعود بن عیسی ورام ثبت شده است)[1].

آغاز: «الحمد لله الاول بلا ابتداء والآخر بلاء انتهاء والظاهر الغایب عن نوافذ الابصار والباطن المدرک بوجود الآثار».

انجام: «واحسن فان لم ار شیئاً قط اشد طلباً ولا اسرع درکاً من حسنة محدثة لذنب قدیم ولیس بتقوی الله طالب عبادة (کذا) ولکنما التقوی مجانبة الشبه».

انجامه: «تم مجموعة الورام بعون الله الملک العلام فی شهر محرم الحرام من شهور سنة ۱۲۳۴».

۱۱. اخلاق ناصری «۲۹۱ ر ـ ۳۲۲ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷ـ۶۷۲ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۵۶/۴.

آغاز: «حمد بی‌حد و مدح بی‌عدد لایق حضرت عزت مالک الملکی باشد که همچنان که در بدو فطرت اول هو الذی یبدؤ الخلق».

انجام: «با دشمن معامله چنان کن که در حکومت ظفر ترا بود. با هیچ کس سفاهت مکن و با همه کس تواضع کن».

۱۲. منطق الطیر «۳۲۳ ر ـ ۳۵۰ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن ابراهیم عطار (ـ۶۲۷ق؟)

کامل.

دنا، ج ۱۰، ص ۲۳۰ـ۲۳۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۲۳۶ـ۳۲۴۳؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۹۳ـ۱۹۸.

آغاز:

آفرین جان آفرین پاک را
آن که جان بخشید و ایمان خاک را
عرش را بر آب بنیاد او نهاد
خاکیان را عمر بر باد او نهاد

انجام:

«شوخی و بیشرمی ما در گذار
شوخی ما پیش چشم ما بیار

تمت مقامات الطیر و منطق الطیر لشیخنا العطّار حشره الله مع الابرار».

۱۳. انوار سهیلی «۳۵۰ پ ـ ۴۳۰ ر» **(داستان ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن علی واعظ کاشفی (ـ۹۱۰ق)

کامل.

در آغاز با سه نام «کتاب همایون‌نامه، کتاب انوار سهیلی، کتاب کلیله و دمنه» خوانده شده است.

فهرستواره، ج ۱، ص ۲۸۱ـ۲۸۳؛ دنا، ج ۲، ص ۲۴۹ـ۲۵۳.

آغاز: «حضرت حکیم علی الاطلاق جلّت حکمته که وظایف لطایف حمد و ثنای او به حکم وان من شیء الا یسبّح بحمده بر زبان جمیع موجود است».

انجام:

چون که بدین پایه رساندم کلام
به که کنم ختم سخن والسلام

انجامه: «تمت الکتاب المسمی بالانوار السهیلی مرة وبهمایون نامه تارة وبکلیله و دمنه ایضاً فی اول من شهر جمادی‌الاول من شهور سنة ۱۲۲۴».

۱۴. کشف الآیات «۴۳۰ پ ـ ۵۰۵ پ» **(علوم قرآنی ـ عربی)**
مؤلف: محمدرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (زنده در ۱۰۹۷ق)

نام مؤلف و کتاب در آغاز «کتاب کشف الآیات من مؤلفات الشیخ عبدالرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی» و در مقدمه «محمد بن رضا بن عبدالحسین نصیری طوسی» آمده که هر دو غلط است.

کامل.

رک: ش ۹۰۶۶.

۱. رک: خاتمة مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۵۸ـ۴۵۹ و ج ۳، ص ۴۵.

آغاز: «کشفت نقاب عذار عذراء المقال باسم الله الکبیر المتعال وحلیتها فی حجلة الکمال بـحلیة حـمد الله ذی الغرر والجلال».

انـجام: «یدیها: بقره ۶ مـن ۷. یـدیّ مـن التـوریة: آل عمران ۱۱۰ ـ ۵. صف ۶ من ۱».

انجامه: «قد نقل هذا الکتاب من نسخة نسخها المصنف بخطه وهذه صورة خط المصنف: ختمت الکتاب بـیدیّ واتممته بعون الله بیدیّ محتسب الاجر لیوم بین یدی وانا العبد الاحـقر مـحمدرضا بـن عـبدالحسـین النـصیری الطوسی مصنف هذا الکـتاب غـفر الله له ولوالدیـه یـوم صلوة الجمعة ثانی شهر الله المبارک سنة ۱۰۶۷ مـطابق لتخاقوی ئیل الترکیة بدارالسلطنه اصفهان حـمیت عـن طوارق الحدثان کتبته وانا المصنف لهذا الکتاب فـی ۲۲ شهر صفر المظفر سنة ۱۰۷۳ مطابق لپارس ئیل. انـتهی. ووقع الاستنساخ عن تلک النسخة التی ثقة بید الجـانی مهرعلی ایده الله بلطفه الخفی والجلی فـی سـنة ۱۲۲۴. اللهم اغفر له ولوالدیه واحسن الیهما والیه».

۱۵. مجمع الامثال «۵۰۵ پ ـ ۶۲۴ ر» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: احمد بن محمد میدانی نیشابوری (ـ ۵۱۸ ق)
کامل.
دنا، ج ۹، ص ۵۸ـ۵۹؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۱، ص ۴۱۰.

آغـاز: «ان احسن ما یوشح به صدر الکلام واجمل مـا یفصل بـه عـقد النـظام حـمد الله ذی الجـلال والاکـرام والافضال والانعام».

انجام: «الانقیاد لاوامر الهمم المنیفة من نتایج الاخلاق الشریعة لو وضع الصدق علی جرح بریء والصبر مفتاح الفرج».

۱۶. القصیدة النونیة «۶۲۴ ر ـ ۶۲۴ پ» (ادبیات ـ عربی)
مؤلف: علی بن محمد بستی (ح ۳۳۵ـ۴۰۰ / ۴۰۱ / ۴۰۳ق)
رک: ش ۸۹۵۱/۱۶.

آغـاز: «اخبرنا الامام المفتی الکبیر ابوعبدالله الحسـن بن العباس بن علی الرستمی سماعاً فی رجب سنة سـبع واربعین وخمسائة...
زیـادة المـرء فـی دنـیاه نـقصان
وربحه غیر محض الحق خسـران».

۱۷. من کتاب الاعاذة «۶۲۴ پ»
بخش کوتاهی از کتاب است بدون نام و نشان مؤلف.

۱۸. رشحات القدس فی شرح نفحات الانس
«۶۲۵ پ ـ ۷۶۵ ر» **(شرح حال پیران ـ فارسی)**
مؤلف: درویش علی بوزجانی (سده ۱۰ هـ)
شرح و توضیح نفحات الانس جامی (۸۹۸ق) و گزارش عبدالغفور لاری (۹۱۲ق) بر آن کتاب است.

پایان یافته در روز جمعه ۲۰ رمضان ۹۵۶ق.

نام کتاب در آغاز «رشحة النفحات بر نـفحات الانس ملا جامی» نوشته شده است. در نسخه ما دو صـفحه از مقدمه کتاب و برگهای ۶۳۵ پ ـ ۶۳۶ ر نـانویس رهـا شده است.

مـجلس، ج ۱۰، ص ۴۰۷ ـ ۴۰۸؛ فـهرستواره، ج ۳، ص ۲۱۴۸ و ج ۷، ص ۴۳۵؛ مـنزوی، ج ۲، ص ۱۱۷۶؛ تـراثـنا، ش ۷، ص ۱۵۳؛ ذریـعه، ج ۲۲، ص ۳۲۳.

آغاز: «باسمه نبدء فی کل کتاب وکلام وبه نختم فی کـل خطاب ومقام. حمد و ثنا و منتهای بی‌منتها خدای را که روایـح نـفحات را مـوجب انس دلهـای طـالبان آگـاه گردانید».

انجام:
«هست تاریخش چـو فـیّاض ابـد
نـام نـیکش تـا ابـد فـیّاض بـاد

تمام شد کتاب رشحات القدس در شرح نفحات الانس به توفیق و یاری حضرت باری عزّ و علا در روز جـمعه بیستم شهر رمضان المبارک در سـال نـهصد و پـنجاه و شش از هجرت حضرت رسالت پناه علیه من الصلوات اتمّها ومن التحیات اعمها و در تاریخ اتمام آن گفته شده. رباعی:
این نسخه که شد ز غیب نامش رشـحات
در شـــرح دقـــایق کـــتاب نـفحات

در نــهصد و پــنجاه و ششــم گشت تــمام
از هــجرت مــصطفی عــلیه الصــلوات
والحـــمد لله اولاً وآخـراً وظـاهراً وبـاطناً والصـلوة والســـلام عـلی رسـوله مـحمد وآله وعـترته الطـیبین الطاهرین».

انـجامه: «تم الاستنساخ منتصف ذی‌قعدة الحـرام مـن شهور سنة ۱۲۲۴ فی محروسة مراغه ولله الحمد».

۱۹. تازیانه سلوک (العینیة؛ رازنامه؛کتاب الامام الغزالی الی عین‌القضاة همدانی) «۷۶۵ ر ـ ۷۶۷ ر»

(عرفان ـ فارسی و عربی)

مؤلف: احمد بن محمد غزالی (ـ ۵۲۰ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۴۴/۱۰.

آغاز: «ســلام الله عـلی المـجلس الایسـمی المـنعمی الاقضوی الرضوی الصفوی الکفوی الجمالی الشرفی... وبعد یا سید الکبراء قولاً مـطلقاً شـهدت بـذلک السـن والحسّاد نبّهک الله لمالک».

انجام: «و مدد الطاف هر روز افزون بمنّه وفضله وعمیم طوله ونعوذ بالله من دعاء لا یسمع وقلب لا یخشع ونفس لا تشبع وعلم لا ینفع والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله وصحبه الطاهرین».

انجامه: «تمت الرسالة کتب العبد الاقل مـهرعلی فـی شهر ذیقعدة الحرام من شهور سنة ۱۲۴۱».

خط: نستعلیق، کاتب: مـهرعلی در مـراغـه، تـاریخ کتابت: عصر یکشنبه ۲۱ محرم ۱۲۲۵ق (رساله اول)، محرم ۱۲۳۴ق (رساله دهم)، ۱ جمادی‌الاول ۱۲۲۴ق (رساله سیزدهم)، ۱۲۲۴ق از روی نسخه‌ای که مؤلف در ۲۲ صــفر ۱۰۷۳ق کــتابت کــرده بـود (رسـاله چهاردهم)، نیمه ذیقعده ۱۲۲۴ق (رساله هـجدهم)، ذیقعده ۱۲۴۱ق (رساله نوزدهم).

همه صفحات دو ستونه، بدین صورت که ستون دوم خلاف جهت ستون اول کتابت شده است. عناوین و نشانیها و اشکـال شـنگرف، آغـاز نسـخه دو نـامه دوستانه کوتاه و فهرست مطالب مجموعه آمده است.

کاتب چندین جا یادداشتهایی درباره نحوهٔ استنساخ رساله اول مجموعه نوشته است. وی در پایان مقاله دوم از قسم اول (برگ ۶۵ ر) نوشته که نظر به عنایت اشتهار دعای استفتاح و دعای سمات آنها را از نسخه اسقاط نموده است. در برگ ۹۵ ر هـم نـوشته: «فـن چهارم که علم مقالات اهل عالم است اشتباهاً بعد از فن منطق نوشته شده تا دانند». در برگ ۱۱۶ پ آمده: «این مقاله می‌بایست بعد از فن تواریخ نوشته شـود اشتباهاً درین جا نوشته شد تا دانند». و شبیه آن در ۱۱۹ ر. و در برگ ۱۴۵ ر: «فن کیمیا مقابله نشـده و از نسخه مغلوط نوشته شده تا دانند».

بعضی از رسالات در حاشیه تصحیحاتی دارند. پایان کشف الآیات **(برگ ۵۰۵ پ) مهر تملک مربع محمد بن مشکوة در صفر ۱۲۹۳ق با نقش: «محمدن المذنب» و در زیر آن یادداشت پسـر او غـلامعلی مـصباح بـن مشکوةالممالک که نوشته این جزوه را از ورثه او در ربیع‌الثانی ۱۳۳۸ق خریده است.**

در برگ ۶۲۴ پ دو بیت در ذم کتب و کتابت در شوال ۱۲۸۸ق به خط محمد (هـمان مـحمد بـن مشکـوة است).

مهر مشکوة در بالای صفحه ۴۳۱ ر هم دیده می‌شود ولی در آن جا سعی کرده‌اند آن را سیاه کنند.

هم اکنون برگهایی از وسط نسخه افتاده است. نسخه برگشمار کهن دارد که از روی آن مـی توان مـواضـع افتادگی را مشخص کرد (تا شماره ۷۶۷ عـدد دارد).

در پایان کتاب موجودی آن را چنین نـوشته بـودند: «عدد ورقهای کل کتاب: ۷۵۰؛ عدد حروف ورق کتاب: ۷۹۰۰؛ عدد بیت کتاب ۱۱۸۵۰۰».

در برگ پایانی نسخه غزلی نوشته شده در ۲۶ شوال ۱۲۸۷ق.

دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جـزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

دو، ۷۲۸، دو بـــرگ، ۲۰/۶×۳۱/۳، ســـطور چـلیپا، ۱۵×۲۲/۵.

جلد: میشن مشکی مجدول. ساده، قطر: ۷/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۷۴]

(۹۰۷۶)

تفسیر اهل بیت اطهار(ع) (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: محمد بن محمدصالح دماوندی (سده ۱۲ه)[1]

ترجمه و شرح تفسیر صافی فیض کاشانی (۱۰۹۱ق) است در ۱۲ جلد. این نسخه جلد یازدهم (از سوره فتح تا سوره صف).

با نشانیها و عناوین و علائمی مانند «اصل»، «مع»، «اصلحی»، «حی»، «حو»، «اصلحوا» «حا»، «جامع تفسیر»، «ل»، «ع»، «جامع ترجمه» و مانند آنها که معنایشان مشخص نشد.

تاکنون تنها یک نسخه دیگر از این کتاب (از جلد دهم) در مرعشی، ج ۲۸، ص ۲۹۴ ـ ۲۹۶ شناسایی شده است.

آغاز: «بسمله. یا محسن قد اتیک المسیء انت المحسن وانا المسیء محمد بن محمدصالح الدماوندی اصلح الله حالهما واستصلح اعمالهما بمحمد وعلی وآلهما صلوات الله علیهما وعلیهم اجمعین. و بعد این مجلد یازدهم است از مجلدات دوازده‌گانه تفسیر اهل بیت اطهار که بر طبق ترجمه تفسیر صافی سرچشمه فیض مردم هوشیار فراهم آمده است از کتب فارسی لؤلؤ صدف تقوی بحار الانوار... سورة الفتح... انا فتحنا لک فتحاً مبیناً. اصل. شیخ طبرسی روایت کرده است که چون این آیه نازل شد».

انجام: «هر که مداومت کند خواندن سوره صف را در نمازهای واجب و سنت خدا او را در صف ملائکه و انبیا جا دهد».

انجامه: «مع. این آخر جلد یازدهم است از مجلدات دوازده‌گانه تفسیر اهل بیت و به عبارت دیگر این آخر شهر یازدهم است از شهرهای عرض سابعه اعنی اقلیم هفتم عالم علم رفتیم از پی فتح شهر دوازدهم از این شهرها به تاریخ شهری از شهرهای اواخر هذه المائة الثانیة بعد الالف

عبری که هست ظاهر و باطن تمام او
آلوده نقایص و صافی کلام او
صافی چه کرد ترجمه او خود بدیهه گفت
تفسیر اهل بیت به تاریخ و نام او ۱۱۸۸».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۱۸۸ق.
عناوین شنگرف و در بعضی از بخشها نانوشته، در بعضی از صفحات جا برای افزودن چند سطر یا چند کلمه سفید گذاشته شده است، با اضافاتی در حاشیه نسخه. مؤلف گاهی که کتابت صفحه‌ای خراب شده و طرز کتاب‌پردازی آن دلچسبش نبوده دو صفحه را به هم چسبانده است (مانند برگهای ۴، ۱۰۹، ۱۱۸ و ۱۸۰). برای اصلاح جملات و سطور هم عبارت صحیح را روی کاغذ جداگانه‌ای نوشته و در محل مورد نظر چسبانده است. برای نمونه برگهای ۲ ر، ۹۸ پ، ۱۱۶ پ، ۱۲۲ پ، ۱۲۵ پ، ۱۲۸ پ، ۱۲۹ پ، ۱۳۱ ر، ۱۳۱ پ، ۱۷۶ پ، ۱۸۲ ر و... دیده شود.
یادداشتهای صفحه عنوان نسخه:
ـ یادداشت تملک کتاب در کتابخانه همایون میرزا: «این یک مجلد کتاب شرح تفسیر اهل بیت اطهار با چند جلد کتاب دیگر که در ظهر هر یک این شروح مسطور است از نظر مبارک شاهزاده اراده (آزاده) همایون میرزا[2] **دام ایام اقباله گذشت و داخل کتابخانه نواب معزی الیه گشت وکان ذلک فی شهر محرم الحرام سنه ۱۲۳۶». با مهر مستطیل به سجع: «طلوع کوکب تو در زمانه میمون است / خجسته بخت تو و طالعت همیون است».**
ـ یادداشتی از علی‌اصغر در غره ربیع‌المولود

---

۱. احتمال دارد جنگ ش ۳۳۹۶ دانشگاه تهران مورخ ۱۱۹۲ق از آنِ او باشد. رک: دانشگاه تهران، ج ۱۱، ص ۲۳۹۷ـ۲۳۹۸.
۲. ظاهراً منظور همایون میرزا متخلص به حشمت (۱۲۱۶ـ۱۲۷۳ق) پسر شانزدهم فتحعلی‌شاه قاجار و داماد میرزا شفیع مازندرانی صدراعظم است. رک: رجال ایران، مهدی بامداد، ج ۴، ص ۴۳۰.

۱۳۳۵ق که نوشته این کتاب را هنگام تقویم و حراج کتب مرحوم ملا تقی ساعد الشریعه مرندی، آقا محمدحسن کتابفروش به دو قران قیمت نمود: «اقل الحاج برداشتم ورثه آن مرحوم قیمت او را از بابت اجرت خودم که مأمور به نوشتن کتب و قیمت آن بودم بخشیده و این را به هدیه دادند و هکذا رساله بیست باب مرحوم مبرور شیخ بهاءالدین علیه الرحمه را که در هفت قران قیمت کرده بود به من هدیه دادند یعنی در مقابل اجرت دادند».

ـ یادداشتی از حاج علی‌اصغر در ۲ جمادی‌الاول ۱۳۳۵ق لوی ئیل مطابق ۵ حوت درباره آب و هوا و ترس از خشکسالی.

ـ شرحی درباره گرانی و قحطی سال ۱۳۴۱ق که قیمت گندم مخلوط با خاک به سه تومان ترقی کرد و آن هم یافت نمی‌شد و در کوچه‌ها جنازه پهلوی جنازه افتاده بود. و پس از آن ارزانی و فراوانی سال ۱۳۴۲ق تنکوزئیل.

ـ تاریخ حرکت آقای ولی نعمتی و حضرت مستطاب حجةالاسلام شریعتمدار آقای حاج میرزا محسن آقای مجتهد برای تغییر آب و هوا به طرف قراجه‌داغ در سال ۱۳۴۱ق و شرح کوتاهی از سفر به خط علی‌اصغر. او همچنین نوشته این سفر سفر دویم حضرت معظم الیه بود.

ـ مهر بیضوی به نقش: «عبده الراجی محمود» که خط خورده است.

ـ مهر کوچک بیضوی با نقش «اویس» که نقش آن در صفحه اول و آخر هم به چشم می‌خورد. صاحب مهر در آن جا نوشته که نسخه را به قیمت ۷ قران خریده است.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی مهره‌کشی شده ضخیم.
۱۸۲، یک برگ، ۲۰/۲×۳۳/۳، ۲۸ سطر، ۱۳×۲۵.
جلد: تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی منقش زرین. قطر: ۴/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۴۷]

(۹۰۷۷)

جلاء الاذهان و جلاء الاحزان (تفسیر گازر)

(تفسیر ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن حسن جرجانی (سده ۸ هـ)

در این نسخه نام مؤلف ابوالمحاسن بن الحسین بن الحسن الجرجانی نوشته شده است.

دو جلد اول کتاب، از آغاز تا سوره کهف.

منزوی، ج ۱، ص ۳۹ـ۴۲؛ مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۴۸؛ دنا، ج ۳، ص ۶۷۶ـ۶۸۰.

آغاز: «سپاس و ثنا و حمد بی منتها مر خدای را که این هفت گنبذ ایوان معلق و آسمان بلند ایوان مطبّق که هر یک مناط قنادیل».

انجام: «از بالای سر او نور پدید آید به مکه که حشوش فرشتگان باشند و هر که سوره بخواند وی را نوری باشد از زمین تا آسمان».

انجامه: «سپاس و منت موفقی را که به کمال عنایت و لطف بی نهایت بندهٔ خود حسین بن محمد را بتوفیق تحریر تفسیر کلام معجز نظام خود موفق گردانید و حمد فراوان معبود حقیقی را که بیمن تأییدات بیغایاتش قلم خجسته رقم این بندهٔ گنه‌کار جلد اول ازین تفسیر بآخر رسانید الحمد لله علی کل نعمائه ووقع اتمام ذلک المرام فی احسن الایام اثنی عشر من شهر ربیع‌الثانی سنة ۱۰۲۵ خمس وعشرون بعد الالف من الهجرة النبویة علیه التحیة» (پایان جلد اول، برگ ۲۱۹ ر؛ این انجامه مربوط به نسخه‌ای است که نسخهٔ ما از روی آن کتابت شده است)، «بحمد الله والمنة که بیمن عنایات ازلی و تایید بی‌نهایات لم یزلی این جلد تفسیر باتمام رسیده و خاتمهٔ اهتمام رقم بر خاتمه این ورق کشید. شعر:

صد شُکر کز الطاف خدای متعال
وز استمداد روح پیغمبر و آل
این مقصد اقصی که مراد دل بود
قد تمت حامداً علی احسن حال

فی شهر سنة ثلّث وتسعین بعد الالف من الهجرة النبویة علیه التحیة. کتبه بیده الفانیة الجانیة سلطانمحمود بن محمدمؤمن قوژدی الجنابدی غفر ذنوبه» (پایان جلد دوم، برگ آخر نسخه).

خط: نستعلیق، آیات و عبارات عربی نسخ معرب.
کاتب: سلطان‌محمود بن محمدمؤمن قوژدی جنابدی، تاریخ کتابت: ۱۰۹۳ق. از روی نسخه‌ای که حسین بن محمد در ۱۲ ربیع‌الثانی ۱۰۲۵ق کتابت کرده بود.
عناوین شنگرف، بر فراز آیات قرآن خط شنگرف، در موارد کمی در حاشیه تصحیح شده، بخش‌بندی اجزای قرآن در حاشیه به خط ثلث نوشته شده، در صفحه عنوان کسی به خطی جدید مشخصات نسخه را این گونه نوشته: «قطع رحلی کوچک، کاغذ اصفهانی شکری، خط متن نستعلیق، کتابت قلم متوسط، آیات نسخ کتابت متوسط». در حاشیه برگ ۷۸ ر ماده تاریخ زندگی شاه قطب‌الدین حیدر (۵۰۵ـ۶۱۱ق)، آغاز و انجام نسخه مهر مستطیل به نقش: «المتوکل علی الله عبده اسحق» که تاریخ آن به درستی خوانده نمی‌شود، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در کنارهٔ سطور مشخص است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.
کاغذ: شکری آهار مهره نازک، چند برگ از آغاز و انجام نسخه مرمت و وصالی شده.
یک، ۳۹۱، یک برگ، ۱۵/۵×۲۷/۵، ۲۹ سطر، ۲۳/۴×۳۶/۳.
جلد: تیماج مشکی، عطف و گوشه‌ها گالینگور مشکی، دو رو، درون میشن قهوه‌ای. قطر: ۴/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۴۸]

(۹۰۷۸)

جامع التواریخ رشیدی (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: رشیدالدین فضل‌الله همدانی (ـ ۷۱۸ق)

این نسخه از آغاز و انجام و وسط افتادگی دارد. از قصه حضرت ابراهیم تا ذکر احوال سلطان جلال‌الدین در هندوستان. از برگ ۳۳۹ تا پایان نسخه برگهای پراکنده‌ای از بخشهای سلطان جلال‌الدین و مأمون و القائم بالله و المعز بالله و چند خلیفه دیگر عباسی و سلطان ملکشاه سلجوقی است که از وسط نسخه افتاده بودند و در این جا صحافی شدند.

فهرستواره، ج ۱، ص ۶۰۵ـ۶۰۷ و ج ۲، ص ۸۹۹؛ دنا، ج ۳، ص ۵۴۷ ـ ۵۴۸.

آغاز موجود: «آمده گفت سال تو چند است؟ او به دو سال از عمر ابراهیم زیاده... فصل سیم از جملهٔ اول از باب ثانی در قصهٔ اولاد و احفاد حضرت ابراهیم و درین فصل دو ذکر است».

انجام موجود: «چنان که پیغامبر صلی الله علیه و سلم فرموده است بگویید لا اله الا الله و محمد رسول الله و علیاً ولی الله این کلمه شهادت است هر که بگوید».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰هـ.
عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات عربی خط شنگرف، بین پاره‌های اشعار سه ویرگول مثلثی شکل شنگرف. چند تصحیح مختصر در حاشیه دیده می‌شود. بقیه این اصلاحات به همراه یادداشتهای کوتاهی که در حاشیه صفحات نوشته شده بود سیاه شده است. چندین جای نسخه اشعار یا آیات و یا یاداشتهای یادگاری نوشته شده از جمله در شوال ۱۲۸۳ق (۲ ر)، چندین بیت شعر در جمادی‌الاول ۱۲۷۱ق (۲۰۹ ر)، یادداشتی درباره قحطی سال ۱۲۸۷ق و کمبود غلات و مرده‌خواری و گوشت سگ خوردن مردم نوشته شده در ۱۲۹۰ق (۲۲۰ ر)، غزلی از محمد بن صفی به جهت صاحبی محمدصالح در ۷ شهریور ۱۱۶۹ق (۳۰۰ ر)، یادداشت یادگاری در ۱۳۰۲ق (۳۰۶ ر) و چند مورد دیگر اشعار مختلف بدون تاریخ. در حاشیه برگ ۱۳۰ ر چند سطر به خط مشجره، حاشیه برگ ۱۵۷ ر دو بیتیهای بابا طاهر. بالای برگ ۱۱ ر مهری بیضوی که کلمه «فاطمه» از آن خوانده می شود. صفحات ۹۲ پ و ۱۵۵ ر و ۱۵۶ ر مهر مستطیل کوچکی که احتمالاً این گونه خوانده می‌شود: «بنده خاص امیرالمؤمنین از روی اخلاص محمدابراهیم است». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، بخشهایی که نسخه افتادگی داشته و رکابه صفحات با متن

صفحه مقابل سازگاری ندارد یک یا چند برگ سفید گذاشته‌اند تا در آینده آن بخشها نونویس شود (مانند برگهای ۲۸ و ۲۹ و ۱۲۰ و ۳۳۷ و ۳۳۸ و ۳۴۱ و ۳۴۳ و ۳۴۴ و...).

کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه صفحات رطوبت دیده و در مواردی کپک زده، مرمت و وصالی شده به صورتی نه چندان فنّی.

چهار، ۳۶۰، یک برگ، ۳۵/۴×۲۴/۲، ۲۵ سطر، ۲۸×۱۸.

جلد: میشن مشکی ساده. قطر: ۶/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۴۹]

(۹۰۷۹)

فردوس خیال (عرفان ـ فارسی)

مؤلف: رضی

مثنوی اخلاقی و عرفانی مفصلی است که پس از مقدمه‌ای طولانی در حمد خدا و معراج و منقبت پیامبر(ص) و امیرالمؤمنین(ع) و تعریف سخن در برگ ۲۳ پ با عنوان: «تحریر سبب نظم این مثنوی که سوادی است از مجموعه دل در هم به خانه خیال طرار مشکین راقم» چند بیت در توصیف توانایی‌اش در نظم و نثر می‌سراید و در نهایت به نام کتاب اشاره می‌کند:

چو گفت این کلک را گوهر فشان کرد
قلم را در سخن شیرین زبان کرد
چو نقشی بود از باغ جمالش
مسمی کرد فردوس خیالش
(۲۵ پ)

سراینده آشکارا از نظامی گنجوی تأثیر پذیرفته و کتابش را بر پایهٔ مثنویهای او سروده است. نام کامل او را نمی‌دانیم فقط از برخی از ابیات بر می‌آید تخلصش رضی بوده است (برگهای ۲۳ ر، ۳۱ پ، ۴۵ ر و...). در پایان بسیاری از عنوانها غزلی از خود آورده است.

به نظر می‌رسد کمی از پایان نسخه افتاده باشد.

آغاز:

الهی عشق را کام دلم کن غم دلدار آرام دلم کن
ز کام عشق شیرین کامیم ده به آن آرام... ده

انجام موجود:

که شد بر شاه راه کلک نیرنگ
ز جوش لفظ راه رهروان تنگ
نمی‌دانست کلک نکته پیرا
کدامین را کشد در قید انشا

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

عناوین درون جدولهای زرین به شنگرف، صفحه اول سرلوح و کتیبه مذهب و مرصع داشته که بیشتر آن پاره شده، بعضی از سطرهای پاره شده آن صفحه نیز دوباره‌نویسی شده است، صفحات مجدول به زر و شنگرف و مشکی، برگ ۱۰ ر یادداشت تاریخ مکتب آمدن پاشاخان و علی در صفر ۱۲۳۴ق. برگ ۳۹ ر نقش مهری بیضوی که بسیار بد بر کاغذ نشسته و تنها کلمه «محمد» از آن خوانده می‌شود. برگ ۶۴ ر مهر بیضوی به نقش «شرافت علی... خاقان». در حاشیه برگ ۲۴۱ ر یادداشت تولد یاشارخان در روز شنبه ۲۶ شوال ۱۲۴۱ق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.

کاغذ: شکری آهار مهره نازک، مرمت شده.

یک، ۲۴۴، یک برگ، ۱۶×۲۹/۱، ۲۱ سطر، ۹/۴×۲۳/۶.

جلد: تیماج زیتونی مجدول گرهی، عطف گالینگور قهوه‌ای، آستر بدرقه کاغذ ابر و باد. قطر: ۴/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۹۷]

(۹۰۸۰)

جنگ

این نسخه جنگی از احادیث و روایات و داستانها و اقوال کوتاه است که به سلیقه کاتب از این منابع انتخاب شده است: کافی، مجمع البیان طبرسی، رجال کشی، مقامات حریری، تاریخ احمد بن محمد بن ابراهیم بن ابی بکر بن خلکان، احوال قرامطه از تاریخ الکامل ابن اثیر

(۵۸ ر)، خصال، حیوة الحیون (کذا)، کشاف، امالی شیخ طوسی، یکی از رسایل میرداماد، قنیة (کذا؛ غنیة) النزوع ابن زهره حلبی، المصباح شیخ طوسی، الذکری شهید، تفسیر قاضی بیضاوی، التحفة الشاهیة علامه شیرازی، المناقب، علل الشرایع، السرایر، کشف الغمة، کتاب توحید صدوق، قرب الاسناد، القاموس، تفسیر عیاشی، المغرب، روضة الواعظین، الصحیفة الکاملة، جنة الامان کفعمی، شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید، روضة المنجمین، درة الغواص، صحیفة الرضا، حواشی بر صحیفه سجادیه با امضای م ح ق، الفصول بقراط.

بیشتر جنگ را شرح حال و سرودههایی از شعرای معروف عرب در برگرفته است. شامل این افراد: ابن هبیره (۲۶ پ)، محمد بن ادریس شافعی (۲۷ پ)، قاضی ابوبکر محمد بن طبیب باقلانی (۲۷ پ)، محمد بن محمد غزالی (۲۷ پ)، مالک بن انس (۲۸ ر)، محمد بن حسن شیبانی (۲۸ ر)، ابو عمر عبدالرحمن بن عمرو اوزاعی (۳۱ ر)، اصمعی (۳۱ پ)، مؤیدالدین طغرایی (۳۲ ر)، ابوسلمه حفص بن سلیمان وزیر سفاح (۳۲ پ)، ربیع بن سلیمان (۳۳ ر)، حنین بن اسحاق عبادی (۳۳ پ)، ثابت بن قره (۳۳ پ)، جریر بن عطیه (۳۴ ر)، ابو حامد احمد بن ابی طاهر اسفراینی (۳۴ پ)، احمد بن محمد قدوری (۳۴ پ)، ابوتمام حبیب بن اویس (۳۵ ر)، ابراهیم بن محمد زجاج نحوی (۳۶ ر)، نفطویه نحوی (۳۶ ر)، ابو عبدالله واسطی (۳۶ ر)، احمد بن حنبل (۳۶ پ)، صاحبان صحاح سته (۳۶ پ ـ ۳۷ ر)، سلیمان بن اشعث سجستانی (۳۷ ر)، مبرد (۳۷ پ)، محمد بن سایب کلبی (۳۸ ر)، ابوالعباس احمد بن یحیی ثعلب نحوی (۳۸ ر)، ابو شجاع شاور بن مجیر (۳۸ پ)، ربیعة الرای (۳۹ پ)، رابعه عدویه (۴۰ ر)، یحیی بن ام الطویل مطعمی (۴۰ ر)، صعصعة بن صوحان (۴۰ پ)، سفیان ثوری (۴۱ ر)، محمد بن مسلم زهری (۴۱ پ)، محمد بن حنفیه (۴۱ پ)، محمد بن عبدالرحمن بن ابی لیلی (۴۲ ر)، ابن سیرین (۴۲ ر)، ابو اسمعیل حماد بن ابی حنیفه (۴۲ ر)، ابن حاجب (۴۲ پ)، شریک بن عبدالله (۴۲ پ)، سفیان بن عنینه هلالی (۴۳ ر)، سعید بن مسیب (۴۳ ر)، سعید بن جبیر اسدی (۴۳ ر)، فقهای سبعه (۴۳ پ)، سلافه بنت یزدجرد (۴۴ پ)، ابن اثیر (۴۴ پ)، عمرو بن عبید معتزلی (۴۵ ر)، عبدالله بن مبارک مروزی (۴۵ ر)، جعفر برمکی (۴۵ پ)، فضل برمکی (۴۵ پ)، لامیة العجم طغرائی (۴۶ پ ـ ۴۸ پ)، صلاح‌الدین احمد بن عبدالسید اربلی (۴۸ پ)، عبدالله بن معتز (۴۹ ر)، ابن طولون (۴۹ ر)، عبدالرحمن بن ابی لیلی بشار (۴۹ پ)، محمد بن علی پدر سفاح عبّاسی (۴۹ پ)، بوران بنت الحسن (۵۰ ر)، حارث محاسبی (۵۰ ر)، ابن خازن (۵۰ ر)، فضل بن ربیع (۵۰ پ)، فضل بن سهل (۵۰ پ)، فضل بن مروان (۵۱ ر)، حسن بن سهل سرخسی (۵۱ ر)، طاهر ذوالیمینین (۵۱ پ)، ابی محمد عبدالله بن قاسم مظفری شهرزوری (۵۲ر ـ ۵۳ پ)، عبدالملک بن مروان (۵۳ پ)، قاضی ابی علی بن ابی القاسم علی تنوخی (۵۴ ر)، ابن خشاب بغدادی (۵۴ پ)، عبدالله بن طاهر (۵۴ پ)، عبدالله بن طاهر (۵۴ پ)، عبیدالله بن عبدالله بن طاهر (۵۴ پ)، فضیل بن عیاض (۵۵ ر)، ابوایوب سلیمان وزیر المنصور (۵۵ پ)، ابوالعمیثل (۵۶ ر)، خیزران مادر هارون الرشید (۵۶ ر)، عبدالله بن محمد انباری (۵۶ ر)، محمد بن عبدالکریم شهرستانی (۵۶ ر)، خواجه نظام الملک طوسی (۵۶ پ)، حجاج بن یوسف ثقفی (۵۷ ر)، سلطان ظافر عبیدی صاحب افریقیه و مصر (۵۷ پ)، ابو محمد عبیدالله المهدی (۵۹ ر)، ابو عبدالله حسین بن احمد شیعی (۵۹ پ)، جوهر بن عبدالله کاتب رومی (۵۹ پ)، الملک الظاهر غیاث الدین غازی بن سلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب (۶۱ ر)، کافور بن عبدالله اخشیدی (۶۱ پ)، ابو دلامه زید بن جون (۶۱ پ)، ابوالقاسم احمد المستعلی صاحب دیار المصریة والشامیة (۶۲ ر)، ارتق بن اکسب (۶۲ ر)، ابو مسلم خراسانی (۶۲ پ ـ ۶۴ پ)، صاحب بن عباد (۶۵ ر)، جعفر بن قلاح کتامی (۶۵ پ)، جعفر بن فرات معروف به ابن خنزابه (۶۵ پ)، عبدالوهاب بن علی ثعلبی (۶۶ ر)، ابن جنی نحوی (۶۶ ر)، عبدالمؤمن بن علی قیسی کوفی (۶۶ پ)، سری سقطی (۶۷ ر)، شبلی (۶۷ ر)، جنید (۶۷ ر)، کتاب الجفر (۶۷ ر)، ذوالنون

مصری (۶۷ پ)، عاضد بن یوسف عبیدی از ملوک عبیدیه در مصر و آفریقا (۶۷ پ)، حماد الراویه (۶۸ ر)، حماد عجرد (۶۸ پ)، بشار بن برد (۶۸ پ)، محمد بن جریر طبری (۶۹ ر)، ابوعلی فارسی (۶۹ ر)، ابن دهان نحوی (۶۹ ر)، خلیل بن احمد فراهیدی (۶۹ پ)، حسین بن منصور حلاج (۷۰ ر)، ذو الرمه (۷۰ ر)، محمد بن زیاد معروف به ابن اعرابی کوفی (۷۰ پ)، ابو الهذیل محمد بن هذیل علاف (۷۰ پ)، ابو علی محمد بن عبدالوهاب جبائی (۷۱ ر)، محمد بن مستنیر قطرب نحوی (۷۱ ر)، متنبی (۷۱ پ)، محمد بن احمد ترمذی (۷۱ پ)، قابوس بن وشمگیر (۷۲ ر)، ابو عبید قاسم بن سلّام (۷۲ر)، قاسم بن فیره شاطبی (۷۲ ر)، ابو عمرو بن علا بن عمار تمیمی مازنی (۷۲ ر)، سیبویه (۷۲ پ)، علی بن احمد بن متویه واحدی (۷۲ پ)، اخفش (۷۲ پ)، ابن رومی (۷۲ پ)، سیف الدین علی بن محمد آمدی (۷۳ر)، ابو الحسن اشعری (۷۳ ر)، مقنع (۷۳ ر)، عبدالکریم بن ابی بکر سمعانی (۷۳ پ)، امام الحرمین جوینی (۷۴ ر)، ابن خشاب (۷۴ پ)، ابن درید (۷۴ پ)، ابومحمد عبدالله بن احمد شریف مصری (۷۴ پ)، ابوعمرو عامر بن شراحیل شعبی (۷۴ پ)، بایزید بسطامی (۷۵ ر)، طاووس یمانی (۷۵ ر)، ضحاک بن قیس احنف (۷۵ ر)، شریح قاضی (۷۵ پ)، سلطان سنجر (۷۵ پ)، اعمش (۷۶ ر)، ابوالهذیل حنفی (۷۶ ر)، سعد بن محمد ضیفی تمیمی ملقب به حیص بیص (۷۶ ر)، روبة بن عجاج بصری (۷۶ پ)، ابونواس (۷۶ پ)، ابو الفرج عبدالرحمن بن علی حنبلی (۷۶ پ)، خالویه (۷۶ پ)، ابومعشر جعفر بن محمد بلخی منجم (۷۷ ر)، ابراهیم بن عباس صولی (۷۷ ر)، طویس مغنی (۷۷ ر)، ابوالعلاء معری (۷۷ پ)، احمد بن محمد ثعلبی نیشابوری (۷۸ ر)، منصور عبیدی (۷۸ ر)، ابراهیم بن مهدی عموی مأمون (۷۸ پ)، ابو نصر فارابی (۸۲ ر)، ابن سینا (۸۲ ر)، سعید بن جبیر (۸۷ پ)، ابوعثمان بکر بن محمد مازنی بصری نحوی (۸۸ ر)، ابو زید و ابو هیثم خالد بن عبدالله (۸۸ پ)، احمد بن فارس بن زکریا (۸۸ پ)، علی بن الحسین زین العابدین(ع) (۸۹ ر)، سید مرتضی علم الهدی (۸۹ پ)، حسن بصری (۹۶ ر)، امیر تیمور (۹۶ ر)، المعتضد بالله عبّاسی (۹۶ پ)، جعفر برمکی (۹۷ ر).

همچنین یادکرد از سلسله‌های پادشاهی دنیای قدیم: ملوک الیونان (۴ ر)، ملوک الحیرة (۴ پ)، خلفاء بنی امیه (۹۸ پ)، ملوک بنی العباس (۹۹ ر)، ملوک بنی الصفار (۱۰۰ ر)، آل سامان (۱۰۰ ر)، آل بویه (۱۰۰ پ)، الغزنویة (۱۰۰ پ)، السلجوقیة (۱۰۱ ر)، الخوارزم شاهیة (۱۰۱ پ)، الغوریة (۱۰۱ پ)، ملوک کرت (۱۰۱ پ)، ملوک المغول (۱۰۱ پ)، الاتابکیة السنقریة (۱۰۲ ر)، آل مظفر (۱۰۲ ر)، الایلخانیة (۱۰۲ ر)، سربداریه (۱۰۲ ر)، التیموریه (۱۰۲ پ)، ترکمان (۱۰۲ پ)، عثمانیه روم (۱۰۳ ر)، السلاطین الصفویة ادام الله برّهم وعدلهم وملکهم الی یوم الدین (۱۰۳ ر؛ آخرین تاریخی که در این بخش یاد شده به تخت نشستن شاه سلطان حسین در ذیحجه ۱۱۰۵ق است)، ملوک الیمن (۱۲۲ پ)، ملوم الفرس ومدة سلطنتهم (۱۲۳ پ ـ ۱۲۵ پ).

با این کتاب و رساله‌واره‌ها که به صورت جداگانه می‌توان از آنها یاد کرد:

۱. الناسخ و المنسوخ «۵ پ ـ ۲۴ پ» (علوم قرآن ـ عربی)

مؤلف: احمد بن عبدالله ابن متوج بحرانی (ـ۸۲۰ق)

در صفحه عنوان (۵ ر) نام آن چنین آمده است: «الرسالة فی الناسخ والمنسوخ من الایات، تصنیف الشیخ الفاضل العالم الصالح الراوندی طاب ثراه وهو اسمه هبةالله بن سلامه».

کامل.

التراث العربی المخطوط، ج ۱۳، ص ۵ ـ ۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۴۳۵ـ۴۳۶.

آغاز: «الحمد لله لم ینسخ من آیة الا وقد اتی بخیر منها او مثلها والصلوة علی نبیه وعترته المعصومة فی قولها وفعلها. وبعد فان من ادّعی التفقّه فی الشرعیات».

انجام: «وعامر بن الطفیل وقیل هی مکیّة لا ناسخ فیها ولا منسوخ وکذلک الفلق والناس واختلف فی نزولها».

۲. طبقات الانبیاء وبعض احوالهم «۹۰ پ ـ ۹۲ ر»

از آدم تا اسکندر ذوالقرنین. نویسنده از او پس از عیسی

یاد کرده و نوشته در نوبت او اختلاف است.
آغاز: «فصل فی ترتیب الانبیاء و ذکر اعمارهم وانسابهم. آدم علیه السلام. ابوالبشر بین خلقه وبعث محمد صلی الله علیه وآله خمسة آلاف وثمانمائة سنه وعاش آدم علیه السلام تسعمائة وستین سنة».
انجام: «التاسع انه رای فی منامه کانه اخذ بقرنی الشمس. العاشر انه کان له قرنا من من نحاس».

۳. ذکر اسامی حکماء یونان وفرس وبیان طریقهم «ص ۹۲ پ ـ ۹۵ پ»
آغاز: «اسامی الحکماء المتقدمین اولهم هو والد الحکماء هرمس الهرامسه المصری وهو المعروف بادریس النبی علیه السلام والرحمه وقیل هرمس کان یقراء الحکمه عنه جده».
پس از آن به ترتیب این مباحث آمده است: ذکر حکماء اسلام، معنای یونان، تفسیر اسامی بعض الحکماء بالیونانیة، الحکمة من ای الاقالیم ظهرت، یقال ان سبع نفر من الحکماء اجتمعوا فی بیت الذهب بالهند.

۴. اصناف الناس و اهل الاقالیم والبلاد «۱۰۷ ر ـ ۱۰۸ ر»
آغاز: «اعلم ان جمیع الناس فی مشارق الارض ومغاربها وجنوبها وشمالها وان کانوا نوعا واحدا یتمرون بثلاثة اشیاء الاخلاق والصور».
انجام: «لعدم استعدادهم واستحقاقهم بما غلبت سجایاهم الهیمیة اعاذنا الله من ذلک».

خط: نستعلیق. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه (در زمان سلطنت شاه سلطان حسین صفوی بین سالهای ۱۱۰۵ـ۱۱۳۵ق، برگ ۱۰۳ر).
عناوین و نشانیها شنگرف، صفحه‌پردازی نسخه نامنظم است. در پایان بیشتر بخشها علامت ۵ که وسطش با مرکب سرخ پر شده است. برگ ۶ ر مهر مستطیل بزرگ تاجداری که نقش آن چنین است: «هو المالک. من عواری الزمان لدی الجانی هادی الحسینی افجهٔ». بالای برگ ۱۳۲ ر عبارت «یاکبیکج» آمده. در آخرین برگ الحاقی نسخه نوشته شده: «کتاب جنگ عربی است». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ فرنگی نخودی آهار مهره، ته‌نقش‌دار.
جلد: تیماج قهوه‌ای جدولدار، با نقوش ضربی. قطر: ۲/۱.
یک، ۱۳۲، یک برگ، ۱۳/۷×۱۹/۷. سطور و اندازه‌ها مختلف.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۹۵]

(۹۰۸۱)

مجموعه:

۱. نقش بدیع «۶ پ ـ ۱۸ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: غزالی مشهدی (۹۳۶ـ۹۸۰ق؟)
با مقدمه‌ای نصف صفحه‌ای در آغاز.
رک: ش ۸۹۴۸/۴۸.
آغاز:
«المنة لله که ز نیستی رستم
از تنگدلی و تنگدستی رستم
یعنی که غنی شدم به معشوق ازل
وز ننگ خودی و خود پرستی رستم
انسان را در طریق بندگی و شناخت هیچ حجابی بزرگتر از هستی نیست و هیچ سدّی عظیمتر از خودی...
بسم الله الرحمن الرحیم
نقش بدیع است ز کلک قدیم
عقل چه داند که کلام خدا
چون نشد اول به الف ابتدا»
انجام:
به که کشم پنبه غفلت ز گوش
تا شوم از دعوی باطل خموش
سر به گریبان عدم درکشم
مهر نهم بر لب و دم درکشم
انجامه: «تمّة الکتاب بعون الله الملک الوهّاب فی تاریخ یوم السّبت السّادس شهر ذی‌قعدة سنة ثلّث وعشر والف. من الهجرة النبویة ص حرّره العبد دوست‌محمد».

۲. اسرار نامه «۲۰ ر ـ ۵۸ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن ابراهیم عطار (ـ۶۲۷ق؟)
بخشی از منظومه است.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۶۵ـ۱۶۸؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۶۲۸ـ۲۶۳۲؛ دنا، ج ۱، ص ۷۹۰ـ۷۹۲.
آغاز:
زهی شدّت که در حجّت گرفتن
نه برگ خامشی نه روی گفتن
زهی رخصت که گر راهی نبودی
کسی را زهرهٔ آهی نبودی
انجام:
سخن با دردتر زین کس ندیدست
کزین هر بیت خونی می‌چکیدست
من این اسرارنامه چون نوشتم
ز بهر پور خود تخمی بکشتم
انجامه: «تمت فی تاریخ ۲۱ شهر رمضان المبارک سنة ثلث عشر والف من الهجرة العبد دوست‌محمد البجستانی».

۳. منصور نامه (حلاج نامه؛ هیلاج نامه) «۵۹ پ ـ ۶۳ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: عطار تونی (سده ۹ه)
کامل.
منزوی، ج ۴، ص ۳۳۲۹ـ۳۳۳۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۱۶ـ۶۱۸؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۲۱۴.
آغاز:
بود منصوری عجب شوریده حال
در ره تحقیق او را صد کمال
حال او حال عجب بود ای پسر
نی چو حال این کسان بیخبر
انجام:
ور به خود نتوانی آن بت را شکست
همتی خواه از دل مردان رست
در حقیقت مرد معنی دار باش
همنشین خواجه عطار باش

۴. کنز الرموز «۶۳ پ ـ ۷۵ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۹۳ـ۳۹۴؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۶۰ـ۳۰۶۲؛ دنا، ج ۸، ص ۸۱۴ـ۸۱۵.
آغاز:
باز طبعم را هوایی دیگرست
بلبل جان را نوایی دیگرست
باز شهباز دلم پرواز کرد
تا چه رسم است این که باز آغاز کرد
انجام:
چون بدانستم که حیرت در ره است
پس یقینم شد که خاموشی به است
طول و عرضی خواستم این نامه را
مصلحت نامه شکستم خامه را

۵. نامه عبدالله ازبک به قیصر روم «۷۵ پ ـ ۷۶ ر» **(نامه نگاری ـ فارسی)**
دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۷۴۹.
آغاز: «هو. سواد کتابت که عبدالله خان اوزبک به قیصر روم نوشته. سریر سپهر نظیر خلافت و جهانبانی و اورنگ فیروزه سلطنت و کامرانی به میامن اهتمام و اجتهاد عالی حضرت گردون بسطت خلافت مرتبت».
انجام: «تحریک سلاسل اخلاص و... مبانی اختصاص نماند اختصاص تمام. ختم شد و سلام و اکرام. در چهارم ماه رمضان... (یک یا دو کلمه پارگی)».

۶. زاد المسافرین «۷۶ پ ـ ۹۵ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۸۸ـ۳۹۲؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۴۹ـ۲۸۵۱؛ دنا، ج ۵، ص ۱۱۴۷ـ۱۱۴۹.
آغاز:
ای برتر از آن همه که گفتند
آنها که پدید یا نهفتند

آن جا که تویی چو من نباید
کس محرم این سخن نباید

انجام:
این نور به هر طرف که تابد
یعنی که قبول هر که یابد
زین گنج که رایگان گشادم
آرد به دعای خیر یادم

انجامه: «تمّت کتاب زاد المسافرین فی تاریخ ۷ شهر شوّال سنة ثلّث عشر والف من الهجرة النبویه ص کتبه العبد دوست‌محمد غفر الله ذنوبه».

۷. روشنایی نامه «۹۵ پ ـ ۱۰۱ ر» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ناصر خسرو قبادیانی بلخی (۳۹۴ـ۴۸۱ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۶ـ۱۷؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۴۲؛ دنا، ج ۵، ص ۹۷۵ـ۹۷۶.
آغاز:
به نام کردگار پاک داور
که هست از فهم و عقل و فکر برتر
هم او اول هم او آخر ز مبدا
نه اول بود و نه آخر مر او را

انجام:
ز سرّ عقل واقف شد روانم
بدانستم که من چیزی ندانم
بدین نادانی و عجزم ببخشای
مرا از فضل راه راست بنمای

انجامه: «تمّت الکتاب بعون الله الملک الوهّاب فی تاریخ ۲۰ شهر شوّال سنة ۱۰۱۳ حرره العبد دوست‌محمّد ابن علی‌دوست».

۸. سعادت نامه «۱۰۱ پ ـ ۱۰۵ ر» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ناصر خسرو قبادیانی بلخی (۳۹۴ـ۴۸۱ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۷؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۹۱۰؛ دنا، ج ۶، ص ۱۱۹.

آغاز:
دلا همواره تسلیم رضا باش
به هر حالی که هستی با خدا باش
خدا را دان خدا را خوان به هر کار
مده این یاوران را به ازو کار

انجام:
ازین پند آن که بر جانش فرج نیست
مکن عیبش که بر اعمی حرج نیست
سعادت یار خواهی در همه کار
سخنهای شریف از گوش مگذار

انجامه: «تمّة الکتاب فی تاریخ سنة ۱۰۱۳».
پس از کتاب یک رباعی از عطار آمده است.

۹. ده نامه (منطق العشاق) «۱۰۵ پ ـ ۱۱۲ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: اوحدالدین بن حسین اوحدی مراغه‌ای (۶۷۲ـ۷۳۸ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۹۴ـ۳۹۵؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۸۱۸ـ۲۸۱۹؛ دنا، ج ۱۰، ص ۲۳۵.
آغاز:
به نام آن که ما را نام بخشید
زبان را در فصاحت کام بخشید
به نور خود بر افروزندهٔ دل
به نار بیخودی سوزندهٔ دل

انجام:
بپوشان هر چه ما کردیم و گفتیم
مکن پیدا اگر چیزی نهفتیم
در آن روزی که باشد در جهان نور
مدار از اوحدی توفیق خود دور

انجامه: «تمة الکتاب فی تاریخ ۲۳ شهر شوال سنة ۱۰۱۳ حرّره العبد دوست‌محمد ابن علی‌دوست».

۱۰. رقعه واعظ شیرازی به محتشم کاشانی «۱۱۳ ر»
آغاز: «رقعه‌ای [که] میر صدرالدین واعظ شیرازی به

مولانا محتشم کاشی نوشت. ملاذ الاناما خـداونـدگاراً امروز در مسجد جامع به رقعه منظومه موسومه که به نظم الجواهر مزین است مشرف شده».

انجام: «و هر دو از مردم آدمی باشیم. باید که من بعد به تقلید ملا خلیل عطار در کسب اعتبار نکوشید».

۱۱. سیر الطالبین «۱۱۳ پ ـ ۱۲۵ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: میر سید علی بن شهاب‌الدین همدانی (۷۱۴-۷۸۶ق)
مجموعهٔ گفته‌ها و سروده‌های میر سید علی همدانی که یکی از عقیدتمندان او بـرهان بـن عـبدالصـمد پس از حیاتش جمع کرده است. در مقدمه گوید: «اما بعد ایـن جواهر الفاظی است که از الهامات ربانی در بیان حقایق عرفانی و دقـایق اعـیانی کـه الشـیخ الکـامل المـحقق الصمدانی المعروف بسید علی الهمدانی ـ روّح الله روحه و دام لنا فتوحه ـ بر اوراق مختلفه نوشته شـده بـود، از برای روندگان و طالبان آگاه آله آن را جمع کرد و ترتیب داد اضعف عباد الله وافقرهم برهان بن عبدالصمد و ایـن رساله را سیر الطالبین نام نهاد».

با عناوین «ای عزیز».

کامل.

فـهرستواره، ج ۷، ص ۵۰۷؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۳، ص ۱۵۷۱-۱۵۷۲؛ دنا، ج ۶، ص ۲۷۸؛ احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، ص ۱۱۳-۱۱۷.

آغـاز: «حمدی که بر ورق احداق بصایر اولی الابصار از ملاحظهٔ آثار غایت آن عاجز و ثنایی که افهام و عقول اهل دهور و اعصار از مطالعه نهایت آن قاصر... اکـنون بدان ای حبیب لبیب که شرط طالبان صادق آن است که چون قدم همت در راه طلب نهد».

انجام: «و روح انس مشاهدات اهـل کشـف و شـهود محرم نگرداند ان شاء الله الکریم المنان ان نرینا مکـاید النفس وغوایل الدنیا کما اراها عبادة الصـالحین بـفضله وارحم الراحمین».

۱۲. لوایح «۱۲۵ پ ـ ۱۳۴ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷-۸۹۸ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۴۴/۲۱.

آغاز: «بسمله. ربّ وفّقنا للتکمیل والتتمیم ولا احصی ثناء علیک کیف وکل ثناء یعود الیک... خداوندا سپاس تو بر زبان نمی‌آریم و ستایش تو بر نمی‌شماریم».

انجام:

ای در غـم او فـتاده چـاکت بـه کـفن
آلوده مکـن ضـمیر پـاکت بـه سـخن
چون لال توان بـود درو گـر پس از ایـن
لب بگشـایی بـه نـطق خـاکت بـه دهـن

انجامه: «قد وقع الفراغ من تسوید هذه النسخة الشریفة فی یوم الاثنین ۲۲ شهر ذی‌قعدة الحرام سنة ۱۰۱۳ ثلّث عشـر والف مـن الهـجرة النـبویة نـمّقه العـبد الاقـل دوست‌محمد غفر الله ذنوبه ولوالدیها (کـذا) آمـین رب العالمین».

۱۳. کتابت خان احمد که به نواب اشـرف نـوشته و جـواب کتابت پادشاه جم جاه به خان احمد «۱۳۴ پ ـ ۱۳۵ ر»

آغـاز: «عرضه داشت غلام خانواده علیه عالیه احـمد الحسینی به درگاه انجم سپاه کیخسرو مـرتبت فـریدون معدلت جمشید رتبت».

۱۴. نزهة الارواح «۱۳۵ پ ـ ۱۷۲ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: حسین بن عالم، امیر حسینی هروی (زنده در ۷۲۹ق)

کامل.

رک: ش ۸۹۴۳/۲.

آغاز:

«به تـوقیعش چـو روشـن دیـدم آواز
سخن را هـم بـه نـامش کـردم آغـاز...

سپاس بی‌قیاس و منّتهای بی‌منتها ملکی را که ملکش بی انبازست و درگاه لطفش درگاه وبی‌گاه بر دربستگان او بازست».

انجام: «و از دیدهٔ هر نادیدهٔ ناحفاظ که یحرّفون الکلم عن مواضعه و یرااون (کذا) النـاس ولا یـذکرون الله الا قلیلاً از حال ایشان خبر می‌دهد محفوظ ماند ان شاء الله تعالی وحده العزیز».

انجامه: «قد وقع الفراغ من تسوید هذه الرسالة اللطیفة

الشریفة المیمونة المتبرکة المسمی بنزهة الارواح الامیر الحسینی سادات فی ثامن عشر شهر ذوالحجة الحرام (در بالای این عبارت نوشته‌اند: احدی عشر شهر رجب الحرام که با توجه به سال ۱۰۲۵ می‌باید همین صحیح باشد) سنة ۱۰۲۵ اربع وعشرین والف حرّره العبد المذنب العاصی الراجی الی رحمة الله الغنیّ العزیز دوست‌محمد بن علی‌دوست بدستانی غفر الله تعالی ذنوبهما وستر عیوبهما بحق محمد وآله الامجاد بالنون والصاد.م م م».

۱۵. یونسیه (نفسیه) «۱۷۲ پ ـ ۱۷۳ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: شاه نعمت‌الله ولی کرمانی (۸۳۴ق)
کامل.
فهرستواره، ج ۸، ص ۱۱۰۱؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۲۶۰؛ کتابخانه آستان قدس، ش ۵۷۷۰/۸۶.
آغاز:
«همچو یونس مانده در ماهی نهان
چون هدایت آمد و دادش امان
برادران شریعت و طریقت و حقیقت را معلوم باشد که درویشی از روی استفاده ازین تراب قدوم درویشان فقیر حقیر سوال کرد که یونس در بطن ماهی در دریا چهل روز ماند مراد ازین چه بوده است و در نفس انسان چیست».
انجام:
دل گفت مرا علم لدنی هوس است
تعلیم بکن اگر ترا دست رس است
گفتم که الف گفت دگر هیچ مگوی
در خانه اگر کس است یک حرف است
انجامه: «تمت هذا الرسالة الشریفة بعون الملک الوهاب بتاریخ یوم الاحد خمس عشر شهر رجب المرجب المبارک سنة خمس عشرین والف در دار العباده یزد مبارک در آستانه متبرکه منوره مطهره شاهزادهٔ افضل اکمل اعلم مصدر مروّت و احسان شاهزاده رضا خلاصه همه اشیا حسب الصلاح صلاحیت و تقوی... خالص و خلاصه اهل صلاح درویش خالصی مرقوم کلک شکسته رقم گردید. امید که موجب یادآوری باشد و سهو و خلل را اغماض نمایند. والسلام علی من اتبع الهدی».

۱۶. مقامات ابوسعید ابوالخیر «۱۷۴ ر ـ ۱۹۰ ر»
(شرح حال پیران ـ فارسی)
چند حکایت از کتاب مقامات ابوسعید است به انتخاب کاتب نسخه.
فهرستواره، ج ۸، ص ۹۳۴.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة علی محمد سید الاولین والآخرین وآله الطیبین الطاهرین الراشدین المعصومین. اما بعد پوشیده و مخفی نماند از جانب عزیزی چنین مأمور شد که از کتاب مقامات حضرت قدوة المحققین و سلطان العارفین شیخ ابوسعید ابوالخیر... بعضی سخنان و حکایات انتخاب نموده کتابت شود. بنابراین این بنده گستاخی نموده... حکایات و کلمات متفرقه از آن کتاب پرفیض نقل می‌نماید».
انجام: «گریستن بر خلق افتاد و حالت خوش رفت اکنون این دو بیت بعد از وفات شیخ کرامات او بر زبان تو رانده است».
انجامه: «تمام شد حکایتی چند که از مقامات جناب شیخ ابوسعید ابوالخیر انتخاب نموده به تحریر پیوست فی تاریخ ۹ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۰۱۴».

۱۷. مرآت المحققین «۱۹۰ پ ـ ۲۰۱ پ» **(فلسفه ـ فارسی)**
مؤلف: محمود بن عبدالکریم شبستری (۶۸۷-۷۲۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۸۵/۵.
آغاز: «حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد حضرت ذوالجلالی را که آثار قدرت او در عالم آفاق و انفس چون آفتاب جهانتاب بر چشم اهل بصیرت تابان».
انجام: «اما چون نظر به ذات حق تعالی می‌کنیم همه در تصرف امر و قدرت یک ذات مشاهده کنیم و درین جا وحدت روی نماید ان شاء الله تعالی».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی دار العبادة یزد مبارک حسب الصلاح فضیلت پناه وحید العصری درویش خالصی این ورق چند از تتمۀ کتاب مذکور مرقوم کلک صداقت رقم شد. امید که سهو و خلل را اغماض فرمایند. کتبه الفقیر راقم صحایف عصیان مرزا تقی گیلانی فی شهر رجب المرجب سنة ۱۰۲۵ لوی ئیل».

۱۸. رساله حکمت در معرفت انسان

«۱۹۰ پ ـ ۱۹۱ پ حاشیه» (اخلاق ـ فارسی)

مؤلف: ناشناخته

آغاز: «بسمله. رساله حکمت در معرفت انسان. بدانند که از حیوانات آن چه به درجۀ ملکی نزدیک است انسان است و او از جسم و جان مرکب است و صاحب عقل و تمیز است و رای کلی استنباط کند».

انجام: «و دماغ و سینه چون افلاک و اعضای رئیسه چون کواکب و قوتها چون ملائک و نفس انسانی پروردگار والله اعلم بالصواب».

خط: نستعلیق، کاتب: دوست‌محمد بن علی‌دوست بدستانی / بجستانی (بیشتر مجموعه به خط اوست)، مرزا تقی گیلانی (رساله هفدهم).

تاریخ کتابت: شنبه ۶ ذیقعده ۱۰۱۳ق (رساله اول)، ۲۱ رمضان ۱۰۱۳ق (رساله دوم)، ۷ شوال ۱۰۱۳ق (رساله ششم)، ۲۰ شوال ۱۰۱۳ق (رساله هفتم)، ۱۰۱۳ق (رساله هشتم)، ۲۳ شوال ۱۰۱۳ق (رساله نهم)، دوشنبه ۲۲ ذیقعده ۱۰۱۳ق (رساله دوازدهم)، ۱۸ ذیحجه ۱۰۲۴ یا ۱۱ رجب ۱۰۲۵ق. تاریخ به عدد ۱۰۲۵ و به حروف ۱۰۲۴ق نوشته شده است (رساله چهاردهم)، یکشنبه ۱۵ رجب ۱۰۲۵ق در دارالعباده یزد برای درویش خالصی (رساله پانزدهم)، ۹ ربیع‌الاول ۱۰۱۴ق (رساله شانزدهم)، رجب ۱۰۲۵ق در دارالعباده یزد برای درویش خالصی (رساله هفدهم). نشانیها شنگرف، عناوین یک در میان با شنگرف و زعفران، بالای همه صفحات نام رساله‌های مجموعه نوشته شده است. در حاشیه کمی تصحیح شده. رساله‌های منظوم ۴ ستونی. در رساله‌های منثور برای متمایزکردن پاره‌های اشعار از علامت (ـه) و (؟) استفاده شده است. در برچسب کاغذی پشت عطف نوشته شده: «فهرست این کتاب در پشت کتاب نوشته شده است. کتابی است بسیار نافع و خطی است».

۴ برگ اول نسخه یادداشتهای پراکنده زیادی بدین ترتیب دارد: دو فهرست از رساله‌هایی که در جوف این مجموعه می‌باشند یکی از آنها مورخ ربیع‌الثانی ۱۲۶۹ق به خط حاج میرزا احمد که جعفر سلطان‌القرایی او را میرزا احمد دیوان بیگی مؤلف حدیقة الشعراء **دانسته است و نوشته که در صفحه اول** نقش بدیع **مهر و امضای او به چشم می‌خورد، چندین غزل و رباعی از سعدی و جامی و شیخ ابوسعید ابوالخیر و درویش اخلاص (با این یادداشت در پایان: در وقتی که از بلده هراة برگشته بودم در قریه ازغند به خدمت درویش قلمی شد). و درویش حسینی گنابادی در غره ذیقعده سنه الف ۶ من اربع به خط خودش، یک رباعی از قاسم علی جنابدی در ۳ شوال ۱۰۲۴ق از خودش حسب الفرموده قدوت السالکین و اکمل الکاملین درویش اخلاص، یک رباعی نوشته شده حسب الفرموده صاحب بیاض در ۲۰ شعبان ۱۰۲۴ق به خط جلال‌الدین... اشعاری از خود درویش اخلاص و دیگرانی که نامشان نوشته نشده است. چندین مهر و یادداشت تملک بدین ترتیب: تملک حاج میرزا احمد، مهرهای بیضوی به نقش: «عبده الراجی محمدتقی ۱۲۲۱» و «بنده آل محمد تقی ۱۲۲۱» و «عبده محمدتقی» که تاریخش به درستی خوانده نمی‌شود و «عبده محمدتقی بن حیدرعلی» و «تلک الجنة التی یورث من عبادنا من کان تقیاً ۱۱۱۱» و مهر مستطیل: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدتقی ۱۲۲۵»، تملک محمدرضا بن میرزا محمدتقی در جمادی‌الاول ۱۲۵۰ق (وی نسخه را** زبدة الاطیاب **نامیده است). تملکی در شعبان ۱۲۶۲ق با مهر مربع: «الله حسبی وکفانی احمد ۱۲۶۶». مهر بیضوی «شعاع ۱۳۱۵» (مهر او در آغاز و پایان همه**

رساله‌های نسخه دیده می‌شود). مهر مربع: «... محمدتقی ۱۲۲۴» و مهر مربع بزرگ به نقش: «العبد محمدتقی بن حیدرعلی بن عزیزالله». و یادداشت امانت کتاب از میرزا محمدرضا.
بر برگ اول رساله نقش بدیع **تملک میرزا احمد بن آقا ابوالحسن شیرازی با مهر مربع او: «ابن ابوالحسن احمد الشریف ۱۲۷۰ (؟)». در حاشیه برگ ۷۸ ر مهر بیضوی به نقش: «یا امیرالمؤمنین ۱۷۶»، در حاشیه برگهای ۴۸ ر و ۱۱۹ پ و ۱۲۷ پ و ۱۶۷ پ مهر بیضوی: «الواثق بالله الغنی عبده رجب‌علی ۱۰۷۷». برگ آخر نسخه تملک شرف‌الدین حسن ... در ۱۰۹۷ق. چندین جای نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در نسخه مشخص است. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: نخودی آهار مهره نازک، بعضی از برگها دوپوسته شده.
پنج، ۱۹۶ برگ، ۱۶/۵×۲۳/۵، ۱۹ سطر، ۱۰×۱۵/۵.
جلد: تیماج مشکی، دورو، درون قهوه‌ای. قطر: ۲/۹.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۹۸]

(۹۰۸۲)

القوانین المحکمة (اصول فقه ـ عربی)
مؤلف: ابوالقاسم بن حسن گیلانی قمی (۱۱۵۲-۱۲۳۱ق)
دو جلد کامل.
ذریعه، ج ۱۷، ص ۲۰۲؛ مشار عربی، ص ۷۱۷؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۰، ص ۱۵۶ـ۱۶۳؛ سپهسالار، ج ۱، ص ۶۰۳ـ۶۰۶ و ج ۵، ص ۴۱۱ـ۴۱۲؛ آستان قدس رضوی، ج ۶، ص ۷۳ ـ ۷۴ و ج ۱۶، ص ۳۶۲ـ۳۸۵؛ جنگ، ج ۱، ص ۴۹۱؛ دنا، ج ۸، ص ۳۲۶ـ۳۴۳.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا الی اصول الفروع وفروع الاصول وارشدنا الی شرایع الاحکام بمتابعة الکتاب».

انجام: «واهل بیته الطاهرین المطهرین عن الارجاس والادناس افضل الصلوات والتحیات. صورة خط المصنف وقد فرغ مؤلفه... مسلماً والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «تم الکتاب علی ید احقر العباد محمدحسین بن المرحوم احمد المحمدیة النائینی غفر الله لهما وقد قوبل مرّتین: مرّة مع الکتب المصحّحة ومرّة مع نسخة الاصل ومن الله ارجو التوفیق انه خیر الرفیق» (پایان جلد اول، برگ ۱۵۶ ر)؛ «قد فرغت من تسویده فی عشر الأخر من شهر ربیع‌الاخر فی دارالسلطنه اصفهان صانها الله عن الحدثان فی سنة ستین ومأتین بعد الف وقد امرنی باتمام المجلد الثانی من الکتاب افضل الفضلاء وعلاّمة العلماء الاعز الامجد مولانا محمد المراغی مدّ الله تعالی ظلاله وانا العبد تراب اقدام المؤمنین والطلاب ابن المرحوم احمد المحمدیة النائینی محمدحسین غفر الله له ولوالدیه ولجمیع المؤمنین والمؤمنات بحرمة محمد سید السادات» و در زیر آن «قد قابلتُ هذه النسخة الشریفة المنیفة مع نسخة الاصل من القوانین المتقنة المحکمة مع جناب مولانا ومقتدانا الملاّ محمد بن المرحوم المغفور ملا محمدحسین المراغی من بدایة المجلد الثانی الی نهایته وکتبت ذلک رجآء لدعآء الخیر فی حقّنا من الطالبین المؤمنین» (پایان کتاب).

خط: نسخ، کاتب: محمدحسین بن احمد محمدیه نائینی به امر محمد بن محمدحسین مراغی در دارالسلطنه اصفهان، تاریخ کتابت: دهه آخر ربیع‌الثانی ۱۲۶۰ق.

عناوین در متن و حاشیه به شنگرف، نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات مهم و عناوین فرعی خط شنگرف، برگ آغازین کتاب و برگ ابتدای جلد دوم (۱۵۶ پ) سرلوح مزدوج مذهب و مرصع، حاشیه‌های دو صفحه اول تشعیرسازی شده با نقوش گل و بوته زرین، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، باکمی تصحیح و حاشیه‌نویسی، کاتب نسخه را دو بار به همراه محمد بن محمدحسین مراغی مقابله کرده که یک بار آن با نسخه اصل بوده است. آغاز نسخه تملک محمد بن حسن مراغی در دارالسلطنه اصفهان در حجره‌اش از حجرات مدرسه صدر در جمادی‌الاخر ۱۲۶۱ق و دو تملک و مهر پاک شده دیگر، با یادداشت کوتاهی

درباره معانی کلمه التنزه. پایان نسخه تملکی در نجف اشرف در ۱۲۷۶ق با مهر مستطیل: «الواثق بالله الغنی موسی بن جعفر» و قصیده کوتاهی از سید بحرالعلوم طالب ثراه در ۷ بیت درباره اصحاب عده در الکافی نوشته شده در ۹ محرم الحرام ۱۲۷۹ق و ۹ بیت از منظومه رجالی او با آغاز:

قد اجمع الکلّ علی تصحیح ما

یصحّ عن جماعة فلیعلما[۱]

چندین جای نسخه مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. در گوشه پایین سمت چپ ورق وسط هر جزو نشان صحاف آمده است. (نشان وی خط ممتد کجی است که با خط‌زن کشیده شده و تنها در مقابل نور قابل رؤیت است). در لبه کاغذی پایین جلد و پشت عطف نام کتاب نوشته شده. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

چهار، ۲۶۹، چهار برگ، ۱۷×۲۷/۲، ۲۷ سطر، ۱۰/۷×۱۸/۴.

جلد: تیماج زیتونی ضربی که به مرور زمان بعضی از بخشهای آن به قهوه‌ای تغییر رنگ داده، با ترنج و سرترنج و چهار لچکی و جدولهای گرهی، بالا و پایین ترنج روی جلد دو کتیبه قلمدانی کوچک و در ۴ طرف آن ۴ ستاره کوچک ضرب شده است. دو رو، درون عنابی. قطر: ۳/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۹۹]

(← تصویر)

(۹۰۸۳)

دیوان فنا **(ادبیات ـ فارسی و عربی و ترکی)**

مؤلف: عبدالرسول بن محمدحسن زنوزی، فنا (ـ۱۲۶۳ق)

شامل اشعار مختلف در قالبهای مثنوی و قصیده و غزل و قطعه و ترجیع‌بند و رباعی که بدون ترتیبی خاص نوشته شده‌اند. نسخه ما همچنین بعضی از ماده تاریخها و ساقی نامه او را دارد. بیشتر اشعار با توضیحی درباره نحوهٔ سرایش و مضمون همراه است.

این دیوان جز دیوان مراثی اوست. قسمت کمی از اشعار این نسخه عربی و ترکی است اما بیشترینهٔ آنها به فارسی سروده شده‌اند.

دنا، ج ۵، ص ۳۱۸ـ۳۱۹؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۷۱۹؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۴۷۱ـ۲۴۷۲؛ مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۲۲۱۱؛ مجلس، ج ۱۵، ص ۲۳۹ـ۲۴۰ (نام مؤلف در آن جا سهواً عبدالرسول بن محسن بن زین‌العابدین زنوزی فنا آمده است) و ج ۲۶، ص ۳۹۳ـ۳۹۴؛ در دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۶۳ـ۶۵ به خاطر همنامی شاعر با نیایش سهواً دیوان از نیای او ـ عبدالرسول بن حسن زنوزی (زنده در ۱۲۱۶ق) ـ دانسته شده است.

آغاز: «در توحید حق و شرح بعضی نکات که محقق الوقوع والاثبات می‌باشد و ذکر فضیلت بلاکه لازمهٔ انبیا و اولیاست طبع ملهم در این مراتب به این ابیات گویا شد:

ستایش خداوند ایجاد را

که الفت به هم داده اضداد را

نخستین که بنیاد آدم نهاد

به آب و به آتش به خاک و به باد».

انجام:

حبّ علی نعمة تمنّها   وکل ذلک جزاء من شکر

وکان الأبیات کلّاً مدحه   کلامهم صعب و سرّ مستتر

خط: نستعلیق شکسته آمیز، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

عناوین شنگرف و در بعضی از بخشها نانوشته، مرحوم سلطان‌القرایی دو یادداشت در اول و آخر نسخه در معرفی کتاب نوشته است. وی در آغاز گفته:

«به یک ورق به قافیه کور دوم، کور دوم مانده می‌گوید

سیّد شیراز هم نام محمد هم علی است

آمده از بهر دفع منکران با ذوالفقار

۱. این منظومهٔ کوتاه در ۱۷ بیت دربارهٔ اصحاب اجماع است که به سید رضا فرزند سید بحرالعلوم (۱۲۵۳ق) نیز نسبت داده شده است. رک: ذریعه، ج ۲، ص ۱۲۰، ش ۴۸۱؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۱۴۰ ـ ۱۴۱؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۱۹۱.

علاوه از آن چه کاتب مزبور فوق نگاشته در بعض غزلیات و قصاید نیز از علی‌محمد شیرازی نام برده شده که مطالعه و دقت لازم دارد».

و در پایان نوشته: «هو. در کتابخانه آقای حاج محمّد نخجوانی دیوانی خطی که تاریخ کتابت آن ۱۲۶۲ هجری قمری بود از مرحوم فنا دیدم. این دیوان همه در مراثی است و جز یک قصیده که در آخر آن نسخه کتابت شده بود از اشعار دیوان حاضر در آن نسخه نبود. در مقدمه دیوان مذکور که با نثر فارسی است چنین نوشته: راقم این ابیات لطیفه عبد اهل قبول عبدالرسول المتخلص بالفنا بن میرزا محمدحسن الحسینی الزنوزی الاصل. اما نسخه‌ای که پیش مرحوم میرزا محمود قلندرشاه در کرمانشاه بود با نسخه حاضر قریب الاسلوب بوده مع‌الوصف غالب اشعار این نسخه در نسخهٔ قلندرشاه نیست و بعض قصاید و غزلیات نسخه قلندرشاه در این نسخه ثبت نشده. سلطان‌القرایی».

وی همچنین در برگ ۶۲ ر کاتب نسخه را کثیر السهو و غلط‌نویس دانسته و مواردی از سقطات و اغلاط او در کتابت را تذکر داده است، در دو جای نسخه کسی به اشعار فنا خرده گرفته و آنها را شرک و غلو خوانده است. یکی در برگ ۶۱ پ در حاشیه قصیده‌ای از او با مطلع:

چو معشوق ازل برقع بر افکند از رخ زیبا

شد از مهر رخش هر ذرّه خورشید جهان آرا

چنین نوشته است: «این قصیدهٔ شرکیهٔ جناب فنا خجلت ده ابن سبا است الحق والانصاف داد شرک را داده است». و دیگری در برگ ۱۷۰ در حاشیه ترجیع‌بند مدح امیرالمؤمنین(ع) نوشته: «سبحان الله این چه شرکها است فاعتبروا یا اولی الابصار. حرّره العبد الذلیل لربه الجلیل خوئی». وسط نسخه برگهای ۳۵ و ۱۱۴ سفید مانده است. آخر نسخه دستخط فدوی خضرلوی (؟) اقدم در قریهٔ علی شیخ در ۳۲/۱۰/۲۴. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

جزوبندی نسخه منظم و یکدست نیست. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
۱۹۲ برگ، ۱۸/۸×۳۱، ۱۵ سطر، ۱۰×۲۱/۵.
جلد: میشن مشکی مجدول گرهی. قطر: ۲/۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۲۰۱]

(۹۰۸۴)

مجموعه:[۱]

۱. دیوان کمال خجندی «۱ پ ـ ۴۵ ر» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: کمال‌الدین مسعود خجندی (ـ ۸۰۳ ق)

---

۱. برای بررسی مشخصات قوانین ترسل معین عباسه شهرستانی نسخهٔ ش ۲۳۶ کتابخانه سنا (سنا، ج ۱، ص ۱۱۷ـ۱۱۸) را در دست مطالعه داشتم که متوجه شباهتهای فراوان آن نسخه با نسخهٔ حاضر شدم. پس از مطابقت و مقایسه بیشتر برای من اطمینان حاصل شد که این دو نسخه پیشتر یکی بوده‌اند اما کسی آنها را از هم جدا و در دو مجلد صحافی کرده است. خط، تزئینات و ترنجهای آغاز رسائل، پیشانیهای ابتدای کتابها، جدول‌کشی حاشیه صفحات، اندازه کاغذ و جدولها، تعداد سطور، خط یادداشتهای حاشیه صفحات و برافزوده‌های ابتدای رساله‌ها و همه مشخصات نسخه‌پردازی و آرایشی دو نسخه کاملاً شبیه هم است. حتی جنس و رنگ و نوع دوخت و نقوش عطف و طلاکاریهای جلدشان دقیقاً یکی است که نشان می‌دهد در یک کارگاه از هم جدا شده‌اند.

روی هر دو نسخه یادداشت تملک مهدی بیانی و دستخط او آمده است. وی این نسخه را در ۲ خرداد ۱۳۳۱ش در تهران به جعفر سلطان‌القرایی هدیه کرده بود و یادداشت و مهر تملکش هم در ابتدای نسخه ش ۲۳۶ سنا مورخ ۲۸ آذر ۱۳۲۴ش دیده می‌شود. آیا می‌توان احتمال داد این کار به دست او انجام شده باشد؟.

با این که این دو نسخه حداقل از اوائل دهه سی از هم جدا شده بودند اما از قضا در زمانی نزدیک به هم وارد گنجینه کتابخانه مجلس شده و دوباره در کنار هم قرار گرفتند: نسخه ش ۹۰۸۴، در آذر ۱۳۴۸ش از سلطان‌القرایی و نسخه ش ۲۳۶ سنا با دیگر کتابهای مهدی بیانی در آبان ۱۳۴۷ش از خانواده او خریداری شدند.

فــــر هنگ ســـخنوران، ج ۲، ص ۷۶۸؛ مـــنزوی، ج ۳، ص ۲۴۹۸ـ۲۵۰۱؛ دنا، ج ۵، ص ۳۴۳ـ۳۴۵؛ مشــترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۷۹ـ۴۸۰ و ج ۹، ص ۲۲۳۰ـ۲۲۳۲.

آغاز:

افتتاح سخن آن بـه کـه کـنند اهـل کـمال
بـــه ثـــنای مـــلک مـلک خـدای مـتعال
پادشاهی کـه بـه پـیرامـن جـاهش نـرسد
از ازل تا به ابد وصمت و نقصان و زوال

انجام:

لب تـــــو آفـــریده از جــان است
آفـــــرین خـــــدای بــــر جــانت
زاهد انگشت مـی‌کند و[1] چـو کـمال
گـــر چـه شـیرین لب است دنـدانت

۲. دیوان ناصر بخارایی «۴۶ پ ـ ۷۸ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: ناصر بخارایی (ـ۷۷۹ق)

به همراه مقدمه‌ای کوتاه از ناصر بخاری در آغاز دیوان که نوشته: «جنسی شریف‌تر و نوعی لطف (کذا؛ لطیف‌تر) از ابکار افکار بلاغت و اصحاب فصاحت نـیست، چـه الفاظ غریب و معانی عجیب عشق‌آمیز طرب‌انگـیز در ضمن آن مـندرج است مـناسب نـمود سـمطی چـند از جواهر منظوم درین درج درج کردن. اگر بیتی مصنوع یا غزلی مطبوع در نظر صـاحب دلی مـقبول نـماید و بـه حضرت حق جل و علی کار جمعی پریشان فراهم آید». فــــر هنگ ســـخنوران، ج ۲، ص ۹۱۰؛ مـــنزوی، ج ۳، ص ۲۵۵۹؛ دنا، ج ۵، ص ۴۰۷؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۱۸ و ج ۹، ص ۲۲۸۲ـ۲۲۸۳.

آغاز: «حمد بی‌حد و مدحت بـی‌عدد واجب الوجـود مطلقی راکه طویلهٔ صید امکان از پیدای ناپیدای عدم به قید امکان درآورد...

فی توحید باری تعالی عزّ اسمه
ای ز ما وصف تـو در مسـتی خـیال انگـیختن
وز ســر دیــوانگــی فکــر مـحال انگـیختن
بی نهایت را بـه عـقل مـنتهی نـتوان شـناخت
نفس ناقص کی تـوانـد ایـن کـمال انگـیختن».

انجام:

مـــــدار ای اهـــــل نـــادانش
تو صحبت تا نباشی در نـدامت
بهشت جـاودان بـاشد نـصیبت
که ایشان را نه بینی در قـیامت

خط: تعلیق، چهار ستونی، تاریخ کتابت: سده ۹ه. بین اشعار عبارات مختلفی برای متمایزکـردن آنـها نوشته شده است از جمله: «وله»، «ایـضا له»، «ومـن افکاره غفر الله له»، «ومـن مـنشاته»، «ومـن واردات ذهنه»، «ومن کلامه»، «ومن مخترعاته»، «ومن نـتایج افکاره»، «ومن ابکار افکاره»، «ومن نتایج انـفاسه» و مانند آنها، این عناوین به ترتیب بـه سـه رنگ زر و لاجورد و شنگرف به خط محقق جلی زیـبا نـوشته شده‌اند. صفحات جدولبندی شده با زر و لاجـورد و مشکی. در حاشیه چند مورد تصحیح دیده می‌شود. کلمه تصحیح شده در مـتن بـا عـلامت ۷ کـوچکی مشخص شده است. با نشانی سه نقطه شک در ۹ پ، ۱۲ پ، ۲۱ ر، ۲۷ پ، ۳۰ ر و... در کنار سـطرها یـا در جدول بین اشعار در وسط صفحه.

تزئینات و یادداشتهای صفحه عنوان نسخه: وسـط صفحه ترنجی زرین و مرصع که درون آن به خط ثلث و قلم زر تحریردار مشکی نوشته شده: «دیـوان شیخ **کمال خجندی». تاریخ تولد محمدطاهر میرزا در روز جمعه ۵ ساعت از آفتاب گذشته ۲۱ شوال سال ۵۰... مـــطابق ۱۸۳۴ عـیسوی در دارالسـلطنه اصـفهان (بخشهایی از این یادداشت در صحافی از بین رفـته است. خود این یادداشت در ۱۱ شوال ۱۲۶۶ق برابر با سال ۱۸۵۰ عیسوی نوشته شده است). یادداشتی از هادی بن ولی حسینی در ۱۲۷۶ق که نوشته این کتاب لغو و پوچ را از کتابخانه نواب اشرف والا مـحمدطاهر میرزا گرفته و مطالعه کرده است. وی این** دیوان **را بـه اشتباه از ابن‌یمین دانسته است:«در تاریخ ۱۲۷۶ این** دیوان **لغو و پوچ را از کتابخانه نواب اشرف والا روحی**

۱. کذا؛ می‌گذد.

فداه محمدطاهر میرزا گرفته، قدری از شعر بیمزهٔ ابن‌یمین دیدم. هزار حیف از قلم و کاغذ که این اشعار را نوشته، در حقیقت زحمت خیلی کشیده. از این زیاده دماغ ندارم». یادداشت مهدی بیانی که در ۲ خرداد ۱۳۳۱ش در تهران نسخه را به جعفر سلطان‌القرایی هدیه کرده است و یک جدول نجومی.
صفحه آغازین رساله اول پیشانی مذهب و مرصع به سبک تیموری که درون آن عبارت «وقال لهم بالصواب» به قلم شنگرف با تحریر سفیداب نوشته شده است.
بخش انجامین صفحهٔ خاتمه رساله اول (برگ ۴۵ ر) که احتمالاً انجامهٔ کاتب را داشته بریده شده است.
صفحه عنوان رساله دوم هم با ترنج مذهب و مرصعی که درون آن با خط ثلث زرین نام دیوان نوشته شده است: «دیوان مولانا ناصرالدین بخاری» و مهر مدوری پاک شده. درون ترنج دو کتیبه کوچک زمینه مشکی با نقوش سفیداب رنگ دیده می‌شود.
صفحه اول رساله دوم پیشانی بزرگ مذهب و مرصع با شمسه زرین در وسط و دو کتیبه در سمت چپ و راستش که عبارت «بسم الله افتتحت» «وعلی الله توکلت» درون آنها نوشته شده است.
در برگ آخر یادداشتی از میرزا محمدحسین گیلک مازندارانی (کذا) درباره کتابی ۴ جلدی شامل عجایب و غرایب فراوان در ۱۲۹۶ق و فایده‌ای نجومی نوشته شده در ماه یازدهم سال ۱۲۶۵ق درباره پیش‌بینی روز شروع ماه رمضان در سالهای ۱۲۶۶ تا ۱۲۷۳ق.
حاشیه برگ ۲۱ پ یادداشت تولد کسی در ۱۱۶۱ق که نامش سیاه شده است. حاشیه برگ ۳۲ ر نقش مهری هشت ضلعی با عبارت: «محمدطاهر ۱۱۷۳»، حاشیه برگ ۳۵ پ هم یادداشتی که متن آن از بین رفته اما تاریخ ۱۲۶۳ق دارد. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.
رسم الخط نسخه: پ وگ و ژ به دو صورت یک نقطه و سه نقطه نوشته شده‌اند. زیر حرف «س» هم در بیشتر موارد سه نقطه گذاشته شده است در بعضی از کلمات سرکش «ک» و «گ» هم با «ء» نوشته شده است.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۷۸، یک برگ، ۲۳/۲×۳۱/۳، ۲۹ سطر، ۱۶/۱×۲۴.
جلد: میشن تریاکی. قطر: ۱/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۲۰۰]
(← تصویر)

(۹۰۸۵)

مثنوی معنوی (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد بن محمد بلخی، جلال‌الدین مولوی (۶۰۴ـ ۶۷۲ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۴۱/۳۱.
آغاز: هذا کتاب المثنوی المعنوی وهو اصول اصول الدین فی کشف اسرار الوصول والیقین
بشنو از نی چون حکایت می‌کند
و از جداییها شکایت می‌کند
انجام:
آب جان را ریز اندر بحر جان
تا شوی دریای بیحد و کران
قصه کوته کن که رفتم در حجاب
من خمش والله اعلم بالصواب
انجامه: «تم المثنوی المعنوی المولوی قدس سره فی غرة شهر جمادی‌الثانی سنة ثلث وتسعمئه الهجریة النبویة علیه افضل التحیات واکمل التحیات علی ید العبد الفقیر المذنب المحتاج الی الله الصمد قطب‌الدین بن محمد اللهم اغفر له ولوالدیه واحسن الیهما والیه بحرمة محمد وآله وصحبه وجمیع انبیائک واولیائک واهل طاعتک آمین رب العالمین. تم».
خط: نستعلیق، کاتب: قطب‌الدین بن محمد، تاریخ کتابت: غره جمادی‌الثانی ۹۰۳ق.
عناوین شنگرف، صفحات و بین اشعار مجدول به زر و لاجورد و مشکی، ۴ ستونی. ابتدای هر دفتر مثنوی یک سرلوح مذهب مرصع نفیس یا یک پیشانی پرکار

زیبا و نفیس نقش بسته است. برگهای ۱ پ و ۶۰ پ و ۲۳۸ پ دارای سرلوح مذهب مرصع و نفیس پرکار با پیشانی و بندسازی شده، برگهای ۱۱۳ پ و ۱۸۲ پ و ۳۰۴ پ دارای پیشانی نفیس مذهب مرصع. آغاز نسخه تملک کسی در سال ۱۲۰۶ق که نامش در صحافی و مرمت نسخه از بین رفته است. برگ اول نسخه نونویس است و سبک سرلوح آن جدیدتر از دیگر تزئینات نسخه و مربوط به عصر صفوی است.

دو برگ پایانی نسخه این چند یادداشت را دارد: تملک اسحق بن محمدرضا صدوقی تبریزی که نامش راکمرنگ و مهرش را محوکرده‌اند با این عبارات: «هو الباقی. سیصد و شصت سال از تحریر این کتاب مستطاب گذشته در جنرال قونسول گری بغداد در قصبه کاظمین(ع) ابتیاع گردید. علی ید الاقل اسحق بن محمدرضا الصدوقی التبریزی فی ۹ شهر رمضان المبارک من شهور سنة ۱۲۸۹»، ۴ بیت شعر در مدح امیرالمؤمنین(ع) از همو که آنها را هنگامی که به شرف آستان بوسی حضرت امیرالمؤمنین(ع) مشرف شده بود بالبدیهه سروده بود، وی این ابیات را بعد از مراجعت در لوحهٔ بزرگی نوشته به آستان مقدس ایشان تقدیم‌کرد. و ۳ رباعی دیگر نوشته شده در سالهای ۱۳۰۴ و ۱۳۰۵ق، با چندین نقش مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

جزوها ۱۰ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.

۳۷۴، یک برگ، ۱۲×۲۰/۲، ۱۹ سطر، ۸/۵×۱۴/۴.

جلد: تیماج مشکی، جدولدار زرین گرهی، دورو، درون عنابی. قطر: ۳/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۲۰۴]

(← تصویر)

(۹۰۸۶)

مجموعه رسائل دروزیه:

(عقاید و تاریخ دروزی ـ عربی)

دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۳۴۴ـ۳۵۳؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۲، ص ۴۴۷ـ۴۵۲ و ج ۳، ص ۲۹۷ـ۲۹۸؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۲۱۹۶ـ۲۱۹۷ و ش ۱۵۶۴۱ که عنوان و ترتیب رساله‌هایش شبیه به مجموعه ماست اما افتادگی دارد. المعهد الفرنسی بالقاهره، ص ۱۷ـ۲۰؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۵۹۷ـ۵۹۸؛ آلوارت، ج ۳، ص ۵۹۱ ـ ۵۹۸؛ بروکلمان، ج ۷ ـ ۸، ص ۱۶۳ـ۱۶۴؛ تاریخ اندیشه‌های کلامی، ج ۲، ص ۴۶۹ـ۴۷۳.

۱. السجل المعلق علی المشاهد فی غیبة الامام الحاکم «۱ ر ـ ۶ ر»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

شامل پاره‌ای دستورات که می‌باید هنگام غیبت حاکم در مکانهای عمومی آویزان شود. نوشته شده در ذیقعده ۴۱۱ق.

آغاز: «نسخة السجل الذی وجد معلقاً علی المشاهد فی غیبة مولانا الامام الحاکم. بسم الله الرحمن الرحیم والعاقبة لمن تیقّظ من وسن الغافلین وانتقل عن جهل الجاهلین واخلص منه الیقین... اما بعد ایها الناس فقد سبق الیکم من الوعد والوعظ والوعید من ولیّ امرکم وامام عصرکم».

انجام: «والتعیین علیهم والمشیة لله تبارک وتعالی والتوفیق به والسلام علی من اتبع الهدی واخشی عواقب الردی وسدّق (کذا) بکلمات ربّه الحسنی وکتب مولی دولة امیرالمؤمنین سلام الله علیه فی شهر ذی‌القعدة سنة احد عشرة واربعمائة... تحتفظ اصحاب العمل بهذه الموعظة من المتقین... حرام حرام علی من لا ینسخها ویقراها علی التوابین فی جامع اسفل وحرام حرام علی من قدر علی نسخها وقصّر والحمد لله وحده».

۲. السجل المنهی فیه عن الخمر «۶ ر ـ ۹ ر»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

منشور بازداشتن مردم از میگساری است که در ذیقعده ۴۰۰ق صادر شده.

آغاز: «السجل المنهی فیه عن الخمر. بسمله. الحمد لله الذی اعز الاسلام باولیاه المتقین وخصّ حدوده لمن

استحفظه من ایمّة دینه وامنایه المیامین».
انجام: «وقبیح النکلة والتبدّل والله حسب امیرالمؤمنین ونعم الوکیل. وکتب فی شهر ذی‌القعدة سنة اربعمایة والحمد لله وحده وصلواته علی رسوله خاتم النبیین وآله الطاهرین وسلامه».

۳. خبر الیهود والنصاری وسؤالهم لمولانا الامام الحاکم «۹ ر ـ ۱۷ پ»
مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ ﻫ)
گزارشی از گفتگوی عده‌ای از یهود و نصارا با رهبر دروزیه درباره ویران کردن خانه‌ها و پاره کردن کتابهایشان است. این گفتگو در نهایت به قانع شدن اهل ذمه می‌انجامد.
آغاز: «خبر الیهود والنصاری وسؤالهم لمولانا الامام الحاکم بامر الله امیرالمؤمنین صلوات الله علیه عن شیء من امر دینهم باعتراض اعترضوه فیه وانکار انکروه علیه والجوّاب علی ذلک بما اختصهم من القول واسکتهم وانصرفوا مقهورین والحمد لله رب العالمین. بسمله. حدّث من وثق به وسکن الی قوله مع اشهار الحدیث فی ذلک الوقت انه حضر فی موقف من مواقف الدهر وصاحب العصر مولانا الامام الحاکم بامرالله امیرالمؤمنین سلام الله علیه اذ وقف بین یدیه بالقرافه فی مقابر تعرف بقباب الطیر نفراً فسلّموا علیه فوقف علیهم».
انجام: «ولا نرتاب به قد سمعنا لو فهمنا ولله الحجة البالغة رب العالمین وصلی الله علی نبیه وآله الطاهرین. تم الکلام فی هذا الفصل وحسبنا الله ونعم الوکیل والحمد لمولانا وحده و به استعین».

۴. ماکتبه القرمطی الی الحاکم بامر الله عند وصوله الی مصر «۱۷ پ ـ ۱۸ ر»
نامه قرمطی هنگام رسیدن به مصر به الحاکم بامر الله و پاسخ آن است.
آغاز: «نسخة ماکتبه القرمطی الی مولانا الحاکم بامر الله امیرالمؤمنین عند وصوله الی مصر. بسمله. اما بعد فقد وصلنا بالترک الخراسانیة والخیل العربیة والسیوف الهندیة».

آغاز جواب: «فاجابه سلامه علینا. اما ما ذکرته من خفة رکابک فذلک من قلّة صوابک وذلک لامر محتوم فی کتاب معلوم».
انجام: «وخشی عواقب الردی وخاف الله فی الآخرة والاولی وهو حسبنا وکفی والیه یشیر کل من دعا».

۵. میثاق ولی الزمان «۱۸ ر ـ ۱۹ ر»
مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ ﻫ)
عهدنامه‌ای برای آموزش و اقرار به اعتقادات و عمل بدانهاست.
آغاز: «میثاق ولی الزمان. توکلت علی مولانا الحاکم الاحد الفرد الصمد المنزه عن الازواج والعدد اقرّ فلان بن فلان اقرار اوحیه علی نفسه واشهد به علی روحه».
انجام: «ولا فی الارض امام ووجود الا مولانا الحاکم جلّ ذکره کان من الموحدین الفایزین وکتب فی شهر کذا وکذا من سنة کذا وکذا من سنین عبد مولانا جل ذکره ومملوکه حمزه ابن علی ابن احمد هادی المستجیبین المنتقم من المشرکین والمرتدین بسیف مولانا الحاکم جلّ ذکره وشدّة سلطانه وحده تم».

۶. کتاب النقض الخفی «۱۹ ر ـ ۳۲ ر»
مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ ﻫ)
حکم نسخ شرایع گذشته و تعریف بعضی از معتقدات باطنیه و تأویل ایام و ماهها و اعداد و برخی از اصطلاحات. تقدیم شده به حضرت لاهوتی در صفر ۴۰۸ق (سال اول ظهور).
آغاز: «الکتاب المعروف بالنقض الخفی وقد رفع الی الحضرة اللاهوتیة. توکّلت علی مولانا البار العلّام العلی الاعلی حاکم الحکّام من لا یدخل فی الخواطر والاوهام حروف. بسمله. دعاة عبده الامام کتابی الیکم معاشر الموحدین لمولانا سبحانه وحده المستجیبین لحقایق الجواهر الحقیقیّة... اما بعد فقد سمعتم قبل هذه الرسالة نسخ الشریعة باسقاط الزکاة عنکم وان الزکاة هی الشریعة بکمالها وقد بیّنت لکم فی هذه الرسالة نقضها دعامه دعامه ظاهرها وباطنها وان المراد فی النجاة فی غیر هذین جمیعاً».

انجام: «قاتلهم المولی سبحانه ومن عذابه لا ینفکّون. والحمد والشکر لمولانا وحده لا شریک له سبحانه وسلامه علینا وتحیّاته لدینا وبرکاته علینا... ورفع هذا الکتاب الی الحضرة اللاهوتیة فی شهر صفر سنة ثمان واربعمایه من الجهرة (کذا) وهی اول سنة ظهور عبد مولانا ومملوکه هادی المستجیبین المنتقم من المشرکین بسیف مولانا جلّ ذکره لا شریک له ولا معبود سواه وحسبنا مولانا وحده. قوبل بها وصحّت».

۷. بدو التوحید لدعوة الحق «۳۲ ر ـ ۳۶ پ»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

حکم نسخ هفت حکم و جعل هفت حکم به جای آنهاست. نوشته شده در رمضان ۴۰۸ق (سال اول ظهور).

آغاز: «الرسالة الموسومة ببدو التوحید لدعوة الحق. توکلت علی مولانا البار العلّام العلی الاعلی حاکم الحکّام من لا یدخل فی الخواطر والاوهام... بسمله. حدود عبد مولانا الامام کتابی الیکم معاشر الاخوان المستجیبین الی دعوة مولانا الحاکم الاحد الفرد الصمد جلّ ذکره عن الصاحبة والولد».

انجام: «بسیف مولانا وشدّة سلطانه وحده لا نستعین بغیره ولا نتّکل علی سواه والحمد والشکر لمولانا وحده وهو حسبی ونعم النصیر المعین. عملت هذه الرسالة فی شهر رمضان اول سنین قایم الزمان وهی سنة ثمان واربعمایة من الهجرة. تمت والحمد لمولانا وحده وبه فی کل الامور نستعین».

۸. میثاق النساء «۳۶ پ ـ ۴۰ ر»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

پیمان‌نامه زنان برای پذیرش معتقدات آیین دروزی.

آغاز: «میثاق النساء. توکّلت علی مولانا الحاکم سبحانه وعزّ عن حکومة الاوهام سلطانه ولا معبود سواه. لما نظرت معاشر الحدود الروحانیین بنوره التمام».

انجام: «وکان لهم ثواب الملایکة المقربین والانبیاء المرسلین وتخلّص من شبکه ابلیس اللعین والحمد لمولانا حمد الشاکرین وهو حسبی ونعم النصیر المعین».

۹. البلاغ والنهایة فی التوحید الی کافة الموحدین المتبریّین من التلحید «۴۰ ر ـ ۴۸ پ»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

اصول عقاید مذهب دروز درباره توحید و بشارت به موحدان. نوشته شده در محرم ۴۰۹ق (سال دوم ظهور).

آغاز: «رسالة البلاغ والنهایة فی التوحید الی کافة الموحدین المتبریّین من التلحید. تألیف عبد مولانا جلّ ذکره هادی المستجیبین المنتقم من المشرکین بسیف مولانا جل ذکره رفع نسختها الی الحضرة اللاهوتیة بیده فی شهر المحرم الثانی من سنینه المبارکة نسخت عن قایم الزمان بغیر تحریف ولا تبدیل... قد سمعتم معاشر الموحدین لمولانا سبحانه العابدین له وحده دون غیره الطالبین».

انجام: «وتجازی کل نفس بما کسبت وهم لا یظلمون. والحمد لمولانا وحده لا شریک له وحسبنا للمولی ونعم النصیر المعین. وکتب نسختها فی شهر المحرم الثانی من سنین عبد مولانا جل ذکره حمزة ابن علی ابن احمد هادی المستجیبین المنتقم من المشرکین بسیف مولانا جل ذکره وشدة سلطانه وحده. تمّت رسالة البلاغ والنهایة بحمد مولانا ومنه».

۱۰. الغایة والنصیحة «۴۸ پ ـ ۵۹ پ»

مؤلف: حمزه بن علی بن احمد، هادی المستجیبین (سده ۵ هـ)

نصیحت به کسانی است که نخست دعوت را پذیرفتند اما پس از چندی مرتد شدند و در افعال صاحب الزمان به تردید افتادند.

نوشته شده در ربیع‌الآخر ۴۰۹ق (سال دوم ظهور).

آغاز: «الغایة والنصیحة. توکّلت علی امیرالمؤمنین جل ذکره وبه استعین فی جمیع الامور. من عبد امیرالمؤمنین جل ذکر مولانا ومملوکه حمزة بن علی ابن احمد هادی المستجیبین الی جمیع من استجاب لدعوة مولانا جلّ ذکره وعبادته وادّعا منزلة».

انجام: «ولا هم یحزنون بشرک الباطن ویرحمنا وایاکم

ولجميع المؤمنين به والموحدين له. والحمد والشكر لمولانا جل ذكره... وكتب فى شهر ربيع‌الآخر الثانى من سنة عبد مولانا ومملوكه حمزة ابن على‌بن احمد هادى المستجيبين المنتقم من المشركين بسيف اميرالمؤمنين وشدّة سلطانه وحده لا شريک له تمّت بحمد مولانا وحده».

۱۱.کتاب حقايق ما يظهر قدّام مولانا من الهزل
«۵۹ پ ـ ۷۱ ر»

مؤلف: حمزه بن على بن احمد، هادى المستجيبين (سده ۵ ه)
در اثبات آن که همه افعال و سخنان صادر شده از مولا چه هزل و چه جد در یک درجه از اهمیت است.

آغاز: «كتاب فيه حقايق ما يظهر قدّام مولانا جلّ ذكره من الهزل وذلک بالتأييد لقايم الزمان مظهر الكلمة والبيان على ذكره. بسمله. صفات عبده الامام. الحمد والشكر لمولانا جلّ ذكره وبه استعين فى الدين والدنيا واليه المعاد الذى يحيى و يميت».

انجام: «تنجوا من عذاب الدين وشقوة الدنيا بمنّة مولانا وقوّته والحمد والشكر لمولانا وحده فى السراء والضراء وهو حسبنا ونعم النصير المعين. تمت الرسالة بحمد مولانا وحده قوبل بها وصحّت».

۱۲. السيرة المستقيمة « ۷۱ ر ـ ۸۷ ر»

مؤلف: حمزه بن على بن احمد، هادى المستجيبين (سده ۵ ه)
تأويل تاريخ مطابق معتقدات دروزى است. نوشته شده در جمادى‌الاول ۴۰۹ق (سال دوم ظهور).

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم صفات عبده الامام. رسوم النطقاء الحشوية ومذاهب الظواهر الناموسية والزخاريف الشركية قالوا بان البارى سبحانه».

انجام: «فعليكم الخزى والعذاب عاجلاً وأجلاً ومولانا سبحانه ليس بظلاّم للعبيد. والحمد والشكر لمولانا وحده فى السراء والضراء والشدة والرخاء وهو حسبنا ونعم النصير المعين. وكان فراغ تأليف هذه السيرة بتأييد مولانا سبحانه وجلّت قدرته فى جمادى‌الاول الثانى من ظهور... (یک کلمه محو شده) عبد مولانا جلّ ذكره ومملوكه حمزة ابن على ابن احمد هادى المستجيبين المنتقم من المشركين بسيف مولانا جل ذكره وشدّة سلطانه وهو نعم النصير المعين والحمد والشكر لمولانا وحده تمت».

۱۳.كشف الحقايق «۸۷ ر ـ ۱۰۱ ر»

مؤلف: حمزه بن على بن احمد، هادى المستجيبين (سده ۵ ه)
شرح و تعریف مطالبی مانند سابق، تالی، کلمه، موت و عدم، مرزوق و رازق، مفتوق و فاتق، ماهیت نور، کیفیت خلقت، هیولا، عقل، اراده، صفات مولا و.... بعضی از این مفاهیم مطابق با حساب جمل شرح شده‌اند. نوشته شده در رمضان ۴۰۹ق (سال دوم ظهور).

آغاز: «الموسومة بكشف الحقايق. توكلت على مولانا البار العلّام من لا يدخل فى الخواطر والاوهام ولا تحوط به الشهور والاعوام المنزّه عن الناطق والاساس والامام حاكماً يجلّ وصفه عن الحكّام. الحمد لمعنى المعانى ربّ السماء والاسم والشكر للعليّ الاعلى خالق الروح والجسم مبدع الاحاد والازواج فى القدم».

انجام: «مبدى كل شيء ومعيد كل شيء سبحانه وتعالى عمّا يصفون والحمد لمولانا وحده وهو حسبنا ونعم المعين النصير. وكتب فى شهر رمضان الثانى من سنين هادى المستجيبين المنتقم من المشركين بسيف مولانا وشدّة سلطانه. تمت الرسالة بحمد مولانا ومنه».

۱۴. سبب الاسباب وكنز لمن ايقن واستجاب
«۱۰۱ ر ـ ۱۱۲ ر»

مؤلف: حمزه بن على بن احمد، هادى المستجيبين (سده ۵ ه)
پاسخ اشکالاتی است که بر کتیبهٔ هادی المستجیبین گرفته شده بود.

آغاز: «الرسالة الموسومة بسبب الاسباب والكنز لمن ايقن واستجاب. توكّلت على مولانا البار العلام العلى الاعلى حاكم الحكّام من لا يدخل فى الخواطر والاوهام ويجلّ ذكره عن وصف الواصفين وادراک الانام حدود دعوته حروف. بسمله. الحمد لمولانا الذى ليس له فى السماء نظير ولا فى الارض من هو به خبير ولا له مشير».

انجام: «ويعتقدون فيه الملحدون ويتقولون المشركون

علواً کبیراً. تمّ الجزء الاول ویتلوه الثانی ان شاء مـولانا وبه التوفیق فی جمیع الامور معلّ عـلة العـلل ومـولانا حسبنا ونعم المعین النصیر».

خط: نسخ معرب کهن، تاریخ کتابت: سده ۷ه.
نام رساله‌ها زعفرانی محرّر، عناوین بـه شـنگرف و زنگار، نشانیها شنگرف، بـین جـملات دوایـر تـوپر شنگرف، بعضی از برگهای اسیدی و فـرسوده شـده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ نخودی آهار مهره ضخیم.
دو، ۱۱۲، یک برگ، ۱۸/۸×۱۲/۷، ۱۳ سطر، ۱۰×۱۵.
جلد: تیماج ضربی کـهن مـرمت شـده، بـا تـرنج و جدولهای گرهدار، سرطبل دار. قطر: ۳/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۲۰۳]
(← تصویر)

(۹۰۸۷)

جنگ:

جنگی شامل مطالب مختلف و متنوع به شرح زیر است:

۱. اشعار پراکنده «۳ ر ـ ۸ پ» (فارسی)
بخشی از اشعار سراینده‌شان مشخص نیست اما از ایـن کسان یاد شده است: هجری رازی، خواجه نصیرالدیـن طوسی، آخوند ملا عبدالرزاق فیاض تـخلص، غـیاثای حلوایی، نورالدین عبدالرحمن جامی (که بیشتر اشـعار ازوست)، نواب جنت مکان شاه طهماسب علیه الرحمة، سعدی، میر والهی قمی.

۲. منشآت «۹ ر ـ ۱۰ پ» (نامه‌نگاری ـ فارسی)
مؤلف: ابوالقـاسم بـن عـیسی فـراهـانی، قـائم مـقام (۱۱۹۳ـ ۱۲۵۱ق)
شامل نامه‌های او به میرزا صادق، وقـایع نگـار، مـیرزا فضل‌الله، در تعزیه پسر فاضل خان و میرزا محمد خـان شیرازی.

۳. منشآت «۱۰ پ ـ ۱۱ ر» (نامه‌نگاری ـ فارسی)
مـؤلف: حبیب‌الله بـن مـحمدعلی قـاآنی شـیرازی (۱۲۲۳ـ ۱۲۷۰ق)
شامل دو عریضه او به شاهزاده اردشـیر مـیرزا و یکـی دیگر از شاهزادگان.
مـجلس، ج ۱۰، ص ۶۷۹؛ دانشگـاه تـهران، ج ۱۲، ص ۲۹۶۳.

۴. اشعار «۱۱ ر»
از این کسـان: مـولانا نـظیری، صـیرفی قـمی، مـولانا ظهوری، نواب سلطانعلی بیگ سلمه الله.

۵. محمود و ایاز «۱۱ پ ـ ۱۴ پ» (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمدحسن زلالی خوانساری (ـ۱۰۳۱ق)
بخشی از آغاز این منظومه است.
رک: ش ۸۸۳۴/۲.
آغاز:
[به نـام آن کـه] مـحمودش ایـاز است
غـــمش بــتخانهٔ نــاز و نــیاز است
انجام موجود:
که تا جـوشد ایـازش از مـی رشک
بـه خـون دیـده غـلطاند سـر اشک

۶. بخش کوتاهی از مقامات حمیدی «۱۵ ر»

۷. چند تاریخ تولد «۱۷ ر»
شـــامل ۳ تـاریخ تـولد در سـالهای ۱۲۱۷ و ۱۲۳۳ و ۱۲۴۷ق.

۸. اشعار نظیری «۱۷ پ ـ ۱۸ پ»

۹. اشعار مولانا ولی دشت بیاضی «۱۹ ر ـ ۲۰ پ»

۱۰. نامه قاآنی «۲۱ ر ـ ۲۱ پ»
به شاهزاده اعظم اردشیر میرزا.

۱۱. از منشآت ابوالفیض فیضی دکنی «۲۲ ر ـ ۲۳ ر»
مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴ـ۱۰۰۴ق)

۱۲. اشعار خواجه حسین ثنایی مشهدی «۲۳ پ ـ ۲۶ پ»

۱۳. اشعار فیاض «۲۷ ر»
با افتادگی از آغاز.
به خط محمدابراهیم که آخرین آنها تاریخ ۱۰ شعبان ۱۵۹ [۱۰۵۹] دارد.

۱۴. اشعار میرزا قلی میلی ترکمان علیه الرحمة «۲۷ پ ـ ۲۸ پ»

۱۵. ادامه منشآت قاآنی «۳۰ ر ـ ۳۱ پ»

۱۶. اشعار پراکنده «۳۳ ر ـ ۴۰ ر»
از میان شاعران این بخش تنها نام شهاب‌الدین ادیب صابر نوشته شده است.

۱۷. نان و حلوا «۴۰ پ ـ ۴۴ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۰۶/۱.
آغاز: «بسمله. اما بعد حمد الله علی افضاله والصلوة والسلم علی اشرف الخلائق محمد وآله...
ایها اللاهی عن العهد القدیم
ایها الساهی عن النهج القویم».
انجام:
یا بهایی اتخذ قلباً سواه
فهونا معبودة الا هواه
هر چت از حق باز دار[د] سر به سر
نان و حلوا نام آن دان ای پسر

۱۸. شیر و شکر «۴۴ پ ـ ۴۶ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن حسین عاملی، شیخ بهایی (۹۵۳-۱۰۳۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۳۸.
آغاز: «احمد الله علی جزیل آلائه واصلی علی اشرف انبیائه واولیائه. اما بعد این شکسته بسته چند است که در بحر جنب که در میانه عرب مشهور و معروف است...
ای مرکز دایرهٔ امکان
وی زبدهٔ عالم کون و مکان».
انجام:
کاین نامهٔ نامی نیک اثر
کاورده ز عالم قدس خبر
پیوسته خجسته پیامش کن
مقبول خواص و عوامش کن
انجامه: «لکاتبه اقل ذرات امکان درویش‌علی هروی».

۱۹. قحطیه (وصف قحط) «۴۷ پ ـ ۴۸ پ»
(ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ابوطالب کلیم کاشانی (ـ ۱۰۶۱ یا ۱۰۶۲ق)
مثنوی‌ای است در توصیف خشکسالی دکن در ۱۴۷ بیت.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۷۶؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۲۹۸؛ دانشگاه تهران، ج ۹، ص ۱۲۴۳؛ ذریعه، ج ۱۹، ص ۲۶۱؛ مجلس، ج ۳۶، ص ۴۳۱؛ ملک، ج ۸، ص ۳۴۲.
آغاز:
چو اقبال از نظام‌الملک برگشت
بگشت بخت او شبنم شرر گشت
نهال دولت او این بر آورد
که از خود چون چنار آتش برآورد
انجام:
چه می‌گویم دو کس در یک سرا چیست
دو منزل را یک آدم این امان نیست
ز چندین مهره خاک مجازی
بمانده یک دو بی پایان بازی

۲۰. قضا و قدر «۴۹ ر ـ ۵۱ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدقلی سلیم تهرانی (ـ۱۰۵۷ق)
کامل.
مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۸۶۴ـ۸۶۶؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۴۴؛ دنا، ج ۸، ص ۲۴۹ـ۲۵۰.

آغاز:

شـنیدم روزی از خـونابه نـوشی
چو گل از پارهٔ تـن خـرقه پـوشی
در مـــعنی بکـــوش خـود کشـیده
شده همچون عصای خـود جـریده

انجام:

درین دریای خون خـوار آشـنا کـیست
خـــدا دست تـــو گـیرد نـاخدا کـیست

۲۱. نامه سلطان ملکشاه به حسن صباح و جواب او
«۵۱ پ ـ ۵۲ پ»

آغاز: «مکتوبی که سلطان ملکشاه رحـمة الله بـه حسـن صباح نوشته مصحوب ضیاءالدیـن صـدر مـروزی بـه الموت فرستاد. تو که حسن صباحی و دین و ملت نو پیدا کرده‌ای و مردم را می‌فریبی».

از انجام ناقص است.

۲۲. اشعار پراکنده «۵۳ ر»

افتادگی دارد. با تاریخ ۱۱۶۳ق.

۲۳. اشعار «۵۳ پ ـ ۵۴ ر»

شامل یک قصیده و یک قطعه، بدون نام شاعر.

آغاز: «این قصیده را در وقتی که از جانب نواب کامیاب همیون شاه صفی خلعت به والی هرات و امرای خراسان می‌برده و به تقریب مدد خرجی که نواب اعلی... نوشته بودند وارد بلده طهران شده مسوده نمود.

صبح شد بـاز کـزین دایـرهٔ دورنـما
به سعادت شود آن نقطه زرین پـیدا

۲۴. گفته‌هایی از خواجه عبدالله انصاری «۵۴ پ»

۲۵. دیباچه‌ای که شیخ ابوالفیض فیضی بر مجموعهٔ یکی از اعزه نوشته «۵۴ پ»

مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴-۱۰۰۴ق)

رک: ش ۸۹۰۸/۲۸.

آغاز:

«این نادر مجموعهٔ اقسـام سـخن
گلهای کلام او بـود چـون گـلشن

... این نه مجموعه بل مجمعیست از الفـاظ و مـعانی رنگین. این بیاض بل سوادیست از زلف حور العین».

۲۶. اشعار «۵۵ پ»

از میرزا جلالا، سلیمان قـزوینی، مـیرزا جـلال اسـیر و غیاثای حلوایی.

نوشته شده به خط مرادعلی دماوندی در ۱۰۵۷ق.

۲۷. احادیث مختلف «۵۶ ر»

۲۸. سحر حلال «۵۷ ر ـ ۶۳ ر» **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمد بن یوسف اهلی شیرازی (-۹۴۲ق)

کامل.

مشترک پاکسـتان، ج ۷، ص ۶۷۲ـ۶۷۳؛ مـنزوی، ج ۴، ص ۲۹۰۲ـ۲۹۰۴؛ دنا، ج ۶، ص ۴۹ـ۵۰.

آغاز: «چنین گوید غواص دریای سخن سازی اهـلی شیرازی که روزی در محفل صفت نشینان بارگاه حقیقت و بزرگان...

ای همه عالم بر تو بـی شکـوه
رفعت خاک در تو بیش کـوه».

انجام:

بر لب بـحر از هـمه سـو فـارغم
رسـته‌ام از نـاوک و سـوفار غـم
شرطه شـد از هـمّت مـحمود بـاد
آخـــر کـــار هـــمه مـــحمود بـاد

محمدحسین بن ادیب بیضایی کاشانی مـتخلص بـه پرتو[1] برگ آخر مـثنوی را تکـمیل کـرده است. وی در پایان شرح حال کوتاهی از اهـلی و یک غـزل و مـاده تاریخ وفات او را نوشته است.

۱. رک: فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۱۶۴.

۲۹. اشعار «۶۵ ر»
از مـــیرزا مـحمدامـین حسـینی طـالب تـراه و مـولانا کمال‌الدین حسین لاری.

۳۰. دیباچه‌ای که مولانا حسین خوانساری جهت جنگ ولد حکیم داود انشا فرموده‌اند «۶۵ پ ـ ۶۸ ر»
مؤلف: حسین بن محمد خوانساری (۱۰۱۶ـ۱۰۹۸ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۷.
آغاز: «سبحان الله این چه گوهر گرانمایه و اختر بـلند پایه است که آشنایان زبان وحـی و الهـام بـه سـخنش موسوم کرده‌اند».
انجام: «قصوری نیست و اگر بند بر زبان خامه گـذارم دوری نه به عقل انسب خواهد بود و به صواب اقرب اذا لم یستطع امراً».

۳۱. دیباچه‌ای که مولاناکنجی جربادقانی نوشته است «۶۹ ر»
آغاز: «حمد بی‌حد و ستایش بی‌عد مر پروردگاری را سزوار است که اول قلم قدرتش مطلع بلند طاق ابرو».

۳۲. اشعار پراکنده «۶۹ پ»
از این کسان: شیخ الرئیس ابوعلی سینا، شیخ نظامی، من مثنوی ملا عبدالله مروارید.

۳۳. منشآت «۷۰ پ ـ ۷۲ پ» **(نامه‌نگاری ـ فارسی)**
مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (ـ۱۰۳۰ق)
به قطبشاه والی گلکنده، بر بیاض موسوم به نـورس، در بیاض... نظام، به میر معین خراسانی جهت طلب آب باغ محمدرضا زابلی (؟) که در اصفهان واقع است.
مشـــترک پـــاکســـتان، ج ۵، ص ۸۸ـ۹۱؛ دنـا، ج ۱۱، ص ۱۲۹۷ـ۱۲۹۸.

۳۴. نمونه انشاء «۷۲ پ»

۳۵. منقولاتی از بحر السانح وارسته «۷۳ پ ـ ۷۵ ر»
آغـاز: «جمعی که دیده دیدن مختصات حقیقت در لباس مجاز دارند هر چه خلق از رطب و یابس».

۳۶. مکتوبی که از جانب اکبر شاه به نواب رضوان دستگاه شاه عباس انار الله برهانه انشا نموده بود «۷۵ پ ـ ۷۷ ر»
آغاز: «ستایش و نیایش عتبهٔ کـبریای احـدیت جـل جلاله قدسه بمثابه‌یست که اگر جمیع نقاط عقول».

۳۷. من منشآت حکیم ابوالفتح جیلانی «۷۸ پ»
(نامه‌نگاری ـ فارسی)
مؤلف: مسیح‌الدین ابوالفتح گیلانی (ـ۹۹۷ق)
به خان خانان و میرزا جعفر آصف خان.
مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۴۲ـ۴۴.

۳۸. ترجمه خطبة البیان «۷۹ پ ـ ۸۲ پ»
(حدیث ـ فارسی)
مؤلف: ناشناخته
هـــیچ یک از شـروح و تـرجـمه‌های مـعرفی شـده در فهرستگان حـدیث، ج ۳، ص ۶۸ـ۶۹ و ج ۴، ص ۳۷۱ـ۳۷۵ نیست.
آغـاز: «بسمله وبه ثقتی. اما بعد این رساله‌ای است که منقول است به اسناد متصل از سلمان فـارسی و ابـوذر غفاری... انا الذی عندی مفاتح الغـیب لا یـعلم مـا بـعد محمد غیری... معنی این کلام فرح انجام آن است که من گشایندهٔ علم غیبم و بعد از حضرت خاتم النبیین(ص) علم غیب کسی بهتر از من که علیم نداند».
انجام: «انا موصوف بتسعمایة وتسع وتسعون صـفات من صفات الله بغیر الالوهیة والخلق والامر. یـعنی مـنم موصوف شده به هزار کم یک کلمه صفات خدای تعالی غیر الوهیت و خلق و امر چنان چه حضرت بـاری عـز اسمه در صفات خود فرموده الا له الخلق والامر. اما در آخر خطبه فرموده انا عبدالله ولا حول ولا قـوة الا بـالله العلی العظیم».
انجامه: «حسب الامر بتاریخ اوایل شهر ذیحجه سـنة ست وخمسین والف رقم شد ابن محمد ابراهیم».

۳۹. وصایای پیامبر(ص) به امیرالمؤمنین(ع) «۸۳ ر ـ ۸۵ ر»
(حدیث ـ فارسی)

آغاز: «روایت است که حضرت رسالت پناه(ص) وصیت فرموده و حضرت ولایت پناه صلوات الله و سلامه علیه را از برای کار دین و دنیا و امر و نهی تا آن حضرت به خلایق تعلیم نمایند... یا علی تو از من همچنانی که هارون از موسی. اما بعد از من پیغمبری نیست و اگر نه تو پیغمبر می‌بودی».

انجام: «این وصیتها را حفظ کن چنان که من از جبرییل حفظ کردم که علم اولین و آخرین درین است والسلام علی من اتبع الهدی».

۴۰. خطبه محذوف الالف امیرالمؤمنین(ع) «۸۵ پ ـ ۸۶پ»

۴۱. آزاد نامه «۸۷ پ ـ ۸۹ ر»

مؤلف: محمدمعصوم بن حسین منشی بروجردی (سده ۱۱ه)

آغاز: «حسب الاشاره عاشقی که مرتبه عشق را به کمال رسانیده و از میامن التفات گوشه چشم معشوق از دام آزاد گردیده این شکسته بسته که مسمی به آزادنامه است به خامه کمترین دردمندان محمدمعصوم بن حسین منشی بروجردی نگارش پذیرفت. امید که به نظر انور دقیقه پرسان رسیده خلعت اصلاح و قبول در پوشد.

در عشق چو طاقت جفا آوردی

با جور و ستم مهر و وفا آوردی».

انجام: «و از مطلع الانوار طبع فیاضم این رباعی به وصف حال خود بشنو:

در عشق به کام دل خویشم دیدی

گلهای گلستان وصالم چیدی

آزاد شدی چو شد مرادت حاصل

آزاد مراد خویشتن گرد[یدی]».

۴۲. فوائد پراکنده «۹۰ پ»

شامل: داستان مناظره فضال بن فضال با ابوحنیفه، داستان بخشش امام حسین(ع)، نقلی از تفسیر منیر درباره حضرت ابراهیم(ع) و یک رباعی از ابوالحسن خرقانی و فواید آن.

۴۳. تهنیت نامه از جانب نظام‌الملک به واسطه نواب خلیفه به سلطان «۹۱ ر»

آغاز: «هر چند تعاقب ایادی و آلای حضرت ذوالجلال و تواتر نعم و عطایای سلطان بی‌همال».

۴۴. چند نامه کوتاه «۹۱ پ»

شامل صورت کتابی که از روی موسیقی‌دانی نوشته شده و صورت رقعه مولانا گاهی.

۴۵. غزل سعدی «۹۳ ر»

به خط محمدتقی ذاکر قزوینی ولد مرحوم مشهدی سلطان.

۴۶. اقسام فقر «۹۳ پ»

۴۷. روایتی از پیامبر اسلام(ص) درباره متعه «۹۴ پ ـ ۹۵ ر»

۴۸. دو حکایت از ابراهیم ادهم و بهلول «۹۵ ر ـ ۹۵ پ»

۴۹. اختیارات مسیر قمر «۹۸ پ»

مؤلف: محمد بن محمد بن حسن طوسی، خواجه نصیرالدین (۵۹۷-۶۷۲ق)

فهرستواره، ج ۴، ص ۲۷۸۵ـ۲۷۸۷؛ احوال و آثار خواجه نصیر، ص ۵۶۶ـ۵۶۷؛ دنا، ج ۱، ص ۴۴۵ـ۴۴۸ (با سه عنوان).

آغاز:

هر گهی کامد به تأیید خدای لم یزل

جرم مه در خانه مریخ یعنی در حمل

نیک باشد هم سفر هم دیدن روی امیر

جامه پوشیدن حریر و صید افکندن به تیر

انجام:

دعوت خود نیک باشد دعوت اشراف نیز

وندرو نیکو بود پوشیدن این چار چیز

هم کلام و هم قبا و هم کمر هم پیرهن

و آن چه در تن داری آن را نیز بخشیدن به من

۵۰. بخشی از کتاب شرف النبی «۹۹ پ»
مؤلف: محمد بن علی راوندی (سده ۶ھ)
بخش مربوط به ابراهیم نبی(ع) و خلیل بودن او.
میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۳۴ و ج ۲، ص ۴؛ فهرستواره مینوی، ص ۱۷۴.
انجامه: «به تاریخ سلخ شهر جمیدی‌الثانی سنه ۱۰۵۸ که میهمان بندگان علامی فهامی استادی استنادی آخوندی سلمه الله تعالی و ابقاه بود حسب الامر واجب الاذعان خدام عالی حضرت مخدومی ملاذی استظهاری آقایی‌ام مرقوم قلم شکسته رقم گردید. راقمه العبد الاثیم محمدابراهیم هرازی».

۵۱. جداول نجومی «۱۰۱ پ ـ ۱۱۰ ر»
بدین ترتیب:
جدول الموامرة فی الاختیارات علی کون القمر فی البروج «۱۰۱ پ ـ ۱۰۲ پ»، جدول الاختیارات علی کون القمر متصل بالکواکب، سهم الحوادث جدول الاختیارات، فی احکام طنین الاذنی، فی معرفة حال المسروق «۱۰۳ ر»، جدول معرفة اختلاجات الاعضاء مبنی علی کون القمر فی البروج «۱۰۳ پ»، جدول اختلاجات جمیع الاعضاء یمیناً وشمالاً، جدول اختیارات ساعات الایام واللیالی عن قول الحکماء «۱۰۴ ر»، جدول معرفة احکام زجر الفال علی رای الحکماء «۱۰۴ پ ـ ۱۰۵ ر»، جدول احکام الفصد فی ایام شهور العربیة، جدول احکام الارقونوع، فی معرفة احوال المریض «۱۰۵ پ»، جدول احکام الرعود یری من مواضع القمر، جدول احکام ذو ذنابة، جدول احکام الزلازل یری من موضع الشمس فی العربیة، جدول احکام قوس و قزح «۱۰۶ ر»، جدول الاختیارات علی کون القمر فی حالاته، الاختیارات فی الابتدآت، جدول الاختیارات کون القمر خالی السیر فی البروج، جدول ایام منحوسه در شهور عربیه منقول از علی بن ابی‌طالب(ع)، جدول ایام منحوسه از شهور رومیه منقول از موسی(ع) «۱۰۶ پ»، جدول اختیارات ایام الفرس، جدول اختیارات منازل القمر «۱۰۷ ر»، جدول المعرفة الاحکام السبت، فهرست رجال الغیب، جدول المعرفة سکزیلدوز «۱۰۷ پ»، فی احکام الحیاة والمماة، فی احکام الغالب والمغلوب، جدول معرفة ساعات وصول کوکب کف الخضیب به دایره نصف النهار «۱۱۰ ر».

۵۲. دستور ساخت معجون سقنقور از بقراط و فواید آن «۱۱۰ پ»

۵۳. فتحنامه قندهار «۱۱۱ پ ـ ۱۱۲ ر»
شرح ماوقع فتح قندهار به دست نظرعلی خان متولی و حاکم دارالارشاد اردبیل و درگیری او با اورنگ زیب. در رمضان ۱۰۵۹ق.
آغاز: «هو. حکم جهان مطاع شد آن که سادات عظام و ارباب و اهالی کرام و وزیر و کلانتر و نایب داروغه و مستوفی و سایر عمال و متصدیان».

۵۴. از سخنان ابراهیم خواص «۱۱۲ ر»

۵۵. دیباچه خوان خلیل «۱۱۲ پ ـ ۱۱۷ پ»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
نیمی از برگ آخر کتاب پاره شده است.
رک: ش ۸۸۵۲/۱.
آغاز:
«ای از تو بر اهل ملک و اکلیل سبیل
کز (گر) ذکر جلیل است و گر قدر جلیل
... شکر موهبت جلیلی را که حضرت ابراهیم خلیل یکی از پیشکاران خوان خلّت اوست چه اندازه شرح و بیان».
انجام موجود: «نور منم. لبی خشک... بر آب به طوفان... خوان بیان من هم».

۵۶. غزلی از ملادرکی قمی «۱۱۹ ر»

۵۷. نورس خیال (دیباچه نورس) «۱۱۹ پ ـ ۱۲۱ ر»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
نیمی از برگ آغازین کتاب افتاده است.
رک: ش ۸۸۵۲/۶.

انجام:
هم به آهنگ ثنایش نـغمهٔ قـانون دهـر
هم به وفق مدعایش رسم قانون زمـان
زین دعاها بر اجابت منت بسیار باد

۵۸. دیباچه گلزار ابراهیم «۱۲۱ پ ـ ۱۲۴ ر»
(منشآت ـ فارسی)
مؤلف: محمد ظهوری ترشیزی (ـ ۱۰۲۵ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۵.
آغاز: «خرمی چمن سخن به طراوت حمد بهارپیرایی است که گلزار ابراهیم در رخسار یوسف طلعتان نـمرود نخوت رسانیده».
انجام:
تا پذیرد عثرت (کـذا) و عـیش اخـتتام
عـــیشهای عـــالمی تـــقسیم بـاد
داســـتان شــد خــتم بســتان رخش
غـــیرت گـــلزار ابـــراهـیم بـاد
انجامه: «این دو دیباچه انشاء... صاحب النظم والنـثر مولانا ظهوری... رقمزدهٔ کلک... اقل خلق الله حســن... بودند اما از بزرگی قطع بیاض چنان که مولانا فرموده که وصلش در نعل زین بنگر می‌خواست دریا را چـون در آغوش پنجه و کنار آئینه زانو نمی‌گنجید و بیان را جای دست و پا زدن نبود به همان جـهت کـلمه‌ای چـند کـه مرغوب طبع سخن شناسان و اهل تـمیز بـود صـورت تحریر یافت والسلام علی من اتـبع الهـدی» (بـعضی از کلمات به خاطر وصالی درست خوانده نمی‌شوند).

۵۹. گفته‌ای از خواجه نظام الملک «۱۲۴ ر»

۶۰. اشعار پراکنده «۱۲۵ ر»
از امینا، مولانا محمد خان قدسی، مشفقی، محمود بیگ فسونی و دو نفر دیگر که نامشان خوانده نمی‌شود.

۶۱. رقعه‌ای که طالب علمی در طلب نوشتن نوشته «۱۲۵ پ»
آغاز: «دست برد برد به مرتبه‌ای در اجرام علوی و اجسام سفلی اثر کرده که آفتاب عالمتاب».
انجامه: «حسب الاشاره صاحب سفینه مضیع این صفحه گشت. سوّده ابن محمدتقی الاصفهانی محمدشفیع عفی عنهما».

۶۲. مــاده تــاریخ سـاخت بـنایی در شـمیران از مـیرزا محمدشفیع «۱۲۵ پ»

۶۳. شعری از شیخ فیضی آگره «۱۲۶ ر»

۶۴. صورت کتابت شاهزاده... (در صحافی از بین رفته) که به نواب کامیاب اشرف اقدس ارفع اعلا نوشته «۱۲۶ ر»
آغاز:
«ما به این در نه پی حشمت و جـاه آمـده‌ایـم
از بــد حــادثه ایــن جــا بـه پـناه آمـده‌ایـم
مشتاق بساط بوس بعد از عرض دعا مکنون خاطر را به دستیاری».

۶۵. رساله علم «۱۲۶ ر ـ ۱۲۸ ر»
مؤلف: سید علی بن هارون، شاه قاسم انوار (۷۵۷ـ۸۳۷ق)
از انجام ناتمام مانده است. در نسخه ما با نـام «حـقایق الاسرار» خوانده شده است.
رک: ش ۸۹۶۳/۹.
آغـاز: «شکـر و سـپاس و حـمد بـی قـیاس سـزاوار حضرتی است که ذات او از صفت امکان و صفات او از سمت نقصان».
انجام مـوجود: «و هر چند چیزی خوردی چون بیرون آمدی پرسیدندی که هیچ خوردی تشنیع آغاز کردی که».

۶۶. از لطایف و داستانهای بهلول «۱۲۸ ر»

۶۷. چند بیت شعر «۱۲۹ ر»
بدون نام سراینده، یکـی از آنـها بـرای یـادگاری از آنِ عبداللطیف مدرّس نور در ۲۳ رجب ۱۲۱۹ق.

۶۸. داستانی از موسی(ع) نبی «۱۲۹ پ»

۶۹. صلح نامه نواب خاقان و سلطان مراد خواندگار روم در سنه پارس ئیل «۱۳۰ ر» **(ترکی)**
از انجام افتادگی دارد.
آغاز: «الحمد لله العزیز الکریم الفتاح الذی افتح ابواب الصلح والصلاح وارتفع ظلام المصاف والکفاح».
انجام موجود: «جانبین اولان وجه وجیه اوزره احوال صلحه فیصل و یرلک».

۷۰. نامه «۱۳۱ ر ـ ۱۳۱ پ»
مؤلف: نصیرالدین بن محمد نصیرای همدانی (ـ۱۰۳۰ق)
در این نامه از یکی از تألیفاتش یاد می‌کند: «ثانیاً عبارتی که درین اوان به اصفهان فرستاده بودند وافر عالی به محلّ آن شرف صدور یافته بود مع انها فیها مطمح انظار گشته رساله‌ای در حل آن تحریر یافته و آن را به شجرهٔ مبارکه موسوم شده».[1]
کتابخانه مجلس، ش ۲۳۲۷، ص ۵۹۸؛ ملی تهران، ج ۶، ص ۸۴۹.
آغاز: «هو. ایضاً به مولانا مظفر منجم[2] نوشته در زمانی که در فرح آباد بوده: سلامی به لطافت زنده رود و صفایی تحفه رود و دعایی به نکهت چهارباغ».
انجام: «وصافی الازال (کذا) کاسمه تقیاً محمداً به خدمت فرستاده شد به نظر التفات درآرند و از روی توجه به سراپای آن برسند که خالی از مزه نیست».
انجامه: «وقد انتهی السواد الی البیاض بتاریخ ۲۲ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۰۶۴ که روانه سفر خیراثر مازندران بهشت نشان بود سمت تحریر پذیرفت. حرره العبد ابن علیرضا محمدابراهیم الرازی».

۷۱. روایاتی از پیامبر اکرم(ص) «۱۳۲ ر»

۷۲. ادعیه و سخنان پندآموز «۱۳۲ پ ـ ۱۳۴ پ»
از این کسان و بدین ترتیب: کلماتی منقول از صحف ابراهیم خلیل(ع)، پیامبر اسلام(ص)، شاه کرمانی، از خط میرداماد طاب ثراه، از کتاب الصراط المستقیم (من البدایع العقلیة التی اوردناها فی کتاب الصراط المستقیم)، نقل از خط السید الاجل میرزا ابراهیم حسنی همدانی، نقل از قلم فیض رقم شیخ بهاء الملة و الدین محمد، وصیت ملاء روم، افلاطون، ارسطاطالیس، رایت فی کتاب بخط قدیم، ابراهیم خلیل(ع)، از نوشته‌های احمد مکی بکری خوارزمی، امیرالمؤمنین(ع)، اسکندر، علی بن الحسین(ع)، شیخ مفید، نهج البلاغة، سقراط.
از انجام افتادگی دارد.

۷۳. سراج المنیر «۱۳۷ پ ـ ۱۶۳ ر» **(اخلاق ـ فارسی)**
مؤلف: محمدشریف بن محمد کاشف شیرازی (۱۰۰۱ـ ۱۰۶۰ق)
کامل.
رک: ش ۸۸۵۲/۲۱.
آغاز: «ستایش کریمی راکه حلیه خلّتش زیوری است زیبنده و رشحه محبتش گوهری است ارزنده».
انجام:
چو غنچه کشی سر چه در جنب خویش
سخن گو که روز خموشی است پیش
در این دم که هستیم باشیم شاد
که خواهیم این روز را کرد یاد

۷۴. دستور العمل منظوم ختم قرآن در یک هفته «۱۶۳ پ»
در ۸ بیت.
آغاز:
روز جمعه ز اول قرآن تا به آخر مائده بر خوان
انجام:
تا به پایان سورة الرحمن
پنجشنبه تتمهٔ قرآن
این چنین ختم اگر تمام شود
همه کار تو با نظام شود

۱. برای اطلاعات بیشتر درباره این کتاب رک: مجلس، ج ۲۱، ص ۲۱۷ـ۲۱۹.
۲. منظور مظفر بن محمدقاسم گنابادی (زنده در ۱۰۲۴ق) است.

۷۵. مجموعه تک‌بیتها و عباراتی که در منشآت و نامه‌ها استفاده می‌شود «۱۶۴ ر»

۷۶. صورت کتابتی که از جانب نواب کامیاب جنت مکان شاه طهماسب به خواندگار نوشته و التماس گناه سلطان بایزید نموده «۱۶۶ ر ـ ۱۶۴ پ»
آغاز: «همای زرین بال همایون فال و طایر مشکین جناح عزت و اجلال که از هوای».

۷۷. صورت کتابت مولانا وحشی که به مطلوب نوشته «۱۶۶ ر ـ ۱۶۶ پ»
آغاز:
ای پیک باد صبح بشتاب
مرا هجران ز پا افکنده دریاب

۷۸. اقوال پراکنده «۱۶۷ ر»
از افلاطون، محمد فضل بلخی، بهلول، نامه نواب نذرمحمد خان اوزبک به نواب کامیاب اشرف اعلی، ابیاتی از اکبر شاه غازی که در فتح‌پور روز جمعه غره جمیدی‌الاول ۹۷۸ق سروده بود، امام غزالی، از دستور الملوک، چند بیت از میر رونق و ملا کنانی (؟).

۷۹. دیباچه اکبر نامه «۱۶۷ پ ـ ۱۷۲ ر» (منشآت ـ فارسی)
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸-۱۰۱۱ق)
در نسخه با نام «خطبه اکبر نامه که شیخ ابوالفضل آکره نوشته رحمه الله تعالی».
فهرستواره، ج ۲، ص ۱۱۳۱-۱۱۳۳؛ دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۷۲۰-۷۲۲؛ دانشنامه ادب فارسی، ج ۴، ص ۲۴۲.
آغاز: «الله اکبر این چه دریایی است ژرف و این چه شناختی شگرف که حقیقت پذیران دقیقه‌رس».
انجام: «نشو و نما می‌شد به همین عبارات دیباجه تاریخ اکبرنامه به اختتام یافت».
سطر آخر که شامل انجامه بوده پاره شده است.

۸۰. رقعه‌ای که به چلبی بیگ علامی نوشته بود «۱۷۲ پ»
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸-۱۰۱۱ق)
آغاز: «المنة لله که از آغاز ابتسام صبح اقبال که مبداء جلوس اقدس بر اورنگ سلطنت است».

۸۱. اشعار «۱۷۳ ر»
از میرزا فصیحی و صایب و بابا افضل و رشیدا و منصف و مولانا وحشی و شیخ سعدی.

۸۲. صحت و مرض (حسن و دل؛ روح و بدن)
«۱۷۴ پ ـ ۱۷۷ پ» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (سده ۱۰ه)
بخش کوتاهی از کتاب است.
رک: ش ۸۸۵۲/۲۳.

۸۳. نامه نگاری امیرالمؤمنین(ع) و معاویه
«۱۷۸ ر ـ ۱۷۸ پ و ۱۸۱ پ» **(عربی)**
برگهای آن جا به جا صحافی شده است.
انجامه: «کتبه داعی صاحب الکتاب ومخلصه اخلاصاً خالیة من الریب محمدصالح عفی عنه بالنبی وآله».

۸۴. المقالة التکلیفیة «۱۷۸ پ» **(کلام ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن مکی عاملی، شهید اول (۷۳۴-۷۸۶ق)
بخش کوتاهی از کتاب است.
الشهید الاول حیاته وآثاره، ص ۲۱۶-۲۱۹؛ دنا، ج ۳، ص ۲۸۱.
انجامه: «کتبه داعیه محمدصالح عفی عنه».

۸۵. خطبهٔ مرقعی که نواب آصف خان میرزا جعفر قزوینی نوشته «۱۷۹ پ ـ ۱۸۰ ر»
آغاز:
«ای صفحهٔ رخت ورق انتخاب حسن
سرلوحهٔ جبین تو زیب کتاب حسن
... چون از بدو فطرت میان حسن و طبیعت نسبت محبت ثابت است بهر چه اطلاق لفظ حسن حقیقتاً».

۸۶. من منشآت میرزا محمدرفیع دستور «۱۸۰ر ـ ۱۸۱ر»
آغاز: «چون فراشان قضا و قدر در فضای هوا فرش سنجابی گسترانیدند و طراحان تقدیر بر بساط زمین».

۸۷. من منشآت شیخ ابوالفضل که در زایچهٔ طالع اکبر پادشاه نوشته «۱۸۱ ر ـ ۱۸۱ پ»
مؤلف: ابوالفضل بن مبارک دکنی، علامی (۹۵۸-۱۰۱۱ق)
آغاز: «مرکز طلوع نور نور نیر اعظم و سطوح اکبر یعنی سعادت ولادت حضرت شاهنشاهی ظل اللهی ظهور نتیجه آمال».

۸۸. اشعار «۱۸۲ ر»
از مولانا سیف‌الملوک دماوندی و مولانا سایلی دماوندی.

۸۹. حظیات «۱۸۲ پ ـ ۱۸۴ ر» (اخلاق و آداب ـ فارسی)
مؤلف: صادقی افشار کتابدار (۹۴۰- ۱۰۱۸/۱۰۲۲ق)
تنظیم شده در ۴ فصل:
فصل اول: در آداب عشق و میل بر سبیل هزل و طریق اجمال آن.
فصل دوم: در لازمیات سفر و تدارک آن.
فصل سیوم: در نادریات و کلفیات و مخلات و بی‌فکریات.
فصل چهارم: در ذکر فصول اربعه و سلوک آن.
منزوی، ج ۵، ص ۳۵۵۵؛ دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۵۴۲؛ سنا، ج ۲، ص ۱۲۲؛ ملی تبریز، ج ۳، ص ۱۱۱۹ـ۱۱۲۳؛ ملک، ج ۴، ص ۶۵۷ـ۶۵۸ و منابع آن‌جا؛ آینه میراث، ش ۲۳، زمستان ۱۳۸۲ش، ص ۱۴۵ ـ ۱۸۴.
آغاز:
«یا رب ز سخنهای هوس دورم دار
وز حرف هوا به لطف مهجورم دار
هر چند که ناصواب گفتم سخنان
از گفتهٔ ناصواب معذورم دار
این چند کلمه مطایبه‌انگیز لطایف‌آمیز که نفس ارباب عشرت و طبع اصحاب صحبت را به دستیاری کلمهٔ ذکر وصف العیش نصف العیش حظ کامل و لذت شامل بخشند... مرتب ساخت و به چهار فصل و پانصد خط پرداخت و به حظیات موسوم گردانید».
انجام: «ومدعا از تن خیال پلاو نابود تنبیهی است... خوردن و دادنست نه از برای نهادن. ع. برای... خریدن نکوست (بعضی از کلمات وصالی شده)».

۹۰. چند حکایت «۱۸۴ پ»
از جبریل بن بختیشوع و لوامع الاشراق جلالی و ابن‌سینا.

۹۱. نامه به سلطان عثمان خان برای سفارت ابراهیم آقا «۱۸۵ پ ـ ۱۸۶ پ»
آغاز نامه افتادگی دارد.

۹۲. صورت کتابت مولانا سعدالدین ملای سلطان مراد خواندگار روم به نواب اشرف شاه عباس «۱۸۶ ر ـ ۱۸۶ پ»

۹۳. صورت کتابتی که همیون پادشاه به حضرت شاه طهماسب علیه الرحمه نوشته «۱۸۶ پ ـ ۱۸۷ ر»

۹۴. صورت جواب کتابت همیون پادشاه از جانب شاه جنت مکانی شاه طهماسب علیه الرحمة «۱۸۷ ر ـ ۱۸۷ پ»

۹۵. صورت مکتوبی که همایون پادشاه به نواب جنت مکان شاه طهماسب نوشته «۱۸۷ پ ـ ۱۸۸ ر»

۹۶. صورت رقعه‌ای که حکیم رشدی قمی به حضرت سیادت پناه علامی میرزا ابراهیم همدانی نوشته «۱۸۸ ر»

۹۷. فوائد پزشکی «۱۸۸ پ ـ ۱۹۴ ر»
دستور العملهای پزشکی مختلفی است که در آن از این کسان یاد شده: مولوی حکیم محمدباقر رحمه الله، حکیم

عمادالدین محمود، حکیم محمدزمان، امیر کمال‌الدین حسین، حکیم عبدالله دماوندی، ارسطو و جالینوس.

۹۸. نامه علمای ماوراءالنهر به علمای مشهد و جواب ملا محمد رستمداری مشکک «۱۹۴ پ ـ ۱۹۶ پ»
(منشآت ـ فارسی)

رک: ش ۸۸۸۵/۱۴.
آغاز: «پوشیده نیست بر هیچ مؤمن عاقل عالم که تعرض به اموال و نفوس کسانی که گویندهٔ کلمه لا اله الا الله».

۹۹. گفتارهای پراکنده «۱۹۶ پ»
از غرر الفواید و دررالقلاید سید اجل علم الهدی و چند نقل از شگفتیهای ولایات هندوستان و تبت.

۱۰۰. صورت فتحنامه‌ای که نواب اشرف با پادشاه ترکستان نوشته‌اند «۱۹۷ ر»

۱۰۱. حکایت پادشاهی که هر سال وزیر خود را به سگان آدم‌خوار می‌داد «۱۹۷ پ ـ ۱۹۸ ر»

۱۰۲. معنی حروف تهجی «۱۹۸ پ»
آغاز: «الالف: مرد پیرزن. البا: کثیر الجماع. التا: گاودوش. الثا: هر چه نرم بود».

۱۰۳. لغز «۱۹۸ پ»
مجموعه چند لغز کوتاه درباره لاله، شمشیر، خربزه، هندوانه، بادام و ماکوی شعربافی.

۱۰۴. دستورالعمل ساخت مفرح «۱۹۸ پ»
دستورالعمل ساخت مفرح مبهی مقوی دل و دماغ و جگر و کمر و باه و پشت و گرده و سایر منافع بدنی که حضرت استاذی حکیم عمادالدین محمود جهت نواب اسکندرخان ساخته بودند.

۱۰۵. فتحنامه قندهار «۱۹۹ ر»
از طرف علی پاشا حاکم بصره.
از انجام ناقص است.

۱۰۶. گفتارهای پراکنده «۱۹۹ پ ـ ۲۰۰ ر»
شامل اشعاری از قاسم بیگ حالتی که به جهت مسیب خان تکلو گفته‌اند، ظهوری، میر والهی قمی، شیخ ابوسعید، واهب مستوفی یزد، و چند دستورالعمل دارویی. یکی از آنها ساختهٔ حکیم محمدهاشم.

۱۰۷. منشآت «۲۰۰ پ ـ ۲۰۶ ر»
شامل این نامه‌ها:
ـ صورت مکتوب سلطان حسین میرزا بایقرا که در جواب کتاب شاه اسمعیل علیه الرحمة والمغفرة والرضوان نوشته است.
ـ صورت فتح‌نامهٔ حضرت شاه اسمعیل ماضی بر سر علا دولت ذوالقدر.
ـ صورت کتابتی که شاه عباس به شاه سلیم نوشته.
ـ نامه ... به شیبک خان شیبانی.
ـ صورت کتابت سلطان سلیمان به شاه طهماسب.
ـ نامهٔ جواب سلطان سلیمان خواندگار روم که نواب شاه طهماسب علیه الرحمة والمغفره نوشته.

۱۰۸. گفتارهای پراکنده «۲۰۶ ر ـ ۲۱۱ ر»
شامل حکایت خواجه مجدالدین همگر و زن پیرش، یوسف پیامبر، عزرائیل، کشف الاسرار، جواهر الاسرار از شیخ آذری، وصایای امام رضا(ع) به مامون نوشته شده در ذیقعده ۱۰۴۳ق به خط رضی حسنی (ص ۲۱۰ پ)، حدیث از امام صادق(ع)، و اشعاری از صایب و جلال ابن جعفر فراهانی.

۱۰۹. منشآت «۲۱۱ پ ـ ۲۲۰ پ»
شامل این نامه‌ها:
ـ سواد کتابت عبدالمؤمن خان به نواب کامیاب همیون اعلی که جانها فدای خاک پایش باد شاه عباس الحسینی الموسوی الصفوی بهادر خان خلد الله دوام دولته نوشته.
ـ جواب کتابت عبدالمؤمن خان که نواب همایون غفران پناه نوشته.

ـ ایضا کتابت عبدالمومن خان که نوشته.
ـ جواب نامه عبدالمومن خان که از اسفراین مصحوب امام قلی شاطر فرستاده شده است.
ـ صورت کتابت نواب همایون اعلی شاه عباس که به عبدالمومن خان ازبک نوشته.
ـ صورت کتابت عبدالمومن خان ازبک که به خدمت نواب شاه عباس نوشته.
ـ صورت جواب کتابت عبدالمومن خان که نواب اشرف شاه عباس مصحوب امام قلی بیگ فرستاده.
ـ ایضا منه.
ـ رقعه‌ای که مولانا ظهوری در جواب رقعه عمادای چادرباف نوشته.

انجامه: «حسب الاشاره بندگان مخدوم علی الاطلاق وملاذ باستحقاق نور دیده احبا خواجه علی‌رضا سلمه الله تعالی مسوده شد. حرره اقل خلق الله حاجی موذن».

مطالب این نسخه در طول حدود دو قرن به تفاریق نوشته شده است. به مرور زمان برگهایی هم از آن افتاده و بخشهایی هم خصوصاً در اوایل بدان الصاق شده است. در هیئت کنونی نام این کاتبان و تاریخها در آن موجود است: محمدابراهیم در ۱۰ شعبان ۱۰۵۹ق (برگ ۲۶ پ)، درویش علی هروی (برگ ۴۶ پ)، ۱۱۶۳ق (برگ ۵۳ ر)، مرادعلی دماوندی در ۱۰۵۷ق (برگ ۵۵ ر)، محمدحسین بن ادیب بیضایی کاشانی متخلص به پرتو برگ آخر سحر حلال را نونویس کرده است (برگ ۶۳ر)، ابراهیم بن محمد در اوائل ذیحجه ۱۰۵۶ق (برگ ۸۲ پ)، محمدتقی ذاکر قزوینی ولد مرحوم مشهدی سلطان (برگ ۹۳ ر)، محمدابراهیم هرازی در سلخ جمادی‌الثانی ۱۰۵۸ق (برگ ۹۹ پ)، حسن (برگ ۱۲۴ ر)، محمدشفیع بن محمدتقی اصفهانی (برگ ۱۲۵ پ)، عبداللطیف مدرس نور در ۲۳ رجب ۱۲۱۹ق (برگ ۱۲۹ ر)، محمدابراهیم بن علیرضا رازی در ۲۲ ربیع‌الاول ۱۰۶۴ق هنگامی که روانه سفر مازندران بود (برگ ۱۳۱ پ)، محمدصالح (برگ ۱۷۸ پ)، رضی حسنی در ذیقعده ۱۰۴۳ق (برگ ۲۱۰ پ)، حاجی مؤذن برای خواجه علی رضا (برگ ۲۲۰ پ).

نوشته‌ها چلیپا و معمولی. نسخه به اشکال مختلفی نوشته شده از کتابت دفتری معمولی تا چند ستونی و چلیپا و یا در خانه‌های ۴ تایی و ۸ تایی.

بین بخشها برگهای سفیدی هم مانده است.

در ص ۴۸ ر و ۵۵ ر و ۷۹ پ و... علامت وقف نوشته شده (با قلم شنگرف). نسخه وقف بوده. برخی از برگها وصالی شده. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: الوان آهار مهره. مرمت و وصالی شده.

سه، ۲۲۰، یک، ۱۵/۱×۲۸/۴، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و چهار لچکی، با چند ردیف جدول ساده و گرهی، عطف گالینگور. قطر: ۴/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۲۰۲]

(۹۰۸۸)

مطلع السعدین و مجمع البحرین (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرزاق بن اسحاق سمرقندی (۸۱۶ ـ ۸۸۷ ق)

جلد اول.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۸۰ـ۱۰۸۱؛ دنا، ج ۹، ص ۷۳۳ ـ ۷۳۴.

آغاز: «حسن مطلع انوار اخبار در افتتاح مقال و لطف مظهر آثار اخبار در ایضاح مبدا و مآل».

انجام:

«لب کاریز پر طلق است و روی حوض پر نقره
میان رود پر یشم است و پشت کوه پر مرمر
وذلک صبح یوم الخمیس منتصف جمادی‌الاخری سنة احدی وسبعین وثمانمایه نقل من مسودة... مولانا عبدالرزاق بن مولانا اسحق السمرقندی».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

جای عناوین سفید مانده است، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، در صفحه عنوان یادداشت

خریداری کتاب از سیدکتاب‌فروش در سال ۱۲۶۰ق و یک بیت شعر از مولانای روم، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. پشت طبله اول جلد و در حاشیه بعضی از صفحات یادداشتهای مطالعه کتاب دیده می‌شود. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی. در لبهٔ نسخه نام کتاب نوشته شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره، رطوبت دیده و آسیب خورده که بر اثر آن بعضی از صفحات به هم چسبیده است.

۲۷۹ برگ، ۱۸/۹×۳۰/۹، ۲۳ سطر، ۱۳/۱×۲۱.

جلد: گالینگور قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی و چهار کتیبهٔ قلمدانی، با جدولهای گرهدار.

قطر: ۴/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۸]

(۹۰۸۹)

الشفاء فی اخبار آل المصطفی **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: محمدرضا بن عبدالمطلب تبریزی، قاضی عسکر (ـ ۱۲۰۸ق)

موسوعه حدیثی است که به شیوه بحار الانوار تألیف شده و در آن احادیث مصادر حدیثی شیعه جمع شده است.

احادیث به ترتیب موضوعی تنظیم شده‌اند. ابتدای هر حدیث نام منبع آن آمده است. سپس متن حدیث ذکر و نوع سند (مرفوع، مسند، مرسل و...) و وضعیت راوی (ثقه، حسن، ضعیف، مجهول و...) بررسی شده است. پس از آن هم با عنوان «اللغة» معانی لغات مهجور و مشکل متن حل شده است.

تبریزی در مقدمه، اسامی منابع خود را با شرح حال کوتاهی از مؤلفانشان ذکر کرده است.

این کتاب متجاوز از پانزده جلد بوده و آنچه تاکنون از مجلدات آن شناسایی شده چنین است:

۱. جلد اول، کتاب طهارت، پایان یافته در روز جمعه ۵ جمادی‌الثانی ۱۱۷۸ق.

۲. جلد دوم، کتاب صلات، پایان یافته در روز جمعه ۳ رجب ۱۱۷۸ق در نجف رو به روی ضریح مطهر که نسخه ما همین مجلد است.

۳. نیمه دوم از جلد سوم، از صلاة اللیل تا آخر کتاب دعا، پایان یافته در روز جمعه ۲۴ شعبان ۱۱۷۸ق در نجف.

۴. جلد هشتم، کتاب مکاسب تا آخر وصایا، پایان یافته در جمعه ۷ شوال ۱۱۷۸ق در نجف.

۵. جلد نهم، کتاب نکاح و طلاق، پایان یافته در جمعه ۵ ذیقعده ۱۱۷۸ق.

این نسخه از آغاز افتادگی دارد، شامل باب دوم تا باب پنجاهم کتاب صلات.

ذریعه، ج ۱۴، ص ۱۹۹؛ فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۴۶۷ـ۴۷۷؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۵۱۶؛ مجلس، ج ۳۷، ص ۱۸۳ـ۱۸۴ و ۳۷۹؛ آستان قدس، ج ۱۴، ص ۳۱۴ـ۳۱۵.

آغاز موجود: «مساوی فیطول ذلک علیه فیقول یا رب اتامرنی الی النار فیقول الجبار... الخصال فی (الضعیف) عن ابیه (ثقة) عن سعد (ثقة) عن سلمة... الباب الثانی فی علل الصلوة وانواعها والمفروض والمسنون منها».

انجام: «اذا غیّرت لون البشرة والدع الدفع والرکس ردّ الشیء مغلوباً».

انجامه: «هذا آخر ما اردنا تألیفه من المجلد الثانی من مجلدات کتاب الشفاء فی اخبار آل المصطفی وهو الجزء الاول من کتاب الصلوة واتفق الفراغ من تألیفه یوم الجمعة ثالث شهر رجب من شهور سنة الف ومائة وثمان وسبعین وکان ذلک فی الروضة الشریفة العلویة مواجهاً للقبة المنور والضریح المطهر مع استقبال القبلة وارجو من صاحب المرقد الشریف وهو امیرالمؤمنین حقّاً وصدقاً ان یجعله خالصاً له اذ هو وجه الله وحرّر هذه النسخة مؤلفها المسکین محمدرضا بن عبدالمطلب التبریزی عفی عنهما».

خط: نسخ، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: جمعه ۳ رجب ۱۱۷۸ق در روضه امیرالمؤمنین(ع) رو به روی ضریح مطهر.

عناوین و نام کتابهایی که از آنها مطالبی نقل شده در متن و حاشیه به خط ثلث جلی و قلم شنگرف، نشانیها شنگرف، با کمی اضافات و تصحیحات در حاشیه، در بسیاری از صفحات کتاب فضایی به اندازه چند کلمه برای مشخص کردن وضعیت رجال حدیث سفید گذاشته شده است، در موارد ی کلمه یا جملاتی خط خورده است. عناوین به قلم سیاه خفی در حاشیه نسخه پیش‌نویس شده‌اند تا آن که بعداً آنها را به خط شنگرف در متن وارد کرده‌اند، پایان نسخه دو صفحه «در بعضی از احوالات جدی الامجد مؤلف مرحوم طاب ثراه از کتاب مرحوم عبدالرزاق بک المسمی بکتاب آتشکده**» نوشته شده در روز یکشنبه ۱۸ ربیع‌الاول ۱۳۱۶ق به خط محمد بن صدر الثانی. در صفحه خاتمه تملکی در شهر المبارک ۱۲۷۶ق در ارض المقدسة که مهر و نام آن پاک شده است و مهر مدوّر مؤلف به نقش: «محمدرضا عفی الله عنه». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۶ برگی.**

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

یک، ۳۱۹، یک برگ، ۲۱/۲×۳۲/۷، ۲۶ سطر، ۲۳/۵×۱۲.

جلد: میشن بنفش ضربی با ترنج زرکوب و سرترنج و لچکی و جدولهای گرهدار. قطر: ۴/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۷۹۱۶۴]

(← تصویر)

(۹۰۹۰)

مطلع السعدین و مجمع البحرین (تاریخ ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرزاق بن اسحاق سمرقندی (۸۱۶ ـ ۸۸۷ ق)

جلد دوم.

رک: ش ۹۰۸۸.

آغاز: «فاتحهٔ کلام حمد و ثناء ملک علامی باید که ستایش و ثنا از ضمیر منیر چون خورشید جهانگیر تا مدارج سپهر برین برآید».

انجام: «و از زلال احسان بی امتنانت جرعه‌ای به کام این سوختگان چکان...

از پی تست این همه امید و بیم

هم تو ببخشای و ببخش ای کریم».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع نفیس و پرکار با پیشانی که درون آن نام کتاب با قلم سفیداب در زمینه لاجورد نوشته شده است: «مطلع السعدین فی (کذا)** تصنیف عبدالرزاق سمرقندی»، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، درون طلااندازها گل و بوته‌های شنگرف و لاجورد کشیده شده است، حاشیه این دو صفحه تشعیرسازی شده با طلا، صفحات ۱۰ لایه جدول‌کشی با زر و شنگرف و لاجورد و زنگار و مشکی و زعفران و قهوه‌ای دارد. بین اشعار سه نقطه مثلثی شنگرف، این نسخه در اصل هر دو جلد کتاب را داشته اما جلد اول آن از نسخه ما جدا شده و فقط برگ آخر آن در ابتدای نسخه باقیمانده است. بخشی از صفحه خاتمه نسخه که احتمالاً انجامه کاتب را داشته بریده شده است.**

یادداشتهای برگهای الحاقی ابتدای نسخه: یادداشت محمدعلی لاهجانی ملقب به امین دیوان[۱] که کتاب را در رشت در شب ۵ شعبان ۱۲۸۵ق لوی‌ئیل برای فرزندش زین‌العابدین خان ملقب به امیر خان خریده بود. یادداشت دیگری هم از او دیده می‌شود که ضمن مطالعه نسخه نکته‌ای را یادداشت کرده است. نوشته مفصلی هم از زین‌العابدین دیده می‌شود که تاریخ شب ۱۵ ربیع‌الثانی ۱۳۳۰ق را در پایان خود دارد. در این یادداشت از فوائد تاریخ و تکرار آن سخن گفته و متذکر شده که این کتاب را ۴۵ سال قبل پدرش به او بخشیده است. فهرستی از کتابهای کسی که حروف الفبا را از چپ به راست نوشته است. و یادداشتهایی

---

۱. همان که یادش در القاب و مناصب عصر قاجاری و اسناد امین الضرب، ص ۶۲ آمده است.

درباره زندگی مؤلف و سـال‌شمار کـوتاهی از وقـایع تاریخی.
در حاشیه برگ ۱۶۳ ر یک مهر مربع پاک شده، برگ ۳۰۳ ر مهر مستطیل: «...لطف الهی... ۱۱۶۶». با مـهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. دارای یـادداشـتهای مـطالعه او ابـتدای نسـخه و در هـامش صـفحات.
رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.
چـهار، ۳۰۵، دو بـرگ، ۲۰/۲×۳۳، ۲۴ سـطر، ۲۳/۱×۱۳/۳.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سر ترنج و لچکی و دور تا دور آن کتیبه‌های قلمدانی، سطح همه جلد با نقوش گل و بوته تزیین شده است، عطف و سـجاف تیماج عنابی، مـجدول گـرهی. دورو، درون تـیماج عنابی سوخت نفیس با ترنج و سر ترنج و چهار لچکی منقش مذهب و مرصع. قطر: ۳/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۷۹۱۶۹]
(← تصویر)

(۹۰۹۱)

تذکرة الشعراء (تذکره دولتشاه)
(شرح حال سرایندگان ـ فارسی)
مؤلف: دولتشاه بن علاءالدوله بختیشاه سمرقندی (سده ۹ه)
کامل.
رک: ش ۸۸۳۶/۵.
آغاز: «تحمیدی که شاه بـاز بـلند پـرواز انـدیشه بـه ساحت فضای آن پرواز نـتوانـد نـمود و تـحمیدی کـه سمیرغ قاف قلهٔ عقول انسانی».
انجام:
«آتش خور عـود شب را سـوخت از دمـهای صـبح
آسـمان را گـوی هـیهات گـرد شکـل مـجمری
حق سبحانه این امیر کبیر را سالها بر مفارق شکسـته حالان ممدود و پاینده داراد ان شاء الله».
انـجامه: «کتبه العبد الاقـل عـلی طـریق الاسـتعجال شاه‌حسین غفر ذنوبه وستر عیوبه سنه ۱۰۰۴».

خط: نستعلیق، کاتب: شاه‌حسین با استعجال، تاریخ کتابت: ۱۰۰۴ق.
بیشتر عناوین با طلا و بعضی شنگرف، صفحه آغازین نسخه سرلوح مرصع و مذهب پرکار با پیشانی نفیس و نقوش گـل و بـوته در زمـینه‌های طـلا و لاجـورد، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و زنگار و مشکی. دو برگ اول و یک برگ آخر متن و حاشیه که به همین دلیل جداول آنها را از نو کشیده‌اند. اشـعار داخل جداول زرین، در صفحه عـنوان نـام کـتاب و تملک فرهاد میرزا در ۲۳ رجب ۱۲۸۳ق، به جز اینها یادداشتهای دیگری هم در ابتدا و انتهای نسخه بوده که همه را محو کرده‌اند، نام کتاب در لبـه‌ها و عـطف آمده است. با مهر کتابخانه جعفر سـلطان‌القـرایـی.
رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۱۷۸، یک برگ، ۱۴/۶×۲۶/۱، ۱۸ سطر، ۱۱×۲۰/۷.
جلد: میشن قهوه‌ای مجدول گـرهی، درون مشـمع سرخ. قطر: ۲/۹.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۳]
(← تصویر)

(۹۰۹۲)

حاشیة المختصر **(بلاغت ـ عربی)**
مؤلف: عثمان بن عبدالله خطابی / خطایی، نظام‌الدین (ـ۹۰۱ق)
کامل.
دنا، ج ۴، ص ۳۹۵ـ۴۰۲؛ التراث العربی المخطوط، ج ۴، ص ۴۷۳ ـ ۴۷۶؛ آسـتان قـدس، ج ۲۵، ص ۴۴ ـ ۵۸؛ سپهسالار، ج ۲، ص ۴۰۶ـ۴۰۹؛ ذریعه، ج ۶، ص ۷۰ ـ ۷۱؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۶۱.
آغاز: «نحمدک اللهم علی ما اعطانا من سوابـغ النـعم وبوالغ الحکم ونصلی علی نبیک الهادی».
انجام: «لا یحتمل هذا والاولی ان یق [یقال] المـتروک بالمتروک الیه فیقال یترک المعین الی غیر المعین او الخطاب».

انجامه: «تم هذا الکتاب بعون الملک الوهاب فی المدرسة الرفیعة المدعوة الموسومة بالامامیة الواقعة فی دارالعلم شیراز صینت عن الاشرار والاعواز حُفّت بالنصر والاعزاز فی تاریخ شهر شعبان المعظم من شهور سنة ثلث وتسعین بعد الف کتبه العبد المذنب المحتاج الی عفو ربه الغنی زین‌الدین علی بن صدرالدین محمد عفی الله عنهما».

خط: نسخ، کاتب: زین‌الدین علی بن صدرالدین محمد در مدرسه امامیه شیراز، تاریخ کتابت: شعبان ۱۰۹۳ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، با علامت بلاغ مقابله، نیمه اول نسخه دارای حاشیه‌نویسی بین سطور و کناره صفحات با امضاهای مختلفی مانند «۱۲» و «ملا حامد» و «ملا فصیح رحمه اه» و «م ن» و «سیف ره» و «منه» و «س» و «خواجه» و «حسن چلبی رحمه اه» و «حامد الغفاری رحمه اه» و «ع ل» و «ضیاءالدین» و «ص» و «ع ب» و چند حاشیه لغوی از تاج و قاموس.

در آغاز نسخه این یادداشتها نوشته شده است: نام کتاب «کتاب حاشیه خطائی بر مختصر تلخیص»**، تملک ضیاء لشکر تقی دانش و نمره ۷۸ برای این کتاب در کتابخانه او، مهر تملک بیضوی شکل به نقش: «ابن محمدحسین ابوالقاسم التمامی» (که تاریخ آن خوانده نمی‌شود)، مهر مربع کوچکی با نقش: «یا امام حسین ۱۱۲۷»، مهر مستطیل به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین محمدحسین بن ابوالقاسم التمامی ۱۲۳۳» و حدیثی نبوی درباره شعر لبید.**

در برگ آخر نسخه هم نقش دو مهر اخیر به اضافه دو مهر دیگر دیده می‌شود: مهر بیضوی ضیاء لشکر: «ضیاء لشکر ۱۳۳۶» و مهر بیضوی کاتب به نقش: «الواثق بالله الغنی زین‌الدین علی ۱۰۸۰». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. سطراندازی شده با قلم آهنی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره. دوپوسته شده.

دو، ۱۳۸، دو برگ، ۹/۹×۱۷/۴، ۱۴ سطر، ۴/۵×۱۱.

جلد: دورو، بیرون تیماج عنابی روغنی، با جدولهای گرهی و ساده زرین، درون تیماج زیتونی با جداول طلا، سرطبل دار. قطر: ۲/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۲۳۰]

(۹۰۹۳)

مجموعه:

۱. سجع المطوّق «۲ پ ـ ۴۰ پ» **(شرح حال ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن محمد جذامی فارقی، ابن نباته (۶۸۶ ـ ۷۶۸ق)

شرح حال کسانی است که بر کتاب مطلع الفوائد ومجمع الفرائد او تقریظ نوشته بودند. وی در ذیل ترجمهٔ احوال هر یک، رسائل و مکاتبات ادبی خود با آنان را نیز ضمیمه کرده است.

قاهره، ادب، ج ۴، ص ۸۰ـ۸۱؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۲۲ـ۲۹؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۱۵۶؛ خدیویه، ج ۴، ص ۲۶۲؛ الازهر، ج ۵، ص ۱۳۹؛ مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، ص ۳۴۴؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۹۷۹؛ بروکلمان، ج ۱۰، ص ۳۲ـ۲۴؛ آلوارت، ج ۷، ص ۵۸۱ و ج ۹، ص ۳۴۶.

آغاز: «ربّ اوزعنی ان اشکر نعمتک التی انعمت علیّ وعلی والدی... الحمد لله الذی امر بشکر الاحسان وامدّنا بمعونة الکلم الحسان ودلّنا علی ذخایر القول».

انجام: «وقال

لا ینکر المعشوق فی خدّه
دم الشهید الصابر المغرم
فالریح ریح المسک بادٍ کما
سمعتم واللون لون السدم».

۲. دیوان الحاجری «۴۲ پ ـ ۷۳ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: عیسی بن سنجر حاجری اربلی (۵۸۲ ـ ۶۳۲ق)

در کتیبه آغاز دیوان از شاعر بدین صورت یاد شده: «... (به اندازه دو کلمه خالی) فاضل عصره وفرید دهره اللوزعی الامام المفتی الهمام حسام‌الدین عیسی بن

سنجر بن بهرام الاربلی المولد المعروف بالحاجریّ رحمه الله تعالی آمین».
بروکلمان، ج ۵، ص ۱۷ـ۱۸؛ ملک، ج ۸، ص ۱۷۲ـ۱۷۳؛ مجلس، ج ۲، ص ۲۵۶؛ قاهره، ادب، ج ۳، ص ۲۳؛ آستان قدس، ج ۷، ص ۸۴۶؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۸۳؛ عکسی مرکز احیاء، ج ۲، ص ۴۵۳.

آغاز:

ما للدموع تسیل سیل الوادی
احدی برکب العادیة حادی
نعم استقلّوا ظاعنین و خلّفوا
ناراً لها فی القلب قدح زناد

انجام:

جعلت فداه من معل و ممرض
و محتجب بین الاسنة معرض
وفی القلب من اعراضه دون حجبه

انجامه: «نمقه العبد الفقیر الی کرم ربه الغنی احمد بن لطف‌الله بن محمد الحسینی عاملهم الله تعالی بکرمه السنی واتم کتابته فی آخر ذی‌الحجة الشریفة لسنة تسع عشرة والف بقسطنطنیة الحمیة».

۳. اشعار «۷۴ پ ـ ۷۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

از این کسان: ابن‌زربک سلطان مصر، شریف رضی، ابوبکر احد الخالدیین، صولی، بحتری، ابی‌تمام، امرؤالقیس، ابی سناالملک، ابوعبدالله حسن بن علی قمی، غزی، عمارة یمنی، داعی، ابن‌قلاقس، مبرّد، محمد بن عبید ازدی، ابن‌منیر، ابی‌فراس، ابن‌فارض، ابن‌نباته، قاضی فاضل، ابی‌العلاء معری، منازی، تمامی، ابن‌رومی، ابومحمد عبدالجلیل بن وهبون، ابن‌عنین، ابن‌شهید، شهاب‌الدین مصری، مجیرالدین ابن‌تمیم، مهیار دیلمی، ابن لبانه، ابن‌نفساد، علی باخرزی، مجدالدین ابراهیم.

۴. دیوان ابن نبیه «۷۸ پ ـ ۱۱۰ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: علی بن محمد ابن نبیه (۵۶۰ ـ ۶۱۹ق)

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۳۳ـ۳۴؛ مجلس، ج ۱۱، ص۲۸۹ و ج ۳۱، ص ۸۴؛ فاضل خوانساری، ج ۱، ص ۱۷؛ قاهره، ادب، ج ۳، ص ۲۳۴ـ۲۳۵.

آغاز: «قال الامام الکامل والمصیّر بروضة بلاغته سحبان باقل المتوّج بکلماته هام الاشعار وملبسها بالفاظه حلل البلاغة والافتخار کمال‌الدین ابن‌النبیه یمدح الامام الناصر امیرالمؤمنین

باکر صبوحک اهنی العیش باکره
فقد ترنّم فوق الایک طائره».

انجام:

فی خلقه وخلقه	**طبع الغزال والنمر**
ان طریق ناظری	**الی محیّاه خطری**

انجامه: «هذا آخر ما وجدته فی النسخة المنقول عنها واسأل الله الفوز بما فی غیرها من الزیادة والحاقه بما هو مکتوب فی هذه الاوراق انه المعطی لکل احد ما اراده وانا العبد الفقیر المنتسب الی النبی الامجد احمد بن لطف‌الله بن محمد الحسینی الحنفی عاملهم الله تعالی بلطفه الخفی بمصر القاهرة المعزّیة فی آخر اول الربیعین لسنة عشر والف من الهجرة النبویة».

۵. دیباجة دیوان ابن النبیه «۱۱۰ پ ـ ۱۱۱ ر»

(ادبیات ـ عربی)

آغاز: «دیباجه دیوان ابن‌النبیه وجدتها فی بعض النسخ بعد ما کتبت دیوانه بمصر القاهرة المعزیة. الحمد لله الذی بثّ ارواح العقول فی اجساد الصور وعمر البسیط بانواع الحیوان».

انجام: «علی المؤلفین والناظمین ولیعفوا ولیصفحوا الا تحبون ان یغفرالله لکم وهو ارحم‌الراحمین. تمت الدیباجة».

۶. اشعار پراکنده «۱۱۱ پ ـ ۱۲۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

تا برگ ۱۱۴ ر اشعار به خطی جدیدتر نوشته شده‌اند و یادداشتهای لغوی و توضیحی نیز در کناره ابیات آمده است. اما پس از این صفحه اشعار به خط کاتب اصلی نسخه است. در این برگها در حاشیه هر شعر شرح حال کوتاهی از شاعر به نقل از ابن خلکان و در چند مورد هم از جوهری و ابن اثیر نوشته شده است.

از این کسان: ابوتمام، بحتری، مبرّد، عـتبی، ابـن‌رومی، ابن‌دعبل، شیخ برهان‌الدین قیراطی، ابومنصور علی بن حسن مشهور به صرّ، ابوالفتح محمد بـن عـبدالله سـبط تعاویذی، شیخ احمد عـنایاتی، ابـن‌نباته مـصری، ابـن ابی‌الوفاء، علاءالدین، شیخ الاسلام عمر ابن‌وردی، شیخ شمس‌الدین نواجی، ابن مطروح، ابوالفـتوح یـحیی بـن حبیش بن امیرک حکیم سهروردی، قـاضی ابـوالفـرج معاف بن زکریا معروف به ابن طرّار جریری، ابـن حـزم اموی ظاهری، ابن مقری یمانی زبیدی.

۷. منتخب وفیات الاعیان «۱۲۹ ر ـ ۱۳۵ ر»

(شرح حال نامه ـ عربی)

شرح حال متنبی، زمخشری و حریری صاحب مقامات از وفیات الاعیان ابن خلکان (۶۸۱ق) است.

۸. اشعار «۱۳۶ ر ـ ۱۵۰ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

چند جملهٔ کوتاه درباره زندگی و تاریخ حیات و ممات بعضی از این شـعرا بـه روایت ابـن خـلکان در حـاشیهٔ صفحات نوشته شده است.

شعرها سروده‌های این کسان است: خـلیل بـن احـمد، ابی‌نواس، مأمون، بهاء سخاوی، ابـی‌یحیی عـیسی بـن سنجر بن بهرام حاجری، ابوعلی عبدالرحیم بـن قـاضی اشرف مصری معروف به قاضی فاضل، ابوبکر احمد بن محمد بن حسین ارّجانی، ابونصر احمد بن یوسف منازی کاتب، ابوالقاسم احمد بن مـحمد بـن اسـمعیل طـباطبا شریف حسنی مصری، ابومحمد عبدالحکم بـن خـطیب ابی‌اسحاق مصری، ابواسحاق ابراهیم بن هـلال صـابی، ابوعبدالله ابراهیم بن محمد بـن عـرفه ازدی مـلقب بـه نفطویه نحوی واسطی، ابوالفضل احمد بـن حسـین بـن یحیی بن سعید همدانی، ابـوالحسـین احـمد بـن مـنیر طرابلسی، ابوالعـباس احـمد بـن ابـی‌الحسـین رفـاعی مغربی، ابی‌الصلت امیه بن عبدالعزیز اندلسی، ابی‌المعاد بشار بن برد عقیلی، ابواسحاق اسماعیل بـن قـاسم بـن سوید معروف به ابی‌العتاهیه، ابوتمام حـبیب بـن اوس، ابواسماعیل حسین بن علی طغرایی اصفهانی، ابومحمد حسن بن محمد بن هارون وزیـر مـهلّبی، صـفی‌الدیـن ابی‌المحاسن عبدالعزیز بن سرایا حلی، ابومحمد حسـن بن علی بن احمد ابن وکیع، ابوالحسن سرّی بـن احـمد کندی رفاه موصلی، ابوالمعالی سعد بن عـلی حـظیری دلاّل الکتب، ابوالفضل عباس بن احنف حنفی، ابومحمد عبدالله بن قاسم منعوت به مرتضی شهرزوری، عبدالله بن سعد موصلی ابن دهان، ابوالفرج عبدالواحد بـن نـصر، ابوالحسن علی بن عبدالعزیز قاضی جرجانی، ابوالحسن علی بن جهم بن بدر، ابوالحسن عـلی بـن عـباس ابـن رومی، ابوالحسن علی بن محمد تهامی، قاضی ابـوعلی تنوخی، محمد بن داود ظاهری اصـفهانی، ابـوالحسـن محمد بن عبدالله ابن سکّره هاشمی بغدادی، ابـومنصور عبدالملک بن محمد بن اسماعیل ثعالبی، ابی‌القاسم علی بن اسحاق بن خلف بغدادی زاهی، ابوشجاع محمد بـن حسین ظهیرالدین رودراوردی، ابوالقاسم عبدالکریم بن هوازن بن عبدالملک بن محمد قشیری، ابوالعلاء احـمد بن عبدالله بن سلمان بن محمد بن سلیمان تنوخی معرّی، ابوالحسین یحیی بن عیسی بـن مـطروح جـمال‌الدیـن مصری، نصرالله بـن عـبدالله بـن مـخلوف بـن قـلاقس اسکندری، ولید بن عبید بن یحیی بحتری، ابوبکر محمد بن باجه اندلسی ابن صائغ، ابوعبدالله هشام بـن مـعاویه ضریر نحوی کوفی، ابوفراس همام بن غالب بن صعصعة تمیمی فرزدق، ابوجعفر محمد بن عبدالملک ابـن ابـان معروف به ابن زیّات، ابـی‌زکریا یـحیی بـن سـعید بـن مبارک، ابوولید احمد بن عبدالله بـن زیـدون مـخزومی اندلسی قرطبی، مامای (؟) شامی، صدرالدین ابن مزجل شافعی، محمد بن عفیف، شـیخ تـلعفری، شـرف‌الدیـن حلاوی، ابی‌الفتح بستی، منصوری، احمد بن بقا، محمد بن عبدالسلام، ابوالقاسم هبةالله بن قاضی رشید مشهور به ابن سناالملک مصری، ابـراهـیم مـبلّط، ابـن دقـیق، دمامینی مالکی، شـیخ ضـیاءالدیـن مـقدسی، خـطیب شروینی.

۹. الفاکهة البدریة «۱۵۱ پ ـ ۱۶۸ ر» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن ابی‌بکر دمامینی (۷۶۳ـ۸۲۷ق)

پایان یافته در شب ۲۲ محرم ۷۹۰ق.

کامل.

در حاشیه، اشعاری که از لحاظ لفظ و معنا به متن نزدیک بودند نوشته شده است.

بروکلمان، ج ۱۰، ص ۹۱ـ۹۳؛ معجم التاریخ التراث الاسلامی، ج ۵، ص ۲۴۹۵ (الفواکه البدریة).

آغاز: «قال الحبر الامام والبحر الهمام العلامة النحریر... بدرالدین محمد بن الدمامینی المخزومی المالکی... اما بعد حمد الله المنظومة آلاؤه بعقود الدرر المنثورة نعمه علی سایر البشر... فانّ جماعة من الاصحاب رغبوا ان اکتب لهم شیئاً مما سنح للقریحة القریحة نظما ونثرا وسمع به الفکر الفاتر سجعا وشعرا... وسمیت الفاکهة البدریة لاشتماله علی زهر المنظوم والمنثور».

انجام: «وقلت ایضاً

ومـلیحة کـالبدر فـزت یـحسنها

وانـوف عـذاً لی عـلیها راغـمه

ختمت عـلی قـلبی فـقلت لعـاذلی

دعنی فـانی نـلت حسـن الخـاتمة

والحمد لله اولاً و آخراً... وعلی آله وصحبه نجوم الهدی وبدور التمام. قال المصنف کان الفراغ من تعلیق هذه الاوراق لیلة الاثنین والثانی من شهر الله المحرم مفتتح شهور عام تسعین وسبعمائة قدس الله روحه وجعل فی روض الجنان ضریحه آمین».

۱۰. پراکنده‌ها «۱۶۸ پ ـ ۱۷۴ پ»

مؤلف: محمد بن ابی‌بکر دمامینی (۷۶۳-۸۲۷ق)

مطالب پراکنده‌ای به نظم و نثر و چند نظیره که به وزن و قافیه اشعار او سروده‌اند.

خط: نسخ به شیوه ترکی، کاتب: احمد بن لطف‌الله بن محمد حسینی حنفی در قسطنطنیه (رساله دوم) و قاهره (رساله چهارم)، تاریخ کتابت: آخر ذیحجه ۱۰۱۹ق (رساله دوم)، آخر ربیع‌الاول ۱۰۱۰ق (رساله چهارم).

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین به شنگرف درون کتیبه‌های زرین، آغاز کتابها بین عبارات و جملات دوایر زرین اما در دیگر بخشها ویرگول مانند شنگرف، تا برگ ۷۳ همه صفحات مجدول به طلای تحریردار. برگ ۱ پ و ۴۲ پ دارای دو سرلوح مذهب و مرصع شرفه‌دار با پیشانی. درون سرلوح اول یادداشت تملک محمدهادی و مهر بیضوی کوچک او: «محمدهادی» نقش بسته است.

۳ برگ اول نسخه این یادداشتها را دارد: فهرست رساله‌های مجموعه، تملک میر ابراهیم در ۱۰۹۶ق و ابی‌بکر بن رستم بن احمد شروانی و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. اشعار پراکنده‌ای از این کسان: ابی‌نواس، ملیحه ابن‌حزم ظاهری، امرئ‌القیس، ابوتمام و بعضی بدون نام سراینده و منقولاتی از جوهری، شیخ‌زاده، شرح حماسه، مغنی اللبیب، کشاف و مفتاح السعاده.

رساله اول در حاشیه تصحیح شده و معنای بعضی از کلمات دشوار آن از قاموس و مختار **و جوهری نوشته شده است. بین رساله اول و دوم (برگ ۴۱) چند بیت از مشکلات ابی‌تمام و شرح آن بیشتر منقول از کتابی که ابن اثیر در محاکمه بین دو طائیه ابی‌تمام و بحتری نوشته بود.**

دیوان **ابن‌نبیه با یادداشتهای لغوی و توضیحی در شرح معنای اشعار در کناره صفحات، در برگ آخر نسخه هم چند شعر از ابن‌وردی و فاضل شهاب با توضیحات لغوی از جوهری و** شرح لامیه **آمده است.**

سطراندازی اوراق در بعضی از برگها مشخص است، در کنار بعضی از سطرها «م» کوچکی نوشته شده که حدس می‌زنم برای انتخاب ابیات است (مانند برگهای ۱۲۳ پ، ۱۳۶ پ، ۱۳۷ پ، ۱۴۲ پ، ۱۴۵ ر، ۱۵۶ پ، ۱۵۷ ر و ...). جزوها ۱۰ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۷۵، یک برگ، ۱۲/۵×۱۹/۸، ۲۱ سطر، ۸×۱۵.

جلد: مخمل سرخ، عطف و سجاف تیماج مشکی، با جدولهای زرین گرهی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۳۱]

(۹۰۹۴)

جنگ (ادبیات ـ عربی)

جنگ اشعاری از سده نهم هجری است که ابیاتی از این شعرا در آن نقل شده:

ابراهیم بن ادهم
ابراهیم بن عباس
ابراهیم جرجانی، ابی‌اسحق
ابن اصبع
ابن بلقینی
ابن بیاضی
ابن جزی
ابن جوزی
ابن جیوش
ابن حجاج
ابن حیّه نمیری
ابن خشاب
ابن خلکان
ابن خیاط
ابن درید
ابن رشیق
ابن رومی
ابن ساعاتی
ابن سیار قاضی هرات
ابن صخر هذلی
ابن طهر
ابن عباس
ابن عساکر
ابن عفیف‌الدین
ابن عمید
ابن عنین
ابن غانم
ابن فارض
ابن کورات رملی
ابن مطروح
ابن معتز
ابن معلم
ابن نباته
ابن نبیه
ابن نحاس
ابن وکیل
ابن هانی
ابن هفان
ابنة عقیل بن علی بن ابی‌طالب
ابوالبشر مامون خوارزمی
ابوالعتاهیه
ابوتمام
ابوعبیده خواص
ابوعلی سینا
ابوعمر عاصی
ابومسعود جرجانی
ابونصر نسفی
ابی الاسود دئلی
ابی بکر
ابی بکر اسماعیل
ابی بکر خوارزمی
ابی بکر عبدالقاهر
ابی بکر لاسکی
ابی دلف خزرجی
ابی سعید رستمی
ابی سعید هیتمی
ابی سهل صعلوکی
ابی الشبعی
ابی الطیب
ابی عامر فضل تمیمی
ابی عبدالرحمن نیلی
ابی عبدالله شیرازی
ابی العشایر ابن حمدان
ابی العلاء، شیخ
ابی عمیشل
ابی الفرج ابن هندو

مسلم بن ولید
مطرانی
معرّی
مکرجی
منصور حلاج
منصور فقیه
منصور هروی
مویدالملک طغرایی
مهیار
مؤید بن مهلب
نابغه
نصر مرغینانی
نظام‌الدین بن اسحاق اصفهانی
نمیری
نوح بن منصور
واوا دمشقی
وجیه الدوله
وحیدالدین عمر
وزیر ابی‌القاسم
ولید بن یزید
هذلی
هذیل اشجعی
یزید

علاوه بر اشعار در ص ۱۰۱ـ۱۱۴ منتخباتی از نهج البلاغة و در ص ۳۷ـ۳۸ بخش کوتاهی از کتاب الیمینی للعتبی کتابت شده است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۹ه.

اشعار معمولاً در دو ردیف نوشته شده‌اند: ردیف اصلی که به صورت معمولی است و درکنار آن ردیفی به خط چلیپا که حدود یک سوم عرض هر صفحه را شامل می‌شود.

۴ برگ آغاز و ۲ برگ انجام به خطی جدیدتر است و بعداً به نسخه الحاق شده. پشت هر دو طبله جلد به خط همین صفحات اشعاری نوشته شده است.

یادداشتها و مهرهای نسخه: در برگ آغاز مهر چهارگوش به نقش: «الواثق بالله عبده علی بن لطفعلی» (تاریخ آن خوانده نمی‌شود)، تملک عبدالحمید مجتهدی بن محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن رحمت تبریزی با مرکب بنفش، نام‌کتاب: «مجوعهٔ فوائد حجّة فی الادب» و قیمت نسخه دوانزده ریال.

در برگ انجام تملک محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد تبریزی با تاریخ پاک شده که احتمالاً ۱۲۹۹ است. مهر بیضوی: «عبده محمّدعلی بن علی ۱۲۹۴». و تملک عبدالحمید مجتهدی که در آغاز نسخه هم بود.

بالای صفحه ۹ مهر مدور ترکی به سجع: «دائم امان حقده اوله محمدامین». در ص ۱۵۲ اشعاری از محمدوفا اسکندرانی مدفون در قاهره در حدود سده ۱۱ـ۱۲ه به نسخه افزوده شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی چندین جای نسخه.

بعضی از صفحات یادداشتهای لغوی فارسی دارد که بیشتر آنها برگرفته از کنزاللغة است. نسخه حاشیه‌های دیگری هم با علامت «لمحرره» و «نهایه» دارد. کنار بعضی از ابیات کلمه «مکرر» یا حرف «م» نوشته شده است (مخصوصاً در برگهای آغازین نسخه).

بین پاره‌های اشعار دوایر توپر شنگرف (این علامت از ص ۳۴ به بعد استفاده شده است). با علامت دایره توخالی کوچک درکنار بعضی از مصراعها (برای نمونه ص ۹، ۷۲، ۱۲۳، ۱۴۰، ۱۴۵، ۱۵۸، ۱۵۹ و...) و علامت سه نقطه شک در حاشیه بعضی از سطور (مانند ص ۱۵، ۲۶، ۳۰، ۸۴ در بالای صفحه، ۱۲۳، ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۷۱، ۳۱۶ و...). در حاشیه بعضی از ابیات هم عدد ۲ نوشته شده است (برای نمونه ص ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۲۴۱ و...).

از برگ ۱۵۵ به بعد برگها برعکس صحافی شده‌اند.

آهار بعضی از صفحات بر اثر برخورد یک جسم نوک‌تیز شبیه به خطزن و قلم آهنی خراشهایی پیدا کرده است. دقیقاً متوجه نشده‌ام این خراشها و علامتها برای منظور خاصی استعمال شده یا نه (مثلاً

ص ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۷، ۷۳، ۹۰، ۱۵۱ و بسیاری از دیگـر صفحات). جزوها ظاهراً ۱۲ برگی است. اما بـعضی از بخشها نامنظم‌اند و شاید نسخه افتادگی هم داشـته باشد.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۱۶۸ برگ، ۱۳/۲×۱۷، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد. وسـط تـرنج تـیماج مشکی با نقوش زرین، عطف و سجاف تیماج قهوه‌ای جدول‌دار، یک لا، بیاضی. قطر: ۲/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۳۲]

(۹۰۹۵)

گلدسته **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: محمدتقی همدانی (سده ۱۳ه)

منتخب موضوعی از تک بیتهای شاعران فارسی زبـان است. نام شاعران در وسط دو مصراع با خـط شـنگرف نوشته شده.

تقدیم شده به محمد شاه قـاجار (۱۲۵۰ـ۱۲۶۴ق) و شاهزاده بهمن میرزا (۱۲۲۶ق ـ) در سال ۱۲۵۶ق.

شامل هفتاد و دو گل:

۱. گل همیشه بهار در توحید و حمد حضرت آفریدگار.
۲. گل آفتاب گردان در منقبت خاتم انـبیا پـیغمبر آخـر الزمان.
۳. گل صباح و مساء در مدح سرور اولیا امیرالمـؤمنین علی مرتضی.
۴. گل ارغوان در اشعار ابرار به مذاق اهل عرفان.
۵. گل قلمکار در شکایت از روزگار غدار و مردم نابکار.
۶. گل سوری در تعریف معشوق به آیین دلبری.
۷. گل زعفران در شکایت از آلام ایام هجران.
۸. گل حسرت در آرزوی مواصلت و وصـل دلبـر مـاه طلعت.
۹. گل مینا در تملق و التماس به باد صبا و پیک نامه بـر برای بردن نامه معشوق باوفا.
۱۰. گل جعفری در اشعار نصیحت گری.
۱۱. گل مرجان در وصف جمال دلبـران و لب و دنـدان ایشان.
۱۲. گل رعنا در مدح قامت سهی قدان زیبا.
۱۳. گل بنفشه و شب‌بو و عنبربو در تعریف خط دلبران مشک مو.
۱۴. گل سنبل در تعریف زلف بتان مشکین کاکل.
۱۵. گل نرگس در تعریف چشم دلبران مـلک صـورت پری حسن.
۱۶. گل خُرفه در تعریف خال نازنینان طرفه.
۱۷. گل خطمی در شکایت از جور رقیب دیـو سـیرت علک البطمی.
۱۸. گل نار در دلخوشی به جور و جفای دلدار.
۱۹. گل حنا در حد جور و جفای یار بی پروا.
۲۰. گل داودی در تدبیرات دلبران محمودی.
۲۱. گل سوسن در تدبیر عاشق برای خانه بردن معشوق گل پیرهن.
۲۲. گل نیلوفر در اظهار امتنان از لطف دلبر رشک قمر.
۲۳. گل یاسمن در امیدواری به التفات معشوق سیم تن.
۲۴. گل توتیا در عذر خواهی عاشق جفای یار را.
۲۵. گل بوداق در بی التفاتی محبوب سیمین ساق.
۲۶. گل زبان در قفا در راضـی بـودن رقـیب بـی‌حیای پرجفا.
۲۷. گل نسترن در زیر منت معشوق نرفتن.
۲۸. گل بستان افروز به ترس انداختن از عشق بتان خانه سوز.
۲۹. گل زرد در مفارقت حضور دلدار در قواعد دلبـری فرد.
۳۰. گل لاله در اشعار مناسب بی اثری ناله.
۳۱. گل میخک در تسلی خود از جور رقیب بد نمک.
۳۲. گل خیری راضی نمودن به دوستی زبانی از دوست بی خیری.
۳۳. گل نسرین در تعریف دلبر سخن شیرین و سیاه‌بختی عاشق مسکین.
۳۴. گل خطمی خطا در رفتن همراهان و ماندن ما و وداع رفقا.

۳۵. گل مخملی در خوبتر بودن خار از گل و زنـدان از چمن مجملی.
۳۶. گل زنبق در تملق کردن از معشوق بر ده سبق.
۳۷. گل شبدر شکوه از شبهای بی سحر.
۳۸. گل گاو زبان در شکایت از معلم بی انصاف و امان.
۳۹. گل بابونه در یاد نکردن دلدار و یاد کردن عاشق با صبر و درونه.
۴۰. گل پودنه در تدبیر پیدا کردن دل چون آتش زنده و شکوه از آن.
۴۱. گل لاله سرنگون در محجوبی محبوب ساده از آن و شرم عاشق دل خون.
۴۲. گل شفتالو در دعای وصال و صبر به هجر و نیازردن عاشق به معشوق دلجو.
۴۳. گل آذرگون در تعریف مـحبت و عشــق بـی‌آرام و سکون.
۴۴. گل شقایق در تعریف شراب مروّق.
۴۵. گل آلبالو در ممنون بودن از بدگو.
۴۶. گل کافشه در سخن درشتی با ضرب و مناقشه.
۴۷. گل کاسنی در سخن درشـتی مـعشوق بـه عـاشق بی‌کمی و کاستی.
۴۸. گل قرنفل صـد بـرگ در شکـوه از نـاله و گـریه و دلخوشی از ناله‌های عاشق بی نوا و مرگ.
۴۹. گل خطمی شـجری در شکـایت از جـفای دلبـران رشک پری.
۵۰. گل نرگس فرنگی در التماس به مـعشوق شـوخ و شنگی که مرا از هجر مـده دلتـنگی و وداع دلبـر دل سنگی.
۵۱. گل رازیانه در تعریف ناله و آه با زبانه عاشقانه.
۵۲. گل بوستان در گله از بی طالعی عـاشقان سـوخته جان.
۵۳. گل شاه پسند در اظهار نیکبختی و راه ندادن غم به دل دردمند و وصول شکایت به رفقای دوستی پیوند.
۵۴. گل سعتر در این کـه نگـاه مـعشوق خـون عـاشق افسرده جگر است.
۵۵. گل باد رنجبویه در تأثیر نکردن پند به عاشق با ناله و مویه.
۵۶. گل بیدمشک التماس به دل و چشم و جان برای فدا شدن از شکایت از دل.
۵۷. گل ریباس در نومیدی بی قیاس از مطلوب دلبری اساس.
۵۸. گل سنجده در استدعای تکلم از مطلوبی که از برای یک گنجه رنجه.
۵۹. گل شلغم در ممنون بـودن از نـامرادی در عـالم و ستیزه با فلک ستم.
۶۰. گل مفرح در تفریح خاطر به غربت و تنهایی در زیر این فیروزه قدح.
۶۱. گـل بـومادران در بـیقدری وفـای یـاران و حسـن وفاداری ایشان.
۶۲. گل کدو در گوش نکردن عاشق به نصیحت دو رو.
۶۳. گل سیب در خلاف وعده به عاشقان محنت نصیب.
۶۴. گل به در افتادن کار به گره و از شتاب صبوری به.
۶۵. گل آلو در انتظار دلبر آفتاب طلعت ماه رو.
۶۶. گل یاسمن سفید در اشعار مناسب بهار و عید.
۶۷. گل نارنج در تعریف گوشه‌گیری از محنت و رنج این سرای سپنج.
۶۸. گل سریش در امیدواری و تسکین دلهای پر ریش.
۶۹. گل بوقلمون در اشعار اضداد شعرای بلاغت نمون.
۷۰. گل پاپیچال در بیوفایی دنیای خسران مآل و تعزیت دوستان وفا خصال.
۷۱. گل سیب زیر زمین در هزلیات مردم بد آیین.
۷۲. گل مریم در اشعار متفرقه شعرای فصاحت شیم.

با مؤخره کوتاهی در پایان که در آن از... گروسی دام مجده و دولته (نامش را پاک کرده‌اند) یاد شده است.

در پایان بیشتر بخشها یک یا دو صفحه برای اضـافه کردن اشعار، سفید گذاشته شده است.

کامل.

مرکز احـیاء، ج ۸، ص ۱۱۳ـ۱۱۴؛ مـجلس سـنا، ج ۲، ص ۸۴ (بدون نام نویسنده).

آغاز: «بعد از آرایش گلستان حمد حضرت آفریدگار و پیرایش بوستان نعت رسول مختار و طراحی خـیابان مناقب ائمه اطهار».

انجام:
«شاخ گلی از بستن خود عـار مـدار
عـــمر مـنی از بـهر هـمین کـوتاهی
... امید که از راه مراحم بیکران چشم از حقارت این تـحفه مورانه پوشند و به سلیقه مستقیم به اصلاح آن کوشند».

خط: شکسته نستعلیق، کاتب: سده ۱۳ه.
عناوین و نام شعرا شنگرف، نام شعرا در جدول وسط صفحه نوشته شـده. صـفحه آغـازین کـتاب دارای سرلوح مذهب و مرصع کـم کـار بـا کـتیبه بسـمله. صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، عـناوین درون جدولهایی ساده نوشته شده‌اند. بـالای بـرگ آغازین و انجامین نسخه مـهر مسـتطیل بـه نـقش: «مـــحمدحسین ۱۲۷۸». بـــا مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: حنایی آهار مهره.
سه، ۱۱۰، سه برگ، ۱۰/۶×۱۷/۳، ۱۴ سطر، ۸×۱۳/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای، ساده. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۲۹]

(۹۰۹۶)

گوی و چوگان (حالنامه) **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمود بن محمد عارفی هروی (۷۹۱-۸۵۳ق)

کامل.
دنا، ج ۸، ص ۳۸۰ـ۹۸۱؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۰۹۱ـ ۳۰۹۳.

آغاز:
ز آن پـیش کـه حسب حـال گـویم
از صـــانع ذوالجـــلال گـــویم
آن خالق ماه و خور که چـون گـوی
زو چـــرخ فـــتاده در تکـاپوی

انجام:
بـخشید مـرا بـه لطـف بسـیار
چـو کـانیی و هـزار دیـنار
تا هست فـلک بـقای شـه بـاد
در دست ملک دعـای شـه بـاد

انجامه: «تم الکتاب بعون الملک الوهاب فـی تـاریخ شهر رمضان المبارک سنة تسع واربعین وتسعمایة علی ید اقلّ العباد مرشد الکاتب الشیرازی».

خط: نستعلیق، کاتب: مرشد کاتب شـیرازی، تـاریخ کتابت: رمضان ۹۴۹ق.
عناوین به لاجورد درون کتیبه‌های زرین که با نقوش گل و بوته مذهب و مرصع تزیین شده‌اند. صفحه اول دارای سرلوح و پیشانی مذهب و مرصع نفیس و پرکار، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، با نقوش گل و بوته شنگرف و لاجورد، همه صفحات مجدول بـه زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، متن زرافشان، رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. دو برگ آغـازین و برگ پایانی نسخه مرمت شده.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۴۲، یک برگ، ۱۰/۲×۱۸/۵، ۱۲ سطر، ۶/۹×۱۴/۲.
جلد: چرم سرخ مجدول. قطر: ۱/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۰]
(← تصویر)

(۹۰۹۷)

غرة المنتخب الجواهر العلية **(حدیث ـ فارسی)**
مؤلف: علی بغدادی (سده ۱۰ه)

ترجمه و شرح صد کلمه از کلمات کوتاه امیرالمؤمنین(ع) که از کتاب دیگر مؤلف منتخب الجواهر العلیة[1] برگزیده شده است. وی در مقدمه شـرح مـفصلی دربـاره روش کـارش آورده است: «چـنین گـوید خـاک راه پـیروان معصومین... علی البغدادی... که چون در عنفوان جوانی و بدو فطرت حق سبحانه و تعالی هدایت به سـلوک راه قویم این فرقهٔ ناجیه داد و اعتصام بـه ذیـل راهـنمایان طریق مستقیم یافت به مطالعه کتب مشحونه بـه آثـار و اخبار این گروه باشکوه مثل کتاب واحده و کشف الغمة و نهج البلاغة و فصول مهمه و سایر کتب مشحونه بـر آن اشتغال نـمود و از هـر یک بـعضی از جـواهـر کـلمات

۱. چاپ شده در میراث حدیث شیعه، ج ۷، ص ۳۳ـ۲۱۱ به تصحیح هادی ربانی. برای نسخه‌های آن رک: فهرستگان حدیث، ج ۶، ص ۱۳۲.

حضرت امیرالمؤمنین... اختیار کرد و مدتی مدید بنا بـر موانع در سلک خبایا ماند تا بعد از آن بـر کـتاب غـرر الحکم و درر الکلم... فایز گشت و از آن جا که فی الواقع بحری زخارست چیزی کم از بسیار آن جمع کرد غیر از صد کلمه مشهوره و آن چه در نثر اللئالی مسطور است... دو هزار و دویست کلمه از جمله آنها برچید و بر ترتیبی لایق بر نهج حروف تهجی مرتب شد و از کلمات مزبوره آن چه به حسب لفظ کم بود با دیگـری مـثل او جـهت رعایت سجع و یا نزدیکی در معنی یکی شمرد و آن چه از این جمله نبود یا قرینه نیافت به یکی گرفت و از این جهت بر عدد مذکور تعداد یافته والا زیاده ازیـن عـدد است و موسوم به منتخب الجواهر العلیة گردانید... و صد کلمه از آن که اول موارد الف بود که مـورد هـمزه است ترجمه و اندک شرحی با سخنان مناسب نوشته شـد کـه نفع آن به آسانی به بعضی که زود به مـقاصد و مـرام آن نتوانند رسید رسند و چون مطبوع طباع سلیمه گردد ان شاء الله تعالی تتمه منتخب را با آن چه ترجمه نوشته شده شرحی مناسب نوشته شود بمنه و فضله و این صد کلمه را غرة المنتخب الجواهر العلیة نام شد».[۱]

تـاکـنون نسـخهٔ دیگـری از ایـن کـتاب شـناسایی نشده است.

در آغاز نسخه دو برگ تـقدیم نـامه کـتاب بـه شـاه طهماسب بهادر خان (۹۳۰ـ۹۸۴ق) و خزانـه عـامره او آمده است. این تقدیم‌نامه مربوط به نسخه اصل بوده که در این نسخه هم آن را نقل کرده‌اند «۱ پ ـ ۲ ر».[۲]

کامل.

آغاز تقدیم نامه: «چون انتظام این جواهر اعجاز مآثر و التیام چنین درر کثیرة المفاخر در قرون و اعصار سابقه و دهور و ازمنه سالفه برین گونه ترتیب و تنسیق نیافته بود».

آغاز کتاب: «حمد و ثنای بی منتهای واجب الوجودی را عمّت آلاؤه و تواترت نعماؤه که زبـان فـصیح البـیان حضرت خاتم نبوت و مـتمم دایـره فـتوت و مـروت... الشکر عـلی النـعمة جـزاء لمـاضیها... شکـر سـپاس و ستایش منعم است به ازاء نعمتی که از منعم به شاکر رسیده باشد و نِغمه (کذا؛ نعمه) اسمی است بر وزن فعله مشتق از نعمه به فتح نون و نعمه افراد و فروع بسیار دارد».

انجام: «و مقتضی آن است که جزای این خیر و نیکی به او رساند و عطوفت و رأفت الهی شـامل آن کس گـردد بی حد و قیاس والله رؤوف بالعباد وعطوف علی الناس».

انــجامه: «کـاتبه مـحمدهادی شـیرازی غـفر ذنـوبه ۱۰۹۷».

خط: نستعلیق خوش، عبارات عـربی و آیـات نسـخ معرب، بخش تقدیم نامه آغاز نسخه به ثلث، کـاتب: محمدهادی شیرازی، تاریخ کتابت: ۱۰۹۷ق.

نسخه زیـبا، عـناوین و نشـانیها شـنگرف، صـفحه آغازین نسخه سرلوح مذهب و مـرصع بـا کـتیبه و پیشانی. کتیبه آن قلمدانی و زرپوش است و درون آن چیزی ننوشته‌اند. پیشانی هم با نـقوش گـل و بـوته اسلیمی زرین تزیین شده و درون آن عبارت بسمله نوشته شده است. کلمات قصار امیرالمؤمنین نوشته شده درون کتیبه زرین تحریردار، در حاشیه همه این کتیبه‌ها سه نقطه مثلث شکل (∴) کشیده شده است. بین پاره‌های اشعار هم از این علامت استفاده شده. صفحات مجدول به زر و مشکی، دو صفحه آغـازین نسخه (تقدیم نامه کتاب) مزیّن با نقوش گـل و بـوته اسلیمی مذهب و مرصع به لاجـورد و شـنگرف، در حاشیه برگ ۸۳ پ نقش ناقصی از یک مهر بـیضوی دیده می‌شود که فقط تـاریخ آن یـعنی سـال ۱۱۸۹ خــوانــده مــی‌شود. بـا مــهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: شکری آهار مهره، حاشیه‌های بالایی و پایین صفحات کمی آبخورده.

چهار، ۸۵، یک برگ، ۱۲×۱۹/۸، ۱۴ سطر، ۷/۱×۱۲/۹.

---

۱. بنا بر این مقدمه مشخص می‌شود که علی بغدادی کتابی بـا نـام الجواهر العلیة ندارد و منتخب الجواهر العلیة اشاره به انتخاب از جواهر کلمات امیر المؤمنین(ع) است نه کتاب دیگری که خلاصه آن باشد (در ذریعه، ج ۵، ص ۲۷۳ و ج ۲۲، ص ۳۹۴ خلاف این مطلب نوشته شده است).

۲. تاکنون تاریخ دقیق حیات علی بغدادی مشخص نبود اما از این تقدیم نامه همزمانی او با شاه طهماسب مشخص می‌شود.

جلد: گالینگور عـنابی جـدید، دو رو، درون تـیماج عنابی قدیمی با جدولهای زرین. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۲]

(۹۰۹۸)

گلستان سعدی **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مشرف بن مصلح‌الدین سعدی (ـ۶۹۱ق)
کامل.
دنـا، ج ۸، ص ۹۳۳ـ۹۴۴؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۱۴، ص ۴۹ـ۸۵؛ مشار فارسی، ج ۴، ص ۴۲۸۳.
آغـاز: «منت خدای را عزوجل کـه طـاعتش مـوجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت».
انجام:
«یا ناظراً فـیه سـل بـالله مـرحـمة
عـلی المـصنف واسـتغفر لکـاتبه
واطلب لنفسک من خیر یرید بها».
خط: شکسته نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
نسخه نفیس، عناوین و نشانیها و اعراب ابیات عربی شنگرف، صفحه اول سرلوح قاجاری مذهب و مرصع مزدوج نفیس و پرکار با کتیبه قلمدانی زرپـوش. دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، حاشیه ایـن دو صفحه مزیّن با نقوش گل و بوته مذهب و مـرصع. همه صـفحات نسـخه مـجدول بـه زر و شـنگرف و لاجورد و زنگـار و مشکـی و بـین سـطور و اشـعار جدولبندی زرین. کمندکشی شده.
دارای دو مجلس مینیاتور: برگ ۹ پ مجلس دیـدار عاشق و معشوق در بوستان و برگ ۲۹ ر مجلس بزم و سازنوازی که جدید است و به جای یک صفحه از متن گلستان آن را تصویر کرده‌اند.
در آغاز نسخه یادداشت قادر که نوشته در ۲۷ رمضان ۱۳۲۷ آقای دبیر دیوان این کتاب گلستان خط درویش را به او هدیه داده است. با بلاغ مقابله، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: شکری و حنایی نازک آهار مهره.
یک، ۵۵، دو برگ، ۱۱/۶×۱۶/۲، ۱۵ سطر، ۸/۱×۱۴/۶.
جلد: تیماج عـنابی سـوخت بـا تـرنج وسـرترنج و جدولهای گـرهی زنگـاری، درون کـاغذ ابـر و بـاد. قطر: ۱/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۱]
(← تصویر)

(۹۰۹۹)

مجموعه:
۱. لیلی و مجنون **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: مکتبی شیرازی (زنده در ۹۴۱ق)
یک یا دو برگ از آغاز نسخه افتاده است.
منزوی، ج ۴، ص ۳۱۰۴ـ۳۱۰۸؛ مجلس، ج ۸، ص ۴۲۸ و ج ۲۶، ص ۳۴۴؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۸۷۲؛ مشـترک پـاکسـتان، ج ۷، ص ۵۲۵ـ۵۲۶؛ دنـا، ج ۸، ص ۱۱۴۵ـ۱۱۴۹.
آغاز افتاده:
روی صـنم از تـو عـنبرین خـال
مـرغ سـخن از تـو گـوهرین بـال
بـا دیـد تـو در بـلند و پسـتی
[مـانع نشـود حـجاب] هسـتی
انجام:
باد اول و آخـرش دریـن دیـر
اول به صواب و آخـرش خـیر
شد نـامه تـمام و قـصه کـوتاه
المـنة و البـقاء لله
انجامه: «تحریراً فـی تـاریخ یـوم الثـلثاء نـهم شـهر جـمادی‌الاول سـنه ۱۰۸۶ در دارالسـلطنه حـیدرآبـاد خجسته بنیاد صانها الله تـعالی عـن الآفـات والعـاهات سمت انـجام یـافت. کـتبه الفـقیر الحـقیر مـحمدمسیح الشریف الشیرازی غفر الله ذنوبه وستر عیوبه».

۲. لیلی و مجنون «۱ ر ـ ۴۲ پ حاشیه» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالله بن محمد هاتفی (ـ۹۲۷ق)

بخش کوتاهی از آغاز نسخه افتاده است.
منزوی، ج ۴، ص ۳۱۱۴ـ۳۱۱۵؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۴۷ـ۶۵۰؛ دنا، ج ۸، ص ۱۱۴۹.
آغاز موجود:
شیرازه او اگر نباشد
اوراق فلک ز هم بپاشد
زان چرخ نمی‌رود به یک جای
کش بسته به تخته فلک پای
انجام:
کان روز که هاتفی به صد درد
از مجلس دوستان شود فرد
ای واهب جمله کریمان
روزی کنیش بقای ایمان
انجامه: «در حالت بیدستی و کمال تزلزل... و تشویش در بلدهٔ طیبه شیراز مرقوم ساعد اعجاز مساعد شد. تحریراً فی شهر جمادی‌الاول ۱۱۵۶ العبد الخاطی محمدرضاء منشی غفر له».

رساله اول در متن و رساله دوم در حاشیه نسخه نوشته شده. خط: متن نستعلیق، حاشیه شکسته.
رساله اول: محمدمسیح شریف شیرازی در سه‌شنبه ۹ جمادی‌الاول ۱۰۸۶ق در دارالسلطنه حیدرآباد.
رساله دوم: محمدرضا منشی در جمادی‌الاول ۱۱۵۶ق در شیراز.
یک یا دو برگ از آغاز مجموعه افتاده است. صفحات مجدول به زر و لاجورد و شنگرف و مشکی، کمندکشی شده. عناوین به شنگرف درون کتیبه‌های زرین، در پایان نسخه غزلی از محمدجعفر به خط خودش در سه‌شنبه ۳ شوال ۱۱۶۵ق برای مخدومی ملا محمدحسین به یادگاری نوشته شده است با مهر مستطیل او به نقش: «عبده محمدجعفر ۱۱۶۵» و غزل دیگری به خط غلام‌حسین در پنج شنبه ۱۰ ربیع‌الاول ۱۲۶۳ق و مهر مستطیل به نقش: «الله محمد علی ۱۱۵۹». نسخه رطوبت دیده و کپک زده و اوراق آغازین آن فرسوده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: حنایی آهار مهره.
دو، ۹۰، دو برگ، ۱۰/۶×۱۸/۴، ۱۲ سطر، ۵/۳×۱۱/۶.
جلد: گالینگور نارنجی. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۳۹]

(۹۱۰۰)

دیوان نظمی بهبهانی (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: محمد میرک بهبهانی، نظمی (سده ۱۱ه)
نسخه ما افتادگیهای زیادی از آغاز و وسط دارد و از این رو به صراحت از آن مشخص نمی‌شود که «نظمی» ذکر شده در آن کیست. اما با مقابله و بررسی اشعاری که از نظمی در تذکره نصرآبادی نقل شده مشخص شد اشعار از آنِ نظمی بهبهانی است.
شامل: قصاید (۱ ر ـ ۳۴ پ)، مقطعات و ماده تاریخها (۳۴ پ ـ ۳۸ پ و ۴۴ ر ـ ۵۰ پ)، غزلیات (۵۱ پ ـ ۹۵ پ و ۳۹ ر ـ ۴۳ پ) و رباعیات (۹۵ پ ـ ۱۰۰ ر).
با افتادگیهایی از آغاز و وسط نسخه، از جمله پس از برگهای ۱۹ و ۳۸ و ۴۳ و ۶۱ و... (به جای برگهای افتاده کاغذ سفید گذاشته شده است).
تاکنون نسخهٔ دیگری از این کتاب پیدا نشده است.
منزوی، ج ۳، ص ۲۵۷۸ (همین نسخه)؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۲۱ (از روی همین نسخه)؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۴۴؛ دانشگاه تهران، ج ۱۰، ص ۱۵۵۲ و ج ۱۱، ص ۲۳۴۶ (جنگ عجزی بهبهانی) و ج ۱۶، ص ۶۹۸؛ تذکره نصرآبادی؛ ج ۱، ص ۴۰۶؛ منتخب اللطائف، ص ۴۱۰؛ کارنامه بهبهان.
آغاز موجود:
آن که خورشید فلک را نیّر اعظم نمود
کرد او را از کرم ناموس اکبر در زمین
ای مبین رفعت او بینات و بینه
ای رهین منت او مؤمنات و مؤمنین
انجام:
دوزخ شرری ز آه مستش باشد
فردوس متاع زیر دستش باشد

نه مرکز چرخ هفت غربال زمین
یک دایره بلند و پستش باشد

انجامه: «تم بعون الله تعالی وحسن توفیقه فی سلخ شهر ذیقعدة الحرام سنة الرابعة والثمانین بعد الالف من الهجرة النبویة صلی الله علیه وآله علی ید الضعیف علی‌نقی ابن عبدالقادر الکاتب عفی الله عنهما وغفر».

خط: نستعلیق، کاتب: علی‌نقی بن عبدالقادر کاتب، تاریخ کتابت: سلخ ذیقعده ۱۰۸۴ق.

صفحات مجدول به زر و لاجورد و شنگرف و زنگار و مشکی، بین اشعار کتیبه‌های زرین با نقوش گل و بوته، در پایان مقطعات (برگ ۵۰ پ) مهری بیضوی به نقش: «المؤمن حی فی الدارین ۱۱۱۰» دیده می‌شود. ابتدای غزلیات (برگ ۵۱ پ) سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی که نام کتاب درون آن نوشته شده بود اما آن بخش کنده و سوراخ شده و همان مهر بیضوی پیشین در وسط سرلوح نقش بسته است. دو صفحه آغازین غزلیات بین سطور طلااندازی دندان موشی شده. بعضی از صفحات هم جابه جا صحافی شده‌اند، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، متن و حاشیه.

پنج، ۱۰۰، سه برگ، ۱۱/۶×۲۰/۷، ۱۲ سطر، ۷/۳×۱۴.

جلد: میشن زیتونی مجدول که در اثر مرور زمان تغییر رنگ داده و بخشهایی از آن قهوه‌ای شده است. قطر: ۱/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۳۸]

(۹۱۰۱)

دیوان جامی (ادبیات-فارسی)

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷-۸۹۸ق)

منزوی، ج ۳، ص ۲۲۶۴-۲۲۷۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۵۹۱-۵۹۹ و ج ۹، ص ۲۰۲۴-۲۰۰۸؛ دنا، ج ۵، ص ۹۱-۱۰۰ و ج ۸، ص ۷۵۱-۷۵۳.

شامل این بخشها:

۱. قصاید «۱ پ - ۵۸ پ»

آغاز:

زان پیش کز مداد دهم خامه را مدد
جویم مدد ز فضل تو ای مفضل احد
باشد که طی شود ورق علم و فضل من
حمد ترا به فضل تو بگویم نه فضل خود

انجام:

در دل خود تخم قناعت فشان
بهتر ازین هیچ زراعت مدان
تخم پراکنده که در گِل بود
تخم پراکندگی دِل بود
تم القصاید

به همراه چند ترجیع بند و مرثیه (۵۲ ر).

۲. غزلیات «۵۹ پ - ۳۰۹ ر»

آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم
اعظم اسماء علیم حکیم
محترمان حرم انس را
تازه حدیثی است ز عهد قدیم

انجام:

کسی کو ماند از دلدار خود باز
ز درد و غم کجا یابد رهایی

۳. قطعات «۳۰۹ ر - ۳۱۱ پ»

آغاز: فی المقطعات

رخ زرد دارم ز دوری آن در
ز وه داغ و دردم درونِ دل آذر

انجام:

ز هفت عضو یکی باد یا دو کم آن را
که هشت و هفت مرا شش رقم زند یا پنج

۴. رباعیات «۳۱۱ پ - ۳۲۳ ر»

آغاز:

یا من ملکوت کل شیء بیده
طوبی لمن ارتضاک ذخر العده

انجام:
نام لب خود بگو بـه مـا لیک چـنان
کـاندر گـفتن لبت بـه دنـدان نـرسد

۵. تک بیتها «۳۲۳ ر ـ ۳۲۴ ر»

۶. مقدمه دیوان «۳۲۵ پ ـ ۳۲۶ پ»
نوشته شده در ۸۸۲ق.
آغاز:
بسم الله الرحمن الرحیم املی حمد المنان الکریم
... متکلمی که خلعت اعجاز کلام معجز طراز قرآن را به ماء نفی».
انجام:
خـردمند دانـا بـه سـرّ حـروف
از آن گفته دریافت تاریخ سـال

۷. کتاب قصاید «۳۲۶ پ ـ ۳۴۵ ر»
آغاز:
درین صحیفه چو آغـاز کـردم امـلی را
گـرفتم از هـمه اولی ثـنای مـولی را
انجام:
مـقاصد مـهیّا مـطالب مـحصّل
عساکر مـرتب مـمالک مسـخّر

۸. دیوان متوسط (غزلیات) «۳۴۵ پ ـ ۴۵۳ پ»
آغاز:
انـــــما الله اله واحـــــد فهو الغـایب و هـو الشـاهد
می‌کند درهمه اضداد ظـهور نیست با هیچ یک ازاشیا ضد
انجام:
به کف نبودت چو زر سـخن گـر شـود
کجا یار سـیمبر نـهد گـوش بـر سـخن

۹. قطعات «۴۵۳ پ ـ ۴۵۸ ر»
آغاز:
هیچ کس را نشود دنیی و دین جمع بـه هـم
وای آن کس که به دنیی است گـرفتار شـده
انجام:
گفتم فروش اسب و بخر بهر خـود خـری
زیراکه هست بـهر خـطابت خـری پسـند

۱۰. رباعیات و تک بیت «۴۵۸ پ ـ ۴۶۴ ر»
آغاز:
تا ما ره تسبیح و ثـنا مـی‌پویم
سبحانک لا عـلم لنـا مـی‌گویم
انجام:
آمد آن سرو روان بـیرون بـیا گـیسو کشـان
شد مرا مربوط با هر مـوی او رگـهای جـان

انجامه: «سمت اتمام و صفت اختتام یافت دیوان اکمل المکملین و افضل المتکلمین النـاطق بـلسان الالهـامی مولانا نورالدین عبدالرحـمن الجـامی قـدس الله نـفسه السامی علی انامل العبد شیخ محمد بن فخرالدین احمد السلطانی احسن الله عواقبهما فـی سـلخ رمـضان سـنة ۹۱۴م» (برگ ۳۲۴ ر)؛ «سمت اتـمام و صـفت اخـتتام پذیرفت دیوان اکمل المکملین الناطق بلسان الهامیّ مولا عبدالرحمن الجامیّ قدّس الله نفسه السامیّ عـلی انـامل العبد شیخ محمد بن فخرالدین احمد الکاتب السـلطانی اصلح الله شأنهما فی شوال سنة ۹۲۱ الهجریة و السـلم» (۴۶۴ ر).

خط: نستعلیق، کاتب: شیخ مـحمد بـن فـخرالدیـن احمد کاتب سلطانی، تـاریخ کـتابت: سـلخ رمـضان ۹۱۴ق (برگ ۳۲۴ ر)، شوال ۹۲۱ق (برگ ۴۶۴ ر).
نسخه نفیس، دارای تـزئینات نـفیس و زیـبا بـدین ترتیب:
برگ آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع نفیس که درون آن ترنجی شش پر رسم شـده. داخـل تـرنج عبارت «هو الله الاعلی» به خط کوفی تزئینی با قـلم لاجورد تحریردار نوشته شده است. این صفحه متن و حاشیه شده و بدین جهت اطـراف سـرلوح کـمی آسیب دیده. برگ ۵۹ پ سـرلوح مـذهب و مـرصع، زمینه لاجورد، با پیشانی بزرگ کـه در اطـراف آن ۶ کتیبه قلمدانی کشیده شده، شرفه‌دار، برگ ۳۲۵ پ سرلوح مزدوج مذهب مرصع گنبدی شکل با زمـینه زرین که وسط آن ۴ ترنج لاجورد مزین نقش بسـته، شرفه‌دار، برگهای ۵۲ر و ۶۲ر و ۸۲پ و ۸۷ر و ۱۲۶ر و ۱۲۶پ و ۱۲۹پ و ۱۹۰پ و ۱۹۵ر و ۳۰۹ر و ۳۱۱پ و

۳۲۶ پ و ۳۴۵ پ و ۳۵۶ ر دارای کتیبه مذهب و مرصع که برخی با زمینه زر و برخی لاجورد است. درون همه آنها با قلم سفیداب و خط ثلث عناوین کتابت شده است. به جز این عناوین اشعار در بخش قصاید به قلم زر یا لاجورد محرّر مزیّن. در بخش رباعیات بین هر یک از آنها یک سطر نقوش تزئینی گل و بوته که ۴ شکل و ترکیب کلی دارد و به تناوب تکرار می‌شوند. در بخش قطعات آخر نسخه نیز همین رویه با اشکال دیگری دیده می‌شود.
همه صفحات و بین اشعار جدولبندی شده به زر و لاجورد و مشکی، بین اشعار و درکناره آنها نقوش گل و بوته مذهب و مرصع، دو انجامه کاتب در برگهای ۳۲۴ ر و ۴۶۴ ر پوشیده از تزئینات مذهب و مرصع که به صورت دو گوشه مثلثی شکل آن را در برگرفته‌اند. با مهر کتابخانه جعفر سلطان القرایی، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، پشت عطف کتاب نوشته‌شده «دیوان جامی خطی».
کاغذ: نخودی آهار مهره، برگ ۱ـ۱۸ متن و حاشیه. حاشیه کاغذ فرنگی ته‌نقش‌دار. با علامت صلیب که درون شکل جام‌مانند مزینی قرار گرفته و GIACOMO در زیر آن نوشته شده است. در سمت دیگر هم عبارت VIGO.
دو، ۴۶۴، دو برگ، ۱۴/۱×۲۴/۹، ۱۵ سطر، ۷/۵×۱۵/۵.
جلد: تیماج عنابی، با جدولهای گرهی زرین. قطر: ۴/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۳۷]
(← تصویر)

(۹۱۰۲)

مجموعه:

۱. دیوان شحنه «۱ پ ـ ۳۱ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدمهدی بن محمدحسن شحنه خراسانی اوبهی (-۱۲۴۷ق)
شامل غزلیات (۱ پ ـ ۲۱ پ)، رباعیات (۲۲ پ ـ ۳۰ ر) و هزلیات (۳۰ پ ـ ۳۱ پ).
از پایان افتادگی دارد. با افتادگی فراوان از وسط از جمله پس از برگهای ۹ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۸.
منزوی، ج ۳، ص ۲۳۷۷؛ ذریعه، ج ۹، ص ۵۰۸؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۴۹۶.
آغاز:
ز مهر نیست که گیرد سراغ خانه ما
بر آن سر است که سوزند آشیانهٔ ما
فغان که مرغ دل من اسیر صیادی است
که هرگزش نبود فکر آب و دانهٔ ما
انجام موجود:
سفله پروردی جهان این بس
که نموده است چون تویی را کس

۲. پیر و جوان (بهار و خزان؛ بهاریه) «۳۲ ر ـ ۳۹ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: محمدنصیر بن عبدالله طبیب اصفهانی (-۱۱۹۱ق)
از انجام افتادگی دارد.
رک: ش ۸۹۹۰/۱۹.
آغاز:
شبی با نوجوانی گفت پیری
کهن دردی کشی صافی ضمیری
چه خم صاحبدلی روشن روانی
درین دیر کهن پیر مغانی
انجام موجود:
عیان نور خدایی از جبینش
برون دست خدا از آستینش
خط: شکسته نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوین شنگرف، برگ آغازین نسخه چندین سطر سیاه‌مشق نوشته شده است. ابتدا و انتهای نسخه نقش چند مهر بیضوی کوچک محو شده. در برگ پایانی نسخه نامه دوستانه کوتاهی آمده است. با آثار سطراندازی روی اوراق. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی،
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
۳۹، یک برگ، ۱۰/۴×۱۶/۲، ۱۱ سطر، ۶/۵×۱۲.
جلد: تیماج مشکی یک لا، با جدولهای گرهدار و

ساده. قطر: ۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۳۶]

(۹۱۰۳)

جواهر نامه **(علوم طبیعی ـ فارسی)**
مؤلف: محمد بن منصور دشتکی (۸۲۸ـ۹۰۳ق)
نوشته شده به نام سلطان حسن بهادر خـان آق قـوینلو (۸۶۱ـ۸۸۲ق) و پسرش ابوالفتح خلیل بهادر سـلطان (۸۸۲ـ۸۸۳ق).
تنظیم شده در دو مقدمه و دو مقاله:
مقدمه: در مواد اجسام معدن و کیفیت تکـون ایشـان و امور متعلقه به آن.
مقاله اول: در جواهر، و در وی بیست باب است و خاتمه:
باب اول: در دُر.
باب دوم: در یاقوت.
باب سیوم: در زمرّد.
باب چهارم: در زبرجد.
باب پنجم: در الماس.
باب ششم: در عین الهر.
باب هفتم: در لعل.
باب هشتم: در فیروزه.
باب نهم: در پازهر و سایر احجار حیوانی.
باب دهم: در عقیق.
باب یازدهم: در بعض اشیاء یاقوت.
باب دوازدهم: در جزع.
باب سیزدهم: در مغناطیس.
باب چهاردهم: در سنباده.
باب بانجدهم: در دهنده.
باب شانزدهم: در لاجورد.
باب هفتدهم: در مرجان و بسّد.
باب هشتدهم: در یشم.
باب نوزدهم: در بلور.
باب بیستم: در جَمَست.
خاتمه: در احجار متفرقه و نسبت جواهر با یکدیگر، در ۲۰ فصل.

مقالۀ دوم: در فلزّات و در وی هفت باب است و خاتمه:
باب اول: در طلا.
باب دوم: در نقره.
باب سیوم: در مس.
باب جهارم: در قلعی.
باب بنجم: در اسرب.
باب ششم: در آهن.
باب هفتم: در خار صینی.
خاتمه: در مرکب از فلزات و نسبت ایشان با یکدیگر.
پایان یافته در پنجشنبه ۲۲ جمادی‌الثانی ۸۸۶ق.[1]
بعد از برگ اول نسخه یک یا دو برگ از دیـباچه آن افتاده است.
فهرستواره مینوی، ص ۱۸۱؛ فرهنگ ایران زمین، س ۴، ص ۱۸۵ـ۳۰۲؛ فـهرستواره، ج ۵، ص ۳۸۱۷ـ۳۸۱۸؛ دنا، ج۳، ص۱۱۱۳ـ۱۱۱۵؛ سپهسالار، ج ۴، ص ۱۲۴ـ۱۲۵؛ مجلس، ج ۲۴/۲، پاورقی ص ۶۳.
آغاز: «ستایش و سپاس بی‌اندازه و قیاس صانعی را که جوهری صنعش بـازار کـاینات بـه جـواهـر ثـوابت و سیارات آراسته داشت».
انجام: «و از برنج چهل و پنج مثقال و از آهـن چـهل مثقال و نیم و سه تسو و در قلعی سی و هفت مثقال و نیم باشد والله اعلم وصلی الله علی محمد وآله وسلم».
خط: نستعلیق، تاریخ‌کتابت: سده ۹ه.
عناوین شنگرف، با سه نقطه شک در کنار بـعضی از سطور، برگ آغازین کتاب سرلوح مذهب مـرصع بـا لاجورد و پیشانی که درون آن نام‌کتاب به خط ثلث در زمینه زر نوشته شده: «کتاب جواهر نـامه»، صـفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی. اشعار درون جداول زرین.
در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها نوشته شـده است: تملک حسین بن محمد بـا مـهر مـدور او بـه سجع: «یا عالماً بحالی علیک اتکالی الفقیر حسـین بن محمد»، مهر بادامی شکل به نقش: «منتظر فیض

۱. این تاریخ در پایان بعضی از نسخه‌ها آمده اما با تاریخ زنـدگی شاهان آق قوینلو که کتاب به آنان اتحاف شده سازگار نیست.

الهی محمد...» (دو بار اثر این مهر دیـده مـی‌شود)، تملک علی بن شیخ حاجی با مهر مدور ناخوانا، یک مهر مربع طغرایی به نقش: «العـبد المـذنب مـحمد ۱۱۹۵»، دو مهر مدور سیاه شده و یادداشت کوتاهی درباره آمدن مهمان.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره، صفحات رطوبت دیده.

۹۴ برگ، ۹/۴×۱۶/۶، ۱۱ سطر، ۶/۱×۱۱/۷.

جلد: دو رو، بیرون تیماج مشکی ضربی بـا تـرنج و چهار لچکی و جداول منقش زریـن، تـرمیم شـده، درون عنابی سوخت با ترنج و سر ترنج و چهار لچکی لاجورد و جداول و نقوش زرین. قطر: ۱/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۲۸]

(۹۱۰۴)

صحاح اللغة **(لغت ـ عربی)**

مؤلف: اسماعیل بن حماد جوهری فارابی (ـ۳۹۳ق)

از آغاز تا فصل میم از باب عین. از انجام افتادگی دارد.

بـروکلمان، ج ۲، ص ۲۶۰ـ۲۶۳؛ آسـتان قـدس، ج ۱۳، ص ۴۰ـ۴۸؛ مخطوطات اللغة العربیة، ص ۵۲۶ـ۵۳۶؛ قاهره، لغت، ص ۱۲۹ـ۱۴۱؛ فهرست ظاهریه، علوم اللغة العربیة، ص ۳ـ۱۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۷۱؛ مجله معهد المخطوطات العربیة، ش ۴۸، ربیع‌الاول ـ رمـضان ۱۴۲۵ق، ص ۲۷ـ۲۸ (نسخه‌ای از زمان زندگی مؤلف)؛ فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۱۴۲ـ۱۴۷؛ نـوادر المخطوطات العربیة، ص ۳۴ـ۳۷.

آغـاز: «الحمد لله شکراً علی نواله والصلوة علی محمد وآله. اما بعد فانی قد اودعت هذا الکتاب ما صحّ عندی».

انجام مـوجود: «المنع خلاف الاعطاء وقد منع فهو مانع وممنوع... وتمیع مثله والمیعة».

خط: نسخ معرب، کاتب: احمد بن محمد بن ابی‌طالب آوی، تاریخ کتابت: سده ۸ هـ. نسخه انجامه ندارد اما در صفحه عنوان به خط لاجورد نام کاتب ایـن گـونه نوشته شده است: «صاحبه کاتبه احمد بن محمد بن ابی‌طالب الاوی».

صفحه عنوان نسـخه دارای جـدول و کـتیبه زریـن زنجیره‌دار نفیس که درون آن چند یادداشت به این کیفیت نوشته شده است.

ـ نام کتاب به خط ثلث جلی زرین تحریردار.

ـ نام مؤلف به شنگرف که بعداً اضافه شده.

ـ عبارت: «صاحبه کـاتبه احـمد بـن [مـحمـ]د بـن ابی‌طالب الآوی» به قلم لاجورد و اعراب شنگرف.

ـ شش سطر به خط محمد بن ابی‌طالب آوی به قلم زر که بخشی از آن سترده شده. آن چـه از نـوشته‌اش باقیمانده حاکی از هبه کتاب به کسی است.

نیمی از این صفحه بریده شده است. بعداً در سده ۱۱هـ کسی بخش ناقص را نونویس کرده و به نسخه افزوده است. در این بخش نونویس دو مهر و یک یادداشت بوده که همه سیاه شده است. خطوط این صفحه همه به ثلث است.

صفحه آغازین کتاب بسمله به خط کوفی تزیینی بـا نقوش گل و بوته به زر و لاجورد و زنگـار و شـنگرف نفیس.

در حاشیه تصحیح شده. عناوین ابواب به خط ثـلث جلی و قلم زر تـحریردار مشکـی، اعـراب آنـها بـه لاجورد، نام اولین فصل هر باب بـه لاجـورد و بـقیه شنگرف. عناوین شنگرف رنگ با قلم مشکی اعراب دارد. کلمات معناشده در حاشیه به شنگرف با خـط لاجوردی رنگی بر فرازشان دوباره نویسی شده‌انـد. بین لغات علامت ۵ که وسطش با شنگرف پر شده و بین اشعار سه نقطه مثلثی شـنگرف کشـیده شـده است. در کناره بابها هم علامت (﷽) آمده است.

ظاهراً نسخه وقف بوده زیرا کلمه وقف در ابتدای هر باب نوشته شده بود اما بعداً کسی همه آنها را خط زده است. این امر سبب شده نام ابواب قـلم خـوردگی و آسیب داشته باشد. شماره جـزوها بـه خـط زیـبای اعراب‌دار در گوشه سمت چپ بالای برگ آغازین هر جزو نـوشته شـده است. دارای ۲۷ جـزو ۱۲ بـرگی.

رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مهره، کمی رطوبت دیده.
یک، ۳۲۲، یک برگ، ۱۷/۳×۲۶/۳، ۲۷ سطر، ۱۲/۵×۱۹/۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و جدول، سجاف و عطف جدیدتر، مرمت شده و مستعمل. قطر: ۵/۴ .
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۲۷]
(← تصویر)

(۹۱۰۵)

دیوان انوری (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن علی بن اسحاق ابیوردی، انوری (سده ۶ه)

شامل قصاید (۱ پ ـ ۲۱۷ ر)، مقطعات (۲۱۷ ر ـ ۳۲۰ پ)، غزلیات (۳۲۰ پ ـ ۳۸۴ ر) و رباعیات (۳۸۴ پ ـ ۴۰۷ ر).

منزوی، ج ۴، ص ۲۲۳۵ـ۲۲۴۲ و ۱۸۴۷؛ دنا، ج ۵، ص ۵۸ ـ ۶۸؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۴۱ و ج ۹، ص ۱۹۹۶ ـ ۱۹۹۹.

آغاز:

صبا به سبزه بیاراست دار دنیی را
نمونه گشت جهان مرغزار عقبی را
نسیم باد در اعجاز زنده کردن خاک
ببرد آب همه معجزات عیسی را

انجام:

با دلبرم از زبان باد سحری
گل گفت پیاپی به چمن درنگری
گفت آیم اگر تو جامه بر خود ندری
چون رنگ به خنده بیرون نبری

انجامه: «باتمام رسید و باختتام انجامید کلیات سلطان الشعرا و برهان الحکما اوحدالدّین حکیم انوری نور الله مرقده بتاریخ رابع شهر ربیع‌الاول سنه ثمان وثمانین وتسعمایه الهجریه المصطفویه علی ید اضعف الخلایق سوزی بن علی السّاوجی».

خط: نستعلیق، کاتب: سوزی بن علی ساوجی[1]،

تاریخ کتابت: ۴ ربیع‌الاول ۹۸۸ق.

عناوین شنگرف، حاشیه صفحات و بین اشعار مجدول به زر و لاجورد و مشکی.

ابتدای نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: یادداشت علی‌قلی که این نسخه را از سرکار نواب والا خان عمو در ۲۷ محرم ۱۲۸۲ق هدیه گرفته است با مهر بیضوی او: «عبده علی‌قلی»، یک بیت شعر به خط او در شوال همان سال، زیر آن یادداشتی در غره صفر ۱۲۸۵ق از شکرالله، مهر مستطیل بزرگی به سجع: «سرو رشید جهان آن که غلام علی است / از خلف فتحعلی شاه محمد قلی است». در زیر آن نوشته شده: «در سال سنه ۱۲۲ بدست آمد». در کنار این مهر بدیع‌الزمان میرزا در شوال ۱۲۸۴ق یادداشتی در معرفی صاحب مهر نوشته است: «این خط و مهر جد امجد بنده درگاه نادر قاجار است. نام نامی آن علین آرامگاه محمدقلی میرزا[2] از پادشاه ایران ملک آرا لقب داشت و مقر حکمرانی آن حضرت طبرستان و جرجان و استرآباد بود و حکمرانی طوایف آن الی حد خیوق و خوارزم و جرجان و استراباد از جانب آن حضرت به پدر بزرگوار این فقیر بدیع‌الزمان میرزا که از پادشاه صاحب... داشت مفوض بود. فی شهر شوال ۱۲۸۴». چندین بیت از قائم‌مقام، آن چه از ده مواجب آخوندی رسیده است در ۱۵ رجب ۱۲۸۲ق به سیاق، یادداشت یادگاری ایام درس در ۶ شعبان ۱۲۸۲ق در بالاخانه در خدمت استادکل جناب آخوند ملا عبدالعلی.

پایان نسخه هم این یادداشتها آمده است: تملک

---

۱. کاتب نسخه یعنی سوزی ساوجی (۱۰۱۴ق در اصفهان) خود از شاعران سده یازدهم بوده که صاحبان تذکره‌ها او را به خوبی خط ستوده‌اند. رک: فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۴۷۵.
علاوه بر این نسخه، از دستنوشته‌های او در ملک، ج ۸، ص ۴۶۰ـ۴۶۲ و تاریخ سلطنتی، ص ۴۷۱ و ۶۲۹ نیز یاد شده است.

۲. محمدقلی میرزا فرزند دوم فتحعلی شاه (۱۲۰۳ـ۱۲۸۹ق). رک: القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۱۷۰ و رجال ایران، بامداد، ج ۳، ص ۴۷۱ـ۴۷۳.

علی‌قلی در سال ۱۲۸۱ق: «این کتاب از مال نواب مستطاب ارفع اشرف والا خانعمو به بنده درگاه التفات کردند. حررها علیقلی در ششم شهر ذیقعده سنه ۱۲۸۱». یادداشت دیگری از او که نوشته ۲۰ شعبان ۱۲۸۹ق در خدمت جناب فضایل مآب آخوند ملا عبدالعلی مشغول تدریس خواهم شد. تاریخ از شیر واکردن بدیع‌الزمان میرزا ملقب به آقا بزرگ در غره ربیع‌الاول ۱۲۸۵ق نوشتهٔ شکرالله، یادداشت یادگاری شکرالله در ۱۰ صفر ۱۲۸۵ق. تاریخ تشریف آوردن جناب آخوند به مکتب‌خانه در غره ذیحجة الحرام ۱۲۸۲ق و صورت میراثی که پس از کربلایی صادق بر جای مانده است.

برگهای ۱ و ۲ و ۸ـ۹ و ۱۲ـ۱۴ و ۴۴ـ۴۹ و ۹۷ـ۱۰۰ و ۱۵۰ـ۱۵۲ و ۲۱۹ و ... نونویس. در بعضی از صفحات معنای لغات به شنگرف در هامش یا بین سطور نوشته شده است، ابتدای برخی از اشعار بحر آنها آمده. در عطف جلد نام کتاب «دیوان انوری خطی، ۴۰۰ ساله». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌ها با خطی جدید به نسخه اضافه شده.

کاغذ: نخودی آهار مهره، متن و حاشیه، حاشیه‌ها فرنگی شکری آهار مهره.

یک، ۴۰۸، یک برگ، ۱۵×۲۵/۲، ۱۷ سطر، ۱۴/۸×۷/۲.

جلد: میشن مشکی جدولدار گرهی. قطر: ۵/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۲۶]

(۹۱۰۶)

مجموعه:

۱. مقدمة الادب «۱پ ـ ۹۱ر» **(لغت ـ عربی به فارسی)**

مؤلف: محمود بن عمر زمخشری (۴۶۷ـ۵۳۸ق)

رک: ش ۸۸۱۷/۱.

آغاز: «الحمد لله الذی فضّل علی جمیع الالسنة لسان العرب کما فضّل الکتاب المنزل به علی سایر الکتب».

انجام: «قیس شبر. قدر راحة. مثقال ذرة. علی حدة. علی حیالة. اللهم لاهم».

انجامه: «تمّ الکتاب بعون الملک الوهاب والیه المرجع والمآب من ید العبد المذنب علی بن سلمان بن حسنی فی یوم الثالث وقت الضحی من شهر المبارک ربیع‌الاوّل التاریخ فی سنه ۸۴۵».

۲. مرقات (صحائف) «۹۲پ ـ ۱۸۹پ»

(لغت ـ عربی به فارسی)

مؤلف: ناشناخته

فرهنگ لغت دستگاهی عربی به فارسی برای مبتدیان است: «فهذه صحایف تتضمنّ اشیاء مترجمة لابدّ للمبتدی ان یتعلّقها ولمرید الادب ان یتحفّظها ویتیقّنها لتکون مرقاة الی معرفة کلام العرب وتوطئة للسلوک (کذا) طریق الادب».

نام کتاب هم از همین بخش دیباچه کتاب گرفته شده است.

تنظیم شده در ۱۲ باب:

الباب الاول: فی ذکر المبادی والاعضاء.
الباب الثانی: فی ذکر اصناف الناس والحِرَف.
الباب الثالث: فی ذکر الادواء والامراض.
الباب الرابع: فی ذکر الاطعمة والاشربة.
الباب الخامس: فی ذکر الامتعة والاسلحة والاقمشة.
الباب السادس: فی ذکر ما یلبس ویفرش.
الباب السابع: فی ذکر سایر کحیوان من السباع والبهایم والطیور والحشرات وغیرها.
الباب الثامن: فی ذکر السماء وما یتعلق بها.
الباب التاسع: فی ذکر الارض وما یتّبعها.
الباب العاشر: فی ذکر النبات والشجر.
الباب الحادی عشر: فی ذکر الابنیة والامکنة.
الباب الثانی عشر: فی ذکر فصول مفردة ومتفرقة.

هر باب هم به چندین فصل بدون شمارش تقسیم می‌شود.

کتاب در بیشتر منابع به حسین بن ابراهیم نطنزی (۴۹۷ق) منسوب شده اما صحت این نسبت به کلّی محل تردید است. هر چند علینقی منزوی چنین اظهار داشته: «نخستین کس که این کتاب را به نطنزی نسبت داده است

بلوشه در فهرست کتابخانه ملی پاریس است که در ج ۲، ص ۱۷۲ـ۱۷۳ هنگام معرفی نسخه آن کتابخانه، پس از نقل بخشی از دیباچه که با منقول کشف الظنون و با نسخه فخرالدین نصیری تهران و الوجامع در بورسه مطابقت دارد، متذکر می‌گردد که نام مؤلف در دیباچه نیامده است و فقط مردی ترک که مطلع بر تاریخ ادب و مالک نسخه بوده در پشت نسخه آن را به نطنزی نسبت کرده است. باری در انشاء و مضمون دیباچه مرقات با مضمون دیباچه دستور اللغة نطنزی شباهتی دیده می‌شود» اما دکتر علی اشرف صادقی در مقاله‌ای انتساب کتاب را رد کرده و آن را از آنِ مؤلف ناشناسی از قرن ششم یا آغاز قرن هفتم دانسته است. رک: «بحثی درباره فرهنگ عربی به فارسی المرقاة و مؤلف آن»، در نشر دانش، زمستان ۱۳۸۱ش، ص ۱۸ـ۳۱.

کامل.

فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، ص ۲۶ـ۲۷؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۰۲۴ـ۲۰۲۵؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۷۶ (لغت عربی به فارسی ناشناخته)؛ آستان قدس رضوی، ج ۱۳، ص ۱۳۱ـ۱۳۲؛ دنا، ج ۹، ص ۴۱۳ ـ۴۱۴؛ فهرستواره مینوی، ص ۱۳۷ـ۱۳۸؛ مجلس، ج ۲۶، ص ۴۴۳ (که نسخه ناقص و ناشناخته‌ای از آن معرفی شده است)؛ ملک، ج ۱، ص ۶۱۷ـ۶۱۸ (با نام اللغة العربیة بالفارسیة، ناشناخته)؛ نسخه کهنه و ناقص الطرفینی از آن هم در فهرست کتابخانه محمدحسین شریعتی قم، ص ۹۸ـ۹۹ معرفی شده است.

آغاز: «الحمد لله مبدع الاشیاء بقدرته ومصوّرها ببدایع حکمته والصلوة والسلام علی المبعوث الی کافة الانام... الباب الاول فی ذکر المبادی والاعضاء. الشیء چیزی. العین والذات هستی. العدم نیستی. الجوهر گوهر».

انجام: «العهد والامان پیمان بستن. البصیرة بنای درون. البهجة زیبای. الفوز والمفازة والظفر والنجاح پیروزی».

انجامه: «تم هذه النسخه الشریفه بعون الله الملک الوهّاب والیه المرجع والمآب سنه سبعون وثمانمائه».

خط: نسخ آمیخته به تعلیق معرب.

رساله اول. کاتب: علی بن سلمان بن حسنی، تاریخ کتابت: پیش از ظهر سه‌شنبه ۳ ربیع‌الاول ۸۴۵ق. مقدمه این کتاب با خطی جدیدتر بین سطور به فارسی ترجمه شده است. با حاشیه‌نویسی از صحاح و قانون الادب و «ه».

رساله دوم. تاریخ کتابت: ۸۷۰ق. در این رساله لغات بین سطور به ترکی ترجمه شده‌اند.

نسخه‌پردازی عثمانی، لغات بین سطور به فارسی و ترکی ترجمه شده‌اند. با حاشیه‌نویسی. عناوین و نشانیها شنگرف، بین کلمات معنا شده یا سفید مانده و یا از ویرگول شنگرف رنگ استفاده شده. در برگ ۹۱پ کسی قصد داشته فهرست ابواب و فصول رساله دوم را بنویسد اما تنها بخشهای باب اول از آن کتابت شده است. صفحه عنوان نسخه تملک سید احمد فهیم عریف به طاش‌آبادی قاضی‌زاده و مهر کتابخانه باقر ترقی به شماره ۴۳ و تملک عثمان بن جعفر. در پایان نسخه یادداشت محمد بن احمد قاضی و اشعار کوتاهی از متنبی و ابوتمام و واحدی. آغاز و انجام نسخه و در حاشیه بعضی از صفحات کلماتی به عنوان مشق خط نوشته شده است. در حاشیه سطور از این سه علامت بسیار استفاده شده: ([illegible]) و ([illegible]) و ([illegible]). گاهی در یک صفحه از علامت اخیر سه بار استفاده شده است. پشت دفه اول جلد یادداشتهایی بوده که به واسطهٔ چسباندن برگ ثبت کتاب در آن جا خوانده نمی‌شود. رساله دوم با شنگرف برگشمار دارد. جزوها ۱۰ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۱۸۹، یک برگ، ۱۲/۵×۱۸، ۷ سطر، ۹×۱۴/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای با جدول گرهی و زنجیره، کهن و اندکی فرسوده یک طبله آن از نسخه جدا شده. عطف پارچه‌ای. قطر: ۴/۲.

خریداری از باقر ترقی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۷۳۵]

(← تصویر)

(۹۱۰۷)

زبدة البیان فی رسوم مصاحف عثمان

(علوم قرآنی-عربی)

مؤلف: ناشناخته

کتاب کوتاهی درباره رسم الخط قرآن است. در مقدمه گوید: «ان الائمة صنفوا کتباً جمّة فی هذا الشأن واعقلها العقلیة (کذا؛ العقیلة) للامام ابی‌القاسم الشاطبی الحاویة لما فی المقنع للشیخ الکبیر ابی‌عمرو الدانی رحمهما الله الجامع لما فی هذا البیان لکن الاولی لنظمه صعب الافادة والثانی اطنب بکثرة اسانید والتعلیل والروایة ولتخللها بین المسائل احتیج لبیان الاتفاق والاختلاف الی الاعادة وایضاً طوّلاهما وشراحهما بالتکرارات حذراً من خلط الروایات لینتفع به اولوا العنایات ولمّا قصر الهمم العالیات او لا یفی الوقت لیحیظ العلم بجمیع الغایات وسیأتی انه یلزم علی نساخ کلام المجید متابعة المرسوم فی الکتابات اقتصرت فی هذا الکتاب علی اصول المسایل ومعظم التعلیلات بحیث لم اترک شیئاً من رسوم المصاحف الستة العثمانیة... التی ارسلت الی البلدان مختصراً علی نحو عشر الفاظ».

تنظیم شده در ۱۰ باب:

۱ باب در فرش الحروف (فرش الحروف من علم رسوم المصاحف وفیه باب واحد فی اربع ارباع: الربع الاول من الفاتحة الی الاعراب (کذا؛ الاعراف). الربع الثانی: من الاعراف الی مریم. الربع الثالث: من مریم الی ص. الربع الرابع: من ص الی آخر القرآن).

و ۹ باب در اصول (الاصول من علم الرسوم) بدین ترتیب:

الباب الاول: فی حذف الالف واثباتها وزیادتها.
الباب الثانی: فی حذف الیاء واثباتها وزیادتها.
الباب الثالث: فی حذف الواو واثباتها وزیادتها.
الباب الرابع: فی قیاس الهمزة.
الباب الخامس: فی الهمزة التی وقعت علی خلاف هذا القیاس.
الباب السادس: فی الالفات المنقلبة عن الواو.
الباب السابع: فی الالفات المنقلبة عن الیاء.
الباب الثامن: فی المقطوعات والموصولات.
الباب التاسع: فی هاء السکت.

پیش از شروع ابواب کتاب ۵ مقدمه و ۵ فائده فنی در مقدمات وجوه اعجاز قرآن و تاریخ جمع آوری قرآن آمده است:

المقدمة الاولی: فی وجوه اعجاز القرآن.
المقدمة الثانیة: فی سبب جمع القرآن فی خلافة ابی‌بکر.
المقدمة الثالثة: فی سبب جمع القرآن فی خلافة عثمان وکمیة مصاحفه وکیفیة کتابتها.
المقدمة الرابعة: فی ترتیب سور القرآن ونسیها (کذا؛ نسبتها) الی مکان نزولها.
المقدمة الخامسة: فی تعریف الخط وتقسیمه.
الفائدة الاولی: فی حکمة مصطلح الرسم.
الفائدة الثانیة: فی انه هل وجب متابعة مصطلح الرسم فی کتابة القرآن ام لا.
الفائدة الثالثة: فی معنی الحدیث المتواتر وهو انه (القرآن انزل علی سبعة احرف...).
الفائدة الرابعة: فی القراات المقبولة والمردودة.
الفائدة الخامسة: فی انه هل یجوز خلط القراات ام لا.

مؤلف در کتاب از خود نام نبرده. در مقدمه پس از آن که اسم کتاب ذکر شده ۳/۵ سطر خالی مانده است.

کامل. به جز نسخه ش ۴۵ ایاصوفیای استانبول نسخهٔ دیگری از این کتاب پیدا نشد. این نسخه پیشتر در اختیار سید محمدعلی روضاتی بوده و او آن را در کتابخانه‌های اصفهان، ص ۷۷-۷۹ و کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۴۳۵-۴۳۶ معرفی کرده است.

آغاز: «الحمد لله الذی شرّفنا بالایمان وعزّزنا بالاسلام واحسان وخصّصنا بخیر کتاب هو حجة الحق ونور الهدی والفرقان».

انجام: «وقد سبق حذف الف الکلمت فی القاعدة الثامنة وفی الفرش وسبق رسم منوه بالواو فی الباب السادس والله اعلم».

انجامه: «تمت رسالة زبدة البیان فی رسوم مصاحف عثمن کتبه محمدامین ولد علی‌اکبر اصفهانی اثناعشری فی یوم السبت من عشر اول ربیع‌الاول سنة ۱۸۸ فی

مسجد شیخ لطف‌الله نور الله مرقده».

خط: نسخ، کاتب: محمدامین بن علی‌اکبر اصفهانی اثناعشری، تاریخ کتابت: شنبه دهه اول ربیع‌الاول ۱۰۸۸ق در مسجد شیخ لطف‌الله نور الله مرقده.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عناوین فرعی خط شنگرف، اندکی تصحیح شده، ابتدای نسخه تملک سید محمدعلی روضاتی و مهر کتابخانه باقر ترقی و حدیثی از رسول اکرم(ص) نوشته شده در روز جمعه ۸ جمادی‌الثانیه ۱۱۲۸ق. پایان نسخه یادداشتی در بیان معانی حروف تهجی و فال‌نامه حروف. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۵۱، یک برگ، ۱۳×۱۸/۳، ۱۹ سطر، ۸×۱۴/۵.

جلد: تیماج زیتونی یک لا، سجاف و عطف با تیماج عنابی، دورو، درون تیماج عنابی. قطر: ۰/۹.

خریداری از باقر ترقی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۷۳۶]

(۹۱۰۸)

قصاید خمسه **(فارسی)**

قصاید پنج گانه پنج پسر وصال شیرازی (۱۲۶۲ق) در توصیف زلزله بهار سال ۱۲۶۹ق شیراز است. بدین ترتیب:

۱. قصیده وقار (۱۲۹۸ق) با مطلع:

دل در غم و خاطر دژم و سینه به تاب است
شهری به خروش است و جهانی به عذاب است

۲. قصیده حکیم (۱۲۷۴ق) با مطلع:

به سال دو صد و شصت و نه از ورای هزار
ز سال هجرت اعظم محمد مختار

۳. قصیده داوری (۱۲۸۴ق) با مطلع:[1]

شبی کشیده به رخساره نیلگون معجر
به قیر روی فرو شسته توده اغبر

۴. قصیده فرهنگ (۱۳۰۹ق) با مطلع:

از این منازل ویران و این دیار خراب
غریب نیست گر آید همی غریو غراب

۵. قصیده توحید (۱۲۸۶ق) با مطلع:

امسال خرمی نبود هیچ در بهار
یا رب کجا شد آن همه خوشی که داشت یار

آغاز: وقار ابن وصال

دل در غم و خاطر دژم و سینه به تاب است
شهری به خروش است و جهانی به عذاب است

انجام:

تا شاخ گل بلرزد از باد مهرگان
تا بر دمد بنفشه و سوری به نوبهار
چون سرخ گل هماره بمان شاد و سرخ رو
خصمت بنفشه وار سیه روی و سوگوار

انجامه: «حسب الاشاره بندگان ذی شوکت و شان سرور اهل صفا و قبله ارباب وفا حضرت مرتضوی حسب مصطفوی نسب سرکار مشیرالملک دام اقباله العالی به تحریر قصاید خمسه پرداخته شد. ولی دریغ که از پریشانی زلزله میسر نشد که از خطش حظی برده شود یا چنان که پیش‌نهاد خاطر فاطر بود در خورد حضور مبارکش گردد از آن که در این اوضاع باد و خاک پاک کردن غبار و خاک از قلم دشوارتر از بر شدن بر افلاک است. اگر خداوند حیات عاریت برقرار دارد ازین بعد امیدوارم که چیزی در خور ملاحظه جنابش این شکسته بال برنگارد و من الله التوفیق».

خط: نستعلیق ممتاز، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه برای مشیرالملک.[2]

عناوین شنگرف، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی و یادداشت ایشان. وی معتقد است نسخه خط داوری پسر وصال شیرازی است. آغاز و انجام نسخه مهر بیضوی: «شعاع ۱۳۱۵». آثار سطراندازی در نسخه مشخص است.

---

۱. این قصیده در برگهای ۷۳ پ ـ ۷۴ ر شکرستان پارس (نسخه ش ۹۱۵۵ مجلس، معرفی شده در همین جلد) نیز نقل شده است.

۲. وی می‌باید ابوالحسن شیرازی پسر محمدعلی مشیرالملک (۱۲۲۶ـ۱۳۰۳ق) باشد که از سال ۱۲۶۲ق وزیر فارس شد و مدت سی سال در این سمت برقرار ماند. رک: القاب رجال دورهٔ قاجاریه، ص ۱۵۲.

کاغذ: حنایی آهار مهره.
یک، ۱۸ برگ، ۱۳×۲۰، ۹ سطر، ۷/۵×۱۲.
جلد: مقوا، رویه کاغذی، عطف تیماج قهوه‌ای. قطر: ۰/۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۶۰]
(← تصویر)

(۹۱۰۹)

غرر الحکم و درر الکلم **(حدیث ـ عربی)**
مؤلف: عبدالواحد بن محمد آمدی تمیمی (ـ ۵۱۰ق)
کامل.
فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۱۱۶ـ۱۲۵؛ کتابشناسی غرر الحکم در مجله علوم حدیث، ش ۱۱.
آغاز: «الحمد لله الذی هدانا بتوفیقه الی جادّة طریقه وفضّلنا بتوحیده علی کافّة عبیده».
انجام: «یقبح بالرجل ان یقصّر عمله عن علمه ویعجز فعله عن قوله».
با ترجمه زیر سطور به فارسی.
آغاز ترجمه: «سپاس مر خدای را آن چنان خدای که راه نمود ما را به توفیق خود به سوی میانهٔ راه خود و افزون گردانید ما را به یکی گفتن او».
انجام ترجمه: «زشت می‌نماید مرد را آن که کوتاه آمد او از دانش او و ناتوان آمد فعل او از گفتار او».
خط: نسخ معرب، ترجمه زیر سطور به نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، برای متمایزکردن احادیث از نشانیهایی مانند (ه) و (ه) و (ه) و (ه) استفاده شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی. نام کتاب در لبهٔ جلد نوشته شده.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره، با ته‌نقش بزرگ روی اکثر صفحات.
۳۲۳، یک برگ، ۱۹/۳×۳۰، ۱۱ سطر، ۱۲/۵×۲۱/۵.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول، دورو، درون زیتونی، سرطبل دار، روی سرطبل نیم ترنج منقش. قطر: ۴/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۶۱]

(۹۱۱۰)

مجموعه دعا **(دعا ـ عربی)**
شامل دعاهای احتجاب، به جهت کید و سحر، دعاء لجمیع المهمات، دعای رفع هم و غم، دعای مهمات.
خط: نسخ معرب ممتاز، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
صفحه اول سرلوح مزدوج مذهب مرصع پرکار، همه صفحات مجدول به زر و زنگار و لاجوردی و شنگرف وکمندکشی شده با زر و مشکی، بین سطور طلااندازی شده، حاشیه دو صفحه اول تشعیرسازی گل و بوته مذهب و مرصع، عناوین ادعیه درون کتیبه‌های قلمدانی لاجورد با نقوش طلاکه نام دعا به قلم زر و خط ثلث تحریردار درون آنها نوشته شده است. بین جملات و آیات دوایر شش پر زرین تحریردار با نقوشی به شنگرف و زنگار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. در صفحه شناسنامه آن را به خط نیریزی دانسته‌اندکه شاید منظور سبک کتابت نیریزی بوده است.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
دو، ۶، یک برگ، ۱۲/۵×۱۹/۴، ۹ سطر، ۷/۸×۱۴/۱.
جلد: تیماج عنابی. قطر: ۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۸]

(۹۱۱۱)

شرح الالفیة (شرح الخلاصة) **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: محمد بن محمد ابن مالک طایی، ابن‌ناظم (ـ ۶۸۶ق)
کامل.
دنا، ج ۶، ص ۴۴۸ـ۴۵۳؛ فهرس المخطوطات المصورة، قاهره، ج ۱، ص ۳۸۵؛ مشار عربی، ص ۵۴۲؛ التراث

العربی المخطوط، ج ۷، ص ۸۹ـ۹۱؛ آستان قدس، ج ۱۲، ص ۱۱۴ـ۱۲۲؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۱۵۱؛ بروکلمان، ج ۵، ص ۲۷۸ـ۲۷۹ (بـا نـام الدرة المـضیئة)؛ جـهود النحویین فی خدمة الفیة ابـن‌مالک: دراسـة بـبلیوغرافـیة للحرکة العلمیة التی قامت علیها، حسین برکات، در معهد المخطوطات العربیة، س ۴۶، ش ۱، ربیع‌الاول ۱۴۲۳ق، ص ۷۳؛ نسخه ش ۱۱۶۵۱ کتابخانه مجلس هم هـمین کتاب است که در مجلس، ج ۳۴، ص ۳۱ ناشناخته مانده. آن نسخه قدیمی و کتابتش مربوط به سده ۹ هاست.

آغـاز: «قال الشیخ الامام العالم بدرالدیـن مـحمد بـن الشیخ الامام العالم... اما بعد حمد الله سبحانه بما له مـن المحامد علی ما اولاه من نعمه البوادی والعواید».

انجام: «بانه قد انهی غرضه مـن هـذا النـظم وانـه قـد اشتمل علی اعظم المهمات من عـلم العـربیة. تـم خـتم الکلام بحمد الله تعالی وبالصلوة علی نبیه محمد... العلی العظیم».

انجامه: «وقع الفراغ من کتابته یـوم الاربـعا السـادس والعشرین من صفر المبارک عام عشـرین وثـمانی‌مائه والحمد لله علی کل حال وحسبنا الله ونـعم الوکـیل ومـا توفیقی الا بالله علیه توکلت».

خط: نسخ خوش، تاریخ کتابت: چهارشنبه ۲۶ صـفر ۸۲۰ق.

ابیات اصل و نشانیها شنگرف، در حـاشیه تـصحیح شده و حـاشیه‌نویسی دارد، دارای بـلاغ مـقابله در بعضی از بـرگها از جـمله ۱۳۸ پ و ۱۹۸ پ و پـایان نسخه. فواصل عبارات با سه ویرگول مـثلثی شکـل شنگرف مشخص شده است.

یادداشتهای آغاز و انجام نسخه و حاشیه‌نویسیهای صفحات مربوط به مناطق عثمانی است.

یادداشتهای ابـتدای نسـخه: تـملک عـبیدالغـنی مشهور به هـبراوی در ۱۱۱۶ق، وی قـیمت نسـخه را «ثمنه عروس اسدی ش ۲» نوشته است. تملک سید نعمت‌الله بن سید عطاءالله افندی صادقی در ۱۱۲۱ق به قیمت ۵ قروش و یک مصریه با مهر بیضوی او: «وما توفیقی الا بالله عبده نعمة‌الله»، دو یادداشت نحوی به خط او. و مهر بیضوی: «عبده عبدالجلیل بن وهاب...» و دعای بعد از نماز عصر روز جمعه از الخضر.

پایان نسخه یادداشت مطالعه از رضی‌الدین بن بیلوی شافعی: «الحمدلله وبعد فقد طالع هذا الکتاب من اوله الی اخره الفقیر الحقیر رضـی‌الدیـن ابـن البـیلوی الشافعی» و قرائت نسخه بر استادی که نامش خوانده نمی‌شود، یادداشت تملک سید ... بن سـید مـحمد عبدالله قضیب‌البان در غره شوال ۱۰۹۶ق که نسخه از پدرش به او رسـیده بـود بـا مـهر بـیضوی: «عـبده عبدالله». و عبارت «یاکبیکج احفظ من... (در وصالی بقیه آن از بین رفته است)».

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. شامل ۲۲ جزو ۱۰ برگی. این شمارش در گـوشه سـمت چپ بـالای اولین برگ هر جزو با عدد انجام شده است. رکابه‌دار. برگ ۷۸ نونویس.

کاغذ: نخودی و گل‌بهی آهار مهره.

دو، ۲۱۴، یک برگ، ۱۴/۷×۲۰/۸، ۲۱ سطر، ۱۱×۱۵.

جلد: تیماج مشکی با ترنج ضـربی بـزرگ، درون آن طلاکاری منقش، مجدول. سرطبل دار، روی لبـه آن یک ترنج منقش ۱۴ پر. بخشی از عطف جلد از بـین رفته و زیر آن کاغذهایی که برای جلد سازی استفاده کرده‌اند مشخص شده است. قدمت این کـاغذها بـه سده‌های ۸ و ۹ ه باز می‌گردد و نشان می‌دهد صحافی نسخه مربوط به زمان کتابت است. درون کاغذ ابـر و باد. قطر ۵/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۷]

(۹۱۱۲)

تفسیر الائمة لهدایة الامة (تفسیر ـ فارسی و عربی)

مؤلف: محمدرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (زنده در ۱۰۹۷ق)

روش مؤلف این تفسیر چنان است که پس از آوردن چند آیه، ترجمه فارسی آنها را در زیر همان سطور می‌آورد. سپس به نقل اخبار و احادیث به فارسی می‌پردازد (بـه

خط نستعلیق و مرکب شنگرف)، آن گاه همان مطالب را با تفصیل بیشتری به عربی بیان می‌کند (با خط نسخ و مرکب مشکی). از این جهت تفسیر بسیار مفصلی است و شیخ آقا بزرگ دوره کامل آن را بالغ بر سی جلد ذکر کرده است.

این نسخه یکی از مجلدات دوره کامل این کتاب است که در تملک میرزا عبدالله افندی (ح ۱۱۳۰ق) صاحب ریاض العلماء بوده و او آنها را به فرزندش میرزا احمد بخشیده است. دستخط و مهر و امضای وی در بالای برگ اول همه این دوره دیده می‌شود. این دوره را بعدها شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵ـ۱۱۳۵ق) در محرم ۱۱۲۹ق بر مدرسه سلطانیه اصفهان وقف کرد و وقفنامه و مهر او هم در ابتدای همه نسخه‌ها الصاق شده است.

تاکنون از این دوره این نسخه‌ها را می‌شناسیم:

۱. جلد دوم. در یکی از کتابخانه‌های اصفهان، ش ۱۵۸، کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۱۴۲ـ۱۴۵.

۲. یک مجلد شامل آیه ۲۱۹ سوره بقره تا آخر آن. در کتابخانه آیت‌الله حججی نجف‌آباد، ش ۱، حججی نجف‌آباد، ص ۱۷ـ۱۹.

۳. یک مجلد شامل سوره‌های آل عمران و نساء. در کتابخانه آیت الله مرعشی قم، ش ۶۵۳۶، مرعشی، ج ۱۷، ص ۱۱۸.

۴. جلد نهم: سوره یوسف تا سوره نحل. در یکی از کتابخانه‌های اصفهان، ش ۱۵۹، کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۱۴۵.

۵. جلد دهم: سوره بنی اسرائیل. در یکی از کتابخانه‌های اصفهان، ش ۱۶۰، کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۱۴۵.

۶. جلد چهاردهم: سوره قصص تا سوره احزاب. در یکی از کتابخانه‌های اصفهان، ش ۱۶۱، کتب خطی اصفهان، ج ۱، ص ۱۴۵ـ۱۴۶.

۷. یک جلد از سوره نور تا سوره نمل. در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ش ۱۰۶۵۲ که من آن را در فهرست دانشگاه، ج ۲۰، ص ۱۳۴ـ۱۳۶ معرفی کرده‌ام.

۸. یک جلد از سوره انبیا تا سوره مؤمنین، در کتابخانه مدرسه آیت الله بروجردی کرمانشاه، ش ۱۴۱،[۱] مدرسه بروجردی کرمانشاه، ص ۱۱۱ـ۱۱۲.[۲]

این نسخه وقفنامه شاه و تملک افندی را ندارد ولی در ابتدای نسخه به خط افندی نوشته شده: «هذا المجلد من القصص الی آخر حم سجدة».

علاوه بر این سبک نگارش و خط و نسخه‌پردازی و اندازه نسخه کاملاً شبیه نسخه‌های دیگر این دوره است.

نکته گفتنی دیگر آن که هیچ یک از این نسخه‌ها انجامهٔ کاتب و تاریخ کتابت ندارد.

از سوره قصص تا پایان سوره سجده و یک صفحه از آغاز سوره احزاب (بخشهای نوشته شده از سوره احزاب را خط زده‌اند). از انجام افتادگی دارد.

دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۴۵ـ۴۶ و ج ۲، ص ۶۹۷ـ۶۹۸؛ منزوی، ج ۱، ص ۲۶ـ۲۷؛ کشاف الفهارس، ج ۳، ص ۲۰۴ـ۲۰۷؛ دنا، ج ۳، ص ۱۱۹ـ۱۲۰؛ فهرست مخطوطات مکتبة الامام الحکیم العامة، ج ۱، ص ۱۲۶؛ «تحقیق و پژوهشی در تفسیری مخطوط از تفاسیر شیعه به نام تفسیر الائمة لهدایة الامة»، سید احمد تویسرکانی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، دوره دوم، ش ۲۰ و ۲۱، بهار و تابستان ۱۳۷۹ش، ص ۱۴۱ـ۱۵۸.

آغاز: «سورة القصص. فصل فی خواصّها. الصدوق فی باب ثواب من قرأ الطواسین الثلث من کتاب ثواب الاعمال مرسلاً».

انجام موجود: «سورة الاحزاب... ای پیغمبر بپرهیز از خدای و پیروی مکن کافران».

خط: بخش عربی تفسیر نسخ و بخش فارسی نستعلیق شنگرف، آیات قرآن ثلث جلی معرب.

---

۱. این نسخه وقفنامه شاه سلطان حسین را ندارد.

۲. شاید نسخه ش ۱۲۶۰ کتابخانه کاخ گلستان هم جزو همین دوره باشد. آن نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد اما اندازه‌ها و تعداد سطور و نوع صفحه‌پردازی آن شبیه به نسخه‌هایی است که ذکر شد. رک: کتب دینی سلطنتی، ص ۱۶۷ـ۱۶۸.

عناوین ثلث شنگرف، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده. بین آیات و احادیث علامت (۵) به شنگرف. چند جای نسخه کلمه وقف نوشته شده. تقسیمات قرآنی و شماره سوره‌ها در حاشیه به شنگرف نوشته شده. بر برچسب کاغذی عطف جلد نام کتاب به صورت: «تفسیر امیرکبیر منشی الممالک ... رضا» آمده است. در لبهٔ کاغذی بالای نسخه نام سوره‌هایی که در این مجلد تفسیر شده‌اند نوشته شده است.
آغاز نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: یادداشتی به خط میرزا عبدالله افندی اصفهانی که نوشته: «هذا المجلد من القصص الی آخر حم سجدة» (نوشته او امضا ندارد اما کاملاً شبیه دستخط او در دیگر نسخه‌های این تفسیر است)، مهر مستطیل: «یا امام حسن»، یادداشت محمدابراهیم بن زین‌العابدین نصیری طوسی[1] به خط رقاع زیبا با مهر مستطیل او: «علی بس است ظهیر محمدابراهیم ۱۰۸۷»، وی نسخه را استکتاب کرده بوده است. با این عبارت: «هو. استکتبته راجیا من الله تعالی توفیق فهمه ودرک معضلاته وانا العبد الاقل محمّدابراهیم بن زین‌العابدین النصیری الطوسی عفی عنهما بالنبی والوصی». تملک محمدابراهیم قزوینی با مهر مستطیل او: «تلک حجتنا اتیناها ابراهیم» و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
پایان نسخه یادداشتی یادگاری در ۱۰ محرم ۱۲۱۹ق که پس از زیارت اهل قبور و فیض ناب از صحبت جناب ملامحمدکاظم و مستفیض از مطالعه این کتاب نوشته شده است.
جزوها ۸ برگی. در بالای اولین برگ هر جزو نشان صحاف با عبارت «ربّ یسر» نوشته شده است.
رکابه‌دار.
کاغذ: نخودی آهار مهره، دوپوسته شده.
یک، ۲۴۵، دو برگ، ۲۳/۸×۳۷/۲، ۲۸ سطر، ۱۵×۲۸.
جلد: تیماج سرخ، مجدول زرین، دورو، درون مشکی، نسخه پیشتر سرطبل داشته که اکنون از آن افتاده ولی اثراتش بر برگهای پایانی نسخه و کنارهٔ دفهٔ دوم جلد مشهود است. قطر: ۳/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۱]

(۹۱۱۳)

مرآة الفصاحة (شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: محمدمفید بن محمدنبی شیرازی، داور (۱۲۵۱-۱۳۲۵ق)

تذکره شعرای فارس؛ تنظیم شده در یک فاتحه و ۲۸ حرف و یک خاتمه.
فاتحه: در بیان سه امر:
امر اول: در بیان معنی شعر و آغاز انشاء آن و ابتدای نظم عربی و فارسی.
امر دوم: در تعریف علم عروض و بحور شعر و اقسام کلام منظوم.
امر سوم: در توصیف فارس عموماً و شیراز خصوصاً.
خاتمه: در ذکر احوال و اشعار مؤلف.
تاریخ پایان یافتن کتاب در آخر نسخه ۲۲ صفر ۱۳۱۶ق نقل شده است. اما مسلماً مؤلف پس از این تاریخ هم مطالبی بدان افزوده؛ مثلاً در برگ ۳۳ ر در

---

۱. وی برادرزادهٔ مؤلف کتاب است و در پایان نسخه‌ای از کشف الآیات، مورخ ۱۰۸۲ق، بدین مطلب اشاره کرده. رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۲۰۷ و ملی تهران، ج ۱۵، ص ۶۰ (نسخه پیشتر در مجموعه حسین مفتاح بود اما بعداً به این کتابخانه منتقل شد).
تملک محمدابراهیم بن زین‌العابدین نصیری را در چند نسخهٔ دیگر هم دیده‌ام که بعضی از آنها تألیف عمویش است. برای مشخصات آنها رک: مرعشی، ج ۱۱، ص ۳۳۳ (تفسیر الائمة)؛ فیضیه، ج ۱، ص ۲۱۱؛ دانشگاه تهران، ج ۳، ص ۵۱۶ و ج ۹، ص ۱۳۲۹؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۶۳۲؛ کتب خطی اصفهان، ج ۲، ص ۲۰۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۱۱، ص ۹۱۷؛ مجلس، ج ۲۵، ص ۴۵۵ و ج ۳۷، ص ۳۵ و نسخه ش ۹۱۱۷ در همین مجلد.

شرح حال ادیب شیرازی نوشته: «و تا اکنون سنه ۱۳۱۹ شصت سال از عمرش می‌گذرد».

چاپ: با تصحیح محمود طاووسی، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۷۱ش.

کامل.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۲۴۷ ـ ۲۶۳؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۵۳.

آغاز: «ستایش مر خدایی را که نشانه‌های توانایی و دانایی خود را در آفاق وانفس به آفریدگان نموده و زبان سخنوران بلکه لسان حال و مقال هر شیء را».

انجام:

«ان الصلوة علی النبی محمد

ندبٌ اذا ذکر اسمه تعظیما

یا ایها المتدینون بدینه

صلوا علیه وسلّموا تسلیما

قد تمّ تالیف کتاب مرآة الفصاحة فی الثانی والعشرین من صفر السنة السادسة عشر بعد الثلثمائة والالف من الهجرة».

انجامه: «ونقل من خطّ المؤلف قدّس الله نفسه وطیّب رمسه فی ۱۹ شعبان المعظم سنة ۱۳۲۹ من الهجرة».

خط: نستعلیق، عناوین ثلث جلی، کاتب: حاجی میرزا ابراهیم نیریزی متخلص به ساکت[1] (بنا بر نوشته شعاع‌الملک در آغاز نسخه)، تاریخ کتابت: ۱۹ شعبان ۱۳۲۹ق از روی خط مؤلف.

عناوین شعرا به خط ثلث جلی مشکی، با کمی تصحیح در حاشیه صفحات، ۷ برگ آغازین نسخه فهرست مطالب و شاعران کتاب آمده است. در صفحه عنوان محمدحسین شعاع‌الملک نوشته: «تذکرة مرآة الفصاحة **تألیف مرحوم شیخ مفید داور به خط حاجی میرزا ابراهیم نیریزی متخلص به ساکت. این کتاب از روی خط مؤلف نسخه شده. تحریراً فی یوم چهارشنبه ۲۷ شهر ربیع‌الاول ۱۳۴۷ هجری نبوی صلع محمدحسین شعاع‌الملک». کتاب در کتابخانه شعاع شماره ۴۲۲ داشته است. با مهر بیضوی او در ابتدا و انتهای نسخه به نقش: «شعاع ۱۳۱۵». بالای همان صفحه تعداد اوراق کتاب دوازده جزو یک دس[ـته] نوشته شده است. به همراه حق الکتابه به سیاق که آن را پاک کرده‌اند. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. از ایشان چند یادداشت در حواشی نسخه با مداد به یادگار مانده است. از جمله درباره شرح حال وصاف شیرازی صاحب تاریخ معجم در حاشیه نوشته است: «قول مؤلف ـ طاب ثراه ـ در ترجمه حال وصاف الحضرة مضطرب است. رجوع شود به فهرست کتب مخطوطه نگارنده سطور سلطان‌القرایی» (برگ ۱۶۲ ر). پایان نسخه دو برگ کوچک شامل نامه محمدعلی سدیدالسلطنه در شرح احوال خودش ضمیمه شده است (به خط خودش). این نوشته تاریخ ۱۳۲۱ق دارد. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.**

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش روسی و تاریخ ۱۸۸۶م.

۱۷۴ برگ، ۱۵/۵×۲۲/۷، ۱۶ سطر، ۱۰/۵×۱۶/۵.

جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف و گوشه‌ها میشن قهوه‌ای. قطر: ۲/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۵۶]

(۹۱۱۴)

مخزن الاسرار فی معرفة احکام الائمة الاطهار

(فقه ـ فارسی و عربی)

مؤلف: محمدعلی بن محمدحسن آرانی کاشانی (۱۱۷۷ـ ۱۲۴۴ق)

مجموعه سؤال و جواب فقهی که به ترتیب معمول کتب فقهی مرتب شده است.

۱. شرح احوال او در حرف «س» همین کتاب ذکر شده است. داور دربارهٔ او نوشته: «اسمش میرزا ابراهیم نیریزی، ادیب و فاضل و خط نسخ را نیکو کرده و نثر و نظم مطبوع دارد و با صاحب مرآة الفصاحة آشنایی زیاد دارد و به شغل کتابت و معلمی اشتغال دارد و به سفر طهران و غیر آن رفته» (برگ ۷۳ ر).

آغاز: «حمد بیرون از اندازه و حد حضرت خداوندی را سزد که به واسطهٔ ارسال رسل و انزال کتب و آراء سبل».

انـجام: «و تـصرف چـون دلیـل رضـا است آن را از مسقطات خیار می‌شمارند نه این کـه تـصرف خـودش برأسه مسقط علی حده باشد».

در آغاز کتاب نجاسات مؤلف یکی از رساله‌های خود با نام قالعة الشبهه را ضمیمه کرده و متن کاملش را آورده است: (۱۵ ر ـ ۲۹ پ).

آغاز: «الحمدلله علی ما هدانا الی سبیل الخیر والرشاد وجنبنا عن طریق الغی والعناد... وبعد فیقول الفقیر... انی کنت برهة من الازمان فی الحائر الحسینیة... عند السید النجیب... سید علی الطباطبائی وولده الفاضل... السـید محمد... بمباحثة الفقه والاصول حتی انتهی البـحث الی مسئلة تجنیس المتنجس التی لم یتکلم فیها بـخصوصها احد سوی المحدث الکاشانی... امرنی السید المعظم الیه ان اکتب رسالة اجمع فیها عبارات الاصحاب واذکر فیها الادلة... وسمیتها قـالعة الشـبهة فـی تـنجیس مـا لاقـی المتنجس برطوبته».

انجام: «فهی علنیة من جـهة وحکـمیة مـن اخـری. ولیکن هذا آخر ما اردنـا ایـراده... بـمحمد وآله اشـرف البریات وصلی الله علی محمد وآله اکرم المخلوقات تم والاؤه عم».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ. عناوین و نشانیها شنگرف، تصحیح شده و در حاشیه اضافات دارد، با خـط خـوردگی در مـتن. صـفحات سفیدی میان نسخه باقیمانده که مؤلف به مرور زمان مطالبی بدانها می‌افزوده است.

۱۳ برگ ابتدایی نسخه فهرست مطالب کتاب به خط خود مؤلف است. این فهرست مقدمه‌ای هم دارد که در آن نوشته: «چون این کتاب مسمی به مخزن الاسرار **را بر ترتیب کتب فقهیه ترتیب دادم و مسائلی چـند در آن درج کردم و لیکن بـعض مسـائل آن در غـیر موضع خود سمت ذکر یافت بر خود لازم شمردم که فهرستی از برای آن ترتیب دهم لهذا بـه ذکـر ایـن فهرست پرداختم».**

ابتدای نسخه فهرست کتابخانه مؤلف «تفصیل کتبی که این حقیر دارم بدین مـوجب است: از ابـتیاعی و ارثی» به خط مؤلف و تملک محمدعلی بن علی بـن لطفعلی تبریزی در ۱۲۹۹ق با مهر بـیضوی: «عـبده محمدعلی بن علی ۱۲۹۲(؟)» و تملک عبدالحـمید بن محمدعلی مجتهدی و یک حرز نوشته شـده در شنبه ۲۳ ذی قعده ۱۲۳۴ق، با مهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی.

جزوها ۸ برگی. با نشان صحاف به صورت علامت (٧) در سمت راست گوشه بالایی ورق وسـط هـر جـزو. رکـابه‌دار. در بـخشهای اولیـه عـناوین پـیش از شنگرف‌نویسی با خطی ریز در حاشیه نوشته شـده بود.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

یک، ۳۸۰، یک برگ، ۱۵×۲۱/۲، ۱۹ سطر، ۹×۱۳/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای مستعمل. قطر: ۴/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۵۳]

(۹۱۱۵)

مجموعه:

مؤلف: محمدباقر بن محمدجعفر بهاری همدانی (۱۲۷۷-۱۳۳۳ق)

فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۱۲ـ۲۱۳؛ مصفی المـقال، ص ۸۷؛ مـیراث شـهاب، ش ۱۳، ص ۴ـ۸؛ مـرعشی، ج ۳۱، ص ۱۴۲ـ۱۴۶ و ۲۰۷ـ۲۱۰.

۱. تلخیص الرسائل الرجالیة «۱ پ ـ ۹۸ ر» **(رجال ـ عربی)**

گزیده ۱۷ رساله رجالی محمدباقر بن محمدتقی شـفتی (۱۲۶۰ق) است که در ۱۷ فصل تنظیم شده:

الفصل الاول: فی اتحاد معویة المنسوب الی شریح مرة و میسرة بن شریح اخری و التعدد ظاهر (پایان یافته در شب ۱۰ ربیع‌المولود ۱۳۱۳ق).

الفصل الثانی: فی محمد بن الفضیل (پایان یـافته در ۲۰ ربیع‌المولود).

الفصل الثالث: فی محمد بن خالد البرقی.
الفصل الرابع: فی احمد بن محمد بن خالد البرقی.
الفصل الخامس: فی محمد بن احمد عن احمد عن العمرکی.
الفصل السادس: فی محمد بن اسمعیل عن الفضل بن شاذان فی اسناد الکلینی(ره) (پایان یافته در یک مجلس در شب ۲۸ ربیع‌المولود ۱۳۱۳ق).
الفصل السابع: فی احمد بن محمد بن عیسی (پایان یافته در یک مجلس در جمعه ۷ ربیع‌الثانی ۱۳۱۳ق).
الفصل الثامن: فی شهاب بن عبدربه (پایان یافته در ۱۰ ربیع‌الثانی ۱۳۱۳ق).
الفصل التاسع: فی عبدالحمید بن سالم العطار و ابنه محمد (پایان یافته در عصر پنجشنبه ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۳۱۳ق).
الفصل العاشر: فی عمر بن یزید (پایان یافته در یک مجلس در شب ۱۴ جمیدالاول ۱۳۱۳ق با اغتشاش در نسخه اصل).
الفصل الحادی عشر: فی ماجیلویة (پایان یافته در عشیه پنجشنبه ۲۶ جمیدی‌الاول ۱۳۱۳ق، از روی نسخه‌ای سقیم).
الفصل الثانی عشر: فی محمد بن سنان (پایان یافته در عشیه سه‌شنبه غره جمیدی الآخر ۱۳۱۳ق).
الفصل الثالث عشر: فی محمد بن عیسی بن عبید الیقطینی (پایان یافته در ۱۲ جمیدی‌الثانیه ۱۳۱۳ق).
الفصل الرابع عشر: فی عدة الکافی (پایان یافته در روز ۲۰ جمیدی الآخر ۱۳۱۳ق).
الفصل الخامس عشر: فی سهل بن زیاد الآدمی (پایان یافته در ۲۳ جمیدی‌الآخری ۱۳۱۳ق).
الفصل السادس عشر: فی حماد بن عیسی الجهنی (پایان یافته در ۲۷ جمیدی الآخرة ۱۳۱۳ق).
الفصل السابع عشر: فی ابان بن عثمان الاحمر و اصحاب الاجماع (پایان یافته در ۲۷ رجب ۱۳۱۳ق).

نسخه ناقص بعضی از رساله‌ها در اختیار بهاری بوده و او در چند جای کتاب به این نکته اشاره کرده است (مثلاً در فصل هفتم نوشته: «وجدنا تلک الرسالة ناقصة»).

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله اجمعین ولعنة الله علی اعدائهم الی یوم الدین. وبعد فیقول العاصی محمدباقر بن محمدجعفر بن محمدکافی بن محمدیوسف الهمدانی البهاری رحمهم الله هذه تلخیص عدة من رسائل سمیّنا المرحوم حجة الاسلام اسکنه الله دار المقام اکتفیت فیها بالمهم من مطالبه وترکت ما لا یتعلق تمام‌التعلق بالمرام فتلخیص کل فی ضمن فصل و ما یسمح به الخاطر فی الحواشی. الفصل الاول فی اتحاد معویة المنسوب».

انجام: «والشیخ فی کتابیهما الفساد عقیدته ومما یرشد الی فساد القول بناووسیة مض الی ما مرّ روایته عن ظم کما فی جش و ست. انتهی فی ۲۷ شهر رجب المرجب سنة ۱۳۱۳ وبقیت رسائل آخر نفردها ان شاء الله. کتب ذا مؤلفه الفقیر محمدباقر حامداً مصلیاً مسلماً مستغفراً».

۲. تلخیص الرسائل الرجالیة «۱۰۱ پ ـ ۱۴۹ پ»
(رجال ـ عربی)

گزیدهٔ ۳ رسالهٔ دیگر از رسائل رجالی شفتی است. بهاری قصد داشته در این مجموعه از ۴ رساله شفتی سخن بگوید اما همهٔ نسخه‌های آن همین ۳ بخش را دارد:

الفصل الاول: فی ابی‌بصیر (پایان یافته در بطة ۱۱ رمضان ۱۳۱۳ق).
الفصل الثانی: فی اسحق بن عمار.
الفصل الثالث: فی حسین بن خالد.

از انجام نانوشته مانده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین الی یوم الدین. وبعد فیقول العاصی محمدباقر بن محمدجعفر الهمدانی البهاری بعد ما فرغت من تلخیص سبع عشر رسائل سمیّنا حجة الاسلام احله الله دار المقام شرعت فی تلخیص اربع اخو له علی هذا المنوال وخیالات ذهبی فی الحواشی. الفصل الاول فی ابی‌بصیر. عن جماعة فی حدیث فی سنده ابوبصیر منهم».

انجام: «فقد رویته عن محمد بن محمد بن عصام الکلینی وعلی بن احمد بن موسی والسنانی رض محمد بن یعقوب الکلینی انتهی واظنها ناقصة».

خط: نسخ، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۲۷ رجب ۱۳۱۳ق (رساله اول).
عناوین شنگرف، عبارات کتاب شفتی در متن و توضیحات و حواشی بهاری در هامش صفحات آمده است، برخی از این حواشی نشانی «منه» دارد. بخشهای نوشته شده در حاشیه کمی بدخط تر است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش
A MAGNANI e C.
۱۴۹، یک برگ، ۱۵/۸×۲۲/۱، ۱۶ و ۲۱ سطر، ۹/۵×۱۶.
جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سر ترنج و جداول گرهی و ساده. قطر: ۲/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۵]

(۹۱۱۶)

مذهب السیئات ومبدل السیئات بالحسنات والباقیات الصالحات فی بیان اسرار الصلوات

(فقه و فلسفه احکام ـ عربی)

مؤلف: محمدحسن بن محمدحسین سردرودی تبریزی (۱۳۰۶-۱۳۷۱ق)

درباره احکام و آداب و شرایط و اسرار و فلسفه نماز است. تنظیم شده در مقدمه و ۸ باب:
المقدمة: نذکر فیها نبذة من فضائل تحصیل العلم الذی منه تعلم مسائل العبادات، در ۳ فصل:
الفصل الاول: فی فضل تعلم العلم الذی منه تعلم المسائل.
الفصل الثانی: فی بیان ذمّ العمل بلا علم واتیان العبادات بدو تعلّم مسائلها وآدابها.
الفصل الثالث: فی بیان فضل تعلیم المسائل لمن لا یعلمها وان تعلیمها للاهل والعیال من اوجب الواجبات ومؤکداتها وبیان ذم من لم یعلّمها.
الباب الاول: فی بدو وجوب الصلوة والمستفاد من الاخبار انها انما فرضها الله تعالی لنبیه محمد فی لیلة المعراج.
الباب الثانی: فی بیان فضایلها، در ۴ فصل.
الباب الثالث: فی تارکها والمستخف لها و ما یتعلق بذلک، در ۳ فصل.
الباب الرابع: فی بیان مقدمات الصلوة وفضلها وآدابها واسرارها وما یتعلق به، در ۹ نور.
الباب الخامس: فی مقارناتها واسرارها وفضائلها وحکمها وما یتعلق بها من الاخبار والروایات والقصص والحکایات، در یک مقدمه و ۱۱ فصل.
الباب السادس: فی بیان ما یوجب قبولها ویزید فضلها وشأنها وکمالها وسایره یتعلق بذلک در چند فصل.
الباب السابع: فی بیان ما یوجب عدم قبولها وینقص کمالها وما یتعلق بذلک، در ۱۱ فصل.
الباب الثامن: فی بیان جملة من الامور المتفرقة، در ۳ فصل.

ابتدای تألیف در دهه اول ذی‌الحجة الحرام ۱۳۲۶ق و پایان یافته در سه‌شنبه ۱۸ شوال ۱۳۲۷ق. مؤلف در پایان فهرستی از ۱۴ کتاب نوشتهٔ خودش و در مقدمه نام منابع تألیف را ذکر کرده است. نوشته شده پس از کتاب دیگر مؤلف نخبة المجالس فی المواعظ والنصایح.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل الصلوات الیومیة تکبیرة وتمجیدة وثنائه وتحمیده ودعاء وابتهال فی حضرته ذی الجلال».

انجام: «ومنها رسالة فی مستدرکات قصص العلماء ونسئل الله سبحانه ان یجعلها خالصاً لوجهه الکریم ویتقبلها بقبول حسن انه سمیع علیم».

انجامه: «فیسنه ۱۳۲۷. وکان فراغ فی فصل الخریف ماضیاً منها اربعین یوماً نسئله التوفیق لما یحب ویرضی قاله بلسانه وحرره ببنانه مولفه الجانی محمدحسن».

خط: نستعلیق تحریری، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۴۰ روز گذشته از پاییز ۱۳۲۷ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، بالای همه صفحات عنوان ابواب و فصول به شنگرف نوشته شده. با افزوده‌هایی از مؤلف در هامش صفحات. در لبهٔ نسخه نام کتاب نوشته شده. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۲ برگی. رکابه‌دار. پایان

نسخه مهر مربع مؤلف به نقش: «الیس الله بکاف عبده حسن بن حسین ۱۳۲۳».
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش روسی و تاریخ ۱۸۸۲م.
پنج، ۳۰۴، سه برگ، ۱۶/۹×۲۱/۶، ۱۴ سطر، ۱۰×۱۷/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای ساده. قطر: ۳/۵.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۴]

(۹۱۱۷)

تفسیر الائمة لهدایة الامة (تفسیر ـ فارسی و عربی)
مؤلف: محمدرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (زنده در ۱۰۹۷ق)
از سوره نور تا پایان سوره نمل.
رک: ش ۹۱۱۲.
آغاز: «سورة النور. فصل فی تنزیلها. محمد بن یعقوب فی باب بعد باب آخر منه وفیه ان الاسلام قبل الایمان من کتاب طینة المؤمن».
انجام: «اذا رأوهم والدلیل علی ان الآیات هم الائمة علیهم السلام قول امیرالمؤمنین صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین ما لله آیة اعظم منی».
همه مشخصات و تملکها مانند شماره (۹۱۱۲). با تملک محمدابراهیم بن زین‌العابدین نصیری طوسی و مهر مستطیل او و تملک محمدابراهیم قزوینی، با مهر او و مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مهره، دوپوسته شده.
دو، ۳۵۸، یک برگ، ۲۳/۵×۳۷، ۲۸ سطر، ۱۵×۲۸.
جلد: تیماج زیتونی، مجدول زرین، دورو، درون سرخ، سرطبل‌دار. قطر: ۴/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۰]

(۹۱۱۸)

کلیات قاسم انوار (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: سید علی بن هارون، شاه قاسم انوار (۷۵۷-۸۳۷ق)
رک: ش ۸۹۶۳.

۱. رساله علم «۱ پ ـ ۸ پ»
از انجام افتادگی دارد.
آغاز: «شکر و سپاس و حمد بی‌قیاس سزاوار حضرتی است که ذات او از صفت امکان و صفات او از سمت نقصان».
انجام موجود: «مثل آن هرگز نیافته بودند و تصوّر نکرده از غایت تعظیم صف زدند به ملاحظهٔ».

۲. غزلیات «۱۰ ر ـ ۱۵۴ پ»
از آغاز افتادگی دارد.
آغاز موجود: ایضاً له
باده می‌ریزند صافی دم بـه دم در جـام مـا
تا چه خواهد شد ز جـام یـار مـا انـجام مـا
انجام:
جـام جـهانی روح و روانـی
جامی به ما ده چون شاه جـامی
قـاسم ز عـالم رو بـا تـو دارد
بـدر مـنیری صـدر امـامی

۳. کتاب مرثیه «۱۵۵ ر ـ ۱۵۶ ر»
آغاز:
میر مـخدوم سـفر کـرد و وداعـی فـرمود
همه دلهـای عـزیزان بـه فـراقش فـرسود
دل ما از همه عالم به هـوایش بـرخـاست
علم الله کـزین جـمله تـو بـودی مـقصود
انجام:
آن خواجه نمردست کـه آن زنـدهٔ جـاوید
نـاگـه سـفری کـرد ازیـن دار بـذان دار
قـاسم ز فـراق تـو روان کـرد دمـادم
سـیلاب سـرشک مـژه از ابـر گـهربار

۴. اشعار ترکی و گیلکی «۱۵۶ ر ـ ۱۵۷ پ»
اولین شعر آن ترکی و بقیه گیلکی است (۶ شعر).
آغاز: لغة ترکی
بـیا ای سـاقی جـانها بـیار آن بـاده در گـلشن
به غایت خوش دلم کآن یار می‌پرسد که سن کـمسن

انجام:
قاسمی از فراق و غم گم شد و بیخبر ز خود
گم شدهٔ فراق را از کرم تو واوجو

۵ .کتاب ترجیع «۱۵۸ ر ـ ۱۶۱ پ»
آغاز:
بیا ای عشق عالم سوز بی‌غم
قدم بر چشم من نه خیر مقدم
دلم از ننگ هشیاری ذلیل است
به یک جام شرابش کن مکرّم
انجام:
به وصف شاهد آمد بلبل و گل
که چون هم شاهدی هم عین مشهود
تویی اصل همه پنهان و پیدا
به افعال و صفات و ذات و اسما

۶.کتاب مقطعات «۱۶۲ ر ـ ۱۶۸ پ»
آغاز:
هزار شکر خدا را که در جمیع امور
همیشه بر کرم اوست اعتماد مرا
هزار لطف و کرم می‌رسد به جان ز حبیب
بدان خوشم که بدان است استناد مرا
انجام:
یک چند مرا پیر خرد گفتی پند
هان تا نکنی به مهرورزی پیوند
نشنید نصیحت بدر بخت نژند
هجران به سرم تاخت چو کوه الوند

۷.کتاب الرباعیات «۱۶۹ ر ـ ۱۷۳ پ»
آغاز:
ما را ز عنایتش جمیل است جمال
عالم همه تشنه‌اند و ما آب زلال
انجام:
مندین جماعت سوردی که شیخ آدنه در
دیدم نجه سوره سیز که شیخ ادنه در

۸. رساله عدد مقامات «۱۷۴ ر ـ ۱۷۶ ر»
آغاز:
[حمد بر] حضرت غنی احد
الذی لم یلد و لم یولد
واهب ملک جود و اصل وجود
لیس فی الملک غیره موجود
انجام:
قاسمی یار آنک این دارد
هر که این داشت محض دین دارد
صلوات خدای بر احمد
بر روان صحابهٔ امجد

۹. بیان واقعهٔ آمدن امیر تیمور «۱۷۶ پ ـ ۱۷۸ ر»
آغاز: «برادر عزیز را سعادت ابدی مساعد باد و به رضا و لقا نانرسیده از دنیا مرواد بالنبی و آله الامجاد. روزی چندست که سلطان معشوق».
انجام:
کنون مضمون جمله باز گویم
ترا از سرّ حق سر باز گویم
اگر در خطهٔ این شهر پایم
ازین معنی دو صد برهان نمایم

۱۰. انیس العارفین «۱۷۸ پ ـ ۱۹۰ پ»
آغاز: «منت خدای را جلّت عظمته و علت کلمته که به شعشعهٔ انوار اسرار شموس ارواح اقمار قلوب انسان را».
انجام:
غیر او را من نمی‌بینم وجود
پیش او زان است جانم در سجود
نور او بگرفت عالم را تمام
دیده بگشا تا بهبینی والسلام

نسخه ما انجامهٔ کاتب ندارد. اما پس از آن که این نسخه را با نسخه شماره ۲۶۱۲ همین کتابخانه ـ که آن هم کلیات قاسم انوار است ـ مطابقت دادم از نوع تحریر کلمات و رسم الخط و فواصل و تزئینات و طرز

کتاب‌پردازی به نتیجه یقینی رسیدم که هر دو نسخه را یک نفر کتابت کرده است. در نسخه ما هیچ تاریخی به چشم نمی‌خورد اما نسخه شماره ۲۶۱۲ در روز سه‌شنبه ۴ جمادی‌الآخر ۸۵۴ق به خط صدر قلندر استنساخ شده است (رک: بخش تصاویر).

خط: تعلیق، کاتب: [صدر قلندر]، تاریخ کتابت: نیمه سده ۹هـ.

عناوین اشعار به زر و لاجورد و شنگرف، صفحه عنوان نسخه شمسه مذهب و مرصع کوچک. برگ آغازین نسخه کتیبه‌ای ساده و مختصر با نقش گل و بوته زرین تحریردار مشکی و شنگرف، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، در برگهای ۱۵۵ر و ۱۵۸ر و ۱۶۲ر و ۱۷۴ر و ۱۷۶پ و ۱۷۸پ پیشانی مذهب و مرصع با زمینه سفید و لاجورد که نام کتابها با خط ثلث زرین قلم‌گیری شده درون آنها نوشته شده است، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. به جای برگهای افتادهٔ وسط نسخه برگهای سفیدی گذاشته شده. در برگ ۹۲ر نقش مهری چهارگوش ۳ بار کوفته شده بود که همه آنها محو شده است.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۱۹۰، چهار برگ، ۸/۸×۱۵/۲، ۱۷ سطر، ۵/۹×۱۱/۶.

جلد: دورو، تیماج مشکی سوخت با ترنج و سرترنج و جداول زرین، درون عنابی، سوخت با ترنج زمینه لاجورد و نقوش گل و بوته زرین و دو سرترنج و جدولهای زرین، کمی فرسوده. قطر: ۲/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۶۵]

(← تصویر)

(۹۱۱۹)

مسالک الافهام الی تنقیح شرائع الاسلام (فقه ـ عربی)

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ۹۶۵ق)

جلد ۶ و ۷. از آغاز قسم رابع کتاب الصید والذباحة تا پایان. بدین ترتیب: جلد ۶ (از آغاز تا ۱۳۹پ)، صورت دستخط مؤلف (۱۴۰ر ـ ۱۴۱ر)، ۳ برگ سفید، جلد ۷ (۱۴۵پ تا پایان نسخه).

دنا، ج ۹، ص ۵۰۹ـ۵۳۳؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۸۳ـ۱۸۴؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۱، ص ۳۲۹ـ۳۴۰.

آغاز: «القسم الرابع فی الاحکام وهی اثنی عشر کتاباً. کتاب الصید والذباحة. انما ترجم الکتاب بالصید والذباحة لانّ الحیوان المأکول».

انجام: «وعما یبعد عن مرضاته مصروفاً... (چند کلمه وصالی شده) الکریم والحمد لله حمد الشاکرین والصلوة علی سید المرسلین محمد وعلی آله وصحبه اجمعین. فرغ من تعلیقه مصنفه... زین‌الدین بن علی بن احمد الشامی العاملی منتصف نهار یوم الاثنین ثامن شهر ربیع‌الآخر عام اربع وستین وتسعمائة... مسلماً مستغفراً».

انجامه: «تَم المجلد السّادس من کتاب مسالک الافهام الی تنقیح شرآیع الاسلام بقلم العبد الفقیر الی عفو الله تعالی وَکرمه اقل الخلیقة وَاللّاشی فی الحقیقه یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدین الحسینی العاملی عامله الله تعالی بعفوه وکرمه وغفر له ولآبائه وللمومنین یوم الاربعا خامس عشر شهر محرّم الحرام من شهور سنة خمس وسبعین وتسعمائة نبویه هجریه علی مشرفها السّلم والتحیه والحمدلله رب العالمین وصلی الله علی محمّد خاتم النبیین وَعلی اله الطیبین الطاهرین وسَلّم تسلیما کثیراً الی یوم الدّین» (پایان جلد ۶، برگ ۱۳۹پ). و در حاشیه آن: «بلغ مقابلةً وتصحیحاً بنسخة اصله المنقول منها وهی منقولة من خط مصنفها قدس سرّه وَالمنقول من النسخة المشار الیها هو من اول کتاب الفرایض وصحّح بحسب الجهد والطاقة والحمدلله اولا واخرا وعلی کل حالٍ وکتبه کاتبه حامدا مصلیا مسلما مستغفراً». «فرغ من کتابته مع تشویش البال وضیق المجال وعدم انتظام لاحوال لسبب الحلّ والترحال العبد الفقیر الضعیف المفتقر الی رحمة ربه وشفاعة نبیه وائمته اقل الخلقة واللاشی فی الحقیقة جمال‌الدین یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدین الحسینی الشامی العاملی عامله الله بعفوه وکرمه وعفی عن سیئاته بجوده ومننه منتصف نهار الاثنین سابع عشرین شهر الله الحرام شهر رجب الاصم

عام سبعین وتسعمائة الهجرية ... ونقل مـن اصـله وهـو مسودة مصنفه تغمد الله تعالى بـعفوه ورحـمته واسكـنه فسيح ...» (پایان نسخه).

خط: نسخ معرب، کاتب: جمال‌الدین یوسف بن محمد بن محمد بن زین‌الدین حسینی شـامی عـاملی[1] از روی مسوده خط مؤلف، تاریخ کتابت: چهارشنبه ۱۵ محرم ۹۷۵ق (پایان جلد ۶، برگ ۱۳۹ پ)، نیمه روز دوشنبه ۲۷ رجب ۹۷۰ق.

عناوین و نشانیها شنگرف. بر فراز عناوین فرعی خط شنگرف کوتاه، در پایان عبارتهای نقل شده از شرایع الاسلام **علامت ( ) به شنگرف. در حاشیه تصحیح شده و کمی حاشیه‌نویسی دارد (بعضی با نشانی «منه رحمه الله» و بعضی جدیدتر).**

یادداشتهای صفحه عنوان: فهرست کتابهای مسالک، تملک جواد محیی‌الدین، تملک محمدعلی بن علی بن لطفعلی بـن احـمد تـبریزی در ۱۲۹۸ق بـا مـهر بـیضوی: «عـبده مـحمدعلی بـن عـلی»، تـملک عبدالحمید بن محمدعلی بن علی بن لطـفعلی بـن احمد بن لطفعلی بن محمدصادق تبریزی مجتهدی. در برگ ۱۴۱ ر تملک جواد محیی‌الدین عاملی جامعی همدانی. در گوشه بالای برگ ۱۴۴ ر کاتب نام خودش را نوشته است. برگ ۱۴۵ پ تملک جواد محیی‌الدین. در برگ آخر نسخه نیز تملک او هست. پشت دفه اول جلد تملک قاسم محیی‌الدین وجواد مـحیی‌الدیـن (نوهٔ قاسم).

بین دو جلد کتاب یادداشتی از شهید درباره اجماع از نظر شیخ طوسی آمده است (۱۴۰ ر ـ ۱۴۱ ر). با عنوان «مما وجد بخط مصنفه قدس سره».

آغاز: «فصل یشتمل علی التنبیه علی مسائل ادعی فیها الشیخ الاجماع مع انه نفسه خالف فی حکم ما ادعی الاجماع فیه افردناه للتنبیه ... من کتاب النکاح دعواه فی الخلاف **الاجماع علی ان الکتابیه اذا اسلمت».**

انجام: «لا یدخل الآبـاء والاولاد فـی العـقل مـحتجاً بالاجماع وقال فی النهایة **یدخلون فیه».**

در حاشیه آخر آن: «بلغ مقابلة باصله وهی مسـوّدة مصنفه قدس سره».

در عطف و لبهٔ نسخه نام کتاب نوشته شده. بـا مـهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جـزوها ۱۰ (ج ۶) و ۸ (ج ۷) برگی. با نشان صـحاف در گـوشه سـمت چپ پایین ورق وسط هر جزو (خط ممتد طولانی‌ای که در حاشیه سـفید صـفحه بـا خـطزن کشـیده شـده). رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره، کمی حاشیه پایین صفحات آبخورده.

یک، ۳۱۴، دو بـــرگ، ۲۴/۴×۱۷/۵، ۲۵ ســطر، ۱۸/۵×۱۲/۵.

جلد: تیماج عنابی، عطف و سجاف قهوه‌ای، مجدول گرهی. قطر: ۴/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۶۲]

(← تصویر)

(۹۱۲۰)

مجموعه:

۱. الزبد (صفوة الزبد) «۱ پ ـ ۳۹ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن حسین بن رسلان رملی شافعی، ابن‌رسلان (-۸۴۴ق)

فقه منظوم مختصر فتوایی بر مبنای مذهب شافعی برای آموزش کودکان است:

---

۱. وی از شاگردان شهید ثانی بوده و ظاهراً دوره کـاملی از کـتاب مسالک الافهام را از روی خط شهید کـتابت کـرده بـوده است. علاوه بر نسخه مجلس که آن را معرفی کردیم از ایـن دوره دو نسخه دیگر می‌شناسیم:
۱. نسخه‌ای از مجلد پنجم در کتابخانه دانشکده الهیات مشهد. آن نسخه در ۹۶۴ق از روی نسخه اصل که بـا تـصحیح مـؤلف رونویس شده، نوشته شده بود. رک: فهرست الهیات مشهد، ج ۱، ص ۵۵۹. این نسخه پیشتر در مجموعهٔ عبدالمجید مولوی مشهد بوده است. رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۹۷.
۲. از جلد سوم که شیخ آقا بزرگ آن را در کتابخانه شیخ عـلی کاشف الغطا نجف دیده بود. کتابت شده در ۳۰ شعبان ۹۶۳ق. رک: طبقات اعلام الشیعة، قرن ۱۰هـ، ص ۲۷۶.

و بعد هـذی زبـدة نـظمتها	ابیاتها الف بـما قـد زدتـها
یسهل حفظها علی الاطـفال	نـــافعة لمـــبتدی الرجـــال
تکفی مع التوفیق للـمشتغل	ان فـهمت وابـتعت بـالعمل
فاعمل ولو بـالعشر کـالزکاة	تخرج بنور العلم من ظلمات

این منظومه هزار بیت دارد و با مقدمه‌ای در اعتقادات آغاز می‌شود. در پایان هم خاتمه‌ای در تصوف و اخلاق دارد.

کامل.

مجلس، ج ۲۶، ص ۷۳؛ دارالکتب مصر، ج ۱، ص ۴۴۹؛ تراثنا، ش ۸۳ـ۸۴، ص ۳۳۷؛ فهرست قدیم مسجد اعظم، ص ۲۲۰ و فهرست جدید مسجد اعظم، ج ۱، ص ۲۶۸ که در هر دوی آنـها نسـخه‌ای از ایـن کـتاب بـه صـورت ناشناخته مـعرفی شـده است. الفـهرس الشـامل للـتراث العربی الاسلامی المخطوط، فقه، ج ۶، ص ۱۸ـ۲۳ و ج ۴، ص ۵۵۱؛ دنا، ج ۷، ص ۱۴۷ـ۱۴۸.

آغاز:

الحــمد للاله ذی الجــلال	وشــارع الحــلال والحـرام
ثــم صــلاة الله مـع سـلام	علی النبی المصطفی التهامی

انجام:

ثـم الصـلاة و السـلام ابـدا	علی النبی الهـاشمی احـمدا
والآل والصحب ومن لهم قفا	وحســبنا الله تـعالی وکـفی

انجامه: «وقع الفراغ من هذه النسخة المبارکة ضـحوة یوم السبت یوم تاسع عشر مـن شـهر ربـیع‌الثـانی سـنة ۱۱۶۰ من هجرته صلی الله علیه وسلم بقلم العبد الفـقیر المقر بالعجز والتقصیر اقل الوری واحوجهم الی عفو ربه محمد بن علی الدلی الشافعی مذهباً والاحسائی مـولداً غفر الله لهما وجمیع المسلمین آمین آمین برحـمتک یـا ارحم الراحمین وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله و صحبه وسلم تسلیماً تم وکمل تم».

۲. الاربعون حدیثاً «۴۱ ر ـ ۴۳ پ» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

چهل حدیث به روایت اهل سنت است. آخرین حـدیث این رساله شماره ۴۲ دارد.

آغاز افتاده: «الحدیث الثامن عشر. عن ابی‌ذرّ جـندب بن جنادة والی عبدالرحمن معاذ بن جبل رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اتق الله حیث مـا کنت واتبع السیئة الحسنة تمحها».

انـجام: «رواه الترمذی رحمه الله وقال حـدیث حسـن صـحیح. فـهذا آخـر مـا قـصدته مـن بـیان الاحـادیث التی جمعت قواعد الاسلام وتضمنت ما لا یـحصی مـن انواع العلوم فی الاصول والآداب وسائر وجـود (کـذا؛ وجوه) الاحکام».

انجامه: «تمت الحدیث الاربعین فی یوم الخمیس فـی عشرین ربیع‌الثانی سنة الف ومائة وستة وعشرین کاتبه محمدزمان الوحشی فی مکة المعلا».

۳. شرح الاربعون حدیثاً «۴۳ پ ـ ۴۵ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: ناشناخته

شرح رساله پیشین است. به صورتی بسیار کوتاه و بیشتر شرح کلمات مشکل است.

آغاز: «وهاء انا اذکر باباً مختصراً جداً فی ضبط خفی الالفاظها (کذا) مرتبة لیلا یغلط فی شیء منها ولیستغنی بها حافظها عن مراجعة غیره فی ضبطها ثـم اشـرع فـی شرحها ان شاء الله تـعالی فـی کـتاب مسـتقل... ویـظهر لمـطالعتها جـزالة هـذه الاحـادیث وعـظم فـضلها مـما اشتملت علیه من النفایس التی ذکرتها والمـهمات التـی وصفتها ویعلم بها الحکمة فی اخـتیار هـذه الاحـادیث الاربعین وانـها حـقیقة بـذلک عـند النـاظرین... بـاب الاشارات الی ضبط الالفاظ المشکلات».

انجام: «ولاعرف معناها هذا حقیقة معناه وبه یـحصل انتفاع المسلمین حـفة امـا یـنقله والله اعـلم بـالصواب والحمد لله الذی هدانا للاسلام ومن عـلینا بـنبینا مـحمد علیه افضل الصلاة والسلام هذا آخر ما ذکره مصنف هذا الکتاب والحمد لله رب العالمین وحسبنا الله ونعم الوکیل نعم المولی ونعم النصیر».

انجامه: «وکان الفراغ من هذه النسـخة المـبارکة نـهار الاربعة نهار تسع وعشرین من شهر مولد النبی صلی الله علیه وسلم من سنة الف ومایة وسبعین کاتبه الفقیر الحقیر زین‌العابدین بن السید محمد عبدالقادر الحموی عفی الله عنه آمین».

خط: نسخ مشکول.

رساله اول. کاتب: محمد بن علی دلی شافعی احسائی، تاریخ کتابت: پیش از ظهر شنبه ۱۹ ربیع‌الثانی ۱۱۶۰ق.

رساله دوم. کاتب: محمدزمان وحشی، تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۱۲۶ق در مکه.

رساله سوم. کاتب: زین‌العابدین بن سید محمد عبدالقادر حموی، تاریخ کتابت: روز چهارشنبه ۲۹ ماه مولد النبی ۱۱۷۰ق.

عناوین به شنگرف و سبز و خط ثلث جلی، نشانیها شنگرف، بین همه مصراعها و پایان بعضی از ابیات دو نقطه به همراه ویرگولی بالای آن بـه قـلم شـنگرف کشیده شده است، در صفحه عنوان نسخه نام کتاب و مؤلف به خط ثلث چنین آمده است: «هذا متن الزبد لشیخنا وقدوتنا الشیخ محمد بن رسلان علی مذهب الامام الشافعی تغمده الله برحمته وافاض علینا من برکاته آمین یا رب العالمین وصلی الله علی خیر خلقه محمد وعلی آله وصحبه وسلم اجمعین». در همان صفحه تملک محمد بن عبدالرحمن دیری و یادداشت خریداری کتاب به ۴ قرش در سال ۱۲۲۳ق در مدینة النبی از محمدسعید بن احمد المرحوم الحاجّ تختی کردی. تملک او در برگ پایانی رساله اول هم دیده می‌شود. ولی در آن جا نام و نسبت او را پاک کرده‌اند و فقط نام پدرش باقیمانده است (برگ ۳۹ پ). در برگ آستر بدرقه جلد فرمولهای ریاضی و تمرینهای معادلاتی نوشته شده است. رساله اول در حاشیه تصحیح شده و حاشیه‌نویسی دارد که بیشتر این حواشی لغوی است. برگ ۴۰ پ اشعار پراکنده‌ای به عربی نوشته شده است. رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی نخودی مهره‌کشی شده ضخیم.

یک، ۴۵ برگ، ۱۶/۳×۲۱/۳، ۱۵ سطر، ۹/۵×۱۴/۵.

جلد: مقوای سفید، عطف کرباس مشکی. قطر: ۱/۴.

خریداری از احمدعلی عبداللهی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۸۹۴]

(۹۱۲۱)

تفسیر الائمة لهدایة الامة (تفسیر ـ فارسی و عربی)

مؤلف: محمدرضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (زنده در ۱۰۹۷ق)

رک: ش ۹۱۱۲.

از ابتدای سوره اعراف تا پایان سوره انفال.

آغاز: «سورة الاعراف. فصل فی ان فیها آیات محکمات. راوی محمد بن مسعود بن محمد بن عیاش السلمی فی تفسیره وحذف اسناده عن ابی‌بصیر عن ابی‌عبدالله علیه السلام».

انجام: «فصل فی ان الآیة السابعة وضع فیها حرف مکان حرف. علی بن ابراهیم فی تفسیریه فی هذه الآیة ما اوردناه فی فصل التفسیر».

انجامه: «یقول العبد الجانی الکاتب المفتقر الی الله الغنی ابن محمد محمدنقی عفی الله عن جرایمهما وتجاوز عن ذنوبهما قد کتبت هذه النسخة الشریفة والزبر المنیفة باعانة الملک المعین وبنصرة رب العالمین للبانی الاعظم الاشرف افضل الفضلاء اعلم العلماء اورع التّقاء کهف الفقراء وامان الضعفاء اعنی سمیّ جدّه المصطفی اشرف الانبیاء واکمل الاصفیاء علیه افضل التحیة والثناء. اللهم احفظ ولده وآمن بلده واجعله فی کنف حمایتک من شرور الدهر مصوناً ومن هموم العصر محروساً ومتّع بطول بقائه المسلمین واودّائه ونفّع المؤمنین واحبّائه بامتداد حیوته درّاً کثیراً ومنفعةً عظیماً واتممتها فی یوم وفات الرسول الاکرم والنبی الامجد فی سنة الف وماتین وثلث وثمانین من هجرة النبویة صلی الله علیه وآله ارجو من الله العزیز واسئله ان یدّخرها لنا ذخراً وافراً واجراً جزیلاً للدنیا والآخرة بحق محمد وآله الطاهرة انه مجیب الدّعوة وهو السمیع العلیم. وانی قد اتوقع واستدعی من البانی سلمه الله تیمّناً وتبرّکاً خلعة مبارکة طیّبة التی لا یکون عرضها الا السندس والاستبرق عن ایدی خزّان کنز الله الرؤف الرحیم وهم اجدادکم الطیبین الطاهرین سنة ۱۲۸۳».

خط: نسخ. کاتب: محمدنقی بن محمد برای یکی از علمای همنام پیامبر، تاریخ کتابت: روز وفات پیامبر در سال ۱۲۸۳ق.

آیات قرآنی ثلث جلی مشکول، بخشهای فارسی نستعلیق شنگرف، عناوین و جدولبندی صفحات شنگرف، چند برگ آغازین نسخه تصحیح شده و چند حاشیه‌نویسی کوتاه هم از محمد بن احمد الموسوی الاردبیلی دارد که همان کسی است که نسخه به درخواست او کتابت شده است (از جمله برگ ۲ ر، ۱۲ ر، ۸۳ ر مورخ غره ربیع‌الاول ۱۳۰۴ق که از پدرش احمد یادکرده است، ۱۵۰ ر و...). بالای تمام صفحات حروف «ا م ع»[1] نوشته شده است. پایان نسخه جای دو مهر یا یادداشت بوده که آنها را پاره کرده‌اند. با نقش مهر مستطیل کسی که نسخه برای او نوشته شده ولی آن راکم‌رنگ کرده‌اند: «محمد الموسوی». جزوها ۸ برگی، با آثار سطرانـدازی روی ورقها. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: شکری آهار مهره.
دو، ۵۲۶، سه برگ، ۲۰×۳۵/۸، ۲۷ سطر، ۱۴/۵×۲۶/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدولهای گرهی و ساده. قطر: ۵/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۹]

(۹۱۲۲)

تذکرة الفقهاء (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

شامل جزوهای ۹ و ۱۰ و ۱۴ و ۱۵ (در کتیبه آغاز جزء ۱۰ به اشتباه آن را جلد ۱۲ نوشته‌اند).

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۱۲۰؛ ذریعه، ج ۴، ص ۴۳ـ ۴۴؛ مکتبة العلامة الحلی، ص ۹۵ ـ ۱۰۴؛ دنا، ج ۲، ص ۱۰۸۲ـ۱۰۸۹.

آغاز: «الفصل الثانی فی بیع النقد والنسیة والسلف وفیه مطلبان الاول فی بیع العقد والنسیة. مسئلة من باع شیئاً معیناً».

انجام: «فلا سبیل له علیها وعمار فطحی لا یعول علی ما ینفرد به وان کان ثقة».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین شنگرف (در بخشهای پایانی نسخه عناوین نانوشته مانده)، صفحه آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع نفیس پرکار با نقش و نگارهای لاجورد و طلا و شنگرف و سفیداب و پیشانی که درون آن نام کتاب به خط ثلث و قلم سفیداب تحریردار نوشته شده است، بندسازی شده و شرفه‌دار. صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، در آغاز جزءهای دیگر نسخه هم سه پیشانی مذهب و مرصع با نقش و نگارهای گل و بوته کشیده شده که درون همه آنها به همان کیفیت که وصف شد نام کتاب و جزء آن نوشته شده است (برگهای ۱۷۲ پ، ۲۹۶ پ، ۴۲۵ پ).
صفحه عنوان دو مهر مستطیل به نقشهای: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدحسن ۱۲۲۹» و «الهی بحق علی و ولی / مبخشا گناه عدای علی ۱۳۱۵»، نقش این مهر در پایان نسخه هم دیده می‌شود. با تملک پاک شده ابوالحسن حسنی شولستانی در ۱۱۳۴ق و مهر مستطیل کوچک او: «ابوالحسن...» و دو یادداشت پاک شده.
پایان نسخه تملک محمدابراهیم بن حاجی محمدرضی با مهر بیضوی: «یا نار کونی برداً وسلاماً علی ابراهیم ۱۰۸۶». در موارد معدودی کلمات در حاشیه تصحیح شده‌اند. اما نسخه خالی از غلط نیست مثلاً در برگ آخر نسخه سال تالیف کتاب به نقل از علامه حلی «سنة عشرین و تسعمائة» آمده که صحیح آن سبعمائة است. بالای بعضی از صفحات کلمه وقف نوشته شده است. عناوین در حاشیه به خط ریز نوشته شده است تا راهنمای شنگرف‌نویسی در جای خود باشد. رکابه‌دار، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
یک، ۵۲۸، یک برگ، ۲۰/۸×۳۶/۹، ۳۱ سطر، ۱۲/۶×۲۶.
جلد: سوخت معرق نفیس دورو، بیرون تیماج مشکی با ترنج زرین منقش و دو سرترنج با نقش گل و برگ

۱. کوتاه شده کلمات «الله محمد علی».

شنگرف لاکی، با جدولهای زنجیره‌دار طلایی ساده و گرهی، درون تیماج عنابی با ترنج و سرترنج سوخت. داخل این ترنج و سرترنج نقشهای اسلیمی در زمینه لاجوردی با طلاکشیده شده است، این نقوش در بخش معرق برجسته سازی شده است. با جدولهای طلایی، لولادار، پشت و روی لولای جلد هم دو ترنج زرین‌کشیده شده است. قطر: ۶/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۴۵]

(← تصویر)

(۹۱۲۳)

تذکرة الفقهاء (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ـ۷۲۶ق)

شامل اجزای ۸ و ۱۴ و ۱۵.

آغاز: «الفصل الثانی فی بیع النقد والنسیة والسلف وفیه مطلبان. الاول فی بیع النقد والنسیة».

انجام: «وقد تزوّجت فلا سبیل له علیها وعمار فطحی لا یعوّل علی ما ینفرد به وان کان ثقة».

انجامه: «کتبه العبد الفقیر الحقیر قاسم ابن حسین شیرازی» (پایان جزء ۸، برگ ۱۰۴ ر).

خط: نسخ، کاتب: قاسم بن حسین شیرازی، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، با علامت بلاغ در پایان اجزاء وکناره صفحات، همه عنوانها با قلم ریز در حاشیه هم نوشته شده‌اند، روی بعضی از عبارات یا کلمات در متن با قلم شنگرف خط کشیده و نسخه تصحیح شده است، برگ آغازین کتاب سرلوح مذهب و مرصع نفیس با کتیبه قلمدانی زرپوش که نام‌کتاب را به قلم سفیداب تحریردار در آن نوشته بودند اماکسی آن را محوکرده است. به همراه نقوش گل و بوته مزین و بندانـدازی رومـی و زنجیره‌ای، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی دندان موشی شده، حاشیه این دو صفحه تشعیرسازی شده با نقوش گل و بوته اسلیمی به رنگهای زر و لاجورد. همه صفحات نسخه مجدول به زر و لاجورد. ابتدای اجزای ۱۴ و ۱۵ (برگهای ۱۰۵ پ و ۲۵۵ پ) یک سرلوح کم‌کار با پیشانی مزین زرین که نام‌کتاب و جلد آن با قلم سفیداب به خط ثلث جلی درون آن نقش بسته است.

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: نام‌کتاب، قیمت نسخه به یازده تومان، یادداشت خریداری در محرم ۱۲۶۳ق از احمد (نام خریدار پاک شده است). تملک آقا احمد بن جنت مآب حاجی محمدجعفر بن علی در غره ربیع‌الثانی ۱۲۶۲ق و چندین یادداشت دیگر که همه سیاه شده است.

در برگ ۱۰۵ ر و ۲۵۵ دو یادداشت درباره تعداد اوراق کتاب آمده‌که نوشته هر ورق نسخه ۷۶ بیت است. در برگ ۲۵۵ ر یادداشت خریداری نسخه به قیمت هزار و پانصد شاهی. در برگ پایانی نسخه یادداشت پایان مقابله نسخه از محمدباقر بن حاجی خلف بن محمدطاهر بن... (پارگی) علی الدزماری الاصل التبریزی المسکن در اصفهان در زمان صفویه: «فی ایام الدولة القاهرة والسلطنة الباهرة لسلسلة الشریفة العالیة الصفویة المتصلة ابا عن جد الی السلسلة الکاظمیة والحسینیة والمرتضویة من سلالة نسل المصطفویة» (نام پادشاه پاره شده است) نزد حاجی حق‌نظر بیگ در شنبه ۱۴ جمادی‌الثانی از شهور «سنة التاسعة التی هی السادسة من آحاد عشر... (پارگی) مائة الاول». بخشهایی از این یادداشت پاره شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۳۸۹، سه برگ، ۳۶/۸×۲۰/۵، ۲۶ سطر، ۲۵/۸×۱۲/۸.

جلد: مقوا، درون و بیرون کاغذ ابر و باد، عطف و سجاف گالینگور قهوه‌ای. قطر: ۴/۹.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۸۲]

(۹۱۲۴)

تذکرة الفقهاء (فقه ـ عربی)

مؤلف: حسن بن یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸-۷۲۶ق)

شامل جزءهای ۴ و ۵ و ۶.

آغاز: «کتاب الزکوة وفیه ابواب. الباب الاول فی زکوة المال وفیه مقاصد. المقصد الاول فی الشرایط».

انجام: «بل یقصد الدفاع عن نفسه وعن الاسلام ومتی قتل المرابط کان شهیداً».

انجامه: «وکان الفراغ من کتابته ضحوة نهار الربعاء بالعشر الاول من شهر صفر احد شهور سنة خمسة وستین بعد الف من الهجرة النبویة علی ید اقل خلق الله محمدنصیر ابن مولانا علی‌رضاء الشیرازی غفر الله له ولوالدیه وللمؤمنین والمؤمنات آمین رب العالمین» (پایان جزء ۴، برگ ۱۱۵ ر). «وکان الفراغ منه علی ید الفقیر الی الله تعالی الغنی اقل الخدام وتراب الاقدام محمدنصیر ابن علی‌رضا» (پایان جزء ۵، برگ ۲۱۵ ر).

خط: نسخ، کاتب: محمدنصیر بن علی‌رضا شیرازی، تاریخ کتابت: پیش از ظهر چهارشنبه دهه اول صفر ۱۰۶۵ق (پایان جزء چهارم).

عناوین شنگرف، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع پرکار نفیس با پیشانی که درون آن نام کتاب به قلم سفیداب و خط ثلث در زمینه زر نوشته شده، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی دندان موشی، حاشیه این صفحه با نقوش گل و بوته مذهب و مرصع تزئین شده است. ابتدای جزء ۵ و ۶ و برگ ۲۵۹ پ سه کتیبه مذهب و مرصع با زمینه طلا و تزئینات لاجورد که نام و جزء کتاب به خط ثلث و قلم سفیداب در آن نوشته شده است، صفحات مجدول به زر و لاجورد، در کتیبه برگ ۲۵۹ پ به اشتباه نوشته شده بوده جزء ۷ که آن را پاک کرده‌اند اما اثراتش باقیمانده است. تصحیح شده، با علامت بلاغ مقابله. عناوین در حاشیه به خط ریز نوشته شده بود تا برای رنگین نویسی کاتب آماده شود.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها نوشته شده است: نام کتاب و مؤلف، فهرست مطالب آن، مهر مستطیل به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدحسن ۱۲۲۹»، مهر بیضوی کوچک به سجع: «خاک ره آل علی حق‌نظر ۱۰۳۹»، زیر آن نوشته شده: «از جمله کتب خطی... مرحمت و غفران پناه... حاجی حق نظر بیگ غلام خاصه شریفه است». چند فایده فقهی درباره اصحاب الرأی و ظاهریه و فقهای تابعین و اهل مدینه و شافعیه و حنفیه، یک تملک و دو مهر پاک شده، و قیمت نسخه به سیاق.

جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از بخشها دوپوسته شده.

یک، ۳۳۰، دو برگ، ۲۰/۱×۳۶/۱، ۲۶ سطر، ۱۳/۱×۲۶/۳.

جلد: سوخت نفیس دو رو، بیرون تیماج مشکی با ترنج زرین منقش و دو سرترنج با نقوش گل و بوته سرخ در زمینه طلا و چهارگوشه زرین، و جدولهای ساده و گرهدار زرین، درون تیماج عنابی با ترنج و سرترنج و چهارگوشه که زمینه آنها لاجورد و نقوش گل و بوته شان زرین است، لولادار، هر طرف لولا یک ترنج کوچک و دوگوشه کار شده است. قطر: ۴/۶.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۴۴]

(← تصویر)

(۹۱۲۵)

جواب ایرادات فصل الخطاب فی تحریف الکتاب

(علوم قرآن ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن محمدتقی نوری (۱۲۵۴-۱۳۲۰ق)

جواب ایراداتی است که بر کتاب دیگر محدث نوری فصل الخطاب گرفته شده است. نوشته شده در ربیع‌الاول ۱۳۰۳ق در سامرا به درخواست میرزا محمدحسن شیرازی (۱۳۱۲ق).

کامل.

نسخه دیگری از این کتاب را در کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۲۸۶۱۷ دیده‌ام.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین. در محرم سنهٔ هزار و سیصد و سه که از زیارت غدیر و عرفه از نجف اشرف و کربلای معلّی مراجعت نمودم به مقر مألوف بلده طیبهٔ سرّ من رای... جناب... میرزا محمدحسن الشیرازی... اوراقی ابراز فرمودند که در آن ثبت بود بعضی ایرادات بر کتاب فصل الخطاب حقیر که نزد ایشان فرستاده بودند و مستدعی جواب شدند. جناب ایشان فرمودند اگر چه جواب این شبهات واضح ولکن محض خوف سریان آن در عوام و عجز ایشان از جواب علاوه بر آن که مرسل اوراق از ارکان اعاظم و اجابت مسئولش متحتم و لازم بوده ملخص آن ایرادات را در ضمن ۳ شبهه درآورده جواب آن را معجلاً مختصراً نوشته ارسال داریم. حسب الامر امتثال نموده در نهایت ایجاز و اختصار نوشتم و به نظر انور رساندم. تحسین فرمودند. امید که پس از مطالعه و نظر منصفانه در آن برای احدی ریبه و شکی نماند... سؤال اول یهود اعتراض کردند بر مسلمانان که شما بر ما طعن می‌زدید که توراة شما محرف و از این جهة بی‌اعتبار».

انجام: «و نسبت دادن او مسلمانان را به قول جزاف پس برسد به آن چه می‌ترسید. چون حسب الامر مأمور به ایجاز و اختصار بودم رشتهٔ سخن را قطع نمودم والحمد لله اولاً وآخراً وصلی الله علی محمد وآله الطیبین الطاهرین».

انجامه: «وقد وقع الفراغ من تسوید هذه الاوراق بید اقل الطلبة واحقرهم لطف‌الله القزوینی الضیاآبادی عامله الله بلطفه الخفی فی ثانی عشر شهر محرم الحرام من شهور سنة الثالثة والسبعین بعد الالف و الثلثمائة من الهجرة النبویة والحمد لله».

خط: نسخ، کاتب: لطف‌الله قزوینی ضیاآبادی، تاریخ کتابت: ۱۲ محرم ۱۳۷۳ق.

عناوین مشکی. در حاشیه تصحیح شده، در برگ آغازین نسخه نوشته شده: «محضر مبارک حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج میرزا مهدی بروجردی ادام الله ظله العالی». در پایان نسخه هم یادداشتی از شیخ آقا بزرگ تهرانی آمده که متن آن چنین است: «بسم الله الرحمن الرحیم وبه ثقتی. قد استنسخت هذه النسخة عن النسخة التی استکتبها هذا الفقیر قبل ثلاثین سنة وقابلها مع الاصل الذی فیه بعض الاغلاط الزاهرة وقوبلت هذه النسخة معها فهی مطابقة معها الا ما زاغت عنه البصر. حرره الاحقر محمدمحسن المدعو بآقا بزرگ الطهرانی ۲۲ محرم ۱۳۷۳» با مهر مربع او به نقش «آقا بزرگ ۱۳۲۷».

رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی جدید خط‌دار.

سه، ۱۱، چهار برگ، ۲۱/۴×۱۷/۳، ۱۸ سطر، ۱۶/۵×۱۱/۵.

جلد: گالینگور مشکی. قطر: ۱/۱.

خریداری از احمدعلی عبداللهی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۸۹۷]

(۹۱۲۶)

جنگ: **(عربی و فارسی)**

جنگی از احادیث و روایات و اشعار و ادعیه و مطالب پراکنده است. بیشتر احادیث از کتاب کافی کلینی نقل شده است. به جز آن، فهرست دیگر مطالب جنگ بنا بر موضوعاتشان در این جا می‌آید.

۱. شرائع الدین «۴ پ ـ ۸ ر» **(حدیث ـ عربی)**

مؤلف: امام علی بن موسی الرضا(ع) (۱۵۳-۲۰۲ق)

کامل.

فهرستگان حدیث، ج ۴، ص ۱۶۹ـ۱۷۴؛ دنا، ج ۱، ص ۱۰۷۹ـ۱۰۸۰.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی نبینا محمد وآله الطاهرین. حدثنا ابوعلی محمد بن الحسن بن الفضل... اول الفرایض شهادة ان لا اله الا الله وحده لا شریک له واحداً احداً صمداً فرداً».

انجام: «والاصرار علی الصغایر من الذنوب والسلم علی من اتبع الهدی وصلی الله علی محمد وآله الطیبین الطاهرین».

انجامه: «فهذه تمام الشریعة المصطفویة المنقوله عن لسان الامام علی بن موسی الرضا علیه وعلی آبائه واولاده المعصومین سلام الله من الملک المعین. اللهم احشرنا معهم واغفر لنا ببرکاتهم وفضلهم وکرمهم برحمتک یا ارحم الراحمین. نمقه العبد بنیاد الخادم بالمشهدین الشریفین سنه ۱۰۴۷».

۲. فوائد «۷۲ پ ـ ۷۳ پ» **(اخلاق ـ فارسی)**
پندهای اخلاقی و سخنان حکمت‌آموزی که ذیل عنوان فواید نوشته شده است.
آغاز: «فواید. حکما گفته‌اند صحبت را اثر تمامست و طرفه‌تر آن که همه نقایص اخذ کند».
انجام: «و رضای خالق را بر رضای خلق مقدم دارد. رب وفقنا لمرضاتک».
انجامه: «بتاریخ شهر شوال المعظم سنه ۱۰۴۵ در کربلای معلی نوشته شد. امید که مخلص را فراموش نفرمایند».

۳. منشآت **(نامه نگاری ـ فارسی)**
نامه‌ها و ترسلات پراکنده‌ای در نسخه نوشته شده که عناوین آنها چنین است:
نامه حکیم رشدی به میرزا ابراهیم همدانی، خان خانان با منشی نوشته در ۱۱۷۶ق به خط محمداسماعیل مازندرانی، حکیم ابوالفتح نوشته، حکیم ابوالفضل تقریر کرده‌اند (۱۳ پ ـ ۱۵ پ)، تکرار نامه حکیم رشدی به میرزا همدانی (۲۵ ر)، حکیم تعزیه گو نوشته (۲۵ پ)، در تعریف درویشی میرزا خانی عرشی نوشته (۵۲ ر)، نوعی خبوشانی نوشته (۵۲ پ)، خواجه حسین به مولانا شکیبی نوشته (۶۹ ر)، لمحرره (۶۹ پ)، حکیم رکنا نوشته (۷۰ ر)، نوشتجاب حکیم ابوالفتح به شاه جمال‌الدین انجو نوشته، با امضای کاتب در پایان آن «اقل العباد بنیاد الخادم» (۷۰ پ)، ملا محمّد صوفی به آصف خان نوشته (۷۱ پ)، حکیم به برادر خود نوشته (۷۲ ر)، خواجه جهان نوشته (۷۴ ر)، میر سنجر به ملا نظیری نوشته (۷۵ پ).

۳. اشعار
از این سرایندگان:
ابوسعید بن ابی‌الخیر (۲۷ پ).
ابی‌نواس (۴۳ ر).
امیر خسرو (۱۳ ر).
حسن دهلوی (۴۶ ر).
سید حسن شیرازی سلمه الله، با این رقم: «از برای قرة العیونی شیخ... والمحققین اعنی میر محمد المصاحب سید عالی نسب والحسب سید حسن حافظ طنبوری خوش‌نویس شاعر همزبان به همه زبان شیرازی بطریق اخلاص و محبت و عرض مودت نموده این چند بیت مذکور را فی البدیهه لطف نموده در حضور این محبّ قدیمی و در شان مخلص درویشان از واردات غیب بی‌شبهه و عیب بحسب الامر عالی دوستان از ریا خالی چون حالی بود نوشته شد... غفر له (امضای نویسنده در صحافی از بین رفته است) (۲ ر).
صایب، نوشته شده در خدمت فخر السیادة و النجبا میر عبدالله در ۸۲[1] شهر ذیحجة الحرام مشهور بقدیر خم (کذا) (۱ ر ـ ۱ پ).
ظهوری (۲ ر).
عمر خیام (۱۶ پ).
فردوسی (۲ ر).
یادگارِ درویش خاکی شهید شیرازی مشهور به میرزا محمد حسینی در شیراز رحمة الله علیه محبّ فقرا میر محمد المصاحب غفر له (۲ ر).

۴. گفتارهای پراکنده
منقولاتی از کتب و اشخاص مختلف بدین ترتیب:
ابراهیم بن ادهم (۲۵ ر).
ابواسحق تبریزی، شیخ (۱ ر).
ابوسعید ابوالخیر (۶۸ پ).
ارسطو (۲۵ ر).

۱. در نسخه تاریخ به همین صورت از راست به چپ نوشته شده است.

بطلمیوس (۲۷ پ).
سلمان (۳ پ).
سلیمن عبدالملک (۲۵ ر).
سهل تستری (۳ پ).
شبلی (۳ پ).
عیسی(ع) نبی (۳ پ).
احیاء العلوم (۲۲ پ، ۲۳ ر، ۲۷ ر، ۴۳ ر، ۴۳ پ).
تفسیر العلامة النیسابوری (۱۲ پ، ۲۷ پ).
جواهر التفسیر (۶۱ ر).
صحیفة الرضا(۴ ر).
عدة الداعی (۶۸ ر).
عیون اخبار الرضا(۳ ر، ۴ ر، ۹ پ، ۳۷ پ، ۵۳ پ، ۶۱ ر).
کتاب کلینی نقل من خط الفاضل الکامل التقی النقی الشیخ السعید حسن بن الشیخ الشهید زین‌الدین العاملی قدس الله روحهما (۶۱ پ).
کشف الغمة (۴۵ پ).
کشکول شیخ بهایی (۱۳ ر، ۳۸ ر، ۴۶ ر، ۵۳ ر، ۷۸ ر).
کیمیای سعادت (۸ پ، ۴۰ پ، ۷۷ ر).
مفتاح الفلاح (۳ ر، ۱۱ پ، ۱۲ ر).
مناقب الخارزمی (۲۲ ر، ۴۵ پ، ۴۶ پ).
من لا یحضره الفقیه (۳۲ ر، ۳۳ ر، ۳۴ ر، ۶۴ پ، ۶۶ پ).

خط: نسخ و نستعلیق شکسته وگاهی رقاع مانند. با این تاریخها: «بتاریخ ۲۱ شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۴۵ در کربلای معلی نوشته شد» (برگ ۲ پ)، بنیاد خادم در مشهدین شریفین در ۱۰۴۷ق (برگ ۸ ر)، محمداسماعیل مازندرانی در ۱۱۷۶ق (برگ ۱۵ پ)، بنیاد خادم (برگ ۷۰ پ)، شوال ۱۰۴۵ق در کربلا (برگ ۷۳ پ).

سطرها چلیپا و معمولی، آغاز نسخه مهر هشت گوش: «خاک ره ال محمّد هاشم ۱۰۸»، قیمت نسخه به سیاق و دو مهر پاک شده. برگ ۴۸ پ سه شکل هندسی مذهب و مرصع مزین که از قرآنی جداکرده و در این جا چسبانده‌اند (شبیه شمسه وکتیبه وگلهای مزیّن). برگ ۷۷ پ تملک محمدمفید ابن مولانا عبدالاحد همدانی در رمضان المبارک ۱۱۲۹ق. پایان احادیث علامت (ﷺ) و (ﷺ). در لبهٔ کاغذی نسخه نام آن «مجموعة فی الاخبار» نوشته شده است.

در برگ آخر نسخه فهرست طلبهای کسی به سیاق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. متن در بسیاری از صفحات نقره‌افشان.

کاغذ: نخودی آهار مهره (هشت برگ الحاقی آغاز و انجام فرنگی با ته‌نقش: اثر جدید عهد همایون).

چهار، ۷۹، چهار برگ، ۲۳/۲×۱۴/۴، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن عنابی، مجدول، گرهی، یک لا، آستر بدرقه کاغذ ابر و باد. قطر: ۱/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۴۷]

(۹۱۲۷)

قرة العیون فی اعز الفنون (الکلمات المکنونة)

(کلام-عربی)

مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶-۱۰۹۱ق)

کامل.

رک: ش ۸۸۲۵/۷.

آغاز: «یا مبدع الارکان والاصول وواهب النفوس والعقول یا مفیض القلوب والارواح».

انجام: «هذا الکتاب المسمی بقرّة العیون مضنوناً بها علی غیر اهلها ناسب ان یلقب المقالات بمکنونة الکلمات الذی هو تاریخ تألیفها».

انجامه: «قد کتب هذه النسخة الشریفة العبد الآثم الشجیّ ابن ابی‌القاسم الطبیب الحکیم مهدی الموسوی الطبیب الشهیر بمیرداماد فی دارالسلطنة تبریز صانها الله عن الحدثان والتهزیز مع وفور الاشغال واختلال الاحوال بالتماس الاخ الاعز آقا میرزا ابراهیم... (جای یک کلمه خالی) الاصل وتبریزی المسکن سلمه الله عن الآفات والبلیة والفتن فی رجب المرجب من شهور سنة ۱۲۹۴ اربعة وتسعین ومأتین بعد الف من الهجرة.

الحمدلله اولاً وآخراً والصلوة علی سید المرسلین محمد وآله الطاهرین الاقدسین».

خط: شکسته نستعلیق، کاتب: مهدی بن ابی‌القاسم موسوی طبیب مشهور به میرداماد[1] در دارالسلطنه تبریز به درخواست آقا میرزا ابراهیم تبریزی، تاریخ کتابت: رجب ۱۲۹۴ق.

عناوین شنگرف، برگ آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع شرفه‌دار باکتیبه که درون آن بسمله نوشته شده است، دو برگ آغازین فهرست مقالات کتاب، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، در حاشیه تصحیح شده، در دو برگ پایان نسخه چندین روایت از اصول کافی **و** نور العیون **محمدباقر شریف اصفهانی و** خصال **و** عوالم **نوشته شده است. عناوین پیش از شنگرف‌نویسی در حاشیه نوشته شده بود. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.**

کاغذ: فرنگی نخودی مهره‌کشی شده.

دو، ۷۰، چهار برگ، ۱۷/۳×۲۲/۴، ۱۵ سطر، ۱۰/۳×۱۸/۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدولهای گرهی و ساده، درون ترنج با نقش گل و مرغ تزیین شده است. قطر: ۱/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۴۶]

(۹۱۲۸)

مجموعه:

۱. شرح کتاب ملحمه (اصول الملاحم؛ ملحمه دانیال)

«۱ پ ـ ۷۹ ر» **(نجوم ـ فارسی)**

مؤلف: حبیش بن ابراهیم تفلیسی (سده ۶ه)

نسخه ما این ۲۵ فصل را برای هر ماه دارد:

فصل اول: در حکم دلیلهای کسوف شمس.

فصل دوم: در حکم دلیلهای خسوف قمر.

فصل سوم: در حکم دلیلهای دائره شمس.

فصل چهارم: در حکم دلیلهای دائره قمر.

فصل پنجم: در حکم دلیلهای برآمدن ماه نو.

فصل ششم: در حکم دلیلهای ستاره گیسودار.

فصل هفتم: در حکم دلیلهای افتادن ستاره.

فصل هشتم: در حکم دلیلهای قوس و قزح.

فصل نهم: در حکم دلیلهای حربه.

فصل دهم: در حکم دلیلهای سرخی که در آسمان پدید آید.

فصل یازدهم: در حکم دلیلهای عجیب که از آسمان پدید آید.

فصل دوازدهم: در حکم دلیلهای مانند شخصی که در هوا پدید آید.

فصل سیزدهم: در حکم دلیلهای بانگ کردن رعد.

فصل چهاردهم: در حکم دلیلهای درخشیدن برق.

فصل پانزدهم: در حکم دلیلهای آتش که از آسمان هوا بر زمین افتد.

فصل شانزدهم: در حکم دلیلهای باریدن باران سخت.

فصل هفدهم: در حکم دلیلهای باریدن تگرگ.

فصل هجدهم: در حکم باریدن خاک سرخ.

فصل نوزدهم: در حکم دلیلهای باریدن وزغ یا کرم از آب یا هوا.

فصل بیستم: در حکم دلیلهای پیدا شدن غبار از هوا.

فصل بیست و یکم: در حکم دلیلهای تاریدگی که در هوا پیدا شود.

فصل بیست و دوم: در حکم دلیلهای جستن باد سخت.

فصل بیست و سوم: در حکم دلیلهای بانگی که از هوا شنوند.

فصل بیست و چهارم: در حکم دلیلهای بانگی که از زمین شنوند.

فصل بیست و پنجم: در حکم دلیلهای زمین‌لرزه.

فهرستواره، ج ۴، ص ۲۸۱۸ـ۲۸۱۹ و ۳۰۶۶ـ۳۰۶۷؛ دنا، ج ۹، ص ۱۲۵۳ـ۱۲۵۴؛ منتخبات من نوادر المخطوطات العلمیة، ص ۱۴۴ـ۱۴۷ (که نسخه‌ای از ملحمه دانیال به زبان عربی را به حبیش تفلیسی نسبت

۱. رک: احوال و آثار خوشنویسان، ج ۳، ص ۹۲۹.

داده است)؛ اعـلام الحـضارة العربية الاسـلامية، ج ۳، ص ۲۰۱.

آغاز: «شکر و سپاس خدای را که بیافرید هر دو جهان را و بیاراست به خورشید و ماه و ستارگان آسمان را و روزی رسانید جانوران را... شرح کتاب ملحمه. چنین گوید ابوالفضل حبیش بن ابراهیم التفلیسی رحمة الله علیه که چون از کتاب قانون ادب پرداختم نظر کردم که پادشاهان و بزرگان از بسیاری کتابهای نفیس به کتاب ملحمه راغب‌ترند از بهر آن که چون علامتی از علامتهای آسمان و جونهٔ هوا و زمین لرزه به وقتی از اوقات پدید آید ایشان خواهند که بدانند که حکما چه حکم کرده‌اند... پس چون احوال عالم بدین صفت دیدم جهد کردم به حسب طاقت و قدرت خویش و این کتاب از کتابهای تازی به پارسی کردم... آغاز کتاب ملحمه. بدان که اصل ملحمه دانیال پیغمبر علیه‌السلام وضع کرده است. و بعد از او امام جعفر صادق علیه‌السلام».

انجام: «و گریختن بندگان از خداوندان و در ولایت زنگبار و کوهستان بیماری و مرگ بسیار بود والله اعلم بحقایق الامور».

۲. [اختیارات ایام] «۸۰ پ ـ ۹۵ ر» (نجوم ـ فارسی)

شرح سعد و نحس ایام سی‌گانه هر ماه به نقل از سلمان و امام صادق(ع) است. هر روز در یک صفحه کتابت شده است.

آغاز: «روز اول که مسمی به هرمزد است. سلمان رحمه الله گوید اسمی است از اسماء الله. از ابو عبدالله علیه الصلوة والسلام روایت کنند که این روز روز نیک است و مبارک است و خدای تعالی آفرید درین روز آدم را».

انجام: «روز سی‌ام مسمی به انیران است... و هر کس که چیزی گم کند بیابد و هر کس که درین روز قرض کند به زودی ادا کند».

۳. [احکام درجات بروج] «۹۶ پ ـ ۱۳۲ ر» (نجوم ـ فارسی)

شامل جدولهایی در احکام بروج دوازده‌گانه و در هر یک احکام سی درجه آنها.

آغاز: «احکام درجات حمل. درجهٔ اول حمل. شادی. هر که برین درجه زاید نیک مرد و پارسا باشد و تنگ عیش و بدخو و بی فرمان بود».

انجام: «درجه سی‌ام خوشه... و قومی بسیار تبع او شوند و مال بسیار جمع کند به حرص تمام پس بمیرد و مال او وارثان ببرند».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰ه‍.

عناوین و نشانیها با زر و شنگرف و لاجورد، در حاشیه تصحیح شده، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی.

در رساله دوم نام روز به لاجورد و سخن سلمان فارسی به شنگرف و نام ابوعبدالله امام جعفر صادق(ع) به زر و بقیه توضیحات با قلم مشکی نوشته شده است.

رساله سوم عناوین به خط ثلث زرین، مطالب آن درون جدولهای شنگرف و زرین تحریردار نوشته شده است.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: فهرست رساله‌های مجموعه، چند کلمه یادگاری نوشته شده در روز چهارشنبه ۱۹ جمادی‌الاول ۱۲۶۸ق که امضای آن پاک شده است. طلب آقا محمدجعفر نزد حقیر، فهرست آنچه برادر مهترم آقا محمدجعفر از بابت بنده حقیر گرفته شده است، ۴ مهر و تملک محو شده یکی از آنها به صورت لوزی مزین که نیمی از آن در برش صفحه از بین رفته و کلماتی چون دستگاه و سلطان اسمعیل در آن به چشم می‌خورد، یادداشت «۴ شعبان داخل ایار شد سنه ۱۱۶۸» و مهر بیضوی به نقش: «شعاع ۱۳۱۵».

پایان نسخه اسامی شهور قمری و رومی و معادل هر کدام، نقش مهر بیضوی شعاع: «شعاع ۱۳۱۵». و سه تاریخ تولد نوشته زین‌العابدین در سالهای ۱۳۰۵ و ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ق.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. نسخه رکابه داشته اما بیشتر آنها در برش صفحات از بین رفته‌اند. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.
۱۳۲، یک برگ، ۱۰/۴×۱۶/۳، ۱۲ سطر، ۷×۱۲/۷.
جلد: تیماج عنابی، با جدولهای گرهی و ساده زرین، یک لا، دورو، درون زیتونی. قطر: ۱/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۵۲]

(۹۱۲۹)

الکافی (حدیث ـ عربی)

مؤلف: محمد بن یعقوب کلینی (ـ۳۲۹ق)

شامل فروع از ابتدا تا پایان.

ذریعه، ج ۱۷، ص ۲۴۵ـ۲۴۶؛ فهرستگان حدیث، ج ۵، ص ۲۰۲ـ۳۱۹؛ کافی‌پژوهی در عرصه نسخه‌های خطی (با معرفی ۱۶۰۷ نسخه خطی از این کتاب)؛ کلینی نامه (با معرفی ۲۰۶ نسخه خطی از کافی و کتابهای وابسته بدان).

آغاز: «کتاب الطهارة. باب طهور الماء. قال ابوجعفر محمد بن یعقوب الکلینی حدثنی علی بن ابراهیم بن هاشم عن ابیه عن النوفلی».

انجام: «یقول لقد نصرکم الله فی مواطن کثیرة فعددنا تلک المواطن فکانت ثمانین».

انجامه: «فرغ منه فی شوال ۱۰۷۳» (پایان کتاب طهارت، برگ ۱۵ ر)؛ «قد اتمّ کتابة کتاب الحج من الکلینی بعد ما افتتح بکتابته مولانا عبدالصمد الکاتب العبد الضعیف عملاً والقوی زللاً محمدسلیم بن عبدالرحیم الیالستانی» (پایان کتاب حج، برگ ۲۱۷ پ).

خط: نسخ مشکول، عناوین به خط ثلث زرین، کاتب: محمدسلیم بن عبدالرحیم یالستانی (آغاز نسخه را مولانا عبدالصمد کاتب استنساخ کرده بود)، تاریخ کتابت: شوال ۱۰۷۳ق (پایان کتاب طهارت).

صفحات دارای جدولهای پرکار به زر و شنگرف و لاجورد و زنگار و مشکی، صفحه آغازین نسخه دارای سرلوح مذهب و مرصع که هم پیشانی دارد و هم کتیبهٔ قلمدانی، درون کتیبه عبارت بسمله به خط ثلث زرین در زمینه لاجورد نوشته شده است. از برگ ۲۱۷ به بعد کتابهای فقهی از آغاز صفحه شروع شده‌اند. صفحه عنوان تملک نجفقلی بن مرحوم شاه‌ویردی بیگ توشمال‌باشی در سال ۱۰۸۷ق با مهر مربع او که خوانده نمی‌شود. پایان نسخه مهر بیضوی: «عبده علی الطباطبائی ۱۳۲۵» و مهر مربع به نقش: «العبد محمدمهدی الحسنی الحسینی ۱۲۱۶» که کتاب را خریده بوده است، به همراه یک رباعی در ماده تاریخ وفات جناب والد ماجد (این رباعی با درخواست میرزا شهیدی عجزی از آقا حسن سرهنگ سروده شده است) و فهرست کتب والد ماجد و برادران مرحوم. نام کتاب روی لبهٔ کاغذی «کتاب مستطاب فروع کافی». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ برگی. رکابه‌دار.

کاغذ: شکری آهار مهره.
یک، ۵۵۲، یک برگ، ۲۴/۵×۴۴/۲، ۲۹ سطر، ۱۵/۵×۳۲.
جلد: دورو، بیرون تیماج مشکی سوخت میناکاری شده با ترنج زرین که درون آن نقش یک غزال و گرگ در حال گریز و تعقیب به همراه نقوش گل و بوته به شنگرف ترسیم شده است. با چهار سرترنج در بالا و پایین آن که در هر کدام یک گل سرخ نقش بسته است. به همراه ۴ گوشه که درون آنها هم تصویر غزال و گرگ و پرندگان به صورت دو به دو حک شده است. مجدول به گرههای زرین، سجاف دار، کمی آسیب دیده، درون تیماج عنابی ساده، مجدول گرهی و ساده. جلد قبلاً سرطبل داشته و آثار آن بر برگهای نسخه باقیمانده است. قطر: ۶/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۸۰]

(۹۱۳۰)

الکافی (حدیث ـ عربی)

مؤلف: محمد بن یعقوب کلینی (ـ۳۲۹ق)

شامل اصول و روضه.

آغاز: «الحمد لله المحمود لنعمته المعبود لقدرته المطاع

فی سلطانه المرهوب لجلاله المرغوب الیه فیما عنده».
انجام: «حتی یبعث الله عزوجل رجلاً منا اهـل البـیت یعمل بکتاب الله لا یری منکراً الا انکره».
انجامه: «تم کتاب الدعاء ویتلوه کتاب فضل القرآن. تم فی تاریخ ثمان وعشرین من شوال علی ید احقر العـباد محمدعلی الطالقانی سنة سـبعین والف» (پـایان کـتاب دعاء، برگ ۳۶۳ پ)؛ «قد فرغ من تسوید تتمة الاصول فی تاریخ یوم الاحد من العشر الاول من شهر ذی‌قـعده سنة سـبعین والف کـتبه مـحمدعلی الطـالقانی غـفر الله لوالدیه» (پایان کتاب عشرت، برگ ۳۸۶ ر)؛ «تم کتاب الروضة من الکافی اخره والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی سـید النـبیین مـحمد وآله الطـاهرین وصـحبه اجـمعین وسـلم تسـلیماً کـثیراً عـلی یـد احـقر العـباد محمدعلی ابن سـلیمان الطـالقانی غـفر الله له ولوالدیـه ولجمیع المؤمنین والمؤمنات سنة احدی وسـبعین والف من الهجرة النبویة» (پایان نسخه، برگ ۵۰۰ پ).

خط: نسخ، کاتب: محمدعلی بن سـلیمان طـالقانی، تاریخ کتابت: ۲۸ شوال ۱۰۷۰ق (پایان کـتاب دعـاء، برگ ۳۶۳ پ)، یکشـنبه دهـه اول ذیـقعده ۱۰۷۰ق (پایان کتاب عشـرت، بـرگ ۳۸۶ ر)، ۱۰۷۱ق (پـایان نسخه، برگ ۵۰۰ پ).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، بـا عـلامت بـلاغ، هـمه صـفحات مجدول به طلا و لاجورد و مشکی، برگ ۱ پ و ۱۹۹ پ (آغاز باب طینة المؤمن) دارای دو سـرلوح مـزدوج مذهب و مرصع نفیس پرکار، هـر دو سـرلوح دارای کتیبه زرپوش قلمدانی کـه بـا نـقوش اسـلیمی بـه رنگهای مختلف تزیین شده‌اند، با بـندسازی رومـی نفیس و دقیق، در برگ ۳۸۷ پ (آغاز کتاب الروضة) هم سرلوح مزدوج مذهب و مرصعی همانند دو نمونه پیشین نقش بسته که کوچکتر وکم‌کارتر از آنهاست. آغاز نسخه نقش سه مـهر کـوفته شـده است: مـهر بیضوی کوچک: «عبده زین‌العابدین ۱۱۲۲»، یادداشت خریداری با مـهر مسـتطیل: «عـبده سـید مـحمّد الحسـنی الحسـینی ۱۱۱۷»، مـهر بـیضوی: «عـبده الراجی محمدآبادی ۱۲۸۱» و یک مهر محو شده. بـا مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، عناوین پـیش از شنگرف‌نویسی با خطی ریز در لبهٔ صفحات نـوشته شده بود. سطراندازی شده با مسطر، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۵۰۰، ســه بــرگ، ۲ / ۱۹×۴ / ۳۵، ۲۶ سـطر، ۱۲×۲۵/۵.

جلد: دو رو، بیرون تیماج مشکی سوخت با تـرنج و سرترنج و چهار لچکی زرین نفیس میناکاری شـده دارای نقوش گل و بوته شنگرف و لاجورد، با نـقوش گرهدار زرین در حاشیه، درون تیماج عنابی مجدول زرین. قطر: ۵/۸.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۹]

(۹۱۳۱)

الوجیز فی تفسیر القرآن العزیز (تفسیر ـ عربی)

مؤلف: علی بن احمد واحدی نیشابوری (ـ ۴۶۸ق)

از اواسط مقدمه تا پایان سـوره نـازعات. از آغـاز یک برگ و از پایان نسخه چندین برگ افتاده است.
رک: ش ۹۰۴۱.

آغاز موجود: «فانی کـنت ابـتدات بـابداع کـتاب فـی التفسیر لم اسبق الی مثله فـطال عـلی الامـر فـی ذلک لشرایط تقلدتها».

انجام موجود: «سورة النازعات... لم یلبثوا فی قبورهم الا عشیّة او ضحیها ای نهارها استقصروا مدّة لبثهم فـی القبور لما عاینوا من الهول».

خط: نسخ خفی، آیات قران به ثلث، تـاریخ کـتابت: سده ۱۱ه.

سرسوره‌ها شنگرف، برفراز همه آیـات قـرآن خـط شنگرف، ادامه تـفسیر بـعضی از آیـات در حـاشیه نسخه نوشته شده است، پایان بسیاری از صفحات به صورت مثلثی و شبیه انجام نسخه کتابت شده است. همه صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و آبی و مشکی، در گوشه سمت چپ بـالای صـفحات نـام

سوره‌ها بـه مـانند سـرصفحه نـوشته شـده است. بخشهای محصور شده در جدولهای صفحات و متن کتاب اخرایی رنگ و زرافشان. دارای مـهر کـتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.
۱۱۷ برگ، ۸/۸×۱۶/۸، ۳۳ سطر، ۶×۱۳/۵.
جلد: تیماج دورو، بیرون زیتونی با جدولهای زرین، سجاف دار عنابی، درون عنابی روغنی شده، مجدول زرین، عطف گالینگور قهوه‌ای، یک لا. قطر: ۱/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۴۸]

(۹۱۳۲)

شامل التواریخ مظفری (تاریخ ـ فارسی)
مؤلف: عباسقلی بن محمدتقی سپهر کاشانی، لسان‌الملک (۱۲۶۸ـ۱۳۴۲ق)

تاریخ پادشاهان پس از اسلام تا روزگار مؤلف است.
سپهر ابـتدا از خـدمات مـظفرالدیـن شـاه (۱۳۱۴ ـ ۱۳۲۴ق) تقدیر می‌کند و یاد او را بزرگ می‌دارد. سپس می‌نویسد شاه به تاریخ علاقه بسیاری دارد و بدین سبب من عباسقلی سپهر وزیر تألیفات خاصه و تواریخ دولتیه و دارالشورای کبری به امر ایشان چندین کتاب در عـلم تاریخ نوشتم: «مقرر فرمود تاریخ آیـین اکـبری و تـاج المآثر راکه منبع انشـاء و حـاوی پـاره‌ای اصـطلاحات بعیده است به لسان قوم و زبان یـوم مـختصر کـرده بـه مختصر مـظفری مـوسوم و مـطالب آن دو مـجلد راکـه متجاوز از هفتاد هزار بیت است به پانزده هزار بـیت بـه رشتهٔ تحریر درآورد و نیز کتاب محمود التواریخ مظفری را در شرح حال سـلطان مـحمود سـبکتکین و سـلوک الملوک مظفری را در ضبط اقوال سلاطین معدلت آئین و حکما و دانشمندان پیشین تألیف و تحفه مـظفری راکـه جامع صنوف اشعار و برای ادبا و ظـرفا و نـدما و اهـل انشاء در هر کاری به کار است فراهم نمود. و از آن پس به نگارش تاریخ سلاطین عظامی کـه از ابـتدای دولت اسلام بوده‌اند تا این زمان مبارک امر فرمودند این غلام عبودیت فرجام به نگارش احوال سلاطین مغول کـه بـا این سلطنت ابد آیت به یک رشته نسب پیوسته می‌شوند شروع ورزید و به شامل التواریخ مظفری موسوم ساخت. و شرح حال سلطان گیتی ستان چنگیزخان را با آبـاء و اجداد عظامش تا به حضرت نوح(ع) در بیست هزار بیت مسطور داشت».

نـوشته شـده بـه دسـتور و نـام مـظفرالدیـن شـاه (۱۳۱۴ـ۱۳۲۴ق) و میرزا علی‌اصغر خان بـن ابـراهـیم امین‌السلطان صدر اعظم (۱۲۷۵ـ۱۳۲۵ق).

با تاریخ ذی‌الحجة الحرام ۱۳۱۶ق در پـایان مـقدمه (۳ ر) و روز چهارشنبه ۱۵ ذی‌الحـجة الحـرام ۱۳۱۶ق تنگوزئیل در پایان فـهرست مـطالب (۷ پ) و شـنبه ۵ جمادی‌الثانی ۱۳۱۶ق در انجام کتاب.

جلد اول (بخش مغول). شامل: مـقدمه (۱ پ ـ ۳ ر)، فهرست جلد اول (۴ پ ـ ۷ پ)، و متن (۱۲ پ ـ ۲۴۱ ر).
فهرستواره، ج ۱، ص ۶۳۲؛ ملی تهران، ج ۴، ص ۱۰۲ـ۱۰۳ و ۱۳۳ـ۱۳۴؛ تاریخ سلطنتی، ص ۳۳۶؛ مجلس، ج ۱۰، ص ۴۷۵.

آغاز مـقدمه: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی اشرف الرسل محمد سید المرسلین وافضل الاولیاء علی امیرالمؤمنین... و بعد چون بانی مبانی عدل و داد و ثانی جمشید و کیقباد افتخار دودمان کیان».

آغاز مـتن: «بیان یورت و بیوت و اسامی شعب مـردم مغول و قبایل تاتار. باید دانست که مغول در اصل مؤنک اُوْل بوده است که به معنی زاده دل است و این جـماعت مغول در اراضی اُیْغُور تا حدود خطا و اورجه سـاکـن و متوطن».

انجام: «شاهنشاه جوان جوان بخت زینت‌بخش تاج و تخت مالک ملک کیان ملک المـلوک ایـران السـلطان مظفرالدین پادشاه قاجار خلّد الله ملکه و سلطانه الی یوم القرار».

انـجامه: «این بنده حقیر عباسقلی سپهر در روز شـنبه پنجم شهر جـمادی‌الثـانیه سـال یک هـزار و سـیصد و شانزدهم هجرت نـبوی صـلی الله عـلیه وآله وسـلم از نگارش احوال سلطان گیتی ستان چنگیزخان بپرداخت

و به خواست یزدان مشغول نگارش احـوال اخـلاف او خواهد شد».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کـتابت: شـنبه ۵ جمادی‌الثانی ۱۳۱۶ق.

عناوین مشکی، موضوعات بخشها در حاشیه صفحات نوشته شده و گاهی سطور و عباراتی هم به متن افزوده شده است. در برگهای ۳ ر و ۷ پ و پایان نسخه مـهر بیضوی مؤلف به نقش: «مشیر افخم عباسقلی سـپهر عضدالدولة الشریف ابن محمّدتقی لسان‌المـلک بـن مـحمّدعلی ابـن رفـیع‌الدولة ابـن مـحمّدعلی ابـن محمّدرضا» دیده می‌شود. ابتدای نسخه ۳ بیت مـاده تاریخ وفات سپهر ثانی مشیر افـخم مـؤلف کـتاب از مرحوم صدرالافاضل تبریزی که آن را سلطان‌القرایـی بـه نـقل از فـخرالدیـن [نـصیری] نـواده مـرحـوم صدرالافاضل در طهران در منزل جـواد آقـا کـمالیان شنیده و در ۱۳۳۱/۵/۲۲ در تبریز نوشته است.

سـپهر ثـانی اعـنی مشـیر افـخم راد
کـه بـود یکـتا زیـر سـپهر بـینائی
برون شد از پس هفتاد و یک سنه ز جهان
کـه تـنگ بـودش گـیتی ز گـنج دانـائی
مشـیر افـخم تـاریخ فـوت اوست اگـر
سنین عـمرش بـر ایـن عـدد بـیافزائی[1]

نام‌کتاب در لبهٔ نسخه: «جلد اول تاریخ مغول از شامل التواریخ**». جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مـهر کـتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.**

کاغذ: فرنگی حنایی آهار مهره، با ته‌نقش روسی.

یک، ۲۴۱، یک برگ، ۲۲×۳۵، ۲۵ سطر، ۱۳×۲۴/۵.

جلد: میشن عنابی ساده. قطر: ۳/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۳۸۱]

(← تصویر)

(۹۱۳۳)

لباب الاصول **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن مؤمن تبریزی (سده ۱۳ه)

جلد دوم.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله الائمة الطـاهرین. بـاب الادلة العـقلیة والاصول العلمیة وقبل الشروع فی تفصیل الکلام مـنها ینبغی تقدیم مقدمة تفید بیان ما یتوقف علیه المقصود».

انجام: «حیث لا نجد بدّاً من ذالک (کـذا) فـی امـثال بلادنا کما هـو واضـح لمـن شـاهدها وفـقنا الله وجـمع الطالبین للحق الی الرشد والصواب».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ‌کتابت: سده ۱۳ه.

با کمی خط خوردگی در متن و اضـافاتی در حـاشیه نسخه، گوشهٔ بالای پشت همه برگها موضوعی که در آن صفحه از آن بحث شده نوشته شده است، بـرای افزودن به متن برگهای سفیدی در نسـخه صـحافی شده است. با مهر کتابخانه جعفر سـلطان‌القـرایـی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری و آبی آهار مـهره و بـخشهایی آهار نخورده.

۱۹۹، یک برگ، ۱۹/۳×۲۲/۵، ۲۱ـ۱۸ سطر، ۱۰×۱۶/۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول.

قطر: ۳/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۳۸۳]

(۹۱۳۴)

لباب الاصول **(اصول فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمد بن حسن مؤمن تبریزی (سده ۱۳ه)

جلد اول. پایان یافته در ربیع‌الثانی ۱۲۹۸ق.

آغـاز: «الکلام فـی المـجمل والمـبیّن وفـیه مـطلبان. المطلب الاول فی المجمل. الاجمال فی اللغة الجمع من قولهم اجلت الحساب ای جمعته».

انجام: «الا بعض موارد الاستثناء علی ما عرفت آنـفاً فلا حاجة الی اعادة المقال فیها. هذا نـهایة الکـلام فـی

---

۱. اصل این اشعار به خط خود صدرالافاضل در پـایان نسـخه ش ۸۸۳۶ کتابخانه مجلس که در همین مجلد معرفی می‌شود نوشته شده است.

المجلد الاول من هذا الکتاب الشریف الموضوع فی بیان حجیة القطع والظن مع جملة من مباحث الالفاظ وهو المسمی بمجامع الاصول[1] وعن الله المسئول التوفیق والاعانة لاتمام المجلد الثانی وانا العبد الجانی محمد ابن الحاج الحسن الشهیر بمؤمن التبریزی المولد والنجفی المسکن والمدفن ان شاء الله وفقهما الله للصواب ورضهما الله حسن العاقبة وخیر المآب وقد کان الفراغ من تسوید هذه الاوراق فی شهر ربیع‌الثانی من شهور سنة ۱۲۹۸ من الهجرة النبویة علی هاجرها آلاف التحیة والسلام».

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ربیع‌الثانی ۱۲۹۸ق.

با افزودگیها و تصحیحاتی در کنارەهای صفحات، موضوع مورد بحث هر صفحه در گوشه بالایی سمت راست برگها نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. وی در پایان نسخه چند سطری درباره زندگی مؤلف و کتابهایش نوشته است: «مؤلف حاج میرزا محمد از مجتهدین آذربایجان و همان است که حجةالاسلام نیر در الفیه او را به نام غضنفرالعلماء خوانده و رساله در عدم حرمت ریش تراشی و عدم دلیل آن دارد که چاپ نشده[2]».

رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی با ته‌نقش: «اثر جدید عهد همایون».

یک، ۲۶۴، یک برگ، ۱۸/۴×۲۴/۳، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. قطر: ۳/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۳۸۴]

(۹۱۳۵)

مسالک الافهام الی تنقیح شرائع الاسلام (فقه ـ عربی)

مؤلف: زین‌الدین بن علی عاملی، شهید ثانی (۹۱۱ـ۹۶۵ق)

رک: ش ۹۱۱۹.

از آغاز تا پایان کتاب الوکالة. برگ آخر نسخه افتاده است.

آغاز: «الحمد لله الذی اوضح مسالک الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام وشرح صدور من اختارهم من الانام».

انجام موجود: «وقد یکون التصرف هو القبض کما اذا کان وکیلاً فیه خاصة واعلم انه منی قدم».

انجامه: «وکان الفراغ منه صبیحة السبت لیلة الاحد علی ید الفقیر الحقیر الراجی عفو الله تعالی وجوده ومنه وکرمه ولطفه واحسانه طعمه ابن علم الحسینی الحایری یوم ثلثة وعشرین فی الشهر فی سنة اثنین وثمانین وتسعمایة والحمد لله رب العالمین وصلوته علی سیدنا محمد وآله الطیبین الطاهرین اللهم صل علی محمد وآل محمد» (پایان عبادات، برگ ۱۱۰ ر).

خط: نسخ، کاتب: به چند خط، بعضی از بخشها جدیدتر و از سده ۱۱ه‍ است. بخش اول نسخه به خط طعمه بن علم حسینی حایری، تاریخ کتابت: صبح یکشنبه ۲۳ از ماه... (نانوشته) سال ۹۸۲ق.

نیمی از نسخه عناوین و نشانیها شنگرف و نیمه دیگر نانوشته، در بخشهای عنوان‌دار بر فراز عبارات شرایع خط شنگرف رنگ کشیده شده است. در حاشیه تصحیح شده، در مواردکمی هم حاشیه‌نویسی دارد، عناوین در بخشهای نانوشته در حاشیه صفحات نوشته شده تا بعداً با شنگرف در جای خود کتابت شوند. دارای بلاغ قرائت.

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: نام‌کتاب، تملک ملا محمدصالح تبریزی، تملک محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد تبریزی در ۱۲۹۹ق با مهر بیضوی او «عبده محمدعلی بن علی ۱۲۸۴»، تملک پسر او عبدالحمید بن محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد بن لطفعلی بن محمدصادق تبریزی مجتهدی، امانت کتاب نزد اسمعیل و محمدجعفر از ملا محمدسعید. و این یادداشت: «مجلد من شرح الشرایع قیمته ستة هزارات (؟)».

---

۱. ابتدا نام کتاب مجامع الاصول بوده اما بعداً آن را خط زده و به لباب الاصول تغییر داده‌اند.

۲. معرفی شده در ذریعه، ج ۷، ص ۶۳.

جلد پیشین نسخه سرطبل داشته و اثر آن بر برگهای انجام کتاب باقیمانده است. نام کتاب روی لبهٔ کاغذی و عطف جلد نوشته شده است. رکابه‌دار، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ برگی. گوشه سمت چپ پایین اوراق وسط هر جزو نشان صحاف را دارد. این نشان خط موربی است که در هامش صفحه با قلم آهنی رسم شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، بـا تـه‌نقش، کـمی آبخورده، بعضی از برگها وصالی شده.

یک، ۲۷۰، یک بـرگ، ۲۰/۶×۳۰/۸، ۲۹ـ۳۱ سطر، ۱۴/۵×۲۲/۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و چـهار سـرترنج منقش زرین در بالا و پایین که درون کوچکترین آنها مهر صحاف «یا محمد» نقش بسته است. این نشـان تاریخی ریز دارد که خوانده نمی‌شود، بـا جـدولهای گرهدار و ساده. قطر: ۴/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۸۵]

(۹۱۳۶)

ودائع النبوة **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)

جلد اول (کتاب طهارت). مجلد دوم آن در شماره بـعد معرفی می‌شود.

دنا، ج ۱۰، ص ۱۰۳۵ـ۱۰۳۶؛ التراث العربی المخطوط، ج ۱۳، ص ۳۰۶ـ۳۰۷؛ آستان قدس، ج ۲۱، ص ۱۶۴۷ـ۱۶۴۹؛ تراثنا، ش ۶۲، ص ۱۸۰.

آغاز: «الحمد لله المتعالی بوجوب وجوده عن ان یدرکه العقل بحقیقته المتفرد بان جماله عین جلاله... امـا بـعد فهذا الکتاب ودائع النبوة بعون الله جل جلاله یکشف عن وجه الاسرار استارها ویحتوی من فنون الفقاهة شئونها واطوارها یجدّد ما اندرست من آثار النبوة بـالدروس... کتاب الطهارة الکتاب کنظام ما یکتب به من الکتب وهو الاتقان ولا معنی له سواه لرجوع جمیع المعانی الیه».

انجام: «فسرنا به الاخبار تستغنی عن التعرض للاقوال وکلمات الرجال ولله الحمد وله الشکر والمنة».

انجامه: «قد تمت الکتاب بعون الملک الوهّاب فی شهر شعبان المعظم سنه ۱۳۱۵» (برگ ۱۰۰ پ).

خط: نسخ، کاتب: محمود بروجردی (به قرینه نسخه بعدی)، تاریخ کتابت: شعبان ۱۳۱۵ق (برگ ۱۰۰پ). عناوین و نشانیها مشکی، در حاشیه تصحیح شده، با نشانی «بلغ» و «ملاحظه شد» در حـاشیه صـفحات. علامت سه نقطه مثلثی در حاشیه بـعضی از سـطور (مانند ۶۲ر و ۶۷ر و ۷۵ر و...) دیده می‌شود، درکنارهٔ بسیاری از سطرها هم یک نقطه یا علامت خط تـیره گذاشته شده است. بالای بعضی از صفحات کلمه هو نوشته شده است. برگ آغازین نسخه مهر کـتابخانه پـیمان مـراغـه در ۱۳۱۰ خـیابان خـواجـه نـصیر. سطراندازی شده با مسطر. رکابه‌دار. با مهر کـتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کـاغذ: فـرنگی شکـری آهـار مـهره بـا تـه‌نقش A MAGNANI E C.

دو، ۲۲۴، یک بـرگ، ۲۰/۷×۳۱/۲، ۲۷ سطر، ۱۲/۵×۲۱/۵.

جلد: میشن عنابی ضربی با ترنج و سرترنج مشکی، با جدولهای ساده وگرهی، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۸۶]

(۹۱۳۷)

ودائع النبوة **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)

جلد دوم: شامل کتابهای صلات و زکات و صوم. ادامـه شماره پیشین است.

آغاز: «کتاب الصلاة وهی فی الاصل العـطف وهـو مـن الربّ الرحمة ومن المربوب الاستکانة والتـذلل وطـلبها والاستغفار ومن عبد علی آخر طلب الرحمة».

انجام: «وهذا ما اردناه من بیان غوامض کتاب الصـوم واما بقیة المسائل فـلیست بـهذه المـثابة مـن الغـموض ونسئل الله تعالی ان یوفقنا لما هو اهم من التعرض لبقیة هذا المبحث والحمد لله تعالی کما هو حقه علی هدایـته الی ما خفی من شریعته».

انجامه: «هذا تمام ما حرّره الاستاد دام عمره فی الخلل ویتلوه ما حرّره فی صلوة المسافر الی الله فی ۱۵ ع ل ۱۳۱۶» (برگ ۸۸ ر)؛ «تمت النسخة الشریفة التی لا قیمة لها عند اهل البضاعة والبصیرة بید الاحقر الاثم العاصی الراجی الی رحمة ربّه الودود محمود البروجردی عفی الله عن سیئاته یوم الورود فی لیله سابع وعشرین شعبان المعظم سنه ۱۳۱۶ الحمد لله اولاً وآخراً» (پایان کتاب صلات، برگ ۱۰۷ ر)؛ «قد تم الکتاب فی سنه ۱۳۲۲» (پایان نسخه).

خط: نسخ، کاتب: محمود بروجردی، تاریخ کتابت: ۱۵ ربیع‌الاول ۱۳۱۶ق (برگ ۸۸ ر)، شب ۲۷ شعبان ۱۳۱۶ق (پایان کتاب صلات، برگ ۱۰۷ ر)، ۱۳۲۲ق (پایان نسخه).

عناوین مشکی جلی، نشانیها مشکی، با تصحیح بعضی از کلمات و جملات در حاشیه صفحات و چند حاشیه کوتاه به امضای «منه ره»، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی و مهر کتابخانه پیمان در مراغه خیابان خواجه نصیر ۱۳۱۰، در این مجلد از کتاب هم از علایم سه نقطه و نقطه برای علامتگذاری در حاشیه استفاده شده اما میزان آنها از مجلد پیشین بسیار کمتر است. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره، با تەنقش SSB, A MAGNANI $_E$ C.

یک، ۱۶۰، دو برگ، ۲۰/۹×۳۱/۴، ۲۷ـ۲۵ سطر، ۱۲×۲۲/۵.

جلد: میشن عنابی با جدولهای ساده و گرهی، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۸۷]

(۹۱۳۸)

مجموعه:

۱. شرح شرایع الاسلام «۳ پ ـ ۷۱ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)
کامل.

مجلس، ج ۹، ص ۳۸ و ۱۳۸ـ۱۳۹؛ دنا، ج ۲، ص ۶۰۶.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین ابد الابدین. وبعد فیقول المسکین المستکین محمدهادی بن محمدامین ... ان هذه جملة مما خطر بالبال فی کشف الغطاء عما اشار الیه الاساطین قدس الله اسرارهم من اسرار ابواب المعاملات ودفع بعض شبهات بعض المتاخرین... ولما رأیت کتاب الشرایع احسن ما صنف فی الفقه جعلته شرحاً له... قال المصنف قده الفصل الثانی مما بنی علیه کتاب التجارة... واعلم ان العقد عبارة عن جعل الشیء ذا عقدة».

انجام: «قال فما ترید من الرجل قال ارید کرائتی فقد حبسه علی خمسة عشر یوماً فقال ما صنعت بالبغلة قلت رجعة سلیماً».

انجامه: «کتبه العبد المذنب اقل الطّلاب اَحْمد الجَرّائیّ العراقی فی شهر شعبان المعظّم مطابق سنه ۱۳۱۵».

۲. ذخائر النبوة « ۷۱ پ ـ ۱۴۹ ر» **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)
کامل.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۳۶۰؛ تراثنا، ش ۶۲، ص ۱۴۵ـ۱۴۶؛ ذریعه، ج ۷، ص ۲۸۰ (همین نسخه در کتابخانه سلطان‌القرایی) و ج ۱۰، ص ۸؛ دنا، ج ۵، ص ۴۶۵ (در آن جا بین نسخه‌های ذخائر النبوة و شرح شرایع خلط شده است).

آغاز: «الحمد لله الذی هدینا الی مسالک شرایع الاسلام ونوّر مدارکه بجواهر الکلام واحکم لنا القواعد نهایة الاحکام بجامع المقاصد وکشف اللثام غایة المراد ومنتهی الارشاد... فهذه الرسالة الموسومة بذخایر النبوة متکفلة بمهمات مباحث الخیار وفرقة اخری من الاسرار... الخیار اسم من الاختیار وهو افتعال من الخیر».

انجام: «فسخ العقد بالخیار واعادة الحق بعد سقوطه فکیف وهو لم یسقط فی المفروض لفساد الحق بکون العوض حراً او مستحقاً فافهم».

انجامه: «حرّره العبد المذنب احمد العراقی فی تاریخ شهر محرّم الحرام بعد ستة عشر وثلث مائة والف من الهجرة النبوية سنه ۱۳۱۶».

۳. الحق والحکم (سلطنة الشخص علی غیره؛ السلطنة الشرعية) «۱۴۹ پ ـ ۱۵۱ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)

رساله استدلالی کوتاهی در توضیح معنای شرعی سلطنت است.

کامل.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۳۶۱؛ تراثنا، ش ۶۲، ص ۱۴۶ـ۱۴۷؛ دنا، ج ۴، ص ۶۹۵.

آغاز: «الحمد لله الذی احیی ما اندرست من اعلام الدین بالعلماء المجددین فنصب فی کل زمان من يقلع اساس المبدعين وخصّهم بحل المعضلات... اما بعد فیقول المسکین المستکین محمدهادی ابن محمدامین... قد سئلنی بعض الافاضل عن طايفة من المسائل مع الاشارة الی الحجج والدلائل فاجبته الی ذلک مبالغاً فی ایجاز المقال لضیق المجال... ان الحق عبارة عن سلطنة التشخيص علی غیره سواء کان ذلک الغیر شخصاً او شيئاً آخر».

انجام: «واما من حيث السند والمسئلة معروفة بالاشكال ولا تنكشف الا ببسط فی المقال والتعرض للاقوال والحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدينا الله والمرجوّ منه ان يجعله خالصاً لوجهه الكريم وان يجعله ذخراً ليوم الدين».

انجامه: «کتبه الأقل الأثم احمد العراقی فی سنه ۱۳۱۶».

۴. الرضوان «۱۵۳ پ ـ ۱۹۹ پ» **(فقه ـ عربی)**

مؤلف: محمدهادی بن محمدامین تهرانی (ـ۱۳۲۱ق)

شرح منظومه‌ای فقهی از خود مؤلف است، اشعار اصل بالای صفحات نوشته شده‌اند.

کامل.

مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۳۶۰؛ دنا، ج ۵، ص ۸۶۶.

آغاز:

«حمداً لمن بالفقه اکمل النعم

نعمته علی عباده اتم

فانه معالم الارشاد

روض الجنان غاية المراد

... ثم يقول خادم الاخوان

محمد هادی الی الرضوان

الصلح ما به التجاذب انقطع

وهو کغيره اصيل لاتّبع

... الصلح فی الوضع هو الرجوع الی الموافقة وقطع الخصومة قال فی الق [القاموس] الصلاح ضد الفساد كالصلوح صلح كمنع».

انجام: «وهذا الحكم لا ينافی ما افاده هنا من الاشتراک مع اشتراک السبب والاختصاص مع عدمه. هذا آخر ما يسّر الله جل جلاله ايراده فی هذه الرسالة الموسومة بالرضوان لمؤلفه المسكين المستكين محمدهادی ابن محمدامين والمرجو منه...».

انجامه: «تمت الكتاب بعون الملک الوهاب فی ۲۵ شهر ربيع‌المولود مطابق سنه ۱۳۱۶ کتبه العبد المذنب الخاطی اقل الطلاب احمد العراقی الشّرائی».

خط: نسخ، کاتب: احمد چرائی عراقی، تاریخ کتابت: شعبان ۱۳۱۵ق (رساله اول)، محرم ۱۳۱۶ق (رساله دوم)، ۱۳۱۶ق (رساله سوم)، ۲۵ ربیع‌الاول ۱۳۱۶ق (رساله چهارم).

نشانیها مشکی، در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ و ملاحظه دارد. بعضی از این تصحیحات در متن اعمال شده است. با چند مورد حاشیه‌نویسی از مؤلف به امضای «منه دام ظله»، ابتدای نسخه مهر کتابخانه پیمان در خیابان خواجه نصیر در مراغه ۱۳۱۰ و نسخه مجرب دوای چشم، پایان نسخه دو فایده فقهی که احتمالاً از خود محمدهادی طهرانی است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی شکری با ته‌نقش A MAGNANI $_E$ C.

دو، ۲۰۰، یک برگ، ۲۰/۶×۳۱/۹، ۲۵ سطر، ۱۱/۵×۲۱.

جلد: میشن عنابی ضربی، با ترنج و سرترنج زرین و جدولهای گرهی و ساده، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۳/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۸۸]

(۹۱۳۹)

مجموعه:
مؤلف: عباسعلی بن اسماعیل کیوان قزوینی (۱۲۷۷-۱۳۵۷ق / ۱۳۱۷ش)

۱. عرفان نامه «ص ۱ ـ ۳۰۰» **(عرفان ـ فارسی)**

عنوانهای کتاب چنین است:
مقدمه: در ۵ پند.
فصل ۱: در فرق عرفان با علم و با حکمت و با جمودت و قشریّت.
فصل ۲: در این که عرفان صفت بنده است نه صفت خدا و صفت است نه ذات و جوهر و قائم بالغیر است نه قائم به نفس و موصوف لازم دارد و به تنهائی وجود ندارد.
فصل ۳: در تمرکز عرفان.
فصل ۴: در نشانه‌های بدنی عارف.
فصل ۵: در امکان اکتساب عرفان با نبودن طبیعی و زیاد کردن با بودنش.
فصل ۶: در تقسیم عرفان به علمی و عملی.
فصل ۷: در معانی وحدت وجود.
فصل ۸: در بیان خوب و بد و خیر و شر.
فصل ۹: در بیان دوزخ و بهشت.
فصل ۱۰: در تناسخ.
فصل ۱۱: در بقاء روح انسانی.
فصل ۱۲: در اثبات توحید.
فصل ۱۳: در جذب و سلوک.
فصل ۱۴: در حلال و حرام.
فصل ۱۵: در غذای حلال واقعی.
فصل ۱۶: در تصرف در غذا.
فصل ۱۷: در ریاضت عامّه و خاصّه.
فصل ۱۸: در بیان سعادت و شقاوت.
فصل ۱۹: در صفات متشابهه.
فصل ۲۰: در حقایق صفات.
فصل ۲۱: در کتمان عرفان.
فصل ۲۲: در حصر اساس ادیان به یک شعبه.
فصل ۲۳: در اندازهٔ روحانی در جامعه.

بخشی از کتاب در پایان نسخه تکرار شده (فصل ۲۱) و در این تکرار تفاوتهایی پیدا کرده است. به این صورت که فصل ۲۱ تا ۲۳ در تحریر اول در صفحات ۲۵۷-۲۷۳ نوشته شده‌اند ولی در تحریر بعدی، کتاب در فصل ۲۱: در بیان عرفان عملی پایان یافته است (ص ۲۷۵ ـ ۳۰۰).

مؤلف در حاشیه صفحه اول نوشته: «نگارنده آنچه فهمیده بی‌ملاحظهٔ ادب نوشته و تندنویس و زِبرنویس شده و اگر چیزی خیلی رسوا بوده آن را ننوشته نه این که وارونه کرده باشد به رسم نویسندگان که گاهی به ملاحظه‌ای چیزی را وارونه می‌کنند و نگارنده ملاحظه را جزء دروغ می‌داند و نگفتنِ راست غیرِ دروغ گفتن است».

آغاز: «نگارنده قصدی به ستودن یا نکوهیدن عرفان ندارد چون هفتاد سال عمر از ذیحجه ۱۲۷۷ تا رجب ۱۳۴۶ صرف دانشها و ادیان مرسوم ایران و ترکستان و عربستان نموده و به هر دانشمندی خدمتهای جانی و مالی و آبروئی نموده تا تمام توجه او را به خود جلب و دانشهای مخصوص او را دریافت کرده اینک حاضر است که در هر دینی و علمی آن چه آموخته به پیشگاه بشر گذارد تا هر جوینده به آسانی اساس هر دین و علم را بیابد آن گاه نظر قضاوت عادلانه خود را در آن اندازد... و در عرفان که شهرتش بیش و تدوین مفیدش کمست».

انجام: «به واقع هم اگر راست باشد نور علی نور است و لقمه از حوصله بیش است. نگارنده گوید که در طبع اول به این جا ختم کردم و امید که در طبع دوم افزوده شود و درخواست عاجزانه از خوانندگان محترم دارد که رفع نقائص را در حاشیه این کتاب مرقوم دارند تا در

طبع ثانی مرقومات آنها نیز طبع شود و اگر عمر وفا بـه طبع ثانی ننمود از روح مـعارف کـه در کـالبد مـعارف پروران ظهور دارد خواهشمندم که آن چه صـلاح است وقوع یابد. سلامم در کلامم تقدیم خوانندگان است. در تهران در خانه ملکی خود در خـیابان چـراغ بـرق شب سیم خرداد ماه ۱۳۰۹ مطابق ۲۵ محرم ۱۳۴۹».

اضافات مؤلف بر چاپ اول در این نسخه بـا جـوهر آبی و مشکی نوشته شده‌اند.

۲. حج نامه «ص ۳۱۷ ـ ۳۶۷» **(فلسفه احکام ـ فارسی)**
درباره اسرار سـیاسی و اجـتماعی و عـرفانی و فـلسفه احکام حج است.
آغاز: «عباس کیوان قزوینی در کتاب فلسفة الادیـان در باب حج گوید که در بعض ادیان بزرگ مقرر شده که در وقتی معین در مکانی معین اشرف امکنه‌اند».
انـجام: «وبعض علماء منکر همه این کارها هستند اما برای احترام حضرت حسـین(ع) و از تـرس عـدم نـفوذ اظهار انکار نمی‌نمایند».

۳. کیوان نامه «ص ۳۶۹ ـ ۴۷۹» **(شرح حال ـ فارسی)**
زندگی خودنوشت اوست که به خواهش مـیرزا حسـین صدرایی وکیل مشـورتخانهٔ ایـران در ۱۳۴۶ق نـوشته است. او در مقدمه تذکر داده که پیش از ایـن هـم دورهٔ زندگانی‌اش را مختصرتر در دورهٔ کیوان نوشته بوده است (ص ۳۷۹).

نویسنده در مقدمه جایی که تـعداد فـصول کـتاب را می‌باید بنویسد نانوشته گذارده که نشان می‌دهد هـنوز کتاب به تحریر نهایی نرسیده بوده است. اما نسخه ما این چهار فصل را دارد:

فصل نخستین: در درس و تألیف.
فصل دوم: در رنجهایی که نگـارنده بـرای عـلم و دیـن کشیده و هنوز به رنج اندر است تا بمیرد و از این گونه رنجها برهد.
فصل سیم: در بیان خلاصهٔ معلومات نگارنده که پس از این همه رنج در باب علوم چه فهمیده و در امر دین چه.
فصل چهارم: در تغییر عادات و رسوم ایرانـیان در ایـن هفتاد سال که نگارنده دیده.

کتاب از انجام ناتمام مانده است.

نسخهٔ دیگری از ایـن کـتاب بـه شـماره ۱۱۱۸۸ در کتابخانه مـجلس نگـهداری مـی‌شود (جـلد سـوم؛ بـا یادداشت معرفی مؤلف و کـتاب از نـورالدیـن مـدرس چهاردهی).

آغاز: «عباس (کیوان) بن اسمعیل بن علی بن معصوم القزوینی (کیوان) در ۴ شـنبه ۲۴ ذیـحجه سـنه ۱۲۷۷ هجری در شهر قزوین محله شیخ‌آباد از مادر بـزاد و تـا سنه ۱۳۰۰ در قزوین به دروس اسلامیه مشغول بود».
انجام: «و شدند چون اهل سایر بلاد که همه سـاله در ایام نوروز چنین‌اند که در خانهٔ خود نمی‌نشینند و علاج واقعهٔ ناگوار مهمان را پیش از وقوع می‌نمایند».

۴. تقریر منبری «ص ۴۸۰ ـ ۴۸۷»
تقریرات منبر روزهای اول و دوم ماه رمـضان ۱۳۲۴ق است.
در آغاز نوشته شده: «تقریر منبری، عباس کیوان قزوینی در روز اول رمضان سنه ۱۳۲۴».
آغاز: «قال تعالی شهر رمضان الآیة. اول هـفته چـون عددش که بی‌خلاف هفت است بی‌خلاف است کـه روز یکشنبه است و آخرش شنبه».
انجام: «ترس آن است که استعداد اصلی باطل شود که کفران حقیقی نعمت خـداداد است و خـروج از حـدود انسانیت است».

خط: نستعلیق تحریری، عبارات عربی نسخ، کـاتب: مؤلف.
آغاز نسخه تصویر مؤلف و دو ربـاعی از او بـه خـط خودش آمـده است. پس از آن دو صـفحه فـهرست کتاب عـرفان نـامه. **بـا اضـافات و اصـلاحات و خـط خـوردگیهایی از مـؤلف در حـاشیه صـفحات. بـا یادداشتهای مطالعه و حواشی سلطان‌القرایی بیشتر بر مطالب کتاب اول، پشت سمت راست بـالای هـمه برگها نام کتابها به مانند سرصفحه نوشته شده است.**

در بالای همه صفحات هم موضوعی کـه از آن بـحث شده نوشته شده است. بخشهایی از نسخه نشـانیها به شنگرف، با مهر کتابخانه جعفر سـلطان‌القـرایـی، رکابه‌دار. بین هر کتاب صفحاتی سفید مانده است.
کاغذ: دفتری خط دار.
شش، ۲۴۴، ده برگ، ۱۶/۲×۲۲/۱، سطور و اندازه‌هـا مختلف.
جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف وگوشه‌ها تیماج قهوه‌ای. قطر: ۳/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۰]

(۹۱۴۰)

تفسیر کیوان (تفسیر ـ فارسی)
مؤلف: عباسعلی بن اسماعیل کیوان قزوینی (۱۲۷۷ـ۱۳۵۷ق / ۱۳۱۷ش)

این تفسیر بر اساس مدلول لفظی آیه بنا نهاده شـده نـه حدیث و خبر و نه حکمت و عرفان و یا تأویل و از این جهت مؤلف تفسیرش را مستدرکی برای تفاسیر گذشته می‌داند و معتقد است مطالبی در آن اظهار شده که در آنها نیست.

او در ابتدا ۵ نکته‌ای که به عنوان روش تفسیر مدنظر داشته را نوشته است.

چاپ: به کوشش جعفر پژوم. تهران، سایه، ۱۳۸۴ش. جلد اول (از آغاز قرآن تا آیه ۶۱ سوره بقره).
مجلس، ش ۱۱۳۵۱؛ دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۱، ص ۷۴۵.

آغاز: «پنج مادهٔ روش کیوان در هر دو تفسیر عاجزانه خود فارسی و عربی. ۱. استناد و اسـتدلالش فـقط بـر مدلول لفظی است نه به حدیث و خبر ... بسم الله المتکلم بلسان محمد. قرآن میدان خودنمائی هنرمندان مسلمین شده و هیچ کتاب آسمانی به اندازهٔ قرآن میدان نشده».

انجام: «گر چه باز می‌گردد به سیاق اول و آن تاسیس اصل جملهٔ معترضه‌ای است ولی ما آن اصل مـؤسس را مهم شمرده فاتحهٔ جلد دوم قرار می‌دهیم تا آن که تجدید مطلع جالب انظار گردد و نظر هوشمندان با فراغت بال به آن اصل مؤسّس توجه یابد و آن را مـهم شـمارند و بـه خاطر سپارند (عباس کیوان قزوینی)».

خط: نستعلیق تحریری، آیات قرآن مشکول، کاتب: مؤلف. در صفحه عنوان تاریخ کتابت نسخه ۱۳۴۸ق / ۱۳۰۸ش / ۱۹۲۹م نوشته شده است.
عناوین و نشانیها مشکی، با اضـافات و اصـلاحات و خط خوردگیهای مؤلف در متن و حاشیه، آغاز نسخه و پشت طبله اول جلد دو یادداشت از مـؤلف و سـه بیت شعر از او، نحوه کتابت و سطربندی ۵۸ برگ اول با بقیه نسخه متفاوت است. در این بین تفسیر چند آیه از آغاز سوره بقره از نسـخه سـاقط شـده است (تفسیر آیات ۳ تا ۶ ناقص مـانده). بـا عکس مـؤلف پشت طبله دوم جلد، موضوع مـطرح شـده در هـر صـفحه بـالای هـمان صـفحه نـوشته شـده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی
کاغذ: دفتری خط دار.
۱۸۹، یک بـرگ، ۱۶/۱×۲۱/۶، سـطور و انـدازه‌هـا مختلف.
جلد: گالینگور عنابی، عطف مـیشن مشکـی. قـطر: ۲/۹.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۸۹]

(۹۱۴۱)

مجامع القدسیة (چند دانشی ـ عربی و فارسی)
مؤلف: محمدمسلم بن عباس ایروانی، قدسی (سده ۱۴ه)

یادداشتهای پراکنده مؤلف است که در دفتری جمع شده: «این مسافر طریق پر محنت بـی بـضاعتی در عـنفوان شباب و ایام جوانی نقد ناقدهٔ عـمر و سـرمایه سـعادت زندگانی را در بلاد غربت و دیار دوری و مهاجرت مدتی صـرف عـلوم رسـمیه و فـنون مـتداوله نـموده انـدک سوادی... حاصل و مانند بی‌حاصلان دیار پریشانی در هر زمین خوشه چین زرع مقالات و دریوزه گرد خرمن افاده ارباب دانش و کمالات گشته لآلی هر جنس کلام و

درر هر نوع کلماتی که از نثر و نظم و از هر فن و علم از اصداف افواه اهل فضل و کتب و صحایف معتبره و یا از خزانهٔ خیال و اَفکار اِفکار خود به دست می‌آمد به جهت این که از کف حفظ و کفایت اندیشه بیرون نرفته... بر اوراق متفرقه ثبت نموده نگاه می‌داشت تا این که رفته رفته رقعات کثیره گرد آمده کُنج گوشه‌نشینی از آنها پر و دُرج دَرج اندیشه کاری از فراهم آمدن آنها پر دُر گردید. جمعی از اهل دانش و خرد که خریدار غایب غرایب و جویای اجناس نفایس عجایب بودند بعد از مشاهده شواهد آنها ازین بی‌مقدار خواهشمند حصول این معنی گردیدند که این اوراق پریشان را... در دفتری مضبوط و جمع و در صحیفه‌ای تألیف و ثبت و تحریر نماید که به سبب تفرق از میان نرفته... شروع به جمع و تألیف کرده به طریقی که آن چه به تلاحق افکار به مرور ایام سانح و به ملاحظه انظار در بقایای عمر حاصل شود به آن ملحق و منضم گردد و به ملاحظهٔ صورت وجه تسمیه و مناسبت مسمی به مجامع القدسیة ساخته».

در آغاز هر عنوان، موضوع آن با شنگرف یا مشکی نوشته شده و در پایان هم به مأخذش اشاره شده است. در مواردی که مطلب زائیده فکر خود مؤلف بوده با امضای او مشخص شده است: «ق» و «قدسی عفی الله عنه» و «من تصفحات القدسی عفی الله عنه».

فائده‌ها به ترتیب الفبا مرتب شده‌اند و این ترتیب تا برگ ۸۳ رعایت شده. اما دو برگ آخر آن بدون نظم است.

آغاز: «احقّ شهادة صدرت عن عدلی القلب واللسان واصدق کلمة خرجت من افواه ذوی النطق والبیان... اما بعد تهی‌دست بازار درک و دقیقه دانی محمدمسلم قدسی بن عباس الایروانی معروض رای انور».

انجام:

ای آمده در طریق بینش احول
پیموده ز راه فلسفه کوه و کتل
قرآن که تمام وصف حیدر باشد
وصف از موصوف از کجا شد افضل

خط: نسخ و در مواردی نستعلیق، **کاتب:** مؤلف، **تاریخ کتابت:** سده ۱۴ه.

عناوین و نشانیها شنگرف و مشکی، با تصحیحات و یادداشتهای توضیحی در کناره صفحات، گاهی این یادداشتها بین سطور هم نوشته شده‌اند. بیشتر حاشیه‌ها علامت «ق» یا «قدسی» دارند. در صفحه عنوان کسی نوشته کتاب تصنیف میرزا مسلم مرحوم ایروانی پدر حاجی میرزا آقاسی مرحوم و خط کتاب هم خط خود مصنف است، رکابه‌دار، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. برگهای ۵۳ و ۵۶ و ۵۷ و ۸۴ سفید مانده‌اند. نام کتاب و مؤلف در برچسب کاغذی عطف نسخه نوشته شده است.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره، با نشان تجاری هلال ماه که سه بار در سه اندازه بزرگ و متوسط و کوچک تکرار شده است.

یک، ۸۵، یک برگ، ۳۲/۸×۲۲/۹، ۲۹ سطر، ۲۶/۵×۱۷.

جلد: تیماج مشکی یک لای مجدول. قطر: ۱/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۷]

(۹۱۴۲)

مخزن الوقائع (سفرنامه ـ فارسی)

مؤلف: حسین بن عبدالله سرابی، گرانمایه (سده ۱۳ه)

مخزن الوقایع سفرنامه فرخ خان امین‌الدوله میرزا مهدی بن ابوطالب کاشانی (ح ۱۲۳۰ـ۱۲۸۸ق) و شرح مأموریت و مسافرت او به نمایندگی ایران به ممالک اروپایی در سال ۱۲۷۲ق / ۱۸۵۶م است. یعنی همان سفری که منجر به عقد قرارداد معروف پاریس در ۴ مارس ۱۸۵۷م با انگلستان و چشم‌پوشی از هرات شد. این سفر از ۱۱ ذیقعده ۱۲۷۲ق شروع شد و قریب دو سال مدت گرفت (شوال ۱۲۷۴ق).

شرح مسافرت به قلم حسین بن عبدالله سرابی است که یکی از اعضای هیأت همراه امین‌الدوله بود و کتاب را در دو جلد تألیف کرد. او در خطبهٔ کتاب گفته است: «منقسم شد به دو جلد: جلد اوّل در بیان وقایعات و گزارش حالات و محاورات و مکالمات جناب ایلچی

کبیر با سلاطین و رجال دول فرنگستان، و جلد دوم در شرح اداره امور و ترتیب کارهای دولتی و ملتی فرانسه است و انتظام اوضاع عموم ممالک یروپ نیز به تفاوت جزئی بدان منوال است».

چاپ: به کوشش کریم اصفهانیان و قدرت‌الله روشنی، تهران، اساطیر، ۱۳۶۱ش.

نسخه ما با متن چاپ شده متفاوت است و به نظر می‌رسد اضافاتی نسبت به آن داشته باشد.

فهرستواره، ج ۱، ص ۱۴۸؛ منزوی، ج ۶، ص ۴۰۴۸؛ دنا، ج ۹، ص ۲۹۷؛ ملی تهران، ج ۴، ص ۱۲۷ـ۱۲۸ و ۲۵۴ـ۲۵۵؛ نسخه‌های براون، ص ۱۴۴ـ۱۴۵.

آغاز: «الحمد لله الاول قبل الانشاء والآخر بعد فناء الاشیاء لم یشارک فی اللّهیة ولم یظاهر فی الوحدانیة لا خلف لوعده ولا نقض فی عهده... لمؤلفه.

سر پادشاهان گردن فراز به درگاه او بر زمین نیاز».

انجام: «هر سال در موسمی که قشون دولت مزبوره دعوت به محلّ تعلیم و مشق بزرگ می‌کردند صاحب منصبان دول فرانسه و انگلیس و فلمنگ و ایتالیا و آلمانیا برای تماشا و تعلیم جنگ عازم محل مزبور می‌باشند».

انجامه: «هو المالک بالاستحقاق. چون به روزگار دولت جاوید آیت اعلیحضرت شاهنشاه اعظم الناصر لدین الله ابوالمظفر سلطان ناصرالدین شاه قاجار غازی روحنا فداه وخلد الله ملکه وسلطانه هنگامیکه حسب الحکم جناب جلالت و بنان نصاب مقرب الخاقان و مؤتمن السلطان سرکار خداوندگاری میرزا سعید خان وزیر امور خارجه دولت علیه ایران دام اجلاله العالی این بندگان را به ایالت ترکها سرحد ولایت دارالصفاء خوی و وقایع نگاری مضافات خوی و سلماس مأمور و مقرر فرموده بودند این نسخه شریفه معروض افتاد. امیدوارم انشاء الله تعالی برای مطالعه کنندگان سوحظی وافر عاید شود. این بنده کمترین را به دعای خیر مذکور نمایند. حرره کمترین بنده درگاه محمدرضی ولد عالیجاه مجدت همراه آقا میرزا حسین وقایع نگار برادر مقرب الخاقان حاجی میرزا حسن خان جنرال قونسولگری سابق مصر بتاریخ شهر رمضان المبارک مطابق لوی ئیل خیریت دلیل ۱۲۸۵».

خط: شکسته نستعلیق، کاتب: محمدرضی بن حسین وقایع نگار[1] برای میرزا سعید خان وزیر امور خارجه ایران، تاریخ کتابت: رمضان ۱۲۸۵ق.

عناوین شنگرف و مشکی و بنفش درشت و در مواردی نانوشته. همه عناوین پیش از نوشته شدن در متن به خطی ریزتر در حاشیه صفحات نوشته شده‌اند. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. ابتدای نسخه با مداد قیمت آن را ۵۵۰ ریال نوشته‌اند. سطراندازی شده با مسطر، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره. حاشیه زیرین صفحات رطوبت دیده.

دو، ۱۳۱، دو برگ، ۲۰/۸×۳۰/۴، ۲۰/۸×۳۰/۴، ۱۹ سطر، ۱۳×۲۵.

جلد: تیماج عنابی با نقوش زرکوب فرنگی، آستر بدرقه کاغذ ابر و باد. قطر: ۲/۴.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۶]

(۹۱۴۳)

ترجمه دیوان امیرالمؤمنین(ع) (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: شوقی تبریزی (سده ۹ه)

این نسخه مقدمه کتاب را ندارد.

فهرستگان حدیث، ج ۳، ص ۷۹ـ۸۰؛ منزوی، ج ۴، ص ۲۷۲۲ـ۲۷۲۳؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۷، ص ۱۱۹؛ دنا، ج ۵، ص ۴۸ـ۴۹.

آغاز:

«الناس من جهة التمثال اکفاء
ابوهم آدم والام حواء
آدمی از ره تمثال به هم می‌مانند
که پدر آدم و حوا همه را شد مادر

۱. نسخه دیگری از این کتاب به خط همین کاتب در کتابخانه ملی تبریز نگهداری می‌شود. رک: مخزن الوقایع، پاورقی ص چهل و چهار.

آدمیان از جهة صورة مانند یکدیگرند. بدر ایشان آدم است و مَادر حوا».

انجام:

اذا ضـــــاقت بک الاحـــــوال یـــــوماً
فـــــثق بـــــالرازق الفـــــرد العـــــلی
چون ز احوال جهان روزی به تنگ آید دلت
بـــاش واثـــق بـــر کـریم رازق فـرد عـلی

انجامه: «وقد فرغت من تحریره فی اواخر ذی‌الحجّة الحرام سنة تسع وثمانین وثمانمائة علی ید العبد الضعیف محمد بن جلال بن علیّ الحسینی الملقب بنمانا عفی عنه ولوالدیه آمین».

خط: اشعار عربی نسخ معرب، ترجمه زیرنویس آنها نسخ مشکی، ترجمه منظوم فارسی نستعلیق شنگرف، کاتب: محمد بن جلال بن علی حسینی ملقب به نمانا، تاریخ کتابت: اواخر ذیحجه ۸۸۹ق.

عناوین به زر و شنگرف و لاجورد و زنگار و خط ثلث، در مواردی که در عناوین از امیرالمؤمنین با تعبیر علیه السلام یاد شده این کلمه را سترده‌اند، برگ آغازین نسخه پیشانی مذهب و مرصع با چندین شرفه که درون آن در زمینه زر نوشته شده: «من اشعار شاه اولیا»، صفحات مجدول به زر تحریردار، عناوین درون کتیبه‌های ساده، برگهای ۴۱ و ۴۲ و ۵۸ـ۶۲ نونویس. در حاشیه تصحیح شده. با ابیات اضافه شده‌ای در هامش صفحات.

صفحه عنوان نسخه این یادداشتها را دارد: مهر مستطیل به نقش: «مال احمد سنه ۱۱۶۲»، تملکی پاک شده، مهر مربع به نقش: «افوض امری الی الله عبده عبدالصمد ۱۲۵۳» و مهر لاستیکی «مرکز فروش تبریز کتابفروشی سردوش».

در صفحه اول و آخر نسخه مهری چهارگوش بوده که متن آن را محو کرده‌اند. پایان نسخه دو بیت شعر به ترکی.

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. نسخه رکابه داشته اما بر اثر برش صفحات بیشترشان از بین رفته‌اند. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۴۴، دو برگ، ۱۰/۳×۱۷/۳، ۱۰ سطر، ۶/۷×۱۱/۴.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج زرین و شش کتیبه قلمدانی در اطراف، مجدول گرهی.

قطر: ۲/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۵]

(۹۱۴۴)

[لغات قرآن] **(لغت ـ فارسی)**

مؤلف: ناشناخته

از آغاز قرآن تا اوایل سوره نمل.

آغاز: «العوذ والعیاذ واللوذ واللیاذ: پناه گرفتن به کسی یا چیزی یا به جایی. ب: به. الله و الاله: خدای، الالهة ج. مِنْ: از. الشیط: هلاک شدن. الرجیم: رانده... الحمد: ستودن و سپاس و ستایش. لِ: مر. الرب: بَروردن. العالم: هر چه جز خداست، العالمون ج. الملک: بادشاه و خداوند شدن».

انجام موجود: «الخبء: بنهان کردن. الهدیة: آن چه به کسی فرستند از عطاء. العفریت: دیو ستنه. الطرف: جشم و برهم زدن جشم. التنکیر: ناشناسا گردانیدن».

خط: نسخ، کلمات قرآنی معرب، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

سرسوره‌ها نانوشته، نام سوره‌ها با خطی ریز در حاشیه صفحات نوشته شده بود تا پس از آن با شنگرف در متن وارد شود. در حاشیه کمی تصحیح شده، برگ آغازین وقفنامه کتاب بر طلبه مدرسه مبارکه قاسمیه هاشمیه در محله باغمراد از طرف عالیحضرت سیادت و نجابت پناه فضیلت و کمالات دستگاه الموفق بتأییدات الربانی[۱] بر مدرسه‌ای که خود احداث کرده است با تولیت خودش و پس از او متولی مدرسه مزبور در جمادی‌الثانی ۱۱۱۶ق. در

۱. از واقف نامی برده نشده ولی از حالت کاغذ و مرکب به نظر می‌رسد اسم او را پاک کرده و این عبارات را به جای آن نوشته‌اند.

وقفنامه نام کتاب «تهذیب» نوشته شده است.
رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.
کاغذ: نخودی آهار مهره، بعضی از بخشها دوپوسته شده، حاشیه صفحات کمی آبخورده.
یک، ۶۳، یک برگ، ۱۰/۶×۲۰/۱، ۱۰ـ۱۶ سطر، ۷×۱۴.
جلد: گالینگور سرخ. قطر: ۱/۵.
خریداری از احمدعلی عبداللهی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۹۰۲]

(۹۱۴۵)

صفوة الصفاء فی مناقب الاولیاء و معارج الاصفیاء

(المواهب السنیة فی المناقب الصفویة)

(شرح حال نامه ـ فارسی)

مؤلف: توکلی بن اسماعیل بن حاجی اردبیلی، ابن بزاز (ـ ۸۰۰ق)

کامل.

میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۱۳۷ـ۱۳۸؛ دنا، ج ۷، ص ۱۴۸ـ۱۴۹؛ دانشگاه تهران، ج ۸، ص ۱۳۰؛ سپهسالار، ج ۵، ص ۲۸۶ـ۲۸۸؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۲۲۱۶ـ۲۲۱۷؛ مشترک پاکستان، ج ۱۱، ص ۷۹۵.

آغاز: «الحمد لله الولی الحمید والصلوة والسلم علی خیر خلقه خاتم الانبیاء محمد المصطفی وآله الطاهرین سیما وصیه وابن عمه... اما بعد این مسکین کم بضاعت و مفلس بی‌طاعت که بر درگاه عزت هیچ آبرویی جز خاک عجز ندارد».

انجام: «می‌گوید فقیر حقیر مؤلف کتاب با زبان نیازمندی نه به زبان فخر از کشف و کرامات خود...
ما تشتهی الاذن تستمعه و ما
ینوی العیون من المناظر یطرف».

انجامه: «تمت الکتاب بعون الملک الوهاب بید اقل العباد واحقرهم احمد صحاف التبریزی وراجیاً بجذبات طریقة السلسلة الحقة العلویة الرضویة المهدویة علی صاحبها آلاف الثناء والتحیة وکتبت تقدیماً لمحضر العالی المتعالی الجناب الامجد والحضرة الاسعد صاحب اخلاق المکارم السنیة المستطاب سیدی المیرزا حسین التفریشی ادام الله اجلاله وضاعف قدره ارجو ان یجیب وهذا الاتمام قد کان فی شهر رمضان المبارک فی سنه ۱۳۱۶».

خط: نسخ، کاتب: احمد صحاف تبریزی برای میرزا حسین تفریشی، تاریخ کتابت: رمضان ۱۳۱۶ق.
عناوین و نشانیها شنگرف و لاجورد، بالای همه صفحات موضوع مورد بحث در آن صفحه نوشته شده است. آغاز نسخه مهر لاستیکی «مرکز فروش تبریز کتابفروشی سردوش» و مهر کتابخانه سعدی در تبریز در سال ۱۳۴۱ نقش بسته است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. در همان صفحه هم توضیحی در معرفی کتاب و مؤلف نوشته شده، بعضی از اشعار فارسی به نستعلیق کتابت شده‌اند. در پاصفحهٔ همه صفحات (پشت و رو) رکابه نوشته شده، در بعضی از صفحات آثار سطراندازیها با قلم آهنی باقیمانده است. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی نخودی و حنایی آهار مهره.
یک، ۳۱۶، یک برگ، ۱۴/۸×۲۲، ۲۰ سطر، ۸×۱۵/۵.
جلد: میشن قهوه‌ای مجدول گرهی، دارای ۶ گل کوچک در اطراف نسخه. قطر: ۳/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۷۳]

(۹۱۴۶)

تأویل الآیات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة

(تفسیر ـ عربی)

مؤلف: سید علی حسینی استرآبادی نجفی، شرف‌الدین (ـ ۹۶۵ق)

کمی از آغاز و انجام افتادگی دارد. موجودی از اوایل شرح سوره حمد تا اواسط سوره اخلاص.

کشاف الفهارس، ج ۳، ص ۹۵ ـ ۹۹؛ دنا، ج ۲، ص ۷۵۹ـ۷۶۰.

آغاز موجود: «اعظام رحم محمد وان کل مؤمن ومؤمنة من شیعتنا هو من رحم محمد... فالویل لمن استخف بشیء من حرمة رحم محمد».

انجام موجود: «سورة الاخلاص... سبحانه فیه افـرایت من اتخذ الهه هواه... غشاوة فمن یهدیه مـن بـعد... بـن سعید عن محمد».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱هـ.

سرسوره‌ها و نشانیها شنگرف، بر فراز آیـات قـرآن خط شنگرف، با کمی تصحیح در حـاشیه صـفحات، آغاز نسخه دو مهر مالکیت یکی مربع به نقش: «عبده الراجی نجف‌علی» و دیگری بیضوی به نقش: «احمد ابن نجفعلی». پشت طبله دوم جلد فهرست ۵ جـلد بدین ترتیب نوشته شده است: «آنچه که از کتب این حقیر در پیش جناب آقا میر ابراهیم افشار در مدرسه حاجی صفرعلی مرحوم امانت است بـدین تـفصیل است در تاریخ هزار و دویست و هشتاد و دو هجری سنه ۱۲۸۲». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القـرایـی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره، حـاشیه بـالایی صـفحات رطوبت خورده و بعضی بخشها آسیب دیده که به طرز ناشیانه‌ای وصالی شده‌اند.

یک، ۲۱۹ برگ، ۱۸/۳×۲۵/۲، ۲۰ سطر، ۱۱/۵×۱۷.

جلد: مقوای سفید، عطف میشن قـهوه‌ای، سـجاف مشکی، مجدول گرهی، با ترنج و دو سر ترنج کوچک کاغذی در وسط آن. قطر: ۳/۵.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۶۴]

(۹۱۴۷)

انوار جلیه در کشف حقایق اسرار علویه

(حدیث و فلسفه ـ فارسی)

مؤلف: عبدالله بن خان‌بابا مدرس زنوزی (ـ۱۲۵۷ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۸۱ـ۸۲؛ فهرستگان حـدیث، ج ۲، ص ۳۳۵ـ۳۳۶؛ دانشگاه تـهران، ج ۳، ص ۴۱۳ و ج ۵، ص ۲۳۹ و ج ۱۳، ص ۳۲۰۷ (خط مؤلف)؛ ملک، ج ۲، ص ۳۹؛ دنا، ج ۲، ص ۲۳۶ـ۲۳۷.

آغاز: «جل جلالک وتعالی شانک اللهم تـفردت فـی وحدانیة ذلک فلیس کمثلک شیء ولا یـماثلک شـیء وانت القاهر.. اما بـعد چـون سـلطان سـلاطین ایـران و توران».

انجام: «و دولت و شوکت و سطوت شاهنشاهی دعـا نمایند. الحمد لله الذی وفقنی علی اتمامه عـلی وجـه لا ارجوه الا من کرمه واحسانه والصلوة علی خـیر خـلقه محمد صلی الله علیه وآله وعترته».

انجامه: «قد تـمت هـذه النسـخة الشـریفة فـی یـوم الخمیس خامس عشر شهر رمضان المبارک سنة ۱۲۵۳ فی ید الکاتب المذنب العاصی محمد المدعو به آقا بـابا دماوندی. الحمد لله الذی وفقنی علی اتمام اربعة نسخات من هذه الرسـالة الشـریفة المسـماة بـانوار الجـلیة مـن تـصنیفات عـالم المـحقق والفـاضل المـدقق والعـارف الواصل الکامل علامة العلماء فی المـجالس والمـحافل سرکار آخوند ملا عـبدالله سـلمه الله تـعالی مـن جـمیع الآفات والبلیات».

خط: نستعلیق، کاتب: محمد آقا بابا دمـاوندی (ایـن نسخه چهارمین نسخه‌ای است که کاتب از این کتاب استنساخ کرده)، تاریخ کتابت: پنجشنبه ۱۵ رمضان ۱۲۵۳ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، موضوعات هر بـخش در حاشیه صفحات به شنگرف نوشته شده است، با کمی تصحیح در حاشیه، برگ آغازین نسخه مهر بیضوی: «ابن محمّدعلی امامقلی ۱۲۵۱». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، سطرانـدازی شـده بـا قـلم آهـنی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

۱۳۲، دو برگ، ۱۵/۳×۲۱/۸، ۲۱ سطر، ۹×۱۶.

جلد: میشن قهوه‌ای ضـربی بـا تـرنج و سـر ترنج و جدول. قطر: ۱/۶.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۱]

(۹۱۴۸)

مجموعه ادعیه و مناجات

(ادعیه ـ عربی و فارسی)

بدین ترتیب:

۱. المناجات الالهیات (ص ۱ـ۷۰)

از امیرالمؤمنین(ع) با این سند: «قال السید الامام ضیاءالدین حجة الاسلام ابوالرضا فضل‌الله بن علی بن عبدالله (کذا؛ عبیدالله) الحسنی الراوندی قدّس الله روحه اخبرنی الدهخداه السعید ابوالحسن علی بن یحیی الراوندی رحمه الله قال علی بن الحسن بن محمد بن احمد البارکرزی قلتُ ونقلتُ من نسخته بخطه، قال اخبرنی ابوالحسن علی بن محمد الخلیدی القاسانی یوم الاحد تاسع شهر رمضان من سنة ثمان وثمانین وثلثمایة، قال حدثنی علی بن نصیر القطامی یوم الثلثاء غرّة شعبان سنة احدی وثمانین وثلثمائة، قال حدثنی احمد بن الحسن بن احمد بن داود القاسانی الوثّابی بجرجان سنة ثلاث وثلثین وثلثمایة، قال حدثنی ابی عن علی بن محمد بن شیرة الوثّابی المعروف بالاغرّ عن الامام المعصوم المؤید الموسوم بابی‌محمد بن الحسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی‌طالب علیهم‌السلام عن ابیه عن آبائه عن امیرالمؤمنین علیه‌السلام بهذه المناجات وذلک بسرّ من رآی سنة ستین ومائتین الهجریة».

با مقدمه‌ای به فارسی در خواص این مناجات‌نامه.

«المناجاة الالهیات»، سعیدرضا علی عسکری، در میراث حدیث شیعه، ج ۲، ص ۵۳ـ۸۸؛ آستان قدس، ج ۱۵، ص ۴۳۳.

۲. مناجات منظوم امیرالمؤمنین(ع) (ص ۷۸)

آغاز:

لک الحمد یا ذا الجود والمجد والعلی

تبارکت تعطی من تشاء و تمنع

۳. دعاء المخمس منسوب به امیرالمؤمنین(ع) به روایت امام رضا(ع) با خواص آن (ص ۸۰).

۴. دعای صباح (ص ۹۲).

۵. دعوات پیغمبر(ص) و اهل بیت(ع) آن حضرت در صبح و یا بعد از هر نماز فریضه (ص ۱۰۴).

۶. الصلوة علی النبی واوصیائه منقول از ابامحمد الحسن بن علی (ص ۱۲۰).

۷. من ادعیة مولانا وسیدنا امیرالمؤمنین وامام المتقین علی بن ابی طالب (ص ۱۴۴).

۸. حرز الامام جعفر الصادق(ع) (ص ۱۵۵).

۹. عوذه امام علی بن موسی الرضا(ع) (ص ۱۷۷).

۱۰. حرز امام علی بن موسی الرضا(ع) (ص ۱۹۶).

۱۱. دعاء مجرب لدفع من یخاف شرّه (ص ۲۰۷).

۱۲. دعاء منقول عن الصادق(ع) (ص ۲۰۸).

۱۳. دعاء مروی عن الائمة(ع) فی المصباح لزیادة العمر (ص ۲۱۱).

۱۴. جهت رفعت دارین و رفع ضر و شر اعداء (ص ۲۱۲).

۱۵. دعای هفت حصار و اسناد آن و به دست آوردنش به دست سلطان محمودسبکتکین (ص ۲۱۳).

۱۶. ادعیه ایام هفته (ص ۲۴۳).

۱۷. دعاء عدیله (ص ۲۵۲).

۱۸. دعاء عهد (ص ۲۶۳).

۱۹. حزب البحر شاذلی و شرایط و اسناد آن (ص ۲۶۴).

۲۰. دعاء الاعتصام (ص ۲۹۴).

۲۱. دعاء سمات (ص ۲۹۶).

۲۲. دعاء به جهت اعتصام (ص ۳۰۹).

۲۳. دعاء سهم اللیل (ص ۳۱۱).

۲۴. دعاء هر صبح منقول از پیامبر(ص) (ص ۳۱۵).

۲۵. دعاء تعقیب نماز (ص ۳۱۹).

۲۶. فایده سوره فاتحة الکتاب (ص ۳۲۰).

۲۷. دعاء صباح (ص ۳۲۱).

۲۸. دعاء یوشع بن نون (ص ۳۲۲).

انجامه: «تمت الدعوات المستجابات المبُرکات بحمد الله تعالی ومنه العظیم وکتبها العبد المذنب الراجی التجاوز والعفو عن الملک العفوّ الباری عبدالحق بن محمد السبزواری فی شهور سنة اثنی وعشرین وتسعمایة».

خط: نسخ و رقاع معرب خوش، کاتب: عبدالحق بن محمد سبزواری،[1] تاریخ کتابت: ۹۲۲ق.

---

۱. همین کاتب در دهه دوم شوال ۹۰۸ق نسخه دیگری از ←

نسخه تزئینی نفیس. سرسوره‌ها محقق مذهب تحریردار درون کتیبه‌های مزین به شنگرف و لاجورد و زر، صفحه آغازین نسخه سرلوح و پیشانی مذهب و مرصع نفیس شرفه‌دار با زمینه لاجورد، بندسازی شده، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، بین جملات و عبارات دوایر زرین تحریردار که با نقطه‌ای شنگرف در وسط و شش نقطه لاجورد در اطراف تزیین شده‌اند (۞) و (۞). کلمۀ «الهی» در همه نسخه به زر تحریردار که قسمت خالی درون حرف «ه» آن با مرکب لاجورد و شنگرف پر شده است.

در دو برگ آغازین نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: حدیثی از امام رضا(ع) درباره علامات امام از من لایحضره الفقیه، حدیثی از پیامبر اسلام(ص) فی خلق الانبیاء والاوصیاء، دعایی به نقل از مقاتل بن سلیمان نوشته شده به خط ممتاز حسینی در ۱۰۵۸ق، یادداشت وفات محمدرضا بن... (پارگی) حسینی بهادرامی (؟) در مشهد مقدس در سنه لوی‌ئیل ماه صفر :۱۱، تملکی در ۲۶ ذی حجه الحرام ۱۰۲۰ق با مهر مدور که محو شده است، و چندین و چند مهر بدین ترتیب: مهرهای بیضوی به نقش: «عبده محمدرضا ۱۱۷۵» و «خدا از تو راضی محمدرضا ۱۱۶۵» و «یا حسین بن علی ادرکنی ۱۰۴۸» و «عبده فریدون حسین الحسینی ۱۰۴۷» و «عبده ر[ضا] الحسینی ۱۰۷۴» و مهر مربع به نقش: «العبد المذنب الراجی محمدرضا ۱۱۷۱» (نقش این مهر در صفحه ۱۸۷ و پایان نسخه هم دیده می‌شود).

چندین بیت در قواعد تجوید و توضیحات آن، با مطلع:

نون تنوین نون ساکن را

چار حال است با حروف هجا

توضیحاتی درباره معرفت شناختن مخارج حروف، تملک محمدرضا بن آقا بابا چارمحلّی من محال... (پارگی) با مهر بیضوی او: «عبده محمدرضا ۱۱۷۵»، یادداشتی درباره ترتیب گزاردن نمازهای قضا از ممتاز حسینی در غره ربیع‌الاول ۱۰۷۸ق (این یادداشت در وصالی و صحافی ناقص شده است). حرزی برای نوشتن بر پیشانی و دعای صباح و مساء.

در حاشیه صفحه ۱۰ مهر مستطیل به نقش: «المتوکل الی الله الغنی العبد فریدون حسین ۱۱۴۹».

صفحه ۱۴۶ و ۱۴۹ یک مهر بیضوی ناخوانا.

در برگ پایانی نسخه این نوشته‌ها ثبت شده است: تاریخ تولد محمدکاظم بن محمدرضا در ۱۰۹۷ق در سنه اودئیل و تاریخ تولد خدیجه بنت محمدرضا در سه‌شنبه ۱۷ صفر ۱۱۷۵ق و تاریخ تولد نظرعلی ولد محمدرضا در چهارشنبه ۲۹ شوال ۱۱۷۷ق و مهر بیضوی «خدا از تو راضی محمدرضا ۱۱۶۲» و چندین دعا و حرز.

با تملک جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌ها به خطی جدید به نسخه اضافه شده‌اند. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره مرغوب.

دو، ۱۶۳، یک برگ، ۱۶/۵×۲۳/۲، ۷ـ۱۲ سطر، ۱۰/۳×۱۵/۳.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی، عطف میشن قهوه‌ای، سر طبل دار، روی سرطبل دو لچکی و یک ترنج کوچک زرین، درون کاغذ ابر و باد. شیرازه از متن جدا شده. قطر: ۳/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۷۰]

(← تصویر)

← المناجات الالهیات را کتابت کرده است. این نسخه جزو متملکات فخرالدین نصیری بود و وی آن را در ۱۳۸۱ق به صورت عکسی چاپ کرد.

البته مرحوم مجتبی مینوی این نسخۀ چاپ عکسی شده را جعلی دانسته است. رک: راهنمای کتاب، س ۶، ش ۲، ۱۳۴۲ش، ص ۲۳۸ـ۲۴۰.

همچنین برای اطلاعات بیشتر درباره این کاتب رک: نشریه نسخه‌های خطی، ج ۲، ص ۲۱۲ و احوال و آثار خوش‌نویسان، ج ۴، ص ۱۰۹۸ که در آن جا همین نسخۀ سلطان‌القرایی توصیف شده است.

(۹۱۴۹)

خزائن الفوائد (کلام و عرفان ـ فارسی)

مؤلف: محمد بن محمدرضا مجذوب تبریزی (سده ۱۱ هـ)

سروده شده در ۱۰۷۷ق.[۱]

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۲۷۸۴؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۲۹ـ۹۳۰؛ دنا، ج ۴، ص ۸۶۰ـ۸۶۱.

آغاز:

بحری است لبالب از فراید
شد نام خزاین الفواید

مفتاح خزینه‌های توحید

سبحان الله عزّ شأنه من جلّ و عمّ امتنانه
هم جلّ جلاله از آنت هم عمّ نواله نشانت

انجام:

القصه هر آن چه کرد مولا فرمودهٔ کردگار یکتاست
روزی که قلم گرفت معبود لوحش کف مرتضی علی بود

تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی شهور سنه ۱۰۷۷.

انجامه: «نمقه العبد الاقل کمال بن عین‌علی غفر الله ذنوبهما وستر عیوبهما».

خط: نستعلیق، کاتب: کمال بن عین‌علی، تاریخ کتابت: سده ۱۱هـ (در زمان زندگی مؤلف).

عناوین و نشانیها شنگرف، دو صفحه اول جدولبندی شده با شنگرف، بعضی از کلمات در متن با شنگرف خط خورده و تصحیح شده، با حواشی لغوی و معنایی فراوان و احادیث در کناره صفحات با نشانی «ب» شنگرف و موارد کمی با علامت «س». صفحه عنوان نسخه تملکی با این شعر:

یافته از آل محمد حسب

بنده هادی حسینی نسب

با مهر بیضوی به نقش: «عبده هادی الحسینی»، یادداشت مطالعه و معرفی کتاب از رمضان بن علی کاشانی که با شنگرف نوشته‌های او خط خورده است (وی از مؤلف با دعای زندگان یاد می‌کند) و یک مهر و تملک محو شده. دارای بلاغ قرائت در حاشیه چندین برگ نسخه از جمله در پایان با عبارت: «متن به نظر رسید ضامن حواشی نیستم وهو الموفق والمعین». جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، دارای مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی نخودی و شکری آهار مهره، با دو گونه ته‌نقش یکی صلیب درون بیضی که بالای آن حرف G و در پایین حرف R حک شده است. و دیگری تخت مزینی که کسی بر آن نشسته است.

یک، ۳۰۸ برگ، ۱۸/۱×۲۹، ۱۵ سطر، ۸/۵×۱۷/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی، با ترنج و سرترنج و جدول، دورو، درون زیتونی مجدول، عطف قهوه‌ای. سرطبل جلدکنده شده است. قطر: ۴/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۶۸]

(۹۱۵۰)

نکت البیان وادب الاعیان (چند دانشی ـ عربی)

مؤلف: سید علی بن خلف مشعشعی حویزی (ـ ۱۰۸۸ق)

مجموعه‌ای از مطالب مختلف در تفسیر و حدیث و حکایات و ادعیه و ادبیات؛ شامل ۸ باب:

الباب الاول: فیما نتکلم علیه من الآیات القرآنیة.

الباب الثانی: فیما نتکلم علیه من الاحادیث التی لم یتکلم علیها احد وبعض الاحادیث الغریبة التی لم نتکلم علیها وانما اوردناها للاستحسان.

الباب الثالث: فی ذکر مباحثات صدرت بیننا وبین الفضلاء من اهل زماننا وغیرهم.

الباب الرابع: فی الکلمات الفصیحة المستحسنة المشتملة علی الحکم والمواعظ والآداب عن النبی(ص) والایمة والانبیاء والصوفیة وذکر نبذة من مقامات الصوفیة واحوالهم وکیفیة سلوکهم وکلمات العلماء والحکماء والملوک واکابر العرب وغیرهم.

---

۱. از آن جا که این تاریخ در پایان کتاب آمده برخی آن را تاریخ استنساخ نسخه‌های در دست خود دانسته‌اند. برای نمونه رک: ملی تبریز، ج ۱، ص ۴۵۳؛ نوربخش تهران، ج ۱، ص ۱۸۴ و نشریه نسخه‌های خطی، ج ۴، ص ۲۹۳.

الباب الخامس: مشتمل علی خمسة فصول:
الفصل الاول: فی الاجوبة المستحسنة والمسکتة.
الفصل الثانی: فی الحکایات المستظرفة والنوادر.
الفصل الثالث: فی حکایات الکرام.
الفصل الرابع: فی حکایت النباهة.
الفصل الخامس: فی الملح واللطائف.
الباب السادس: فیما نتکلم به علی فحول الشعراء الذین حصل منهم هفوات او علی مفسری اشعارهم الذین لم یصیبوا الغرض من المعنی او علی من اعترض علیهم خطأً مع ما یتعلق بذلک من القواعد البدیعیة.
الباب السابع: فیما نستحسنه من اقسام الشعر کـلها ومـا یتعلق بذلک من النقد وذکر القواعد البـدیعیة ایـضاً، وهو مرتب علی فصول:
الفصل الاول: فیما قیل فی المناجاة والتوسلات والوعظ والزهد وذمّ الدنیا والحکم وما اشبه ذلک.
الفصل الثانی: فی النسیب وهو اقسام وسنبیّنها.
الفصل الثالث: فی الفخر وما یتعلق به من مکارم الاخلاق.
الفصل الرابع: فی المدایح والمراثی.
الفصل الخامس: فی ذکر الشیب والشباب.
الفصل السادس: فی الاوصاف والتشبیهات وغـیر ذلک من متفرقات الشعر.
الباب الثامن: فیما نذکره مما هو مخصوص بنا من دعآء ومناجاة ونثارة وخطبة وجملة من اشعارنا فی کل باب وبه تمام الکتاب.

آغاز شده در ۴ مـحرم ۱۰۸۴ق و پـایان یـافته در ۷ جمادی‌الثانی همان سال (این تاریخ به اشتباه در مقدمه ۱۰۸۵ق ذکر شده است).

کامل.

خاتمة مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۱۶۶ـ۱۶۸؛ الغـدیر، ج ۱۱، ص ۳۱۰ـ۳۱۴؛ ریاض العلماء، ج ۴، ص ۷۹ ـ ۸۰؛ کشف الحجب والاستار، ص ۵۸۸؛ ذریعه، ج ۱۳، ص ۱۸۷ و ج ۲۴، ص ۳۰۳.

آغـاز: «الحمد لله الذی اکرمنا بـالایمان وعـلّمنا نکت البیان وخصّنا... (پارگی یک کلمه) لسان والصلوة والسلم علی من ارسله بالقرآن النبی المبعوث».

انجام: «واجعل کتابی هذا رجیحة لمیزانی... (پـارگی) طایشات المیازین واحشرنا فی زمرة سید المـرسلین... الطاهرین آمین اللهم آمین. وقد فرغ المؤلف دام ظله من تألیفه فی الیوم السابع من شهر جمادی‌الثـانی سـنة الف واربع وثمانین من الهجرة النبویة وکان الابتداء فی تألیفه فی الیوم الرابـع مـن شـهر مـحرم الحـرام ابـتداء السـنة المذکورة والحمد لله علی التمام».

انجامه: «وقد فرغ من بیاضه العبد المذنب عبدالمهدی بن صالح والحمد لله وحده والصلوة والسلم علی اشـرف الانام محمد وآله الکرام».

خط: نسخ، کاتب: عبدالمهدی بن صالح، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه‍ (در زمان زندگی مؤلف که با توجه به تاریخ پایان تألیف کتاب و تاریخ وفات مؤلف بین سـالهای ۱۰۸۵ـ۱۰۸۸ق است).

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه و متن تصحیح شده، با کمی حاشیه‌نویسی به امضای «منه» و «مـنه دام ظله» و «منه دام عزه». برگ آغازین نسخه سرلوح مذهب مرصع بال‌کبوتری شرفه‌دار که درون کتیبه آن نام کتاب نوشته شده است. صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، حاشیه صفحه اول علاوه بر ایـنها تزئین شده با گل و بوته‌های زرین آمیخته با لاجورد، نیمی از برگ اول و آخر نسخه پاره شده کـه آنـها را وصـالی کـرده‌انـد. بـعضی از اشـعار درون جـداول لاجوردی رنگ.

آغاز نسخه یادداشت استعاره کتاب از جـناب شـیخ علی بن مرحوم شیخ سلیمان معتوق عاملی به دست حسین محفوظ عاملی، فایده‌ای فقهی درباره امر به احتیاط علی الاطلاق، تملک علی بن مرحوم شـیخ سلیمان با مهر هشت ضلعی او به نـقش: «عـلی بـن سلیمان»، تملک... بروجردی بـا مـهر مسـتطیل او: «الیس الله بکاف عبده محمدحسین» و زیر آن قیمت نسخه به سیاق. اشعاری از عبدالله بن سـید عـباس بن... و نام کتاب. در حاشیه بـرگ ۱۶۴ پ یـادداشت کوتاهی از بدایع‌نگار. برگ ۱۸۱ ر مهر چهارگوش: «یا محمّد». برگ ۲۶۱ پ یادداشتی از عبدالله منشی در ۱۲۶۵ق.

صفحه خاتمه نسخه در کنار انجامه دو لچکی زرین با

نقوش گل و بوته و یک مهر بیضوی سیاه شده. در لبه‌های سه‌گانه نسخه نام کتاب نوشته شده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: حنایی آهار مهره، بیشتر برگها دو پوسته شده. حاشیه بالایی صفحات کمی رطوبت دیده.
سه، ۴۵۱، سه برگ، ۱۷/۴×۲۹/۸، ۲۳ سطر، ۱۰/۳×۲۰/۶.
جلد: چرم عنابی ساده. قطر: ۶.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۶۷]

(۹۱۵۱)

ترجمه دعای صباح (شرح دعای صباح) **(دعا ـ فارسی)**
مؤلف: محمدهادی بن محمدصالح مازندرانی (ـ ۱۱۲۰ق)
پایان یافته در ۱۳ رمضان ۱۱۰۸ق در قریه نجف‌آباد اصفهان.

کامل.

دنا، ج ۶، ص ۶۸۵؛ سه نسخه ناشناخته‌ای که در الهیات تهران، ج ۱، ص ۲۶۸ـ۲۶۹ و ملک، ج ۶، ص ۱۸۲ و گلپایگانی، ج ۲، ص ۱۱۲ معرفی شده‌اند همین کتاب هستند.

آغاز: «اللهم یا من دلع لسان الصبح بنطق تبلجه. خداوندا ای آن که بیرون کرده‌ای زبان سپیده دم را به گفتار روشنایی آن و خلاصه معنی آن که به ظهور سپیده دم جهان را منور ساخته‌ای».

انجام: «یا شدید العقاب یا غفور یا رحیم یا رحیم. بیامرز گناهان مرا ای آمرزنده گناهان و بپوشان عیبهای مرا ای پوشاننده عیبها ای سخت گیر به عقوبت ای آمرزگار ای مهربان ای مهربان. فرغت من تحریر هذه الترجمة فی ثالث عشر من شهر رمضان المبارک سنه ۱۱۰۸ و انا مترجمه الذلیل محمدهادی بن محمدصالح المازندرانی فی قریة نجف‌آباد».

انجامه: «الی هنا کلامه اعلی الله مقامه وکتب ابنه محمدتقی فی بلدة عظیم‌آباد فی سنة ۱۱۳۷».

خط: عبارات دعا نسخ معرب، شرح و ترجمه شکسته نستعلیق، کاتب: محمدتقی بن محمدهادی مازندرانی (پسر مؤلف)، تاریخ کتابت: ۱۱۳۷ق در عظیم‌آباد.
عناوین و نشانیها شنگرف، دو صفحه اول تمام تذهیب با سرلوح وکتیبه و تزئینات مذهب و مرصع در حاشیه‌ها، با چندین نیم‌ترنج و لچکی در حاشیه، همه صفحات بین سطور طلااندازی شده، مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، صفحات زرافشان، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌ها به خطی جدید به نسخه افزوده شده است. نسخه درون جعبه تیماج مشکی نگهداری می‌شود.
کاغذ: نخودی آهار مهره، متن و حاشیه.
چهار، ۱۱۵، پنج برگ، ۷/۲×۱۲، ۱۱ سطر، ۴×۸/۳.
جلد: مقوا، رویه پارچه‌ای، عطف و سجاف تیماج زیتونی. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۳]

(۹۱۵۲)

حقایق نگاری بنادر و جزایر خلیج فارس (تاریخ بنادر و جزایر خلیج فارس) **(جغرافی ـ فارسی)**
مؤلف: محمدابراهیم بن اسماعیل نادری کازرونی (ح ۱۱۸۰ـ ۱۲۶۰ق)
جغرافی و وقایع‌نگاری بنادر و جزایر خلیج فارس با دقت و ذکر جزئیات فراوان است که به دستور محمد شاه قاجار (۱۲۵۰ـ۱۲۶۴ق) نوشته شده: «حکم محکم جهان مطاع... شرف صدور پذیرفته؛ مشعر بر این که شخصی کارآگاه را مأمور به سیاحت مساحت ساحت بنادر و جزایر بحر العجم و خلیج دریای فارس فرمایند که عرض و طول و فراسخ و جبال و جنوب و شمال و صبا و دبور و خراب و معمور و کثرت و قلّت و پریشانی جمعیت و مشرب و ملل و عامل و عمل و مبذر و بساتین و مذهب و آیین و میاه و آبار و فرضات و بازار و مزرعه و انهار از کم و بسیار بنادر و جزایر دریابار اطلاع کلی

حاصل نمود[ه] در کتابچه مفصل و مشروح نگاشته بـه درگاه جهانیان امیدگاه منظور نظر انـوار اولیـا... سـازد. امتثالاً لفرمان واجب الاذعان... این هیچ کس هیچ مدان محمدابراهیم الشهیر بکـازرونی المـتخلص بـنادری را منظور نظر آفتاب اثر هیچمدانش از یک نظر مرحـمت اثر همه دان و رخام خام وجود نـابودش را جـلوهٔ مـهر درخشان و فروغ گوهر رخشان ارزانی داشت اگر چه به نحوی که از غم مرحوم و والد مغفور این سراپـا قـصور مشهود... گردیده که آباء و اسلاف ایشان از نژاد مرحوم مغفور میرزا اشرف بن... میرزا حفیظ... بن میرزا اشـرف بن... میرزا حسیب بن... میرزا مـحمداشـرف بـن مـیرزا احمد ابن عم و دامـاد سـلطان المـحققین... اسـتاد مـیر محمدباقر داماد المتخلص به اشراق بوده‌اند». سپس بـه صورت مفصل شرح حال خاندانش و مهاجرت آنها بـه هند و بازگشتشان را نقل کـرده است. سـر آخـر هـم از پدرش میرزا اسماعیل مـی‌گوید کـه در قـصبه گـازران فارس اقامت می‌گزیند و مؤلف نیز در همان جا می‌ماند.

تنظیم شده در دو باب:

بـاب اول: در حـقیقت و چگـونگی بـنادر واقـعه در سواحل دریای فارس از بندر محمّره که در کـنار شـط کاران واقع است تا بندر میناکه در کنار رودی واقع است که مبدأ او از زاینده رود اصفهان دانسته‌اند و بندر میناو در کنار رود مذکور واقع است به فاصلهٔ سه فرسخ به دریا مانده بندر مذکور وقوع یافته.

باب دویم: در چگونگی و حـقایق جـزایـری کـه در خلیج بحر فارس واقع است و ذکر هر جزیره را در مقابل هر بندر که واقع است متعرض می‌گردد، و هر یک از این دو باب نیز مفصل می‌شوند به فصول متعدّد به قدر آبادی و خرابی و جمعیت و پریشانی آن بندر و جـزیره؛ از آن جا که بندر محمّره از سمت شمال تقدیم داشت بر جمیع بنادر و بندر میناو از جانب جنوب و داعی دولت قاهره از طرف شمال حسب الامر متوجه شدم از ایـن جـهت ابتداء به بندر محمره نموده و ابواب حقایق و چگونگی آن را بر چهره ناظر این کتاب گشود.

با مقدمه‌ای دراز دامن در توصیف محمد شاه قاجار و گزیده‌ای از تاریخچه قاجاریه از رساله ملوک الکلام.

نوشته شده در ۱۲۵۳ق (ص ۲۷).

با عناوین «حقایق نگـاری فـلان شـهر» و «حـقایق نگاری فلان جزیره».

چاپ: تهران، مؤسسه فرهنگی جـهانگیری، تـصحیح منوچهر ستوده، ۱۳۶۷ش، یازده + ۱۷۷ص.

کامل.

دنا، ج ۲، ص ۶۸۵؛ فهرستواره، ج ۱، ص ۱۷۷؛ منزوی، ج ۶، ص ۴۲۳۵؛ میکروفیلمهای دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۳۱ و ج ۳، ص ۴۰؛ دائرةالمعارف بزرگ اسـلامی، ج ۲، ص ۵۲۵؛ نسخه ناشناخته و مجهول المؤلفی که بـا نـام جغرافیای بنادر جنوب در ملک، ج ۲، ص ۱۸۲ مـعرفی شده همین کتاب است.

آغاز: «الحمد لله الذی خصّ محمداً بالسلطنة الکـبری وسلّطه سلطاناً علی بسیط الغبری وجعله مـبعوثاً عـلی کافة الدنیا... وبعد پس از حمد خداوندی کـه نـاخدای قدرت بالغه‌اش فلک فلک دوار را».

انجام: «و از بندر معشور تا میناو مضافات آن آن چه به حساب آمده چـهارصد و چـهل و هشت فـرسنگ کـه تمامی آنها چهارصد و هفتاد فرسنگ با مضافات مـیناو تحریر یافت که بر خواننده مجهول نماند».

انجامه: «کتبه العبد المذنب محمدعلی الحسـینی فـی شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۲۵۵».

خط: نستعلیق، کاتب: مـحمدعلی حسـینی، تـاریخ کتابت: ربیع‌الثانی ۱۲۵۵ق.

عناوین شنگرف، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع باکتیبه قلمدانی زرپوش، دو صفحه اول بین سـطور طلااندازی شده، حاشیه این دو صفحه گل و بـوته و تزئینات و مجدول به زر و زنگار و لاجورد و شنگرف و مشکی، برگهای دیگر نسخه دارای جـداول زریـن و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، با مـهر کـتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.

یک، ۱۱۰، یک برگ، ۹/۳×۱۶/۹، ۱۵ سطر، ۶/۳×۱۲/۵.

جلد: روغنی نفیس بـا یک تـرنج در وسـط و هشت

نیمترنج در حاشیه، عطف تیماج قهوه‌ای، درون نیلی. قطر: ۱/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۰۲]

(۹۱۵۳)

حدیقة الشعراء (تذکره شعرا ـ فارسی)
مؤلف: احمد بن ابوالحسن شیرازی، دیوان بیگی، ایشک آقاسی (۱۲۴۱ـ۱۳۱۰ق)

تذکره شاعران و ادیبان و درویشان و بزرگان عصر قاجاری از سال ۱۲۰۰ تا ۱۳۱۰ق است. شامل ۱۴۴۰ شاعر مرد و ۸۰ شاعر زن. اما نسخه ما که تحریر اول کتاب است شرح حال ۴۲۶ شاعر (۴۱۷ مرد و ۹ زن) را دارد. این نسخه تحریر اول کتاب و به خط مؤلف است. از این جهت بعضی از تراجم مکرر است و برخی بدون شعر. عده‌ای هم شرح حالشان نیامده و فقط نام و شعرشان مسطور است. برای معرفی مفصل و جامع این نسخه رک: تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۴۳۹ ـ ۴۵۷.

چاپ: با تصحیح و تکمیل و تحشیه عبدالحسین نوائی، تهران، انتشارات زرین، ۱۳۶۴ـ۱۳۶۶ش، ۳ ج (نوایی در این چاپ فقط از نسخه عباس اقبال آشتیانی استفاده کرده و در مقدمه نوشته که به نسخه سلطان‌القرایی ـ همین نسخه ـ دسترسی نیافتم).
فهرستواره، ج ۳، ص ۱۸۹۹ـ۱۹۰۰؛ ادبیات تهران، ج ۳، ص ۱۴ـ۱۵.

آغاز: «بسمله. و بعد چنین گوید فقیر ضعیف احمد بن ابوالحسن الشریف بن غلامحسین بن الحاج مؤمن بن محمدتقی الشریف بن الحاج مؤمن الشیرازی که چون به اقتضای تقدیرات خداوندی از برای فقیر میسر نشد که تحصیل علم و سواد و کمالی نمایم».

انجام:
شدی از جام غفلت مست و مدهوش
در آتش چون نهادی پنبه در گوش
بلی این نکته چون آتش فروزد
که آتش پنبه غفلت نسوزد

خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۳ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، نسخه پیش‌نویس آغازین مؤلف است و دارای خط خوردگی و اضافات فراوان به متن در میان سطور و حاشیه صفحات، بخشهایی از صفحات هم برای افزودن مطالبی دیگر سفید گذاشته شده است. بعضی از سطور چلیپا و یا بر عکس کتابت شده‌اند. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. پشت طبله اول جلد یادداشتهای مطالعه کسی نوشته شده است. در صفحه اول کتاب هم نام و نشان دو کتاب این گونه آمده: «نزد حسینقلی خان سلطانی: کتاب جنگ متفرقه خط خودم، کتاب تاریخ ریاض الجنة در تاریخ خودم و جغرافیای خط خودم». در صفحات ۲ پ ـ ۴ ر پس از مقدمه مؤلف فهرست نام شعرای تذکره نوشته شده است. بین اشعار دوایر توپر و خالی و علامت (ﻟ) شنگرف، از برگ ۱۳۵ تا پایان مستدرکاتی است که بعداً به کتاب اضافه شده است.
کاغذ: فرنگی نخودی و حنایی آهار مهره، با ته‌نقش روسی.
سه، ۱۵۶، یک برگ، ۲۱/۲×۳۵/۱، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: میشن زیتونی مجدول. قطر: ۲/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۰۷]
(← تصویر)

(۹۱۵۴)

قصص الانبیاء (شرح حال پیامبران و امامان ـ فارسی)
مؤلف: ابراهیم بن منصور بن خلف نیشابوری (قرن ۵ ه)

کامل (از آغاز تا قصه وفات فاطمه زهراء).
رک: ش ۸۸۴۷.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین ولا عدوان الا علی الظالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه وظهر حقه محمد وآله اجمعین».

انجام: «و او را نیکو دار و چون سلمان این سخن تمام

گفت از گور آواز آمد که این جای حسب و نسب نیست ومن عمل صالحاً فلانفسهم یمهدون والسلام علی من اتبع الهدی».

خط: نسخ، آیات قرآنی مشکول و شنگرف، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

عناوین و آیات قرآن و نشانیها به شنگرف، صفحه آغازین نسخه سرلوح مذهب و مرصع با کتیبه و پیشانی زرپوش، درون کتیبه بسمله و درون پیشانی نام کتاب با سفیداب تحریردار، دو برگ اول بین سطور طلاندازی شده، حاشیه این دو برگ تشعیرسازی شده با نقوش گل و برگ زرین و لاجورد و شنگرف و سیلو، همه صفحات مجدول به طلا و لاجورد و مشکی.

در صفحه عنوان نسخه این مهرها و تملکها نقش بسته است: تملک علیقلی بن عبد واحد با مهر بیضوی: «علیقلی ۱۲۸۴»، مهر مستطیل به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدشریف» و مهر بیضوی دیگری از او به نقش: «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده محمدشریف ۱۲۲۵»، مهر بیضوی: «المتوکل علی الله الغنی عبدالغنی الموسوی ۱۱۷۰» (این مهر در برگ ۵ ر نیز آمده است)، مهر مستطیل: «عبدالمولی ابن عبدالغنی الموسوی» که تاریخش خوانده نمی‌شود. یادداشت پاک شده‌ای که تاریخ غره جمادی‌الاول ۱۲۶۰ق به زحمت از آن خوانده می‌شود و ۴ مهر پاک شده دیگر.

در برگ ۲۴۶ پ یادداشتی از علیقلی که تملکش در ابتدای نسخه بود به این مضمون که نذرکرده که اگر... (آن را سیاه‌کرده‌اند) دست دهد یک صد تومان پول در راه سیدالشهداء خرج تعزیه‌داری کند با مهر بیضوی او «علیقلی ۱۲۸۴»، در برگ ۲۴۵ پ یادداشت دیگری از محمدذاکر انجدانی در ۱۲۸۹ق که زیر آن مهر همین علیقلی باز دیده می‌شود به این عبارات: «بتاریخ شهر صفر ۱۲۸۹ میرزا علی‌قلی نذر کرد که خداوند استطاعت زیارت بیت الله و قبر حضرت رسول را به او بدهد. هر وقت بنای مشرف شدن دارد این اقلّ ذاکرین را با خودش همراه به‌ببرد و یک جلد کتاب صحیفه هم به ما مرحمت فرموده که دعاگوی او باشم و طلب مغفرت به جهت مرحوم مغفور آقاش بکنم و عوض یک تومان رد مظالم قبول نمودم. یا علی مدد سنه ۱۲۸۹ تحریراً محمدذاکر انجدانی». در صفحه خاتمه یادداشت و تملکی بوده که آنها را سیاه کرده‌اند. دارای رکابه که در اکثر صفحات بر اثر برش از بین رفته‌اند، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره نازک.

دو، ۲۴۷، یک برگ، ۱۴/۷×۲۵، ۱۷ سطر، ۹/۷×۱۷/۶.

جلد: روغنی دو رو، با نقوش گل و بوته، تشعیرسازی شده، درون مشکی ساده، عطف میشن قهوه‌ای، قطر: ۳/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۹۹]

(← تصویر)

(۹۱۵۵)

شکرستان پارس (شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: محمدحسین بن ابوالحسن شعاع شیرازی (۱۲۹۸ ـ ۱۳۶۴ق)

شرح حال سرایندگان قدیم و جدید شیراز است. نوشته شده به نام شاهزاده علی‌قلی میرزا رکن‌الدوله فرمانفرمای فارس.

این نسخه نیمهٔ اول کتاب از حرف الف تا ش است. تاکنون نسخهٔ دیگری از تذکره مشاهده نشده است.

فهرست شعرای شکرستان پارس:

آثار ارسنجانی، ملا محمدشفیع بن ملا علی عسکر (۱ پ)

آسودهٔ شیرازی، آقا محمدمهدی (۱ پ)

آشفته، محمدکاظم (۱۲۸۸ق) (۳ ر)

آگه، آقا علی اشرف بن علی مدرس (۱۲۴۴ق) (۶ ر)

آهنگ، میرزا محمد بن ابوالقاسم فرهنگ (۶ پ)

ابن‌نصوح (۷ ر)

ابوالقاسم انجوی (۷ ر)

رحمت، عبدالله بن محمود حکیم (۸۴ پ)
رضا، حکیم شاه‌رضا (۸۵ ر)
روزبهان، ابومحمد بن ابی‌نصر بقلی (۸۵ ر)
روشن، احمد بن محمدحسین عالی (۱۲۶۲ق) (۸۹ پ)
رونق، حسینعلی خان ولد میرزا علی‌اکبر شجاع‌الملکی (۸۹ ر)
زردوز، آقا محمدابراهیم (۱۳۱۳ق) (۸۹ ر)
ساغر، حاج شیخ محمد بن محمدمؤمن عرب (۹۰ ر)
ساکت، میرزا ابوالقاسم نیریزی (۹۰ پ)
سامانی، محمدحسن بن حبیب قاآنی (۱۲۸۶ق) (۹۱ پ)
سائل قیری، محمدسعید آقاجانی (۹۵ پ)
شوریده، حاج محمدتقی فصیح‌الملک (۱۰۰ ر)

شعاع از ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳ق) با دعای «خلد الله ملکه» یاد می‌کند و شعری در مدح او می‌آورد. (برگهای ۲۲پ، ۳۲پ و ۶۰ر) از اینها بر می‌آید که تذکره در زمان حیات ناصرالدین شاه نوشته شده است. از سه جای دیگر هم مشخص می‌شود که این کار در سال آخر حیات او (۱۳۱۳ق) انجام شده است. وی در زندگی داور نوشته: «تاکنون که مدار سنین هجریه به هزار و سیصد و سیزده رسیده از عمر شریف ایشان شصت و دو سال گذشته» (۶۹ پ) و در شرح حال زردوز: «در محرم این سال که هزار و سیصد و سیزده است عالم فانی را بدرود نمود» (۸۹ ر) و همچنین در احوال شوریده: «مؤلف این تذکرهٔ موسومه به شکرستان پارس گوید اکنون که سال هزار و سیصد و سیزده هجری است جناب شوریده در دارالخلافه طهران متوقف است» (۱۰۰ ر).[۱]

ظاهراً از انجام ناتمام مانده است. این چند صفحه هم در وسط کتاب سفید گذاشته شده تا بعداً مطالبی بدان افزوده شود: ۷۹ پ، ۸۰ ر، ۸۹ پ، ۹۷ پ، ۹۸پ، ۹۹ ر و ۹۹ پ.

فهرستواره، ج ۳، ص۱۹۲۴؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۷۴۶ - ۷۵۰ (که همین نسخه را دیده است).

آغاز: «آثار. هو الحاج الحرمین الشریفین ملا محمدشفیع خلف جناب عارف مجرد حاج ملا علی عسکر ارسنجانی است که جمعی از اکابر دست ارادت به وی می‌داده‌اند و خلیفهٔ جناب عالم ربانی و محقق صمدانی ملا احمد ارسنجانی بوده».

انجام:
از سه چیز تو سه چیز تو گه تک گذرد
پای از دست و دم از گوش و سرین از گردن
به جز از مادر تو که به تو آبستن گشت
نشنیدم که شود باد به برق آبستن

خط: نسخ، تاریخ‌کتابت: سده ۱۴هـ.
عناوین و نشانیها شنگرف، با موارد کمی تصحیح در حاشیه صفحات، برگهای ۱۲ ر - ۱۵ ر با دوایر و جدولهای زرین و لاجورد، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. وی در حاشیه برگ ۶۹ ر (در شرح حال داور) نوشته که نسخه‌ای از کتاب نور الیقین فی شرح الاربعین **داور در کتابخانه من موجود است. با آثار سطراندازی در اوراق، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.**
کاغذ: فرنگی حنایی نازک آهار مهره.
سه، ۱۰۰، سه برگ، ۱۹/۵×۲۹/۴، ۲۲ سطر، ۱۲/۵×۲۰/۵.
جلد: میشن مشکی ضربی با ترنج زرین دارای نقوش گل و مرغ و سرترنج و لچکی و جدولهای گرهی و ساده. قطر: ۲/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۸]

(۹۱۵۶)

دیوان قطران تبریزی (ادبیات-فارسی)
مؤلف: شرف‌الدین بن منصور قطران تبریزی (پس از ۴۶۶ق)
کامل.
دیوان قطران تبریزی، به سعی و اهتمام محمد نخجوانی، چاپخانه شفق تبریز، ۱۳۳۳ش؛ منزوی، ج ۳، ص ۲۴۸۵ - ۲۴۸۷؛ دنا، ج ۵، ص ۳۳۱-۳۳۳.
آغاز:

---
۱. در فهرستواره، ج ۳، ص ۱۹۲۴ این تاریخ به اشتباه ۱۳۴۳ق ذکر شده است.

سرخ گل بشکفت و زو شد باغ و بستان بابها
خلد بگشاده است گویی سوی بستان بابها
بید را از باد بالش سرو را از آب کش
مرغ را از لاله بستر مرغ را از نم نما

انجام:

با چنبر صنوبر باشند کج و راست
نارنج و نار را ندهد کس برابری
بادا صنوبری تن یاران تو ز باد
وز رنج باد پشت حسود تو چنبری

خط: نستعلیق شکسته، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه‍. ابتدای هر شعر کتیبه ساده مذهبی که درون آن نانوشته مانده است. صفحه آغاز کتاب سرلوح مذهب و مرصع مزدوج نفیس از دوره قاجار با کتیبه قلمدانی زرپوش، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، حاشیه این صفحات تشعیرسازی شده با طلا، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، پایان نسخه یک مهر مستطیل پاک شده، رکابه‌ها وسط صفحه زیر ستون خالی بین اشعار نوشته شده است. جزوها ۸ برگی. سطراندازی شده با قلم آهنی. بالای اکثر صفحات عدد ۱۱۰ و ۱۰۱ نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش SMITH & MEYINER FIUME و نقش تاج که زیر آن تصویر لنگر کشتی اضافه شده است.

دو، ۱۷۴، دو برگ، ۱۴/۵×۲۱/۲، ۱۲ سطر، ۸/۶×۱۴/۷.

جلد: روغنی دورو، بیرون زیتونی مرغش با جدول و نقوش گل و بوته ریز در حاشیه، درون لاکی سرخ، عطف میشن سبز. قطر: ۳/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۰۱]

(۹۱۵۷)

مسلّی المصابین فی تسلیة الحزین (اخلاق-فارسی)

مؤلف: محمود بن علی‌نقی طباطبائی بروجردی (-۱۳۰۰ق)

رساله‌ای اخلاقی درباره مرگ و صبر بر مصیبت و تسلیت به بازماندگان.

نوشته شده برای شاهزاده بهمن میرزا فرزند فتحعلی‌شاه قاجار به مناسبت مرگ فرزند او. پایان یافته در چهارشنبه ۹ محرم ۱۲۵۷ق.

مؤلف «در این رساله غالباً به تصحیح و تسقیم اخبار نپرداخت تسامحاً او انجباراً».

شامل فاتحه و سه فایحه و خاتمه:

فاتحه: در فضیلت تفکر و اعتبار است.

فایحه اولی: در صبر و فواید و بعض متعلقات و مناسبات اوست و در آن چند عائده است.

عائده اولی: در حقیقت صبر و اقسام آن است.

عائده ثانیه: در ذکر شطری از آیات قرآنیه متعلق به صبر است.

عائده ثالثه: در طایفه‌ای از احادیث معصومیهٔ عامهٔ وارده در علوّ مقام صبر است.

عائده رابعه: در برخی از احادیث وارده در خصوص موت اولاد.

عائده خامسه: در ذکر بعضی از منامات که مناسب مقام و مؤید مرام است.

عائده سادسه: در بیان مجملی از احوال بعض پیشینیان در نزد فقد احبّه و اولاد ایشان.

عائده سابعه: در بیان نبذی از احوال بعضی از زنهای صابرات.

عائده ثامنه: در آن چه سزاوار است که از مصاب در نزد مصیبت قولاً و فعلاً صادر شود و در آن دو فایده است:

فائده اولی: در آن چه مناسب اوست قولاً.

فائده ثانیه: در آن چه او را سزاوار است فعلاً.

عائده تاسعه: در آن چه لازم است بر او که ترک کند.

عائده عاشره: در بیان آن که گریستن فی حدّ ذاته در مصایب منافات با صبر و رضا ندارد.

عائده حادیه عشر: در بیان نبذی از احوال اطفال است بعد از مردن و اشاره اجمالیّه به جنت برزخیه که مفرج هم و مؤکد صبر است.

عائده ثانیه عشر: در بیان آن که رنج و عنا در غالب تحفه اهل ولا است.

فایحهٔ ثانیه: در بیان محبت و شمه‌ای از احوال بعض

دوستان خداست.
فایحه ثالثه: در فضل رضا و تسلیم که از ثمرات محبت است.
خاتمه کتاب: در اجر تسلیهٔ مصاب است.
کامل.
دنا، ج ۹، ص ۵۵۶؛ فهرستواره، ج ۶، ص ۶۰۵ ـ ۶۰۶؛ منزوی، ج ۲، ص ۱۶۸۳؛ ذریعه، ج ۲۱، ص ۲۵؛ مشار فارسی، ج ۴، ص ۴۷۵۱.

آغاز: «نحمده علی ما منحنا من المصایب والبلایا کما نحمده علی آلائه ونشکره علی ان صیّر الصبر عند نزول بلائه... و بعد بندهٔ ضعیف ذلیل ملتجی به عفو و کرم محمود بن علی‌نقی بن جواد العلوی الفاطمی نسباً».

انجام: «مؤلف ضعیف را در حیات و ممات از دعای خیر از یاد ندهند و از اهداء ثواب بعض آیات یا سور قرآن به روح مفارق از بدنش مضایقه نفرمایند. ختم الله لنا ولکم بالحسنی والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی جمیع من اجتباه من خلقه سیما علی خیرهم واکملهم محمد وآله الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوین و نام کتابها و نشانیها شنگرف، بر فراز آیات قرآن و احادیث و عناوین فرعی خط شنگرف، بین اشعار علامت (۷) به شنگرف. در حاشیه تصحیح شده، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع مزدوج معمولی، جداول در این صفحه با نقوش بیشتری تزیین شده‌اند اما در دیگر برگها به زر و لاجورد و شنگرف و مشکی اکتفا شده است. کمنددار، پایان نسخه یک ترنج مزین مذهب و مرصع. نسخه ما همان نسخه‌ای است که به بهمن میرزا هدیه شده و مهر مستطیل او در صفحه عنوان با نقش: «بهمن السلطنة ابن عباس میرزای نایب قاجار» دیده می‌شود با این همه نسخهٔ خط مؤلف نیست. یادداشت دیگر این صفحه محو شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۱۰۲ پ و ۱۰۷ ر علامت سه نقطه شک دیده می‌شود. عناوین پیش از رنگین‌نویسی به خطی خفی در حاشیه داخلی صفحات نوشته شده بود. جزوها ۸ برگی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
یک، ۱۴۴، دو برگ، ۱۴×۲۱/۷، ۱۹ سطر، ۸/۳×۱۶/۲.
جلد: روغنی، عطف تیماج قهوه‌ای. قطر: ۲/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۰۶]

(۹۱۵۸)

نل و دمن **(ادبیات ـ فارسی)**
مؤلف: ابوالفیض بن مبارک دکنی، فیضی (۹۵۴ـ۱۰۰۴ق)
کامل.
دنا، ج ۱۰، ص ۸۱۷ـ۸۱۸؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۳۰ـ۷۳۶؛ منزوی، ج ۴، ص ۳۲۸۴ـ۳۲۸۶.

آغاز:
ای در تک و پوی تو در آغاز
شاهین نظر بلند پرواز
فکر تو به دل خیال بگداخت
اوج تو ز مرغ بال بگداخت

انجام:
این نسخهٔ فسانهٔ جهان باد
مقبول دل جهانیان باد
باد اول و آخرش درین دیر
اول به صواب و عاقبت خیر
شد نامه تمام و قصه کوتاه
المنت و البقآء لله

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
عناوین نانوشته، ولی برای آنها کتیبهٔ ساده شنگرفی آماده ساخته‌اند. برگ آغازین کتاب سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی. دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و کمند مشکی، دارای ۳ مجلس مینیاتور که جدیدتر از متن هستند دو تا در آغاز کتاب و یکی در پایان، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار.
کاغذ: گل‌بهی و حنایی و نخودی آهار مهره.

۱۲۶ برگ، ۹/۹×۱۹/۴، ۱۶ سطر، ۶/۶×۱۴/۴.
جلد: روغنی دو رو، بیرون زمینه قهوه‌ای با ترنج و سرترنج که درون آن نقش گل و بوته کشیده شده است، مجدول، درون عنابی ساده مجدول. عطف تیماج قهوه‌ای (در برچسب کاغذی عطف نام آن آتشکده **خطی نوشته شده است). قطر: ۲/۱.**
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۰۳]
(← تصویر)

(۹۱۵۹)

دیوان ساغر (ادبیات ـ فارسی)
مؤلف: ساغر

شامل غزلیات (۱ ر ـ ۶۵ پ) و رباعیات (۶۶ ر ـ ۷۱ ر). بین این دو بخش هم ۳۳ برگ افتاده است.

ظاهراً هیچ یک از شعرای معرفی شده در فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۴۲۶ـ۴۲۷ نیست. در ذریعه، ج ۹، ص ۴۱۵ از همین نسخه صحبت شده و در آن جا نیز شاعر ناشناخته مانده است.

آغاز: هو المستعان. للراقم

به نام آن که نام او بود سر دفتر دلها
ز نام یا منش گردیده آسان جمله مشکلها
نگردد راهبر گر حصر فیض لطف او ما را
به راه عشق نتوانیم کردن طی منزلها

انجام:

غم کرده مرا قصد هلاک ای ساقی
در ده قدحی از می ناب ای ساقی
بس لاله و گل که بردمد از دل خاک
باشیم همه به زیر خاک ای ساقی

خط: نستعلیق شکسته خفی، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ.
عناوین شنگرف، اشعار در پنج ستون چلیپایی تحریر شده‌اند. صفحات مجدول به شنگرف، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
چهار، ۷۱، چهار برگ، ۹/۹×۲۰/۱، سطور چلیپا، ۸/۲×۱۷/۳.
جلد: تیماج عنابی مجدول یک لا، بیاضی. قطر: ۱/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۶]

(۹۱۶۰)

عمدة الطالب فی انساب آل ابی طالب (انساب ـ عربی)
مؤلف: احمد بن علی بن حسین حسنی حسینی، ابن‌عنبه (ح ۷۴۸ـ۸۲۸ق)

ابن‌عنبه عمدة الطالب را سه بار در حجمهای مختلف تحریر کرده است:

تحریر نخست که از همه مفصلتر، ولی نامنظم است، احتمالاً در ۸۰۲ق انجام یافته و به امیر تیمور گورکان (۷۳۶ـ۸۰۷ق) تقدیم شده، و به همین مناسبت به عمدة الطالب تیموری یا التیموریة شهرت یافته است. مؤلف در آغاز تصریح می‌کند که مطالب آن را به طور عمده از کتاب مختصر استادش، ابوالحسن علی بن محمد بن علی بن صوفی و کتاب شیخ ابوالنصر سهل بن عبدالله بخاری گرفته و نکاتی نیز از سایر منابع بدانها افزوده است. وی در دیباچه پس از افتخار به نسب علوی خویش می‌گوید: چون برخی را دیدم که هنگام مفاخره با علویان با پذیرفتن برتری علویان، در درستی زنجیرهٔ نیاکان آنها تردید می‌کنند و بی‌مدرک بودن آن را دست آویز قرار می‌دهند، از این روی این کتاب را ساختم تا مدرکی برای ایشان باشد. این تحریر تاکنون به چاپ نرسیده است.

تحریر دوم به عمدة الطالب جلالی معروف است که مؤلف آن را در ۸۱۲ق با گزینش حدود دو سوم مطالبِ تحریر نخستین و تنظیمشان در سه باب (و هر باب در چند فصل به همراه افزودن مقدمه‌ای)، برای جلال‌الدین حسن بن علی بن حسن بن محمد حسینی تدوین کرده است.[1]

---

۱. در برخی منابع از این تحریر به عنوان نسخهٔ صغری یاد شده ←

نســـخه‌های فـراوانـی از عـمدة الطـالب جـلالی در کتابخانه‌های مختلف نگهداری می‌شود و چـندین بـار چاپ شده است. نسخه‌ای هم از این کتاب در کـتابخانه آستانه عبدالعظیم در شهر ری نگهداری می‌شود کـه آن را شاه عباس صـفوی در غـره ذیـقعده ۱۰۳۷ق هـمراه ۱۱۹ جلد کتاب دیگر وقف آن آستانه کرده بـود. نـام و نشان و مشخصات این نسخه در فـهرست آن کـتابخانه ذکر نشده است.

تحریر سوم که آن را عمدة الطالب مشعشعی یا عـمدة الطالب صغری می‌خوانند، برای سلطان شریف محمد بن فلاح مشعشعی (۸۶۶ق)، جدّ سادات حاکم حـویزه در ۸۲۷ق نگاشته شده است. این تحریر راکتابخانه آیت‌الله مرعشی قم در سال ۱۳۸۷ش با تـصحیح سـید مـهدی رجایی در ۲۳۹ ص به چاپ رساند.

آثار بازمانده و یا منسوب به ابن عنبه جملگی در علم نسب‌شناسی است و از ارزش و اعتبار والایی برخوردار است اما مهمترین اثر او همین کتاب است.[۱]

نسخه ما تحریر صغری کتاب است.

کامل.

دائـرةالمـعارف بـزرگ اسـلامی، ج ۴، ص ۳۴۴_۳۴۵؛ ذریعه، ج ۶، ص ۱۵۰ و ج ۱۵، ص ۳۳۶ _ ۳۳۹؛ دانشگاه تـهران، ج ۲، ص ۶۳۰ _ ۶۳۶؛ کشـف الظـنون، ج ۲، ص ۱۰۶۷؛ مشار عربی، ص ۶۳۷؛ کشف الارتیاب فـی ترجمة صاحب لباب الانساب، ص ۹۰ _ ۹۱؛ معجم الآثار المـخطوطة حـول الامـام عـلی بـن ابـی طـالب، ص ۵۳۴_۵۳۵؛ معجم ما کتب عن الرسول و اهل البیت، ج ۱۰، ص ۱۳_۱۴؛ مخطوطات التاریخ والسیر والتراجم فی المتحف العراقی، ص ۲۸۵_۲۸۷؛ الفهرس الوصـفی لمخطوطات السیرة النبویة ومتعلقاتها، جامعة امام مـحمد بن سعود، ج ۳، ص ۱۱۵؛ فهرست المخطوطات المصورة، قاهره، تاریخ، جزء ۲، قسـم ۴، ص ۲۸۹_۲۹۰؛ مـجله المورد، س ۱۴، ش ۱، ۱۹۸۵م، ص ۱۸۱؛ آستان قدس، ج ۶، ص ۶۱۶_۶۱۷؛ مــــخطوطات کـربلاء، ص ۲۹؛ دارالکتب مصر، ج ۲، ص ۱۴۱؛ فهرس الخزانة الحسـینیة رباط، ج ۲، ص ۷۵۰_۷۵۱؛ دنا، ج ۷، ص ۶۲۴_۶۲۵.

آغاز: «الحمد لله الذی خصّ نبیه محمد المصطفی افخر البیوت کما خصّه بخیر النفوس وانسبه من معدن الفخار المغرق فی الشرف القدوس... املاء مختصر فی انســاب آل ابی طالب یشتمل عـلی کـلیّات القـواعـد ومـهمات المطالب اذکر فیه من ضوابط الفن ما لا بدّ منه واوضح من

← است. رک: دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۶۳۵؛ معجم مـا کـتب عـن الرسول واهل البیت، ج ۱۰، ص ۱۳_۱۴.

۱. آثار دیگر ابن عنبه که نسخه‌های دستنویسشان در دست است، از این قرارند:

ـ انساب آل ابی طالب، به فارسی. که می‌باید الفصول الفخریة باشد و در فهرست به درستی شناسایی نشده است. رک: سپهسالار، ج ۳، ص ۱۹۸_۱۹۹.

ـ انساب آل ابی طالب، شیخ آقا بزرگ تهرانـی در ذریـعه، ج ۲، ص ۳۷۶ کتابی بدین عنوان به ابن عنبه نسـبت داده و احـتمال داده که ترجمهٔ عمدة الطالب باشد.

ـ بحر الانساب فی نسب بنی‌هاشم (عربی)، که نسخه‌هایی از آن در کتابخانهٔ آستان قدس، دارالکتب مـصر و کـتابخانهٔ آیت‌الله حکیم در نجف نگهداری می‌شود. این کتاب به صورت مشجره است. رک: فهرست المخطوطات المصورة، قاهره، تاریخ، جزء ۲، قسم ۴، ص ۵۹_۶۰.

ـ التحفة الجمالیة (الجلالیة) فی أنساب الطالبیة، به فـارسی. رک: ذریعه، ج ۳، ص ۴۲۴؛ ملی تهران، ج ۵، ص ۲۴۰_۲۴۱.

ـ تحفة الطـالب فـی آل ابـی‌طالب. رک: ذریـعه، ج ۳، ص ۴۴۸؛ فهرست جدید گلپایگانی، ج ۲، ص ۷۷۱.

ـ رسالة فی أُصول شجرة السادة آل ابـی عـلوی، کـه زرکـلی در الاعلام، ج ۱، ص ۱۷۷ از آن یاد کرده است.

ـ سبک الذهب فی علم النسب، رک: مخطوطات التاریخ فی المتحف العـراقـی، ص ۲۳۷؛ ذریـعه، ج ۱۲، ص ۱۳۲_۱۳۳؛ فـهرست المخطوطات المصورة، قاهره، تاریخ، جزء ۲، قسم ۴، ص ۲۲۷؛ فهرست خزانة یعقوب سرکیس، ص ۸۵.

ـ الشجرة الشریفة المبارکة العلویة الفاطمیة الحسینیة، رک: الفهرس الوصفی لمخطوطات السیرة النبویة ومـتعلقاتها، جامعة امام محمد بن سعود، ج ۳، ص ۸۶.

ـ الفصول الفخریة فی اصول البریة، به فارسی. رک: مـرکز احـیاء میراث، ج ۳، ص ۴۰۲_۴۰۴ و ج ۸، ص ۳۵۶.

البیوتات الشریفة ما لا یستغنی عنه».

انجام: «واذا کتبوا علیه لم تذکر فهو اشارة الی انه لم تذکره احد من المشایخ وکبیراً ما یفعل ابن المرتضی ذلک فی قوم مذکورین. واذ قد وفینا بما وعدناه فلنقطع الکلام حامدین لله مصلین علی نبیه محمد المصطفی وآله الطاهرین».

انجامه: «کتبه مؤلفه اقل المساکین احمد بن علی بن الحسین بن علی بن مهنا بن عنبه الحسنی احسن الله الیه وکان اتمامه فی عاشر صفر لسنة سبع وعشرین وثمانمائة الهجریة والحمدلله رب العالمین والصلوة علی سیدنا محمد وعلی آله الطاهرین».

خط: تعلیق کم نقطه، کاتب: ظاهراً مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۰ صفر ۸۲۷ق.

عناوین مشکی جلی، با مواردکمی تصحیح و افزودگی در حاشیه، در صفحه عنوان نسخه چندین حدیث نبوی و آیه آمده است. در وسط این مطالب نقش مهر مدور کهنی دیده می‌شود که نمی‌توان آن را خواند و بخشهایی از آن هم آسیب دیده است. مرحوم جعفر سلطان‌القرایی در یادداشتی که به توصیف کتاب و مؤلف پرداخته این مهر را از آنِ مؤلف دانسته است. پایان نسخه یادداشت «ولادت فرزند اعز کمال‌الدین حسن طال عمره روز دوشنبه سیزدهم ربیع‌الثانی سنه خمس عشر و تسعمائة نزدیک به وقت زوال» و نام ابراهیم طباطبا بن اسمعیل بن ابراهیم العمر بن الحسن المثنی بن حسن علی ابو طالب و نام فرزندان او و نسب پیامبر اسلام(ص). در صفحه خاتمه کنار انجامهٔ نسخه یادداشتی بوده که آن را کاملاً سیاه کرده‌اند. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. دستخط او و یادداشتهایی از او ضمن مطالعه کتاب در حواشی نسخه دیده می‌شود. با افتادگی پس از برگ ۱۸ و ۲۱، جزوها ۱۰ برگی. در گوشه سمت چپ بالای اولین برگ هر جزو آنها با عدد شمارش شده‌اند.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۶۸، یک برگ، ۱۳/۴×۲۳، ۱۹ سطر، ۸×۱۶.

جلد: میشن عنابی. قطر: ۱/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۹۲]

(← تصویر)

(۹۱۶۱)

شاه و درویش **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: بدرالدین / نورالدین هلالی جغتایی (۹۳۶ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۲۹۶۰ـ۲۹۶۱؛ دنا، ج ۶، ص ۳۳۹.

آغاز:

ای وجود تو اصل هر موجود
هستی و بوده‌ای و خواهی بود
صانع هر بلند و پست تویی
همه هیچند و هست تویی

انجام:

از ره بر که باشدش همراه
هادی لا اله الا الله
حشر او با رسول کن یا رب
وین دعا را قبول کن یا رب

انجامه: «کتب محمد بن پر محمد الحقیر سنه ۹۶۶» صاحبه ابراهیم (با قلم زرین).

خط: نستعلیق، کاتب: محمد بن پیرمحمد، تاریخ کتابت: ۹۶۶ق.

صفحه اول سرلوح گنبدی مذهب و مرصع با زمینه لاجورد و پیشانی، شرفه‌دار. عناوین زرین، صفحات مجدول به زر و مشکی.

در صفحه عنوان نسخه این یادداشتها دیده می‌شود: مهر بادامی به نقش: «عبده ابوبکر بن حسین»، رباعی از میر حسینی، دو معما به نام نوایی، تملک حسین بن... (سیاه شده) در سال ۱۰۲۶ق، یادداشتی از کسی در ۵ شعبان سنه توشقان ئیل ـ زمانی که حاجی محمدباقر عازم مکه معظمه شده ـ که دو تا مهرش گم شده است. رباعی در معما به اسم نوائی از میر

حسینی و عبارت: «یاکبیکج یا حفیظ». جزوها ۱۰ برگی، برگهای ۱۰ و ۳۰ افتاده بوده که به جای آنها اوراق سفیدی گذاشته شده است.
در برگ آخر نسخه مهر بیضوی به نقش «خاک ره آل محمد هجران (؟)» و یک مهر ناخوانا. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. نسخه رکابه داشته اما در برش صفحات اکثر آنها تلف شده‌اند.
کاغذ: فرنگی ضخیم نخودی آهار مهره.
سه، ۵۱، سه برگ، ۱۱/۴×۱۸/۸، ۱۳ سطر، ۶/۷×۱۲/۹.
جلد: گالینگور نارنجی. قطر: ۱/۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۴]

(۹۱۶۲)

دیوان کشوری (ادبیات ـ فارسی و ترکی)
مؤلف: نعمت‌الله کشوری دیلمقانی (سده ۱۰ هـ)[1]
شامل غزلیات (۱ ر ـ ۶۰ پ)، مخمس (۶۰ پ ـ ۶۲ ر)، رباعیات (۶۲ ر ـ ۶۳ پ)، معمیات (۶۳ پ ـ ۶۴ ر)، غزلیات ترکی (۶۵ ر ـ ۹۲ پ) و معمیات ترکی (۹۳ ر ـ ۹۳ پ).
از آغاز و انجام افتادگی دارد. پیش از برگ ۶۵ هم که غزلیات ترکی آغاز می‌شود چند برگی از نسخه افتاده است.
منزوی، ج ۳، ص ۲۴۹۲ (در آن جا از همین نسخه یاد شده است)؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۷۶۳.
آغاز موجود:
جان می‌دهد سگان ترا بنده کشوری
بنده است می‌کند ادب بندگی ادا
انجام موجود بخش فارسی: قاسم
ای ز نخل آرزو زلف سیاهت خوشه‌ای
گوشه‌های ابروت را در دل ما گوشه‌ای
آغاز بخش ترکی:
نمرتو نعا نمینجه بوالمزاول موی میان ظاهر
تبسّم قلمینجه ایرمز اول نقش دهان پیدا
انجام بخش ترکی: قباد
چشم‌تر بیرله منم اول شمعتک پروانه سی
درد دل بیرله کونکل در عشق اوتندین یانسی
خط: نستعلیق، کاتب: مؤلف (به نوشتهٔ مهدی بیانی)، تاریخ‌کتابت: سده ۱۰هـ.
عناوین به زر درون جداول زرین ساده، صفحات جدولبندی شده با زر و لاجورد و مشکی، برگ آغازین کتاب با مهر بیضوی: «عبده محمدابراهیم ۱۰۵۶». در هر صفحه ۸ مصراع به صورت چلیپا (هر مصراع در یک سطر) و دو مصراع در حاشیه نوشته شده است. برگ ۷ ر مهر بیضوی: «نجفقلی». بالای برگ ۴۶ ر و پایان نسخه مهر مدوری که به زحمت بتوان نقش آن را «ابن فخرالاسلام ... طوطی» خواند کوفته شده است. برگ ۲۲ پ و ۶۰ پ دو مهر بیضوی ناخوانا. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
مهدی بیانی در آغاز نسخه چنین نوشته است: «نسخه‌ای از بوستان سعدی **نزد اینجانب است که باین عبارت خاتمه می‌یابد: «کتبه العبد الضعیف کشوری ۸۹۶ م». و با مقابله این نسخه با** بوستان **فوق الذکر هیچ جای تردید برای نگارنده نمانده است که اشعار این نسخه به خط ناظم آن می‌باشد. میر علیشیر نوائی در** مجالس النفائس **کشوری را از شعرائی دانسته که از حسن خط نستعلیق هم بهره داشته است و البته خط نستعلیق حاضر در قرن نهم جزو خطوط خوش محسوب می‌شده است. به تاریخ سوم خرداد ماه ۱۳۲۸. ناچیز مهدی بیانی».**[2]
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، بخش ترکی متن و حاشیه. مرمت و وصالی شده.
دو، ۹۳، دو برگ، ۱۰/۵×۱۸/۱، ۸ سطر چلیپا و دو سطر درکناره صفحات، ۵/۷×۱۲/۸.

---
۱. ظاهراً نسخه‌هایی که در مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۱۴۴۹ و دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۲۵۸ معرفی شده از آنِ سراینده دیگری با تخلص کشمیری باشد.
۲. مرحوم بیانی در احوال و آثار خوشنویسان، ج ۲، ص ۵۸۸ از همین کشوری و نسخه بوستان سعدی یاد کرده است.

جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج، عطف و سجاف مشکی، درون کاغذ نیلی زرافشان. قطر: ۳.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۳۹۵]

(۹۱۶۳)

مطالع الانوار المقتبسة من آثار الائمة الاطهار

(فقه ـ عربی)

مؤلف: محمدباقر بن محمدنقی شفتی (ح ۱۱۷۵ـ۱۲۶۰ق)

پایان یافته در شب لیلة الاضحی ۱۲۲۹ق.

جلد چهارم.

دنا، ج ۹، ص ۷۱۸ ـ ۷۲۳؛ مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ص ۳۳۳ـ۳۳۴.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا الی تنقیح سرایر شرایع الاسلام بوسیلة نبیه الذی هو منتهی فضیلة الانام ومنّ علینا ببیان مسالک مدارک قواعد الاحکام... هذا هو المجلد الرابع من مجلدات مطالع الانوار المحرر لتنقیح مباحث العدالة وما یرتبط بهذا المقال».

انجام: «والخیبة والخسران فانک فی الدنیا والآخرة الرحیم والرحمن ولیکن هذا آخر المجلد الرابع من مطالع الانوار المقتبس من آثار الائمة الاطهار ویتلوه المجلد الخامس باعانة الله الموفق الماجد فی صلوة العیدین ثم صلوته علی سید رسله الملاذ فی العالمین فرغ من کتابة هذه الکلمات فی لیلة الاضحی... آلاف السلم والثناء والتحیة».

انجامه: «قد فرغ من تسوید هذا المجلد فی یوم الخمیس الثانی من شهر شعبان المعظم من شهور سنة ۱۲۳۴ اربع وثلثین ومأتین بعد الالف من الهجرة النبویة علی ید الفقیر الحقیر الاثم الجانی نجفعلی شهیر بحاجی بابای سمنانی ابن رجبعلی اللهم اغفرهما ولوالدیهما بحق محمد وآله الطاهرین والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله اجمعین».

خط: نسخ، کاتب: نجفعلی بن رجبعلی سمنانی مشهور به حاجی بابا[1]، تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲ شعبان ۱۲۳۴ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، با حاشیه‌نویسی به امضای «منه» و «منه دام عمره العالی» و «منه مدظله» و «منه دام ظله» و «منه دام افاداته». در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد، در پایان نسخه دستخط مؤلف با این عبارات آمده است: «قد قابله من اول الکتاب الی آخره مع نسخة الاصل من علیه کمال الوثوق والتعویل والاعتماد حرّره المفتقر الی الکریم الوهاب» و مهر بیضوی مؤلف در زیر آن با نقش: «محمدباقر بن محمدنقی الموسوی ۱۲۳۳». در صفحه عنوان نسخه تملک علی بن لطفعلی بن میرزا احمد تبریزی در نجف اشرف در رجب ۱۲۷۷ق و زیر آن تملک پسرش محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد تبریزی در ۱۲۹۹ق با مهر بیضوی او: «عبده محمدعلی بن علی ۱۲۸۴» و پس از آن تملک پسرش عبدالحمید بن محمدعلی بن علی بن لطفعلی بن احمد بن لطفعلی بن محمدصادق تبریزی معروف به عبدالحمید مجتهدی، موضوع بعضی از بخشها در حاشیه به شنگرف نوشته شده است. عناوین پیش از شنگرف‌نویسی با قلمی ریز در حاشیه درونی صفحات نوشته شده بود. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. آثار سطراندازی در برگها باقیمانده است. رکابه‌دار. جزوها ۸ برگی، با نشان صحاف در ورق وسط هر جزو بدین ترتیب که صحاف در گوشه سمت چپ پایین این اوراق سه خط مورب با قلم آهنی کشیده است. جزوها در آخرین برگ خود شمارش شده‌اند. این شمارش در گوشه سمت راست بالای صفحات و با رنگ شنگرف انجام شده است. آخرین شماره ثبت شده در نسخه ۳۱ است (برگ ۲۴۹پ).

---

۱. دو نسخهٔ دیگر از این کتاب را به خط همین کاتب می‌شناسیم: یکی به شماره ۴۳۶ در کاخ گلستان مورخ چهارشنبه ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۲۳۴ق از جلد چهارم (همانند همین نسخهٔ مجلس) رک: کتب دینی سلطنتی، ص ۹۳۶ـ۹۳۷ و دیگری ش ۵۷۸۸ کتابخانه مجلس در ۱۲۳۳ق از جلد سوم. رک: مجلس، ج ۱۷، ص ۲۲۱ـ۲۲۲.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره با نشان تجاری ویژه و عبارت GIAGG - GIUSTI.

یک، ۲۵۷ برگ، ۲۰/۱×۲۹/۹، ۲۵ سطر، ۱۲×۲۱.

جلد: روغنی مرغش دورو، بیرون قهوه‌ای با ترنج و سرترنج و حواشی منقش، درون سرخ با نقوش گل و بوته زرین، عطف تیماج مشکی. کمی آسیب دیده.

قطر: ۳/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۳۹۷]

(۹۱۶۴)

مجموعه:

مؤلف: محمود بن علی‌اصغر شیخ‌الاسلام طباطبایی تبریزی (-۱۳۱۰ق)

۱. تعلیقة علی القوانین المحکمة (اصول فقه - عربی)

تعلیقه بر القوانین المحکمة میرزای قمی (۱۲۳۱ق) است.

از انجام افتادگی دارد.

آغاز: «بسمله والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله الطیبین الطاهرین. وبعد یقول العبد المذنب العاصی محمود الحسنی الحسینی التبریزی هذه شطر ممّا علّقناه علی القوانین المحکمة... قانون اولیها ان یکون استعمال اللفظ فیه شایعاً کثیراً بحیث یکون ذلک الشیوع باعثا علی رجحان ذلک المعنی».

انجام: «وکذا الکلام فی ابعاض اللفظ فلا یجوز فی نحو ضرب هلال ضربلال نعم قد یرتکب مثله مع امن اللبس لکنه لا یخرجه عن خروجه عن القاعدة».

۲. حقائق القوانین «۱۳۳ پ - ۱۳۸ پ»

(اصول فقه - عربی)

حاشیه القوانین المحکمة میرزای قمی (۱۲۳۱ق) است.

نسخه ما بخش کوتاهی از کتاب را دارد.

در حاشیه نوشته شده: «از ینجا تا آخر جزو... در آمده و... به خراسان برد... یعنی از این جا تا اول... مقدمه واجب و ما قـ[ـبل] تا اول کتاب در مسوده ماند. ان شاء الله تعالی آن هم یک جلد خواهد شد والله المسؤول لا تمام حواشی جمیع الکتاب» (بخشهایی از آن در برش صفحه ناقص شده است).

در بالای برگ ۱۳۷ ر هم نوشته شده: «اینها از مسوده در آمده».

مرکز احیاء میراث، ج ۷، ص ۷۸-۷۹.

آغاز: «الحمد لله الذی هدانا الی شرائع الاحکام بمتابعة الکتاب وسنّة خیر الانام ومهّد لنا قوانینها المتقنة المقتّة بالاحکام... یقول العبد الاحقر الفانی محمود بن علی‌اصغر الفاطمی الحسنی الحسینی هذه شطر ممّا املیته وعلّقته علی کتاب القوانین المحکمة وسمّیته حقائق القوانین... قانون فی استعمال اللفظ فی المعنی الحقیقی والمجازی. قوله(ره) اختلفوا فی جواز استعمال الفظ اه. قال بعض الناظرین فی کلامه کان الانسب تعقیب هذه القانون لقانون الحقیقة والمجاز».

نسخه بعد از برگ ۱۳۶ افتادگی دارد. به یقین نمی‌دانم برگهای بعد از این افتادگی مربوط به کدام یک از این دو کتاب است.

انجام موجود: «ولیست بعلة وانما هی معدّة وعلته هی القوة الحاصلة فیه باشراقها نظیر کون البناء معدّاً للبناء وعلة».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۴ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، با خط خوردگی و اضافاتی به خط مؤلف در متن و حاشیه. در برگ آخر نسخه ۵ یادداشت وفات از محمدباقر طباطبایی آمده که در زیر همه آنها مهر بیضوی او: «محمدباقر الطباطبایی ۱۲۳۳» دیده می‌شود. بدین ترتیب: وفات اخوی حاجی میرزا عبدالحسین در شب ۱۹ شوال ۱۳۳۳ق مقارن طلوع صبح در سن ۳۵ سالگی، وفات والد ماجد حاج میرزا عبدالامیر شیخ الاسلام در روز ۱۶ شوال بعد از ظهر ۱۳۳۶ق در سن ۶۱ سالگی، وفات همشیره خانم بزرگ در طرف صبح روز ۱۴ ذی‌الحجة الحرام ۱۳۳۶ق در ۲۰ سالگی، وفات صبیّه مرضیه در یکشنبه ۱۵ ذی‌الحجه ۱۳۳۶ق مقارن ظهر در سن سیزده و نیم سالگی، وفات فرزند مکرم سید علی در روز ۲۶ ذی‌الحجه ۱۳۳۲ق بعد از طلوع آفتاب در ۳

ســالگی. رکــابه‌دار، بــا مـــهر کـــتابخانه جـــعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی. بالای همه صـفحات کلمه «هو . ع» نوشته شده است.
کاغذ: فرنگی فستقی آهار مهره.
یک، ۱۳۸، دو برگ، ۱۶/۲×۲۶، ۲۰ سطر، ۱۰×۱۸/۵.
جلد: میشن عنابی مجدول. قطر: ۲/۷.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۲۷]

(۹۱۶۵)

آتشکده (شرح حال سرایندگان ـ فارسی)
مؤلف: لطفعلی بن آقا خان آذر بیگدلی (۱۱۳۴ـ۱۱۹۵ق)
کامل. ظاهراً چند صفحهٔ آخر این نسخه با نسـخه‌های دیگر تفاوت دارد.
تاریخ تـذکره‌های فـارسی، ج ۱، ص ۳ـ۱۷؛ دنـا، ج ۱، ص ۶ـ۱۱؛ فهرستواره، ج ۳، ص ۱۸۳۹ـ۱۸۴۰.
آغـاز: «فروغ آتشکده دل و زبانه اخگر زمان سـپاس بی‌قیاس قدیمی است بـهر بـرهانه کـه هـنگامه عـوالم مختلفه از پرتو ذات اوی».
انجام:
فتاد نخل تو از باد در تـرشح ابـر
گل تو ریخته ازهـتزاز بـاد نسـیم
انجامه: «تمام شد بعون ملک الوهـاب در یـوم شـنبه بیستم شـهر صـفر المـظفر سـنه ۱۲۴۷ تـاریخ تـحریر شد. هرگاه ترک یا غلط بینند به اصلاح او کوشند ان شاء الله تعالی».
خط: شکسته نستعلیق، تاریخ کتابت: شنبه ۲۰ صفر ۱۲۴۷ق.
عـناوین و نشـانیها شـنگرف، صـفحه اول سـرلوح مذهب و مرصع معمولی باکتیبهٔ قلمدانـی زرپـوش، صفحات جدولبندی شده بـا زر و زنگـار و مشکـی، کمنددار، اشعار چهار ستونی درون جداول مشکی، سمت چپ بالای صفحات موضوع مطرح شده در هر صفحه به شنگرف نوشته شـده است. آغـاز نسـخه یادداشت خریداری در ۱۳۲۳ق در دارالسلطنه تبریز توسط فرزند ارجمند مرحوم آخوند ملاکـریم از یک نفر صـحاف نـوشته شـده در ۲۰ مـحرم ۱۳۳۲ق بـا امضای خلیل بن... هنگامی که مـامور بـه کـارگذاری آذربایجان بود. و قیمتگذاری نسخه به ۲۸۰ ریال. با مهرکتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۶ برگی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.
یک، ۲۲۵، یک برگ، ۱۵/۷×۲۶/۷، ۲۵ سطر، ۱۱×۲۱.
جلد: روغنی نفیس، بـا تـرنج و سـرترنج و جـدول مشکی ساده. عطف میشن قهوه‌ای. قطر: ۳/۱.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۲۳]

(۹۱۶۶)

منتهی المقاصد (نحو ـ عربی)
مؤلف: محمود بن علی‌اصغر شیخ‌الاسلام طباطبایی تبریزی (ـ۱۳۱۰ق)
کتاب مفصلی در علم نحو است برای آن که در آموزش آن علم بنیان جدیدی بگذارد: «فـاردت تألیـف کـتاب لتجدید ابنیته المنهدمة وترتیب مـقاصد لرفـعة اعـلامه المنخفضة».
تـحریر اولیـه کـتاب در ۱۸ سـالگی مـؤلف نـوشته شده است.
کامل.
ذریعه، ج ۲۳، ص ۱۳.
آغاز: «نحمدک اللهم یا من جعل فی مقاصدنا نوراً من انوار وجوده ودوام بقائه وجعله مصباحاً یدلّ به عـلیه... وبعد یقول العبد الفـقیر الی المـولی الغـنی مـحمود بـن علی‌اصغر المشتهر بشیخ الاسلام ابن محمدتقی القاضی الحسنی الحسینی الطباطبائی التبریزی... ان العـلم کـما نطق به الکتاب والسنة واتفق علیه عظمآء الامة... مقدمة. النحو فی اللغة علی معان منها الطریق والقصد وردّ البصر الی شیئی والاعتماد علی شیئی».
انـجام: «ان اللام متعلقة بیاء بل قالا فی یـا عـبدالله ان النصب بیاء. هذا کلامه یقول المؤلف الحقیر ان هذا القدر

هو الذی تیسّر لی تحریره من مقاصد النحو ومسائله... علی دماء الشهداء والصلوة والسلام علی نبینا محمد و آله المعصومین الاتقیاء».

انجامه: «کتب هذه الاوراق المشتملة علی الخطوط المختلفة مصنّفه الفقیر محمود بن علی‌اصغر بن محمدتقی بن محمد الحسنی الحسینی الطباطبائی التبریزی جعل الله مستقبل ایّامه خیراً بالنبی والولی سنه ۱۲۶۰».

خط: نسخ، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۲۶۰ق.

عناوین و نشانیها شنگرف و در مواردی مشکی، با خط خوردگی و اضافات در متن و حاشیه، تصحیح شده. عناوین پیش از رنگین‌نویسی در حاشیه صفحات نوشته شده بود. بین پاره‌های اشعار علامت (ﷺ).

یادداشتهای برگهای الحاقی آغاز نسخه: فهرست مفصل مطالب کتاب در ۴ برگ به خط مؤلف، نام کتاب، دعایی به نقل از نبی اسلام(ص) به خط محمدباقر طباطبایی در شب یکشنبه ۱۰ صفر ۱۳۲۳ق مطابق سال ائیلان ئیل و مهر بیضوی او: «محمدباقر الطباطبایی ۱۳۲۱»، مهر مستطیل مؤلف به نقش: «ابن محمود علی‌اصغر الحسنی الحسینی» با تاریخی که خوانده نمی‌شود.

در صفحه خاتمه دستخط برادر مؤلف عبدالجواد حسنی حسینی طباطبایی در ۱۲۶۶ق که این بیت را نوشته است:

مرا به تجربه معلوم شد در آخر کار
که قدر مرد به علم است و قدر علم به مال

در برگ آخر نسخه تقریظی بر کتاب از عباس بن شیخ حسن بن شیخ جعفر نجفی که بر روی آن خط کشیده‌اند (مربوط به زمان حیات مؤلف).

با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، جزوها ۸ و ۶ برگی، رکابه‌دار.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی آهار مهره، با ته‌نقش NR و نقش شیر.

هفت، ۳۷۷، دو برگ، ۱۵/۳×۲۵/۵، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف مشمع مشکی.

قطر: ۴/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۶]

(۹۱۶۷)

یوسف و زلیخا (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ ـ ۸۹۸ق)

کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۳۳۳۱ ـ ۳۳۴۰؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۵۵۶ ـ ۵۷۷؛ دنا، ج ۱۰، ص ۱۲۴۷ ـ ۱۲۵۳.

آغاز:

الهی غنچه امید بگشای
گلی از روضهٔ جاوید بنمای
بخندان از لب آن غنچه باغم
وزین گلشن معطر کن دماغم

انجام:

از این صحرا جواب خامه پی کن
وزین سودا سواد نامه طی کن
زبان را گوشمال خامشی ده
که هست از هر چه گویی خامشی به

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰ه.

عناوین به زر درون کتیبه‌های زرین ساده. صفحه اول کتاب سرلوح و پیشانی نفیس مذهب و مرصع از مکتب هرات، شرفه‌دار، درون آن به خط کوفی تزئینی و قلم شنگرف عبارتی نوشته شده است. حاشیه صفحات و بین اشعار جدولبندی شده با زر و لاجورد و مشکی، نسخه زیبا و نفیس.

یادداشتهای صفحه عنوان نسخه: نام کتاب و مؤلف، تملک سید حاج اسعد بن سید ابوبکر قاضی بابادولی (؟)، تملک علی بن... مصطفی محمد، تملک سلیمان بن... محمد بن... در سال ۱۰۱۱ق با مهری بیضوی که خوانده نمی‌شود (این یادداشت روی یادداشتی دیگر نوشته شده است). یادداشت خریداری سید حسن عدل‌الملک در سه‌شنبه ۲۴ محرم ۱۳۲۴ق که شب

عید نوروز سلطانی بوده است و تملک محمد.
صفحه آخر نسخه یادداشت خریداری کتاب در ۱۴ شوال ۱۲۹۰ق با مهر هشت ضلعی نامتقارنی که در تاج بالای آن کلمه فتحعلی و در پایین نشان شیر و خورشید حک شده است. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مهره.
۱۳۶ برگ، ۲۴/۷×۱۳/۸، ۱۵ سطر، ۸/۴×۱۶/۳.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج و سر ترنج نفیس که نقوش منحصر به فردی از گل و بوته زرین درون آن کار شده است و مانند آنها را روی جلد دیگری ندیده‌ام، عطف و سجاف میشن مشکی، دورو، درون زیتونی با ترنج و سر ترنج زرین. قطر: ۲/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۱۱]

(۹۱۶۸)

ترجمه کنوز النجاح و عدة السفر وعمدة الحضر

(دعا ـ فارسی)

مؤلف: محمدباقر بن اسماعیل خاتون‌آبادی (۱۰۷۰ـ ۱۱۲۷ق)

ترجمه دو کتاب کنوز النجاح (۴ ر ـ ۱۲۷ پ) و عدة السفر و عمدة الحضر (۱۲۷ پ ـ ۲۹۷ پ) از تألیفات فضل بن حسن بن فضل طبرسی (۵۴۸ق)، که به شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵ـ۱۱۳۵ق) تقدیم شده است.

خاتون‌آبادی در مقدمه می‌نویسد: «درین اوان خیر اقتران نسخهٔ عتیقه مشتمله بر دو مجموعهٔ کثیر المنفعه یکی مجموعهٔ مشهوره مسماة به کنوز النجاح که از نفایس مجموعه‌های دعا و محتوی است بر حرزهای معتبره و عوذهای شریفه و ادعیه جامعه ماثوره... و دیگری مجموعه معروفه مسماة به عدّة السفر و عمدة الحضر که آن نیز از مجموعه‌های مرغوبه مؤلّفه در دعا و عبادات و مشتمل است بر بسیاری از صلوات مستحبّه و تعقیبات و اذکار معتبره و ادعیه ایام هفته و دعاهای مخصوصه به ایام و لیالی متبرکه... به نظر آفتاب مثال آن پادشاه بلند اقبال رسیده و آن هر دو رساله شریفه منیفه از جملهٔ مؤلفات محدثین علمای امامیه رضوان الله تعالی علیهم [بوده] و اکثر ادعیه و اعمالی که در آنها مذکور است با آن چه در کتب مشهورهٔ معتبره که معتمدین علما تألیف نموده‌اند مسطور است موافق و مطابق. و بدان جهت و اعتماد و وثوق را سزاوار و لایق است مع هذا معروض قوایم سریر آن خسرو جهان بخش عالمگیر داشته بودند که شیخ جلیل... علی بن عبدالعالی الکرکی قدس الله روحه... بر نسخهٔ مزبور گردیده و از مرور او به رتبهٔ تصحیح رسیده و آثار خط آن شیخ مرحوم از نسخهٔ مزبوره ظاهر و آیان (کذا؛ عیان) و بدان سبب اعتبار را شایان است و خاطر خطیر بیضانشان آن فرمانفروای اهل جهان متعلق گردید که بر مضامین صواب قرین آن به تفصیل اطلاع حاصل نمایند لهذا داعی... را... مأمور ساختند که دو رسالهٔ مزبوره را فارسی نموده به نظر انور کسیر خاصیت آن مهر سپهر سلطنت و عظمت رساند».

خاتون‌آبادی مؤلف هر دو کتاب را نشناخته و آنها را «از جملهٔ مؤلفات محدثین علمای امامیه» دانسته است. وی مقدمه هر دو کتاب را هم در ترجمه حذف کرده است.

میرزا حسین نوری (۱۳۲۰ق) صاحب مستدرک الوسائل این دو کتاب را در اختیار داشته و در چند کتاب خود مانند مستدرک و دارالسلام و جنة المأوی از آنها نقل کرده است. وی همچنین در خاتمه مستدرک، ج ۱، ص ۳۸۶ـ۳۸۷ به همین ترجمه که به اشاره شاه سلطان حسین و تأیید کرکی انجام شده اشاره می‌کند و حتی بخشهایی از مقدمه را ذکر می‌کند. از این رو به نظر می‌رسد وی نیز همین نسخه ترجمه را در اختیار داشته نه اصل کتاب را. خصوصاً از این جهت که هر دو کتاب را مانند ترجمه در کنار هم معرفی کرده است.

کامل.

خاتمة مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۳۸۶ـ۳۸۷ و ج ۳، ص ۶۹؛ ذریعه، ج ۱۵، ص ۲۳۰ (عدة السفر) و ج ۱۸، ص ۱۷۵ـ۱۷۶ (کنوز النجاح)؛ کتابخانه ابن‌طاووس، ص ۳۷۲ـ۳۷۳؛ ریاض العلماء، ج ۴، ص ۳۴۷.

آغاز: «کنوز نجاح و رستگاری و خزاین فلاح و دین داری را مفتاح باب سعادت ماب حمد و ثنای جناب رب الاربابی است... اما بعد چون از برکات الطاف والای خداوند مستعان».

آغاز ترجمه کنوز النجاح: «بعد از حمد خداوند مستعان و صلوة بر رسول آخر الزمان و آل اطهار علیهم صلوات الله الملک الجبار».

آغاز ترجمه عدة السفر: «بعد از حمد خدای واهب الالباب و صلوات بر پیغمبر عالی جناب و آل ابرار آن هادی طریق صواب».

انجام: «پس زود باشد که کفایت کند از تو شر ایشان را خدا و اوست شنوای دانا».

انجامه: «حمداً لاله هو بالمجد حقیقٌ که به امداد قاید توفیق ترجمهٔ ادعیهٔ کتاب کنوز النجاح و عدة السفر را سید محمد بن محمدباقر الحسینی به پایان رسانید و بعضی از مواضع که احتمالات داشت یا محتاج به توضیح بود در حواشی به بیان آن پرداخت به تاریخ شهر ربیع‌المولود سنه هزار و صد و سی هجری سنه ۱۱۳۰.

یلوح الخطّ فی القرطاس دهر
وکاتبه رمیم فی التراب
غرض نقشی است کز ما باز ماند
که هستی را نمی‌بینم بقایی
مگر صاحبدلی روزی به رحمت
کند در حق مسکینان دعایی

فی دار السلطنهٔ اصفهان صانها الله عن الحدثان تحریر شد».

خط: نسخ، ادعیه نسخ معرب، ترجمه زیر سطور آنها به شنگرف، کاتب: سید محمد بن محمدباقر حسینی، تاریخ کتابت: ربیع‌الاول ۱۱۳۰ق در دارالسلطنه اصفهان.

عناوین در متن به ثلث لاجوردی رنگ، عناوین و بعضی توضیحات در حاشیه به شنگرف نوشته شده‌اند، در حاشیه تصحیح شده، صفحه آغازین کتاب کتیبه قلمدانی زرپوش، دو صفحه اول بین سطور طلااندازی شده، همه صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، کمندکشی شده، در مقدمه (برگ ۳ ر) نام شاه سلطان حسین به زر تحریردار نوشته شده از این رو به نظر می‌رسد این نسخه همان نسخه‌ای باشد که به شاه تقدیم شده است.

صفحه آغازین نسخه فهرست ادعیه کتاب به صورت لوزی شکل با خطوط رنگین نوشته شده است، با یادداشتهای توضیحی در کناره صفحات، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۲۹۷، یک برگ، ۱۵/۴×۲۴/۳، ۱۸ سطر، ۱۰/۷×۱۸/۲.

جلد: روغنی نفیس دو رو، بیرون یک ترنج بزرگ و دو سرترنج در زمینه سبز مرغش با حواشی مزین در زمینه سرخ، درون چند شاخهٔ گل نرگس در زمینه سرخ، عطف تیماج قهوه‌ای. قطر: ۳/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۲]

(← تصویر)

(۹۱۶۹)

حدائق الادباء (ادبیات؛ شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرزاق بن نجفقلی دنبلی خویی، مفتون (۱۱۷۶ـ۱۲۴۳ق)

در سبب تألیف گوید: «اما بعد چون مرتّب اوراق ابن نجفقلی عبدالرزاق به یمن هدایت الهی و عنایت نامتناهی در شهور سنهٔ ثلثین و مائتین بعد الالف برخی از حدایق کتاب اخلاق و آداب را به سعی بوستان پیرایی اقلام گهربار رشک جنات تجری من تحتها الانهار ساخت خداوندان فضل را حسنای دلارای معانی از دریچه‌های سطور طروس چون غمزات غوانی آغاز دلستانی نمود... مشاهیر ادبا و صنادید بلغای سحر آفرین بعد از مطالعه و تأمل تحف تحسین و آفرین نثار کردند. امید نوید می‌داد و دولت مژده می‌فرستاد می‌گفت که اگر در اقسام فصاحت و اصناف بلاغت و ضبط الفاظ و ربط معانی نظری به سزا رود و صورت انصاف در

حجاب حسد نماند... که باید کتابی در اصل معنی بلاغت و سِرِّ انشاء و براعت و مطارحات شعرا و وصف ادوات تحریر و ما یناسبُ بهم که مترسلان را به کار آید و عقدهٔ فنون شعرسازی و انشاپردازی به ناخن مشکل گشای ارباب کمال گشاید در قلم آید» (۶ ر ـ ۶ پ).

نسخه ما حدیقه دهم است و این مطالب را دارد: مقدمه حدیقه دهم (۱ پ ـ ۴ پ)؛ فهرست حدیقه بلاغت در فصاحت و بلاغت و محسنات لفظی و معنوی (۴ پ ـ ۵ ر)؛ آغاز سخن درباره حدّ فصاحت و بلاغت و محسنات لفظی و معنوی (۷ پ ـ ۸ ر)؛ اقسام البلاغة وانواعها ومفرداتها التی البلاغة مجموعها (۸ ر ـ ۱۹ ر)؛ بیان شرافت علم ترسل و تفضیل او به علم استیفا (۱۹ ر ـ ۲۰ ر)؛ در تفضیل نثر بر نظم و انشا به شعر و بیان مبداء شعر و تقسیم اقسام شعرا (۲۰ ر ـ ۲۰ پ)؛ ذکر شعرای عرب (۲۰ پ ـ ۱۴۳ پ)؛ بیان احوال بعضی از شعرای عجم (۱۴۴ ر ـ ۱۵۴ ر)؛ فی رجحان المنشی علی الشاعر والنثر علی النظم وقواعد الکتابة والانشاء (۱۵۷ پ ـ ۱۵۹ ر) و پس از آن تا پایان نسخه مکاتبات و منشآت و نثرنویسان.

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۲، ص ۵۹۰ ـ ۵۹۷؛ مرعشی، ج ۱۵، ص ۱۹۶ ـ ۱۹۸ و ۳۱۷؛ دنا، ج ۴، ص ۵۲۰ ـ ۵۲۱؛ منزوی، ج ۱، ص ۶۵۹ ـ ۶۶۰؛ ملک، ج ۷، ص ۱۵ (با نام حقایق الانوار).

آغاز مقدمه: «حدیقه... (جای شماره آن سفید مانده) در لغات و تواریخ و السنه و اسما و القاب و کنیه و عادات هر دیار خصوصاً عرب. گفته‌اند لغات همه توقیفی است و علم آدم الاسماء کلها و گفته‌اند بعضی اصطلاحی و بعضی توقیفی است».

آغاز: «الحمد لمن خلق الانسان علّمه البیان واکرمه بمزید الاحسان والصلوة علی النبی الامی الذی هو افصح فصحاء القحطان... بدان که علما در حدّ فصاحت و بلاغت اختلاف کرده‌اند و بعضی گفته الفصاحة ملکة نفسانیة».

انجام: «واجملوا عشرته وجمّلوا قشرته. نیکو داشتند مخالطت او را و نیکو کردند خلعت او را یعنی او را خلعتی نیکو دادند».

خط: نسخ و نستعلیق، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: سده ۱۳هـ.

این نسخه پیش نویس مؤلف است. بدین جهت نیمه دوم آن بسیار نامرتب است. از ص ۳۷۰ تا آخر نسخه یادداشتهای پراکنده مؤلف است که هنوز صورت نهایی نیافته. عناوین و نشانیها شنگرف، با خط خوردگی و اضافات فراوان در متن و حواشی، بعضی از جملات و عبارات پاک شده است. بین پاره‌های اشعار ویرگول شنگرف، در برگ ۱ پ مهر بیضوی پاک شده، در صفحه اول نسخه و حاشیه بعضی از صفحات یادداشتهای مطالعه جعفر سلطان‌القرایی با مداد نوشته شده است، عناوین پیش از آن که به شنگرف نوشته شوند با قلم ریز در حاشیه صفحات تحریر شده بودند اما بسیاری از آنها در برش صحافی از بین رفته‌اند. با سرصفحه موضوعات مطرح شده در هر برگ در سمت چپ بالای صفحات. در حاشیه بعضی صفحات مانند صفحه ۳۴۲ و ۳۶۰ سه نقطه مثلثی شکل در حواشی آمده است. در سه برگ الحاقی انجام نسخهٔ حب نشاط و یادداشتی در توصیف کتاب بدون نام در ۱۳۱۴ق با مهر بیضوی «یا علی ۱۲۸۴». نویسنده آرزوکرده یکی از رجال دولت که مصدر حکمرانی آذربایجان باشد این کتاب را چاپ کند. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

۱۹۷، سه برگ، ۱۵×۲۱/۵، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: تیماج مشکی، درون کاغذ ابر و باد، یک لا. قطر: ۳/۸.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۱۹]

(۹۱۷۰)

دیوان نقی کمره‌ای (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: علینقی کمره‌ای کاشانی، نقی (۹۵۳-۱۰۳۱ق)

در بسیاری از منابع و فهرستها شاعر این دیوان به اشتباه با شیخ الاسلام علینقی بن محمدهاشم طغایی کمره‌ای

فراهانی شیرازی اصفهانی (۹۵۸ـ۱۰۶۰ق) یکی دانسته شده است.[1] اما برای اولین بار مرحوم گلچین معانی به درستی به این تمایز اشاره کرد.[2]

شامل قصاید (۱ ر ـ ۲۹ ر)، غزلیات (۲۹ پ ـ ۱۰۵ پ)، ماده تاریخها و قطعات (۱۰۵ پ ـ ۱۲۲ پ)، ترکیب بند (۱۲۲ پ ـ ۱۲۸ ر)، ترجیع بند (۱۲۸ ر ـ ۱۳۱ ر)، رباعیات (۱۳۱ پ ـ ۱۳۹ ر)، معمیات (۱۳۹ ر ـ ۱۴۹ ر) و ضابطه معما (۱۳۹ ر ـ ۱۴۰ ر).

از آغاز افتادگی دارد.

منزوی، ج ۳، ص ۲۵۸۴ـ۲۵۸۵؛ تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۵۵۶ ـ ۵۶۳؛ «احوال و آثار شیخ علینقی کمره‌ای»، احمد گلچین معانی، مجله دانشکده ادبیات مشهد، س ۳، آذر ۱۳۴۶ش، ص ۱۲۷ـ۱۵۸؛ مکتب وقوع در شعر فارسی، ص ۴۹۴ـ۵۱۸؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۹۴۹.

آغاز موجود:

گر تو پروانه‌ای بسوز بسوز
تو اگر بلبلی بنال بنال
باز مدحت گرم به رخصت تو
که سخن جز به مدح تست وبال

انجام:

چشم و دل من ز هم نشان می‌جویند
در راه وصال او به جان می‌پویند
لب بر لب هم چو شیشه‌های ساعت
راز دل خود به هم نهان می‌گویند

تمت الکتاب استاد الشعراء المتأخرین شیخ علی‌نقی غفر الله عنه.

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.

آغاز هر شعر و بین مصراعها خطوط زرین محرر به مشکی، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، برگ آغاز این نسخه مهر مستطیل «لا اله الا الله الملک الحق المبین عبده علیقلی ۱۲۷۲» که نشان می‌دهد حداقل از آن زمان آغاز نسخه افتاده بوده است. برگ ۲۹ پ (ابتدای غزلیات) سرلوح مزدوج مذهب و مرصع زیبا و کوچک با کتیبه زرپوش که درون آن به قلم سفیداب نوشته‌اند: «غزلیات شیخ علی‌نقی». دارای نسخه بدل برای بعضی از کلمات در حاشیه اشعار، فقط بخش قطعات و ماده تاریخها عنوان دارند که همه هم به شنگرف نوشته شده‌اند. برگ ۱۳۱ پ (آغاز رباعیات) پیشانی ساده مذهب که سفید مانده است. پایان نسخه یادداشت تولد در روز پنجشنبه ۱۵ محرم ۱۰۹۷ق و خریداری کتاب در سال ۱۳۳۹ به قیمت ۱۵ تومان و سه تملک و مهر پاک شده دیگر. جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه صفحات کمی رطوبت دیده.

دو، ۱۴۹ برگ، ۹/۳×۱۶/۷، ۱۷ سطر، ۵/۲×۱۱/۹.

جلد: تیماج مشکی سوخت با ترنج و سرترنج زرین، دورو، درون عنابی با ترنج زمینه لاجورد و نقوش گل و بوته زرین و دو سرترنج میناکاری شده، عطف و سجاف میشن عنابی. قطر: ۲/۶.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۱۲]

(۹۱۷۱)

حدائق الادباء (ادبیات و تذکره سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: عبدالرزاق بن نجفقلی دنبلی خویی، مفتون (۱۱۷۶ـ ۱۲۴۳ق)

این نسخه بخشهایی از تدوین ابتدایی کتاب است و بدون نظم و ترتیب خاصی شعرها در آن نوشته شده‌اند.

شامل شعرای عرب و فارس.

رک: ش ۹۱۶۹.

---

۱. حتی این دیوان یک بار با این انتساب اشتباه به چاپ رسیده است (اصفهان، به کوشش سید ابوالقاسم سری، ۱۳۴۹ش).

۲. در این منابع نام سراینده باید به صورتی که ذکر شد اصلاح شود: دنا، ج ۵، ص ۴۲۷ـ۴۲۸؛ ملک، ج ۸، ص ۳۲۲ـ۳۲۳؛ سپهسالار، ج ۲، ص ۶۴۱ ـ ۶۴۲؛ خانقاه نوربخش، ج ۲، ص ۱۵۶ـ۱۵۷؛ مرعشی، ج ۳۳، ص ۵۸۳ـ۵۸۴ و نسخه ناشناخته‌ای در ج ۱۹، ص ۳۵۳.

آغاز: «... (آبخورده) و قال صاحب النفحة الريحانة... او الفصاحة فهو الذی نشأ فی سفح عقیقها».

انجام: سلمان:

بنگر به چشم عبرت حال جهان ببین
عاقل ز کارهای جهان گیرد اعتبار
قحط تا حدی که مرد از فرط بی قوتی چو شمع
جسم خود را سوختی در آتش و بردی به کار

خط: نسخ و نستعلیق، کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

همه خصوصیات مانند شماره ۹۱۶۹. عناوین و نشانیها شنگرف، این نسخه بر اثر آبخوردگی آسیب زیادی دیده و در نتیجه بخشهای زیادی از متن ناخوانا و غیر قابل استفاده شده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

یک، ۱۶۴، یک برگ، ۲۱/۶×۱۵/۳، سطور و اندازه‌ها مختلف.

جلد: میشن قهوه‌ای، با جداول ساده و گرهی. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۰]

(۹۱۷۲)

[امثال و حکم] (ادبیات ـ ترکی و فارسی)

مؤلف: ناشناخته

مجموع ضرب المثلهای ترکی عثمانی و فارسی است که به ترتیب حروف الفبا تنظیم شده‌اند. هر حرف در یک باب قرار دارد و در هر باب ابتدا ضرب المثلهای ترکی و پس از آن فارسی ذکر شده‌اند.

از آغاز و انجام افتادگی دارد. شامل بخشی از حرف الف تا اوائل حرف فاء.

آغاز موجود: «آتاد و غرایبیب او غول میپدور. آتادن مال قالمسه اوغول نیلاسون... بالفارسیة. ا. اللهم یک یک. الرحمن سر به سر. آب ایشان آتش شده. آب از دستش نمی‌چکد».

آغاز باب السین: «باب السین. بالترکیة. ا. ساتوب آلمق کیرک. ساچی اولی اوسته کسرلر... بالفارسیة. ا. ساده‌دل است. سازنده از برای خود بد نمی‌نوازد».

انجام موجود: «باب الفاء. بالترکیة. ا. فاله اینا نمه فال سیز الکلمه. فاله باخانه اینا نورلر... بالفارسیة. ا. فارغ گردی چو خامشی پیشه کنی. فال نیکو بزن به هر کاری».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۰ـ۱۱ه.

نسخه‌پردازی عثمانی. عناوین به ثلث زرین، بین ضرب المثلها ترنجهای زرین، درون بعضی از این ترنجها علامت سه ویرگول مثلثی شکل به شنگرف، حروف الفبا با شنگرف، صفحات جدولبندی شده با زر و لاجورد و شنگرف و مشکی. کمنددار، در برگ ۴۴پ چند مهر سیاه شده. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

۶۴ برگ، ۲۰/۷×۱۳/۱، ۱۵ سطر، ۸×۱۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج، عطف میشن، سجاف عنابی، مجدول گرهی، دورو، درون عنابی، یک لا، آسیب دیده و فرسوده. قطر: ۲/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۹۳۹۱]

(۹۱۷۳)

مظهر الآثار (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدهاشم بن محمدمؤمن شاه جهانگیر هاشمی (۸۷۳ـ۹۴۶ق)

مثنوی‌ای عرفانی که به پیروی از مخزن الاسرار نظامی و مطلع انوار امیر خسرو دهلوی و تحفة الاحرار جامی سروده شده است:

شرح کمالات نظامی کنم
پیروی خسرو و جامی کنم
(ص ۴۵)

خواستم از روح نظامی مدد
وز نفس خسرو و جامی مدد
(ص ۵۳)

بـــاده مــعنی ز نــظامی طــلب
چاشنی از خسرو و جامی طـلب
(ص ۶۵)

پایان یافته در ۹۰۹ق در تته پس از ۲ سال چنان که در خاتمه کتاب چنین سروده است:

هـاشمی ایـن نـظم کـه انگـیختی
شــور دگــر در ســخن آمـیختی
تازه شد از نـظم تـو جـان سـخن
کان نمک شد زتو جـان سـخن...
شکر که ایـن نـظم بـدایـع نـظام
گشت بــه تــوفیق الهــی تـمام
در بـــلد تــته حـریم شــمال
حـــرّسها الله عــــن الاخــتلال
نهصد و نه بود که این فیض پاک[۱]
نقش بقا یـافت بـرین لوح خـاک
نـامه خـاصی است مـبرّا ز عـیب
صــفحه او مــظهر آثــار غــیب
لاجــرم ایـن نـامه قـدسی نـظام
شــد ز قــضا مــظهر آثـار نـام
شعر مخوان جوهر حال است ایـن
وحـی سـماوات خـیال است ایـن
این رقم تازه که بـعد از دو سـال
ختم سخن یـافت بـه پـیران حـال
(ص ۲۰۰ ـ ۲۰۱)

تقدیم شده به شاه حسن:

بــاد مــبارک بــه سپهدار عـهد
آن که سبق برد ز اقران بـه جـهد
شاه حسن خسـرو شـیرین سـخن
انـــبته الله نـــباتاً حســــن...
شکــر کــه در کــوکبهٔ عـهد تـو
یافت بـنا ایـن رقـم از جـهد تـو
آن چه رقـم زد قـلم سـحر سـنج
گـنج نـخستین بـود از پـنج گـنج
(ص ۵۵ـ۵۶)

عناوین کتاب چنین است:

ـ در شکر تسمیه به تحمید که مفتاح ابواب معانی و فاتح اسباب دو جهان است.
ـ مناجات اول: در اسـتغفار تـقصیر و خـطا بـه درگـاه حضرت واهب العطایا جلّ جلاله و عمّ نواله.
ـ مناجات دوم: در ایضاح آن که جمیع موجودات به یک وحدت قایمند و حجت آفتاب ذات او سایه اسماء و صفات ذات اوست اعلی شأنه.
ـ مناجات سیوم: در استفاضه انوار سرچشمه عین الیقین و چشم داشتن پرتو جمال جهان آفرین ما اعلی شأنه و برهانه.
ـ مناجات چهارم: در توفیق انتظام این صـحیفه مـعانی آیات به درگاه بی‌نیاز حضرت قاضی الحـاجات عـزّ اسمه.
ـ نعت اول: در تقدم نور حضرت سید کاینات علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات بر جمیع حقایق ممکنات.
ـ نعت دوم: در صفت معراج نبی علیه السلام و وصول به معاد که فنای عبد است در بقای معبود و اتّصال نقطه آخرین قوس معارج بر نقطه قوس مدارج.
ـ نعت سیم: در التماس آثار عنایت نبوی و اقتباس انوار هدایت مصطفی است صلی الله علیه وآله وسلم.
ـ نـعت چـهارم: در عـلو قـدر و مـنزلت آن حـضرت و استدعای آستان بوسی روضهٔ مقدسه وی علیه السلام.
ـ نعت پنجم: در وقار بزرگی آن حـضرت عـلیه التـحیة والثناء که منبع حلم و حیا و مجمع صدق و صفاست.
ـ در مـنقبت قـطب دایـره حـقایق ازلی حـضرت شـاه نورالدین نعمت‌الله ولی قدس الله سرّه (ص ۳۸).
ـ در ذکر خیر مفتاح اسرار الهی و مصباح انوار سفیدی و سیاهی حضرت ارشاد پناهی شـیخ مـحمد لاهـجی قدس الله سره (ص ۴۲).
ـ دیباچه سخن در تحریر اوصاف اکابر قلم رو بلاغت که ناظمان این طرز عالی سوادند مزین به مدح والی عهد خلد الله ملکه که به شکرستان سخن پرورده باد.
ـ در تعریف جواهر سخن که زبان حال بر لطافتش دلیل ساطع و حجت نـاطق است و کـلام سـبحانی کـه در

۱. در بیشتر نسخه‌های دیگر این مصراع چنین آمده است: «نهصد و چل بود که این نظم پاک».

کسوت سخن ورود یافته بر فضیلتش نص قاطع و برهان صادق.
ـ در جوهریان ارباب سخن که قوم لطیف و طایفه مستغنی اند التعریفند (کذا؛ مستغنی التعریفند) و سخن جنسی است بلند پایه و بحری است پر از گوهر گرانمایه.
ـ در انتظام کلام نظم که از صور حروف اصلیّه ذات بر لوح السنه و متکلمان عالم صفات ظاهر و فایض می‌گردد.
ـ در تحریر نقش پر زمزمه مقامات پردهٔ دل که آهنگ نغمات شعبده‌انگیز صوت عرفان از قانون فطرتش بی‌زخمهٔ قول مرشد بلند آوازه نمی‌آید.
ـ روضهٔ اول: در صفای رویت مرشد صافی صفات و رمیدن مرید صادق از قید شب هجرت به صبح نجات.
ـ روضهٔ دویم: در طلوع صبح طلعت پیر آفتاب ضمیر و روشنایی یافتن مرید صادق از ظلمت هوا به نور تربیت پیر صادق.
ـ روضهٔ سیم: در تأثیر تربیت پیر رهنما و آگاه شدن مرید صادق از حال امروز بر حقیقت فردای خویش.
ـ در انبعاث مجردات عالم شهود و اجمال و آفرینش اجسام که عبارت از سلسله مادیات عالم شهود ایجاد و آدم(ع) که مظهر اعظم است.
پس از ص ۹۵ افتادگی دارد.
ـ حکایت بدیع الجمال شیشه‌گر که از وفور خوبی جهت مشاهده تفصیل جمال خویش از آینه‌های عینک حلبی مینا خانه بنا نمود و در هر یک مشاهده جمال خود نمود.
ـ موعظه دوم: در وفور برکات پیشه دهقانی که به حکم الدنیا مزرعة الآخرة سرمایه محصول دو جهانی است صدق.
ـ حکایت آن بوالهوسی که به شب از خلق پنهان جو می‌کاشت و به روز از سودای خام گندم طمع می‌داشت از خری.
ـ در بیان وحدانیات حضرت احدیت جل ذکره که طغرای شهادت اشهد ان لا اله الا الله است و هر حرف ان محمداً رسول الله بر وحدانیتش یک گواه.
ـ در قطر باران نیسانی که از ترکیب ابر ظلمانی مصفا و بسیط گشته است به مقتضای ثبات اصلی مستغرق محیط می‌گردد عزّ قدرته.
ـ موعظه چهارم: در ذکر اقامت نماز پنج گانه که اثنیت عبد را رافع است.
ـ حکایت متوجه جمال از پی حضرت شاه نورالدین نعمت الله ولی قدس الله سرّه که دایم رو به قبله نشستی و چون به صحبت تیمور پشت بر قبله نمود.
ـ موعظه پنجم: در صفت قدر و بزرگی ماه مبارک رمضان که مفتاح درجات جنان و قفل درگاه نیران است.
ـ در روزه داشتن زلال بخش حوض کوثر سلام الله علیه که به فحوای کریمه ویطعمون الطعام علی حبه مسکیناً ویتیماً واسیراً قوت خود را احسان نمود.
ـ موعظه ششم: در بیان ادای زکات که سرمایه برکات مدارج دنیوی و پیرانهٔ درجات معارج اخروی است.
ـ حکایت صاحب خیری که از فیض کیمیای بلند عیار توفیق مهر تعلق از مخزن درم برداشت و به بذل درم سکه نام خود را بر لوح کرم بنگاشت.
ـ موعظه هفتم: در تحریر قانون راه حجاز که آهنگ پاکوفتن برهنه پایان دایره وجد عرفان و زخمه کارگر خار مغیلان اوست و انگیز سماع رقاصان ذرّات عالم جان در اصول جنبش ریگ روان اوست.
ـ حکایت شیخ فضیل عیاض قدس سره که از سلوک حج به مقامی رسید که گر در حال وجد بر دریا گذشتی قدمش برنگشتی و رسیدن اعرابی به وی.
ـ موعظه هشتم: در ترک صحبت ناجنس که مصباح اسباب خمول و تحریر است و در فواید خلوت و عزلت که مفتاح ابواب وصول و توحید [است].
ـ حکایت حضرت عیسی(ع) که هرگز به ناجنسان نیامیخته است. و با همه روح بخشی از ابلهان که زندهٔ صوری و مردهٔ معنوی برانگیخته است.
ـ موعظه نهم: در ایما و اشارت به اسرار خاموشی که به حکم من صمت برقع نجات و فلاح و پردهٔ عافیت و صلاح است.

ـ حکایت حسین منصور حلاج رحمت الله علیه که یک دم از اسرار عشق بر وی ظاهر کردند و او به حکم افشای سر الربوبیة کفر محرم آن دم نیامد.
ـ موعظه دهم: در تنبیه آنانی که از شراب نخوت سر به گریبان هستی فرو برده‌اند و در صبح آگاهی از خواب غفلت در شبستان مستی فرو مرده‌اند.
ـ حکایت آن شب زنده داری که از بخت بیدار واقعه روز قیامت دید.
بعد از این عنوان نسخه افتادگی دارد (ص ۱۵۷).
ـ موعظه سیزدهم: در تعدیل ارکان عدالت و وصف سلاطین عادل که به فحوای السلطان ظل الله فی الارض ملاذ خلایقند و به طراز کسوت آن لایق.
ـ حکایت عدالت خسرو غازی قدس سره و معمور شدن ممالک هرات به یمن معدلت وی و ترویج حال سادات.
ـ موعظه چهاردهم: در توحید اوضاع اصحاب که مهندسان قلمرو سیاق و آداب و مستوفیان ابواب المآل عالم اسبابند.
ـ حکایت آن واعظی که اهل ظلم را دعای خیر می‌کرد و چون سبب می‌پرسیدند می‌گفت که ایشان مرا از جمیع اسباب دنیوی که آلت حرمان درجات اخروی است [محروم کرده‌اند].
ـ موعظه پانزدهم: در وصیت آن که صبح پیری از بیاض انوار مطلع غیب دمیده و آفتاب عافیت افروز جوانی بر سر دیوان مقطع رسیده.
ـ حکایت پیر سیصد ساله رحمة الله علیه که در عهد شباب از حق عمر دراز خواست و چون ضعف پیری شد دریافت که علاج مرگ بوده.
ـ موعظه شانزدهم: در غنیمت شمردن آب و تاب نوروز جوانی که سرمایهٔ فضل و اقبال و کامرانی و پیرایهٔ اصل ایام زندگانی است.
ـ حکایت ابن عطا قدس سرّه که شیطان را دید که دامی دارد که هرگز چنان دامی ندیده بود و کردن وی از شیطان سؤال قبض و بسط آن دام.
ـ موعظه هفدهم: در تحریر خط و خال نیکوان که نقش دل‌پذیر نگارستان قلمرو صنع و کمال و آیینه معنی نمای صورتخانه عالم حس و جمالند.
ـ حسد بردن برادران بر یوسف نبی(ع) و به حیله او را دور ساختن و به حکم من حفر بئراً لاخیه وقع فیه او را در چاه انداختن.
ـ موعظه هژدهم: در شرح جاذبه عشق که رگهای جان عاشقان را به حبل المتین تعلق پیوسته است و گرفتاران عالم دل را از قید سودایش بسته.
با افتادگی پس از ص ۱۹۵.
ـ موعظه بیستم: در تنبیه و تعلیم نورسیده که هنوز موسم تازه بهار نرسیده و سبز خط غبار از صفحهٔ لوح عذارش ندمیده.
ـ حکایت آن درویش توانگر دل که در مقام تسلیم و رضا مراد خود را در اراده حق عزوجل فانی ساخته بود و غبار خاطر به کلی پرداخته.
ـ خاتمهٔ این نامه شکسته خامه به محک قبول کیمیا طبعان رایج باد که دیده وران شناخته جوهر نظم صاف و معیار معانی عالم انصافند.

وی در ص ۴۲ از شیخ محمد لاهیجی یاد کرده و خود را از مریدان او دانسته است:

هاشمی از خیل اسیران اوست
خاک ره ساده ضمیران اوست[1]

بعضی از صفحات نسخه جابه جا است مثلاً ص ۲۰۲ ـ ۲۰۴ می‌باید پیش از صفحه ۱۹۸ قرار بگیرد.

برگ آخر کتاب ص ۲۰۱ است که صفحه بعدی آن افتاده و در نتیجه فقط دو بیت از پایان کتاب افتادگی دارد. نسخه در ۳ جا هم از وسط افتادگی دارد (پس از ص ۹۵ و ۱۵۷ و ۱۹۵).

منزوی، ج ۴، ص ۳۲۱۵ـ۳۲۱۶؛ مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۶۶۸ـ۶۶۹؛ دنا، ج ۹، ص ۷۶۰؛ در فهرست ابراهیم دهگان اراک، ج ۱، ص ۱۶۸ وی با هاشمی دهلوی (۱۰۷۳ـ۱۱۵۰ق) اشتباه شده است.

آغاز:

بسم الله الرحمن الرحیم فاتحه آرای کلام قدیم
سرخط دیوان الهی است این سر ورق دفتر شاهی است این

۱. و موارد دیگر. برای نمونه رک: ص ۴۴، ۵۲ و... .

انجام موجود:

تـا بـتوان هـزل مکـن بـا کسـی
خـاصه بـه هـر پـیر و یـا نـاکسـی
هزل کـه آشـوب زبـان بـازی است
آلت صـد فـتنه و جـان بـازی است

خط: نستعلیق خوش، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه.
صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع نفیس شرفه‌دار با پیشانی نفیس و چهار کتیبه قلمدانی کوچک با زمینه مشکی، درون همه آنها منقش و مزین با زمینه زر و لاجورد. صفحات مجدول به زر و شنگرف و لاجورد و زنگار و مشکی و سفیداب، متن زرافشان، عناوین به لاجورد درون کتیبه‌های ساده زرین، ابـتدا و انـتهای نسـخه تـملک عـلی‌محمد آزرمـی در اول اسـفند ۱۳۲۴ش. با توضیحاتی از او در معرفی کتاب و مـؤلف. وی نسخه را به پسرش بـخشیده بـوده است. ابـتدای نسخه قیمت کتاب را ۱۵۰۰۰ ریال نوشته‌اند. در صفحات ۶۵ و ۱۲۶ ظاهراً برای رسم کردن مـینیاتور بـخشی از صفحه را سفید گذاشته‌اند. رکابه‌دار، از آن جا که ضمن متن و حاشیه کردن نسخه رکـابه‌ها از بـین مـی‌رفته، صحاف نسخه کلمه رکابه را از حاشیه قبلی برگها جـدا کرده و وسط ستون زریـن بـین مـصراعـها در مـتن چسبانده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مـهره، مـتن و حـاشیه، حـاشیه صفحات نیلی.
یک، ۱۰۳، دو برگ، ۲۰/۲×۱۲/۴، ۱۱ سطر، ۱۲/۵×۶/۹.
جلد: روغنی. دوروی فـرسوده، بـیرون مـرغش بـا نقوش گل و بوته آسیب دیده، درون چندین شـاخه گل نرگس. قطر: ۱/۸.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۱۳]
(← تصویر)

(۹۱۷۴)

بهجة الشعراء (شرح حال سرایندگان ـ فارسی)

مؤلف: محمدکاظم بن محمد تبریزی، اسرار علیشاه (۱۲۶۵ـ ۱۳۱۵ق)

شرح اشعار و زندگی سرایندگان بذله‌گو و شـوخ‌طبعان آذربـایجان کـه بـه پـیروی از تـذکره یـخچالیه مـیرزا محمدعلی ندیم اصفهانی تألیف شـده است. بـا آن کـه بیشتر این شعرا اشعار فارسی هم دارند اما «نگارندهٔ این کتاب مبارک بنای این مجموعه را بر ترکی نهاده» (ص ۸۱) است. مؤلف بر آن بوده که از شعرای معاصر خود یاد کند: «و مخفی نماند هر شاعری که نگارندهٔ کتاب در این مجموعهٔ مبارک نام برده از شـعرای مـعاصرین مـاست. بدین معنی که همه اینها در عهد دولت قـاجاریه ظـهور نموده‌اند و شعرایی که در عهد ماضیه همْ‌تخلص شعرای معاصرین ماست خواهم نـمود» (ص ۸ـ۹). از ایـن رو مؤلف بسیاری از کسانی که از آنها یاد کـرده را دیـده و سروده‌هایشان را از خودشان گرفته است. مثلاً در شرح حال راغب می‌نویسد: «در حقیقة الامـر نگـارنده ایـن کتاب مبارک که عمرم به مرحـله سـی چـهار رسـیده و با بسیار از صاحبان ذوق مـلاقات و مـباحثه نـموده‌ام» (ص ۶۴).

تألیف شده بین سالهای ۱۲۹۴ـ۱۲۹۹ق[1].

نام شعرای این تذکره چنین است:

۱. آتشی مراغه‌ای (ص ۴)
۲. ارشاد، کربلائی علی (ص ۶)
۳. اسماعیل (ص ۸)
۴. افسر اردوبادی، میرزا عبدالله (ص ۹)
۵. اعمی (ص ۱۲)
۶. اشکریز، کربلائی حسین (ص ۱۴)
۷. باقر دلاک (ص ۱۵)
۸. بلبل، کربلائی تقی دلال (ص ۱۸)
۹. پروانه، آخوند ملاتقی (ص ۲۰)
۱۰. بینوا (ص ۲۲)
۱۱. پرغم، میرزا احمد تبریزی (ص ۲۳)
۱۲. تالاندی مرندی (ص ۲۵)
۱۳. توپچی (ص ۲۶)

---

۱. مؤلف در مقدمه از کتاب دیگرش حـدیقة الشـعراء و سـفر سـال ۱۲۹۸ق یاد کرده است (ص ۳).

۱۴. ثاقب اهری (ص ۲۹)
۱۵. جودی، آخوند ملا ستار روضه خوان (ص ۳۱)
۱۶. جرتاب، صادق (ص ۳۳)
۱۷. حلیم هروی خلخالی، غفار (ص ۳۵)
۱۸. حسن سرابی (ص ۳۷)
۱۹. حقیر مرندی، حاجی میرزا عبدالغفار ماهوت فروش (ص ۳۹)
۲۰. خلیفهٔ سرابی، محمد (ص ۴۱)
۲۱. خادم عطار (ص ۴۲)
۲۲. خیام ثانی (ص ۴۴)
۲۳. دلسوز تبریزی، کربلائی محمدامین (ص ۴۵)
۲۴. درویش بلبل (ص ۴۹)
۲۵. دلریش، کربلائی عسکر جورابچی (ص ۵۱)
۲۶. دلگیر، کربلائی محمد عطار (ص ۵۴)
۲۷. ذکری، کربلائی نجف بازارچی (ص ۵۵)
۲۸. راجی، حاجی ابوالحسن متوفی ۱۲۹۳ق (ص ۵۸)
۲۹. ربیعی، میرزا عبدالعلی میانه‌ایی (ص ۶۲)
۳۰. راغب اهری، میرزا موسی اهری (ص ۶۴)
۳۱. رضا صراف (ص ۶۶)
۳۲. زهدی، کربلائی نوروز سبزی فروش (ص ۶۸)
۳۳. سرمست، آقا میرزا باقر کفری (ص ۶۹)
۳۴. سمطوری، سنتوری (ص ۷۱)
۳۵. سید نقاش، سید محسن (ص ۷۷)
۳۶. سلطان (ص ۸۰)
۳۷. ساقی قصه خوان (ص ۸۲)
۳۸. سروری، کربلائی شکرالله (ص ۸۴)
۳۹. شکری، کربلایی کریم حکم‌آبادی (ص ۸۶)
۴۰. ساعی، میرزا ابوالقاسم (ص ۸۸)
۴۱. شاهد کودوشچی، کربلائی حسین بابا (ص ۸۹)
۴۲. شکوهی، کربلائی مهدی آینه ساز (ص ۹۲)
۴۳. شیدا، لطف‌الله (ص ۹۶)
۴۴. شاکر تبریزی (ص ۹۹)
۴۵. شیخ علی‌اکبر (ص ۱۰۰)
۴۶. شایق ذاکر (ص ۱۰۳)
۴۷. شهباز تبریزی (ص ۱۰۹)
۴۸. صابری (ص ۱۱۰)
۴۹. صبوری، آقا میر عباس متوفی ۱۲۹۳ق (ص ۱۱۲)
۵۰. صفا، سید حسن (ص ۱۱۴)
۵۱. ضیاء، کربلائی آقا عرقچین فروش پسر ملا محمدعلی (ص ۱۱۶)
۵۲. طغرا، مشهدی حسین پسر محمدعلی جورابچی (ص ۱۱۹)
۵۳. طلوعی، میرزا عبدالرسول (ص ۱۲۱)
۵۴. طالب محزون، ابوطالب (ص ۱۲۳)
۵۵. ظهوری، علی شهیر به عطار (ص ۱۲۴)
۵۶. عبقری، کربلائی رحیم امیرخیزی (ص ۱۲۶)
۵۷. عاجز مرندی، حاجی میرزا یوسف (ص ۱۲۸)
۵۸. غمدل دلمقانی (ص ۱۳۲)
۵۹. غشی چایچی (ص ۱۳۳)
۶۰. فدوی، ملا مهرعلی (ص ۱۳۵)
۶۱. فنای خویی، میرزا عبدالرسول (ص ۱۳۹)
۶۲. فارغ (ص ۱۴۰)
۶۳. فاخر، مشهدی احمد آقا بزاز (ص ۱۴۳)
۶۴. فایض (ص ۱۴۴)
۶۵. قدسی، ملا محمدتقی مکتبدار (ص ۱۴۶)
۶۶. قصیر (ص ۱۴۷ حاشیه)[1]
۶۷. قمری، میرزا محمدتقی (ص ۱۴۹)
۶۸. گلشن، حسین آقا ارموی (ص ۱۵۳)
۶۹. گنجی خویی، میرزا محمدصادق (ص ۱۵۶)
۷۰. کاشف (ص ۱۵۸)
۷۱. لعلی، آقا علی ایروانی تبریزی (ص ۱۶۰)
۷۲. لاطف، مشهدی عسکر (ص ۱۶۴)
۷۳. مضطر، آقا میر یحیی (ص ۱۶۶)

۱. شرح حال او بعداً در حاشیه افزوده شده و به نظر می‌رسد از خود مؤلف نباشد. این نوشته در پایان تاریخ ۷ رمضان ۱۲۱۲ق دارد که می‌باید سهو القلم باشد چه در خود شرح حال اشاره به تاریخ ربیع‌الاول ۱۳۰۸ق شده و کتاب هم در آن تاریخ تألیف و تحریر نشده بود. احتمالاً می‌باید ۱۳۱۲ق صورت صحیح آن باشد.

۷۴. میر خویی فرزند میرزا عبدالرسول فنا (ص ۱۶۸)
۷۵. موبد، کربلایی اسماعیل عرقچین فروش (ص ۱۷۰)
۷۶. مهجور، کربلایی عبدالعلی آهنگر (ص ۱۷۲)
۷۷. مجمر، میرزا محمدعلی (ص ۱۷۴)
۷۸. ملاکریم (ص ۱۷۷)
۷۹. میرزا جبار (ص ۱۸۱)
۸۰. مظلوم، کربلائی ابراهیم (ص ۱۸۴)
۸۱. نباتی (ص ۱۸۶)
۸۲. ناجی (ص ۱۸۸)
۸۳. ناطق (ص ۱۹۱)
۸۴. هوشین (ص ۱۹۲)
۸۵. واقف، مشهدی محمدعلی میناگر (ص ۱۹۴)
۸۶. یوسف پالوده‌پز (ص ۱۹۶)

تاریخ تذکره‌های فارسی، ج ۱، ص ۱۳۰ـ۱۳۶ (همین نسخه را دیده است).

آغاز: «نسخهٔ سعادت ابدی و دیباجهٔ کرامات سرمدی پادشاهی راست که طوطی ناطقهٔ انسانی را در محاذات تکلم به ادای ان من البیان لسحراً».

انجام:

ز هر بادی چو کاهی گر بورزی
اگر کوهی به کاهی در نیرزی
سخن این بود دیگر جمله تزویر
تو خواهی رد کن خواهی که درگیر

انجامه: «تمت کتاب مستطاب بهجة الشعراء من مؤلفات جناب فخر الشعراء و لادباء (کذا؛ الادباء) مولانا اس[1] تبریزی نژاد قارجهان میلاد در دارالخلافهٔ طهران حرث (کذا؛ حرس) الله تعالی من کل حدثان بید اقل حسن حسینی فی دهم شهر صفر المظفر هزار دویست نود نه از هجرت اتمام پذیرفت سنه ۱۲۹۹».

خط: نستعلیق، کاتب: حسن حسینی در دارالخلافه طهران، تاریخ کتابت: ۱۰ صفر ۱۲۹۹ق.

عناوین مشکی، نسخه مغلوط است. برگ آغازین مطالبی از کتاب به خط جعفر سلطان‌القرایی و چند سطر به لاتین.

یادداشتهای مطالعه و تصحیح در حاشیه بعضی از صفحات دیده می‌شود. این نوشته‌ها گاهی استحسانی و ذوقی در رد و قبول برخی ابیات است و گاهی اضافاتی درباره مطالب متن. در مواردی هم اشتباهات مؤلف برشمرده شده است (مثلاً در وجه تسمیه تخلص عبقری در ص ۱۲۶ یا ص ۹ و ۱۹). نویسنده این یادداشتها مشخص نیست اما در یک جا تاریخ ۱۳۰۱ق را پای نوشته‌های خود گذارده است (ص ۱۷ و ۲۱).

صفحه ۲۰۱ و ۲۰۲ فهرست مطالب کتاب. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: صنعتی شکری، با ته‌نقش NO.4 درون دایره مزینی که آن هم درون یک هشت ضلعی غیر منتظم قرار گرفته است.

یک، ۱۰۲، یک برگ، ۱۶/۷×۲۲، ۱۲ سطر، ۹×۱۵/۵.

جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج و جدول. عطف چرمی. قطر: ۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۰۸]

(۹۱۷۵)

الدر المنثور من الخبر المأثور و غیر المأثور

(گوناگون ـ عربی)

مؤلف: علی بن محمد بن حسن عاملی (۱۰۱۴/۱۰۱۳ ـ ۱۱۰۴ق)

جلد دوم.

رک: ش ۸۹۳۹.

آغاز: «بسمله. ومن ذلک ما قیل انه ورد فی الخبر لا تسبوا الدهر فان الدهر هو الله. اقول علی تقدیر صحة الخبر معناه یحتاج فهمه الی تفصیل وهو انه قد تقرر».

انجام: «والاصرار علیه وهو تقدیم الرکعتین علی دعاء

---

۱. ظاهراً مخفف اسرار نام مؤلف است. این اختصار در مقدمه مؤلف هم آمده: «اما بعد مخفی و مستتر نماند که مسوّد این اوراق مبارک اعنی اس تبریزی مسکن قارجهان وطن می‌گوید».

الزيارة كما ترى والله تعالى اعلم. آخر الجزء الثانى من كتاب الدر المنثور من المأثور وغير المأثور تاليف الفقير الى عفو الله ورحمته على بن محمد بن الحسن بن زين‌الدين العاملى سامحه الله تعالى وكان الفراغ منه الثامن والعشرين من ذى‌القعدة سنة ۱۰۹۲ اثنين وتسعين بعد الالف».

انجامه: «فى يد المذنب العاصى المحتاج الى رحمة الله ابن مولانا شمس‌الدين محمدسعيد نايينى غفر الله ذنوبه وستر عيوبه».

خط: نسخ، کاتب: محمدسعید بن مولانا شمس‌الدین نایینی، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه(در زمان زندگی مؤلف).

عناوین و نشانیها شنگرف، بین پاره‌های اشعار علامت (ﻼ)، در حاشیه تصحیح شده، با این بلاغ در حاشیه صفحات و پایان نسخه: «بلغ من اوّله الی اخره من نسخة مصنفه ـ ادام الله بقائه ـ علی ید الغریق فی بحر المعاصی عبدالمجید الطباطبایی». موضوع بندها و عبارات به شنگرف در حاشیه نوشته شده. در برگ آغازین نسخه تفسیر آیات هبوط آدم به زمین به همراه مهر مربع ناخوانا. در حاشیه برگهای دوم و سوم نسخه مقدمه جلد اول کتاب نوشته شده است. حاشیه برگ ۱۷۰ ر حاشیه‌ای از علامه محمدباقر مجلسی (۱۱۱۰ق) به خط خودش با امضای: «م ق ر عفی عنه». حاشیه برگهای ۱۸۲ پ ـ ۱۸۹ پ فوایدی از کتاب دانش نامه شاهی **تصنیف ملا محمدامین استرآبادی. حاشیه برگ ۲۲۵ ر بخش کوتاهی از شرح** اشارات **دربارهٔ مقامات عارفین. حاشیه برگ ۲۲۶ پ ـ ۲۲۷ ر شرح رباعی ابوسعید ابوالخیر به نقل از کتاب** مفتاح الاسرار **از شیخ آذری. حاشیه بعضی از صفحات هم پاک شده است. برگ پایانی نسخه فایده‌ای نحوی. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.**

کاغذ: نخودی آهار مهره.

دو، ۲۲۷، یک برگ، ۱۲×۱۹، ۱۵ سطر، ۷/۵×۱۳.

جلد: میشن مشکی ضربی، با ترنج زرین و دو سرترنج و لچکی، با جداول گرهی و ساده. قطر: ۲/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۱۶]

(۹۱۷۶)

فرهنگ جغتایی به فارسی (لغت ـ جغتایی و فارسی)

مؤلف: نذرعلی (سده ۱۱ه)

واژه‌نامه جغتایی به فارسی که به شاه صفی صفوی (۱۰۳۸ـ۱۰۵۲ق) تقدیم شده است. در مقدمه گوید: «به خاطر فاتر این ذرهٔ بیمقدار نذرعلی رسید که خاطر اصناف انسان و انواع بشر در زمان خدیو بحر و بر همواره به لغت ترکی و حل الفاظ جغتایی مایل است آن چه مقدور فهم این قلیل البضاعه باشد رساله‌ای در باب کشف لغت نوایی و توره و آیین چنگیزی و آداب آن فرقه به عبارت فارسی نویسد از اشعار میر علیشیر نوائی و شعرای آن طایفه که سند آن مطلب و مستند کمترین باشد بیاورد و اختلاف املاء جغتای و روم و ترکی که در مرز و بوم ایران متداول است بیان نماید و تبدیل حروف تهجی را در حیّز تحریر آورد تا طالبان این فن را باعث بصیرت و وقوف در امر مزبور شود».

با وجود آن که در مقدمه هدف تألیف کتاب بیشتر ذکرِ واژگان دیوان امیر علیشیر نوایی (۸۴۴ـ۹۰۶ق) دانسته شده اما از دیگر شعرا هم شواهد زیادی نقل شده است.

تنظیم شده در مقدمه و سه فصل و خاتمه:

مقدمه: در بیان املاء ترکی و تبدیل حروف تهجی.

فصل اول: در بیان الفاظی که معانی مشترک داشته باشد.

فصل دویم: الفاظی که به جهت آشنایی در لغات الوس جغتایی تا طالب را فایده بخشد به دستور نصاب در سلک تحریر کشید.

فصل سیم: در لغاتی که به ترتیب تهجی در ابواب آورده (هر حرف در یک باب، بر اساس حروف آغاز کلمات).

خاتمه: در توره و آیین جغتای که لابد است متتبعین را استماع آنها در بعضی ابیات.

کامل (به جز چند سطر از آغاز سخن که پاره شده است).

منزوی، ج ۳، ص ۲۰۰۳ (از همین نسخه با شماره قدیمی یاد شده است)؛ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۳۰۹ـ۳۳۱۰ (نام نگارنده ندرعلی)؛ جدید گلپایگانی، ج ۶، ص ۳۰۳۵ (بدون نام مؤلف)؛ ذریعه، ج ۱۶، ص ۱۹۶.

آغاز موجود: «فایده ترتیب و ادله... نوال معنی... نمودند و معنیهای روشن مانند آتش که در سنگ نهان باشد در عبارت مغلقه این طایفه ودیعت نهاد تا عاشقان مراتب دانش و فهمیدگی».

انجام: «یا زانوی آن کس را می‌بوسیده این وضع را در تورهٔ جغتای اولجاش می‌گویند. به این اختصار یافت امید که ارباب ذهن و ذکا اگر سهوی یابند به اصلاح کوشند».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.

عناوین و لغات و نام شاعران به شنگرف، بین مصراعها علامت (؞) به شنگرف. یک یا چند سطر ابتدای صفحه آغاز کتاب پاره شده است. دو صفحه اول مرمت شده و بخشهای افتاده آن نونویس شده است. آغاز نسخه تملک لطف‌الله خان و محمدباقر دیده می‌شود که این فرد دومی کتاب را سنگلاخ دانسته است. پایان نسخه تملک شکرالله بن حیدر قلی بن مرتضی قلی بن محمدرضا بن حاجی علی قلی خان کنگرلو در ۱۲ رجب ۱۱۹۱ق تخاقوی‌ئیل با مهر بیضوی او: «عبده شکرالله...» که نیمی از آن محو شده و یک رباعی، یادداشت کوتاه دیگری هم در صفحه آخر نسخه آمده که نویسنده آن معتقد بوده این کتاب نوشتهٔ لغوی است: «در حقیقت مصنّف این کتاب خیلی زحمت بیجا کشیده و عمر خود را عبث طلف (کذا) کرده که این الفاظ بی‌معنی را جمع نموده است. باری خدا او را رحمت کند». در همان صفحه چند یادداشت و شعر دیگر بوده که همه را پاک کرده‌اند. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۵۱، یک برگ، ۱۰/۴×۱۹/۷، ۱۶ سطر، ۵×۱۴/۵.

جلد: میشن قهوه‌ای یک لا، مجدول. قطر: ۱/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۱۷]

(۹۱۷۷)

شرح قصيدة الحميرية (ادبیات ـ عربی)

مؤلف: محمدرضا بن نورمحمد قراجه‌داغی تبریزی (قرن ۱۴ه)

شرح قصیده عینیه سید اسماعیل بن محمد حمیری (۱۷۳ق) است با بررسی لغات و اعراب و معنای ابیات.

پیش از شرح قصیده مقدمه‌ای در دو حدیقه درباره زندگانی شاعر، القاب و دیگر مدایح و اشعارش نوشته شده است:

الحديقة الاولى: في الشاعر وما ورد فيه ويتضمّن ايضاً بعض مطالب الثانية استطراداً كالعكس.

الحديقة الثانية: في الاشارة الى ما ورد في القصيدة.

پیش‌نویس پایان یافته در ظهر جمعه ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۲۸۷ق و رونوشت نهایی در چهارشنبه ۲۱ ربیع‌الاول ۱۲۸۹ق.

کامل.

ذریعه، ج ۱۴، ص ۱۰؛ مرعشی، ج ۲۷، ص ۱۳۸ـ۱۳۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على منبع آثاره التكوينية والتدوينية والكاف المستديرة على نفسها الواسطة المطلق والمظهر لدين الحق ابي‌القاسم محمد المصطفى».

آغاز شرح: «الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد وآله الاطهار سيما على سيد الابرار.

لام عمرو باللوى مربع طامسة اعلامه بلقع

اللغة: ام عمرو اسم عشيقة و... (سیاه شده) وسلمى ونحوهما وعمرو كان في الاصل اسم رجل يكتب بالواو فرقاً بينه وبين عمر».

انجام: «فلا ضرورة في البيت على هذا فالمراد بالطهر علي(ع) وضمير اولاده راجع اليه وجملة هم عدد الأشهر مستأنفة».

انجامه: «تم ما اردنا ايراده من شرح القصيدة بوجه الاجمال والاختصار بتوفيق الله الملك القهار وتأييد

اولیـائه الاطـهار جـعلنا الله مـن المـتمسکین بـولایتهم والعاملین العارفین بمقاماتهم التی لا تعطیل لها فـی کـل مکان والمتبرّئین من اعدائهم وغاصبی حقوقهم ومنکری فضائلهم لعنهم الله والمرجو من الخـلّان اذا عـثروا عـلی مواضع زلّت بها القـدم ان یـغتفروا ذلک ویـغمضوا عـن معایبه وان یـذکروا الشـارح مـع ابـویه وسـائر اقـربائه بالاستغفار والاسترحام وکان ذلک فی ظهر یوم الجـمعة سابع عشر من شهر ربیع‌الثانی من شهور السنة الثامنة من العشر التاسع من المأة الثالثة من الالف الثانی من الهجرة النبویة من المکة الی المدینة علی هاجرها آلاف الثـناء والتحیة. قد وقع الفراغ من نقل التّرهات من المسوّدة الی المبیّضة بید مؤلفه فی یوم الاربعاء الحادی والعشرین من شهر ربیع‌الاول من شـهور سـنة ۱۲۸۹ وانـا المسکـین محمدرضا بن نورمحمد المرحوم المغفور والسلام عـلی من اتبع الهدی یا علی ادرکنی بحرمة المعصومین علیهم السلام یا رحمن یا رحیم».

خط: نستعلیق، اشعار نسـخ مـعرب، کـاتب: مـؤلف، تاریخ‌کتابت: چهارشنبه ۲۱ ربیع‌الاول ۱۲۸۹ق.

عناوین مشکی، با افزودگی و خط خوردگی و تصحیح در مـتن و حـاشیه، دارای عـلامت بـلغ در حـاشیه صفحات، صفحه عنوان تملک محمدرحیم بن رضا و منقولاتی از تفسیر صافی و مجمع البحرین. **پایان نسخه مهر مستطیل به نقش: «محمدرحیم ۱۳۱۷». بـا مـهر کـتابخانه جـعفر سـلطان‌القـرایـی، دارای آثـار سطراندازی در اوراق، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار.**

کاغذ: صنعتی نخودی آهارکشی شده.

۳۳ برگ، ۱۵/۶×۲۱/۳، ۱۹ سطر، ۸/۵×۱۶/۵.

جلد: تیماج مشکی یک لا، مجدول، به جـای آسـتر بدرقه پشت جلد اوراقی از مثنوی یوسف و زلیخا **از سده ۱۳ه‍ چسبانده شده است. قطر: ۲/۸.**

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۱۸]

(۹۱۷۸)

اسماء الحسنی (دعا و اوراد ـ فارسی)

روش ختم اسماء حسنی و خواص آنهاست. بـا مـقدمه کوتاهی در آغاز که همه آن چنین است: «حق این است که احدی ندانسته و نتوانسته شرح و وصف آن کند.

ما نتوانیم وصف ذاتش گفتن

با هـمه کـرّوبیان عـالم بـالا

واضح است کـه ضـابطش در هـر قـبیله مـحفوظ و واردیش در حفظ، هر که را مهمی پیش آید اسمی را بـه عدد اسم خود پیدا کند مثلاً علی نام (۱۱۰) لا الا اله هو (۱۱۰) که موافق است به اسم او و ورد سازد و هر روز به همان عدد بخواند تا رفع مهمّش شود و هرگاه اسمی بـه عدد اسم خود نیافت دو اسم که جمع عدد هر دو با عدد اسم او موافق شود به همان عدد هر دو اسم را همه روزه بخواند».

آغاز: «بسمله و باسمه تبارک و تعالی. الاسماء الاعظم والاوراد الاکرم که در یکهزار و سـی و سـه خـانه تـمام وصف و صفات حق است و حق این است که احدی... ابد (۷)، هو (۱۱)، احـد (۱۳)، وهّـاب (۱۴)، اجـود (۱۴)، جواد (۱۴)».

انجام: «منتهی رغـبة الراغـبین (۳۴۰۱)، غـالب غـیر مغلوب (۳۳۲۱)، غاذی الصغیر والکبیر (۳۳۱۱)، غیاث المستغیثین (۳۶۱۲)».

خط: نسخ خوش، مقدمه شکسته نستعلیق، تـاریخ کتابت: سده ۱۳ه‍ .

کنارهٔ صفحات جدول‌کشی شده با نقره و لاجـورد و مشکی، کمنددار، اسامی الهـی نـوشته شـده درون جدولهای نقره‌ای، هر صـفحه ۳۶ اسـم دارد (درون خانه‌های ۴×۸) که زیر هر یک معادل ابجدی آنها بـا شنگرف نـوشته شـده. ۲۲ صـفحه پـایانی نسـخه جدول‌کشی و آماده کتابت شده اما سفید مانده‌انـد. برگ اول و دوم دو کتیبه ساده نقره‌ای. در صفحه اول مقدمه کتاب نوشته و از صفحه دوم اسـماء حسـنی آغاز شده است. در پایان برگ ۱۸ پ هم کـه اسـماء الهی پایان می‌یابد حروف ابجد و معادل عـددیشان نوشته شـده است. دارای صـفحه شـمار. جـزوها ۶ برگی، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۱۸، بیست و دو برگ، ۸/۸×۱۵/۴، ۸ سطر، ۱۲/۱×۶/۳.
جلد: مخمل سرخ، درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۱/۲.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۰۹]

(۹۱۷۹)

بدیع التواریخ (تاریخ-فارسی)
مؤلف: سید محمود بن زین‌العابدین نعمت فسایی (۱۲۷۰-۱۳۴۵ق)

مجموعه ماده تاریخ وفیات و حوادث و وقایع دوره قاجار در قالب قطعه و رباعی است.

قدیم‌ترین ماده تاریخ کتاب مربوط به سال ۱۲۶۲ق است.

از بدیع التواریخ چندین نسخه به خط مؤلف در دست داریم که همه آنها با یکدیگر تفاوت دارد. این کم و زیادی نشانگر آن است که او در نسخه‌های کتاب دست می‌برده و هر از چند گاهی ماده تاریخهایی بدان می‌افزوده است. مشخصات نسخه‌های به دست آمده از کتاب که همگی به خط مؤلف‌اند، به ترتیب تاریخی چنین است:

۱. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۹۸۴۹، نوشته شده در ۱۳۳۲ق، ۱۲ برگ. آستان قدس، ج ۹، ص ۱۲.
۲. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۱۲۷۳۰، ظاهراً نوشته شده در ۱۳۳۳ق، دارای ۳۰ ماده تاریخ، آستان قدس، ج ۱۷، ص ۳۲.
۳. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۸۹۲۴، نوشته شده در جمادی‌الاول ۱۳۳۵ق، دارای ۸۲ ماده تاریخ، این نسخه را ناظم به علی‌اصغر حکمت هدیه کرده بود. آستان قدس، ج ۱۷، ص ۳۱-۳۲؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۲.
۴. کتابخانه مجلس، ش ۱۳۷۰۱، نوشته شده در جمادی الاول ۱۳۳۵ق. مجلس، ج ۳۷، ص ۲۲۷ - ۲۲۹.
۵. مرکز احیاء میراث اسلامی، ش ۱۹۷۴، نوشته شده در ذی‌الحجه ۱۳۳۶ق، شامل ۱۷۰ ماده تاریخ. مرکز احیاء میراث، ج ۵، ص ۴۰۶-۴۰۷.
۶. کتابخانه مرعشی، ش ۷۸۳۰، آخرین ماده تاریخ این نسخه ظاهراً مربوط به سال ۱۳۳۷ق است. مرعشی، ج ۲۰، ص ۱۸۰.

این نسخه و نسخه ش ۱۳۷۰۱ مجلس ـ که مبنای چاپ کتاب بوده‌اند ـ روی هم رفته دربرگیرنده ۲۱۱ ماده تاریخ است.

۷. کتابخانه مجلس، ش ۱۶۳۲۹، دارای دو بخش: بخش اول تحریر آغازین کتاب در جمادی‌الآخر ۱۳۳۴ق دارای ۶۳ ماده تاریخ و بخش دوم افزوده‌هایی تا سال ۱۳۳۷ق. در مجموع شامل ۲۶۷ ماده تاریخ، ۶۶ برگ [رؤیت].
۸. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۹۶۸۶، نوشته شده در رمضان ۱۳۳۸ق، دارای ۴۳۵ ماده تاریخ. آستان قدس، ج ۹، ص ۱۰-۱۱.
۹. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۹۶۶۳، نوشته شده در محرم ۱۳۳۹ق، دارای ۵۰۰ ماده تاریخ. آستان قدس، ج ۹، ص ۱۱-۱۲ (ترتیب مطالب و تعداد ماده تاریخهای این نسخه شبیه همین نسخه ماست).
۱۰. کتابخانه مجلس، ش ۱۸۵۲۴، نوشته شده در محرم ۱۳۳۹ق، دارای ۵۰۰ ماده تاریخ، در برگ آغازین این نسخه به خط مؤلف نوشته شده: «آقای مشار الدوله»؛ که احتمال دارد این نسخه به او تقدیم شده باشد. ۱۰۹ برگ. شبیه نسخه قبلی آستان قدس و همین نسخه که اکنون در پی معرفی آن هستیم. [رؤیت].
۱۱. کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۸۹۲۳، نوشته شده در رجب ۱۳۳۹ق، دارای ۵۰۰ ماده تاریخ از ۱۲۶۲ تا ۱۳۳۹ق. آستان قدس، ج ۱۷، ص ۳۰-۳۱؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۲.
۱۲. کتابخانه بنیاد فارس‌شناسی شیراز، ش ۶۱، نوشته شده در رجب ۱۳۴۰ق، شامل ۵۵۶ ماده تاریخ و ذیلی در ۱۲ برگ افزون بر نسخه‌های دیگر.[1] بنیاد

---

۱. آغاز و انجام و اندازه این ذیل شبیه نسخه شماره ۹۸۴۹ آستان قدس رضوی است.

فارس‌شناسی، ص ۷۹ـ۸۳.
۱۳. کتابخانه مرعشی، ش ۱۴۹۳۳، نوشته شده در ۱۳۴۰ق. مرعشی، ج ۳۷، ص ۵۸۶.
۱۴. کتابخانه مجلس، ش ۴۶۷۶، در دو جزء شامل ماده تاریخهای ۱۲۸۹ تا ۱۳۴۳ق. مجلس، ج ۱۳، ص ۵۹.
۱۵. کتابخانه دانشگاه تهران، ش ۸۳۰۴، این نسخه بدون تاریخ است اما با توجه به تعداد برگهای آن (۶۱ برگ) جزو تحریرهای میانه کتاب قرار می‌گیرد. دانشگاه تهران، ج ۱۷، ص ۱۰۲.

نکته جالب توجه آن است که اندازه صفحات و سطور و طرز کتابت و سطراندازی و صفحه‌آرایی همه این نسخه‌ها یکسان است و در ابتدای بیشترشان عکسی از مؤلف ضمیمه شده است. از سوی دیگر وجود این تعداد نسخه اصل از یک کتاب به خط مؤلف خود می‌تواند مورد قابل توجهی در بررسی جنبه‌های نسخه‌شناسیک باشد.

چاپ: تصحیح مهدی صدری، در گنجینه بهارستان، تاریخ، تهران، کتابخانه مجلس، ۱۳۸۴ش، ج ۲، ص ۳۲۹ـ۴۲۹.

کامل.

ذریعه، ج ۳، ص ۷۲ و ج ۹، ص ۱۲۱۵؛ تذکره سخن سرایان فارس، ص ۲۳۳؛ فرهنگ سخنوران، ج ۲، ص ۶۱۲؛ تاریخ رجال ایران، بامداد، ج ۶، ص ۲۵۷.

آغاز: تاریخ قتل فردوس وساده ناصرالدین شاه انار الله برهانه.

ناصرالدین شاه کیخسرو خدم
آن که بد کمتر غلامش کیقباد
خسروی نیکو سیر بود و رؤف
پادشاهی پاک آیین بود و راد

انجام: تاریخ ولادت سکینه خانم
سکینه چون بدین عالم قدم زد
شد از دیدار او خرم دل ما
پی تاریخ آن نعمت چه خوش گفت
سکینه نیکبخت آمد به دنیا (۱۳۳۹)

انجامه: «این سالها مادهٔ تاریخ در دارالخلافهٔ طهران گفته و بی‌ترتیب نوشته شد فی شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۳۳۵ (محمود الحسینی المتخلص بنعمت)» با مهر او (ص ۵۲). «این پانصد ماده تاریخ در دارالخلافهٔ طهران گفته و بی‌ترتیب نوشته شد. فی شهر محرم الحرام سنه ۱۳۳۹ (محمود الحسینی المتخلص بنعمت)». با مهر بیضوی مؤلف: «عبده الراجی محمود الحسینی ۱۲۸۹».

خط: نستعلیق شکسته آمیز، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: محرم ۱۳۳۹ق.

آغاز نسخه تصویری از مؤلف درون جدول زرین چسبانده شده که خود مؤلف زیر آن نوشته:

غرض نقشی است کز ما بازماند
که هستی را نمی‌بینم بقائی
(محمود الحسینی)

و نمره ۲۲۵ آقای رفعت بیگ، پس از انجامه کتاب مؤلف در یک صفحه ۸ ماده تاریخ مربوط به سال ۱۳۴۰ق را افزوده است. در حاشیه بعضی از صفحات مانند ۱۱۱ و ۱۱۶ و ۱۱۹ و ۱۲۰ و ۱۳۷ و ۱۳۸ و... به محاسبه شدن الف ممدوده در ماده تاریخ اشاره شده است. مؤلف همین موضوع را در برگ آخر نسخه هم تذکر داده است. ماده تاریخها در حاشیه شمارش شده‌اند. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: صنعتی آبی رنگ آهار مهره.

دو، ۱۱۰، یک برگ، ۱۲/۸×۲۱/۶، سطور مختلف، ۱۰×۱۸/۵.

جلد: تیماج مشکی ساده. قطر: ۱/۷.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۱]

(← تصویر)

(۹۱۸۰)

اخلاق منصوری (جام جهان نما) **(فلسفه، اخلاق ـ فارسی)**

مؤلف: منصور بن محمد دشتکی شیرازی (ـ۹۴۹ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۳۰۹؛ دنا، ج ۱، ص ۴۷۲ـ۴۷۳؛

کتابشناسی مکتب فلسفی شیراز، ص ۱۱۵ـ۱۱۶.
آغاز:
«حمد بی‌حد ز ازل تا به ابد
احدی را که جز او نیست احد
منشی که هر حرف که از مبداء انشاء به واسطهٔ قلم اعلی بر سرلوح نمایش و هستی آمده رقم اسمی است از اسماء حسناء او».
انجام: «نه از آن جواهر و لآلی است که صدف بیانش در غدیر حقیر امثال این مجال یابند طلبش از بحار درر آثار کبار انسب باشد. بیت:
از دام عنکبوت که بهر مگس تنند
نتوان امید داشت که عنقا شود شکار».
انجامه: «تمام شد کتاب اخلاق منصوری فی یوم الاحد من شهر ربیع‌الثانی علی ید الحقیر محمدبهرام سنة ۹۰۸».

خط: نستعلیق خوب، کاتب: محمدبهرام، تاریخ کتابت: یکشنبه ربیع‌الثانی ۹۰۸ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، بین اشعار سه ویرگول مثلث شکل شنگرف. نسخه تزئینی و نفیس، صفحه آغازین نسخه دارای سرلوح مذهب و مرصع شرفه‌دار نفیس و پرکار با پیشانی وکتیبه، صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی، دو صفحه اول متن زرافشان. در حاشیه تصحیح شده، پایان نسخه چند یادداشت پزشکی و دستور العمل ساخت دارو و مواد، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه بالایی صفحات کمی رطوبت دیده و وصالی شده.
دو، ۶۷، سه برگ، ۱۱/۲×۱۸/۱، ۱۴ سطر، ۶/۲×۱۱/۷.
جلد: تیماج عنابی ضربی با ترنج منقش به گل و بوته و جدول، طبله دوم جدید که قرینه طبله پیشین ساخته شده است. قطر: ۱/۴.
خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۱۰]
(← تصویر)

(۹۱۸۱)

مفتاح البسملة **(نحو ـ عربی)**
مؤلف: محمود بن علی‌اصغر شیخ‌الاسلام طباطبایی تبریزی (ـ۱۳۱۰ق)

درباره ترکیب بسمله، تنظیم شده در ۶ امر:
الامر الاول: ان اصل بسم الله باسم الله اسقطت الهمزة منه.
الامر الثانی: ان حرف الجر اعنی الباء قیل انها للالصاق.
الامر الثالث: فی الجار والمجرور ومتعلقه، وفیه ابحاث:
البحث الاول: اعلم ان الحروف الجارة موضوعة لمعنی المفعولیة.
البحث الثانی: قال الزمخشری فی الکشاف التقدیر باسم الله اقرأ او اتلو.
البحث الثالث: اعلم ان تقدیم المعمول ههنا اوقع.
البحث الرابع: اعلم اولاً انه علی ما ذکر یکون محلّ الباء نصباً لانه...
البحث الخامس: اعلم ان من حق الحروف المفردة ان تفتح لثقل الضمة والکسرة.
الامر الرابع: اعلم ان فی الاسم ثمانی لغات.
الامر الخامس: اختلفت اقوال علماء اللسان فی لفظ الجلالة انه جامد او مشتق.
الامر السادس: الرحمن والرحیم مجروران علی انهما نعتان لله علی وجه المدح...
تقدیم شده به ناصرالدین میرزا ولیعهد محمد شاه قاجار (۱۲۵۰ـ۱۲۶۴ق). تألیف شده در ۱۲۶۳ق.
کامل.
دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۵۸۵ـ۲۵۸۶؛ ملک، ج ۵، ص ۲۸۶ و ج ۶، ص ۳۵ (با نام اشتباه مصباح البسملة)؛ ذریعه، ج ۲۱، ص ۳۲۱.
آغاز: «الحمد لله الذی هدانا الی خزائن العلوم والحکم واعطانا للوصول الیها مفتاح التسمیة المتقن والمبرم والصلوة والسلام علی مظهر الاسم الاعظم... وبعد یقول الراجی عفو ربه الغنی محمود بن علی‌اصغر المدعوّ بشیخ الاسلام الحسنی الحسینی التبریزی ان هذه رسالة املاتها فی تحقیق التسمیة وسمّیتها بمفتاح البسملة».
انجام: «وقد صرّح فی المغنی انّ الکسائی جعل الرحمن

الرحیم من نحو لا اله الا هو الرحمن الرحیم نـعتین لهـو وفیه دلیل علی ان الکسائی لا یری الرحمن علماً».

انجامه: «تمّت الرسالة الشریفة بعون الله وتـوفیقه بـید مصنفها مـحمود بـن... (نـام مـؤلف را سـیاه کـرده‌انـد) الحسینی الطباطبائی التـبریزی امـدّه الله بـلطفه الخـفی وظفّره بعوائد موائد برّه الوفی بـمحمد وآله صـلوات الله وسلامه علیهم اجمعین سنه ۱۲۶۳».

خط: نسخ، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۲۶۳ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، با اضافات و تـصحیحات مؤلف در حاشیه، در صفحه عنوان مؤلف با خط خود نوشته: «من مؤلفات العبد الفانی مـحمود الفـاطمی عفی الله عنه». جـزوها ۸ بـرگی، رکـابه‌دار، بـا مـهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره. ته‌نقش دار بـا سـه شکل لباس مانند که به صورت مثلثی در کنار هم قرار گرفته‌اند و عبارت GM.

دو، ۵۶، سه برگ، ۹/۴×۱۶، ۱۰ سطر، ۵×۱۰/۵.

جلد: مقوای ابر و باد، عطف پارچه‌ای سبز. قطر: ۱/۲.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۸]

(۹۱۸۲)

پنج گنج (خمسه) (ادبیات ـ فارسی)

مؤلف: محمدامین شهرستانی اصفهانی، روح‌الامین (۹۸۱ـ ۱۰۴۷ق)

پنج مثنوی به تقلید از خمسه نظامی که تاکنون نسخه‌ای از پنجمین آنها (جـواهـرنامه) دیـده نشـده است. هـمه مـثنویها تـقدیم شـده بـه مـحمد قـلی قـطبشاه (۹۸۹ـ۱۰۲۰ق).

هر چهار منظومه کامل.

منزوی، ج ۴، ص ۲۶۸۴؛ فهرستواره، ج ۱۰، ص ۴۳۶ـ ۴۳۷؛ ذریعه، ج ۷، ص ۲۶۰ (که از همین نسخه یاد کرده است).

۱. مطمح الانظار «۱ پ ـ ۴۴ پ»

با مقدمه‌ای منثور در آغاز کـتاب (۱ پ ـ ۴ ر). سـروده شده در ۱۰۱۹ق در مدت چهل روز:

لؤلؤ شـهوار... (نـاخوانـا) بسـفت
مـطمح انـظار بـه یک چـلّه گـفت
بـود گـذشته ز ربـیع نـخست
بیست و شش روز و دو ساعت درست
یک دو نـفس مـانده ز فـصل بـهار
نـوزده افـزون شـده بـد بـر هـزار

مشـترک پـاکسـتان، ج ۷، ص ۷۸۲؛ مـنزوی، ج ۴، ص ۳۲۱۳؛ دنا، ج ۹، ص ۷۴۰.

آغاز مقدمه منثور:

ای از تـو چـراغ آفـرینش روشـن
وز خرمن تو چرخ بود یک... (پـارگی)
با روح امـین قـرین شـده آتش عشـق
خواهـم کـه زنـد بـدان جـمالت دامـن

مشرق زبان را به نور خورشید حمد خدای بـی‌زوال چون رشک خاور ساختم ندای واذکروا الله».

آغاز منظومه:

بسـم الله الرحـمن الرحـیم
مـطلع آیـات کـلام حکـیم
فـاتح گـنج سـخن آمـد نـخست
هر چه نه با اوست نـباشد درست

انجام منظومه:

بـار خـدایـا ز ره عـدل و داد
خـاطر نـاظم کـن از عشـق شـاد
عـفو کـنش جـرم کـه شـرمنده است
مرده به تن لیک به دل زنـده است.

۲. خسرو و شیرین «۴۵ پ ـ ۱۸۲ ر»

با مقدمه منثور در آغاز (۴۵ پ ـ ۵۰ ر).

دنا، ج ۴، ص ۸۷۱.

آغاز مقدمه:

ای بسته به دست جود تـو قـطب کـمر
وای مکـرمتت نـهاده تـاجش بـر سـر

... خطیب زبان را بر منبر دهان عصای بیان بـه دست دادم و خود در پای منبر ذاکرانه نشسته به او گفتم».

آغاز منظومه:

خــداونـدا بـه عشـقم راه بـنمای
دری بر رویـم از تأیـید بگشـای
زبانم را شهادت گـوی خـود کـن
رخم را از دو عالم سوی خود کن

انجام منظومه:

درود از حد برون آن پـاک بـنیاد
بـــه اولاد عــظامش هـم فـرستاد
بزد بر مـخزن اسـرار پس چـنگ
چو باطن ظاهرش گردید یکـرنگ

۳. لیلی و مجنون «۱۸۳ پ ـ ۲۴۶ پ»
پس از خسرو و شیرین سروده شده.
دنا، ج ۸، ص ۱۱۵۰ـ۱۱۵۱.

آغاز:

ای قـادر بـی شـریک و انـباز
خاک از تو شده سـپهر اعـجاز
ای نـــام تـــو مـطلع هـر امـید
سـرلوح کـتاب تست خـورشید

انجام:

غـــم را ز دلم جـــدا مـــینداز
در بر رخ من ز شوق کـن بـاز
بفشان بـه سـرم ز ذوق گـردی
بـــــر درد دلم فـــــزای دردی

۴. آسمان هشتم (بهرامنامه) «۲۴۷ پ ـ ۳۰۵ ر»
سروده شده پس از لیلی و مجنون. پایان یافته در سـال ۱۰۲۰ق:

در سنه کاف الف فزون ز هزار
گشت کامل چو چرخ این گلزار

فهرستواره، ج ۱۰، ص ۹۷ـ۹۸.

آغاز:

ای روان آفـــــــــرین دل آرای
وی خــرد را بـــخویش راهـنمای
ای سبب سـاز و کـار سـاز هـمه
وی روانـــبخش و دلنـــواز هـــمه

انجام:

بـــار الهـــا بـه حـق چـار کـتاب
که کلام تـوشان شـدست خـطاب
کـــه کـــتاب مـــرا عـــزیز نـــما
بـــه ســـر دست شـه نـمایش جـا
مکنش خـار پـیش نـاکس و کس
سخن این جا رسـید و کـردم بس

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه (در صـفحه خاتمه نسخه تاریخ انجام کتابت بوده که آن را مـحو کرده‌اند).

نسخه مذهب و نفیس، عناوین بـه شـنگرف داخـل کتیبه‌های زرین ساده، همه صفحات مجدول به زر و لاجـورد و مشکـی، در صـفحات ۱ پ، ۵ پ، ۴۵ پ، ۵۱ پ، ۱۸۳ پ و ۲۴۷ پ، ۶ سرلوح مذهب و مرصع نفیس که بعضی از آنها همراه با پیشانی و کتیبه است. هر یک از سرلوحها به طرز خاصی کشیده شده‌اند. دو صفحه آغازین هر کتاب و دو صفحه اول مقدمه‌های منثور آنها تشعیرسازی و حل‌کاری شده با طلا، اشعار سه‌ستونی، دو ستون معمولی و ستون کناری چلیپا. صـــفحه آغـــاز نســـخه مـعرفی کـتاب و مـؤلف از عبدالرحمن پارسا تویسرکانی در آذر ۱۳۱۶ش و تولد نور چشم عـزیز عـبدالرحـیم در سـال ۱۲۳۸ق در دارالسلطنه تبریز در شب شنبه عید نوروز فروردین. نـویسنده ایـن یـادداشت بـرای مـخدومش مـیرزا عبدالغنی هم دعا کرده است. پایان نسخه چند بیت شعر به ترکی و سه یادداشت حساب و کتاب به سیاق. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۳۰۶، یک برگ، ۱۵×۲۸/۲، ۲۳ سطر، ۹×۱۷/۸.

جلد: روغنی دو رو، بیرون نقوش گل و بوته در متن و حاشیه با زمینه سبز، درون چند گل و بوته با زمـینه سرخ، مجدول. عطف تیماج مشکی. قطر: ۴/۳.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۲۴]

(← تصویر)

(۹۱۸۳)

الکاشفة (حاشية الکشاف) **(تفسیر ـ عربی)**

مؤلف: محمود بن علی‌اصغر شیخ‌الاسلام طباطبایی تبریزی (ـ۱۳۱۰ق)

حاشیه الکشـاف زمخشری (۵۳۸ق) با عناوین «قـوله ـ قوله» است: «لما طالعت التـفسير المسـمى بـالكشاف... رأيته مشتملاً على كلمات صفيقة وعبارات انيقة ومطالب طبيقة... فاردت ان اعلّق حواشي على معضلات عباراته موجّهة الى دقايق افاداته وافـية بكشـف مشكـلات مـا حرّره حقّ توجيهاته وها انا اشرع فى هـذا المـقصود... راجياً من تأييداته وتوفيقاته ان يتيسّر لى تحرير حواشي مطالب سورة الفاتحة الى خاتمة سورة البقرة... ينبغى ان يسمّى المجموع بالكاشفة».

کامل. از ابتدا تا برگ ۸۹ر سوره حـمد و پس از آن تفسیر سوره بقره.

آغاز: «الحمد لله الذى هـدانـى مـناهج الحـق المـبين واضاء قلبى بانوار معرفته كلّ آنٍ وحين والشكر له على ما جعلنى من اولاد حبيبه خير المرسلين... وبـعد يـقول المقتدى بـالشريعة النـبوية... مـحمود بـن عـلى‌اصـغر المشتهر بشيخ الاسلام ابن محمدتقى القاضى ابن محمد الحسنى الحسينى الطباطبائى التبريزى».

انجام: «الى قوله وهو صاحب كلّ خسـف عـند قـوله تعالى قل من كان عدواً لجبريل من هذه السـورة ايـضاً وهى الآن باقية فى سوادها و المرجوّ مـن تـوفيقات الله سبحانه ان يوّفق اخى وقوّة قـلبى وقـرّة عـينى المـيرزا اسـدالله او ولدى وثـمرة فـؤادى المـيرزا فـضل‌الله عـن المكاره حفظهما الله لأتمام ما بقى على هذا النهج السرى وتبييض تلك الاوراق المسوّدة الباقية وذلك فـضل الله يؤتيه من يشاء. كتب هذه الاوراق مؤلفها ۱۲۶۷».

خط: نسخ، کاتب: مؤلف، تاریخ کتابت: ۱۲۶۷ق. مؤلف در پایان ابراز امـیدواری کـرده کـه بـرادرش مـیرزا اسـدالله و پسـرش مـیرزا فـضل‌الله ادامـه کـتاب را پاکنویس کنند.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز عبارات کشاف خط شنگرف، تصحیح شده در حـاشیه، در چـند مـورد عباراتی خط خـورده و جـایگزین آنـها در حـاشیه مطالبی نوشته شده است. صفحه آغازین کتاب یک حاشیه از مؤلف کتاب دارد، پایان نسخه مـهر مـربع مؤلف به نقش: «ابـن عـلی‌اصـغر مـحمود الحسـنی الحسینی». در پایان دو برگ فهرست مطالبی کـه در کتاب بدانها اشاره شده و از آنها مستقل از متن کتاب هم می‌توان استفاده کرد (با اشاره بـه صـفحات هـر یک). این فهرست را مؤلف در دار الدوله کرمانشاهان در سال ۱۲۶۸ق نوشته است.

انجامه پایان فهرست: «تم الفـهرس بـيد المـحشى الفانى محمود الحسنى الحسينى المـدعوّ بسـلطان العلمآء وكان تحريره فى دار الدّولة كرمانشاهان وكنت مسـافراً لتـحصيل العـلوم الشـرعية فـى العـتبات العاليات سنة ۱۲۶۸». بالای اکثر صفحات کلمه «هو» نوشته شده است. دارای برگشمار.

عناوین پـیش از رنگـین‌نویسی بـه خـطی ریـز در حاشیه‌ای که صفحات کتاب در صحافی از آن جا به هم دوخته شده‌اند نوشته شده است. جـزوها ۸ بـرگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره.

یک، ۲۶۶، یک برگ، ۱۲/۸×۱۹/۱، ۱۲ سطر، ۶/۵×۱۱.

جلد: میشن بنفش مجدول. متن از جلد جـدا شـده است. قطر: ۳/۱.

خریداری از جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش. [شماره ثبت: ۸۵۴۲۹]

(۹۱۸۴)

الصحيفة السجادية (دعا ـ عربی)

مؤلف: امام علی بن حسین زین‌العابدین(ع) (ـ۹۴ق)

ترجمه صحیفه تا برگ ۳۱ (اواسط دعائه عند الصـباح و المساء) بین سطور نوشته شده و پس از آن جایش خالی مانده است.

کامل (با ملحقات مشهور). از برگ «۱ پ ـ ۱۸۷ پ» متن صحیفه و پس از آن ملحقات «۱۸۸ ر ـ ۲۰۶ ر».

آغاز: «حدثنا السيد الاجل نـجم‌الديـن بـهاءالشـرف ابوالحسن محمد بن الحسن بن احمد بن على بن مـحمد

بن عمر بن یحیی العلوی الحسینی قال اخبرنا الشیخ السعید ابوعبدالله».

انجام: «وتتمّ احسانک فیما بقی من عمری کما احسنت فیما مضی منه یا ارحم الراحمین».

آغاز ترجمه: «روایت کرد ما را سید بزرگوار ستاره دین جمال بزرگی ابوالحسن محمد پسر حسن پسر احمد... شکر مر خدایی راکه اول است بی‌اول که بوده باشد پیش از او و آخری است بی‌آخر که بوده باشد بعد از او».

انجامه: «از جهة مُحمّدرضی طوّل الله عمره قلمی شد. قد تشرّف بکتابة هذه الصحیفة السجادیة اقلّ الأقلین ابن محمدصادق عبدالوهاب التبریزی الجلد التاسع والاربعون تمّ بالخیر فی یوم الجمعة ثانی عشر شهر محرم الحرام فی سنة مائة واربع عشر والف بعد الهجرة النبویة المصطفویة واسئل الله ان یوفقنی باتمام الالف بمحمد وآله علیهم السلام» (انجامه کاتب یک سطر در میان از راست به چپ و از چپ به راست نوشته شده است).

خط: نسخ معرب، کاتب: عبدالوهاب بن محمدصادق تبریزی برای محمدرضی. این نسخه ۴۹ نسخه‌ای است که کاتب استنساخ کرده است. در پایان آرزو می‌کندکه این تعداد به هزار برسد. تاریخ کتاب: جمعه ۱۲ محرم ۱۱۱۴ق.

ترجمه بین سطور به نستعلیق شنگرف، عناوین ادعیه به زر، صفحه اول سرلوح مذهب و مرصع با پیشانی زمینه زرین و کتیبه که بسمله درون آن نوشته شده است. حاشیه دو برگ اول تشعیرسازی شده با گل و بوته مذهب مرصع. همه صفحات مجدول به شنگرف و زر و مشکی. کمنددار، بین سطور جدول کشی شده زرین، متن زرافشان، انجامه کاتب بین سطور طلااندازی شده نوشته شده است. در برگ خاتمه نسخه مهر مستطیل به نقش: «افوض امری الی الله عبده محمدمهدی ۱۱۲۹»، در حاشیه نسخه بدل دارد و تفاوت ضبط نسخه‌های مختلف صحیفه با نشانه‌های «خ ل» و «س» و «ز س» و «کف» و «ز کف» و «ز س» و «ز ش» به قلم شنگرف مشخص شده است. پایان نسخه یک برگ دعا از سده ۱۳ھ پیوست شده است. صفحه عنوان نسخه تملک علی بن حاجی... با مهر کوچک بیضوی: «یا علی ۱۳۵۵» و پس از آن تملک علی بن نجفعلی با دستور پزشکی جهت جراحت. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره.

یک، ۲۰۷، دو برگ، ۱۱/۴×۱۹/۶، ۹ سطر، ۷/۵×۱۳/۵.

جلد: تیماج عنابی، با جداول گرهی و ساده زرین، آستر بدرقه کاغذ ابر و باد، عطف قهوه‌ای. قطر: ۲/۷.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۰]

(← تصویر)

(۹۱۸۵)

مجموعه:

۱. درر البحور وقلائد النحور فی امتداح الملک المنصور

(درر البحور فی مدائح الملك المنصور؛ القصائد الارتقیات) «۱ ر ـ ۲۳ پ» **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: عبدالعزیز بن سرایا حلی، صفی‌الدین، ابن ابی سرایا (۶۷۷ـ۷۵۰ق)

۲۹ قصیدهٔ ۲۹ بیتی در مدح ملک منصور نجم‌الدین غازی دوم بن ارتق ارسلان (۶۹۳ـ۷۱۲ق)[۱] از امرای ارتقیه است. اشعار به ترتیب حروف الفبا چیده شده‌اند و شاعر خود را ملزم کرده که حرف آغاز و انجام هر مصراع یکی باشد. سروده شده در ۹۰ روز.

کامل.

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱، ص ۵۶۸؛ سلسله‌های اسلامی جدید، ص ۳۷۷؛ دنا، ج ۴، ص ۱۱۴۳ـ۱۱۴۴؛ تراثنا، ش ۸۵ـ۸۶، ص ۲۵۴ـ۲۵۵؛ فهرس المخطوطات المصورة، ص ۴۴۹؛ قاهره، ادب، ج ۳، ص ۷ـ۸؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۴۶.

---

۱. در بعضی از فهرستها و کتابشناسیها این شخص به اشتباه ملک منصور ناصرالدین ابوالفتح ارتق ارسلان بن ایلغازی دوم (۵۹۹ـ۶۳۶ق) معرفی شده است.

آغاز موجود: «الله والرسول واولی الامر من العباد. دلّهم بطاعة المنعمین وشکرهم الی سبیل الرشاد رددنا شوارد الخواطر...
ابت الوصــال مــخافة الرقــباء
واتتک تحت مدارع الظـلماء».

انجام:
«یــهنا البــوم فـی حـماک فـلا زلت
بـــیمن بـــاق و عـــیش هـــنیی
یانع القـود واهب العـود هـامی الجـود
حـــتف النـــداء وفـــتح الولیـیّ
وهذه آخر الروضة الصفویة المنصوریة الارتـقیة قـد تمت».

۲. دیوان صفی‌الدین حلی (دیوان کبیر) «۲۴ پ ـ ۱۲۸ر» **(ادبیات ـ عربی)**
مؤلف: عبدالعزیز بن سرایا حلی، صفی‌الدین، ابن ابی سرایا (۶۷۷ـ۷۵۰ق)
منتخب سروده‌های حلی که به اشاره ناصرالدین مـحمد بن قلاوون رئیس وزرای سلطان نـاصر در مـصر جـمع شده است.
تنظیم شده در ۱۰ باب[1] و هر باب در چند فـصل (در مجموع سی فصل):
الباب الاول: فـی الفـخر والحـماسة والتـحریص عـلی الریاسة وهو فصلان.
الباب الثانی: فی الطردیات وانواع الصفات وهـو ایـضاً فصلان.
الباب الثالث: فی الاخوانیات وصدور المراسلات وهـو فصلان.
الباب الرابع: فی الغزل والتشبیب وظرایف التشبیب وهو کمان فصلان.
الباب الخامس: فی مرآثی الاعیان وتغازی الاخوان وهو کمان فصلان.
الباب السادس: فی الخمریات والنبیذ الزهـریات وهـو ثلثة فصول.
الباب السابع: فی الشکـوی و العـتاب وتـقاضی الوعـد والجواب وهو ایضاً ثلثة فصول.
البـاب الثـامن: فـی الهـدایـا و الاعـتذار والاسـتعطاف والاستغفار وهو ثلثة فصول.
الباب التاسع: فـی المـلح والاهـاجی والاحـماض فـی التناحی وهو ثلثة فصول.
الباب العاشر: فی الادب والزهدیات وبـوارد مـختلفات وهی ثلثة فصول.
نسخه ما از ابتدا تا اواسط فصل اول از باب ششـم را دارد.
ذریعه، ج ۹، ص ۶۱۵؛ ترائـنا، ش ۸۵ـ۸۶، ص ۲۵۹ ـ ۲۶۰؛ دنا، ج ۵، ص ۲۵۲ـ۲۵۳ (که نسخه‌های این کتاب با کتاب پیشین را به هم آمیخته‌اند)؛ فهرس المخطوطات المصورة، ص ۴۶۱؛ آربری، ج ۴، ص ۲۸؛ دانشگاه تهران، ج ۱۲، ص ۲۹۱۴، نسخه ش ۳۹۲۳ هـم هـمین کـتاب است اما مقدمه کتاب را ندارد.

آغاز: «الحمد لله الذی علم الانسان البیان ومنّ به علیه والصلوة والسلام علی نبیه وعلی آله اهل البیت وخـزنة علمه... وبعد فانی کنت قبل ان اسبّ علی الطرق ... الباب الاول فی الفخر والحماسة والتحریص علی الریاسة وهو فصلان: الفصل الاول: فی صباه یفتخر ولله درّه
لین تـلمت یـدیّ صـروف النـوایب
فقد اخلصت سبکی بـنار التـجارب».

انجام:
زال عـــطری مـــا زال یـــعبق
فی بردی من موزة ومن قـطرانـی

۳. اشعار «۱۲۸ ر ـ ۱۳۳ ر» **(ادبیات ـ عربی)**
شامل سروده‌هایی از ابن نمای حلی، قصیده ابن‌فارض و

---

۱. در بعضی از نسخه‌ها ابواب ۱۲ تا دانسته شده است. آن چـه در بالا ذکر شد بر اساس نسخه ماست که کمی ترتیب مطالب آن با نسخهٔ چاپ شده متفاوت است. به عنوان مثال در چاپ بـاب ششم «فی الغزل والنسیب وظـرائـف التشـبیب» است ولی در نسخه ما باب چهارم.
نسخهٔ شمارهٔ ۵۵ طباطبایی کتابخانه مجلس دقیقاً مانند نسـخهٔ ماست و به نظر می‌رسد از روی همین نسخه کتابت شده باشد.

تخمیس آن از ابن میر رشید، بشار بن برد، ابوالطیب و دیگران (بدون نام سراینده).

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

پس از پایان رساله اول سه رباعی از صفی حلی و شیخ عبدالعلی نوشته شده است. عناوین اشعار و نشانیها شنگرف، در صفحه آغاز نسخه این یادداشت آمده است: «هو دیوان **صفی‌الدین حلی است، در اصفهان استکتاب شد سنه ۱۲۷۷» با مهر بیضوی: «الراجی محمدحسن الطباطبائی». جزوها ۸ برگی، در بالای برگ اول هر جزو نشان صحاف با عبارت «ا م ع ف ح ح» [الله، محمد، علی، فاطمه، حسن، حسین] آمده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.**

کاغذ: فرنگی نیلی آهار مهره.

دو، ۱۳۴، شش برگ، ۱۳/۵×۲۲/۸، ۱۹ سطر، ۸×۱۷.

جلد: میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و دو سر ترنج و دو کتیبه، مجدول گرهی و ساده. قطر: ۱/۲.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۱]

(۹۱۸۶)

شیرازنامه (تاریخ و جغرافی ـ فارسی)

مؤلف: احمد بن ابی‌الخیر زرکوب شیرازی (-۷۸۹ق)

وصف شیراز و تاریخ و مزارات و قبور بزرگان آن شهر، در یک مقدمه و دو اصل و یک خاتمه:

مقدمه: مشتمل بر سه فصل:

فصل اول: در شرح مزیت فارس و ذکر این اقلیم مبارک.

فصل دوم: در ذکر آب و هوای شیراز و خصوصیات این شهر.

فصل سوم: در شرح بنای شهر شیراز و تاریخ آن و شمه‌ای از ذکر محمد بن یوسف که بانی شهر بوده.

اصل اول: محتوی به ذکر تواریخ سلاطین و حکام از ابتدای سلطنت آل بویه و شرح ممالک دیالمه تا به انتهای امارت ملک اعظم سعید شرف‌الدین محمود شاه طاب ثراه، در ۷ طبقه.

اصل دوم: در ذکر اعاظم ائمه و اکابر مشایخ شهر شیراز و شرح مناقب اشراف و اعیان فارس و تاریخ وفات ایشان و بیان مدفن و مزارات اولیاء که درین دیار و اقطار واقع است، در ۷ طبقه.

خاتمه: در دو فصل:

فصل اول: در ذکر طبقات اعاظم سادات شیراز و طائفه‌ای از اهل بیت نبوت که مرقدشان در خاک شیراز واقع گشته.

فصل دوم: در ذکر مزاراتی چند معروف و مشهور در شیراز که اسامی ایشان در زبان خلق اشتهاری گرفته.

نوشته شده در سال ۷۵۷ق، با اضافاتی در ۷۶۵ق.

کامل.

فهرستواره، ج ۲، ص ۱۰۱۳؛ دنا، ج ۶، ص ۱۲۷۹ ـ ۱۲۸۰؛ آستان قدس، ج ۹، ص ۵۶.

آغاز: «ایراد محمدتی موفور و وفور آفرینی نامحصور که ساحت اوضاعش مصون است از مساحت وهم تیزبین و احاطت خیال عالم گرد».

انجام: «و برسلت محلّت شیراز افتاده و ذکر ائمهٔ مشایخ به این مقدار مختصر کرده آمد والله اعلم بحقائق الامور وصلی الله علی سیدنا محمد وآله الطیبین الطاهرین اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین والسلام».

انجامه: «وقع الفراغ من تحریر هذه النسخة الشریفة الموسومة بشیراز نامه فی شهر رجب المرجب سنه ۱۳۲۶ الف وثلثمائة وستّ وعشرین من الهجرة النبویة».

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: رجب ۱۳۲۶ق.

عبارات عربی نسخ مشکول، عناوین ثلث شنگرف، ابتدای نسخه تملک شعاع و مهر بیضوی او: «شعاع ۱۳۱۵». نسخه به شماره ۴۹ در کتابخانه او ثبت شده است. وی در معرفی کتاب نوشته: «شیرازنامه کم‌یاب **تالیف ابوالعباس احمد بن ابی‌الخیر است». مهر شعاع در پایان نسخه هم دیده می‌شود. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی که یادداشتها و علایم مطالعه او در نسخه دیده می‌شود، برگ آغاز این نسخه نام کتاب و مؤلف به خط تعلیق، جزوها ۸ برگی، رکابه‌دار، دارای صفحه‌شمار.**

کاغذ: صنعتی نخودی آهار مهره.

دو، ۱۳۶، یک برگ، ۱۳×۲۱/۷، ۱۲ سطر، ۷/۵×۱۵/۵.

جلد: تیماج عنابی ضربی با جداول گرهی و ساده و نقوش ساده ضربی و گل و بوته در وسط. درون کاغذ ابر و باد. قطر: ۱/۸.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۳]

(۹۱۸۷)

نقد الرجال (رجال ـ عربی)

مؤلف: مصطفی بن حسین تفرشی (زنده در ۱۰۴۴ق)

معرفی رجال حدیثی شیعه است، مشتمل بر فهرستی از اسامی ۶۶۰۴ تن از راویان و رجال. تنظیم شده بر اساس حروف تهجی نام راویان در سه بخش (ممدوحان، مذمومان، مهملان) و پس از آنها باب الکنی. در خاتمه هم چند فایدهٔ رجالی بدین ترتیب درج شده است: ۱. کنی و القاب ائمه(ع)؛ ۲. اسامی معصومین(ع) و تاریخ ولادت و وفات ایشان؛ ۳. در بیان اصحاب عدّه کلینی؛ ۴. شرح مشیخهٔ شیخ طوسی و شیخ صدوق؛ ۵. در بیان معروفیت اصولی که شیخ طوسی از آنها نقل کرده است؛ ۶. طریقه روایی مؤلف به کلینی و شیخ طوسی و شیخ مفید.

مؤلف برای مصادری که از آنها مطلبی نقل کرده، رموزی قرار داده است.

پایان یافته در یکشنبه ۱۴ رمضان ۱۰۱۵ق.

کامل.

ذریعه، ج ۲۴، ص ۲۷۴؛ مأخذشناسی رجال شیعه، ص ۱۰۱ـ۱۰۲؛ مصفی المقال، ص ۴۵۹؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۴۲۲ـ۴۳۲؛ دنا، ج ۱۰، ص ۷۸۴ ـ ۷۸۸؛ اهدایی رهبری مشهد، ج ۸، ص ۱۲۵ ـ ۱۲۷.

آغاز: «الحمد لله خالق اللیل والنهار العالم بخفیات الضمایر والاسرار والصلوة والسلام علی نبیه محمد سید الابرار».

انجام: «عن احمد بن العباس النجاشی وبهذا الاسناد عن الشیخین الاجلین الشیخ فخرالدین والسید عمیدالدین عن الشیخ الامام العلامة جمال‌الدین الحسن بن یوسف بن المطهر الحلی والحمد لله وحده».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه‍ .

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. با بلاغ مقابله در حاشیه صفحات. در صفحه عنوان چند یادداشت رجالی نوشته شده است. در همان صفحه تعداد برگهای کتاب را «سی و هفت جزوه» نوشته‌اند. با کمی حاشیه‌نویسی به امضای «منه». بسیاری از عناوین پیش از رنگین‌نویسی با خطی ریز در حاشیه نوشته شده است. در گوشهٔ بالای صفحه اول کتاب نوشته شده: «پنج‌شنبه غره ربیع‌الثانی ... شروع شد سنه ۱۲ (با پارگی)». رکابه صفحات معمولاً چند کلمه‌ای است. برگ ۱۶۴ نونویس. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، با ته‌نقش GBG و نشان تجاری مزیّن.

دو، ۲۵۳، دو برگ، ۱۴/۷×۲۱/۳، ۱۷ سطر، ۱۰×۱۵.

جلد: میشن مشکی مجدول. قطر: ۳/۷.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۴]

(۹۱۸۸)

ترجمه اعتقادات (کلام ـ فارسی)

مؤلف: ابوالقاسم بن احمد یزدی (سده ۱۳ه‍)

ترجمه کتاب اعتقادات محمدباقر مجلسی (۱۱۱۰ق) که به دستور شاهزاده محمدولی میرزا (۱۲۳۶ـ۱۲۴۳ق) فرزند فتحعلی شاه قاجار حکمران یزد به فارسی گزارش شده است. در مقدمه علاوه بر محمدولی میرزا از فتحعلی شاه قاجار (۱۲۱۲ـ۱۲۵۰ق) نیز نام برده شده است.

مترجم، اعتقادنامه هیچ یک از علما مانند شیخ صدوق و شیخ مفید و دیگران را خالی از قصور و اختلال یا به اعتبار الفاظ یا به ملاحظه معانی ندانسته و پس از تحقیق جامعترین و بهترین اعتقادنامه را در عین اختصار از آنِ علامه مجلسی دانسته و آن را ترجمه کرده است: «این بنده... را مقرر فرمودند که کتاب مزبور را به نوعی

ترجمه نماید که چیزی از مطالب آن از دست نیفتد و از عبارت کتاب هم خارج نشود لهذا با عدم قابلیت و بی‌بضاعتی... کتاب مزبور را در یک روز ترجمه نمود چنان که نقل است که مصنف نیز ــ قدس الله روحه ــ در یک شب تصنیف نموده».

نوشته شده در عصر یکشنبه ۱۷ جمادی‌الاول ۱۲۴۲ق.

نسخهٔ دیگری از این ترجمه به دست نیامد.[1]

کامل.

آغاز: «سپاس و ستایش ولی نعمتی را سزاست که معرفت و آگاهی طرق استدلال بر او نیز از او است و هدایت یافتن به توصیف ذاتش... و بعد چون پیوسته توجه خاطر خطیر و پیش نهاد ضمیر منیر».

آغاز ترجمه: «سپاس مختص خداوندی است که آسان نموده است از برای ما رفتن راههای دین را و روشن نموده است نشانه‌های آن را».

انجام: «و بگرداند ما و تو را از کسانی که متذکر می‌شوند پس نفع می‌بخشد او را متذکر نمودن. مترجم ابن احمد الیزدی ابوالقاسم خدمت برادران ایمانی خود عرض می‌نماید که ملتمس است هر آن چه را که مصنف قدس الله روحه التماس نموده است و به اتمام رسید ترجمه این رساله در عصر یوم الاحد سابع عشر شهر جمیدی‌الاولی من شهور سنة ۱۲۴۲ از هجرت نبویة علی مهاجرها آلاف الثناء و التحیة».

انجامه: «کاتب ابن ابی‌الحسن الباقفی غلامرضا امید دارد که قاری او را نیز از دعای خیر محروم نگذارد و تمام شد در عصر یوم الخمیس ۲۰ بیستم شهر صفر المظفر من شهور سنة ۱۲۴۳».

خط: نسخ، کاتب: غلامرضا بن ابی‌الحسن بافقی، تاریخ‌کتابت: عصر پنجشنبه ۲۰ صفر ۱۲۴۳ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده، در صفحه عنوان نسخه تملک معتضدالدوله در ۱۳۳۱ق، و مهر مستطیل طغرا مانندی به نقش: «یا حاجی صاحب ۱۲۶۶». با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. رکابه‌دار.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره.
سه، ۱۹، سه برگ، ۱۳×۲۰/۹، ۲۰ سطر، ۹/۵×۱۶.
جلد: تیماج مشکی. قطر: ۱/۱.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۳۵]

(۹۱۸۹)

دیوان الارجانی **(ادبیات ـ عربی)**

مؤلف: احمد بن محمد بن حسین ارجانی (۴۶۰ـ۵۴۴)[2]

کامل. با مقدمه‌ای کوتاه به نثر در آغاز.

بروکلمان، ج ۵، ص ۳۴؛ ادبیات تهران، ج ۱، ص ۲۴۱ ـ ۲۴۴ (معرفی مفصل با نام ممدوحان او)؛ پیوست ریو، ص ۶۷۰ـ۶۷۲؛ ملی تهران، ج ۷، ص ۳۰۳ (با نام بهجة المجالس و نزهة المجالس، مورخ ۶۳۷ق. انجام این نسخه با نسخه ما برابر است)؛ ملک، ج ۱، ص ۳۱۵؛ خدیویه مصر، ج ۴، ص ۲۴۰؛ ذریعه، ج ۹، ص ۶۷؛ مجله معهد المخطوطات العربیة، ش۴، شوال ۱۳۷۷ق، ص۱۹۷.

آغاز: «الحمد لله الذی خص اهل الادب بالذوق السلیم وعلی من سواهم میزهم بالفهم المستقیم... قال یمدح الامام المستظهر بالله

الم یأن یا صاح ام قدانی   بـامر المقیم ان یعتنی».

انجام:

ذادوا علی الولی تسبغ   ظلالها وللعدو تدمغ
دائمة اخرها لا یبلغ   کانما عمرک طوق مفرغ

انجامه: «هذا ما وصل الینا من دیوان اشعر الفقها وافقه الشعرا القاضی ناصح‌الدین الارجانی وکان ختام کتابته لیلة السبت المسفر صباحها عن سادس عشر شهر رجب الفرد من شهور سنة احدی واربعین بعد الالف بقلم افقر الانام محمد بن علی بن احمد الحریری غفر الله له

---

۱. آن چه در دنا، ج ۲، ص ۲۵ به عنوان نسخه‌ای از این کتاب نشان داده شده در حقیقت تألیف حاج ملا احمد یزدی است و ارتباطی به مؤلف نسخهٔ ما ندارد.

۲. در مقدمهٔ نسخه ما نام مؤلف به صورت «ناصح‌الدین ابی‌بکر بن احمد بن محمد بن الحسین الارجانی» ضبط شده است.

ولوالدیه ولجمیع المسلمین والحمد لله وحده وصـلی الله علی من لا نبی بعده».

خط: نسخ ترکی، کاتب: محمد بـن عـلی بـن احـمد حریری، تاریخ کتابت: شب شنبه ۱۶ رجب ۱۰۴۱ق.

نسخه‌پردازی عثمانی، عناوین در نـیمه اول اشـعار شنگرف ولی در نیمه دوم نسخه نانوشته مانده است. ادامه بعضی از اشعار در هامش صفحات نوشته شده است. در حاشیه تصحیح و علامت بلاغ دارد مثلاً در حاشیه یکی از صفحات آمده: «بلغ مقابلة فـصح ان شاء الله تعالی» (مانند برگهای ۴۸ پ، ۶۷ پ، ۷۹ پ، ۸۹ ر، ۱۰۸ ر و...). در حاشیه بعضی از ابیات عـلامت سه نقطه شک (∴) گذارده شده مـانند ۵ پ و ۱۰ ر و ۷۸ ر. در مواردی هم این سه نـقطه را خـط زده‌انـد مانند صفحات ۱۶ پ و ۷۱ پ، عدد «۲۲» هـم کـه در کناره بعضی ابیات نوشته شده چـند بـار در نسـخه تکرار شده که به درستی متوجه وجـه اسـتعمال آن نشدم ولی از آن جاکه در چند مورد بعداً آن را خـط زده‌اند گمان می‌برم مانند سـه نـقطه شک یکـی از علایم مخصوص به صحت و سقم کتابت و متن باشد (مانند برگهای ۲۷ ر، ۷۹ ر و ۸۵ ر و موارد خط خورده آن در ۷۸ ر و ۱۲۹ پ و...). در حاشیه چند قصیده اول وزن و تعداد ابیات اشعار نوشته شده است. جزوها ۱۰ برگی، در بالای سمت چپ ورق وسط هر جزو نشـان صحاف آمده است (به صورت خط مورب کوچکی بـا قلم مشکی).

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب و مؤلف به قلم شنگرف، تملک مـحمد... ابـن السـید مـحمد بـن مفخرالعلماء والمدرسین شیخ عـثمان قـطان در ۱۱ جمادی‌الاول ۱۱۳۸ق، یادداشت خریداری کـتاب در ۱۱۴۴ق نوشته درویش اسمعیل خادم قـبة الصـفاء، تملک محمود بن محمد بن عبدالهادی در ۱۷ مـاه... ۱۲۲۵ق با مهر مربع او که خوانده نشد. تملکی سیاه شـده در ۱۱۸۲ق، تـملک... بـن عـثمان المـعید (؟) سلیمانیه و چندین شعر و مهر بیضوی به نقش: «ابن محمد ابراهیم زین‌العابدین».

در برگ آخر نسخه یادداشت منازل طریق حاج شامی با فاصلهٔ هر یک و خصوصیات و ویژگیهای آنها. نـام کتاب در برچسب کاغذی عـطف و لبـه‌های کـاغذی نـوشته شـده است. بـا مـهر کـتابخانه جـعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار که بـعضی از آنـها در بـرش صفحات از بین رفته یا ناقص شده‌اند.

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره ضخیم.

یک، ۱۴۱، یک برگ، ۱۴/۲×۲۰/۸، ۲۵ سطر، ۹×۱۷.

جلد: تیماج مشکی، مجدول گرهی، فرسوده. قـطر: ۲/۵.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۶]

(۹۱۹۰)

جام جم **(ادبیات ـ فارسی)**

مؤلف: اوحـدالدیـن بـن حسـین اوحـدی مـراغـه‌ای (۶۷۲ـ ۷۳۸ق)

کامل.

مـنزوی، ج ۴، ص ۲۷۳۵ـ۲۷۳۷؛ فـهرستواره، ج ۱۰، ص ۶۶۶ـ۶۷۰؛ دنا، ج ۳، ص ۵۲۲ـ۵۲۴.

آغاز:

قل هو الله لامرء قـد قـال — من له الحمد دائماً مـتوال

احـدٌ غـیر واجب بـاحد — صـمد لم یـلد ولم یـولد

انجام:

نـاظران را از او حـیاتی بـخش — اوحدی را تو هم نجاتی بـخش

اول او را بـه ذکـر عـادت کـن — کـار او خـتم بـر سـعادت کـن

انجامه: «تمام شد جام جم شیخ اوحدالدّین مراغـهٔ در شب چهارشنبهٔ بیستم شهر محرّم الحرام ۱۳۳۶ بید اقـلّ الکتّاب محمدعلی بن عبدالخـالق النّـائینی المـتخلّص بعبرت وفّقه الله تعالی لطلب مرضاته».

خط: نسخ، کاتب: محمدعلی بن عبدالخـالق نـائینی متخلص به عبرت، تاریخ کتابت: شب چهارشنبه ۲۰ محرم ۱۳۳۶ق.

عناوین و شماره صفحات شنگرف، در پایان نسخه این یادداشت نوشته شده است: «هو. این کتاب قبل از مأموریت دویمی آذربایجان به توجّه و اقدامات جناب مستطاب آقای میرزا احمد خان کفیل فعلی ادارهٔ بلدیه طهران دام اجلاله العالی استنساخ شد و پنج تومان حق الزحمه کاتب را تأدیه نمودم فی ۲۵ جمادی‌الثانیة ۱۳۴۲ تنکوزئیل. جلال... بن سلطان (؟)». آغاز نسخه قیمت کتاب ۱۰۰ ریال نوشته شده است. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، با صفحه‌شمار. رکابه‌دار، جزوها ۸ برگی.

کاغذ: صنعتی شکری مهره‌کشی شده.

۱۲۳، یک برگ، ۱۵/۶×۲۲/۷، ۱۰ سطر، ۷×۱۳.

جلد: تیماج زیتونی مجدول گرهی، با چندین گل کوچک در وسط آن. قطر: ۲/۴.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۷]

(۹۱۹۱)

تلخیص المقال فی معرفة الرجال (الرجال الوسیط)

(رجال ـ عربی)

مؤلف: محمد بن علی حسینی استرآبادی (ـ ۱۰۲۸ق)

استرآبادی سه کتاب در رجال شیعه تألیف نموده: ۱. الرجال الکبیر، موسوم به منهج المقال. ۲. الرجال الوسیط، موسوم به تلخیص المقال فی معرفة الرجال. ۳. الرجال الصغیر، موسوم به توضیح المقال و مشهور به الوجیز.

این نسخه الرجال الوسیط استرآبادی است که به ترتیب حروف تهجی ترتیب یافته و در ۱۰ جمادی‌الآخر ۹۸۸ق به پایان رسیده است.

نام کتاب در بعضی از نسخه‌ها از جمله نسخه حاضر تلخیص الاقوال فی تحقیق احوال الرجال ثبت شده است.

کامل.

ذریعه، ج ۴، ص ۴۲۰ و ج ۲۵، ص ۷۳؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۲۱۴ـ۲۲۸؛ دنا، ج ۳، ص ۳۰۰ـ۳۰۵؛ مخطوطات التاریخ والسیر والتراجم فی المتحف العراقی، ص ۱۲۵ـ۱۲۸.

آغاز: «الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی. اما بعد فهذا کتاب تلخیص الاقوال فی تحقیق احوال الرجال قد اثبت فیه الاسماء علی ترتیب حروف المعجم مراعیاً للاول ثم الثانی».

انجام: «والشیخ فخرالدین ابن العلامة حسن بن یوسف عنه قدس الله روحه ونوّر ضریحه وعنه علی ما ذکره الی المشایخ قدس الله ارواحهم وجزاهم عن الاسلام واهله خیر الجزاء بمحمد وآله الطیبین الطاهرین المعصومین والحمد لله رب العالمین».

انجامه: «تمت فی اواخر شهر ربیع‌الاول سنة تسع واربعین والف من الهجرة والحمد لله رب العالمین».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر ربیع‌الاول ۱۰۴۹ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. با چند حاشیه به امضای «منه».

یادداشتهای صفحه عنوان: نام کتاب (رجال وسیط)، تملک جعفر طباطبایی، یادداشت استعاره نسخه از سیدنا الاشرف میرزا مهدی سلمه الله تعالی نوشته یاسین بن صلاح‌الدین، تملک محمدحسین بن علی‌اکبر ملقب به محیط کرمانی با مهر بیضوی: «یا محیط ۱۲۴۴»، مهر مستطیل تملک به نقش: «یا محسن قد اتیک المسیء»، مهر شش ضلعی به نقش: «آمنه سلطان همایون ۱۱۷» (؟)، یادداشت اعاره کتاب از صاحبش شیخ عبدالله بن المقدس شیخ علی ماحوزی به دست حسین بن عبدالله ماحوزی با مهر بیضوی او: «الواثق بالله عبده حسین بن عبدالله» با تاریخی که فقط اعداد ۹۶ از آن خوانده می‌شود. نوشته‌ای از مکی بن صالح بن حسن بحرانی با مهر مستطیل کوچک اوکه نوشته نسخه در تملک خلاصة ابناء الزمان و زبدة الاخوان شیخ عبدالله بن حسین بن جمال بحرانی است. و یک بیت از کوفیون.

در گوشه سمت چپ بالای بعضی از برگها مهر هشت‌ضلعی «عبده صفی ...» نقش بسته است.

یک برگ در پایان نسخه (۴۰۱ ر ـ ۴۰۱ پ) فایده‌ای درباره اشتباهاتی که برای بعضی در اسانید کتب اربعه رخ داده است.

آغاز: «فایدة. قد وردت فی اسانید الکتب الاربعة ما یوجب الاشتباه علی بعض الناس فحکم بعدم صحّة الحدیث وکثرة الممارسة یکشف فی الاغلب عن حقیقة الحال فمن ذلک عبدالله بن مسکان عن ابی‌بصیر».

انجام: «ویؤیده حکم کثیر من اصحابنا بصحة احادیثهم وهو ظاهر لمن تتبع کتب استدلال اصحابنا رضوان الله علیهم اجمعین والحمد لله رب العالمین».

در صفحه خاتمه تملک اسدالله موسوی خارقانی در محرم ۱۳۲۰ق در نجف اشرف، ۳ بیت شعر از محمد فرج‌الدین حویزی، مهر مستطیل به نقش: «الواثق بالله الولی عبده حسن بن علی». تملک میرزا معزالدین محمدا، تملک محمد بن عبدالله بن احمد درازی بحرانی در صفر ۱۳۰۹ق با مهر مستطیل او: «وما محمد الا رسول». و فایده‌ای در شرح یک حدیث. پشت طبله اول و دوم جلد چندین یادداشت رجالی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی.

کاغذ: نخودی آهار مهره، حاشیه پایینی صفحات رطوبت دیده.

یک، ۴۰۱، دو برگ، ۱۶/۳×۲۵/۲، ۲۱ سطر، ۹/۵×۱۷.

جلد: تیماج عنابی ضربی، با ترنج و سرترنج، دورو، عطف و سجاف تیماج مشکی، درون ترنج نقش گل و مرغ. قطر: ۴/۳.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۳۹]

(۹۱۹۲)

مناظر الانشاء (نامه‌نگاری ـ فارسی)

مؤلف: محمود بن محمد گاوان، خواجه جهان (۸۰۸ـ۸۸۶ق)

بعضی از برگهای وسط آن افتادگی دارد (مثلاً پس از برگ ۴۷).

مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۱۵ـ۱۶؛ دنا، ج ۱۰، ص ۳۹ـ۴۰.

آغاز: «یا مبدئ الانشاء ببسط نور الوجود ویا مجری الکلم والقلم علی العجود والعدم بمقتضی الجود... اما بعد چنین گوید فقیر جانی محمود بن شیخ محمد الگیلانی که بر خاطر پاک و ضمیر درّاک».

انجام: «و لفظ قفص که در پارسی به سین می‌نویسند و به صاد نیز جایز است و در عربی به حرف صاد می‌نویسند نه به سین. تم الکتاب».

انجامه: «وقع الفراغ من تنمیق الکتاب والحمد لله الملک العزیز الوهّاب فی ید العبد الداعی محمد بن ارسلان المدنی (؟) فی بلد القسطنطنیة فی شهر محرم الحرام سنه ۱۰۳۳». پس از این هم انجامه دیگری به خط شنگرف در پایان نسخه اضافه کرده‌اند که البته همان تاریخ ۱۰۳۳ را تکرار کرده ولی الحاقی است.

خط: نسخ، کاتب: محمد بن ارسلان مدنی (؟)، تاریخ کتابت: محرم ۱۰۳۳ق در قسطنطنیه.

نسخه‌پردازی عثمانی، عناوین و نشانیها شنگرف، بین عبارات و اشعار ویرگول‌مانندی به شنگرف (۵). تصحیح شده و کمی حاشیه‌نویسی دارد، این حاشیه‌ها بیشتر لغوی است. ۳ برگ آغاز نسخه چند یادداشت و شعر پراکنده به ترکی و یادداشتهای معاملاتی ملا عبدالعزیز بن محمد کوسیجاقی واعظی مقیم سردشت در ۱۳۵۱ و ۱۳۵۲ق، و یک بیت در ماده تاریخ جلوس برابر ۱۰۴۹ق:

دیدی هاتف دعا ایله تاریخ

خلّد الله ملک ابراهیم

پایان نسخه دو برگ اشعار عربی و ترکی و فارسی از شیخ محیی‌الدین العربی و ابن‌حجاج و حمیدی و نوعی افندی و مسدس واعظی بر دو شعر سعدی، تملک حسن بن حسین، بندی به نقل از سید شریف جرجانی در شرح مواقف و چندین بیت فرد. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۱۰ برگی. چند برگ وسط نسخه پاره شده است.

کاغذ: فرنگی نخودی و فستقی آهار مهره، بعضی از صفحات پاره شده و مرمت شده، حاشیه‌ها کمی آبخورده.

دو، ۸۳، یک برگ، ۱۲/۸×۲۰/۱، ۲۱ سطر، ۶/۵×۱۵.

جلد: کرباس مشکی، عطف تیماج قهوه‌ای، فرسوده. قطر: ۲.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۳۸]

(۹۱۹۳)

مرآت الحق (عرفان ـ فارسی)

مؤلف: محمدجعفر بن صفر کبودرآهنگی همدانی، مجذوبعلی‌شاه (۱۱۷۵ـ۱۲۳۸ / ۱۲۳۹ق)

شامل ۱۵ فصل:

فصل اول: در بیان صوفی است از کلام علمای امامیه.

فصل دویم: در بیان تحقیق است کـه ضـعیف مـعروض می‌دارد.

فصل سیوم: در تحقیق صـوفی و مـتصوف چـنان چـه جمعی از اکابر فرموده‌اند.

فصل چهارم: در نقل کلام افضل المجتهدین و المتکلمین علامهٔ حلی ره.

فصل پنجم: در تحقیق آن که صوفی حقیقی نمی‌شود که از جملهٔ اهل سنت و جماعت باشد و بیان در سلسله نقشبندیه به آن نهج که سلسله خود را ضبط نموده‌اند.

فصل ششم: در بیان کیفیت سلوک و رفتار سـالکین الی الله و او مشتمل است بر ده اصل:

اصل اول: توبه است.

اصل دویم: زهد است.

اصل سیم: توکل است.

اصل چهارم: قناعت است.

اصل پنجم: عزلت است.

اصل ششم: ملازمت ذکر است و تحقیق اقسام ذکر و دفع شناعت ذکر در ضمن نکته‌ای و در ذیل آن در تبصره مذکور است که یکی مبنای ذکر بر صاحب اجازه است و دیگری در تـوضیح و شـرح بـعض کـلمات کـه از مشایخ رسیده است.

اصل هفتم: فکر است.

اصل هشتم: صبر است .

اصل نهم: مراقبه است و ذکر اقسام او.

اصل دهم: رضاست.

فصل هفتم: و او مشتمل است بر سه فایده:

فایده اول: در بیان تفضیل ذکر جلی و خفی.

فایده دویم: در تفضیل تفکر و بیان دیگر.

فایده سیم: در مرابطه است و نقل خطبه شـریفه از نـهج البلاغة و شرح او.

فصل هشتم: در نقل نمودن بـرخـی از کـلمات مـحدث محقق مجلسی مولانا محمدتقی و ولد فـاضل او کـه مولانا محمدباقر ره باشد.

فــصل نـهم: در نـقل کـلمات مـحدث مـحقق مـولانا محمدمحسن کاشانی.

فصل دهم: در نقل کلام از شیخ المشایخ بهاءالدین محمد العاملی عامله الله بلطفه الخفی.

فصل یازدهم: در نقل کلمات جمعی دیگر از اعـاظم از قبیل شهید ثانی و شیخ بزرگوار ابن‌فهد حلی و فاضل محقق مولانا جلال‌الدین و سید محقق رشید شـریف جرجانی است و شارح مقاصد اشارات خاتم الحکماء والمحققین نصیر الملة و الدین الطوسی طاب ثراهم و فاضل محقق ابن‌میثم بحرانی و ابـن‌جمهور و جـمعی دیگر.

فصل دوازدهم: در بیان سیر معکوس.

فصل سـیزدهم: در بـیان تـعریف عـظمت و جـلال دل صاحب دل.

فصل چهاردهم: در بیان اطـوار سـبع المـثانی و تـحقق تجلی.

فصل پانزدهم: در بیان منافات و واقعات.

کامل.

فهرستواره، ج ۸، ص ۸۴۸ـ۸۴۹؛ دنـا، ج ۹، ص ۳۴۴ـ ۳۴۵.

آغـاز: «الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفا سیما علی نبیه المجتبی و رسوله المصطفی محمد المبعوث الی کافة البرایا... اما بعد بر اربـاب البـاب ظـاهر و هـویدا باشد... لهذا این اقل و احقر عباد هـم مـصمم شـدم کـه برادران و دوستان دینی خـود را شـاهد قـرار بـدهم بـر عقاید خود تا آن که در آن موقف عظیم الاحوال آن چه شنیده‌اند ادا نمایند».

انجام: «كه الله نیز اسم ذات است اگر دلالت کند بر ذات به اعتبار صفتی از صفات او را اسماء و صفات گویند و اگر به اعتبار فعلی از افعال باشد مثل خالق و رازق او را افعال گویند».

انجامه: «تمت الكتاب بعون ملک الوهّاب حسب الخواهش مولی المعظم و سرور اکرم الافخم سالک طریق یقین و هادی دین مبین و سررشته‌دار عساکر مسلمین جناب میرزایی آقا میرزا بزرگ سانحه الله من طوارق الدهور الی یوم النشور بمحمد وآله الطيبين الطاهرين اختتام الكتاب الشريف في يوم الاثنين من اثنين شهر ذی‌الحجة الحرام بخط اقل العباد عبدالله ابن الحاج تقی البروجردی غفر الله له من شهور سنه ۱۲۸۰».

خط: نسخ، کاتب: عبدالله بن حاج تقی بروجردی، حسب خواهش آقا میرزا بزرگ، تاریخ کتابت: دوشنبه ذیحجه ۱۲۸۰ق.

عناوین و نشانیها شنگرف، بین پاره‌های اشعار چهار نقطه لوزی شکل نقش بسته است. تصحیحات نسخه‌گاهی در حواشی نوشته و گاهی در خود متن اعمال شده‌اند. پشت طبله اول جلد و در صفحه عنوان معادل حروف ابجد در خط سرو نوشته شده است. برگ آغازین نسخه مهری بیضوی که از آن کلمه الرضوی و تاریخ ۱۳۳۰ خوانده می‌شود. با چند حاشیه کوتاه به امضای «ح ش». رکابه دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. جزوها ۸ برگی، دارای نشان صحاف در گوشه بالایی سمت راست ورق وسط هر جزو (خط مورب کوتاهی با قلم مشکی).

کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره با ته‌نقش فیل که درون یک بیضی کوچک جای گرفته است. حاشیه صفحات کمی آبخورده.

یک، ۱۵۱، یک برگ، ۱۳/۸×۲۲، ۱۸ سطر، ۹×۱۷.

جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول گرهی. قطر: ۲/۳.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۴۰]

(۹۱۹۴)

خريدة العجائب و فريدة الغرائب (جغرافیا ـ عربی)

مؤلف: سراج‌الدین عمر بن مظفر قرشی بکری معرّی، ابن‌وردی (ـ۸۶۱ ق)[1]

کتابی در کیهان نگاری و شگفتیهای جهان. نیمه نخست آن در باب اقلیمها و سرزمینها و باقیمانده‌اش در باب معادن و گیاهان و جانوران و احجار است. خريدة العجائب به فرمان شاهین المؤید (نیمه اول سده ۹هـ) نایب السلطنه و فرمانده پادگان قلعه حلب نوشته و به همو هم تقدیم شده است. ابن‌وردی در مقدمه کتاب منابع مورد استفاده خویش را به این شرح معرفی کرده است: شرح تذکره خواجه نصیرالدین طوسی، جغر الانبياء بطلميوس، تقويم البلاد بلخی، مروج الذهب مسعودی، عجائب المخلوقات ابن‌اثیر، مسالک و ممالک مراکشی و کتاب الابتداء. با این همه بسیاری کتاب خريدة العجائب را انتحال از جامع الفنون و سلوة المحزون تألیف احمد بن حمدان بن شبیب حرّانی که حدود ۷۳۲ق در مصر می‌زیسته، می‌دانند.

کتاب این عناوین را دارد:

فصل: فی ذکر البلدان والاقطار.
فصل: فی الخلجان والبحار.
فصل: فی العجائب والاعتبار.
فصل: فی الجواهر والآثار.
فصل: فی مشاهير الانهار.
فصل: فی العيون والآبار.
فصل: فی الجبال الشواهق الكبار.
فصل: فی النبات والاحجار.
فصل: فی المعادن والجواهر وخواصها.

---

۱. گروهی ابوحفص زین‌الدین عمر بن مظفر بن ابی الفوارس ابن وردی (۶۹۱ـ۷۴۹ق) را که حدود یک قرن پیش از تألیف کتاب می‌زیسته مؤلف کتاب دانسته‌اند. این آشفتگی به بسیاری از منابع و کتابشناسیها راه یافته است. محتمل است که شهرت زین‌الدین ابن‌وردی سبب انتساب کتاب خريدة العجائب به او شده باشد. رک: دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۷۹ـ۸۱.

فصل: فی البقول والنباتات وخواصها.
فصل: فی حشائش مختلفة وخواصها.
فصل: فی البرة وخواصها.
فصل: فی الحیوانات والطیور وخواصها.
خاتمة الکتاب: فی ذکر الملاحم وعلامات الساعة.
از آغاز افتادگی دارد.

بروکلمان، ج ۱۰ـ۱۱، ص ۵۴۶ـ۵۴۷؛ چستربیتی، ج ۱، ص ۴۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۰۱؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۸۰ـ۸۲؛ مجله الذخائر، ش ۳، ص ۲۸۱ (نسخه‌ای خزائنی مورخ ۸۲۲ق)؛ المخطوطات الجغرافیة العربیة فی المکتبة البریطانیة، ص ۲۰۷ـ۲۱۵؛ پیوست ریو، ص ۴۷۵ـ۴۷۶؛ عکسی مرکز احیاء میراث، ج ۱، ص ۴۵۵ ـ ۴۵۶ و ج ۷، ص ۲۵؛ دانشگاه تهران، ج ۷، ص ۲۷۶۱ـ۲۷۶۳ (با نام عجائب المخلوقات و مؤلف ناشناخته) و ج ۱۱، ص ۲۳۸۵ ـ ۲۳۸۶؛ نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۵۰۱و ج ۱۰، ص ۱۰۶ و ج ۱۱، ص ۲۱۷؛ الهیات تهران، ج ۱، ص ۷۶۹ ـ ۷۷۰؛ ملک، ج ۱، ص ۲۷۶؛ دارالکتب مصر، ج ۱، ص ۲۹۳؛ آستان قدس، ج ۸، ص ۴۷۱ـ۴۷۵ (در آن جا کتاب به ابن‌وردی متوفی ۷۴۹ق نسبت داده شده است)؛ مجله معهد المخطوطات العربیة، ش ۳، شوال ۱۳۷۶ق، ص ۱۴ و ۶۰؛ دنا، ج ۴، ص ۸۵۵ـ۸۵۶.

آغاز موجود: «المسافات فمن مصر الی اقصی الغرب نحو مایة وثلاثین مرحلة فکان ما بین اقصی المغرب الی اقصاها بالمشرق نحو اربعمایة مرحلة... فصل فی صفة الارض وتقسیمها من غیر الوجه الذی تقدم ذکره».

انجام:

... نشر صباً واهتز نبت رباً
وفاح طیب شذاً فی نسمة السحر
... ست عشر بعدها مایة
کلامها وعظه ابهی من الدرر

انجامه: «تم کتاب خریدة العجایب وفریدة الغرایب جمع الامام العالم العلامة الادیب سراج‌الدین بن حفص بن عمر بن مظفر بن محمد بن عمر ابی‌الفوارس بن الوردی القرشی البکری علی ید اقل عباد الله واکثرهم زللاً عبدالله بن محمد مهناوی والحمد لله رب العالمین آمین. قد وافق ختامها یوم الاثنین وقت الصبح رابع العشرون فی شهر شوال من سنة الثامنة والثمانین والف من الهجرة النبویة علی مهاجرها افضل الصلوة واکمل التحیة».

خط: نسخ، عناوین ثلث، کاتب: عبدالله بن محمد مهناوی. تاریخ کتابت: صبح دوشنبه ۲۴ شوال ۱۰۸۸ق.[1]

عناوین و نشانیها و جدولبندی صفحات شنگرف، عناوین و اشعار درون جداول شنگرفی ساده، تصحیح شده در حاشیه، با علامت بلاغ مقابله. در پایان نسخه هم تصریح شده که نسخه از آغاز تا انجام مقابله شده است. بین پاره‌های اشعار (؏) و (؏) به شنگرف آمده است. در بعضی از بخشهای کتاب در حاشیه سه نقطه شک نیز آمده است. با نقشه‌ای از خانه کعبه در برگ ۴۲ ر.

آغاز و انجام و چندین جای نسخه عبارت وقف عام حاجی علی تاجر خویی دیده می‌شود. در برگ ۱۷۷ ر متن کامل وقفنامه حاجی علی تاجر خویی خلف مرحوم آخوند ملا حسینعلی آمده است. وی این نسخه را با ۴۹ مجلد کتاب دیگر از کتب شرعیه بر کافه علما و طلاب دینیه اثنی عشریه وقف کرده بود. تولیت این کتابها پس از او به جامع المعقول و المنقول حاجی میرزا لطفعلی تبریزی و پس از وی و فرزندانش به اعلم علمای دارالسلطنه تبریز سپرده شده است. نوشته شده در ذیحجه ۱۲۵۳ق. از آن جا که عبارت وقف او در صفحه اول نسخه هم نوشته شده نشان می‌دهد که افتادگی آغاز نسخه پیش از این تاریخ (۱۲۵۳ق) بوده است.

در برگ آغازین نسخه مهر مربعی به نقش: «الواثق بالله الغنی عبده علی بن لطفعلی» و مهر بیضوی

۱. نسخه شماره ۵۲۳کتابخانه مسجد اعظم قم در سال ۱۲۷۸ق از روی همین نسخه کتابت شده بوده است (به خط محمدرسول بن یعقوب سرابی). رک: فهرست جدید مسجد اعظم، ج ۱، ص ۲۱۵ـ۲۱۶.

کمرنگی که از آن عبارت: «مظهر هر دو... جهان علی» خوانده می‌شود.
صفحه خاتمه تملک احمد افندی سیواسی مقاطعهٔ خزینهٔ محروسه بصره با مهر بیضوی او به ترکی. نقش این مهر را به درستی نتوانستم بخوانم: «ز دولت دارین ایلی» و یا چیزی شبیه بدان. پس از پایان کتاب در یک صفحه قصیده‌ای به عربی نوشته شده است. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره ضخیم.
سه، ۱۷۹، یک برگ، ۱۴/۶×۲۰/۴، ۱۷ سطر، ۹/۵×۱۵/۵.
جلد: تیماج عنابی مجدول. قطر: ۳/۷.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۴۱]

(۹۱۹۵)

تعلیقة منهج المقال (حاشیة منهج المقال، الفوائد الرجالیة)
(رجال ـ عربی)
مؤلف: محمدباقر بن محمداکمل وحید بهبهانی (۱۱۱۷-۱۲۰۵ق)

حاشیه منهج المقال میرزا محمد استرآبادی (۱۰۲۸ق) است با عناوین «قوله ـ قوله». این تعلیقه، دیباچه‌ای مشتمل بر پنج فایده دارد که الفوائد الرجالیة نامیده می‌شود و در برخی نسخه‌ها جداگانه تحریر شده است. عناوین فوائد این دیباچه چنین است:
۱. فی الحاجة الی علم الرجال.
۲. طائفة من المصطلحات المتداولة.
۳. جرح و تعدیل بعض العلماء.
۴. مصطلحات المؤلف فی کتابه.
۵. طریق ملاحظة الرجال.
کامل.
ذریعه، ج ۴، ص ۲۲۳ و ج ۱۶، ص ۳۳۶؛ فهرستگان حدیث، ج ۱، ص ۱۹۷-۲۰۹؛ مخطوطات التاریخ والسیر والتراجم فی المتحف العراقی، ص ۱۲۳-۱۲۴؛ مشار عربی، ص ۱۹۶ و ۹۲۹.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله الطاهرین وبعد فیقول الاقل الاذل محمدباقر بن محمداکمل انی لما نبّهت بفکری القاصر علی تحقیقات فی الرجال».

انجام: «وان الانسان اذا بلغ الکمال لا یقال له مات بل رفع الی الملکوت وادّعوا معاینة امواتهم بکرة وعشیاً».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.
عناوین و نشانیها شنگرف، این عناوین پیش از آن که با شنگرف در متن نوشته شوند با خط ریز و به قلم مشکی در حاشیه نوشته شده بودند. آثار سطراندازی بر برگها باقیمانده است. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره نازک.
۱۸۰ برگ، ۱۵/۳×۲۰/۹، ۲۵ سطر، ۹/۵×۱۶/۵.
جلد: تیماج مشکی ساده یک لا. قطر: ۲/۲.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۵۷]

(۹۱۹۶)

[احکام عصیر العنب] **(فقه ـ عربی)**
مؤلف: جعفر بن احمد مغانی تبریزی (-۱۲۶۲ق)

احکام آب انگور و خرما است که به دستور پدر مؤلف نوشته شده است: «ان الاحکام المتعلقة بعصیر العنب والزبیب والتمر من الحل والحرمة والنجاسة لما کانت غیر محررة فی کتب الاصحاب ولا مشکوفة عن وجوه خرایدها النقاب».

نسخه ما از انجام ناتمام رها شده است و تا مسئله نوزدهم را دارد.
ذریعه، ج ۱۵، ص ۲۷۶.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. وبعد فیقول المفتقر الی فیض ربه الصمد جعفر بن احمد اوتیا کتابهما بیمناهما... فنقول اعلم ان الاصحاب اجمعوا علی المیاه المعتصرة من غیر ثمرتی الکرم والنخل».

انجام موجود: «المسئلة التاسعة عشر. اعلم ان لتزبيب العنب كيفية خاصة... فاذا نجس ماء القدر فينجس العناقيد التي يغمسونها فيه بعده ولكن حيث عرفت».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۳ه.

عناوین و نشانیها شنگرف، بر فراز برخی از عبارات و عناوین فرعی خط شنگرف، موضوعات در حاشیه به شنگرف نوشته شده، در حاشیه تصحیح شده و بلاغ مقابله دارد. در صفحه عنوان نسخه تملک لطفعلی بن علی با مهر مربع او: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷» و تعداد ابیات کتاب ۳۴۸۸ بیت. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی. وی کتاب را این گونه معرفی کرده است: «احکام متعلقه به عصیر عنب. **تألیف میرزا جعفر پسر میرزا احمد مجتهد تبریزی مغانی که به دستور پدرش میرزا احمد تألیف نموده و مسائل موضوع را تنقیح و توضیح نموده است». در حاشیه ۱۵ ر مالک نسخه علی بن لطفعلی نوشته که عبارت مغشوش است و کتاب سقط می‌باید داشته باشد. جزوها ۸ برگی. رکابه‌دار.**

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره، با ته‌نقش GOFFE و حرف A انگلیسی با حروف فانتزی و تزئینات.

دو، ۷۳، پنج برگ، ۱۴/۵×۲۱، ۱۸ سطر، ۷×۱۴.

جلد: میشن مشکی ضربی با ترنج و سرترنج و جداول ساده و گرهی. قطر: ۱/۶.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۵۶]

(۹۱۹۷)

مجموعه:

۱. مناجات (الهی نامه؛ کلمات؛ سخنان) «۱ر ـ ۵ر» **(عرفان ـ فارسی)**

مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)

رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.

آغاز:

«ای ز دردت بیدلان را بوی درمان آمده
یاد تو مر عاشقان را مونس جان آمده

... ای کریمی که بخشندهٔ عطایی و ای حکیمی که از ادراک ما جدایی و ای خدایی که در ذات و صفات بی‌همتایی».

انجام: «ناگاه برسیدم به سرچشمهٔ زندگانی بخوردم که نه من ماندم و نه ابوالحسن خرقانی تجلّی الله ناگاه آید لیکن بر دل آگاه آید

تا بر تن و مال بلرزی حقا که به چیزی نیرزی».

انجامه: «مناجات عبدالله انصاری علیه رحمة الله الباری تمام گردید علی ید الآثم الجانی علی‌اصغر بن مرشدعلی غفر الله لهما بحق محمد وآله الطاهرین».

۲. مفتاح الفلاح و مصباح النجاح فی شرح دعاء الصباح (شرح دعاء الصباح) «۵پ ـ ۷۶پ» **(دعا ـ عربی)**

مؤلف: محمداسماعیل بن حسین خواجوئی (ـ۱۱۷۳ق)

کامل.

دنا، ج ۹، ص ۱۰۶۱ـ۱۰۶۲.

آغاز: «نحمدک اللهم یا من اذهب اللیل مظلماً بقدرته وجاء النهار مبصراً برحمته ونصلّی علی اشرف بریتک محمد وآله وعترته... وبعد یقول العبد الحقیر الأنس بمولاه الجلیل محمد بن الحسین بن محمدرضا المشهور باسمعیل... هذا الدعاء الشریف الموسوم بدعاء الصباح الموصوف بمفتاح الفلاح و مصباح النجاح قد اشتهرت نسبته الی جناب».

آغاز شرح: «بسم الله الرحمن الرحیم اقرب الی الاسم الاعظم من سواد العین الی بیاضه والرحمن الرحیم صفتان مبنیان للمبالغة من رحم کالغضبان من غضب... یا من دلع لسان الصباح بنطق تبلّجه. یوجد فی بعض النسخ اللهم یا من دلع فیکون عطف بیان».

انجام: «ولذا نهی عنه رسول الله وعترته المعصومون سادات البشر علیه وعلیهم صلوات الله وسلامه ما بزغت الشمس والقمر والحمد لله رب العالمین علی توفیقه للاتمام... ویشوّش الاحباب والی الله المشتکی ثم الی رسوله وآله ائمة الهدی العبد الحقیر الأنس بمولاه الجلیل محمد بن الحسین ابن محمدرضا المازندرانی الشهیر

باسمعیل عفی الله عن جرائمهم بمحمد وآله وقائمهم صلی الله علیه وآله».

انجامه: «قد تم شرح دعای صباح فی یوم الخمیس فی ۲۱ شهر ربیع‌الثانی علی ید احقر الناس واقل الخلیقة بل لا شیء فی الحقیقة علی‌اصغر خلف مرشدعلی فی دارالسلطنه التبریز غفر الله له ولوالدیه بمحمد وآله الطاهرین

حمد لله شد تمام شرح دعای صباح
عمل فاسد من گشت مبدّل به صلاح
سنه ۱۲۴۴».

۳. مناجات «۷۷ پ ـ ۸۰ ر» **(عرفان ـ فارسی)**
مؤلف: عبدالله بن محمد هروی انصاری (۳۹۶ـ۴۸۱ق)
رک: ش ۸۸۵۲/۱۴.

آغاز: «الهی می‌خوانی و در راه چاه. اگر در چاه افتم همراه را چه گناه. آه آه از تفاوت راه و آهن از جایگاه یکی نعل ستور و یکی آیینه شاه».

انجام:
گر تو خواهی در دو عالم زندگی
بندگی کن بندگی کن بندگی
کار کن تا مزد یابی بر مزید
که آن ترا از بهر این کار آفرید

انجامه: «فی شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۲۵۳».

خط: نستعلیق، عبارات دعا نسخ مشکول. کاتب: علی‌اصغر بن مرشدعلی. تاریخ کتابت: پنجشنبه ۲۱ ربیع‌الثانی ۱۲۴۴ق در دارالسلطنه تبریز (رساله دوم)، جمادی‌الثانی ۱۲۵۳ق (رساله سوم).

عناوین و نشانیها و جدولبندی صفحات شنگرف، بر فراز جملات دعاها خط شنگرف، بین عبارات دعا سه نقطه مثلثی شکل واژگون (∵)، باکمی تصحیح در حاشیه، در صفحه ۵ ر کسی که حوادث روزگار در ماه ذیحجه ۱۲۷۹ق او را به شهر تبریز کشانده بود دعا کرده است که اللهم اخرجنی من هذه البلدة الظالم اهلها (نام او سیاه شده است). وی مالک نسخه نیز بوده. در همان صفحه یک یادداشت امانت و مهر آمده بود که آنها را پاک کرده‌اند.

با این یادداشتهای پراکنده در جایهای مختلف نسخه: پشت طبله اول جلد چند حرز برای چشم زخم، برگ ۷۷ ر جدول غالب و مغلوب و کیفیت آن، برگ ۸۰ ر جدول صورت اعداد مربع تمام قرآن، برگ ۸۰ پ خواص سوره لیل و کیفیت ختم آن و سوره فاتحة الکتاب و معادل عددی برخی از حرزها و دعاها. پشت طبله دوم جلد طریقه ختم سوره یاس و یک رباعی ترکی. چند جای نسخه مهر مدوّر به نقش: «توکّلی علی الله» (مانند ۷۶ پ و برگ پایانی نسخه). با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی، رکابه‌دار، چند برگ از مناجات نامه اول و آخر نسخه چلیپا.

کاغذ: فرنگی شکری آهار مهره.

۸۰ برگ، ۱۳/۴×۲۰/۳، ۲۱ سطر (برگهای ۷۵ و ۷۶ سطور چلیپا)، ۷/۸×۱۴/۶.

جلد: تیماج مشکی مجدول گرهی یک لا. قطر: ۱/۴.

اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.

[شماره ثبت: ۸۵۴۴۲]

(۹۱۹۸)

محجة البیضاء فی احیاء الاحیاء (اخلاق ـ عربی)
مؤلف: محمدمحسن بن مرتضی فیض کاشانی (۱۰۰۶ـ ۱۰۹۱ق)

ربع عبادات (بخش اول کتاب).

کتابشناسی فیض کاشانی، ص ۲۶۱ ـ ۲۶۹؛ دنا، ج ۹، ص ۱۶۶ـ۱۷۰.

آغاز: «احمد الله تعالی اولاً حمداً کثیراً دایماً متوالیاً وان کان یتضاءل دون حق جلاله احمد الحامدین واصلی علی رسوله واوصیاء رسوله ثانیاً».

انجام: «فقد مرّ ذکرها فی کتاب اسرار الصیام فلا حاجة الی الاعادة. هذا آخر الکلام فی کتاب ترتیب الاوراد وتفضیل احیاء اللیل وبتمامه تم ربع العبادات من المحجة البیضاء فی تهذیب الاحیاء ویتلوه ان شاء الله تعالی فی ربع العادات کتاب آداب الاکل والحمد لله اولاً وآخراً وظاهراً وباطناً والصلوة علی محمد وآله وسلم».

انجامه: «قد وقع الفراغ من تحریر هذه الکتاب مسمّی بتهذیب الاحیاء بعون الملک الوهّاب علی یدی الضعیف الفقیر المحتاج الی رحمة الله الغنی احقر العباد الله (کذا) واذنب الانام وادنی المبتدیان شیرمحمد ابن علی میرزا نبستی قدّس الله روحه، طوّل الله عمره وضاعف مآله یا ذا الجلال والاکرام تمّت بالخیر» و در حاشیه آن بـه خـط نستعلیق: «قـد تـمّت فـی خـمسة وعشـرین شـهر جمادی‌الاول سنه مائة بـعد الالف مـن هـجرة النـبویّة المصطفویّة».

خط: نسخ، کاتب: شیرمحمد بن علی میرزا نـبستی، تاریخ‌کتابت: ۲۵ جمادی‌الاول ۱۱۰۰ق.
عناوین و نشانیها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد، در حاشیه بعضی از صـفحات سـه نقطه شک (∴) آمده است (ایـن عـلامت بـیشتر در حاشیه ۵۰ برگ آغازین نسخه به چشم می‌خورد). با علامت بلاغ مقابله، در حاشیه برگ ۱۱۴ر (پایان کتاب اسرار الصلوة) نوشته شـده: «قـوبل مـن هـهنا فـی مسـجد مـلا پـیرمحمد سـلمه الله»، بـاکـمی حاشیه‌نویسی پراکنده به امضای «منه». معنای لغوی بسیاری از کلمات ناآشنای متن از صحاح (بـا نشـانی ص) در حاشیه نوشته شده است. در صفحه عـنوان نسخه نام کتاب و مؤلف (محجة البیضاء تصنیف **المولا محسن الفیض رحمه الله) و تملک لطفعلی بن عـلی تبریزی با مهر مربع او: «عبده لطفعلی ۱۲۸۷» دیده می‌شود. در همان صفحه تعداد ابیات کتاب را تخمیناً ۱۶۴۰۰ بیت نوشته‌اند. رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.**

کاغذ: نخودی آهار مهره، دوپوسته نازک.
۲۳۱، یک برگ، ۱۸/۶×۲۵/۲، ۲۰ سطر، ۱۱/۵×۱۸/۵.
جلد: طبله اول: تیماج قهوه‌ای مجدول، طـبله دوم دورو، بیرون تیماج عنابی ضربی، با ترنج و سرترنج زرین و جدولهای گرهی و ساده، درون مشکی، عطف میشن. مرمت شده. قطر: ۳/۲.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۴۵]

(۹۱۹۹)

مجموعه:

۱. شرح قصیده میرفندرسکی «۱ پ ـ ۲۳ ر» **(فلسفه ـ فارسی)**

مـؤلف: مـحمدصالح بـن مـحمدسعید خـلخالی (۱۰۹۵- ۱۱۷۵ق)

کامل.

فهرستواره، ج ۶، ص ۲۰۸-۲۰۹؛ دنـا، ج ۶، ص ۹۵۶ ـ ۹۵۸.

آغاز:

«ای آن که به جز تو نـیست در هـر دو جـهان
بـــرتر ز خــیالیّ و مــبرّا زمکــان

... یا من دلّ علی ذاته بـذاتـه وتـنزّه عـن مـجانسة مخلوقاته ویا من خصّت الوحدانیة بذاته».

آغاز شرح: «چـرخ بـا ایـن اخـتران نـغز و خـوش و زیباستی... ناظم رحمه الله عنوان کلام را فلک قرار داده به اعتبار کمال ایشان به حسب حس چه هیچ چیزی از آفتاب و ستارگان».

انجام: «به اعتبار افعال چون مجردند پس نه جسـمند نه جوهر نه مشتری نه زهره نه مرّیخ نه زحل والسلم خیر ختام».

۲. [شرح شواهد] «۲۴ ر ـ ۳۲ پ» **(ادبیات ـ فارسی)**

شرح شواهـد کـتابی است. نـخستین قـصیده‌اش از آنِ توبه بن حمیر دلباختهٔ لیلی دختر عبدالله بن رحـال بـن شداد است.

در این نسخه مقدمه کتاب نیامده و از انجام هـم نـاتمام مانده است.

آغاز:

«وکنت اذا مـا جـئت لیـلی تـبرقعت
فـقد رابـنی وقت الغـداة سـفورها

برقع به ضم با و قاف یا فتح هر دو یا ضمّ اول و فـتح ثانی، روپوش زنان. رابنی یعنی به شک و ریب انداخت مرا. سفور روی گشودن زن است. یعنی هر زمانی که من به زیارت و ملاقات لیلی می‌آمدم».

انجام موجود:
«ینوح کنوح الباکیات بقفرة
بعید من الاحیاء ماد بها الاثر
باکیات جمع باکیه زنهای گریه کننده. قفره بیابان بی‌آب و گیاه. بعید دور شده. احیاء جمع حی قبایل و طوایف عرب».

خط: نسخ. تاریخ کتابت: سده ۱۲ه.
ابیات و نشانیها شنگرف، عناوین پیش از شنگرف‌نویسی به خط مشکی خفی در حاشیه داخلی صفحات نوشته شده است. در حاشیه برگ ۲۷ر سه نقطه شک دیده می‌شود. سطراندازی شده با قلم آهنی. رکابه‌دار. با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: نباتی آهار مهره.
یک، ۳۲، سه برگ، ۱۴×۲۱/۲، ۱۶ سطر، ۷×۱۳/۵.
جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سر ترنج و چهار لچکی، با جداول گرهی و ساده. قطر: ۰/۷.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۴۴]

(۹۲۰۰)

وسیلة النجات **(فقه و تصوف ـ فارسی)**
مؤلف: علی‌محمد همدانی، کفاش (سده ۱۳ه)
کتاب کوتاهی در احکام شریعت و آداب طریقت است: «لهذا بنا بر این به تألیف یک مختصری از شریعت و طریقت از مسایل حلال و حرام عقلیه و بدنیه و چند مسئله از احکام طریقت پرداخته که او را وسیلة النجات نامیدیم از برای درویشان عجم در وقت ضرورت کارسازی و رفع احتیاج خود نمایند... و در این رساله بسیار کوشش و اختصار می‌نمایم».

تنظیم شده در ۴ مقصد و هر مقصد در چند باب:[1]
مقصد اول: در بیان آداب اصول دین، در ۶ باب.
باب اول: [اصول دین و لزوم یادگیری آنها].
باب دوم: توحید.
باب سیم: عدل.
باب چهارم: نبوت.
باب پنجم: امامت.
باب ششم: معاد.
مقصد دوم: در بیان آداب احکام، در ۸ باب.
باب اول: کتاب طهارت.
باب دوم: کتاب صلوات.
باب سیم: کتاب صوم.
باب چهارم: کتاب الزکوة.
باب پنجم: کتاب خمس.
باب ششم: کتاب حج.
باب هفتم: کتاب جهاد.
باب هشتم: کتاب بیع.
مقصد سیم: در احکام طریقت است، در ۳ باب.
باب اول: در احکام لسان کشیدن مرید و مرشد می‌باشد.
باب دوم: در بیان ارشاد کردن قضاوت و مفرد ابدالی.
باب سیم: در بیان آداب ارشاد کردن اختیاری می‌باشد.
مقصد چهارم: در بیان آداب احکام مجلّا می‌باشد، در ۶ باب.
باب اول: مجلّای اختیاری احکام.
باب دویم: در احکام مجلّای مفرد ابدالی.
باب سیم: در بیان آداب مجلّای قضاوت می‌باشد.
باب چهارم: در بیان آداب لسان نامچه.
باب پنجم: در بیان آداب اقرارنامچه طلب حرفت.
مقصد پنجم: در احکام سوال نمودن طالب از راه طریقت و جواب فرمودن پیر مرشد، در ۱ باب.
باب اول: در بیان آداب کرسی عجم می‌باشد.
مقصد ششم: در احکام نظم و اثبات مقام منزل وسیله‌ها می‌باشد، در ۸ باب.
باب اول: در بیان آداب اثبات نمودن شمع‌های هفده سلسله می‌باشد.

۱. فهرست مطالب کتاب که در برگ ۶۹ر آمده در مواردی با بخش‌بندی متن متفاوت است.

باب دوم: در بیان آداب اثبات مقام منزل وسیله‌های اختیاری می‌باشد.
باب سیم: در بیان آداب سوال طالب‌پردازی مرشد.
باب چهارم: سوال طالب خدمتی.
باب پنجم: در بیان آداب جواب مرشد طالب لسان پروازی.
باب ششم: در بیان آداب جواب لسان خدمتی مرشد گوید.
باب هفتم: در جواب قضاوت.
باب هشتم: در بیان آداب فاتحه تکبیر می‌باشد.[1]

مؤلف جزو سلاسل صوفیه بوده و در پایان نوشته: «این صحیفه صورت مجالس طریق کسوت‌گیری اختیار می‌باشد و نشستن هفده سلسله می‌باشد و نامیدن دوازده وسیلهٔ اختیاری در مجالس طریق و طی نمودند (کذا) دوازده منزل مقام می‌باشد» (۶۸پ).

دو صفحه اول تقدیم نامه کتاب به کسی که نامش سترده و در بازنویسی به جایش «جناب طریقت مدار حبب (کذا، حبیب) عجم اعلا الله مقامه» نوشته شده است.

نوشته شده در سال ۱۲۶۶ق به درخواست درویش غلام‌حسین برای یادگاری محمدمهدی درویش اختیار تبریزی طهرانی.

آغاز تقدیم نامه:

هر آن حمد کز حامد آید حصول
بر آن کس که فیضش به ما شد وصول

آغاز متن: «نثار ثنا ازین ذرهٔ بی‌بها از ابتداء خلقت ذرّه‌اش تا روز جزا به آستان پادشاهی روا و سزاست که به یک اشاره عین عنایتش... و بعد چون اصل حکمت فطرت و علّت خلقت نبوده مگر عبادات».

انجام:

روم به سوی کتیبه مقابل هم کار
نیابت اختیار کنم در شهر بازار
همه جا در کشم دعا و بسم الله

انجامه: «بندهٔ بی‌بضاعت اعنی علی محمّدهمدانی کفّاش تخلّص و اصول دین شریعت نبوی ص و یک اثبات هفده سلسله و اثبات دوازده مقام اختیاری حسب الفرمایش سرکار سلطان طریقت جناب درویش غلام حسین از برای یادگاری نیّر اعظم خوبی و بدر الثناء محبوب القلوب خیر الزّایرین مشهدی محمّدمهدی درویش اختیار تبریز الأصل طهران المسکن برشتهٔ نظم کشیده شد تا مرغوب و مطبوع طبایع مختلفهٔ همهٔ اناس از عام بعد از خواص آید و نفع کلّی بسبب آن از خداوند منّان در دنیا و عقبا واصل کنند وبالله التّوفیق وعلیه التّکلان سنه ۱۲۶۶».

خط: نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب. کاتب: مؤلف. تاریخ کتابت: ۱۲۶۶ق.

عناوین شنگرف، چهار صفحه اول صفحات جدولبندی شده با شنگرف و مشکی. بسیاری از صفحات نسخه نونویس است. در برگهای نونویس به خاطر مهره‌کشی نشدن مرکب یک پرده نشر پیدا کرده است. در بعضی از بخشها سطوری را روی کاغذ دیگری نوشته و در محل مربوط به خود چسبانده‌اند. برگ ۱پ مهر بیضوی به نقش: «عبده ابوالقاسم بن محمدمحسن الحسنی الحسینی» با تاریخی که خوانده نمی‌شود. پایان نسخه هم یک مهر بیضوی به نقش: «عبده حسین» دیده می‌شود (۷۰ر).

در آخر نسخه برگ اول از رساله‌ای باقی مانده است که آغازش چنین است:

«بنام خداوند جان آفرین
حکیم سخن در زبان آفرین
خداوند بخشنده و دستگیر
کریم خطابخش پوزش پزیر (کذا)

سزاوار آغاز و انجام مقام در هر مقام نام خداوندی است یگانه جل شانه که سراپردهٔ زنگاری سپهر زرنگار افراشته بازوی فرّاش قدرت او است».

۱. در آن نمونهٔ احکام و سجلّات شرعی هم نقل شده است. مثلاً برای درویش غلام‌حسین اختیار طهرانی که حاجی محمدحسن اختیار کاشانی را پیر ارشاد خود دانسته در ۱۲ ذیحجه ۱۲۶۰ق (۳۵ر ـ ۳۸ر).

بالای برگ اول این صفحه مهر بیضوی برنجی به نقش: «یا ابوطالب ۱۲۶۸».
رکابه‌دار، با مهر کتابخانه جعفر سلطان‌القرایی.
کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره، برگهای نونویس بدون آهار و مهره‌کشی. با ته‌نقش.
دو، ۷۰، یک برگ، ۲۱/۴×۱۴/۸، سطور و اندازه‌ها مختلف.
جلد: تیماج مشکی مرمت شده. قطر: ۱/۹.
اهدایی جعفر سلطان‌القرایی در آذر ۱۳۴۸ش.
[شماره ثبت: ۸۵۴۴۳]

فهرست کتابهای معرفی شده

نام پدیدآورندگان

منابع و مآخذ[1]

الآثار الخطية فی المکتبة القادریة، عماد عبدالسلام رؤوف، بغداد، الاوقاف القادریة، ۱۳۹۴ق، ۵ج.
آثار الشعراء: فرهنگ شعرای فارسی گوی شبه قاره، سید محمد اکرم اکرام، لاهور، مرکز تحقیقات ایران و پاکستان، ۱۳۸۷ش.
آغازنامه: فهرست آغاز نسخه‌های خطی، محمدحسین امینی، زیر نظر: سید محمود مرعشی نجفی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۸۵ش، ۴ج.
آینه میراث، دو فصل نامه ویژه کتاب‌شناسی نقدکتاب و اطلاع رسانی در حوزه متون، مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۱ش ـ تاکنون.
احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، محمدتقی مدرس رضوی، تهران، اساطیر، دوم، ۱۳۷۰ش.
احوال و آثار خوشنویسان، مهدی بیانی، تهران، علمی، ۱۳۶۳ش، ۴ج.
احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، محمد ریاض، اسلام‌آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۷۰ش.
ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ترجمه یو. ا. برگل، مترجمان یحیی آرین‌پور و سیروس ایزدی، تحریر احمد منزوی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۲ش، ۲ ج.
از صبا تا نیما: تاریخ ۱۵۰ سال ادب فارسی، یحیی آرین‌پور، تهران، انتشارات زوار، چاپ ششم، ۱۳۷۵ش، ۲ج.
الاعلام، خیرالدین زرکلی، بیروت، دارالعلم للملایین، ج ۵، ۱۹۸۰م، ۸ج.
اعلام الحضارة العربیة الاسلامیة فی العلوم الاساسیة والتطبیقیة، زهیر حمدان، دمشق، وزارة الثقافة، ۱۹۹۵ـ۱۹۹۶م، ۶ج.
اعیان الشیعة، سید محسن امین، تصحیح حسن امین، بیروت، دارالتعارف، ۱۹۸۳م، ۱۰ج.
القاب رجال دوره قاجاریه، کریم سلیمانی، تهران، نشر نی، ۱۳۷۹ش.
القاب و مناصب عصر قاجاری و اسناد امین الضرب، اصغر مهدوی، تدوین مهدی قمی‌نژاد، تهران، ثریا، ۱۳۸۸ش.
امل الآمل، محمد بن حسن حر عاملی، تصحیح سید احمد حسینی، بغداد مکتبة الاندلس و قم دارالکتاب الاسلامی، ۱۳۶۲ش، ۲ ج.

---

۱. این فهرست به جز کتابهای متعدد خطی و چاپی است که برای یافتن نام و نشان صحیح کتب و رسالات بدانها مراجعه و مقابله کرده‌ام.

اوراق عتیق: مجموعه مطالعات متن‌پژوهی نسخه‌شناسی و فهرستنگاری، سید محمدحسین حکیم، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹ش، ج ۱.

اهل البیت فی المکتبة العربیة، سید عبدالعزیز طباطبایی، قم، مؤسسة آل البیت علیهم السلام لاحیاء التراث، ۱۴۱۷ق.

ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، اسماعیل پاشا بن محمدامین بغدادی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، بی‌تا، ۲ج.

بحار الانوار، محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، بیروت، مؤسسة الوفاء، ۱۹۸۳م، ۱۱۰ج.

تاریخ الادب العربی، کارل بروکلمان، الاشراف علی الترجمة العربیة محمود فهمی حجازی، قم، دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۲۹ق، ۱۵ جلد در ۷ مجلد.

تاریخ تذکره‌های فارسی، احمدگلچین معانی، تهران، کتابخانه سنایی، ۱۳۶۳ش، ۲ج.

تاریخ رجال ایران در قرون ۱۲ و ۱۳ و ۱۴، مهدی بامداد، تهران، زوار، ۱۳۴۷ـ۱۳۵۱ش، ۶ج.

تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی تا پایان قرن دهم هجری، سعید نفیسی، تهران، انتشارات فروغی، چ ۲، ۱۳۶۳ش، ۲ج.

تاریخ نگارشهای عربی، فؤاد سزگین، ترجمه و تدوین و آماده سازی مؤسسه نشر فهرستگان، به اهتمام خانه کتاب، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش، ۴ج.

تذکره پیمانه در ذکر ساقی نامه‌ها و احوال و آثار ساقی نامه سرایان: ذیل تذکره میخانه، احمدگلچین معانی، مشهد، انتشارات دانشگاه مشهد، ۱۳۵۹ش.

تذکره میخانه، ملا عبدالنبی فخرالزمانی قزوینی، با تصحیح و تنقیح و تکمیل تراجم به اهتمام احمد گلچین معانی، تهران، اقبال، ۱۳۶۷ش.

تذکره‌نویسی فارسی در هند و پاکستان، سید علی‌رضا نقوی، تهران، ۱۳۴۷ش.

التراث العربی المخطوط فی مکتبات ایران العامة، سید احمد حسینی، قم، دلیل ما، ۱۳۸۸ش، ۱۴ج.

تراثنا (فصلنامه)، نشرة فصلیة تصدرها مؤسسة آل البیت لاحیاء التراث، قم، ۱۴۰۶ق ـ تاکنون.

تراجم الرجال، سید احمد حسینی، قم، دلیل ما، ۱۴۲۲ق، ۴ج.

تربت پاکان قم: شرح حال مدفونین در سرزمین قم، عبدالحسین جواهرکلام، قم، انصاریان، ۱۳۸۲ش، ۴ ج.

تلامذة المجلسی والمجازون منه، سید احمد حسینی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۴۱۰ق.

جشن‌نامهٔ هانری کربن، زیر نظر سید حسین نصر، تهران، انجمن شاهنشاهی فلسفه ایران و مؤسسه مطالعات اسلامی، ۱۳۵۶ش.

جنگ انجمن فهرستنگاران نسخه‌های خطی، به کوشش اعضای انجمن فهرستنگاران نسخه‌های خطی، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸ش، ج ۱.

حدیث عشق: دانش‌پژوه در قلمرو جستارهای نسخه‌های خطی، به کوشش نادر مطّلبی کاشانی و سید محمدحسین مرعشی، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱ش، ج ۲.

حیاة المحقق الکرکی وآثاره، محمد حسون، قم، احتجاج، ۱۳۸۱ش، ۱۲ج.

خاتمة مستدرک الوسائل، میرزا حسین نوری، قم، مؤسسة آل البیت لاحیاء التراث، ۱۴۱۵ق.

دانشنامه ادب فارسی، به سرپرستی حسن انوشه، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ـ۱۳۸۶ش، ۷ج.

دانشنامه جهان اسلام، زیر نظر غلامعلی حداد عادل، تهران، بنیاد دانشنامه جهان اسلام، ۱۳۷۵ـ۱۳۸۷ش، ۱۲ج.

دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، زیرنظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران، مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۶۳ـ ۱۳۸۹ش، ۱۸ج.
دلیل المخطوطات، سید احمد حسینی، قم، المطبعة العلمیة، ۱۳۹۷ق، ج ۱.
دومین دو گفتار، سید محمدعلی روضاتی، اصفهان، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء، ۱۳۸۶ش.
الذخائر (مجله)، به کوشش کامل سلمان جبوری، بیروت، ۱۴۲۰ـ۱۴۲۶ق، ۲۸ج.
الذریعة الی تصانیف الشیعة، شیخ آقا بزرگ تهرانی، بیروت، دارالاضواء، بی‌تا، ۲۶ج.
راهنمای فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، انجم حمید، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۷۷ش.
روایت عشق: مسافرتهای علمی، تحقیق در مخطوطات آثار و تألیفات، عزیزالله عطاردی، تهران، نشر عطارد، ۱۳۸۷ش.
ریاض العلماء و حیاض الفضلاء، عبدالله افندی اصفهانی، تحقیق سید احمد حسینی، به اهتمام سید محمود مرعشی نجفی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۶۰ـ۱۳۷۳ش، ۷ج.
سلسله‌های اسلامی جدید: راهنمای گاهشماری و تبارشناسی، کلیفورد ادموند باسورث، ترجمه فریدون بدره‌ای، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۱ش.
سیری در کتابخانه‌های هند و پاکستان، عزیزالله عطاردی، تهران، انجمن مخطوطات ایران و انتشارات عطارد، ۱۳۷۶ش.
شهر آشوب در شعر فارسی، احمدگلچین معانی، به کوشش پرویز گلچین معانی، تحریر ثانی، تهران، نشر روایت، ۱۳۸۰ش.
الشهید الاول حیاته و آثاره، رضا مختاری، قم، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۴ش.
طبقات اعلام الشیعة، شیخ آقا بزرگ تهرانی، تحقیق علی‌نقی منزوی، قم، اسماعیلیان، بی تا، ۶ج.
فرخنده پیام: یادگارنامه استاد دکتر غلامحسین یوسفی، مشهد، انتشارات دانشگاه مشهد، ۱۳۵۹ش.
فرهنگ ایران زمین، به کوشش ایرج افشار، تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۸۴ش، ج ۳۰.
فرهنگ سخنوران، ع. خیامپور، تهران، طلایه، ۱۳۶۸ـ۱۳۷۲ش، ۲ج.
فرهنگنامه‌های عربی به فارسی، علینقی منزوی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۷ش.
فهارس الخزانة الحسینیة، انجاز: محمد عبدالله عنان و عبدالعالی لمدبر و محمد سعید حنشی، اشراف و مراجعه: احمد شوقی بنین، قسم التاریخ والرحلات و الاجازات، رباط، المطبعة الملکیة، ۲۰۰۰م، ۲ ج.
الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوط، الحدیث النبوی الشریف وعلومه ورجاله، عمّان، مؤسسة آل البیت للفکر الاسلامی، ۲۰۰۵م، ۳ج.
الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوط، علوم القرآن: مخطوطات التفسیر وعلومه، اردن، المجمع الملکی لبحوث الحضارة الاسلامیة، مؤسسة آل‌البیت، ۱۹۸۹م، ۲ج.
الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوط، الفقه و اصوله، عمّان، مؤسسة آل البیت للفکر الاسلامی، ۱۹۹۹ـ ۲۰۰۴م، ۱۲ج.
الفهرس العام للمخطوطات، تونس، وزارة الثقافة والمحافظة علی التراث المکتبة الوطنیة، ۱۹۹۴ـ۲۰۰۸م، ج ۸ و ۹.
فهرس کتب التاریخ فی مکتبة المصغرات الفیلمیة فی قسم المخطوطات فی عمادة شؤون المکتبات فی الجامعة الاسلامیة، عربستان، عمادة شؤون المکتبات فی الجامعة الاسلامیة بالمدینة، ۱۴۱۵ق.

فهرس مخطوطات بعض المكتبات الخاصة فى اليمن، عبدالله محمد حبش، لندن، مؤسسة الفرقان للتراث الاسلامى ۱۹۹۴م.
فهرس مخطوطات بلدية الاسكندرية، يوسف زيدان، اسكندريه، الهيئة العامة لمكتبة الاسكندرية، ۱۴۲۰ق، ۵ج.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: التاريخ وملحقاته، خالد الريان، دمشق، مجمع اللغة العربية، ۱۳۹۳ ق، ج ۲.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: التصوف، محمد رياض مالح، دمشق، مطبوعات مجمع اللغة العربية بدمشق، ۱۹۷۸ـ۱۹۸۳م، ۳ج.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: الطب و الصيدلية، صلاح محمد خيمى، دمشق، مطبوعات مجمع اللغة العربية بدمشق، ۱۹۸۱م، ۲ج.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: علوم اللغة العربية، اسماء الحمصى، دمشق، مطبوعات مجمع اللغة العربية بدمشق، ۱۹۷۳م.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: الفلسفة و المنطق و آداب البحث، عبدالحميد حسن، دمشق، مطبوعات مجمع اللغة العربية بدمشق، ۱۳۹۰ق.
فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهرية: المجاميع، ياسين محمد السواس، دمشق، مجمع اللغة العربية بدمشق، ۱۴۰۴ـ ۱۴۰۷ق، ۲ج.
فهرس مخطوطات الطب الاسلامى باللغات العربية والتركية والفارسية فى مكتبات تركيا، اشراف اكمل‌الدين احسان اوغلى، اعداد رمضان ششن، جميل آقپكار و جواد ايزگى، استانبول، مركز الابحاث للتاريخ والفنون والثقافة الاسلامية باستانبول، ۱۹۸۴م.
فهرس المخطوطات العربية بمكتبة عبدالله بن عباس بمدينة الطائف، عثمان حسين، كويت، معهد المخطوطات العربية، ۱۴۰۷ق.
فهرس مخطوطات العربية فى مكتبة الاوقاف العامة فى بغداد، عبدالله جبورى، بغداد، ديوان الاوقاف، ۱۹۷۴ق، ۴ج.
فهرس المخطوطات العربية فى مكتبة المعهد الفرنسى للآثار الشرقية بالقاهرة، ايمن فؤاد سيد، قاهره، المعهد العلمى الفرنسى للآثار الشرقية بالقاهرة، ۱۹۹۶م.
فهرس المخطوطات العربية المحفوظة فى مكتبة الاسد الوطنية، العقائد الاسلامية وعلم الكلام، دمشق، منشورات مكتبة الاسد، ۲۰۰۷م، ۲ج.
فهرس المخطوطات العربية والتركية والفارسية فى المكتبة السليمانية (استانبول)، محمود السيد الدغيم و محمود سيد اوغلى، تقديم امير اش، جده، سقيفة الصفا العلمية، ۲۰۱۰م، ۳ج.
فهرس مخطوطات الفارسية التى تقتنيها دارالكتب حتى عام ۱۹۶۳م، نصرالله مبشر طرازى، قاهره، مطبعة دارالكتب، ۱۹۶۶م، ۲ج.
فهرس المخطوطات المصورة، فؤاد سيد، قاهره، معهد المخطوطات العربية، الجزء الاول، ۱۹۸۸م.
فهرس المخطوطات المصورة: الادب، عصام محمد الشنطى، قاهره، معهد المخطوطات العربية، ۱۹۷۹ـ۱۹۹۶م، ۶ج.
فهرس المخطوطات المصورة: التاريخ، عصام محمد الشنطى، قاهره، معهد المخطوطات العربية، ۲۰۰۰ـ۲۰۰۱م، قسم پنجم و ششم.
فهرس المخطوطات المصورة (سيرة نبوية ـ تاريخ ـ تراجم)، كويت، معهد المخطوطات، ۱۴۰۵ق، ج ۱.
فهرس المخطوطات المصورة: اللغة، عصام محمد الشنطى، قاهره، معهد المخطوطات العربية، ۱۹۹۸م.
فهرس مخطوطات مكتبة الاوقاف العامة فى الموصل، سالم عبدالرزاق احمد، موصل، رئاسة ديوان الاوقاف و وزارة الاوقاف والشؤون الدينية، ۱۹۷۵ـ۱۹۸۰م، ۹ج.

فهرس مخطوطات مکتبة الاوقاف المرکزیة فی السلیمانیة، محمود احمد محمد، بغداد، وزارة الاوقاف والشؤون الدینیة، ۱۹۸۲ـ۱۹۹۰م، ۵ج.

فهرس المخطوطات المکتبة الغربیة بالجامع الکبیر بصنعاء، احمد عبدالرزاق رقیحی، عبدالله محمد حبشی، علی وهاب آنسی، وزارت اوقاف یمن، ۱۹۸۴م.

فهرس مخطوطات مکتبة الخطیب شیخ علی حیدر المؤیّد الخاصّة فی قم المقدسة، بیروت، مؤسسة الهادی للتحقیق و النشر، ۱۴۲۰ق، ۳ج.

فهرس مخطوطات مکتبة کوپریلی، رمضان ششن و جواد ایزکی و جمیل آقیکار، استانبول، منظمة المؤتمر الاسلامی مرکز الابحاث للتاریخ والفنون والثقافة الاسلامیة باستانبول، ۱۴۰۶ ق، ۳ ج.

فهرس المصورات المیکروفیلمیة الموجودة بمکتبة المیکروفیلم بمرکز البحث العلمی واحیاء التراث الاسلامی: اللغة العربیة، مکه، جامعة امالقری مرکز البحث العلمی واحیاء التراث الاسلامی کلیة الشریعة والدراسات الاسلامیة، ۱۹۸۵م، ج۱.

الفهرس الوصفی لمخطوطات السیرة النبویة ومتعلقاتها: التاریخ ـ التراجم ـ الاجازات والاثبات، قاسم السامرائی، ریاض، جامعة الامام محمد بن سعود الاسلامیة، ۱۴۱۶ق، ۳ج.

فهرست آثار ابن سینا، محسن کدیور، در مجله معارف، س ۹، ش ۲، مرداد ـ آبان ۱۳۷۱ش.

فهرست تاریخ، سفرنامه، سیاحتنامه، روزنامه و جغرافیای خطی کتابخانه سلطنتی، بدری آتابای، تهران، کتابخانه سلطنتی، ۱۳۵۶ش.

فهرست تفصیلی نسخ خطی فارسی انستیتو ککلیدزه تفلیس، سیف‌الله مدبّر چهاربرجی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۳ش.

فهرست دستنویس‌های فارسی در کتابخانه ملی اتریش و آرشیو دولتی اتریش در وین، ایرج افشار، تهران، مؤسسه نشر فهرستگان و فرهنگستان علوم اتریش، ۱۳۸۲ش.

فهرست دیوانهای خطی کتابخانه سلطنتی، بدری آتابای، تهران، کتابخانه سلطنتی، ۲۵۳۵ شاهنشاهی، ۲ ج.

فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار، ج ۱ و ۲ ابن یوسف شیرازی و بقیه مجلدات محمدتقی دانش‌پژوه و علینقی منزوی، تهران، انجمن ایرانی فلسفه و علوم انسانی، ۱۳۱۵ـ۱۳۵۶ش، ۵ج.

فهرست کتابخانه ملی تبریز، میرودود سیّدیونسی، تبریز، کتابخانه ملی تبریز، ۵۴ـ۱۳۴۸ش، ۳ج.

فهرست کتابهای چاپی عربی، خان بابا مشار، تهران، چاپ رنگین، ۱۳۴۴ ش.

فهرست کتابهای چاپی فارسی، خان بابا مشار، تهران، چاپخانه ارژنگ، ۱۳۵۰ش، ۵ج.

فهرست کتابهای خطی کتابخانه ملک، ایرج افشار و محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، کتابخانه ملک، ۱۳۵۲ـ۱۳۷۶ش، ۱۳ج.

فهرست کتابهای خطی مجلس سنا، محمدتقی دانش‌پژوه و بهاءالدین علمی انواری، تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۵۵ـ۱۳۵۹ش، ۲ج.

فهرست کتب ادبی عرفانی خطی کاخ گلستان، بدری آتابای، تهران، کاخ گلستان، بی‌تا.

فهرست کتب خطی اصفهان: دو هزار نسخه عربی و فارسی، سید محمدعلی روضاتی، قم، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء، ۱۳۸۶ـ۱۳۸۸ش، ۲ج.

فهرست کتب خطی کتابخانه آستانه حضرت احمد بن موسی (شاه چراغ) شیراز، علی‌نقی بهروزی، شیراز، آستانه احمد بن موسی، ۱۳۶۰ش، ۲ج.

فهرست کتب خطی کتابخانه آیت‌الله جلیلی (کرمانشاه)، محمد وفادار مرادی، مشهد، سازمان کتابخانه‌ها موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳ش.

فهرست کتب خطی کتابخانه دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، حسن ره‌آورد، تهران، دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، ۱۳۳۳ش.
فهرست کتب خطی کتابخانه عمومی فرهنگ و هنر مشهد، رمضانعلی شاکری، مشهد، انتشارات اداره کل فرهنگ و هنر خراسان، ۱۳۴۸ش.
فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضـوی، افراد مختلف، مشهد، کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، ۱۳۰۵ـ۱۳۸۷ش، ۲۷ج.
فهرست کتب خطی کتابخانه ملی فارس، علی‌نقی بهروزی و محمد صادق فقیری، شیراز، انجمن کتابخانه‌های عمومی شیراز، ۱۳۵۱ش، ۲ج.
فهرست کتب خطی کتابخانه‌های اصفهان، سیدمحمدعلی روضاتی، اصفهان، مؤسسه نشرنفائس مخطوطات، ۱۳۴۱ش.
فهرست کتب دینی و مذهبی خطی کتابخانه سلطنتی، بدری آتابای، تهران، کتابخانه سلطنتی، ۱۳۵۲ش.
فهرست الکتب العربیة المحفوظة بالکتبخانة الخدیویة المصریة، کارل فولرس، با مساعدت سید مـحمد بـبلاوی، مـصر، ۱۳۰۸ق، ۱۰ج.
فهرست کتب مرحوم شیخ احمد احسائی و سایر مشایخ عظام اعلی الله مقامهم، ابوالقاسم بن زین‌العـابدین بـن کـریم کرمانی، کرمان، چاپخانه سعادت کرمان، چ سوم، بی‌تا.
فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، علی صدرایی خویی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۲ـ۱۳۸۴ش، ۷ج.
فهرست مختصر نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، سید محمد طباطبائی بهبهانی، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۶ش.
فهرست مخطوطات شیرانی، محمد بشیر حسین، لاهور، اداره تحقیقات پاکستان دانشگاه پنجاب، ۱۹۶۹م، ۲ ج.
فهرست مخطوطات مکتبة الامام الحکیم العامة، محمدمهدی نجف، نجف، مطبعة الآداب، ۱۳۸۹ق.
فهرست مخطوطات مکتبة العتبة العباسیة المقدسة (العراق ـ کربلاء المـقدسة)، سید حسن موسوی بـروجردی، کـربلاء، مکتبة و دار مخطوطات العتبة العباسیة المقدسة، ۱۴۳۱ق، ج ۱.
فهرست المخطوطات: نشرة بالمخطوطات التی اقتنتها الدار من سـنة ۱۹۳۶ـ۱۹۵۵، فؤاد سید، قاهره، مطبعة دارالکتب، ۱۹۶۱ـ۱۹۶۳م، ۳ج.
فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، احمد منزوی، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۶۲ـ۱۳۷۵ش، ۱۴ج.
فهرست میکروفیلمهای کتابخانه مـرکزی دانشگـاه تـهران، مـحمدتقی دانش‌پـژوه، تـهران، دانشگـاه تـهران، ۱۳۴۸ـ۱۳۶۳ش، ۳ج.
فهرست ناتمام تعدادی از کتابهای خطی کتابخانه سلطنتی، مهدی بیانی، تهران، ۱۳۳۶ش.
فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران، سید عبدالله انوار و دیگران، تهران، کتابخانه ملی ایران، ۱۳۴۳ـ۱۳۸۴ش، ۲۱ج.
فهرست نسخه‌های خطی اهدایی حضرت آیةالله العظمی خامنه‌ای، سید محمدحسین حکیم و ابوالفضل حافظیان، مشهد، سازمان کتابخانه‌ها موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۹ش، ج ۸.
فهرست نسخه‌های خطی بنیاد فارس شناسی، محمد برکت، شیراز، بنیاد فارس‌شناسی، ۱۳۸۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی چهار کتابخانه مشهد، کاظم مدیر شانه‌چی و عبدالله نورانی و تقی بینش، زیر نظر: محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، انتشارات فرهنگ ایران زمین، ۱۳۵۱ش.
فهرست نسخه‌های خطی خاندان میبدی (کرمانشاه ـ ایران)، سید احمد حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخـائر اسـلامی، ۱۳۸۱ش.

فهرست نسخه‌های خطی دو کتابخانه مشهد، کاظم مدیر شانه‌چی، عبدالله نورانی و تقی بینش، تهران، انتشارات فرهنگ ایران زمین، ۱۳۵۱ش.
فهرست نسخه‌های خطی فارسی، احمد منزوی، تهران، مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، ۱۳۴۸ ـ ۱۳۵۳ش، ۶ج.
فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه دانشگاه استانبول، توفیق هاشم‌پور سبحانی و حسام‌الدین آق سو، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه مغنیسا، توفیق سبحانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۶ش.
فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزه ملی پاکستان کراچی، سید عارف نوشاهی، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۶۲ش.
فهرست نسخه‌های خطی فارسی و عربی کتابخانه انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، مقدمه سید عبدالله انوار، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۰ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستان مقدس حضرت معصومه(ع) قم، سید حسن نقیبی (ج ۱) و علی صدرائی خویی (ج ۲)، قم، انتشارات زائر، ۱۳۷۵ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستانه حضرت عبدالعظیم حسنی(ع)، ابوالفضل حافظیان بابلی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۲ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آکادمی لینچی (رم ـ ایتالیا)، ترجمه و تلخیص سید صادق حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۱ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیت‌الله حججی (نجف‌آباد ـ ایران)، ابوالفضل حافظیان، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۶ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیت‌الله فاضل خوانساری، سید جعفر حسینی اشکوری، خوانسار و قم، مؤسسه علمی و فرهنگی آیت‌الله فاضل خوانساری و انتشارات انصاریان، ۱۳۷۴ش، ۲ ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه استاد ابراهیم دهگان (اراک ـ ایران)، صادق حضرتی، قم، مجمع ذخایر اسلامی، ۱۳۸۷ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه افشین عاطفی (کاشان ـ ایران)، سید صادق حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه امام صادق(ع) قزوین، محمود طیّار مراغی، قزوین، معاونت تحقیقات و پژوهش حوزه علمیه قزوین، ۱۳۷۹ش، ج ۱.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات دارالحدیث، علی صدرایی خویی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه جامع گوهرشاد مشهد، محمود فاضل و براتعلی غلامی مقدم (ج ۵)، مشهد، کتابخانه جامع گوهرشاد و سازمان کتابخانه‌ها موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۶۳ـ۱۳۸۷ش، ۵ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه خانقاه نوربخش (نعمت اللهی)، سید ابراهیم دیباجی، تهران، بی‌نا، ۱۳۵۰ـ۱۳۵۲ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۹ـ۱۳۴۴ش، ۳ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، محمود فاضل یزدی مطلق، مشهد، انتشارات دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، ۱۳۵۴ش.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، سید محمدباقر حجتی، زیر نظر: محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۵ـ۱۳۴۸ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی مشهد، محمود فاضل، مشهد، انتشارات دانشکده الهیات و معارف اسلامی مشهد، ۱۳۵۵ ـ ۱۳۶۱ش، ۳ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه تهران، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۹ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشگاه اصفهان، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ـ ۱۳۸۹ش، ۳ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشگاه بوعلی (همدان ـ ایران)، سید احمد حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشگاه قازان جمهوری تاتارستان فدراسیون روسیه، به کوشش عنایت‌الله فاتحی‌نژاد و دیگران، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، تهران، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، ۱۳۸۲ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سریزدی (یزد ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۴ش، ج ۱.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی میبدی (کرمانشاه ـ ایران)، سید احمد حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۴ـ۱۳۸۵ش، ۳ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شهید محمدحسین شریعتی، مهدی شریعتی، قم، مکتبة الشهید شریعتی، ۱۳۷۹ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیت‌الله گلپایگانی، سید احمد حسینی و رضا استادی، قم، کتابخانه آیت‌الله گلپایگانی، ۱۳۵۷ش، ۳ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیت‌الله گلپایگانی (قم)، علی صدرائی خوئی و ابوالفضل حافظیان بابلی، به کوشش و ویرایش مصطفی درایتی، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و مؤسسه فرهنگی پژوهشی الجواد، ۱۳۸۸ش، ۹ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی اصفهان، جواد مقصود همدانی، تهران، وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۴۹ش، ج ۱.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی امام هادی مشهد، سید احمد حسینی، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۷۷ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ج ۱ ـ ۲۷ سید احمد حسینی و ج ۲۸ به بعد سید محمود مرعشی نجفی و گروه فهرست نگاران، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۳۵۴ـ۱۳۸۹ش، ۳۸ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه غرب مدرسه آخوند همدان، جواد مقصود همدانی، تهران، ۱۳۵۶ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه قمر بنی هاشم (دامغان ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج‌بخش، احمد منزوی، اسلام‌آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۵۷ـ۱۳۶۱ش، ۴ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، افراد مختلف، تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۰۵ـ۱۳۸۹ش، ۴۴ج.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه آیت‌الله بروجردی (کرمانشاه ـ ایران)، سید احمد حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۰ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه آیةالله العظمی خویی مشهد، سید احمد حسینی، قم، مجمع الذخائر الاسلامیة، ۱۳۷۷ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه حجتیه قم، رضا استادی، قم، ۱۳۵۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه صدر بازار (اصفهان ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۴ـ۱۳۸۵ش، ۳ ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه فیضیه قم، رضا استادی، قم، چاپخانه علمیه، ۱۳۹۶ق، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه مروی تهران (هزار و پنجاه نسخه)، رضا استادی، تهران، کتابخانه مدرسه مروی، ۱۳۷۱ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه معمارباشی (تهران ـ ایران)، سید محمدحسین حکیم، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، علی صدرایی خویی و علی اوسط ناطقی و رمضانعلی انتظاری، قم، بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علیمه قم)، ۱۳۸۱ـ۱۳۸۶ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ج ۱ و ۲ علینقی منزوی، ج ۳ـ۱۸ محمدتقی دانش‌پژوه، ج ۲۰ سید محمدحسین حکیم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۰ـ۱۳۸۹ش، ۲۰ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مسجد اعظم قم (جدید)، رضا استادی، قم، دفتر نشر برگزیده، ۱۳۸۸ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مسجد اعظم قم، رضا استادی، قم، مسجد اعظم، ۱۳۶۵ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه میرزا محمد کاظمینی (یزد ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۳ش، ۲ ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مؤسسه حضرت آیةالله العظمی بروجردی (قم ـ ایران)، سید احمد حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۴ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه وزیری یزد، محمد شیروانی، چاپخانه تابان و میهن، ۱۳۵۰ـ۱۳۵۸ش، ۵ج.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های رشت و همدان، محمد روشن و جواد مقصود و پرویز اذکائی، تهران، انتشارات فرهنگ ایران زمین، ۱۳۵۳ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های زنگی‌پور (زنگی‌پور ـ هندوستان)، سید محمدحسین حکیم، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ش.
فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های گلپایگان (گلپایگان ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۱ش.
فهرست نسخه‌های خطی مدرسه امام عصر شیراز، محمد برکت، شیراز، مدرسه امام عصر، ۱۳۷۴ش.
فهرست نسخه‌های خطی مدرسه خاتم‌الانبیاء (صدر) بابل، علی صدرایی خویی، محمودطیارمراغی، ابوالفضل حافظیان بابلی، تهران، آینه میراث، دفتر نشر میراث مکتوب، ۱۳۷۶ش.
فهرست نسخه‌های خطی مدرسه قنبرعلی خان (تهران ـ ایران)، به ضمیمه چاپ عکسی مجموعه‌ای کهن در علم نجوم، سید محمدحسین حکیم، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۶ش.
فهرست نسخه‌های خطی مدرسه نمازی خوی، علی صدرایی خویی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، دفتر نشر میراث مکتوب، ۱۳۷۶ش.

فهرست نسخه‌های خطی مرکز احیاء میراث اسلامی (قم ـ ایران)، سید احمد حسینی، قم، مرکز احیاء میراث اسلامی، ۱۳۷۷ـ۱۳۸۶ش، ۸ ج.
فهرست نسخه‌های خطی مرکز دایرة المعارف بزرگ اسلامی، احمد منزوی، تهران، مرکز دایرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۷۷ـ۱۳۸۴ش، ۲ج.
فهرست نسخه‌های خطی مکتبة الزهراء (اصفهان ـ ایران)، سید احمد فقیه امامی، مقدمه و تصحیح سید صادق حسینی اشکوری، قم، مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۵ش.
فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانه عمومی حضرت آیت‌الله مرعشی نجفی، محمدعلی حائری، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۳۶۹ـ۱۳۸۸ش، ۵ ج.
فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانه مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، احمد منزوی، تهران، مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۲ش، ج ۱ (کتابخانه خصوصی اهدایی زین‌العابدین ابراهیمی).
فهرست نسخه‌های عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی (قم ـ ایران)، سید جعفر حسینی اشکوری و سید صادق حسینی اشکوری، زیر نظر: سید احمد حسینی اشکوری، قم، مرکز احیاء میراث اسلامی، ۱۳۷۷ـ۱۳۸۴ش، ۶ج.
فهرست نسخه‌های مصنفات ابن‌سینا، یحیی مهدوی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۳ش.
فهرستواره دست‌نوشت‌های ایران: دنا، مصطفی درایتی، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹ش، ۱۲ج.
فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله اسلامی در زبان فارسی، محمدتقی دانش‌پژوه، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۷ش.
فهرستواره کتابخانه مینوی و کتابخانه مرکزی پژوهشگاه (خطی، عکسی، میکروفیلم، یادداشت)، محمدتقی دانش‌پژوه و ایرج افشار، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۴ش.
فهرستواره کتابهای فارسی، احمد منزوی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۴ـ۱۳۸۷ش، ۱۰ج.
فهرست هزار و پانصد نسخه خطی اهدائی رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه‌ای به کتابخانه آستان قدس رضوی، رضا استادی، قم، کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی و انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۷۳ش.
کاروان هند، احمدگلچین معانی، مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹ش، ۲ ج.
کافی‌پژوهی در عرصه نسخه‌های خطی، علی صدرایی خویی، با همکاری سید صادق حسینی اشکوری، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۷ش.
کتاب آرایی در تمدن اسلامی، نجیب مایل هروی، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲ش.
کتاب المخطوطات العربیة لکتبة النصرانیة، الاب لویس شیخو، بیروت، دارالمشرق، دوم، ۲۰۰۰م.
کتابخانه ابن‌طاووس و احوال و آثار او، اتان کلبرگ، ترجمه سید علی قرائی و رسول جعفریان، قم، کتابخانه عمومی آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۱ش.
کتابداری، تهران، نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ۱۳۴۵ش ـ تاکنون.
کتابشناسی آثار جلال‌الدین دوانی، رضا پورجوادی، در مجله معارف، س ۱۵، ش ۱ و ۲، فروردین ـ آبان ۱۳۷۷ش.
کتابشناسی تجرید الاعتقاد، علی صدرایی خویی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۸۲ش.
کتابشناسی جامع ملّاصدرا، ناهید باقری خرّمدشتی، با همکاری فاطمه عسگری، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸ش.
کتابشناسی شیخ بهایی، سید محسن ناجی نصرآبادی، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷ش.

کتابشناسی فیض کاشانی، محسن ناجی نصرآبادی، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس و مدرسه عالی شهید مطهری، ۱۳۸۷ش.
کتابشناسی مجلسی، حسین درگاهی و علی‌اکبر تلافی داریانی، بنیاد فرهنگی امام رضا، ۱۳۷۰ش.
کتابشناسی مکتب فلسفی شیراز، محمد برکت، شیراز، بنیاد فارس‌شناسی، ۱۳۸۲ش.
کتابشناسی مولوی، ماندانا صدیق بهزادی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۰ش.
کتابشناسی نسخ خطی پزشکی ایران، اکرم ارجح، فریده هادیان، صدیقه سلطانیفر و زهرا چهره‌خند، تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۱ش.
کتابشناسی نسخه‌های خطی آثار شیخ صدوق(ره) در ایران، مریم تفضلی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱ش.
کشاف الفهارس: فهرست موضوعی نسخه‌های خطی عربی کتابخانه‌های جمهوری اسلامی ایران و تاریخ علوم و تراجم دانشمندان اسلامی، سید محمدباقر حجتی، تهران، انتشارات سروش و سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۰ـ۱۳۷۶ش، ۳ج.
کشف الحجب و الاستار عن اسماء الکتب والاسفار، سید اعجاز حسین نیشابوری کنتوری، مقدمه: آیت الله مرعشی نجفی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، چ ۲، ۱۴۰۹ق.
کشف الظنون عن اسامی الکتب والفنون، مصطفی بن عبدالله حاجی خلیفه، دار احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا، ۲ج.
کلینی نامه: کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی کتاب الکافی و شروح و حواشی و ترجمه‌های موجود آن در کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی(ره)، سید محمود مرعشی نجفی و حسین متقی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۸۷ش.
مجلة معهد المخطوطات العربیة، مصر / کویت، معهد المخطوطات بجامعة الدول العربیة، ۱۳۷۴ق / ۱۹۵۵م ـ تاکنون.
مجموعه آثار فارسی احمد غزالی، احمد مجاهد، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۶ش، چ سوم با اضافات.
مجموعه رسائل خطی فارسی، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸ـ۱۳۸۷ش، ۷ج.
مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی کتاب و کتابخانه در تمدن اسلامی، محمد فرح‌زاد، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۹ـ۱۳۸۷ش، ۵ج.
محقق خوانساری: شرح حال و آثار آقا حسین بن جمال‌الدین محمد خوانساری، محمدحسن فاضلی خوانساری، تحقیق و تنظیم سید جعفر حسینی اشکوری و سید صادق حسینی اشکوری، قم، مؤسسه علمی فرهنگی آیة‌الله فاضل خوانساری و مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۷۸ش.
المحقق الطباطبایی فی ذکراه السنویة الاولی، موسسة آل البیت علیهم السلام لاحیاء التراث، ۱۴۱۷ق، ۳ج.
مختارات من المخطوطات العربیة النادرة فی مکتبات ترکیا، رمضان ششن، استانبول، ایسار، ۱۹۹۷م.
مخطوطات الادب فی المتحف العراقی، اسامة النقشبندی و ظمیاء عباس، کویت، معهد المخطوطات العربیة، ۱۴۰۶ق.
مخطوطات التاریخ والتراجم والسیر فی مکتبة المتحف العراقی، اسامة ناصر النقشبندی و ظمیاء محمد عباس، بغداد، المؤسسة العامة للآثار والتراث، ۱۹۸۲م.
المخطوطات الجغرافیة العربیة فی المکتبة البریطانیة ومکتبة جامعة کامبردج، عبدالله یوسف غنیم، کویت، مکتبة الامل، ۱۴۲۰ق، ۲۸۲ص.
مخطوطات الطب والصیدلة والبیطرة فی مکتبة المتحف العراقی، اسامه ناصر نقشبندی، بغداد، دارالرشید للنشر، ۱۹۸۱م.
المخطوطات العربیة فی مکتبة الفاتیکان (روما ـ الفاتیکان)، ترجمه و تلخیص سید صادق حسینی اشکوری، قم، دارالهدی، ۱۳۸۱ش، ۳۷۶ص.

مخطوطات فضائل بيت المقدس: دراسة وبيبليوغرافيا، كامل جميل العسلي، عمان، دارالبشير، دوم، ۱۴۰۵ق.
المخطوطات الفقهية لمتحف العراقي، اسامه ناصر النقشبندى و عامر احمد القشطيني، بغداد، مديرية الآثار العامة وزارة الاعلام، ۱۹۷۶م.
مخطوطات الفلك والتنجيم فى مكتبة المتحف العراقي، اسامه ناصر نقشبندى، با همكارى ظمياء محمد عباس، بغداد، دارالرشيد للنشر، ۱۹۸۲م.
مخطوطات كربلاء، سلمان هادى آل طعمه، نجف، مطبعة الآداب، ۱۳۹۳ق/۱۹۷۳م، ج ۱.
مخطوطات اللغة العربية فى مكتبات ايران، سيد عبدالعزيز طباطبايى، در المحقق الطباطبائى فى ذكراه السنوية الاولى، قم، مؤسسة آل البيت لاحياء التراث، ۱۴۱۷ق، جلد ۲، ص ۵۰۳ـ۵۹۲.
مخطوطات المجمع العلمى العراقى: دراسة و فهرسة، ميخائيل عواد، المجمع العلمى العراقى، بغداد، ۱۳۹۹ـ۱۴۰۳ق، ۳ج.
مخطوطات المكتبة العباسية فى البصرة، على خاقانى، بغداد، مطبوعات المجمع العلمى العراقى، القسم الاول، ۱۹۶۱م.
مداومت در اصول موسيقى ايران: نمونه‌اى از فهرست آثار دانشمندان ايرانى و اسلامى در غناء و موسيقى، محمدتقى دانش‌پژوه، تهران، اداره كل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۲۵۳۵ شاهنشاهى.
مصادر تاريخ اليمن فى العصر الاسلامى، ايمن فؤاد سيد، قاهره، المعهد الفرنسى، ۱۹۷۴م.
مصادر التراث اليمنى فى المكتبة البريطانية (المتحف سابقاً)، حسين عبدالله عمرى، دمشق، دارالفكر، طبعة جديدة مزيدة و مصححة، ۲۰۰۶م.
مصادر الفكر العربى الاسلامى فى اليمن، عبدالله محمد حبشى، صنعاء، مركز الدراسات اليمنية، بى‌تا.
مصفى المقال فى مصنفى علم الرجال، شيخ آقا بزرگ تهرانى، تهران، چاپخانه دولتى ايران، ۱۳۳۷ش.
معجم الآثار المخطوطة حول الامام على بن ابى طالب(ع)، حسين متقى، اشراف سيد محمود مرعشى نجفى، قم، كتابخانه آيت‌الله مرعشى نجفى، ۱۳۸۱ش.
معجم اعلام الشيعة، سيد عبدالعزيز طباطبايى، قم، مؤسسة آل البيت لاحياء التراث، ۱۴۱۷ق.
معجم التاريخ التراث الاسلامى فى مكتبات العالم، على‌رضا قره‌بلوط و احمد طوران قره‌بلوط، قيصرى تركيه، دارالعقبة، ۲۰۰۱م، ۶ج.
معجم التراث الكلامى، اللجنة العلمية فى مؤسسة الامام الصادق، اشراف: جعفر السبحانى، قم، مؤسسة الامام الصادق، ۱۴۲۳ق، ۵ج.
معجم ما الف فى فضائل و تاريخ المسجد الاقصى والقدس وفلسطين ومدنها من القرن الثالث الهجرى الى نكبة فلسطين سنة ۱۳۶۷هـ ـ ۱۹۴۸م، شهاب‌الله بهادر، دبى، مركز جمعة الماجد للثقافة والتراث، ۲۰۰۹م.
معجم المطبوعات العربية فى شبه القارة الهندية الباكستانية، احمد خان، رياض، مكتبة الملك فهد الوطنية، ۱۴۲۱ق/۲۰۰۰م.
معجم المطبوعات العربية والمعربة، يوسف اليان سركيس، قم، كتابخانه آيت‌الله مرعشى، ۱۴۱۰ق، ۲ج.
معجم المؤلفين، عمر رضا كحاله، بيروت، مكتبة المثنى و دار احياء التراث العربى، بى تا، ۱۵ج.
مقدمه‌اى بر فقه شيعه: كليات و كتابشناسى، حسين مدرسى طباطبايى، ترجمه محمد آصف فكرت، مشهد، بنياد پژوهشهاى اسلامى آستان قدس رضوى، ۱۳۶۸ش.
مكتبة العلامة الحلى، سيد عبدالعزيز طباطبايى، قم، مؤسسة آل البيت لاحياء التراث، ۱۴۱۶ق.
منتخبات من نوادر المخطوطات العلمية، محمد فاتح صالح زغل و احمد محمد خير حلوبى و محمد هشام نعسان، العين الامارات العربية المتحدة، مركز زايد للتراث والتاريخ، ۲۰۰۲م.

من نوادر المخطوطات العلمية فی العراق، اسامه ناصر نقشبندی، مجله المورد، بغداد، س ۱۴، ش ۴، ۱۴۰۶ق.
المورد، مجلة تراثية فصلية تصدرها وزاره الثقافة والاعلام دارالشؤون الثقافية العامة الجمهورية العراقية، بغداد، ۱۳۹۲ق ـ تاكنون.
موسوعة مؤلفی الامامية، مجمع الفكر الاسلامی، قم، ۱۳۷۹ـ۱۳۸۹ش، ۹ج.
مهر و حكاكی در ایران، محمدجواد جدی، تهران، فرهنگستان هنر، ۱۳۸۷ش.
میراث اسلامی ایران، به كوشش رسول جعفریان، قم، كتابخانه بزرگ آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۳ـ۱۳۷۸ش، ۱۰ج.
میراث حدیث شیعه، به كوشش مهدی مهریزی و علی صدرایی خویی، قم، موسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۷۷ـ۱۳۸۸ش، ۲۰ج.
میراث شهاب (مجله)، نشریه كتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۴ش ـ تاكنون.
مؤلفات ابن عربی تاریخها و تصنیفها، عثمان یحیی، قاهره، الهیئة المصرية العامة للكتاب، ۲۰۰۱م.
مؤلفات الزيدية، سید احمد حسینی، قم، كتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۴۱۳ق، ۳ج.
مؤلفات الغزالی، عبدالرحمن بدوی، كويت، وكالة المطبوعات، دوم، ۱۹۷۷م.
نامه بهارستان، دو فصل نامه پژوهشی نسخه‌های خطی، تهران، كتابخانه موزه و مركز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۹ش ـ تاكنون.
نسخه‌پژوهی، ابوالفضل حافظیان بابلی، تهران، كتابخانه موزه و مركز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳ـ۱۳۸۵ش، ۳ج.
نسخه‌های خطی شروح و ترجمه‌های صحیفه سجادیه، سید محمدحسین حكیم، قم، كتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱۳۸۲ش.
نسخه‌های خطی، نشریه كتابخانه مركزی و مركز اسناد دانشگاه تهران، زیر نظر: محمدتقی دانش‌پژوه و ایرج افشار، تهران، كتابخانه مركزی دانشگاه تهران، ۱۳۳۹ـ۱۳۶۲ش، ۱۲ج.
نسخه‌های نویافته: گزارشی از گزیده نسخه‌های خطی خریداری شده كتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی، سید محمود مرعشی نجفی، قم، كتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱۳۸۷ش.
نگارشهای شمسای گیلانی، محمدتقی دانش‌پژوه، در جاویدان خرد، س ۴، ش ۲، پاییز ۱۳۶۰ش.
وقف میراث جاویدان، تهران، فصلنامه سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۷۲ش ـ تاكنون.
هدية العارفين، اسماعيل پاشا بن محمدامين بغدادی، بيروت، دار احياء التراث العربی، بی‌تا، ۲ج.
یادنامه شیخ طوسی، به كوشش محمد واعظ زاده خراسانی، مشهد، دانشكده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی، ۱۳۵۴ش.

منابع لاتین

هندلیست نسخه‌های عربی كتابخانه بریتانیا

A Classified Handlist of Arabic Manuscripts Acquired Since 1912, Edited By: R. Vassie, London, The British Library, 1995, 2 Vol.

نسخه‌های براون

A Descriptive Catalogue of the Oriental MSS Belonging to the Late E. G. Browne, Edward G. Browne, Cambridge, 1923.

آربری

A Handlist Of The Arabic Manuscripts, The Chester Beatty Library, Arthur j. Arberry, Dublin, 1962, 8 Vol.

پیوست کیمبریج

A Supplementary Handlist of the Muhammadan Manuscripts Including All those Written in the Arabic Character preserved in the Libraries of the University and Colleges of Cambridge, Edward G. Browne, Cambridge, 1922.

عربی ملی پاریس، دوسلان

Catalogue Des Manuscrits Arabes, m.Le Baron De Slane, Paris, Imprimerie national, 1883_1895.

رضا رامپور

Catalogue of the Arabic Manuscripts in Raza Library Rampur, Imtiyāẓ ‘Ali ‘Arshi, Rampur, 1975, 5 Vol.

بوهار کلکته

Catalogue of the Arabic Manuscripts in the Buhar Library, By Shams_ul_ulamaM. Hidayat Husain Khan Bahadur, Calcutta, Imperial Library, 1923.

ریو

Catalogue of the persian manuscripts in the british museum, Charles Riue, london, 1879, 3 Vol.

ترکی موزه بریتانیا

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, By Charles Rieu, London, 1888.

پرینستون گارت

Descriptive Catalog of the Garrett Collection of Arabic Manuscripts in the Princeton University Library, Philip K. Hitti, Nabih Amin Faris, Butrus Abd_al_malik, Prindeton, 1938.

آلوارت

Die Handschriften Verzeichnisse Der KÖniglichen Bibliothek Zu Berlin: Arabischen Handschriften. W. Ahlwardt, Berlin, 1887_1895.

واتیکان

Elenco dei Manoscritti Arabi Islamici Della Biblioteca Vaticana, Giorgio Levi Della Vida, Vaticano, 1935-1965, 2 Vol.

پرینستون ماخ

Handlist of Arabic Manuscripts (New Series) in the Princeton University Library, Rudolf Mach, Princeton, 1987.

روزن

Les Manuscrits Arabes De L'institut Des Langues Orientales, Victor Rozen, Saint-petersbourg, 1877.

مغولان در هند

Mughals in India: A Bibliographical Survey of Manuscripts, By D. N. Marshall.

برکوی افغانستان

Manuscripts D'afghanistan, par S. de Laugier de Beurecueil, le Caire, 1964.

پیوست ریو

Supplement to the Catalogue of the Arabic Manuscripts in the British Museum , By Charles Rieu, London, 1894.

پیوست بریتیش لایبرری، ۱۹۹۸م

Supplementary Handlist of Persian Manuscripts, 1966_1998, Compiled By Muhammad IsaWaley, London, The British Library, 1998.

توپقاپوسرای

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi ArapÇa Yazmalar Katalogİu, Fehmi Edhem Karatay, Istanbul, Topkapi Sarayi Müzesi, 1962_1966.

تصویر نسخه‌های خطی

صفحه آخر تذکره صدراعظمی تقی ضیاء لشکر، به خط مؤلف (ش ۸۸۱۵)

صفحه آخر نصیب الفتیان و نسیب التبیان، ۸۸۴ ق (ش ۸۸۱۷)

صفحه اول المنتخب فی تعبیر المنامات، ۷۴۹ق (ش ۸۸۱۹/۱)

صفحه آخر التعبیر القادری، ۷۴۹ق (ش ۸۸۱۹/۲)

صفحه‌ای از بلاغت، محمود قندزی، سده ۹ه (ش ۸۸۲۰)

صفحه‌ای از بلاغت، محمود قندزی، سده ۹ھ (ش ۸۸۲۰)

فهرست آغاز نامه دانشوران (ش ۸۸۲۳)

صفحه آغازین نامه دانشوران (ش ۸۸۲۳)

روی جلد نامه دانشوران (ش ۸۸۲۳)

مقدمه کتابچهٔ تعداد نفوس ارض اقدس و شهر مشهد مقدس (ش ۸۸۳۷)

صفحه آغازین کتابچهٔ تعداد نفوس ارض اقدس و شهر مشهد مقدس (ش ۸۸۳۷)

صفحه انجامین کتابچهٔ تعداد نفوس ارض اقدس و شهر مشهد مقدس (ش ۸۸۳۷)

صفحه خاتمه جهان نما، ۱۲۷۷ق (ش ۸۸۴۶)

صفحه آغاز قصص الانبیاء نیشابوری، سده ۱۰ه (ش ۸۸۴۷)

صفحه‌ای از کشف الرموز، سده ۸ھ (ش ۸۸۷۶)

صفحه خاتمه ترغیب الصلات، ۸۵۹ ق (ش ۸۸۷۷/۱)

صفحه خاتمه خطبه‌های جمعه، ۸۵۷ق (ش ۸۸۹۰/۵)

صفحه خاتمه الرسالة السعدية علامه حلی، ۷۴۷ق به خط شاگرد مؤلف (ش ۸۸۹۲/۶)

صفحه خاتمه نوادر الاخبار محمدجعفر خراسانی، به خط مؤلف (ش ۸۹۰۱/۱)

صفحه آغاز خدمة الاغربنیا، سده ۱۰ه(ش ۸۹۲۱)

صفحه‌ای از خدمة الاغربنیا، سده ۱۰ه (ش ۸۹۲۱)

صفحه‌ای از خدمة الاغربنیا، سده ۱۰ه(ش ۸۹۲۱)

صفحه‌ای از مجموعه محمد بن علی جباعی (۸۸۶ق)، ۸۵۱ق (ش ۸۹۳۲)

صفحه‌ای از مجموعه محمد بن علی جباعی (۸۸۶ق)، ۸۵۲ق (ش ۸۹۳۲)

صفحه خاتمه الناسخ والمنسوخ ابن عتایقی، ۹۱۷ق، با دستخط محمد مشکاة (ش ۸۹۴۰/۲)

صفحه آغاز ترجمه سیرت النبی قاضی ابرقوه، ۸۵۲ق (ش ۸۹۴۳/۱)

صفحه خاتمه نزهة الارواح، ۸۵۲ق (ش ۸۹۴۳/۲)

صفحه اول مطالع الاسرار فی شرح مشارق الانوار، سده ۱۱ه (ش ۸۹۴۷)

صفحه دوم مطالع الاسرار فی شرح مشارق الانوار، سده ۱۱ه (ش ۸۹۴۷)

صفحه سوم مطالع الاسرار فی شرح مشارق الانوار، سده ۱۱ﻫ (ش ۸۹۴۷)

دستخط فرهاد میرزا، ۱۲۶۴ق (ش ۸۹۵۱)

دستخط شیخ بهایی، ۹۸۰ق (ش ۸۹۵۶)

دستخط شیخ بهایی، ۹۸۰ق (ش ۸۹۵۶)

صفحه عنوان کلیات قاسم انوار، سده ۹ه (ش ۸۹۶۳)

صفحه اول کلیات قاسم انوار، سده ۹ه (ش ۸۹۶۳)

صفحه عنوان مجموعه اجازات حرفوشی، با تملک مجلسی (ش ۸۹۷۵)

صفحه اول العمدة فی عیون صحاح الاخبار، سده ۷ و ۸ه (ش ۸۹۸۱)

صفحه‌ای از العمدة فی عیون صحاح الاخبار، سده ۷ و ۸ه (ش ۸۹۸۱)

صفحه عنوان جواهر المطالب فی فضائل علی بن ابی طالب (ش ۸۹۹۴)

صفحه اول الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، سده ۱۱ه (ش ۹۰۰۵)

صفحه‌ای از الخلاف، سده ۶ه(ش ۹۰۰۸)

صفحه‌ای از الخلاف، سده ۶ه‍ (ش ۹۰۰۸)

صفحه عنوان حاوی الاقوال فی معرفة احوال الرجال، با خط مؤلف (ش ۹۰۲۴)

صفحه اول ترتیب مشیخه کتاب من لا یحضره الفقیه، سده ۱۱ه(ش ۹۰۲۷)

پایان جزء اول نهایة الاحکام فی معرفة الاحکام، ۸۶۰ ق (ش ۹۰۲۸/۱)

صفحه‌ای از موسوعة الطبی والاعتقادی، ۷۷۰ق (ش ۹۰۳۹)

صفحه خاتمه موسوعة الطبی والاعتقادی، ۷۷۰ق (ش ۹۰۳۹)

صفحه اول سلسلة الاولیاء نوربخش (ش ۹۰۵۵)

صفحه‌ای از مقدمه تحفهٔ بهایی، سده ۸ه (ش ۹۰۵۷)

صفحه‌ای از تحفهٔ بهایی، سده ۸ھ (ش ۹۰۵۷)

صفحه اول قانون ادب، سده ۸ه (ش ۹۰۵۸)

صفحه اول مجموعه صابر شیرازی، ۱۲۵۷ق (ش ۹۰۶۱)

صفحه خاتمه تبصرة المتعلمین فی احکام الدین، ۸۸۹ ق (ش ۹۰۶۲)

صفحه دوم روضة الشهداء، ۹۱۸ق (ش ۹۰۶۵)

صفحه اول غرر الفوائد و درر القلائد، سده ۶ و ۷ه‍ (ش ۹۰۶۷)

صفحه‌ای از غرر الفوائد و درر القلائد، سده ۶ و ۷ه‍ (ش ۹۰۶۷)

صفحه خاتمه شرح منهاج الوصول الی علم الاصول، ۷۳۶ق (ش ۹۰۶۸)

صفحه‌ای از دیوان صائب تبریزی، به خط مؤلف (ش ۹۰۷۰)

سرلوح آغاز القوانین المحکمة، ۱۲۶۰ق (ش ۹۰۸۲)

صفحه آغاز دیوان کمال خجندی، سده ۹ه (ش ۹۰۸۴/۱)

ترنج صفحه عنوان دیوان ناصر بخارایی، سده ۹ه (ش ۹۰۸۴/۲)

صفحه ابتدای دفتر سوم مثنوی معنوی، ۹۰۳ق (ش ۹۰۸۵)

صفحه ابتدای دفتر پنجم مثنوی معنوی، ۹۰۳ق (ش ۹۰۸۵)

صفحه‌ای از مجموعه رسائل دروزیه، سده ۷ه (ش ۹۰۸۶)

صفحه‌ای از مجموعه رسائل دروزیه، سده ۷ه(ش ۹۰۸۶)

صفحه خاتمه الشفاء فی اخبار آل المصطفی، به خط مؤلف، ۱۱۷۸ق (ش ۹۰۸۹)

سرلوح آغاز مطلع السعدین و مجمع البحرین، سده ۱۱ه‍ (ش ۹۰۹۰)

سرلوح آغاز تذکرة الشعراء، ۱۰۰۴ق (ش ۹۰۹۱)

صفحه خاتمه گوی و چوگان، ۹۴۹ق (ش ۹۰۹۶)

مینیاتوری از گلستان سعدی، سده ۱۳هـ (ش ۹۰۹۸)

مینیاتوری از گلستان سعدی، سده ۱۳ﻫ (ش ۹۰۹۸)

سرلوح آغاز غزلیات دیوان جامی، خط محمد بن فخرالدین احمدکاتب سلطانی در ۹۱۴ق (ش ۹۱۰۱)

سرلوح آغاز مقدمه دیوان جامی (ش ۹۱۰۱)

صفحه خاتمه دیوان جامی، ۹۱۴ق (ش ۹۱۰۱)

صفحه خاتمه دیوان جامی، ۹۲۱ق (ش ۹۱۰۱)

صفحه عنوان صحاح اللغة، سده ۸ھ (ش ۹۱۰۴)

صفحه آغازین صحاح اللغة، سده ۸هـ (ش ۹۱۰۴)

صفحه‌ای از صحاح اللغة، سده ۸ه‍ (ش ۹۱۰۴)

صفحه خاتمه مقدمة الادب، ۸۴۵ق (ش ۹۱۰۶/۱)

صفحه اول مرقات، ۸۷۰ ق (ش ۹۱۰۶/۲)

صفحه خاتمه قصاید خمسه (ش ۹۱۰۸)

کلیات قاسم انوار، صفحه اول کتاب مرثیه (ش ۹۱۱۸)

کلیات قاسم انوار، صفحه اول کتاب مرثیه، به خط صدر قلندر، ۸۵۴ ق (ش ۲۶۱۲)

کلیات قاسم انوار، صفحه اول انیس العارفین (ش ۹۱۱۸)

کلیات قاسم انوار، صفحه اول انیس العارفین، به خط صدر قلندر، ۸۵۴ ق (ش ۲۶۱۲)

پایان جلد ششم مسالک الافهام الی تنقیح شرائع الاسلام، به خط شاگرد مؤلف، ۹۷۵ق (ش ۹۱۱۹)

سرلوح آغاز تذکرة الفقهاء، سده ۱۱ه (ش ۹۱۲۲)

درون جلد تذکرة الفقهاء، سده ۱۱ه‍ (ش ۹۱۲۲)

صفحه خاتمه شامل التواریخ مظفری سپهر، به خط مؤلف (ش ۹۱۳۲)

دو صفحه آغاز تذکرة الفقهاء، ۱۰۶۵ق (ش ۹۱۲۴)

دو صفحه آغاز تذکرة الفقهاء، ۱۰۶۵ق (ش ۹۱۲۴)

صفحه اول مجموعه ادعیه، به خط عبدالحق بن محمد سبزواری در ۹۲۲ق (ش ۹۱۴۸)

صفحه آخر مجموعه ادعیه، به خط عبدالحق بن محمد سبزواری در ۹۲۲ق (ش ۹۱۴۸)

صفحه‌ای از حدیقة الشعراء، به خط مؤلف (ش ۹۱۵۳)

سرلوح آغاز قصص الانبیاء، سده ۱۱ه‍(ش ۹۱۵۴)

مینیاتوری از نل و دمن، سده ۱۱ه (ش ۹۱۵۸)

صفحه اول عمدة الطالب ابن عنبه، ظاهراً خط مؤلف (ش ۹۱۶۰)

صفحه آخر عمدة الطالب ابن عنبه، ظاهراً خط مؤلف (ش ۹۱۶۰)

جلد ترجمه کنوز النجاح و عدة السفر وعمدة الحضر، ۱۱۳۰ق (ش ۹۱۶۸)

صفحه آغازین مظهر الآثار، سده ۱۱ه‍ (ش ۹۱۷۳)

صفحه خاتمه بدیع التواریخ، به خط مؤلف (ش ۹۱۷۹)

صفحه آغاز اخلاق منصوری، ۹۰۸ق (ش ۹۱۸۰)

صفحه انجام اخلاق منصوری، ۹۰۸ق (ش ۹۱۸۰)

صفحه‌ای از پنج گنج روح‌الامین شهرستانی، سده ۱۱ه‍ (ش ۹۱۸۲)

صفحه‌ای از پنج گنج روح‌الامین شهرستانی، سده ۱۱ه(ش ۹۱۸۲)

صفحه خاتمه الصحیفة السجادیة، ۱۱۱۴ق (ش ۹۱۸۴)

فهرست آثار تازه منتشرهٔ
کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
به ترتیب شمارهٔ ردیف انتشار

۲۲۰. ***میراث بهارستان*** (دفتر ۳): نویسندگان مختلف، به کوشش مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹

۲۲۱. ***اسناد فارس در دوره دوم و سوم مجلس شورای ملّی*** (اسناد بهارستان ۵)، به کوشش منصور نصیری‌طیبی، ۱۳۸۹

۲۲۲. ***فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانهٔ میرجلال‌الدین محدّث ارموی***، نگارش حسین متّقی ـ فتح‌اللّه ذوقی، ۱۳۸۹

۲۲۳. ***دیوان آذری اسفراینی***، سرودهٔ نورالدین حمزه‌بن علی ملک طوسی اسفراینی، تحقیق و تصحیح دکتر محسن کیانی و سیّد عباس رستاخیز، ۱۳۸۹

۲۲۴. ***گزیدهٔ اسناد نظام آموزش و مجلس شورای ملّی (دورهٔ سوم تا پنجم)***، به کوشش سهیلا ترابی فارسانی، ۱۳۸۹

۲۲۵. ***فهرست اسناد کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی*** (مجلّد دوم)، به کوشش: مریم نیل‌قاز، ۱۳۸۹

۲۲۶. ***رسائل پیرجمال اردستانی*** (دفتر اوّل: کنزالدقائق، تنبیه العارفین و محبوب الصدیقین)، تحقیق و تصحیح: امید سروری، ۱۳۸۹

۲۲۷. ***نقد فلسفة دارون***، تألیف ابی المجد الشیخ محمدالرضا النجفي الاصفهاني، تحقیق الدکتور حامد ناجي اصفهاني، ۱۳۸۹

۲۲۸. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانه مجلس*** شورای اسلامی (جلد ۲۷/۲)، تألیف محمود نظری، ۱۳۸۹

۲۲۹. ***فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران*** (جلد ۲۰)، تألیف سیدمحمدحسین حکیم، ۱۳۸۹

۲۳۰. ***دستور حکّاکی***، تألیف مهرداد خلقی، ۱۳۸۹

۲۳۱. ***عرفات العاشقین***، تألیف تقی‌الدین اوحدی، تصحیح ذبیح‌اللّه صاحبکاری و آمنه فخراحمد، با همکاری مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۹

۲۳۲. ***کتاب الصلوة، کتاب الدعاوی و البینات، کتاب السیر از الإبانه***، تألیف ابوجعفر محمّد بن یعقوب هوسمی، همراه با ***زوائد الابانة*** تألیف شمس‌الدین محمّد بن صالح گیلانی با مقدمهٔ محمّد عمادی‌حائری، ۱۳۸۹ (چاپ عکسی)

۲۳۳. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی*** (جلد ۲۴/۳)، مجموعهٔ اهدایی سیّدمحمدصادق طباطبایی، تألیف محمود نظری، ۱۳۸۹

۲۳۴. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی*** (جلد ۴۴) نسخه‌های ۱۵۷۰۱ تا ۱۶۱۰۰، تألیف ابوالفضل حافظیان بابلی، ۱۳۸۹

۲۳۵. ***تاریخ صاحب‌قرانی***، تألیف محمود میرزا قاجار، تصحیح نادره جلالی، ۱۳۸۹

۲۳۶. ***شرفنامه***، روح‌اللّه شیرازی، متخلّص به فتوحی، تصحیح دکتر محمّد باقر وثوقی، با همکاری خدیجه عالمی و منوچهر ایزدنیا، ۱۳۸۹

۲۳۷. ***فهرست اسناد کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی***، مجلد سوم (اسناد انتخابات مجلس شورای ملّی ادوار دوم تا پنجم)، به کوشش علی ططری و زهرا غلامحسین‌پور، ۱۳۸۹

۲۳۸. ***فهرست توصیفی شبیه‌نامه‌های دورهٔ قاجار***

(شبیه‌نامه‌های گنجینهٔ خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی)، تألیف رضا کوچک‌زاده، ۱۳۸۹

۲۳۹. *گنجینهٔ بهارستان* (علوم قرآنی و روایی ۴ ـ تجوید و قرائت)، به‌کوشش سید حسین مرعشی، ۱۳۸۹

۲۴۰. *رسایل پیرجمال اردستانی* (دفتر دوم)، تصحیح: اُمید سروری، ۱۳۸۹

۲۴۱. *سفرنامهٔ مازندران* (گزارش روزانهٔ محمّد جعفرخان در سال ۱۲۸۱ خورشیدی)، به‌اهتمام محمّد گلبن و احمد شکیب‌آذر، ۱۳۸۹

۲۴۲. *مزارات خوی*، تألیف المحمّد الوانساز خویی، ۱۳۸۹

۲۴۳. *خاطرات سیّد محمّد فاطمی‌قمی* (۱۲۹۴ ق ـ ۱۳۲۴ ش) (نویسندهٔ قانون مدنی و مستشار دیوان تمیر)، پژوهش، تصحیح و توضیحات: دکتر حسن زندیه، مقدمهٔ احمدرضا نائینی، ۱۳۸۹

۲۴۴. *مغولان در هند* (بررسی کتابشناختی دست‌نویس‌ها)، تألیف: دارا نوسروانجی مارشال، ترجمه: حسین برزگر کشتلی، ویرایش و صفحه‌آرایی: احمدرضا رحیمی ریسه، ۱۳۹۰

۲۴۵. *آینهٔ جهان‌نما و طلسم گنج‌گشا*، تألیف ابوسعید بن یحیی یمنی، تصحیح و تحقیق دکتر محمّدرضا موحّدی و الهه ربیعی مزرعه‌شاهی، ۱۳۹۰

۲۴۶. *مجلس دیروز و امروی* (مصوّر)، ۱۳۹۰

۲۴۷. *مونس الاحباب* (مجموعهٔ رباعیات خواجه شهاب‌الدین عبداللّه مروارید)، به‌کوشش، سیدعلی میرافضلی، ۱۳۹۰

۲۴۸. *فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مسجد اعظم* (قم)، محمود طیّار مراغی، صادق‌زاده، ۱۳۹۰

۲۴۹. *فهرست نسخه‌های خطّی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی* (ج ۲/۳۳)، محمود طیار مراغی، ۱۳۹۰

۲۵۰. ***فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی*** (ج ۲۹)، محمّدحسین حکیم، ۱۳۹۰

مراکز فروش

تهران

خیابان انقلاب، نبش خیابان دانشگاه، انتشارات توس؛ تلفن: ۶۶۴۹۸۷۴۰؛ ۶۶۴۶۱۰۰۷

خیابان فلسطین، نبش میدان فلسطین، شمارهٔ ۱۳۰، مؤسسهٔ فرهنگی هنری کتاب مرجع؛ تلفن: ۸۸۹۶۳۷۶۸

خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، بین خ فروردین و فخر رازی، انتشارات طهوری؛ تلفن: ۶۶۴۰۶۳۳۰

شهرستانها

اصفهان ـ خیابان چهار باغ، دروازه دولت، فرهنگسرای اصفهان؛ تلفن: ۲۲۰۴۰۲۹ – ۲۲۳۹۰۰۳-۰۳۱۱

تبریز ـ خیابان طالقانی، تقاطع خیابان ارگ، انتشارات دهخدا؛ تلفن: ۵۵۶۰۶۰۱ – ۰۴۱۱

شیرازـ چهارراه مشیر، کتابفروشی هاشمی؛ تلفن: ۲۲۲۵۶۶۹–۰۷۱۱

شیرازـ میدان دانشجو، اول ساحلی غربی، نبش کوچه ۲۶ـ کتاب اسفند؛ تلفن: ۲۲۵۲۸۷۶ – ۰۷۱۱

قم ـ ابتدای خ صفائیه، جنب دفتر آیت‌اللّه سبحانی ـ کلبه شروق؛ تلفن: ۷۷۳۶۴۲۴–۰۲۵۱

قم ـ خیابان چهار مردان، پاساژ صاحب الزمان انتشارات بیدار؛ تلفن: ۷۷۴۹۴۲۹–۰۲۵۱

قم ـ فروشگاه کتابخانهٔ حضرت آیت‌اللّه مرعشی؛ تلفن: ۵ـ۷۷۴۱۹۷۱–۰۲۵۱

کاشان ـ کتابخانهٔ کاشان‌شناسی آیت‌اللّه غروی؛ تلفن: ۳۶۱۶۱۶۹ – ۰۹۱۳

مشهد ـ چهارراه دکترا، انتشارات امام؛ تلفن: ۸۴۳۰۱۴۷ – ۰۵۱۱

THE MANUSCRIPTS CATALOGUE

of

the Islamic Consultative Assembly Library

(Vol. 29/2)

Authored by

Seyed Mohammad Hossein Hakim

Tehran 2011